శ్రీరస్తు.

కాదమ్బరీ

మహాకవినా బాణభట్టేన తత్తనయేన చ విరచితా.

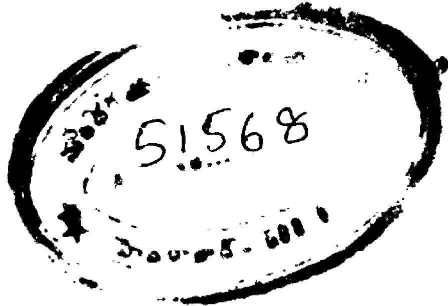

చెన్నపుర్యామ్:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

ఇత్యేతైః ప్రకాశితా.

1965

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU TRUST
For V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THEIR 'VAVILLA' PRESS
MADRAS—1965.—1000 Copies.

DONOR
Prof. T.V. SATYANARAYANA
27-2-1936 – 5-4-1998

మంగళశ్లోకాః

రజోజుషే జన్మని సత్త్వవృత్తయే
స్థితౌ ప్రజానాం ప్రళయే తమఃస్పృశే,
అజాయ సర్గస్థితినాశహేతవే
త్రయీమయాయ త్రిగుణాత్మనే నమః. 1

జయంతి బాణాసురమౌళిలాలితా:
దశాస్యచూడామణిచక్రచుమ్బినః,
సురాసురాధీశశిఖాంతశాయినో
భవచ్ఛిద స్త్ర్యమ్బకపాదపాంసవః. 2

జయత్యుపేంద్ర స్స చకార దూరతో
బిభిత్సయా యః క్షణలబ్ధలక్ష్యయా,
దృశైవ కోపారుణయా రిపో రుర
స్స్వయం భయా ద్భిన్న మివా స్రపాటలమ్. 3

నమామి భర్వో శ్చరణాంబుజద్వయం
సశేఖరై ర్మౌఖరిభిః కృతార్చనమ్,
సమ స్తసామ న్తకిరీటవేదికా
విటంకపీఠోల్లుఠితారుణాంగుళి. 4

దుర్జననిందా సజ్జనస్తుతిశ్చ

అకారణావిష్కృత [1]కోపదారుణా
దసజ్జనాత్ కస్య భయం న జాయతే,
విషం మహాహే రివ యస్య దుర్వచ
స్సుదుస్సహం సన్నిహితం సదా ముఖే. 5

1. వైర.

కటు క్వణన్తో మలదాయకాః ఖలా
స్తుదంత్యలం బంధనశృంఖలా ఇవ,
మన స్తు సాధుధ్వనిభిః పదే పదే
హరంతి సన్తో మణినూపురా ఇవ. 6

సుభాషితం హారి విశత్యధో గళా
న్న దుర్జన స్యార్కరిపో రి వామృతమ్,
త దేవ ధత్తే హృదయే [1]తు సజ్జనో
హరి ర్మహారత్న మి వాతినిర్మలమ్. 7

కథాప్రశంసా

స్ఫురత్కలాలాపవిలాసకోమలా
కరోతి రాగం హృది కౌతుకాధికమ్,
రసేన శయ్యాం స్వయ మభ్యుపాగతా
కథా జనస్యాభినవా వధూ రివ. 8

హరంతి కం నోజ్జ్వలదీపకోపమై
ర్నవైగ పదార్థై రుపపాదితాగ కథాః,
నిరంతరశ్లేషఘనా స్సుజాతయో
మహాస్రజ శ్చమ్పకకుట్మలై రివ. 9

కవివంశవర్ణనమ్

బభూవ వాత్స్యాయనవంశసమ్భవో
ద్విజో [2]బుధోద్గీతగుణోఽగ్రణీ స్సతామ్,
అనేక[3]భూపార్చితపాదపఙ్కజశ
కుబేరనామాంశ ఇవ స్వయంభువః. 10

ఉవాస యస్య శ్రుతిశాంతకల్మషే
సదా పురోడాశపవిత్రితాధరే,

1. న. 2. జగ. 3. గుప్తా.

సరస్వతీసోమకషాయితోదరే
సమస్తశాస్త్రస్మృతిబంధురే ముఖే. 11

జగుర్గృహే[1]ఽభ్యస్తసమస్తనాఙ్మయై
స్స[2]శారికైః పంజరవర్తిభిశ్శుకైః,
నిగృహ్యమాణా వటవః పదేపదే
యజూంషి సామాని చ యస్య శఙ్కితాః. 12

హిరణ్యగర్భో భువనాండకా దివ
క్షపాకరః క్షీరమహార్ణవా దివ,
అభూత్సుపర్ణో వినతోదరా దివ
ద్విజన్మనా మర్ధపతిః పతిస్తతః. 13

వివృణ్వతో యస్య విసారి వాఙ్మయం
దినేదినే శిష్యగణా నవానవాః,
ఉషస్సు లగ్నా శ్శ్రవణేఽధికాం శ్రియం
ప్రచక్రిరే చందనపల్లవా ఇవ. 14

విధాన సంపాదితదానశోభితై
స్స్ఫురన్మహావీరసనాథమూర్తిభిః,
మఖై రసంఖ్యై రజయ త్సురాలయం
సుఖేన యో యూపకరై ర్గజై రివ. 15

స చిత్రభానుం తనయం మహాత్మనాం
సుతోత్తమానాం శ్రుతిశాస్త్రశాలినామ్,
అవాప మధ్యే స్ఫటికోప[3]లామలం
క్రమేణ కైలాస మివ క్షమాభృతామ్. 16

మహాత్మనో యస్య సుదూరనిర్గతాః
కళఙ్కముక్తేందుకలామలత్విషః,
ద్వి(ష)జన్మనః ప్రావివిశుః కృతాంతరా
గుణా నృసింహాస్య నఖాంకురా ఇవ. 17

1. గ్రస్త. 2. సారికైః. 3. లోపమం.

దిశా మలీకాలకభంగతాం గత
స్త్రయీవధూకర్ణతమాలపల్లవః,
చకార యస్యాధ్వరధూమసంచయో
మలీమస శ్శుక్లతరం నిజం యశః. 18

సరస్వతీపాణిసరోజసంపుట
ప్రమృష్టహోమశ్రమశీకరామ్భసః,
యశోంశుశుక్లీకృతసప్తవిష్టపా
త్తత స్సుతో బాణ ఇతి వ్యజాయత. 19

ద్విజేన తేనాక్షతకంఠకౌంఠ్యయా
మహామనోమోహమలీమసాంధయా,
అలబ్ధవైదగ్ధ్యవిలాసముగ్ధయా
ధియా నిబద్ధేయ మతిద్వయీ కథా. 20

శ్రీః

కాదమ్బరీ

పూర్వభాగః.

కథాప్రారంభః

ఆసీద శేషనరపతిశిరస్సమభ్యర్చితశాసనః పాకశాసన ఇవాపరః చతురుదధిమాలామేఖలాయా భువో భర్తా ప్రతాపానురాగావనతసమస్తసామన్తచక్రః చక్రవర్తిలక్షణోపేతః చక్రధర ఇవ కరకమలోపలక్ష్యమాణశంఖచక్రలాంఛనః హర ఇవ జితమన్మథః గుహ ఇవాప్రతిహతశక్తిః కమలయోని రివ విమానీకృతరాజహంసమండలః జలధి రివ లక్ష్మీప్రసూతిః గంగాప్రవాహ ఇవ భగీరథపథప్రవృత్తః రవి రివ ప్రతిదివసోపజాయమానోదయః మేరు రివ సకల[1]భువనతలోపజీవ్యమానపాదచ్ఛాయః దిగ్గజ ఇవానవరతప్రవృత్తదానార్ద్రీకృతకరః కర్తా మహాశ్చర్యాణామ్ ఆహర్తా క్రతూనామ్ ఆదర్శ స్సర్వశాస్త్రాణామ్ ఉత్పత్తిః కలానాం కులభవనం గుణానామ్ ఆగమః కావ్యామృతరసానామ్ ఉదయశైలో మిత్రమండలస్య ఉత్పాతకేతు రహితజనస్య ప్రవర్తయితా గోష్ఠీబంధానామ్ ఆశ్రయో రసికానామ్ ప్రత్యాదేశో ధనుష్మతామ్ ధౌరేయ [2]స్సాహసికానామ్ అగ్రణీ ర్విదగ్ధానాం వైనతేయ ఇవ వినతానందజననః వైన్య ఇవ చాపకోటిసముత్సారితసకలారాతికులాచలో రాజా శూద్రకో నామ.

నామ్నైవ యో నిర్భిన్నారాతిహృదయో విరచితనరసింహరూపాడమ్బరమ్ ఏకవిక్రమాక్రాంతసకలభువనతలో విక్రమత్రయాయా[3]సితభువనత్రయం జహాసేవ వాసుదేవమ్, అతిచిరకాలలగ్న మతిక్రాంతకునృపతిసహస్రసమ్పర్కకలఙ్క మివ క్షాళయంతీ యస్య విమలే కృపాణధారాజలే చిర మువాస రాజలక్ష్మీః యశ్చ మనసి ధర్మేణ కోపే యమేన ప్రసాదే ధనదేన ప్రతాపే వహ్నినా భుజే భువా దృశి

1. భువనోప. 2. సాహసికానాం. 3. సితం చ జహాసేవ.

శ్రియా వాచి సరస్వత్యా ముఖే శశినా బలే మరుతా ప్రజ్ఞాయాంసుర
గురుణా రూపే మనసిజేన తేజసి సవిత్రా చ వసతా సర్వదేవమయస్య
ప్రకటితవిశ్వరూపాకృతే రనుకరోతి భగవతో నారాయణస్య. యస్య చ
మదకలకరికుమ్భపీఠపాటన మా[1]చరతా లగ్నస్థూలముక్తాఫలేన దృఢ
ముష్టి [2]నిష్పీడననిష్ఠ్యూతధారాజలబిందుదంతురేణేవ కృపాణేనాకృ
ష్యమాణా సుభటోరగ[3]కవాటఘటితకవచసహస్రాంధకారమధ్యవర్తినీ
కరికరటతటగలితమదజలాసారదుర్దినా స్వభిసారికేవ సమరనిశాసుసమీ
ప మసకృదాజగామ రాజలక్ష్మీః. యస్య చ హృదయస్థితానపి పతీ
దిధక్షు రివ ప్రతాపాన[4]లో వియోగినీనా మపి రిపుసుందరీణా మంతర్జనిత
దాహో దివానిశం జజ్వాల, యస్మింశ్చ రాజని జితజగతి పరిపాలయతి మహీం
చిత్రకర్మసు వర్ణసఙ్కరాః రతేషు కేశగ్రాహాః కావ్యేషు దృఢబంధాః
శాస్త్రేషు చింతా స్వప్నేషు[5]విప్రలంభాః ఛత్రేషు కనకదండాః ధ్వజేషు
ప్రకమ్పాః గీతేషు రాగవిలసితాని కరిషు మదవికారాః చాపేషు గుణ
చ్ఛేదాః గవాక్షేషు జాలమార్గాః శశికృపాణకవచేషు కళఙ్కాః రతికల
హేషు దూతసమ్ప్రేషణాని శార్యక్షేషు శూన్యగృహాః ప్రజానా మా
సన్. యస్య చ పరలోకాద్భయమ్ అంతఃపురికాలకేషు భఙ్గః నూ
పురేషు ముఖరతా వివాహేషు కరగ్రహణమ్ అనవరతమఖాగ్ని ధూమే
నాశ్రుపాతః తురగేషు కశాభిఘాతః మకరధ్వజే చాపధ్వని రభూత్.

తస్య చ రాజ్ఞః కలికాలభయపుంజీభూతకృతయుగానుకారిణీ త్రి
భువనప్రసవభూమిరివ విస్తీర్ణా మజ్జన్మాళవవిలాసినీకుచతటాస్ఫాలనజర్జ
రితోర్మిమాలయా జలావగాహనా[6]యాతజయకుంజర కుమ్భసిందూర
సంధ్యాయమానసలిలయా ఉన్మదకలహంసకులకోలాహలముఖరితకూల
యా వేత్రవత్యా[7]సరితా పరిగతా విదిశాభిధానా నగరీ రాజధాన్యాసీత్.

స [8]తస్యామవజితాశేషభువనమండలతయా విగతరాజ్యచిం
తాభారనిర్వృతో ద్వీపాంతరాగతానేక భూమిపాలమౌళిమాలాలాలిత
చరణయుగళో వలయ మివ లీలయా భుజేన భువనభార ముద్వహ

1. చరతో. 2. నిపీడనాన్ని. 3. కపాటవిఘటిత. 4. పానల. 5. విస్రంభాః. 6. వతారిత. 7. సంగతా. 8. తస్యాంచవిజితా.

అమరగురుమపి ప్రజ్ఞయోపహసద్భి రనేకకులక్రమాగతై రసకృదాలోచితనీతిశాస్త్రనిర్మలమనోభి రలుబ్ధైః స్నిగ్ధైః ప్రబుద్ధై శ్చామాత్యైః పరివృతః సమానవయోవిద్యాలఙ్కారై రనేకమూర్ధాభిషిక్తైః పార్థివకులోద్గతై రఖిలకలాకలాపాలోచనకఠోరమతిభి రతిప్రగల్భైః కాలవిద్భిః[1]ప్రేమానురక్తహృదయై రగ్రామ్యపరిహాసకుశలై రింగితాకారవేదిభిః కావ్యనాటకాఖ్యానకాఖ్యాయికా లేఖ్యవ్యాఖ్యానాది క్రియానిపుణై రతికఠినపీవరస్కన్ధోరుబాహుభి రసకృదవదలితసమదరిపుగజఘటాపీఠ బన్ధైః కేసరికిశోరకై రివ విక్రమైకరసై రపి వినయవ్యవహారిభి రాత్మనః ప్రతిబిమ్బై రివ రాజపుత్రైః సహ రమమాణః ప్రథమే ఽవయసి సుఖ మతిచిర మువాస. తస్య చాతివిజిగీషుతయా మహాసత్త్వతయా చ తృణమివ లఘువృత్తి స్త్రైణ మాకలయతః ప్రథమే వయసి వర్తమాన స్యాతిరూపవతోఽపిసన్తానార్థిభి రమాత్యై రపేక్షితస్యాపి సురతసుఖస్యోపరి ద్వేష ఇవాసీత్. స త్యపి రూపవిలాసోపహసితరతివిభ్రమే లావణ్యవతి వినయవ త్యన్వయవతి హృదయహారిణి చావరోధజనే స కదాచి దనవరతడోలాయమానరత్న వలయో ఘుర్ఘురికాస్ఫాలనప్రకమ్పఝుణ ఝుణాయమానమణికర్ణపూరః స్వయమారబ్ధ మృదఙ్గవాద్యః సఙ్గీతకప్రసఙ్గేన కదాచి దవిరళవిముక్తశరాసారశూన్యీకృతకాననో మృగయావ్యాపారేణ కదాచి దాబద్ధవిదగ్ధమండలః కావ్యప్రబన్ధరచనేన కదాచిచ్ఛాస్త్రాలాపేన కదాచి దాఖ్యానకాఖ్యాయికేతిహాసపురాణాకర్ణనేన కదాచిదాలేఖ్యవినోదేనకదాచిద్వీణయా కదాచి ద్దర్శనాగతమునిజనచరణశుశ్రూషయా కదాచి దక్షరచ్యుతకమాత్రాచ్యుతకబిందు [2]చ్యుతకాతిగూఢచతుర్థ పాదప్రహేళికా ప్రదానాదిభి ర్వనితాసమ్భోగసుఖపరాఙ్ముఖః సుహృత్పరివృతో దివస మనయత్. యథైవచ దివస మేవమారబ్ధవివిధక్రీడాపరిహాసచతురైః సుహృద్భి రుపేతో నిశా మనైషీత్.

ఏకదా తు నాతిదూరోదితేనవనళినదళసంపుటభిది కించి దున్ముక్తపాటలిమ్ని భగవతి [3]మరీచిమాలిని రాజాన మాస్థానమండపగత

---

1. ప్రభావానురక్త. 2. మతిగూఢ. 3. సహస్రమరీచి.

మజ్జనాజనవిరుద్ధేన వామపార్శ్వావలమ్బినా కౌక్షేయకేణ సన్నిహిత
విషధరేవ చందనలతా భీషణరమణీయాకృతి రవిరళచందనానులేపన
ధవళిత స్తన[1]తటా ఉన్మజ్జదైరావతకుమ్భమండలేవ మన్దాకినీ [2]చూడా
మణిసంక్రాన్తప్రతిబిమ్బచ్ఛలేన రాజాజ్ఞేవ మూర్తిమతీ రాజభి శ్శిరోభి
రుహ్యమానా శరదివ కలహంసధవళామ్బరా జామదగ్న్యపరశుధా
రేవ వశీకృతసకలరాజమండలా విన్ధ్యవనభూమి రివ వేత్రలతావతీ రా
జ్యాధిదేవతేవ విగ్రహిణీ ప్రతీహారీ సముపసృత్య క్షితితలనిహితజాను
కరకమలా సవినయ మబ్రవీత్. దేవ ద్వారస్థితా [3]సురలోక మారో
హత స్త్రిశఙ్కో రివ కుపితశతమఖహుంకారనిపాతితా రాజలక్ష్మీరదక్షి
ణాపథా దాగతా చణ్డాలకన్యకా పఞ్జరస్థం శుక మాదాయ దేవం
విజ్ఞాపయతి—"సకలభువనతలసర్వరత్నానా ముదధిరి వైకభాజనం దేవః
విహంగమశ్చాయ మాశ్చర్యభూతో నిఖిలభువనతలరత్న మితి కృత్వా
దేవపాదమూల మాదాయాగతాఽహ మిచ్ఛామి దేవదర్శనసుఖ మ
నుభవితు" మితి ఏత దాకర్ణ్య దేవః ప్రమాణమ్. ఇత్యుక్త్వా విరరామ.
[4]తదాకర్ణ్య ఉపజాతకుతూహల స్తు రాజా సమీపవర్తినాం రాజ్ఞా మవ
లోక్య ముఖాని "కో దోషః ప్రవేశ్యతా" మిత్యాదిదేశ.

అథ ప్రతీహారీ నరపతివచనానన్తర ముత్థాయ తాం మాతంగ
కుమారీం ప్రావేశయత్. ప్రవిశ్య చ సా నరపతిసహస్ర మధ్యవర్తినంఅశ
నిభయపుంజితకులశైలమధ్యగత మివ కనకశిఖరిణం అనేకరత్నాభరణ
కిరణజాలకాన్తరితావయవమ్ ఇన్ద్రాయుధసహస్రసంఛాదితాష్టదిగ్భాగ
మివ జలధరసమయదివసమ్ ఆలమ్బితస్థూలముక్తాకలాపస్యకనకశృంఖలా
నియమితమణిదండికాచతుష్టయస్య గగనసిన్ధుఫేన పటలపాండురస్య
నాతిమహతో దుకూలవితానస్యాధస్తా దిందుకాన్తమణిపర్యఙ్కికా
నిషణ్ణం ఉద్ధూయమానకనకదండచామరకలాపమ్ ఉన్మయూఖముఖకా
న్తో[5]జయపరాభవప్రణతే శశినీవ స్ఫాటికే పాదపీఠే విన్యస్తవామపా
దమ్ ఇంద్రనీలమణికుట్టిమప్రభాసంపర్కశ్యామాయమానైః ప్రణతరిపు
నిశ్వాసమలినీకృతై రివ చరణనఖమయూఖ [6]జాలకై రుపశోభమానమ్.

1. కటోన్మజ్జత్. 2. చూడామణి ప్రతిబింబ. 3. అమర. 4. ఉపజాత.
5. విజితే. 6. జాలై.

ఆసనోల్లసితపద్మరాగకిరణపాటలీకృతేనా చిరమృదితమధుకైటభరుధిరా
రుణేన హరి మివోరుయుగళేన విరాజమానమ్ అమృతఫేనధవళే గోరో
చనాలిఖితహంసమిథునసనాథపర్యన్తే [1]చామరపవనప్రనర్తి[2]తదశే దు
కూలే వసానమ్ అతిసురభిచన్దనానులేపనధవళితోరస్స్థలమ్ ఉపరివిన్య
స్తకుఙ్కుమస్థాసకమ్ అన్తరానిపతితబాలాతపచ్ఛేద మివ కైలాసశిఖరి
ణమ్ అపరశశిశఙ్కయా [3](ఆగతయా) నక్షత్రమాలయేవ హారలతయా
కృతముఖపరివేషమ్ అతిచపలరాజలక్ష్మీబన్ధన [4]నిగళశఙ్కాముపజన
యతేన్ద్రనీలకేయూరయుగళేన మలయజరసగన్ధలుబ్ధేన భుజంగద్వయే
నేవ వేష్టితబాహుశిఖరమ్ ఈషదాలమ్బికర్ణోత్పలమ్ ఉన్నతఘోణమ్
ఉత్ఫుల్లపుండరీకలోచనమ్ అమలకలధౌతపట్ట మష్టమీచంద్రశకలా
కార మశేషభువనరాజ్యాభిషేకసలిలపూత మూర్ణాసనాథం లలాటదేశ
ముద్వహన్తమ్ ఆమోదితమాలతీకుసుమశేఖరం ఉషసి శిఖరపర్యస్తతా
రకాపుంజ మివ పశ్చిమాచలమ్ ఆభరణప్రభాపిశంగితాంగతయా లగ్న
హరనయనహుతాశ మివ మకరధ్వజమ్ ఆసన్నవర్తినీభిః సర్వతః [6]సేవా
సంగతాభి రివ దిగ్వధూభి ర్వారవిలాసినీభిః పరివృతమ్ అమలమణికుట్టి
మసంక్రాంత [7]ప్రతిబింబతయా పతిప్రేమ్ణా వసుంధరయా హృదయేనే
వోహ్యమానమ్ అశేషజనభోగ్యతాముపనీతయాఽప్యసాధారణయా
రాజలక్ష్మ్యా సమాలింగితమ్ [8]అపరిమితపరివారజన మప్యద్వితీయం అ
నంతగజతురగసాధన మపి ఖడ్గమాత్రసహాయమ్ ఏకదేశస్థిత మపి వ్యా
ప్తభువనమండలమ్ ఆసనగత మపి ధనుషి నిషణ్ణమ్ ఉత్సాదితాశేష
ద్విషదిన్ధన మపి జ్వలత్ప్రతాపానలమ్ ఆయతలోచన మపి సూక్ష్మదర్శ
నమ్ మహాదోష మపి సకలగుణాధిష్ఠానమ్ కుపతి మపి కళత్రచయవల్ల
భమ్ అవిరతప్రవృత్తదాన మప్యమదమ్ అతిశుద్ధస్వభావ మపి కృష్ణచ
రితమ్ అకరమపి హస్తస్థితసకలభువనతలమ్ రాజాన మద్రాక్షీత్.

ఆలోక్య చ సా దూరస్థితైవ ప్రచలితరత్నవలయేన రక్తకువల
యదళకోమలేన పాణినా జర్జరితముఖభాగాం వేణులతా మాదాయ

---

1. చారుచామర. 2. తాన్తర్దశే. 3. క్వచిన్నాస్త్యేతత్. 4. నిగళకటక
శంకా. 5. పట్టాయితం. 6. సేవార్థమాగతా. 7. సకలదేహప్రతిబింబ. 8. తదేకాం.

నరపతిప్రబోధనార్థం సకృత్ సభాకుట్టిమమాజఘాన. యేన సకల
మేవ తద్రాజకమేకపదే వనకరియూథ మివ తాలశబ్దేన తేన వేణుల
తాధ్వనినా యుగపదావలితవదన మవనిపాలముఖా దాకృష్య చక్షు
స్తదభిముఖ మాసీత్.

అవనిపతి స్తు దూరా దాలోకయే త్యభిధాయ ప్రతీహార్యా
నిర్దిశ్యమానాం తాం వయగపరిణామపాండురశిరసా రక్తరాజీవేక్షణా
పాఙ్గేనానవరతకృతవ్యాయామతయా యౌవనాపగమేఽప్యశిథిలశరీర
సంధినా సత్యపి మాతఙ్గత్వే నాతినృశంసాకృతినా అనుగృహీతార్య
వేషేణ ధవళవాససా పురుషేణాధిష్ఠితపురోభాగాం ఆకులాకులకాక
పక్షధారిణా కనకశలాకానిర్మిత మప్యన్తర్గతశుకప్రభాశ్యామాయ
మానం మరకతమయ మివ పంజర ముద్వహతా చాండాలదారకేణాను
గమ్యమానాం అసురగృహీతామృతాపహరణకృతకపటపటువిలాసినీ
వేషస్య శ్యామతయా భగవతో హరే రి వానుకుర్వతీం సఞ్చారిణీ మి
వేంద్రనీలమణిపుత్త్రికాం ఆగుల్ఫావలమ్బినా నీలకఞ్చుకేనావచ్ఛన్న
శరీరాం ఉపరి రక్తాంశుకరచితావకుంఠనాం నీలోత్పలస్థలీ మివ నిపతిత
సన్ధ్యాతపాం ఏకకర్ణావసక్తదంతపత్త్రప్రభాధవళితకపోలమండలాం ఉద్య
[1]దిన్దుకిరణచ్ఛురితముఖీ మివ విభావరీం ఆకపిలగోరోచనారచితతిలక
తృతీయలోచనాం [2]ఈశానుచరితకిరాతవేషామివ భవానీం ఉరఃస్థల
నివాససంక్రాన్తనారాయణదేహప్రభాశ్యామలితామివ శ్రియం కుపిత
హరహుతాశనదహ్యమానమదనధూమమలినీకృతా మివ రతిం ఉన్మ
దహలిహలాపకర్షణభయప్రపలాయితా మివ యమునాం అతిబహుల
పిండాలక్తకరసరాగపల్లవితపాదపంకజాం అచిరమృదితమహిషాసురరు
ధిర రక్తచరణా మివ కాత్యాయనీం ఆలోహితాఙ్గులిప్రభాపాటలితనఖ
మయూఖాం అతికఠినమణికుట్టిమస్పర్శ మసహమానాం క్షితితలే పల్లవ
భంగా నివ నిధాయ సంచరన్తీం ఆపింజరేణోత్సర్పిణా నూపురమణీ
నాం ప్రభాజాలకే [3]నానురంజితశరీరతయా పావకే నేవ భగవతా [4]రూ
పైకపక్షపాతినా ప్రజాపతి మప్రమాణీకుర్వతా జాతిసంశోధనార్థమా

1. దిన్దుబింబకిరణ. 2. ఈశానరచితానురచిత. 3. జాలేనరంజిత. 4. రూప
ఏవపక్ష.

లింగితదేహాం అనంగవారణశిరోనక్షత్రమాలాయమానేన రోమరాజి లతాలవాలకేన మేఖలాదామ్నా పరిగతజఘనస్థలాం అతిస్థూలముక్తాఫలఘటితేన శుచినా హారేణ గఙ్గా స్రోతసేవ కాలిందీశంకయా కృతకంఠగ్రహాం శరదమివ వికసితపుణ్డరీకలోచనాం ప్రావృష మివ ఘనకేశజాలాం మలయమేఖలా మివ చందనపల్లవావతంసాం నక్షత్రమాలా మివ చిత్రశ్రవణాభరణభూషితాం శ్రియ మివ హస్తస్థితకమలశోభాం మూర్ఛా మివ మనో[1]హరాం అరణ్యభూమి మివాక్షతరూపసంపన్నాం దివ్యయోషిత మి వాకులీనాం నిద్రా మివ లోచనగ్రాహిణీం అరణ్యకమలినీ మివ మాతంగకులదూషితాం అమూర్తా మివ స్పర్శవర్జితాం ఆలేఖ్యగతా మివ దర్శనమాత్రఫలాం మధుమాసకుసుమసమృద్ధి మివ విజాతిం అనంగకుసుమచాపలేఖా మివ ముష్టిగ్రాహ్యమధ్యాం యక్షాధిపలక్ష్మీమివాలకోద్భాసినీం అచిరోపరూఢయౌవనాం అతిశయరూపాకృతిం అనిమిషలోచనో దదర్శ.

[2](దృష్ట్వా చ తాం) సముపజాతవిస్మయస్యాభూ న్మనసి మహీపతేః. 'అహో! విధాతు రస్థానే రూపనిష్పాదనప్రయత్నః. తథా హి యది నామేయ మాత్మరూపోపహసితాశేషరూపసంపదుత్పాదితా కిమర్థమపగతస్పర్శసంభోగసుఖేకృతం కులే జన్మ. మన్యే చ మాతంగజాతిస్పర్శదోషభయా దస్పృశతేయ ముత్పాదితా ప్రజాపతినా అన్యథా కథ మియమక్లిష్టతా లావణ్యస్య. నహి కరతలస్పర్శక్లేశితానా మవయవానా మీదృశీ భవతి కాన్తిః సర్వథా ధి గ్విధాతార మసదృశసంయోగకారిణ మతిమనోహరాకృతిరపి క్రూర[3]జాతిజా యేనేయ మసురశ్రీ రివ సతతనిందితసురతా రమణీయా ప్యుద్వేజయతి.' ఇత్యేవమాది చింతయంతమేవ రాజాన మీషదవగలితకర్ణపల్లవావతంసా ప్రగల్భవనితేవ కన్యకా ప్రణనామ కృతప్రణామాయాం చ తస్యాం మణికుట్టిమోప[4]విష్టాయాం స పురుష స్తం విహంగ మాదాయ పంజరగత మేవ కించి దుపసృత్య రాజ్ఞే న్యవేదయ దబ్రవీ చ్చ. 'దేవ! విదితసకలశాస్త్రార్థో రాజనీతిప్రయోగకుశలః పురాణేతిహాసకథాలాపనిపుణో వేదితా

1. హారిణీం. 2. క్వచిన్నాస్త్యేతత్. 3. జాతితయా. 4. దిష్టాయాం.

గీతశ్రుతీనాం కావ్యనాట[1]కాఖ్యాయి కాఖ్యానకప్రభృతీనా మపరిమి
తానాం సుభాషితానా మధ్యేతా స్వయం చ కర్తా పరిహాసాలాపపే
శలః వీణావేణుమురజప్రభృతీనాం వాద్యవిశేషాణా మసమః శ్రోతా
నృత్యప్రయోగదర్శననిపుణః చిత్రకర్మణి ప్రవీణః ద్యూతవ్యాపారే
ప్రగల్భః ప్రణయకలహకుపితకామినీప్రసాదనోపాయచతురః గజ
తురగపురుషస్త్రీలక్షణాభిజ్ఞః సకలభూతలరత్నభూతోఽయం వైశంపా
యనో నామశుకః, సర్వరత్నానా ముదధి రివ దేవో భాజన మితి
కృత్వైన మాదా యాస్మత్స్వామిదుహితా దేవపాదమూల మాయా
తా. త దయమాత్మీయః క్రియతామ్' ఇత్యుక్త్వానరపతేఃపురో నిధాయ
పంజరమసా వపససార.

అపసృతే చ తస్మిన్ స విహంగరాజో రాజాభిముఖో భూత్వా
సమున్నమయ్య దక్షిణం చరణ మతిస్పష్టవర్ణస్వరసంస్కారయా గిరా
కృతజయశబ్దో రాజాన ముద్దిశ్యార్యా మిమాం పపాఠ.

శ్లో. స్తనయుగ మశ్రుస్నాతం సమీపతరవర్తి హృదయశోకాగ్నేః,
చరతి విముక్తాహారం వ్రత మివ భవతో రిపుస్త్రీణామ్.

రాజా తు తాం శ్రుత్వా సంజాతవిస్మయః సహర్ష మాసన్న
వర్తినం అతి మహార్హాసనోపవిష్టం అమరగురు మివాశేషనీతిశాస్త్ర
పారగం అతివయస మగ్రజన్మాన మఖిలమన్త్రిమండలే ప్రధాన మమా
త్యం కుమారపాలితనామాన మబ్రవీత్. 'శ్రుతాభవద్భి రస్య విహం
గమస్య స్పష్టతా వర్ణోచ్చారణే స్వరే చ మధురతా. ప్రథమం తావ
దిద మేవ మహ దాశ్చర్యం య దయ మసఙ్కీర్ణప్రవిభాగా మభి
వ్యక్తమాత్రానుస్వార[2]స్వరసంయోగ విశేషసంయుక్తా మతిపరిస్ఫుటా
క్షరాం గిర ముదీరయతి. తత్ర పున రపర మభిమత విషయే తిరశ్చోఽపి
మనుజ స్యేవ సంస్కారవతో బుద్ధిపూర్వా ప్రవృత్తిః. తథాహి అనేన
సముత్క్షిప్తదక్షిణచరణేనోచ్చార్య జయశబ్ద మియ మార్యామా ముద్ది
శ్యాతి పరిస్ఫుటాక్షరం గీతా. ప్రాయేణ హి పక్షిణః పశవ శ్చ భయా
హారమైథుననిద్రాసంజ్ఞామాత్ర వేదినో భవన్తి. ఇద న్తు మహచ్చిత్రం."

1. కాఖ్యానక. 2. సంస్కారవిశేషం.

ఇత్యుక్తవతి భూభుజి కుమారపాలితః కింతత్ స్మితవదనో నృప
మవాదీత్. "దేవ కి మత్ర చిత్రం ఏతే హి శుకశారికా ప్రభృతయో
విహంగవిశేషా యథాశ్రుతాం వాచ ముచ్చారయన్తీ త్యధిగత మేవ
దేవేన. తత్రాప్యన్యజన్మోపాత్తసంస్కారానుబంధేన వా పురుష
ప్రయత్నేన వా సంస్కారాతిశయ ఉపజాత ఇతి నాతిచిత్రమ్. అన్య
చ్చ ఏతేషా మపి పురా పురుషాణామివాతిపరిస్ఫుటాభిధానా
వాగాసీత్. అగ్నిశాపా[1]దపరిస్ఫుటాలాపతా శుకానా ముపజాతా
కరిణాం చ జిహ్వాపరివృత్తిః." ఇత్యేవ ముచ్చారయత్యేవ తస్మిన్న
శిశిరకిరణ మంబరతలస్య మధ్యమారూఢ మావేదయన్ నాడికాచ్ఛేద
ప్రహతపటుపటహనాదానుసారీ మధ్యాహ్నశంఖధ్వనిరుదతిష్ఠత్. త
మాకర్ణ్య చ సమాసన్నస్నానసమయో విసర్జితరాజలోకః క్షితిపతి
రాస్థానమండపా దుత్తస్థౌ.

అథ చలతి మహీపతావన్యోన్య మతిరభససఞ్చలనచాలితాఙ్గద
పత్త్రభంగమకరకోటిపాటి[2]తానేకపటానాం ఆక్షేపదోలాయమాన
కంఠదామ్నాం అంసస్థలోల్లసితకుఙ్కుమపటవాసధూళి పిఞ్జరితదిశాం
ఆలోలమాలతీకుసుమశేఖరోత్పతదళికదమ్బకానాం అర్ధావలమ్బిభిః
కర్ణోత్పలై శ్చుమ్బ్యమానగండస్థలానాం గమనప్రణామలాలసానా
మహమహమికయా వక్షఃస్థలప్రేంఖ[3]దుల్లలితహారలతానాం ఉత్తిష్ఠతా
మాసీదతి మహాన్ సమ్భ్రమో మహీపతీనామ్. ఇత శ్చేత శ్చ నిష్ప
తన్తీనాం స్కన్ధదేశావసక్తచామరాణాం చామరగ్రాహిణీనాం కమల
మధుపానమత్తజరత్కలహంసనాదజర్జరేణ పదే పదే రణితమణీనాం
మణినూపురాణాం నినాదేన వారవిలాసినీజనస్య సఞ్చరతో జఘనస్థ
లాస్ఫాలనరసితరత్నమాలికానాం మేఖలానాం మనోహారిణా ఝఙ్కా
రేణ నూపురరవాకృష్టానాం చ ధవళితాస్థానమండపసోపానఫలకానాం
భవనదీర్ఘికాకలహంసకానాం కోలాహలేన రసనారసితోత్సుకానాం
చ తారతరవిరావిణా ముల్లిఖ్యమానకాంస్య క్రేఙ్కారదీర్ఘేణ గృహ
సారసానాం కూజితేన సరభసప్రచలితసామన్తశతచరణతలాభిహతస్య

1. త్త్వపరి. 2. తాంశుక. 3. ఖోదితహార.

చాస్థానమణ్డపస్య నిర్ఘాతనిర్ఘోషగమ్భీరేణ కమ్పయతేవ వసుమతీం ధ్వనినా • ప్రతీహారిణాం చ పుర స్ససంభ్రమసముత్సారితజానపదానాం దండినాం సమారబ్ధహేల ముచ్చై రుచ్చారయతా 'మాలోకయ తాలోకయ' తేతి తారదీర్ఘేణ భవన[1]ప్రాసాదకుందకుంజేషూచ్చరిత ప్రతిశబ్దతయా [2]దీర్ఘతరతాముపగతేనాలోకశబ్దేన రాజ్ఞాం చ ససంభ్రమావర్జితమౌళిలోలచూడామణీనాం ప్రణమతా మమలమణిశిలా కాదస్తురాభిః కిరీటకోటిభి రుల్లిఖ్యమానస్య మణికుట్టిమస్య నిస్వనేన ప్రణామపర్యస్తానా మతికఠినమణికుట్టిమనిపతితరణరణాయితానాం చ మణికర్ణపూరాణాం నినాదేన మంగళపాఠకానాం చ పురోయాయినాం చ 'జయజీ' వేతి మంగళమధురవచనాను[3]పాతేన పఠతాం దిగన్తవ్యాపినాకలకలేన ప్రచలితజనచరణశతసంక్షోభభయా దపహాయ కుసుమప్రకర ముత్పతతాం చ మధులిహాం హుంకృతేన సంక్షోభా దతిత్వరిత పదం ప్రవృత్తైరవనిపతిభిః కేయూరకోటితాడితానాం క్వణితముఖరత్న దామ్నాం చ మణిస్తంభానాం రణితేన సర్వతః క్షుభిత మివ తదా స్థానభవన మభవత్.

అథ విసర్జితరాజలోకో "విశ్రమ్యతా" మితి స్వయ మే వాభిధాయ తాం చండాలకన్యకాం "వైశమ్పాయనః ప్రవేశ్యతా మభ్యం[4]తరం స్నానపానాశనాదినా చ సుఖిన మేనం కార" యేతి తా మ్బూలకరఙ్కవాహినీ మాదిశ్య కతిపయాప్తరాజపుత్రపరివృతో నరపతి రభ్యన్తరం ప్రావిశత్. అపనీతాశేషభూషణ శ్చ దివసకర ఇవ విగళితకిరణజాలః చన్ద్రతారకాసమూహశూన్య ఇవ గగనాభోగః సముపాహృతసముచితవ్యాయామోపకరణాం వ్యాయామభూమి మయాసీత్. స తస్యాం చ సమానవయోభిః సహ రాజపుత్రైః కృత మధురవ్యాయామ, శ్రమవశా దున్మిషన్తీభిః కపోలయో రీషదవ గళితసితసింధువారకుసుమమంజరీవిభ్రమాభిః ఉరసి నిర్దయరతిశ్రమ చ్ఛిన్నహారవిగళితముక్తాఫలప్రకరానుకారిణీభిః లలాటపట్టకేఽష్టమీ చన్ద్రశకలతలోల్లసదమృతబిందువిడమ్బినీభిః స్వేదజలకణికాసన్తతిభి

1. ప్రాసాదకుంజేషు. 2. దీర్ఘతాముపగతేన. 3. యాతేన. 4. తరమితి 5. దళితబంధు.

రలంక్రియమాణమూర్తిః ఇత స్తతః స్నానోపకరణసమ్పాదనసత్వరేణ పురః ప్రధా[1]వినా పరిజనేన తత్కాలం విరళీ[2]తరేఽపి రాజకులే సము త్సారణాధికార ముచిత మాచరద్భి [3]ర్దణ్డిభి రుపదిశ్యమానమార్గః వితతసితవితానాం అనేకచారణగణాఽబధ్యమానమణ్డలాం గన్ధోదక పూర్ణకనకమయ[4]ద్రోణీసనాథమధ్యాం ఉపస్థాపితస్ఫాటికస్నానపీఠాం ఏకాంతనిహితైః అతిసురభిగంధసలిలపూర్ణైః పరిమళావకృష్టమధుకర కులాంధకారికముఖైః ఆతపభయా న్నీలకర్పటావకుణ్ఠితముఖై రివ స్నానకలశై రుపశోభితాం స్నానభూమి మగచ్ఛత్.

అవతీర్ణస్య జలద్రోణిం వారవిలాసినీకరమృదితసుగంధామలకోప లిప్తశిరసో రాజ్ఞః సమంతాత్ సముపతస్థుకంశుక[5]నిబద్ధస్తనపరికరాః దూరసముత్సారితవలయబాహులతాఃసముత్క్షిప్త[6]కర్ణాకర్ణోత్సఙ్గోత్సారి తాలకాః గృహీతజలకలశాః స్నానార్థ మభిషేకదేవతా ఇవ వార యోషితః తాభిశ్చ సమున్నతకుచకుమ్భమండలాభి ర్వారిమధ్యప్రవిష్టః కరిణీభి రివ వనకరీ పరివృత స్తత్క్షణం రరాజ రాజా.[7]ద్రోణీసలిలా దుత్థాయ చ స్నానపీఠ మమలస్ఫటికధవళం వరుణ ఇవ రాజహంస మారురోహ. తత స్తాః కాఞ్చన మరకతకలశప్రభాశ్యామాయమానా నళిన్య ఇవ మూర్తిమత్యః పత్రపుటైః కాశ్చి ద్రజతకలశహస్తా రజన్య ఇవ పూర్ణ చంద్రమండలవినిర్గతేనజ్యోత్స్నాప్రవాహేనకాశ్చిత్ కలశోత్క్షేపశ్రమ స్వేదార్ద్రశరీరా జలదేవతాఇవ స్ఫాటికైః కలశై స్తీర్థజలేన కాశ్చిత్ మలయసరిత ఇవ చన్దనరసమిశ్రేణ సలిలేన కాశ్చి దుత్క్షిప్తకలశ పార్శ్వవిన్యస్తపల్లవాః ప్రకీర్యమాణనఖమయూఖజాలకాః ప్రత్యఙ్గుళి వివరవినిర్గతజలధారాః సలిలయన్త్రదేవతా ఇవ కాశ్చి జ్జాడ్య మప నేతు మాత్క్షిప్తబాలాతపే నేవ దివసశ్రియః కనకకలశహస్తాః కుఙ్కుమ జలేన వారాంగనాః క్రమేణ రాజాన మభిషిషిచుః. అనంతర ముద పాది చ స్ఫోటయన్నివ శ్రుతిపథమనేకప్రహతపటుపటహఝల్లరీమృదంగ వేణువీణాగీతనినాదానుగమ్యమానో వందిబృన్దకోలాహలాకులో భువన వివరవ్యాపీ స్నానశఙ్ఖానామాపూర్యమాణానాం[8]అతిముఖరో ధ్వనిః.

---

1. వతా. 2. జనేఽపి. 3. ర్దండిభి. 4. జలద్రోణీ. 5. నిబిడనిబద్ధ. 6. చరణా భణాః. 7. జలద్రోణీ. 8. ముఖరో.

ఏవఞ్చ క్రమేణ నిర్వర్తితాభిషేకో విషధరనిర్మోకపరిలఘునీ ధవళే పరిధాయ ధౌతే వాససీ శరదమ్బరైకదేశ ఇవ జలక్షాళనవిమలతనురతిధవళజలధరచ్ఛేదశుచినా దుకూలపటపల్లవేన తుహినగిరిరివ గగనసరిత్స్రోతసా కృతశిరోవేష్టనః సమ్పాదితపితృజలక్రియో మన్త్రపూతేన తోయాఞ్జలినా దివసకర మభిప్రణమ్య దేవగృహమగమత్. ఉపరచితపశుపతిపూజశ్చ నిష్క్రమ్య దేవగృహాత్ నిర్వర్తితాగ్నికార్యో విలేపనభూమౌ ఝఙ్కారిభి రళికదంబకై రనుబధ్యమానపరిమళేన మృగమదకర్పూర[1]కుఙ్కుమపటవాససురభిణా చందనేనానులిప్తసర్వాంగో విరచితామోదిమాలతీకుసుమశేఖరః కృతాంబరపరివర్తో రత్నకర్ణపూరమాత్రాభరణః సముచితభోజనైః సహ భూపతిభి రాహారమభిమతరసాస్వాదజాతప్రీతి రవనిపో నిర్వర్తయామాస.

పరిపీతధూపధూమవర్తి రుపస్పృశ్య చ గృహీతతాంబూల స్తస్మాత్ప్రమృష్టమణి[2]కుట్టిమ ప్రదేశా దుత్థాయ నాతిదూరవర్తిన్యా ససంభ్రమప్రధావితయా ప్రతీహార్యా ప్రసారిత బాహుమవలంబ్యానవరతవేత్రలతాగ్రహణ [3]ప్రసంగా దతిజరఠకిసలయానుకారి కరతలకరేణాభ్యంతరసంచారసముచితేన పరిజనేనానుగమ్యమానో ధవళాంశుకయవనికాపరిగతపర్యంతతయా స్ఫటికమణిమయభిత్తిబద్ధ మివోపలక్ష్యమాణం అతిసురభిణా మృగనాభిపరిగతేనామోదినా చందనవారిణా సిక్తశిశిరమణిభూమిం అవిరళవిప్రకీర్ణేన విమలమణికుట్టిమగగనతలతారాగణేనేవ కుసుమోపహారేణ నిరంతరనిచితం ఉత్కీర్ణసాలభంజికానివహేన సన్నిహితగృహదేవతేనేవ గన్ధసలిలక్షాళితేన కలధౌతమయేన స్తమ్భసఙ్ఘాతేన విరాజమానం అతిబహుళాగరుధూపపరిమళం అఖిలవిగళితజలనివహధవళజలధరశకలానుకారిణా కుసుమామోదవాసితప్రచ్ఛదపటేన పట్టోపధానాధ్యాసితశిరోభాగేన మణిమయప్రతిపాదుకాప్రతిష్ఠితపాదేన పార్శ్వస్థ[4]రత్నపీఠేన తుహినగిరిశిలాతల[5]సదృశేన శయనేన సనాథీకృతవేదికం భుక్త్వాఽఽస్థానమంటప మయాసీత్. తత్ర చ శయనతలనిషణ్ణః క్షితితలోపవిష్టయా

1. కుంకుమవాస. 2. కుట్టిమాత్ప్ర. 3. ప్రసంగాదతిజరఠ...కరతలంకరేణ. 4. పాదపీఠేన. 5. సదృశశయ.

శనై శ్శనై రుత్సంగనిహితాసిలతయా ఖడ్గవాహిన్యా నవనలిన దళకోమలేన కరసంపుటేన సంవాహ్యమానచరణ స్తత్కాలోచిత దర్శనై రవనిపతిభి రమాత్యైర్మిత్రై శ్చ సహ తాస్తాః కథాః కుర్వ న్ముహూర్త మి వాసాంచక్రే. తతో నాతిదూరవర్తినీ "మంతగపురా ద్వైశంపాయన మాదాయాగ" చ్ఛేతి సముపజాతతద్వృత్తాంతప్రశ్న కుతూహలో రాజా ప్రతీహారీ మాదిదేశ. సా క్షితితలనిహితజానుకర తలా "యథాఽజ్ఞాపయతి దేవ" ఇతి శిరసి కృత్వాఽఽజ్ఞాం యథాదిష్ట మకరోత్.

అథ ముహూర్తా దివ వైశంపాయనః ప్రతీహార్యా గృహీతపంజరః కనకవేత్రలతావలంబినా కించి దవనతపూర్వకాయేన సితకంచుకా వచ్ఛన్నవపుషా జరాధవళితమౌళినా గద్గదస్వరేణ మందమందసంచా రిణా విహంగజాతిప్రీత్యాజరత్కలహంసేనేవ కంచుకినాఽనుగమ్యమా నో రాజాంతిక మాజగామ. క్షితితలనిహితకరతల స్తు కంచుకీ రాజానం వ్యజ్ఞాపయత్. దేవ! దేవ్యో విజ్ఞాపయంతి—"దేవాదేశా దేష వైశం పాయనః స్నాతః కృతాహార శ్చ దేవపాదమూలం ప్రతీహార్యా నీతః" ఇత్యభిధాయ గతే చ తస్మి న్రాజా వైశంపాయన మపృచ్ఛత్—"కచ్చి దభిమత మాస్వాదిత మభ్యంతరే భవతా కించి దశనజాత" మితి. స ప్ర త్యువాచ—"దేవ! కిం వా నాస్వాదితం? ఆమత్తకోకిలలోచనచ్ఛవిర్నీల పాటలః కషాయమధురః ప్రకామ మాపీతో జంబూఫలరసః, హరినఖర భిన్న మత్త మాతంగ కుంభముక్తరక్తార్ద్రముక్తాఫలత్విషి ఖండితాని దాడిమఫలబీజాని, నలినీదళహారింతి ద్రాక్షాఫలస్వాదూని చ దళితాని స్వేచ్ఛయా ప్రాచీనామలకీఫలాని, కిం వా ప్రలపితేన బహునా, సర్వ మేవ దేవీభిః స్వయం కరతలోపనీయమాన మమృతాయత" ఇతి. ఏవం వాదినో వచన మాక్షిప్య నరపతి రబ్రవీత్. "ఆస్తాం తావత్ సర్వ మే వేదం, అపనయతు నః కుతూహలమ్, ఆవేదయతు భవా నాదితశ ప్రభృతి కార్త్స్న్యే నాత్మనో జన్మ కస్మి న్దేశే? భవా న్కథం జాతః? కేన వా నామ కృతం? కా మాతా? కస్తే పితా? కథం వేదానా మాగమః? కథం శాస్త్రాణాం పరిచయః? కుతః కలాః సమాసాదితాః?

కిం జన్మాంతరానుస్మరణం ఉత వరప్రదానం? అథవా విహంగవేషధారీ కశ్చిచ్ఛన్నం నివససి? క్వవా పూర్వ ముషితం? కియ ద్వావయః? కథం పంజరబంధః? [1]కథం చండాల కన్యకా హస్తగమనం? ఇహ వా తవ కథ మాగమన" మితి. వైశంపాయన స్తు స్వయ ముపజాతకుతూహలేన స బహుమాన మవనీపతినా పృష్టో ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా సాదర మబ్రవీత్. "దేవ! మహతీ యం కథా యది కౌతుక మాకర్ణ్యతామ్.

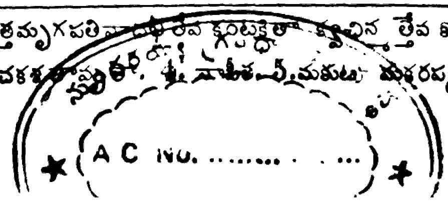
అస్తిపూర్వాపరజలనిధివేలావలగ్నా మధ్యదేశాలంకారభూతా మేఖలేవ భువః వనకరికులమదజలసేకసంవర్ధితై రతివికచధవళకుసుమనికర మత్యుచ్ఛ్రతయా తారాగణ మివ శిఖరదేశలగ్న ముద్వహద్భిః పాదపై రుపశోభితా మదకలకురరకులదశ్యమాన [2]మరిచపల్లవాకరికలభకర మృదితతమాలకిసలయామోదినీ మధుమదోపరక్త కేరళికపోలకోమల చ్ఛవినా సంచరద్వనదేవతాచరణాలక్తకరసరంజితేనేవ పల్లవచయేన సంఛాదితా శుకకులదళితదాడిమీఫలద్రవార్ద్రీకృతదలైః అతిచపలకపి కులకంపిత[3]కంపిల్లచ్యుతపల్లవఫలశబలైః అనవరతనిపతితకుసుమరేణు పాంసులైః పథికజనరచితలవంగపల్లవ[4]సంస్తరైః అతికఠోర[5]నాలికేరకేతకీ [6]పరిగతప్రాంతైః తాంబూలీలతావనద్ధపూగషండమండితైః వనలక్ష్మీ వాసభవనైరివ విరాజితా లతామంటపైః ఉన్మదమాతంగకపోలస్థల[7]ప్ర స్రవణసలిలసిక్తేనేవ నిరంతరమేలాలతావనేన మదగంధినాంధకారితా నఖముఖలగ్నేభకుంభముక్తాఫలలుబ్ధైః శబరసేనాపతిభి రభిహన్యమాన కేసరిశతా ప్రేతాధిపనగరీవ సదాసన్నిహితమృత్యుభీషణా మహిషాధి ష్ఠితా చ సమరోద్యతపతాకినీవ బాణాసనారోపితశిలీముఖా [8]వివిక్త సింహనాదా చ కాత్యాయనీవ ప్రచలితఖడ్గభీషణా రక్తచందనాలం కృతా చ కర్ణిసుతకథేవ సన్నిహితవిపులాచలా శశోపగతా చ కల్పాంతప్రదోష సంధ్యేవ ప్ర[9]నృత్యన్నీలకంఠా పల్లవారుణాచ అమృతమథనవేలేవ శ్రీద్రుమోపశోభితా వారుణీపరిగతా చ ప్రావృ డివ ఘనశ్యామలా అనేకశతహ్రదాలంకృతా చ చంద్రమూర్తి రివ

1. కథంచాండాలహస్త. 2. మరీచకరి. 3. కక్కోల. 4. ప్రస్తరైః. 5. నారికేళ. 6. కరీరకేసర పరిగత. 7. గళితమదసలిల. 8. విముక్త. 9. నృత్తనీల.

సతత మృక్షసార్థానుగతా హారిణాధ్యాసితా చ రాజ్యస్థితి రివ చమర
మృగవ్యాలవ్యజనోపశోభితా సమదగజఘటాపరిపాలితా చ గిరితన
యేవ స్థాణుసంగతా మృగపతిసేవితాచ జానకీవ ప్రసూతకుశలవానిశా
చరపరిగృహీతా చ కామినీవ చందనమృగమదపరిమళవాహినీరుచిరా
గురుతిలకభూషితా చ సోత్కణ్ఠేవ వివిధపల్లవానిలవీజితా సమదనా
చ బాలగ్రీవేవ వ్యాఘ్రనఖపఙ్క్తి[1]మండితా గండకాభరణా చ పాన
భూమి రివ ప్రకటితమధుకోశకశతా ప్రకీర్ణవివిధకుసుమా చ క్వచిత్ప్రళ
యవేళేవ మహావరాహదంష్ట్రాసముత్ఖాతధరణిమండలా క్వచిద్దశ
ముఖనగరీవ చటులవానరబృందభజ్యమానతుంగశాలాకులా క్వచి
దచిరనిర్వృత్తవివాహభూమి రివ హరితకుశసమిత్కుసుమశమీపలాశ
శోభితా క్వచి [2]దున్మత్తేవ వాయువేగకృతతాలశబ్దా క్వచిద్విధవేవ
ఉన్ముక్తతాలపత్రా క్వచిత్ సమరభూమిరివ శరశతనిచితా క్వచి దమర
పతితనురివ నేత్రసహస్రసంకులా క్వచి న్నారాయణమూర్తి రివ
తమాలనీలా క్వచిత్ పార్థరథపతాకేవ వానరాక్రాన్తా క్వచి దవని
పతిద్వారభూమి రివ వేత్రలతాశతదుష్ప్రవేశా క్వచి ద్విరాటనగ రీవ
[3]కీచకావృతా క్వచిదంబరశ్రీ రివ వ్యాధానుగమ్యమానతరళతారకమృ
గా క్వచి ద్గృహీతవ్రతేవ దర్భచీరజటావల్కలధారిణీ అపరిమిత
బహుళపత్రసంచయాఽపి సప్తపర్ణభూషితా క్రూరసత్త్వాఽపి మునిజన
సేవితా పుష్పవత్యపి పవిత్రా వింధ్యాటవీ నామ.

తస్యాం చ దండకారణ్యాంతఃపాతి సకలభువనఖ్యాతం ఉత్ప
త్తిక్షేత్ర మివ భవగతో ధర్మస్య సురపతిప్రార్థ [4]నానిపీతసకలసాగర
సలిలస్య మేరుమత్సరా దంబరతలప్రసారితవికటశిరఃసహస్రేణ దివస
కరరథగమనపథ మపనేతు మభ్యుద్యతేనావగణితసకలసురసమూహ
వచసా వింధ్యగిరిణాఽప్యనుల్లంఘితాజ్ఞస్య జఠరానలజీర్ణవాతాపిదాన
వస్య సురాసుర [5]మకుటతటఘటితమరకతమకరపత్రభంగకోటిచుంబిత
చరణరజసో దక్షిణాశావధూముఖవిశేషకస్య సురలోకా దేకహుంకార

1. మంజితా. 2. దుద్వృత్తమృగపతి[illegible] క్వచిన్మత్తేవ కోకిలకుల
ప్రలాపినీ క్వచి దున్మత్తేవ. 3. కీచక[illegible]. 4. సాతీత[illegible]. 5. మకుట[illegible]మకరపత్రకోటీ.

నిపతితనహుషప్రకటప్రభావస్య భగవతో మహామునే రగస్త్యస్య భా
ర్యయా లోపాముద్రయా స్వయ ముపరచితాలవాలకైః కరపుటసలిల
సేకసంవర్ధితైః సుతనిర్విశేషై రుపశోభితం పాదపైః తత్పుత్రేణ చ
గృహీతవ్రతే నాషాఢినా పవిత్రభస్మవిరచితత్రిపుండ్రకాభరణేన కుశ
చీరవాససా [1]మౌంజమేఖలాకలితమధ్యేన గృహీతహరితపర్ణపుటేన
ప్రత్యుటజ మటతా భిక్షాం దృఢదస్యునామ్నా పవిత్రీకృతం అతి
ప్రభూతేధ్మాహరణా చ్చ యస్యే[2]ధ్మావాహ ఇతి పితా ద్వితీయం
నామ చకార దిశి దిశి శుకహరితై శ్చ కదలీవనైః శ్యామలీకృతపరి
సరం సరితా చ కలశయోనిపరిపీతసాగరమార్గానుగతయేవ బద్ధవే
ణికయా కావేర్యా పరిగత మాశ్రమపద మాసీత్.

యత్ర చ దశరథవచన మనుపాలయ న్నుత్సృష్టరాజ్యో దశ
వదనలక్ష్మీవిభ్రమవిరామో రామో మహాముని మగస్త్య మనుచ
రన్ సహ సీతయా లక్ష్మణోపరచితరుచిరపర్ణశాలగపంచవట్యాం కంచి
త్కాలం సుఖ మువాస. చిరశూన్యేఽద్యాపి యత్ర శాఖానిలీననిభృత
పాండుకపోతపఙ్క్తయః లగ్నతాపసాగ్నిహోత్రధూమరాజయ ఇవ
లక్ష్యంతే తరవః. బలికర్మకుసుమా న్యుద్ధరంత్యాః సీతాయాః కరతలా
దివ సంక్రాంతో యత్ర రాగః స్ఫురతి తరులతాకిసలయేషు. యత్ర
చ పీతోద్గీర్ణం జలనిధిజలమివ మునినా నిఖిల మాశ్రమోపాంతవర్తిషు
విభక్తం మహాహ్రదేషు. యత్ర దశరథసుతనిశితశరనికరనిపాతనిహత
రజనీచరబలబహళరుధిరసిక్తమూలం అద్యాపి తద్రాగానువిద్ధనిర్గత
పలాశ మివాభాతి నవకిసలయ మరణ్యం. అధునాఽపియత్ర జలధరసమ
యే గంభీర మభినవజలధరనివహానినాద మాకర్ణ్య భగవతో రామస్య
త్రిభువనవివరవ్యాపిన శ్చాపఘోషస్య స్మరంతో న గృహ్ణంతి శష్ప
కబల మజస్ర మశ్రుజలలులితదీనదృష్టయో వీక్ష్య శూన్యా దశదిశో
జరాజర్జరిత విషాణకోటయో జానకీసంవర్ధితా జీర్ణమృగాః. యస్మి
న్ననవరతమృగయానిహత [3]శేషవనహరిణప్రోత్సాహిత ఇవ కృత
సీతావిప్రలంభగ కనకమృగో రాఘవ మతిదూరం జహార. యత్ర చ

1. ముంజ. 2. ఇధ్మావాహ. 3. నిశ్శేషవన.

మైథిలీవియోగదుఃఖదుఃఖితౌ దశవదనవినాశపిశునౌ చంద్రసూర్యా
వివ కబంధగ్రస్తౌ సమం రామలక్ష్మణౌ త్రిభువనభయం మహ చ్చక్ర
తుః. అత్యాయత శ్చ యస్మిన్ దశరథసుతశరనిపాతితో యోజనబా
హో ర్బ్యాహః అగస్త్యప్రసాదనాగతనహుషాజగర కాయశంకా మ
కరో దృషిజనస్య జనకతనయా చ భర్త్రా విరహవినోదనార్థ ముటజా
భ్యంతరలిఖితా యత్ర రామనివాసవర్ణనోత్సుకా పున రివ ధరణీ తలా
దుల్లసంతీవ వనచరై రద్యా ప్యాలోక్యతే.

తస్య చైవంవిధస్య సంప్రత్యపి ప్రకటోపలక్ష్యమాణపూర్వ
వృత్తాంత స్యాగస్త్యాశ్రమస్య నాతిదూరే జలనిధిపానప్రకుపితవరుణో
త్సాహితే నాగస్త్యమత్సరా త్తదాశ్రమసమీపవర్తీ అపర ఇవ వేధసా
మహాజలనిధిరుత్పాదితః ప్రళయకాలవిఘు (టి) ట్టితాష్టదిగ్భాగసంధి
బంధం గగనతల మివ భువి నిపతితం ఆదివరాహసముద్ధృతధరామం
డలస్థాన మివ సలిలపూరితం అనవరతమజ్జదున్మదశబరకామినీకుచ
కలశలులితజలం ఉత్ఫుల్లకుముదకువలయకహ్లారం ఉన్నిద్రారవింద
మధుబిందునిష్యందబద్ధచంద్రకం అళికులపటలాంధకారితసౌగంధికం
ఆరసితసమదసారసం అంబురుహామధుపానమత్తకలహంస కామినీకృత
కోలాహలం అనేకజలచరపతంగశతసంచలనచంచలితవాచాలవీచిమా
లం అనిలోల్లాసితకల్లోలశిఖరశీకరారబ్ధదుర్దినం అశంకితావతీర్ణాభి రంభః
క్రీడారాగిణీభిః స్నానసమయే వనదేవతాభిః [1]కేశకుసుమైః సురభీ
కృతంఏకదేశావతీర్ణ ముని జనాపూర్యమాణకమండలు [2]కలజలధ్వనిమనో
హారం ఉన్మిషదుత్పలవనమధ్యచారిభిః సవర్ణతయా రసితాను మేయైః
కాదంబకదంబకై రాసేవితం అభిషేకావతీర్ణపుళింద రాజసుందరీకుచ
చందనధూళిధవళితతరంగం ఉపాంతజాత కేతకీరజఃపటలబద్ధకూల పులినం
ఆసన్నాశ్రమాగతతాపస సంక్షాళితార్ద్రవల్కల కషాయపాటల (తట)
జలం ఉపతటవిటపిపల్లవానిలవీజితం అవిరళతమాలవీథికాంధకారితాభిః
వాలినిర్వాసితేన చ సంచరతా ప్రతి[3]దిన మృశ్యమూకవాసినా సుగ్రీవే
ణావలుప్తఫలపరిలఘులతాభిః ఉదవాసితాపసానాం దేవతార్చనోప

---

1. కేశపాశకుసు. 2. కలధ్వని. 3. దిశ.

యుక్తకుసుమాభిః ఉత్పతజ్జలచరపతంగపక్షపుటవిగలితజలబిందుసేక
సుకుమారకిసలయాభిః లతామంటపతలస్థితశిఖండిమండలారబ్ధతాండవా
భిః అనేకకుసుమపరిమళవాహినీభిః వన[1]దేవతానిశ్వాసవాసితాభి రివ
వనరాజిభిరుపరుద్ధతీరం అపరసాగరాశంకిభిః సలిల మాదాతు మవతీర్ణై
జలధరై రివ [2]బహులపంకమలినై ర్వనకరిభి రనవరతమాపీయ[3]మానం
అగాధ మనంత మప్రతిమ మపాం నిధానం పంపాభిధానం పద్మసరః
యత్ర చ వికచకువలయప్రభాశ్యామాయమానపక్షపుటాన్యద్యాపి
మూర్తిమద్రామశాపగ్రస్తానీవ వనమధ్యచారిణా [4]మాలోక్యంతే చక్ర
నామ్నాం మిథునాని.

త[5]స్యైవం పద్మసరసః పశ్చిమే తీరే రాఘవశరప్రహారజర్జరితజీర్ణ
[6]సాలతరుషండస్య చ సమీపే దిగ్గజకరదండానుకారిణా జరదజగరేణ
సతత మావేష్టిత మూలతయా బద్ధమహాలవాల ఇవ తుంగస్కంధావలం
బిభి [7]రనిల వేల్లితై రహినిర్మోకై ర్ధృతోత్తరీయ ఇవ దిక్చక్రవాళపరి
మాణ మివ గృహ్ణతా భువనాంతరాళ విప్రకీర్ణేన శాఖాసంచయేన ప్రళ
యకాలతాండవప్రసారితభుజసహస్ర ముడుపతిశకలశేఖర మివ విడం
బయితు ముద్యతః పురాణతయా పతనభయా దివ గగనస్కంధలగ్నః
నిఖిలశరీర[8]వ్యాపినీభి రతిదూరోన్నతాభి ర్జీర్ణతయా సిరాభి రివ పరిగ
తో వ్రతతిభిః జరాతిలకబిందుభి రివ కంటకై రాచితతనుః ఇత స్తతః
పరిపీతసాగరసలిలై ర్గగనాగతైః పత్త్రరథై రివ శాఖాంతరేషు నిలీయ
మానైః క్షణమంబుభారాలసై రార్ద్రీకృతపల్లవై ర్జలధరపటలై రప్య
దృష్టశిఖరదేశః తుంగతయా నందనవనశ్రియ మివావలోకయితు
మభ్యుద్యతః సమీపవర్తినా ముపరిసంచరతా మంబరతలగమనఖేదా
యాసితానాం రవిరథతురంగమాణాం [9]సృక్పరిస్రుతైః ఫేనపటలైః
సందేహితతూలరాశిభి ర్ధవలీకృతశిఖరశాఖః వనగజకపోలకండూయన
లగ్నమద నిలీనమత్తమధుకరమాలేన లోహశృంఖలాబంధనిశ్చలే

1. దేవతాభిః శ్వాస. 2. బహల. 3. మానసలిలః. 4. లోక్యంతే...నామ్నా. 5. ఏవం విధస్య. 6. తాలతరుఖండస్య. 7. రనిరస్తవేల్లి. 8. వ్యాపిభిః. 9. సృక్కసు.

నైవ కల్పస్థాయినా మూలేన సముపేతః కోటరాభ్యంతరనివిష్టైః స్ఫుర
ద్భిః సజీవ ఇవ మధుకరపటలైః దుర్యోధన ఇవోపలక్షితశకునిపక్ష
పాతః నళిననాభ ఇవ వనమాలోపగూఢః నవజలధరవ్యూహ ఇవ
నభసి దర్శితోన్నతిః అఖిలభువనతలావలోకనప్రాసాద ఇవ వనదేవ
తానాం అధిపతి రివ దండకారణ్యస్య నాయక ఇవ సర్వవనస్పతీనాం
సఖేవ వింధ్యస్య శాఖా బాహుభి రుపగూహ్యేవ వింధ్యాటవీ
మవస్థితో మహాన్ జీర్ణః శాల్మలీవృక్షః.

తత్ర చ శాఖాగ్రేషు కోటరోదరేషు పల్లవాంతరేషు స్కంధ
సంధిషు జీర్ణవల్కలవివరేషు మహావకాశతయా విస్రబ్ధవిరచితకులాయ
సహస్రాణి దురారోహతయా విగళితవినాశభయాని నానాదేశసమా
గతాని శుకశకునికులాని ప్రతివసంతిస్మ యైః పరిణామవిరళదళసంహతి
రపి స వనస్పతి రవిరళదళనిచయశ్యామల ఇవోపలక్ష్యతే దివానిశం
నిలీనైః. తే చ తస్మిన్ వనస్పతా వతివాహ్య రజనీ మాతృనీడేషు
ప్రతిదిన ముత్థాయోత్థాయాహారాన్వేషణాయ నభసి విరచితపఙ్క్త
యో మదకలహలధరహలముఖోత్క్షేపవికీర్ణబహుస్రోతస మంబరతలే
కళిందకన్యా మివ దర్శయంతః సురగజోన్మూలితవిగళదాకాశగంగాక
మలినీశంకా ముపజనయంతః దివసకరరథతురగప్రభానులిప్త మివ గగ
నతల ముపపాదయంతః సంచారిణీ మివ మరకతస్థలీం విడంబయంతః
శైవలపల్లవావళీ మివాంబరసరసి ప్రసారయంతః గగనవితతైః పక్ష
పుటైః కదళీదళై రివ దివకర[1]కరనికరపరి[2]ఖేదితాన్యాశాముఖాని వీజ
యంతః వియతి విసారిణీం శష్పవీథీ మివ విరచయంతః సేంద్రాయుధ
మివాంతరిక్ష మాదధానా విచరంతి స్మ శుకశకునయః. కృతాహారా
శ్చ పునః ప్రతినివృత్యాత్మకులాయావస్థితేభ్యః శాబకేభ్యో వివిధాన్
ఫలరసాన్ కలమమంజరీవికారాం శ్చ ప్రహతహరిణరుధిరానురక్త
శార్దూలనఖకోటిపాటలేన చంచుపుటేన దత్వా దత్వా అధరీకృతసర్వ
స్నేహేనాసాధారణేన గురుణా అపత్యప్రేమ్ణా తస్మిన్నేవ క్రోడాంత
ర్నిహితతనయాః క్షపాః క్షపయంతి స్మ.

1. ఖరకర. 2. ఖేదితా.

ఏకస్మింశ్చ జీర్ణకోటరే జాయయా సహ నివసతః పశ్చిమే వయసి
వర్తమానస్య కథమపి పితు రహమేవైకో విధివశాత్ సూను రభ
వమ్. అతిప్రబలయా [1]చాభిభూతా మమైవ జాయమానస్య ప్రసవవే
దనయా జననీ మే లోకాంతర మగమత్. అభిమతజాయావినాశశోక
దుఃఖితోఽపి ఖలు తాతః సుతస్నేహాదంత ర్నిగృహ్య పటుప్రసర మపి
శోక మేకాకీ మత్సంవర్ధనపర ఏవాభవత్. అతిపరిణతవయాశ్చ కుశ
చీరానుకారిణీ మల్పావశిష్టజీర్ణపిచ్ఛజాలజర్జరా మవస్రస్తాంసదేశశిథిలా
మపగతోత్పతనసంస్కారాం పక్షసంహతి ముద్వహన్ ఉపారూఢకంప
తయా చ సంతాపకారిణీ మంగలగ్నాం జరా మివ విధున్వన్ [2]అకఠోర
శేఫాలికాకుసుమనాళపింజరేణ కలమమంజరిదళనమసృణితక్షీణోపాంత
లేఖేవ స్ఫుటితాగ్రకోటినా చంచుపుటేన పరనీడనిపతితాభ్యః శాలి
వల్లరీభ్య స్తండులకణా నాదా యాదాయ తరుమూలనిపతితాని చ శుక
కులావదళితాని ఫలశకలాని సమాహృత్య పరిభ్రమితు మశక్తో మహ్యా
మాహార మదాత్. ప్రతిదివస మాత్మనా చ మదుపయుక్తశేష మకరో
దశనమ్.

ఏకదా తు ప్రభాతసంధ్యారాగలోహితే గగనతలే కమలినీమధు
రక్తపక్షసంపుటే వృద్ధహంస ఇవ మందాకినీపులినా దపరజలనిధితట
మవతరతి చంద్రమసి పరిణతరంకురోమపాండుని వ్రజతి విశాలతా మా
శాచక్రవాళే గజరుధిరరక్తహరిసటాలోమలోహినీభి రాతప్తలాక్షిక
తంతుపాటలాభి రాయామినీభి రశిశిరకిరణదీధితిభిః పద్మరాగరత్నశలా
కాసమ్మార్జనీభి రివ సముత్సార్యమాణే గగనకుట్టిమకుసుమప్రకరే తా
రాగణే సంధ్యా ముపాసితు ముత్తరాశావలంబిని మానససర స్తీర మి
వావతరతి సప్తర్షిమండలే తటగతవిఘటితశుక్తిసంపుటవిప్రకీర్ణం అరుణ
కరప్రేరణాధోగళిత ముడుగణ మివ ముక్తాఫలనికర ముద్వహతి ధవ
ళితపులిన[3]తల ముదన్వతి పూర్వేతరే తుషారబిందువర్షిణి విబు
ద్ధశిఖికులే విజృంభమాణకేసరిణి కరిణీకదంబక ప్రబోధ్యమానమదకరిణి
[4]క్షపాజలజడకేసరం కుసుమనికర ముదయగిరిశిఖరస్థితం సవితార

---

1. జాభిభూతా. 2. అతికఠోర. 3. తట. 4. స్పష్టేచజాతే ప్రభాతేహిమ
జలజడ.

మి వోద్దిశ్య పల్లవాంజలిభిః సముత్సృజతి కాననే రాసభరోమధూ
సరాసు వనదేవతాప్రాసాదానాం తరూణాం శిఖరేషు పారావత
మాలాయమానాసు ధర్మపతాకాస్వివ సమున్మిషంతీషు తపో
వనాగ్నిహోత్రధూమలేఖాసు అవశ్యాయ[1]శీకరిణి లులితకమలవనే రతి
ఖిన్నశబరసీమంతినీస్వేదజలకణికాపహారిణి వనమహిషరోమంథఫేనబిం
దువాహిని చలితపల్లవలతాలాస్యోపదేశవ్యసనిని- విఘటమానకమల
షం(ఖం)డమధుశీకరాసారవర్షి కుసుమామోదతర్పితాళిజాలే నిశావసాన
జాతజడిమ్ని మందమందసంచారిణి ప్రవాతి ప్రాభాతికే మాతరిశ్వని
కమలవనప్రబోధమంగళపాఠకానాం ఇభగండడిండిమానాం మధులిహాం
కుముదోదరేషు [2]ఘనఘటమానదళపుటనిబద్ధపక్షసంహతీనాం ఉచ్చ
రత్సు హుంకారేషు ప్రభాతశిశిరమారుతాహత ముత్తప్తజతురసాశ్లిష్ట
పక్ష్మమూ(మా)ల మివ సశేషనిద్రాజిహ్మితతారం చక్షురున్మీలయత్సు శనై
శ్శనై రూషరశయ్యాధూసరక్రోడరోమరాజిషు వనమృగేషు ఇతస్త
తః సంచరత్సు వనచరేషు విజృంభమాణే శ్రోత్రహారిణి పంపాసరఃకల
హంసకోలాహలే సము[3]ల్లసతి నర్తితశిఖండిమండలే మనోహరే వనగజక
ర్ణతాళశబ్దే క్రమేణ చ గగనమార్గ మవతరతో దివసకరవారణ స్యావ
ధూతావచూడచామరకలాప ఇవోపలక్ష్యమాణే మంజిష్ఠారాగలో
హితే కిరణజాలే శనై శ్శనై రుదితే భగవతి సవితరి పంపాసరగపర్యంత
తరుశిఖరసంచారిణి అధ్యాసితగిరిశిఖరే దివసకరజన్మని హృతతారే పున
రివ కపీశ్వరే వన మభిపతతి బాలాతపే స్పష్టే జాతే ప్రత్యూషసి న
చిరా దివ దివసాష్టమభాగభాజి స్పష్టభాసి భాస్వతి భూతే ప్రయాతేషు
చ యథాభిమతాని దిగంతరాణి శుకకులేషు కులాయనిలీననిభృతశాబక
సనాథేఽపి నిశ్శబ్దతయా శూన్య ఇవ తస్మి న్వనస్పతౌ స్వనీడావస్థిత
ఏవ తాతే మయి చ శైశవాదసంజాత[4]బలసముద్భిద్యమానపక్ష
పుటే తాతసమీపవర్తిని కోటరగతే సహ సైవ తస్మి న్మహావనే
సంత్రాసితసకలవనచరః సరభస ముత్పతత్పతత్రిపక్షపుటశబ్దసంతతః భీత
కరిపోతచీత్కారపీవరః ప్రచలిత [5]మత్తాళికులక్వణితమాంసలః పరిభ్ర
మదుద్ఘోణవనవరాహారవఘర్ఘరః గిరిగుహాసుప్తప్రబుద్ధసింహనాదోప

---

1. సీకరిణి. 2. ఘటమానదళపుటనిరుద్ధ. 3. లసిత. 4. బలే. 5. లతాకులిత.

బృంహితైః కంపయన్నివ తరూన్ భగీరథావతార్యమాణగంగాప్రవా
హకలకల[1]బహులః భీతవనదేవతాకర్ణితః మృగయాకోలాహలధ్వని
రుదచరత్. ఆకర్ణ్యచ తం మహా మశ్రుతపూర్వ ముపజాతవేపథు రర్భక
తయా జర్జరితకర్ణవివరో భయవిహ్వలః సమీపవర్తినః పితుః ప్రతీ
కారబుద్ధ్యా జరాశిథిలపక్షపుటాంతర మవిశమ్.

అనంతరం చ సరభసం 'ఇతో గజయూథపతిలులితకమలినీపరిమ
ళః, ఇతః క్రోడకులదశ్యమానభద్ర ముస్తారసామోదః, ఇతఃకరికలభ
భజ్యమానసల్లకీకషాయగంధః, ఇతో నిపతితశుష్కపత్రమర్మరధ్వనిః,
ఇతో వనమహిషవిషాణకోటికులిశభిద్యమానవల్మీకధూళిః, ఇతో మృగ
కదంబకం, ఇతో వనగజకులం, ఇతో వరాహయూథం, ఇతో వనమహి
షబృందం, ఇత శ్శిఖండిమండలవిరుతం, ఇతః కపింజలకులకలకూజితం,
ఇతః కురరకులక్వణితం, ఇతో మృగపతినఖభిద్యమానకుంభకుంజరరసి
తం, ఇయ మార్ద్రపంకమలినా వరాహకులపద్ధతిః, ఇయమభినవశష్పక
బలరసశ్యామలా హరిణరోమంథఫేనసంహతిః, ఇయ మున్మదగంధగజగం
డకండూయనపరిమళాలీనముఖరమధుకరవిరుతిః, ఏషా శరనిపతితరుధిర
బిందుసిక్తశుష్కపత్రపాటలా రురుపదవీ, ఏత ద్ద్విరదచరణమృదితవిటప
పల్లవపటలం, ఏతత్ఖడ్గికులక్రీడితం, ఏష నఖకోటివిలిఖితవికటపత్రలేఖో
రుధిరపాటలః కరిమౌక్తికదలదంతురో మృగపతిమార్గః, ఏషా ప్రత్యగ్ర
ప్రసూతవనమృగీగర్భరుధిరలోహినీ భూమిః, ఇయ మటవీ వేణికానుకా
రిణీ ఏషా [2]చరస్య యూథపతేర్మదజలమలినా సంచారవీథీ, చమరీపఙ్క్తి-
రియ మనుగమ్యతాం, ఉచ్ఛుష్కమృగకరీషపాంసులా త్వరితతరమ
ధ్యాస్యతా మియం వనస్థలీ, తరుశిఖర మారుహ్యతాం, ఆలోక్యతాం
దిగియం, ఆకర్ణ్యతా మయం శబ్దః, గృహ్యతాం ధనుః, అవహితైః
స్థీయతాం, విముచ్యంతాం శ్వానః' ఇత్యన్యోన్య మభివదతో మృగ
యాసక్తస్య మహతో జనసమూహస్య తరుగహనాంతరితవిగ్రహస్య
క్షోభితకాననం కోలాహల మశృణవమ్.

1. బహులః 2. పఙ్క.

అథ నాతిచిరాదేవానులేపనార్ద్రమృదంగధ్వనిధీరేణ గిరివివర విజృంభితప్రతినాదగంభీరేణ శబరశరతాడితానాం కేసరిణాం[1]నినాదేన సంత్రస్తయూథముక్తానామేకాకినాం చ సంచరతా మనవరతకరాస్ఫోటమిశ్రేణ జలధరరసితానుకారిణా గజయూథపతీనాం కంఠగర్జితేన సరభససారమేయవిలుప్యమానావయవానా మాలోలకాతరతరళతర తారకాణా మేణకానాం చ కరుణకూజితేన నిహతయూథపతీనాం వియోగినీనా మనుగతకలభానాం చ స్థిత్వాస్థిత్వా సమాకర్ణ్య కలకల ముత్కర్ణపల్లవానా మితస్తతః పరిభ్రమంతీనాం ప్రత్యగ్రపతి వినాశశోకదీర్ఘేణ కరిణీనాం చీత్కృతేన కతిపయదివసప్రసూతానాం చ ఖడ్గిధేనుకానాం త్రాసపరిభ్రష్టపోతాన్వేషిణీనా మున్ముక్తకంఠకరుణ మారసంతీనా మాక్రందితేన తరుశిఖర ముత్పతితానా మాకులాకుల చారిణాంచపత్రరథానాం కోలాహలేన రూపానుసారప్రధావితానాం చ మృగయూనాం యుగపదతిరభసపాదపాతాభిహతాయా భువః కంప మివ జనయతా చరణశబ్దేన కర్ణాంతాకృష్టజ్యానాం చ మదకల కురరకామినీకంఠకూజితకలేన శరనికరవర్షిణాం ధనుషాం నినాదేన పవ నాహతిక్వణితధారాణా మసీనాం చ కఠినమహిషస్కంధపీఠపాతినాం రణితేన శునాం చ సరభసవిముక్తఘుర్ఘురధ్వనీనాం వనాంతరవ్యాపినా ధ్వానేన సర్వతః ప్రచలిత మివ తదరణ్య మభవత్. అచిరాచ్చ ప్ర శాంతే తస్మిన్ మృగయాకలకలే నిర్వృష్టమూకజలధరబృందాను కారిణి మథనావసానోపశాంతవారిణి సాగర ఇవ స్తిమితతాముపాగతే కాననే మందీభూతభయోఽహ ముపజాతకుతూహలః పితు రుత్సంగా దీష దివ నిష్క్రమ్య కోటరస్థ ఏవ శిరోధరాం ప్రసార్య సంత్రాస తరళతారక శ్శైశవాత్ కి మిద మితి సముపజాతవిస్మయో దిదృక్షు స్తా మేవ దిశం చక్షుః ప్రాహిణవమ్.

అభిముఖ మాపతంతం చ తస్మాద్వనాంతరా దర్జునభుజదండసమా ప్రవిప్రకీర్ణ మివ నర్మదాప్రవాహం అనిలబలోచ్చలిత మివ తమాలకా ననం ఏకీభూతమివ కాలరాత్రీణాం యామసంఘాతం అంజనశిలా

---

1. వినాదసంత్రస్త. 2. తచ్చ. 3. వశాచ్చ.

స్తంభసంభార మివ క్షితికంపవిఘూర్ణితం అంధకార[1]పూర మివ రవికి
రణాకులితం అంతకపరివార మివ పరిభ్రమంతం అవదారితరసా[2]తలోద్గత
మివ దానవలోకం అశుభకర్మసమూహ మివైకత్ర సమాగతం అశేష
దండకారణ్యవాసిమునిజనశాపసార్థ మివ సంచరంతం అనవరతశర
నికరవర్షి రామనిహతఖరదూషణ[3]బల మివ తదపధ్యానాత్ పిశాచతా
ముపగతం కలికాలబంధువర్గ మివ ఏకత్ర సంగతం[4] సలిలావగాహోత్థిత
ప్రస్థిత మివ వనమహిషయూథం అచలశిఖరస్థితకేసరికరాకృష్టిపతనశీర్ణ
మివ కాలమేఘపటలం అఖిలరూపవినాశాయ ధూమకేతుజాల మివ
సముద్గతం అంధకారితాశేషకాననం అనేకసహస్రసంఖ్య మతిభయజనక
ముత్పాతవేతాళవ్రాత మివ శబరసైన్య మద్రాక్షమ్.

మధ్యే చ తస్యాతి మహతః శబరసైన్యస్య ప్రథమే వయసి
వర్తమానం అతికర్కశత్వా [5]దాయస మివ నిర్మితం ఏకలవ్య మివ
జన్మాంతరగతం ఉద్భిద్యమాన శ్మశ్రురాజితయా ప్రథమమద లేఖామం
డ్యమాన గండభిత్తి మివ గజయూథపతికుమారం అసితకువలయశ్యా
మలేన దేహప్రభాప్రవాహేణ కాళిందీజలేనేవ [6]పూరయంత మరణ్యాం
ఆకుటిలాగ్రేణ స్కంధావలంబినా కుంతలభారేణ కేసరిణ మివ గజమ
దమలినీకృతేన కేసరకలాపేనోపేతం ఆయతలలాటం అతితుంగ
ఘోరఘోణం ఏకకర్ణాభరణతాం ఉపనీతస్య భుజగఫణామణే రాపా
టలై రంశుభి రాలోహితీకృతేన పర్ణశయనాభ్యాసా ల్లగ్నపల్లవరాగే
ణేవ వామపార్శ్వేన విరాజమానం అచిరాహతగజకపోలగృహీతేన
సప్తచ్ఛదపరిమళవాహినా కృష్ణాగురుపఙ్కేనేవ సురభిణా మదేన
కృతాంగరాగం ఉపరిపతత్పరిమళాంధేన కరిభ్రమతా మాయూర
పిచ్ఛాతపత్రానుకారిణా మధుకరకులేన తమాలపల్లవే నేవ నివారితా
తపం ఆలోలకర్ణపల్లవవ్యాజేన భుజబలనిర్జితయా భయప్రయుక్తసేవ
యా వింధ్యాటవ్యేవ కరతలేనాపమృజ్యమానగండస్థలస్వేదలేఖం ఆ
పాటలయాహారిణా కులకాలరాత్రిసంధ్యాయమానయాశోణితార్ద్రయే
వ దృష్ట్యా రంజయంత మివాశావిభాగాన్ ఆజాను[7]లంబినా వనకుంజర

---

1. పుంజ. 2. తలోద్భూత. 3. బలనివహమివ. 4. అవగాహ ప్రస్థితమివ.
5. ఆయస మయ కులశయ. 6. పూరితారణ్యాం 7. లంబేన.

కరప్రమాణ మివ గృహీత్వా నిర్మితేన చండికారుధిరబలిప్రదానార్థమస
కృన్నిశితశస్త్రోల్లేఖవిషమితశిఖరేణ భుజయుగళేనోపశోభితం అంతరాంత
రాలగ్నాశ్యానహారిణరుధిరబిందునా స్వేదజల[1]కణనిచితేన గుంజాఫల
మిశ్రైః కరికుంభముక్తాఫలై రివ విరచితాభరణేన వింధ్యశిలాతలవిశాలేన
వక్షస్స్థలే నోద్భాసమానం అవిరతశ్రమాభ్యాసా దుల్లిఖితోదరం ఇభ
మదమలిన మాలాన స్తంభయుగళ ముపహసంత మి వోరుదండద్వయేన
లాక్షాలోహితకౌశేయపరిధానం అకారణేఽపి[2]క్రూరజాతితయా[3]లలా
టస్థత్రిశూలాకారసిరాబద్ధత్రిపతాకోగ్రభ్రుకుటికరాళే లలాట[4]పట్టే
ప్రబలభక్త్యారాధితయా మత్పరిగ్రహోఽయమితి కాత్యాయన్యా
త్రిశూలే నే వాఙ్కిత ముపజాతపరిచయై రనుగచ్ఛద్భి శ్శ్రమవశా
ద్దూరవినిర్గతాభిః స్వభావపాటలతయా శుష్కాభి రపి హరిణశోణిత మివ
క్షరంతీభి ర్జిహ్వాభి రావేద్యమానఖేదైః వివృతముఖతయా స్పష్టదృష్ట
దంష్ట్రాంశుభిః దం(ష్ట్రా)తాంతరాళలగ్న కేసరిసటా నివ [5]సృక్కభాగా
నుద్వహద్భిః స్థూలవరాటికమాలికాపరిగతకంఠైః మహావరాహదంష్ట్రా
ప్రహారజర్జరైః అల్పకాయై రపి మహాశక్తిత్వా దనుపజాతకేసరై రివ
కేసరికిశోరకైః మృగవధూవైధవ్యదీక్షాదానదక్షై రనేకవర్ణైః శ్వభిః అతి
ప్రమాణాభిశ్చ కేసరిణా మభయప్రదానయాచనార్థ మాగతాభిః సిం
హీభిరివ కౌలేయకకుటుంబినీభిరనుగమ్యమానం కైశ్చి దాగృహీతచమర
వాలగజదంతభారైః కైశ్చి[6]దచ్ఛిద్రపర్ణపుటబద్ధమధుపటలైః కైశ్చి
న్మృగపతిభి రివ గజకుంభముక్తాఫలనికరసనాథపాణిభిః కైశ్చి ద్యాతు
ధానై రివ గృహీతపిశి[7]తాహారైః కై శ్చి త్ప్రమథై రివ కేసరికృత్తిధా
రిభిః కై శ్చి త్క్షపణకై రివ మయూరపింఛవాహిభిః కై శ్చిచ్ఛిశుభి రివ
కాకపక్షధరైః కైశ్చిత్కృష్ణచరిత మివ దర్శ యద్భిః సముత్ఖాతవిధృత
గజదంతైః కై శ్చి జ్జలదాగమదివసై రివ జలధరచ్ఛాయామలినాంబరై
రనేకవృత్తాంతైః శబరబృందైః పరివృతం అరణ్యమివ సఖడ్గధేనుకం అభి
నవజలధరమివ మయూరపింఛచిత్రచాపధారిణం బకరాక్షస మివ గృహీ
తైకచక్రం అరుణానుజ మివోద్ధృతానేకమహానాగదశనం భీష్మమివ

---

1. కణికాచితేన. 2. క్రూరతయా. 3. బద్ధత్రిపతాకోగ్రభ్రుకుటి. 4. ఫలకే.
5. శ్వ. 6. దచ్ఛిద్రపర్ణబద్ధమధుపుటైః. 7. శభారైః.

శిఖండిశత్రుం నిదాఘదివస మివ సతతావిర్భూతమృగతృష్ణం విద్యాధర మివ మానసవేగం పరాశరమివ యోజనగంధానుసారిణం ఘటోత్కచ మివ భీమరూపధారిణం అచలరాజకన్యకా కేశపాశమివ నీలకంఠ చంద్రకాభరణం హిరణ్యాక్షదానవ మివ మహావరాహదంష్ట్రాభిభిన్నవక్షస్థలం అతిరాగిణ మివ కృతబందీపరిగ్రహం పిశితాశన మివ రక్తలుబ్ధకం గీతకలా[1]విలాస మివ నిషాదానుగతం అంబికాత్రిశూల మివ మహిషరుధిరార్ద్రీకాయం అభినవయౌవన మపి [2]క్షయితబహువయసం కృతసారమేయసంగ్రహ మపి ఫలమూలా[3]శనం కృష్ణ మ ప్యసుదర్శనం స్వచ్ఛందప్రచార మపి దుర్గైకశరణం క్షితిభృత్పాదానువర్తిన మపిరాజసేవానభిజ్ఞం అపత్య మివ వింధ్యస్య అంశావతార మివ కృతాంతస్య మహోదర మివ పాపస్య సార మివ కలికాలస్య భీషణ మపి మహాసత్త్వతయా గంభీర మి వోపలక్ష్యమాణం అనభిభవనీయాకృతిం మాతంగకనామానం శబరసేనాపతి మపశ్యమ్. అభిధానం తు పశ్చాత్తస్యాహ మశ్రౌషమ్.

ఆసీచ్చ మే మనసి - "అహో మోహప్రాయ మేషాం జీవితం సాధుజనవిగర్హితం చ చరితం తథా హి-పురుషపిశితోపహారే ధర్మబుద్ధిః, ఆహారః సాధుజనవిగర్హితో మధుమాంసాదిః, శ్రమో[4]మృగయా, శాస్త్రం శివారుతం, ఉపదేష్టారః సదసతాం కౌశికాః, ప్రజ్ఞా శకునిజ్ఞానం, పరిచితాః శ్వానః, రాజ్యం శూన్యాస్వటవీషు, ఆపానక ముత్సవః, మిత్రాణి క్రూరకర్మసాధనాని ధనూంషి, సహాయా విషదిగ్ధముఖా భుజంగమా ఇవ సాయకాః, గీత ముత్పాదకారి ముగ్ధమృగాణాం, కళత్రాణి బందీ[5]కృతాః పరయోషితః, క్రూరాత్మభిః శార్దూలైస్సహ సంవాసః, పశురుధిరే ణైవ దేవతార్చనం, మాంసేన బలికర్మ చౌర్యేణ జీవనం, భూషణాని భుజంగ ఫణామణయః, వనగజమదై రంగరాగః, యస్మి న్నేవ కాననే నివసంతి త దే వోత్ఖాతమూల మశేషతః కుర్వతే" ఇతి చింతయత్యేవ మయి శబరసేనాపతి రటవీపరిభ్రమణసముద్భవం శ్రమ మపనినీషు రాగత్య త స్యైవ శాల్మలీతరో రధశ్ఛాయాయా మవతారితకోదండ స్త్వరితపరిజనోపనీతే పల్లవాసనే

1. విన్యాస. 2. క్షపిత. 3. శినం. 4. మృగయాయాం. 5. గృహీతాః.

సముపావిశత్. అన్యతమస్తు శబరయువా ససంభ్రమ ముపసృత్య తస్మాత్
కరయుగళపరిక్షోభితాంభసః సరసో వైడూర్యద్రవానుకారి ప్రళయ
దివసకరకిరణోపతాపా దంబరైకదేశ మివ విలీనం ఇందుమండలా
దివ ప్రస్యందితం ద్రుత మివ ముక్తాఫలనికరం అత్యచ్ఛతయా స్పర్శా
నుమేయం హిమజడం[1] ఉత్ఫుల్లారవిందరజఃకషాయ మమ్భః కమలినీపత్ర
సంపుటేన ప్రత్యగ్రోద్ధృతా శ్చ ధౌతపంకనిర్మలా మృణాలికాః సము
పాహరత్. ఆపీతసలిల శ్చ శబరసేనాపతి స్తా మృణాలికాః శశికళా
ఇవ సైంహికేయః క్రమేణాదశత్. అపగతశ్రమ శ్చోత్థాయ పరిపీ
తాంభసా సకలేన తేన శబరసైన్యే నానుగమ్యమాన శ్శనై శ్శనై రభి
మతం దిగంతర మయాసీత్. [2]ఏకతమస్తు జరచ్ఛబర స్తస్మాత్ పులింద
బృందా దనాసాదితహరిణపిశితః పిశితాశన ఇవాతివికృతదర్శనః పిశితార్థీ
తస్మిన్నేవ తరుమూలే ముహూర్త మివ వ్యలంబత. అంతరితే చ
తస్మిన్ శబరసేనాపతౌ సజీర్ణశబరగ పిబ న్నివాస్మాక మాయూంషి
రుధిరబిందుపాటలయా కపిలభ్రూకుటీలతాపరివేషభీషణయా దృష్ట్యా
గణయ న్నివ శుకకులకులాయస్థానాని శ్యేన ఇవ విహగామిషాస్వాద
లాలసః సుచిర మారురుక్షు స్తం వనస్పతి మామూలా దపశ్యత్.
ఉత్క్రాంత మివ తస్మిన్ క్షణే తదాలోకనభీతానాం శుకకులానా
మసుభిః. కి మివ హి దుష్కర మకరుణానాం. యతః స త మనేకతాల
తుంగ మభ్రంకషశాఖాశిఖర మపి సోపానై రివాయత్నే నైవ
పాదప మధిరుహ్య తా ననుపజాతోత్పతనశక్తీన్ కాంశ్చి దల్పదివస
జాతాన్ గర్భచ్ఛవిపాటలాన్ శాల్మలీకుసుమశంకా ముపజనయతః
కాంశ్చి దుద్భిద్యమానపక్షతయా నళినీసంవర్తికానుకారిణః కాంశ్చి
దర్కఫలసదృశాన్ కాంశ్చి ల్లోహితాయమానచంచూకోటీనేషద్వి
ఘటితదళపుటపాటలముఖానాం కమలముకుళానాం శ్రియముద్వహతః
కాంశ్చి దనవరతశిరఃకంపవ్యాజేన నివారయత ఇవ ప్రతీకారాసమ
ర్థాన్ ఏకైకశశ్శగఫలానీవ తస్య వనస్పతేశ్శాఖాసంధిభ్యః కోటరాంతరే
భ్య శ్చ శుకశాబకా నగ్రహీత్. అపగతాసూం శ్చ కృత్వా క్షితా
వపాతయత్.

1. అరవిందకోశరజః. 2. ఏకతరస్తు. 3. తయా. 4. న్తరేభ్యః. 5. కోటరేభ్యశ్చ.

తాత స్తు తం మహాంత మకాండ ఏవ ప్రాణహార మప్రతీకార ముపప్లవ ముపనత మవలోక్య ద్విగుణతరోపజాతవేపథుః మరణభయా దుద్భ్రాంతతరళతారకాం విషాదశూన్యా మశ్రుజలప్లుతాం దృశ మిత స్తతో దిక్షు విక్షిపన్ ఉచ్ఛుష్కతాలు రాత్మప్రతీకారాక్షమః త్రాస స్రస్తసంధిశిథిలేన పక్షపుటేనాచ్ఛాద్య మాం తత్కాలో[1]చితంత మేవ ప్రతీకారం మన్యమాన స్స్నేహపరవశో మద్రక్షాకులః కిం కర్తవ్యతావిమూఢః క్రోడభాగేన మా మవష్టభ్య తస్థౌ. అసా వపి పాపః క్రమేణ శాఖాంతరైః సంచరమాణః కోటరద్వార మాగత్య జీర్ణా సితభుజంగభోగభీషణం ప్రసార్య వివిధవనవరాహవసావిస్రగంధి కర తల మనవరతకోదండగుణాకర్షణవ్రణాంకితప్రకోష్ఠ మంతకదండాను కారిణం వామబాహు మతినృశంసో ముహుర్ముహు ర్దత్తచంచు ప్రహార ముత్కూజంతం త మాకృష్య తాత మపగతాసు మకరోత్. మాం తు స్వల్పశరీరత్వాత్ భయసంపిండితాంగత్వాత్ సావశేషత్వా చ్చాయుషగ కథ మపి తత్పక్షపుటాంతరగతం నాలక్షయత్. ఉపరతం చ తాత మవనితలే శిథిలశిరోధర మధోముఖ మముంచత్. అహ మపి తచ్చరణాంతరాళే ప్రవేశితశిరోధరో నిభృత మంకదేశనిలీన స్తేనైవ సహాపతమ్. [2]అవశిష్టపుణ్యతయా తు పవనవశాత్ పుంజితస్య మహత శ్శుష్కపర్ణరాశే రుపరి నిపతిత మాత్మాన మపశ్యమ్. అంగాని మే యేన నాశీర్యంత, యావచ్చాసౌ తస్మా త్తరుశిఖరా న్నావతరతి, తావ దహ మవశీర్ణపర్ణసవర్ణత్వా దస్ఫుటోపలక్ష్యమాణమూర్తిః పితర ముప రత ముత్సృజ్య నృశంస ఇవ ప్రాణపరిత్యాగయోగ్యేఽపి కాలే బాల తయా కాలాంతరభువః స్నేహస్యానభిజ్ఞో జన్మసహభువా భయేనైవ కేవల మభిభూయమానః కించి దుపజాతాభ్యాం పక్షాభ్యా మీషత్ [3]కృతగమనావష్టంభో లుఠ న్నిత స్తతః కృతాంతముఖ కుహరా దివ వినిర్గత మాత్మానం మన్యమానో నాతిదూరవర్తిన శ్శబరసుందరీ కర్ణ పూరరచనోపయుక్తపల్లవస్య సంకర్షణపట[4]నీలదళచ్ఛాయయోపహ సత ఇవ గదాధరదేహచ్ఛవి మచ్ఛైః కాళిందీజలచ్ఛేదై రివ విరచితచ్ఛ దస్య వనకరిమదసలిలై రివ [5]సంసిక్త కిసలయస్య వింధ్యాటవీకేశపాశ

1. చిత్రప్రకారం. 2. ఆయుషోఽవశిష్టకృతయా. 3. తావష్టంభో. 4. నీల చ్ఛాయయా. 5. ఉపసిక్త.

శ్రియ ముద్వహతో దివాప్యంధకారితశాఖాంతరస్యాప్రవిష్ట సూర్య కిరణ మతిగహన మపరస్యేవ పితు రుత్సంగ మతిమహత స్తమాలవిట పినో మూలదేశ మవిశమ్.

అవతీర్య చ స తేన సమయేన క్షితితలవిప్రకీర్ణాన్[1]సంహృత్య శుకశిశూ ననేకలతాపాశసంయతా నాబధ్య పర్ణపుటే ఽతిత్వరితగమన స్సేనాపతిగతే నైవ వర్త్మనా తా మేవ దిశ మన్వగచ్ఛత్. మాం తు లబ్ధజీవితాశం ప్రత్యగ్రపితృమరణ శోకశుష్కహృదయమతిదూరపాతా దాయాసితశరీరం సంత్రాస[2]జాతవేపథుం సర్వాంగోపతాపినీ బలవతీ పిపాసా పరవశ మకరోత్. అనయా చ కాలకలయా సుదూర మతి క్రాంత స్స పాపకృ దితి పరికలయ్య కించి దున్నమితకన్ధరో భయ చకితయా దృశా దిశోఽవలోక్య తృణేఽపి చలతి పునః ప్రతినివృత్త ఇతి త మేవ పదేపదే పాపకారిణ ముత్ప్రేక్షమాణో నిష్క్రమ్య తస్మా త్తమాలతరుమూలా త్సలిలసమీప ముపసర్తుం ప్రయత్న మక రవమ్.

[3]అనుపజాతపక్షతయా నాతిస్థిరచరణసంచారస్య ముహుర్ముహు [4]రధోముఖే నాపతతో ముహు స్తిర్యగ్జిహ్మపతంత మాత్మాన మేకయా పక్షపాల్యా సన్ధారయతః క్షితితలసంసర్పణ[5]శ్రమాతురస్యానభ్యాసవశా దేక మపి దత్త్వా పద మనవరత మున్ముఖస్య స్థూల స్థూలం విశ్వసతో ధూళిధూసరస్య సంసర్పతో మమాభూ న్మనసి 'అతికష్టాసు దశా స్వపి జీవితనిరపేక్షా న భవంతి ఖలు జగతి ప్రాణినాం ప్రవృత్తయః, నా స్తి జీవితా దన్య దభిమతతర మిహ జగతి సర్వజంతూనాం, ఏవ ముపరతే సుగృ హీతనామ్ని తాతే య దహ మవికలేంద్రియః పున రేవ ప్రాణిమి, ధిఙ్మామ కరుణ మతినిష్ఠురం, [6]విసోఢపితృమరణశోకదారుణం యేన మయా జీవ్యతే, ఉపకృత మపి నా పేక్షతే, ఖలం హి ఖలు మే హృదయమ్. [7]అహం హి లోకాంతరముపగతాయా మంబాయాం నియమ్య శోకవేగ మా ప్రసవదివసాత్ పరిణతవయసాఽపి సతా తాతేన తైస్తైరుపాయై స్స్వంవ

1. సంహృతాన్. 2. జాతా సర్వాంగోప. 3. అజాత. 4. ర్ధ్వముఖేన. 5. శ్రమా. 6. అకృతజ్ఞం; అహో! సోఢ. 7. మయా...సతా తాతేన...రుపాయైః...స్తత్సం... మేకపదేవిస్మృతమ్.

ర్ధనక్లేశ మతిమహాంత మపి స్నేహవశాదగణయతా య త్పరిపాలిత స్త
త్సర్వ మేకపదే మయా విస్మృతమ్ అతికృపణాః ఖల్వమీ ప్రాణాః,
య దుపకారిణ మపి తాత[1]మద్యాతిగచ్ఛంతం నానుగచ్ఛంతి, సర్వథా
న కించి న్న ఖలీకరోతి జీవితతృష్ణా, యదీదృగవస్థ మపి మామయ
మాయాసయతి జలాభిలాషః, మన్యే చాగణితపితృమరణశోకస్య నిర్ఘృ
ణత యైవ కేవల మియం మమ సలిలపానబుద్ధిః, అద్యాపి దూరత ఏవ
సర స్తీరమ్. తథాహి-జలదేవతానూపురరవానుకారి దూరేఽద్యాపి కల
హంసవి[2]రుతం, అస్ఫుటాని చ శ్రూయంతే సారసరసితాని, అయం చ
విప్రకర్షాదాశాముఖవిసర్పణవిరళః సంచరతి నళినీషండపరిమళః, దివస
స్యేయమతికష్టా చ దశా వర్తతే. తథాహి-రవి రంబరతల మధ్యవర్తీ
[3]స్ఫుటంత మాతప మనవరత మనలధూళినికర మివ వికిరతి కరైః,
అధికాముపజనయతి చ తృషం, ఆతపస్పర్శసంతప్తపాంసుపటలదుర్గమా
[4]భూమిః, అతిప్రబలపిపాసావసన్నాని గంతు మల్ప మపి మే నాల మంగ
కాని, అప్రభు రస్మ్యాత్మనః, సీదతి మే హృదయం, అంధకారతా ముప
యాతి చక్షుః, అపి నామ ఖలో విధి రనిచ్ఛతోఽపి మే మరణ మద్యై
వోపపాదయేత్'.

ఇత్యేవం చింతయత్యేవ మయి తస్మా త్సరసో నాతిదూర వర్తిని
తపోవనే జాబాలి ర్నామ మహాతపా మునిః ప్రతివసతిస్మ తత్తనయశ్చ
హారీతనామా [5]మునికుమారః సనత్కుమార ఇవ సర్వవిద్యావదాత
చేతా స్సమానవయోభి రపరై స్తపోధనకుమారై రనుగమ్యమాన స్తే
నైవ పథా ద్వితీయ ఇవ భగవాన్ విభావసు రతితేజస్వితయా దుర్ని
రీక్ష్యమూర్తి రుద్యతో దివసకరమండలా ది వోత్కీర్ణ స్తటిద్భి రివ విర
చితావయవ స్తప్తకనకద్రవేణేవ బహి రుపలిప్తమూర్తిరాపిశంగావదా
తయా దేహప్రభయా స్ఫురంత్యా సబాలాతప మివ దివసం సదావానల
మివ వనముపదర్శయన్నుత్తప్తలోహలోహినీనామనేకతీర్థాభిషేకపూ
తానా మంసస్థలావలంబినీనాం జటానాం నికరే ణోపేతః స్తంభితశిఖా
కలాపఃఖాండవవనదిధక్షయా కృతకపటవటువేష ఇవ భగవాన్ పావక

1. అద్యాపికాప్యపి గచ్ఛంతం. 2. రుతమేతత్. 3. స్ఫురంతం. 4. వనభూమి రియమ్. 5. తాపసకుమా.

స్తపోవనదేవతానూపురానుకారిణా ధర్మశాసనకటకేనేవ స్ఫాటికేనాక్ష
వలయేన దక్షిణశ్రవణావలమ్బినా విరాజమానస్సకలవిషయోపభోగ
నివృత్త్యర్థముపపాదితేన లలాటపట్టకే త్రిసత్యేనేవ భస్మత్రిపుణ్డ్రకే
ణాలఙ్కృతః గగనగమనోన్ముఖబలాకానుకారిణా స్వర్గమార్గ మివ దర్శ
యతా సతత ముద్గ్రీవేణ స్ఫాటికమణికమణ్డలునాఽధ్యాసితవామకర
తలః స్కన్ధదేశావలమ్బినాకృష్ణాజినేనసలపాణ్డుభాసా తపస్తృష్ణానిపీతే
నాన్త [1]రపగచ్ఛతా ధూమపటలేనేవ పరీతమూర్తి రభినవ[2]బిససూత్ర
నిర్మితేనేవ పరిలఘుతయా పవనలోలేన నిర్మాంసవిరళపార్శ్వపంజర
మివ గణయతా వామాంసావలంబినా యజ్ఞోపవీతేనోద్భాసమానః
దేవతార్చనార్థమాగృహీతవనలతాకుసుమపరిపూర్ణ పర్ణపుటసనాథశిఖరే
ణాషాఢదండేన వ్యాపృతసవ్యేతరపాణిః విషాణశిఖరోత్ఖాతా ముద్వ
హతా స్నానమృద ముపజాతపరిచయేన నీవారముష్టిసంవర్ధితేన కుశ
కుసుమ [3]లతోపాస్యమానలోలదృష్టినా తపోవనమృగే[4]ణానుగమ్య
మానః విటప ఇవ కోమలవల్కలావృతశరీరః గిరి రివ సమేఖలః రాహు
రివాసకృదాస్వాదితసోమః పద్మనికర ఇవ దివసకరమరీచిపః నదీతట
తరు రివ సతతజలక్షాళన[5]విరళజటః కరికరభ ఇవ వికచకుముదదళ
శకలసితదశనః ద్రౌణి రివ కృపానుగతః నక్షత్రరాశి రివ చిత్రమృగ
కృత్తికాశ్లేషోపశోభితః ఘర్మకాలదివస ఇవ [6]క్షపితబహుదోషః జలధర
సమయ ఇవ ప్రశమితరజః ప్రసరః వరుణ ఇవ కృతోదవాసః హరిరివఅప
నీతనరకభయః ప్రదోషారంభ ఇవ సంధ్యాపింగళతారకః ప్రభాతకాల
ఇవ బాలాతపకపిలః రవిరథ ఇవ దృఢనియమితాక్షచక్రః సురాజేవ
నిగూఢమంత్రసాధన [7]క్షపితవిగ్రహః జలధి రివ కరాళశంఖమండలా
వర్తనాభిగర్తః భగీరథ [8]ఇవదృష్టగంగావతారః మధుకర ఇవాసకృదను
భూతపుష్కరవనవాసః వనచరోఽపి కృతమహాలయప్రవేశః అసంయ
తోఽపి మోక్షార్థీ సామప్రయోగపరోఽపి సతతావలంబితదండః
సుప్తోఽపి ప్రబుద్ధః సన్నిహితనేత్రద్వయోఽపి పరిత్యక్తవామలోచన
స్తదేవ కమలసర స్సిస్నాసు రుపాగమత్.

---

1. ర్నిష్పతతా. 2. విష. 3. లతాయాస్య. 4. ణానుయాతో. 5. విపుల. 6. క్షయితదోషా. 7. క్షయిత. 8. ఇవాసకృద్దృష్ట.

ప్రాయేణాకారణమిత్రాణ్యతికరుణార్ద్రాణి సతాం ఖలుభవంతి సదా చేతాంసి; యత స్స మాం తదవస్థ మాలోక్య సముపజాత దయః సమీపతరవర్తిన మృషికుమారక మన్యతమ మబ్రవీత్. 'అయం కథ మపి శుకశిశు రసంజాతపక్షపుట ఏవ తరుశిఖరా దస్మా త్పరిచ్యుతః, శ్యేనముఖపరిభ్రష్టేన వాఽనేన ప్రాయో భవితవ్యమ్, తథాహి-అస్యాల్ప శేషంజీవితమ్, అతిదవీయ స్తయా ప్రపాతస్య అయ మామీలిత లోచనో ముహు ర్ముహు రత్యుల్బణం నిశ్వసితి ముహు ర్ముహు ర్ముఖేన పతతి ముహు ర్ముహు శ్చఞ్చుపుటం వివృణోతి, న శక్నోతి శిరోధరాం ధారయితుం, త దేహి యావ దే వాయ మసుభి ర్న [1]వియుజ్యతే తావ దేవ గృహాణైన మవతారయ చ సలిలసమీపమ్' ఇత్యభిధాయ తేన మాం సరస్తీర మనాయయత్ ఉపసృత్య చ జలసమీప మేకదేశనిహిత దండకమండలు రాదాయ స్వయం మాం ముక్తప్రయత్న ముత్తానిత ముఖ మంగుళ్యా కతి చి త్సలిలబిందూనపాయయత్. అంభఃక్షోద కృతసేకంచ సముపజాత[2]ప్రజ్ఞ ముపతటప్రరూఢస్య నళినీపలాశస్య జల శిశిరాయాం ఛాయాయాం మాం నిధాయ [3]యథాసముచిత మక రోత్ స్నానవిధిమ్. అభిషేకావసానే చ అనేకప్రాణాయామపూతో జప న్నఘమర్షణాని మంత్రాణి ప్రత్యగ్ర భగ్నై రున్ముఖో రక్తారవిందైః నళినీపత్రపుటేన భగవతే సవిత్రే దత్త్వాఽర్ఘ్య ముపతిష్ఠత్. ఆగృహీత (ధౌత) ధవళవల్కల శ్చ సజ్యోత్స్న ఇవ సంధ్యాతపః కరతలని[4]ర్ధూత విశదజటః కమండలు మాపూర్య కమలకింజల్కసురభిణా శుచినా సరో వారిణా ప్రత్యగ్రస్నానార్ద్రజటేన సకలేన తేన మునికుమారకకదంబకే నానుగమ్యమానో మాం గృహీత్వా తపోవనాభిముఖం శనై శ్శనై రగచ్ఛత్.

అనతిదూర మివ గత్వా దిశిదిశి సదా సన్నిహితకుసుమ(ఫలై)పటలై స్తాలతిలకతమాలహింతాలవకుళబహుళై రేలాలతాకులిత[5]నారికేళకలాపైః ఆలోలలోధ్రలవలీలవంగపల్లవై రుల్లసితచూతరేణుపటలై

1. విముచ్యతే. 2. నవీనప్రాణముప. 3. సముచిత. 4. ధూనవిశద. 5. నాలికేరకలాపైః.

రళీకులఝుంకారముఖరసహకారై రున్మదకోకిలకుల [1]కలాలాపకోలా
హలిభి [2]రుత్ఫుల్లకుంకుమకేతకీకుసుమమంజరీరజఃపుంజపింజరైః పూగీ
లతాడోలాధిరూఢ వనదేవతైస్తారకావర్ష మివాధర్మవినాశపిశునంకుసు
మనికర మనిలచలిత మనవరత మతిధవళ ముత్సృజద్భిః సంసక్తపాద
పైః కాననై రుపగూఢం అచకితప్రచలితకృష్ణసారశతశబలాభి రుత్ఫుల్ల
స్థలకమలినీలోహినీభి ర్మారీచమాయామృగావలూనప్రరూఢవీరుద్ద
ళాభి ర్దాశరథిచాపకోటిక్షతకందగర్తవిషమితతలాభిర్దండకారణ్యస్థలీభి
రుపశోభితప్రాంత మాగృహీతసమిత్కుశకుసుమమృద్భిరధ్యయనముఖర
శిష్యానుగతైస్స్వతః [3]ప్రసరద్భిర్మునిభి రశూన్యోపకంఠ ముత్కంఠిత
శిఖండిమండలశ్రూయమాణజలకలశ పూరణధ్వానమనవరతాజ్యాహుతి
ప్రీతైశ్చిత్రభానుభిస్సశరీర మేవ మునిజన మమరలోకం నినీషుభిరుద్ధూ
యమాన ధూమలేఖాచ్ఛలేనాబధ్యమానస్వర్గమార్గగమనసోపానసేతు
మివోపలక్ష్యమాణమాసన్నవర్తినీభి స్తపోధనసంపర్కాదివాపగతకా
లుష్యాభి స్తరంగపరంపరాసంక్రాంతరవిబింబపఙ్క్తిభి స్తాపసదర్శనాగత
సప్తర్షిమాలావిగాహ్యమానాభిరివాతివికచకుముదవన మ్మృషిజనముపా
సితు మవతీర్ణం గ్రహగణ మివ నిశాసూద్వహంతీభి ర్దీర్ఘికాభిః పరి
వృత మనిలావనమిత[4]శిఖాభిః ప్రణమ్యమాన మివ వనలతాభి రనవరత
ముక్తకుసుమై రభ్యర్చ్యమాన మివ పాదపై రాబద్ధపల్లవపుటాంజలిభి
రుపాస్యమాన మివ విటపై రుటజాజిరప్రకీర్ణశుష్యచ్ఛ్యామాక ముప
సంగృహీతామలకలవలీలవంగ కర్కంధూకదళీలికుచచూతపనసతాళ
ఫల మధ్యయనముఖరవటుజన మనవరతశ్రవణగృహీతవషట్కారవా
చాలశుకకుల మనేకశారికోద్ఘుష్యమాణసుబ్రహ్మణ్య మరణ్యకుక్కుటో
పభుజ్యమానవైశ్వదేవబలిపిండమాసన్న వాపీకలహంసపోతభుజ్యమాన
నీవారబలి మేణీజిహ్వాపల్లవోపలిహ్యమానమునిబాలక మగ్నికార్యార్ధ
దగ్ధసిమసిమాయమానకుశసమిత్కుసుమ ముపలభగ్న[5]నారికేళరసస్నిగ్ధ
శిలాతల మచిరక్షుణ్ణవల్కలరసపాటలభూతలం రక్తచన్దనోపలిప్తాదిత్య
మణ్డలనిహితకరవీరకుసుమమిత స్తతో విక్షిప్తభస్మలేఖాలంకృతముని

---

1. కలాప. 2. ఉత్ఫుల్ల కేతకీరజః పుంజపింజరైః. 3. ప్రవిశద్భిః. 4. శిఖరాభిః
5. నారికేర.

జనభోజనభూమి(పరిహారం)భాగం పరిచితశాఖామృగకరా[1]కృష్టయష్టి
నిష్కాస్య మానప్రవేశ్యమానజరదంధతాపస మిభకలభకార్ధోపభుక్త
పతితైస్సరస్వతీభుజలతావిగళితై శ్శంఖవలయై రివ మృణాళశకలైః కల్మా
షితమృషిజనార్థ మేణకై ర్విషాణశిఖరోత్ఖన్యమానవివిధకందమూల
మంబు పూర్ణపుష్కరపుటై ర్వనకరిభి రాపూర్యమాణవిటపాలవాలక
మృషికుమారకా కృష్యమాణవనవరాహదంష్ట్రాంతరాళలగ్న శాలూక
ముపజాతపరిచయైఃకలాపిభిఃపక్షపుటపవనసంధుక్ష్యమాణమునిహోమహు
తాశన మారబ్ధామృతచరుచారుగంధ మర్ధపక్వపురోడాశపుణ్యపరిమ
ళామోదిత మవిచ్ఛిన్నాజ్యధారాహుతివహ్నిత [2]ఘుగ్ఘూజ్కారముఖరిత
ముపచర్యమాణాతిథివర్గం పూజ్యమానపితృదైవత మర్చ్యమానహరి
హరపితామహ ముద్దిశ్యమానశ్రాద్ధకల్పం వ్యాఖ్యాయమానయజ్ఞవిద్య
మాలోచ్యమానధర్మశాస్త్రం [3]పఠ్యమానవివిధపుస్తకం విచార్యమాణ
సకలశాస్త్రార్థ మారభ్యమాణపర్ణశాల ముపలిప్యమానాజిరముపమృజ్య
మానోటజాభ్యంతర మాబధ్యమాన (ధ్యానం)ధాన్యం సాధ్యమాన
మంత్ర మభ్యస్యమానయోగ ముపహ్రియమాణవనదేవతాబలిం నిర్వ
ర్త్యమానముంజమేఖలం ప్రక్షాళ్యమానవల్కల ముపసంగృహ్యమాణ
సమిధం ఉప సంస్క్రియమాణకృష్ణాజినం గృహ్యమాణగవేధుకం శోష్య
మాణపుష్కరబీజం గ్రథ్యమానాక్షమాలం గృహ్యమాణత్రిపుండ్రకం
న్యస్యమానత్రిదండకం [4]ఆపూర్యమాణకమండలుం అదృష్టపూర్వం కలి
కాల స్యాః రచిత మనృతస్య అశ్రుతపూర్వ మనంగస్య అబ్జయోని మివ
త్రిభువనవందితం అసురారి మివ ప్రకటితవరాహనరసింహరూపం సాం
ఖ్య మివ కపిలాధిష్ఠితం మధురోపవన మివ బలావలీఢదర్పితధేనుకం
ఉదయన మివానందితవత్సకులం కింపురుషాధిరాజ్య మివ మునిజన
గృహీతజలకలశాభిషిచ్యమానద్రుమం నిదాఘసమయావసాన మివ ప్ర
త్యాసన్నజలప్రపాతం జలధరసమయ మివ వనగహనమధ్యసుఖప్రసు
ప్తహరిం అనిలసుత మివ శిలాశకలప్రహారసంచూర్ణితాక్షాస్థిసంచయం
ఖాండవవినాశోద్యతార్జున మివ ప్రారబ్ధాగ్నికార్యం సురభివిలేపనధర
మపి సతతావిర్భూతహవ్యధూమగంధం మాతంగకులాధ్యాసిత మపి

1. కృష్టినిష్కాస్య. 2. ఘుగ్ఘుంకార. 3. వాచ్యమాన. 4. సంస్క్రియమాణ పరివ్రాజకమాపూర్య.

పవిత్రం ఉల్లసితధూమకేతుశత మపి ప్రశాన్తోపద్రవం పరిపూర్ణద్విజపతిమణ్డలసనాథ మపి సదాసన్నిహిత తరుగహనాన్ధకారం అతిరమణీయ మపర మివ బ్రహ్మలోక మాశ్రమ మపశ్యమ్.

యత్ర చ మలినతా హవిర్ధూమేషు న చరితేషు, ముఖరాగః శుకేషు న కోపేషు, తీక్ష్ణతా కుశాగ్రేషు న స్వభావేషు, చంచలతా కదలీదళేషు న మనస్సు, చక్షూరాగః కోకిలేషు న పరకళత్రేషు, కణ్ఠగ్రహః కమండలుషు న సురతేషు, మేఖలాబంధో వ్రతేషు నేర్ష్యాకలహేషు, స్తనస్పర్శో హోమధేనుషు న వనితాసు, పక్షపాతః కృకవాకుషు న విద్యావివాదేషు [1]భ్రాంతి రనల ప్రదక్షిణేషు న శాస్త్రేషు, వసుసఙ్కీర్తనం దివ్యకథాసు న ధనతృష్ణాసు, గణనా రుద్రాక్షవలయేషు న శరీరేషు, మునిబాలనాశః క్రతుదీక్షయా న మృత్యునా, [2]రామానురాగో రామాయణేన న యౌవనేన, ముఖభంగవికారో జరయా న ధనాభిమానేన. యత్ర చ మహాభారతే శకునివధః, పురాణే వాయుప్రలపితం, వయఃపరిణామే ద్విజపతనం, ఉపవనచందనేషు జాడ్యమ్, అగ్నీనాం భూతి[3]మలినత్వం, ఏణకానాం[4]గీతవ్యసనం, శిఖండినాం నృత్యపక్షపాతః, భుజంగమానాం భోగః, కపీనాం శ్రీఫలాభిలాషః, మూలానా మధోగతిః.

తస్య చైవంవిధస్య మధ్యభాగ మలంకుర్వాణస్య అలక్తకాలోహితలోలపల్లవస్య మునిజనావలంబిత కృష్ణాజినజలకరకసనాథశాఖస్య తాపసకన్యకాభి రాలవాలభాగదత్తపీతపిష్టాతకానేకపంచాంగుళస్య హారిణశిశుభిః పరిపీయమానాలవాలసలిలస్య మునికుమారకాబద్ధకుశచీరదామ్నః హారితగోమయోపలిప్తవివిక్తభూతలస్య తత్క్షణరచితకుసుమోపహారరమణీయస్య నాతిమహతః పరిమండలతయా విస్తీర్ణావకాశస్య రక్తాశోకతరో రధశ్ఛాయాయా ముపవిష్టమ్ అత్యుగ్రతపోభి ర్భువన మివ సాగరైః కనకగిరి మివ కులాచలైః క్రతు మివ వైతానవహ్నిభిః కల్పాంతదివస మివ రవిభిః కాల మివ కల్పై రేవ స్సమంతా న్మహర్షిభిః పరి

1. ప్రదక్షిణాసు న శాస్త్రార్థేషు. 2. రామా...ణేనయౌవనే. 3. మత్వం. 4. గీతశ్రవణవ్యసనం. 5. శేరున...తలస్య.

వృతమ్ ఉగ్రశాపభియేవకంపితదేహయా ప్రణయిన్యేవ విహితకేశగ్ర
హయా క్రుద్ధయేవ కృతభ్రూభంగయా మత్తయే వాకులితగమనయా
ప్రసాధిత యేవ ప్రకటితతిలకయా గృహీతవ్రత యేవ భస్మ[1]ధవళయా
జరయా ధవళీకృతవిగ్రహం ఆయామినీభిః పలితపాండురాభిః తపోభి
ర్విజిత్య మునిజన మఖిలం ధర్మపతాకాభి రి వో[2]పార్జితాభిః అమరలోక
మారోఢుం పుణ్యై రజ్జుభి రి వోపసంగృహీతాభిః అతిదూరప్రవృద్ధస్య
[3]తపస్తరోః కుసుమమంజరీభి రివోద్గతాభి ర్జటాభి రుపశోభమానం ఉప
రచితభస్మత్రిపుండ్రకేణ తిర్యక్ ప్రవృత్తగంగాస్రోతస్త్రయేణ హిమగిరి
శిలాతలే నేవ లలాటపట్టేనోపేతమ్ అధోముఖచంద్రశకలాకారాభ్యా
మవలంబితవలిశిథిలాభ్యాం భ్రూలతాభ్యా మవష్టభ్యమానదృష్టిమ్ అన
వరతమంత్రాక్షరాభ్యాసవివృతాధరపుటతయా నిష్పతద్భి రతిశుచిభిః
సత్త్వప్రరోహై రివ సామభి రివ స్వచ్ఛేంద్రియప్రవృత్తిభి రివ విద్యా
గుణై రివ ధర్మప్రవాహై రివ కరుణారసప్రవాహై రివ దశనమయూఖై
ర్ధవళితపురోభాగం ఉద్వమదమలగంగాప్రవాహ మివ జహ్నుం అవిరళ
సోమరసోద్గారసుగంధినిశ్వాసావకృష్టై ర్మూర్తిమద్భి శ్శాపాక్షరై రివ
సదాముఖభాగసన్నిహితైః పరిస్ఫురద్భి రళిభిరవిరహితంఅతికృశతయా
నిమ్నతరగండగర్తం సమున్నతహనుఘోణం ఆకరాళతారకం అవశీ
ర్యమాణవిరళనయనపక్ష్మమాలం ఉద్గతదీర్ఘరోమరుద్ధశ్రవణవివరం ఆనా
భిలంబితకూర్చకలాప మానన మాదధానం అతిచపలానా మింద్రియా
శ్వానా మంతస్సంయమనరజ్జుభి రి వాతతాభిః కంఠనాడీభి ర్నిరంతరా
వనద్ధకంధరం ఉన్నతవిరళాస్థిపంజరం అంసావలంబిధవళయజ్ఞోపవీతం
అనిలవశజనితతనుతరంగభంగ ముత్ప్లవమాననవమృణాళమివ మందా
కినీప్రవాహ మకలుష మంగముద్వహంతం అమలస్ఫటికశకలఘటితాక్ష
వలయ ముజ్జ్వలస్థూలముక్తాఫలగ్రథితం సరస్వతీహార మివ చలదంగుళీ
వివరగత మావర్తయంతం అనవరతభ్రమితతారకాచక్ర మపర మివ
ధ్రువం ఉల్లసతా సిరాజాలకేన జరత్కల్పతరు మివ పరిణతలతాసంచ
యేన నిరంతరం నిచితం అమలేన చంద్రాంశుభి రివామృతఫేనై రివ గుణ
సంతానతంతుభి రివ నిర్మితేన మానససరోజల[4]క్షాళనశుచినా దుకూలవ

1. ధవళయాధవళీకృత. 2. ఉచ్ఛ్రితాభిః. 3. పుణ్యతరోః. 4. క్షాళిత.

ల్క లేన ద్వితీయేనేవ జరాజాలకేన సంఛాదితం ఆసన్నవర్తినా మందా కినీసలిలపూర్ణేన త్రిదండోపవిష్టేన స్ఫాటికకమండలునా వికచ [1]పుండరీక రాశిమివ రాజహంసేనోపశోభమానం [2]అవనేః స్థైర్యేణ సాగరాణాం గాంభీర్యేణ తేజసా సవితుః ప్రశమేన తుషారరశ్మేః నిర్మలతయాఽమ్బర తలస్య సంవిభాగ మివ కుర్వాణం వైనతేయ మివ స్వప్రభావోపాత్తసకల ద్విజాధిపత్యం కమలాసనమివాశ్రమగురుం జరచ్చందనతరు మివ భుజగ నిర్మోకధవళజటాకులం ప్రశస్తవారణ మివ ప్రలంబకర్ణ[3]తాళం బృహ స్పతి మివ ఆజన్మసంవర్ధితకచం దివస మివోద్యదర్కబింబభాస్వరము ఖం శరత్కాల మివ క్షీణవర్షం శంతను మివ ప్రియ[4]దేవవ్రతం అంబి కాకర తల మివ రుద్రాక్షవలయగ్రహణనిపుణం శిశిరసమయసూర్య మివ కృతోత్తరాసంగం ఔర్వానల మివ సతతపయోభక్ష్యం శూన్య నగర మివ దీనానాథవిపన్నశరణం పశుపతి మివ భస్మపాండురోమాశ్లిష్ట శరీరం భగవంతం జాబాలి మపశ్యమ్.

అవలోక్య చాహ మచింతయమ్—'అహో ప్రభావ స్తపసాం' ఇయమస్య శాంతాపి మూర్తి రుత్తప్తకనకావదాతా పరిస్ఫురంతీ సౌదా మినీవ చక్షుషః ప్రతిహంతి తేజాంసి, సతత ముదాసీనాపి మహాప్రభావత యా భయ మివోపజనయతి ప్రథమోపగతస్య, శుష్కనలకాశకుసుమ నిపతితానలచటులవృత్తి నిత్యమసహిష్ణు తపస్వినాం ప్రతనుతపసామపి తేజః ప్రకృత్యా దుస్సహం భవతి-కిముత సకలభువనవందితచరణానా మనవరత[5]తపస్సలిలక్షాళితకలుషాణాం కరకమలతలామలక ఫలవదఖిలం జగదాలోకయతాం దివ్యేన చక్షుషా భగవతా మేవం విధానాం [6]అఘ క్షయకారిణామ్, పుణ్యాని భవంతి నామగ్రహణాన్యపిమహామునీనామ్, కింపున ర్దర్శనాని, ధన్య మిద మాశ్రమపద మయ మధిపతి [7]ర్యస్య అ థవా భువనతలమేవ ధన్య మఖిల మనేనాధిష్ఠిత మవనితలకమల యోనినా, పుణ్యభాజః ఖ ల్వమీ మునయః, యదహర్నిశ మేన మపర మివ నళినాసన మనన్యగతాస్యవ్యాపారా ముఖకమలావలోకననిశ్చలదృష్ట

---

1. కమలరాశి. 2. స్థైర్యేణాచలానాంసాగ. 3. బాలం. 4. సత్యవ్రతం. 5. జప క్షాళితమలానాం. 6. అఘక్షయకారణాని. 7. ర్యత్ర.

యగ పుణ్యాః కథాః శృణ్వంతః పర్యుపాసతే, సరస్వత్యపి ధన్యా [1]యద
స్మిన్ సతత మతిప్రసన్నే కరుణారసనిష్యంది న్యగాధగాంభీర్యే రుచిరద్వి
జకుల[2]పరిచరే ముఖకమలసంపర్కసుఖ మనుభవంతీ నివసతి రాజహంసీవ
మానసే. చతుర్ముఖముఖకమలవాసిభి శ్చతుర్భి ర్వేదైః సుచిరా దిద
మపర ముచిత మాసాదితం స్థానం, ఏన మాసాద్య శరత్కాల మివ
కలికాలజలధరసమయకలుషితాః ప్రసాద ముపగతాః పున రపి జగతి
సరిత ఇవ సర్వవిద్యాః, నియత మిహ సర్వాత్మనా కృతావస్థితినా భగ
వతా పరిభూతకలికాలవిలసితేన ధర్మేణ [3]విస్మర్యతేఽధికృతయు
గస్య, ధరణీతల మనే నాధిష్ఠిత మాలోక్య న వహతి నూన మిదానీం
సప్తర్షిమండలనివాసాభిమాన మంబరతలం, అహో మహాసత్త్వేయం
జరా, యాఽస్య ప్రళయరవి[4]కరనికరదుర్నిరీక్ష్యే రజనికరకిరణపాండురే
జటాభారే ఫేనపుంజధవళా గంగేవ పశుపతేః క్షీరాహుతి రివ శిఖా
కలాపే విభావసో ర్నిపతంతీ న భీతా, బహుళాజ్యధూమపటలమలినీ
కృతాశ్రమపదస్య అస్య భగవతగ ప్రభావా ద్భీతభీత మివ రవికిరణ
జాలక మపి దూరతగ పరిహరతి తపోవనం, ఏతే చ పవనాలోల[5]పుంజిత
శిఖాకలాపాః రచితాంజలయ ఇవాత్ర మంత్రపూతాని హవీంషి ప్రతిగృ
హ్ణంత్యేత త్ప్రీత్యాఽఽశుశుక్షణయః, తరళితదుకూలవల్కలోఽయం
చాశ్రమలతాకుసుమసురభిపరిమళో మందమందసంచారీ సశంక ఇవా
స్య సమీప ముపసర్పతి గంధవాహః, ప్రాయో మహాభూతానా మపి
దురభి[6]భవనీయాని భవంతి మహాత్మనాం తేజాంసి [7]యతగ సర్వతేజస్వి
నామయం చాగ్రణీః, ద్విసూర్య మి వాభాతి జగద నేనాధిష్ఠితం మహా
త్మనా. నిష్కంపేవ క్షితి రేత దవష్టంభాత్. ఏష ప్రవాహః కరుణా
రసస్య సంతరణసేతుః సంసారసింధోః ఆధారః క్షమాంభసాం పరశు స్తృ
ష్ణాలతాగహనస్య సాగర, స్సంతోషామృతస్య, ఉపదేష్టా సిద్ధిమార్గస్య
అ స్తగిరి రసద్గ్రహస్య, మూలముపశమతరోః, నాభిః ప్రజ్ఞాచక్రస్య, [8]ప్రాసా
దో ధర్మధ్వజస్య, తీర్థం సర్వవిద్యావతారాణాం, బడబానలో లోభార్ణ
వస్య, నికషోపల శ్శాస్త్రరత్నానాం, దావానలో రాగపల్లవస్య, మహా

---

1. యాస్యతు. 2. పరివారా. 3. నస్మర్యతే. 4. రశ్మినికర. 5. పుంజీకృత
6. భవాని. 7. సర్వతేజ. 8. స్థితివంశో.

మంత్రః క్రోధభుజంగమస్య, దివసకరో మోహాంధకారస్య, అర్గళ
బంధో నరకద్వారాణాం, కులభవన మాచారాణాం, ఆయతనం మం
గళానాం, అభూమి ర్మదవికారాణాం, దర్శక స్సత్పథానాం, ఉత్పత్తిః
సాధుతాయాః, నేమి రుత్సాహచక్రస్య, ఆశ్రయ స్సత్త్వస్య, ప్రతిపక్షః
కలికాలస్య, కోశ స్తపసః, సఖా సత్యస్య. క్షేత్ర మార్జవస్య, ప్రభవః
పుణ్యసంచయస్య, అదత్తావకాశో మత్సరస్య, అరాతి ర్విపత్తేః, అస్థానం
పరిభూతేః, అననుకూలోఽభిమానస్య, అసమ్మతో దైన్యస్య, అనాయ
త్తో రోషస్య. అనవకాశో విషయాణాం, అనభిముఖ స్సుఖానాం, అస్య
భగవతః ప్రభావా దేవోపశాంతవైర మపగతమత్సరం ఏత దపి తపోవ
నం, అహో ప్రభావో మహాత్మనాం, అత్ర హి శాశ్వతిక మప్యపహాయ
విరోధ ముపశాంతాంతరాత్మా న స్తిర్యంచోఽపి తపోవనవసతిసుఖ
మనుభవన్తి, తథాహి—ఏష వికచోత్పలవనరచనానుకారిణ ముత్పత
చ్చారుచంద్రకశతం హారిణలోచనద్యుతిశబల మభినవశాద్వల మి వాధి
వసతి శిఖినః కలాప మాతపాహతో నిశ్శంకమహిః, అయ ముత్సృజ్య
మాతరమనుపజాతకేసరైః కేసరిశిశుభి స్సహోపజాతపరిచయః ప్రక్షు
రత్ క్షీరధార మాపిబతి కురంగశాబకస్సింహీ స్తనం, ఏష మృణాళ కలా
పాశంకిభి (శశికర) శ్శిశిరధవళం సటాభార మామీలితలోచనో బహు
మన్యతే ద్విరదకలభై రాకృష్యమాణం మృగపతిః, ఇద మిహ కపికులమప
గతచాపల ముపనయతి మునికుమారకేభ్యః స్నాతేభ్యగఫలాని, ఏతే
చ న నివారయంతి మదాంధా అపి గండస్థలీభాంజి మదజలపాననిశ్చ
లాని మధుకరకులాని జాతదయాః కర్ణతాళైః కరిణః, కిం బహునా
తాపసాగ్నిహోత్రధూమలేఖాభిః సముత్సర్పంతీభి రహర్నిశముపపా
దితకృష్ణాజినోత్తరాసంగశోభాగ ఫలమూలభృతోవల్కలినోనిశ్చేతనా
స్తరవోఽపి సనియమా [1]ఇవాస్య భగవత స్సమీపవర్తినో ఽత్ర
లక్ష్యంతే, కిం పున స్సచేతనాః ప్రాణినః.

ఇత్యేవం చింతయంత మేవ మాం త స్యైవ రక్తాశోకతరోశ్ఛా
యాయాం మేకదేశే స్థాపయిత్వా హారీతగ పాదా వుపగృహ్య కృతాభి
వాదనగ పితు రనతిసమీపవర్తిని కుశాసనే సముపావిశత్. ఆలోక్యతు

1. ఇవ లక్ష్యంతేఽస్యభగవతఃకింపునః.

మాంతే మునయః సర్వ ఏవ "కుతోఽయ [1]మాసాదిత" ఇతి తమాసీ
సమపృచ్ఛన్. అసౌ తు తాన బ్రవీత్. 'అయం మయా స్నాతు
మితో గతేన కమలినీతీరతరునీడనిపతిత శ్శుకశిశు రాతపజనితక్లాంతి
రుత్తప్తపాంసుపటలమధ్యగతో. దూరని[2]పతితవిహ్వాలతను రల్పావశే
షాయు రాసాదితః తపస్విదురారోహతయా చ తస్య వనస్పతే ర్న శక్య
తే స్వనీడ మారోపయితు మితి జాతదయే నానీతః, త ద్యావ దయమ
ప్రరూఢపక్షతి రక్షమోఽంతరిక్షముత్పతితుం తావద త్రైవ కస్మిం
శ్చి దాశ్రమతరుకోటరే మునికుమారకై రస్మాభి శ్చోపనీ తేననీవారకణ
నికరేణ వివిధఫలరసేన చ సంవర్ధ్యమానో ధారయతు జీవితం, అనాథపరి
పాలనం హి ధర్మోఽస్మద్విధానాం, ఉద్భిన్నపక్షతి స్తు గగనతలసంచ
రణసమర్థో యాస్యతి య త్రాస్మై రోచిష్యతే, ఇహైవ వాసముప
జాతపరిచయః స్థాస్యతి.' ఇత్యేవ మాదికమస్మత్సంబద్ధాలాపమాకర్ణ్య
కించి దుపజాతకుతూహలో భగవాన్ జాబాలిరీషదావలితకంధరః.
పుణ్యజలైః ప్రక్షాళయ న్నివ మా మతిప్రశాంతయా [3]దృష్ట్యా సుచిర
మభిజాతప్రత్యభిజ్ఞ ఇవ పునః పున ర్విలోక్య 'స్వస్యై వావినయస్య ఫల
మనేనానుభూయత' ఇత్యవోచత్. స హి భగవాన్ కాలత్రయదర్శీ
తపఃప్రభావా ద్దివ్యేన చక్షుషా సర్వమేవకరతలగత మివ జగదవలో
కయతి. వేత్తి జన్మాంతరా ణ్యతీతాని. కథయత్యాగామిన మప్య
ర్థం, ఈక్షణగోచరగతానాం చ ప్రాణినామాయుషః ప్రమాణ మా
వేదయతి. [4]తతః సర్వైవ తాపసపరిషత్ శ్రుత్వా సా విదితతత్ప్ర
భావాత్ కీదృశోఽనే నావినయః కృతః కిమర్థం వా కృతః క్వ వా కృతో
జన్మాంతరే వా కోఽయ మాసీ' దితి కుతూహలిన్యభవత్. [5]అసకృ
దుపయాచితవతీ చ తం భగవంతం. సా 'ఆవేదయ ప్రసీద భగవన్ కీదృశ
స్యావినయస్య ఫలమనేనానుభూయతే కశ్చాయమాసీ జ్జన్మాంతరే
విహగజాతౌ వా కథ మస్య సంభవః కి మభిధానో వాయం అపనయతు
నః కుతూహలం ఆశ్చర్యాణాం హి సర్వేషాం భగవాన్ ప్రభవః.' -

---

1. మాసాదితశ్శుకశిశురితి. 2. పతన. 3. దృష్ట్యాదృష్ట్వా. 4. యతః. 5. ఉప
నాథిత వతీ; అసకృదుపేత్యార్థితవతీ.

ఇత్యేవ ముపయాచిత స్తపోధనపరిషదా తయా స మహాముని రవదత్ 'అతిమహ దిద మాశ్చర్య మాఖ్యాతవ్యమ్. అల్ప శేష మహః, ప్రత్యాసీదతి చ నః స్నానసమయః, భవతా మ ప్యతిక్రామతి దేవా ర్చనవిధివేలా, త దు త్తిష్ఠంతు భవంతః సర్వ ఏవ, తావ దాచరంతు యథోచితం దివసవ్యాపారం, అపరాహ్ణసమయే భవతాం పునః కృతఫలమూలాశనానాం విస్రబ్ధోపవిష్టానా మాదితః ప్రభృతి సర్వ మావేదయిష్యామః[1], యోఽయం, య చ్చా కృత మనేనాపరస్మిన్ జన్మని, ఇహలోకే చ యథాఽస్య సంభూతిః, అయం చ తావ దపగతక్లమః క్రియతా మాహారేణ, నియత మయ మప్యాత్మనో జన్మాం[2]తరవృత్తం స్వప్నోపలబ్ధ మివ మయి కథయతి సర్వ మశేషతః స్మరిష్యతి.' ఇత్యభిదధ దేవోత్థాయ సహ తై ర్మునిభిః స్నానాదికం దివసవ్యాపార మకరోత్.

అనేన చ సమయేన పరిణతో దివసః స్నానోత్థితేన మునిజనే నార్ఘ్య విధి ముపపాదయతా [3]యః క్షితితలే [4]ద త్తః తమంబరతలగతః సాక్షా దివ ర క్తచన్దనాంగరాగం రవి రుదవహత్. ఊర్ధ్వముఖై రర్కబింబనిహితదృష్టిభి రుష్మపై స్తపోధనై రివ పరిపీయమానతేజః ప్రసరో విరళాతపో దివస స్తనిమాన మభజత్. ఉద్యత్స ప్తర్షి సార్థస్పర్శపరిజిహీర్షయేవ సంహృతపాదః పారావతచరణపాటలరాగో రవి రంబరతలా దలంబత. ఆలోహితాంశుజాలం జలశయనమధ్యగతస్య మధుభిదో విగళన్మధుధార మివ నాభినళినం ప్రతిమాగత మపరార్ణవే సూర్యమండల మాలక్ష్యత విహాయ ధరాతల ముత్సృజ్య కమలినీవనాని శకునయ ఇవ దివసావసానే తపోవనతరుశిఖరేషు పర్వతాగ్రేషు చ రవికిరణాః స్థితి మకుర్వత. ఆలగ్నరక్తాతపచ్ఛేదా మునిభి రాలంబితలోహితవల్కలా ఇ వాశ్రమతరవః క్షణ మశోభంత అ స్త ముపగతే భగవతి సహ స్రదీధితా వపరార్ణవతలాదుల్లసంతీ విద్రుమలతేవాపాటలా సంధ్యా సమదృశ్యత యస్యా మాబధ్యమానధ్యానం ఏకదేశదుహ్యమానహోమధేనుదుగ్ధధారా [5]ధ్వనిమనోహరం అగ్నిహోత్రవేదివిప్రకీర్యమాణహరితకుశం ఋషికుమారికాభి రిత స్తతో విక్షిప్యమాణ

1. మి. 2. తరోదంతం. 3. యత్. 4. ద త్తంతదా. 5. ధ్వనిఃధన్యతరాతి మనోహరం.

[1]దిగ్దేవతార్చనబలిశోభిత మాశ్రమపద మభవత్. క్వాపివిహృత్యదివసా
వసానే లోహితతారకాతపోవనధేను రివ కపిలాపరివర్తమానాసంధ్యా
ముదితైస్తపోధనై రదృశ్యత. అచిరప్రోషితే చ సవితరి శోకవిధురా
కమలముకుళకమండలుధారిణీ హంససితదుకూలపరిధానా మృణాళధ
వళయజ్ఞోపవీతినీ మధుకరమండలాక్షమాలావలయ ముద్వహంతీ కమ
లినీ రవిసమాగమవ్రత మి వాచరత్. అపరసాగరాంభసి పతితే దివస
కరే పతనవేగోత్థిత మంభశ్శీకరనికర మివ తారాగణ మంబర మధార
యత్. అచిరాచ్చ సిద్ధకన్యకావిక్షిప్తసంధ్యార్చనకుసుమశబల మివ స
తారం వియదరాజత క్షణేన చోన్ముఖేన మునిజనేనోర్ధ్వవికీర్ణైః ప్ర
ణామాంజలిసలిలైః ప్రక్షాళ్యమాన ఇవాగళ దఖిలః సంధ్యారాగః

క్షయ ముపగతాయాం చ సంధ్యాయాం తద్వినాశదుఃఖితా
అంజననీలం కృష్ణాజిన మివ విభావరీ తిమిరోద్గమ మభినవ మవహత్.
అపహాయ మునిజనహృదయాని సర్వ మన్య దన్ధకారతాం తిమిర మన
యత్. క్రమేణ చ రవి రస్తముపాగత ఇత్యుదంత ముపలభ్య
సముపజాతవైరాగ్యోజ్యోత్స్నాధౌతదుకూలవల్కలధవళాంబర స్స
తారాంతఃపురః పర్యంతస్థితతనుతిమిరతమాలవనలేఖం సప్తర్షిమండలా
ధ్యుషితం అరుంధతీసంచరణపవిత్రం ఉపాహితాషాఢం ఆలక్ష్యమాణ
మూలం ఏకాంతస్థితచారు తారకమృగం అమరలోకాశ్రమ మివ గగన
మమృతదీధితి రధ్యతిష్ఠత్. చంద్రాభరణధృ(భృ)తస్తారకాకపాలశకలా
లంకృతాదంబరతలాత్ త్ర్యంబకోత్తమాఙ్గాదివ గంగా[2]సాగరమాపూర
యంతీ హంసధవళా ధరణ్యామపతత్ జ్యోత్స్నా. హిమకరసరసి వికచపుం
డరీకసితే చంద్రికాజలపానలోభా దవతీర్ణో నిశ్చలమూర్తి రమృతపంక
లగ్న ఇవాలక్ష్యత హరిణః తిమిరజలధరసమయాపగమానంతర మభి
నవసితసింధువారకుసుమపాండురై రర్ణవాగతై[3]రగృహ్యన్త హంసై రివ
కుముదసరాంసి చంద్రపాదైః విగళితసకలోదయరాగం రజనికరబింబం
అంబరాపగావగాహధౌతసిందూర మైరావతకుంభస్థల మివ తత్క్షణమ
లక్ష్యత శనైశ్శనైశ్చ దూరోదితే భగవతి హిమతతిస్రుతిసుధాధూళి

1. దిగ్దేవతావలిసిక్తమాశ్రమ. 2. సాగరాణ్. 3. రగాహ్యన్త.

పటలేనేవధవలీకృతేచంద్రాతపేనజగతిఅవశ్యాయజలబిన్దు [1]పతనశీతేషు
మందగతిషు విఘటమానకుముదవనకషాయపరిమళేషుసముపోఢనిద్రా
భరాలసతారకై రన్యోన్యగ్రథితపక్ష్మపుటై రారబ్ధరోమంథమంథరముఖైః
సుఖాసీనై రాశ్రమమృగై రభినందితాగమనేషు ప్రవహత్సు నిశాముఖ
సమీరేషు అర్ధయామమాత్రావఖండితాయాం విభావర్యాం హారీతః
కృతాహారం మా మాదాయ సర్వైస్తైః సహ మునిభి రుపసృత్య చం
ద్రాతపోద్భాసిని తపోవనైకదేశే వేత్రాసనే సుఖోపవిష్ట మనతిదూర
వర్తినా జాలపాదనామ్నా శిష్యేణ దర్భప(ధ)విత్రపాణినా ధవిత్రహస్తేన
మందమంద ముపవీజ్యమానం పితరము[2]వాచ 'హేతాత సకలేయమా
శ్చర్యశ్రవణకుతూహలాకులితహృదయా సముపస్థితా తాపసపరిషదాబ
ద్ధమండలా ప్రతీక్షతే, వ్యపనీతశ్రమ శ్చ కృతోఽయం పతత్రిపోతః,
తదావేద్యతాం [3]కి మనేన కృత మన్యస్మిన్ జన్మని కో వాఽయ
మభూత్ భవిష్యతి చ' ఇత్యేవ ముక్తస్తు సమహాముని రగ్రతః స్థితం
మా మవలోక్య తాం శ్చ సర్వా నేకాగ్రాన్ శ్రవణతత్పరా న్మునీన్
బుద్ధ్వా శనై రబ్రవీత్ 'శ్రూయతాం యది కుతూహలమ్.

---

1. పతనమందగతిషు. 2. మవోచత్. 3. యదనేన.

అస్తి సకలత్రిభువనలలామభూతా ప్రసవభూమి రివ కృతయు
గస్య ఆత్మనివాసోచితా భగవతా మహాకాలాభిధానేన భువనత్రయ
సర్గస్థితిసంహారకారణేన ప్రమథనాథేనాపరేవ పృథివీ సముత్పాదితా
ద్వితీయపృథివీశఙ్కయా జలనిధి నేవ రసాతలగంభీరేణ జలపరిఘావల
యేన పరివృతా పశుపతినివాసప్రీత్యా గగనతలోల్లేఖిశిఖరమాలేన
కైలాసగిరిణేవ సుధాసితేన ప్రాకారమండలేన పరిగతా ప్రకట
శంఖశుక్తిముక్తాప్రవాళమరకతమణి రాశిభిశ్చామీకరచూర్ణవాలుకా
నికరనిచితై రాయామిభి రగస్త్యపరిపీతసలిలైః సాగరై రివ మహావిపణి
పథై రుపశోభితా సురాసురసిద్ధగంధర్వవిద్యాధరోరగాధ్యాసితాభిశ్చి
త్రశాలాభిరనవరతోత్స [1]వావలోకనకుతూహలాదంబరతలాదవనితలం
అవతీర్ణాభిర్దివ్యవిమానపంక్తిభిరి వాలఙ్కృతా మథనోద్ధతదుగ్ధసింధుఫే
నధవళమందరద్యుతిభిః కనకమయామలకలశశిఖరైః అనిలదోలాయిత
సితధ్వజై రుపరిపతదభ్రగంగై రివ తుషారగిరిశిఖరై రమరమందిరై
ర్విరాజితశృంగాటకా సుధావేదికోపశోభితోదపానై రనవరతచలితజల
ఘటీయంత్రసిచ్యమానహరితోపవనాంధకారైః కేతకీధూళి ధూసరై రుప
శల్యకై రుపశోభితా మధుమదముదితముఖరమధుకర పటలాంధకారితనిష్కు
టా స్ఫురదుపవనలతాకుసుమపరిమళసురభిసమీరణా రణితసౌభాగ్య
ఘంటై రాలోహితాంశుకపతాకై రాబద్ధరక్తచామరై ర్విద్రుమమయైరివ
ప్రతిభవన ముచ్ఛ్రితై ర్మకరాంకై ర్మదనయష్టికేతుభిః ప్రకాశితమకర
ధ్వజపూజా సతత ప్రవృత్తాధ్యయనధ్వనిధౌతకల్మషా స్తిమితమురజరవ
గంభీరగర్జితేషు సలిలశీకరాసార[2]రచితదుర్దినేషు పర్యస్తదినకరకిరణ
స్తబకరచితసురచాపచారుషు ధారాగృహేషు మత్తమయూరమండలై
రామండలీకృతశిఖండై స్తాండవవ్యసనిభి రాబధ్యమానకేకారవకోలా
హలా వికచకువలయకాంతై రుత్ఫుల్లకుముదధవళోదరై రనిమిషదర్శన
రమణీయైః ఆఖండలలోచనై రివ సహస్రసంఖ్యై రుద్భాసితా సరోభిః
అవిరళకదళీవనకలితాభి రమృతఫేనపుంజపాండురాభి ర్దిశి[3]దిశిదత్తకల
హంసమృణాలశంకాభిః దంతవలభికాభి సౌధపంక్తిభి ర్ధవళీకృతా

1. వప్రముదావలోకన. 2. స్తబకరచిత. 3. దిశిదంతవలభికాభిర్ధవలీకృతా.

యౌవనమదమత్తమాళవీకుచకలశ[1]క్షుభితసలిలయా భగవతో మహా
కాలస్య శిరసి సురసరితమాలోక్య సముపజాతేర్ష్యయేవ సతతాబద్ధ
తరంగభ్రుకుటీలేఖయా ఖ మివ క్షాళయన్త్యా శిప్రయా పరిక్షిప్తానిఖిల
భువనతలఖ్యాతయశసా హరజటాచన్ద్రేణేవ కోటిసారేణ మైనాకేనే
వావిదితపక్షపాతేన మన్దాకినీప్రవాహేణేవ ప్రకటితకనకపద్మరాశినా
స్మృతిశాస్త్రేణేవ సభావసథకూపప్రపారామ సురసదనసేతుయన్త్రప్రవర్తి
కేన మన్దరేణేవోద్ధృతసమస్తసాగరరత్నసారేణ సంగృహీతగారుడే
నాపి భుజంగసంగభీరుణా [2]సకలోపజీవినాఽపి ప్రణయిజనోపజీవ్యమాన
విభవేన వీరేణాపి వినయవతా ప్రియంవదేనాపి సత్యవాదినా అభిరూపే
ణాపి స్వదారసన్తుష్టేన అతిథిజనాభ్యాగమనార్థినాఽపి పరప్రార్థనానభి
జ్ఞేన కామార్థపరేణాపి ధర్మప్రధానేన మహాసత్త్వేనాపి పరలోకభీరుణా
సకలవిజ్ఞానవిశేషవిదా విద్యా[3]వదాతేన శీలేనాదీనేన దక్షిణ స్మిత
పూర్వాభిభాషిణా పరిహాసపేశలేనోజ్జ్వలవేషేణ శిక్షితాశేషదేశ
భాషేణ వక్రోక్తినిపుణేన ఆఖ్యాయికాఖ్యానపరిచయచతురేణ సర్వలిపి
జ్ఞేన మహాభారతపురాణరామాయణానురాగిణా బృహత్కథాకుశలేన
ద్యూతాదికలాకలాపపారగేణ శ్రుతరాగిణా సుభాషితవ్యసనినా
ప్రశాన్తేన సురభిమాసమారుతేనేవ సతతదక్షిణేన హిమగిరికాననే
నేవాన్తస్సరళేన లక్ష్మణేనేవ రామారాధననిపుణేన శత్రుఘ్నేనేవా
విష్కృతభరతపరిచయేన దివసేనేవ మిత్రానువర్తినా బౌద్ధేనేవ
[4]సర్వదా నాస్తివాదశూరేణ సాంఖ్యేనేవ ప్రధానపురుషగుణోపేతేన
విలాసిజనేనాధిష్ఠితా సశైలేవ ప్రాసాదైః సశాఖానగరేవ మహాభవనై
స్సకల్పవృక్షేవ సత్పురుషైః దర్శితవిశ్వరూపేవ చిత్రభిత్తిభిః అమరాధిప
మూర్తిరివ మఖశతానలధూమపూతా పశుపతిలాస్యక్రీడేవ సుధాధవ
ళాట్టహాసా వృద్ధేవ జాతరూపక్షయా గరుడమూర్తిరివాచ్యుతస్థితిరమ
ణీయా సన్ధ్యేవ పద్మ[5]రాగారుణా ప్రభాతవేళేవ ప్రబుద్ధసర్వలోకా
శబరవసతిరివ అవలమ్బితచారుచామరనాగదన్త[illegible] శేషతను రివ

---

1. లులిత. 2. ఖలోప. 3. వదా[illegible] 4. సర్వాస్తి వాద[illegible] సాంఖ్యా గమేనేవ. ప్రధానపురుషోపేతేన జీవధ[illegible]వ జీవానుకంపినా విలాసి. 5. రా[illegible]సు[illegible]ణీ.

సదా సన్న వసుధాధరా జలనిధిమథనవేళేవ మహాఘోషపూరితదిగంతరా ప్రస్తుతాభిషేక[1]వేళేవ సదా సన్నిహితకనకకలశసహస్రా గౌరీవ మహాసింహాసనోచితమూర్తిః అదితి రివ దేవకులసహస్రసేవ్యా మహావరాహలీలేవ దర్శితహిరణ్యాక్షపాతా [2]అస్త్రీకతనురి వానందితభుజంగలోకా హరివంశకథే వానేకబాలక్రీడారమణీయా ప్రకటాంగనోపభోగాఽప్యఖండితచరిత్రా రక్తవర్ణాఽపి సుధాధవళా అవలంబితముక్తాకలాపాఽపి విహారభూషణా బహుప్రకృతి రపి స్థిరా విజితామరలోకద్యుతిరవంతీషూజ్జయినీ నామ నగరీ.

యస్యా ముత్తుంగసౌధోత్సంగసంగినీనా మంగనానా మతిమధురేణ గీతరవేణాకృష్యమాణాధోముఖరథతురంగగ పురగ పర్యస్తరథపతాకాపటః కృతమహాకాలప్రణామ ఇవ ప్రతిదివస మాలక్ష్యతే గచ్ఛన్ భగవాన్ దివసకరః. యస్యాం చ సంధ్యారాగారుణా ఇవ సిం(దూ)ధూరమణికుట్టిమేషు[3]ప్రారబ్ధనీలకమలినీపరిమళనాళా ఇవ మరకతవేదికాసు గగనతలప్రసృతా ఇవ వైడూర్యమణిభూమిషు తిమిరపటలవిఘటనోద్యతా ఇవ కృష్ణాగురుధూమమండలేషు అభిభూతతారకాపఙ్క్తయ ఇవ ముక్తాఫలప్రాలమ్బేషు వికచకమలచుంబిన ఇవ నితంబినీముఖేషు ప్రభాతచంద్రికామధ్యపతితా ఇవ స్ఫటికమణిభిత్తిప్రభాసు గగనసింధుతరం(గాలంబి)గసంగిన ఇవ సితపతాకాంశుకేషు పల్లవితా ఇవ సూర్యకాన్తోపలేషు రాహుముఖకుహరప్రవిష్టా ఇవ ఇంద్రనీలవాతాయనవివరేషు విరాజంతే రవిగభస్తయః యస్యాం చానుపజాతతిమిరత్వాదవిఘటితచక్రవాకమిథునా వ్యర్థీకృతసురతప్రదీపాః సంజాతమదనానలదిగ్ధా ఇవ యాంతి కామినీనాం భూషణమణిప్రభాభి ర్బాలాతపపింజరా రజన్యః. యాం చ సన్నిహితవిషమలోచనా మనవరత మతిమధురో రతిప్రలాప ఇ(వ)తి ప్రతివాసరం ప్రసర్పన్ ముఖరీకరోతి మకరకేతుదాహహేతుభూతో భవనకలహంసకులకోలాహలః యస్యాం చ నిశి నిశి పవనవశవిలోలై ర్దుకూలపల్లవై రుల్లసద్భిర్బాళవీముఖకమలకాంతిలజ్జితస్యేందోః కలంక మి వాపనయంతో దూరప్రసారితోర్ధ్వధ్వజభుజాః ప్రాసాదా లక్ష్యంతే. యస్యాం చ సౌధశిఖరోత్సంగశాయినీనాం పర్యన్

1. భూమి రివ. 2. కద్రూరివలసంది. 3. ప్రారబ్ధకమలినీపరిమళనాళా ఇవ.

ముఖాని పురసుందరీణాం మదనపరవశ ఇవ పతితః ప్రతిమాచ్ఛలేన లుఠతి బహుళచందనజలసేకశిశిరేషు మణికుట్టిమేషు మృగలాంఛనః. యస్యాం చ నిశావసానే ప్రబుద్ధస్య తారతరమపి పఠతః పంజరభాజః శుకశారికాసమూహస్య అభిభూతగృహసారస [1]స్వరామృతేన విస్తారిణా విలాసినీభూషణరవేణ చావిభావ్యమానా వ్యర్థీ భవంతి ప్రభాతమంగళగీతయః. యస్యాం చాని (వృత్తి)ర్వృతి ర్మణిదీపానాం, తరళతా హారలతానాం, అస్థితిః సంగీతమురజధ్వనీనాం, ద్వంద్వవియోగశ్చక్రనామ్నాం, వర్ణపరీక్షా కనకానాం, అస్థిరత్వం ధ్వజానాం, అసంగతత్వమరీణాం, మిత్రద్వేషః కుముదానాం, కోశగుప్తి రసీనాం. కిం బహునా యస్యాం చ సురాసురచూడామణిమరీచిచయచుంబితచరణనఖమయూఖో నిశితత్రిశూలదారితాంధకమహాసురో గౌరీనూపుర కోటిఘృష్ట శేఖరచంద్రశకలః త్రిపురభస్మరజఃకృతాంగరాగో మకర ధ్వజధ్వంసవిధురయా రత్యా ప్రసాదయంత్యా ప్రసారితకరయుగళ విగళితవలయనికరార్చితచరణః ప్రళయానలశిఖాకలాపకపిలజటాభార భ్రాంతామరసింధురంధకారి ర్భగవా నుత్సృజ్యోత్కృష్టకైలాసవాసప్రీతి ర్మహాకాలాభిధాన స్స్వయం ప్రతివసతి.

తస్యాం చైవంవిధాయాం నగర్యాం నృగనలనహుషయయాతిధుంధుమారభరతభగీరథ [2]జనమేజయార్జునప్రతిమో భుజబలోపార్జితభూమండలః ఫలితశక్తిత్రయో మతిమా నుత్సాహసంపన్నో నీతిశాస్త్రాఖిన్నబుద్ధిరధీతధర్మశాస్త్రః తృతీయ ఇవ తేజసా కాంత్యా చ సూర్యాచంద్రమసోః అనేకసప్తతంతుపూతమూర్తిః ఉపశమితసకలజగదుపప్లవో విహాయ కమలవనా న్యవిగణయ్య నారాయణవక్షస్స్థలవసతి సుఖముత్ఫుల్లారవిందహస్తయా శూరసమాగమైకవ్యసనిన్యా నిర్వ్యాజమాలింగితో లక్ష్మ్యా మహామునిజనసంసేవితస్య మధుసూదనచరణ ఇవ సురసరిత్ప్రవాహస్య ప్రభవః సత్యస్య శిశిర స్యాపి రిపుజనసంతాపకారిణః స్థిరస్యా ప్యనవరతం భ్రమతో నిర్మలస్యాపి మలినీకృతారాతివనితాముఖకమలద్యుతే రతిధవళ స్యాపి సర్వజనరాగకారిణ స్సుధాసూతే రివ జలనిధి రుద్భవో యశసః పాతాళ ఇ వాశ్రితో నిజపక్షకులి

1. విరుతేన. 2. దశరథ.

భీతైః క్షితిభృతాం కులైః గ్రహగణ ఇవ బుధానుగతో మకరధ్వజ ఇవోత్పన్నవిగ్రహో దశరథ ఇవ సుమిత్రోపేతః పశుపతి రివ మహాసేనానుగతో భుజగరాజ ఇవ క్షమాభరణగురుః నర్మదాప్రవాహ ఇవ మహావంశప్రభవః అవతార ఇవ ధర్మస్య ప్రతినిధి రివ పురుషోత్తమస్య పరిహృతప్రజాపీడో రాజా తారాపీడో నామాభవత్.

యస్తమగ్రప్రసరమలినవపుషా [1]పాపబహులేన కలికాలేన చాలిత మామూలతో ధర్మం దశాననేనేవ కైలాసం పశుపతి రివావష్టభ్య పున రపి స్థిరీచకార, యం చ రతిప్రలాపోపజనితదయార్ద్రహృదయహరనిర్మిత మపర మివ మకరకేతు మమంస్త లోకః. యం చ జలనిధితరంగధౌతమేఖలాత్ పత్రాంతరవిచారితారాగణద్విగుణితతటతరుకుసుమప్రకరాత్ ఉద్యదిందుబింబవిగళదమృతబిందుదుర్దినార్ద్రరక్తచందనాత్ అశిశిరకరరథతురంగఖరఖురశిఖరోల్లేఖనఖండితోల్లసల్లవంగపల్లవాత్ ఐరావతకరలూనలోధ్రసల్లకీకిసలయకబళా దాశైలా దుదయనామ్నగకపిబలవిలుప్తవిరళలవలీలతాఫలాత్ ఉదధివినిర్గతజలదేవతాభివంద్యమానరాఘవ [2]పాదకమలాంకితాత్ అచలనిపాతదళితశంఖకులశకలతారకితశిలాతలాత్ నలకరతలాకలితశైలసహస్రసంభూతాదా సేతుబంధాత్ అచ్ఛనిర్ఝరజలధౌతతారకాసార్థాత్ అమృతమథనోద్ధతవైకుంఠకమఠ కేయూరపత్రమకరకోటికషణమసృణితగ్రావ్ణః సురాసురహేలావలయితవాసుకి సమాకర్షణారంభ చలితచరణభరదళితనితంబాత్ అమృతశీకరసిక్తసానో రామందరాచలాత్ నరనారాయణచరణముద్రాంకితబదరికాశ్రమరమణీయాత్ కుబేరపురసుందరీభూషణరవముఖరశిఖరాత్ సప్తర్షిసంధ్యోపాసనాపూతప్రస్రవణాంభసో వృకోదరోద్దళితసౌగంధిక[3]షండసుగంధిమేఖలాదా గంధమాదనాత్ సేవాంజలికమలముకుళదంతురైః శిరోభి శ్చరణనఖమయూఖాగ్రగ్రథితమకుటమకరపత్రలతాగ్రంథయో భయచకితతరళతారకదృశో భుజబలవిజితాః ప్రణేము రవనీపతయః యేన చ అనేకరత్నాంశుజాల పల్లవితే వ్యాలంబిముక్తాఫలజాలకే దిగ్గజే నేవ కల్పతరౌ ఆక్రాన్తే సింహా

1. పాపకబహులేన. 2. పాదాత్. 3. ఖండసుగంధి మండలాత్ ఆగంధ.

సనే భరేణ శిలీముఖవ్యతికరకంపితా లతా ఇవ [1]ఆనేము రాయామిన్య స్సర్వాదిశః. యస్మై చ మన్యే [2](ఒనన్యసాధారణశక్తిసంపదే) సురపతి రపి స్పృహయాంచకార. యస్మా చ్చ ధవళీకృతభువనతల స్సకల లోక హృదయానందకారీ క్రౌంచా దివ హంసనివహో నిర్జగామ గుణగణః. యస్య చ అమృతామోదసురభిపరిమళయా మందరోద్ధూతబహుళ దుగ్ధసింధుఫేనలేఖయేవ ధవళీకృతసురాసురలోకయా దశసు దిక్షు ముఖరితభువన మభ్రమ్యత కీర్త్యా. యస్య చ అతిదుస్సహప్రతాప సంతాపఖిద్యమా నేవ క్షణ మపి న ముమోచాతపత్రచ్ఛాయాం రాజలక్ష్మీః. తథా చ యస్య దిష్టివృద్ధి మివ శుశ్రావ ఉపదేశ మివ జగ్రాహ బహుమంగళ మివ మేనే మంత్ర మివ జజాప ఆగమ వదన మివ సస్మార చరితం జనః. యస్మిం శ్చ రాజని గిరీణాం విపక్షతా ప్రత్యయానాంపరత్వం దర్పణానా మభిముఖావస్థానం శూలపాణిప్రతిమానాం దుర్గాశ్లేషః జలధరాణాం చాపధారణం పద్మానాం జలదివ్యం ప్రతీహారిణాం మసిధారణం తైక్ష్ణ్య మసిధారాణాం ధ్వజానా మున్నతిః ధనుషా మవనతిః వంశానాం శిలీముఖక్షతిః దేవతానాం యాత్రా కుసుమానాం బంధనస్థితిః ఇంద్రియాణాం నిగ్రహో వనకరిణాం వారిప్రవేశో గ్రహాణాం తులారోహణం అగస్త్యోదయే విషవిశుద్ధిః కేశనఖానా మాయతిభంగో జలధరదివసానాం మలినాంబరత్వం రత్నోపలానాం సూచీభేదః మునీనాం యోగధారణం కుమారస్తుతిషు తారకోద్ధరణం ఉష్ణరశ్మే ర్గ్రహణశంకా శశినో జ్యేష్ఠాతిక్రమో మహాభారతే దుశ్శాసనాపరాధః వయఃపరిణామే దండగ్రహణం అసిధారాసు కోశగుప్తిః కామినీకుచపత్రభంగేషు వక్రతా కరిషు దానవిచ్ఛిత్తిః అక్షక్రీడాసు శూన్యగృహదర్శనం పృథివ్యా మాసీత్.

తస్య చ రాజ్ఞో నిఖిలశాస్త్రకలాకలాపావగాహనగభీరబుద్ధిః ఆశైశవా దుపారూఢనిర్భరప్రేమరసో నీతిశాస్త్రప్రయోగకుశలో భువనరాజ్యభారార్ణవైకనౌకర్ణధారో మహ త్స్వపి కార్యసంకటే ష్వవిషణ్ణధీః ధామ ధైర్యస్య స్థానం స్థితేః [4]సింధుః సత్యస్య గురు ర్గుణానా

1. నేమురాయామిన్యః. 2. ఏతన్నాస్తిక్వచిత్. 3. రాధాకర్ణనం. 4. సేతుః సత్యస్య.

మాచార్య ఆచారాణాం ధాతా ధర్మస్య శేషాహి రివ సకలమహీభార ధారణక్షమః సలిలనిధి రివ మహాసత్త్వనివాసః జరాసంధ ఇవ ఘటిత సంధివిగ్రహః త్ర్యంబక ఇవ ప్రసాధితదుర్గః యుధిష్ఠిర ఇవ ధర్మప్రభవః సకలవేదవేదాంగవిత్ అశేషరాజ్యమంగలైకసారో బృహస్పతిరివ సునాసీరస్య కవి రివ వృషపర్వణః వసిష్ఠ ఇవ దశరథస్య విశ్వామిత్ర ఇవ రామస్య ధౌమ్య ఇ వాజాతశత్రోః దమనక ఇవ [1](భీమస్య సుమతి రివ) నలస్య సర్వకార్యే ష్వప్రతిహతమతి రమాత్యో బ్రాహ్మణః శుక నాసో నామాభవత్.

యో నరకాసురశస్త్రప్రహారభీషణే భ్రమన్మందరనితంబనిర్దయ నిష్పేషకఠినాంసపీఠే నారాయణవక్షస్స్థలేఽపి స్థితా మదుష్కర లాభా మమన్యత ప్రజ్ఞాబలేన లక్ష్మీమ్. యం చ సమాసాద్య దర్శితా నేకరాజ్యఫలా లతేవ మహాపాదపమనేకప్రతానగహనా విస్తారముప యయౌ ప్రజ్ఞా. యస్య చానేకచారపురుషసహస్రసంచారనిచితే చతు రుదధివలయ[2]పరిఖాప్రమాణే ధరణీతలే స్వభవన ఇ వావిదితమహారవాః సముచ్ఛ్వసిత మపి రాజ్ఞాం నాసీత్.

స రాజా బాల ఏవ సురకుంజరకరపీవరేణ రాజలక్ష్మీలీలోపధా నేన సకలజగదభయ [3]ప్రదానశౌండేన రణయజ్ఞదీక్షాయూపేన స్ఫురద సిలతామరీచిజాలజటిలేన నిఖిలారాతికులప్రళయధూమ [4]కేతునా బాహుదండేన విజిత్య సప్తద్వీపవలయాలంకృతాం వసుంధరాం తస్మిన్ శుకనాసనామ్ని మంత్రిణి సుహృదీవ రాజ్యభార మారోప్య సుస్థితాః ప్రజాః కృత్వా కర్తవ్య శేషమపరముపశ్యన్ ప్రశమితాశేషవిపక్షతయా విగతాశంక శ్శిథిలితపృథ్వీవ్యాపారః ప్రాయశో యౌవనసుఖ మను బభూవ. తథాహి—కదాచిదుల్లసత్కఠోరకపోలపులకజర్జరితకర్ణపల్ల వానాం ప్రణయినీనాం చందనజలచ్ఛటాభి రివస్మితసుధాచ్ఛవిభి రభిషిచ్య మానః కర్ణోత్పలై రివ లోచనాంశుభి స్తాడ్యమానః కుంకుమపటవాస ధూళిభి రివ రత్నాభరణప్రభాభిరాకులీక్రియమాణలోలలోచనః ధవ

---

1. ఏతన్నాస్తిక్వచిత్. 2. పరిక్షేపప్రమాణే. 3. ప్రదానయజ్ఞదీక్షాయూపేన. 4. కేతుదండేన బాహునా.

శాంశుకై రివ కరనఖరమయూఖజాలకై రాహన్యమానః చంపక కుసుమ
దళమాలికాభి రివ భుజలతాభి రాబధ్యమానః దష్టాధరధూతకరతలచల
న్మణివలయకలకలరవరమణీయం (అ) తిరభసదళితదంతపత్రదళదంతురిత
శయనం ఉత్క్షిప్తచరణతలగళదల క్తకరసర క్తశేఖరం సరభసకచగ్రహ
[1]ఘూర్ణితమణికర్ణపూరం ఉల్లసితకుచకస్తూరికా(ప)ంకపత్రలతాంకిత
ప్రచ్ఛదపటంఅచ్ఛశ్రమజలకణికాలులితగోరోచనాతిలకపత్రభంగంఅనంగ
పరవశః సురత మాతతాన. కదాచి న్మకరకేతుకనకనారాచపరంప
రాభి రివ కామినీకరపుటవినిర్గతాభిః కుంకుమజలధారాభిః పింజరీక్రియ
మాణకాయో లాక్షాజలచ్ఛటాప్రహారపాటలీకృతదుకూలో మృగ
మదజలబిందుశబలచందనస్థాసకః కనకశృంగకోశై శ్చిరం చిక్రీడ. కదా
చిత్ కుచచందనచూర్ణధవళితోర్మిమాలం చటులతులాకోటివాచాల
చరణాల క్తకసిక్తహంసమిథునం అలకనిపతితకుసుమనికరశారం ఉత్
ప్లవమానకర్ణపూరకువలయదళం ఉన్నతనితంబసంక్షోభజర్జరితతరంగం
ఉద్గళితనాళపర్యస్తనళిననిపతితధూళిపటలం అనవరతకరతలాస్ఫాలన
విస్ఫురత్ఫేనబిందుచంద్రకితం సావరోధజనో జలక్రీడయా గృహదీర్ఘి
కాణా మంభ శ్చకార. కదాచిత్ సంకేతవంచితాభిః ప్రణయినీభి రాబద్ధ
భంగురభ్రూకుటిభి రారణితమణిపారిహార్యముఖరభుజలతాభిః వకుళ
కుసుమావలీమాలికాభి స్సంయతచరణో నఖకిరణవిమిశ్రైః కుసుమ
దామభిః కృతాపరాధో దివస మతాడ్యత. కదాచి ద్వకుళతరు రివ
కామినీగండూషశీధుధారాస్వాదముదితో వికాస మభజత కదాచిద
శోకపాదప ఇవ యువతిచరణతలప్రహారసంక్రాంతాల క్తకరసో రాగము
వాహ. కదా చిన్ముసలాయుధ ఇవ చందనధవళః కంఠావస క్తలోలకుసుమ
మాలః పాన మసేవత. కదాచి ద్గంధగజ ఇవ మదర క్తకపోలడోలాయ
మానకర్ణపల్లవో మదకలః కాననం వికచవనలతాకుసుమసురభిపరిమళం
జగాహే. కదాచిత్ క్వణన్మణినూపురనినాదానందితమానసో హం
స ఇవ కమలవనేషు రేమే. కదాచి న్మృగపతి రివ స్కంధావలంబితకే
సరమాలః క్రీడాపర్వతేషు విచచార. కదాచి న్మధుకర ఇవ విజృంభ
మాణకుసుమముకుళదంతురేషు లతాగృహేషు బభ్రామ. కదాచి న్నీల

1. చూర్ణిత.

పటరచితావకుంఠనో బహుళనిశాప్రదోషదత్త [1]సంకేతః సుందరీభి
స్ససార. కదాచిచ్చ విఘటితకనకకవాటప్రకటవాతాయనేష్వనవరత
దహ్యమానకృష్ణాగరు[2]ధూసరై రివ పారావతై రధ్యాసితవిటంకేషు
మహాప్రాసాదకుక్షిషు కతిపయాప్తసుహృత్పరివృతో వీణావేణుమురజ
మనోహర మంతగపురసంగీతకం దదర్శ. కిం బహునా—యద్యదతిరమ
ణీయ మభిమత మవిరుద్ధ మాయత్యాం తదాత్వే చ తత్తదనాక్షిప్త
చేతాః పరిసమాప్తత్వా దన్యేషాం పృథ్వీవ్యాపారాణాం సిషేవే న తు
వ్యసనితయా. ప్రముదితప్రజస్య హి పరిసమాప్తసకలమహీమండల
ప్రయోజనస్య నరపతే ర్విషయసంభోగలీలాభూషణ మితరస్య తు విడం
బనా ప్రజానురాగహేతో శ్చాంతరాంతర్దర్శనం దదౌ సింహాసనం చ
నిమిత్తే ష్వారురోహ.

శుకనాసోఽపి మహాంతం తం రాజ్యభారమనాయాసేనైవ ప్రజ్ఞా
బలేన బభార. యథైవ రాజా సర్వకార్యాణ్య కార్షీత్ తద్వ దసా వపి
ద్విగుణీకృతప్రజానురాగ శ్చకార. త మపి చలితచూడామణిమరీచి
మంజరీ జాలిభి ర్మౌళిభి రావర్జితకుసుమశేఖరచ్యుతమధుశీకర[3]సిక్తసభం
దూరావనతిప్రేంఖితమణికుండలకోటిసంఘట్టితాంగదం రాజక మాన
నామ. తస్మి న్నపి చలతి చటులతురంగబలముఖరఖురరవబధిరీకృతభువ
నాంతరాళా బలభరప్రచలవసుధాతలడోలాయమానగిరయో గళ
న్మదాంధగంధగజదానధారాంధకారాః సంపర్పదతిబహుళధూళిపటల
ధూసరితసింధవః ప్రచలపదాతబలకలకలరవస్ఫోటితకర్ణవివరాః సరభసో
ద్ఘుష్యమాణజయశబ్ద[4]నిరంతరాః ప్రోద్ధూయమానధవళచామరసహస్ర
సంఛాదితాః పుంజితనరేంద్రబృందకనకదండాతపత్రసంఘట్టనష్టదివసా
దశ దిశో బభూవుః.

ఏవం తస్య రాజ్ఞో మంత్రినివేశితరాజ్యభారస్య యౌవనసుఖ
మనుభవతగ కాలో జగామ. భూయసా చ కాలే నాన్యేషా మపి జీవ
లోకసుఖానాం ప్రాయః సర్వేషా మంతం యయౌ. ఏకం తు తనయ
ముఖకమలదర్శనసుఖం న లేభే తథా సంభుజ్యమాన మపి నిష్ఫలపు

1. సంకేతాః సుందరీ రభిససార. 2. రక్తైః. 3. సిక్తనృపసభం. 4. నిర్భరాః.

ప్పదర్శనం శరవణ మివాంతఃపుర మభవత్. యథా యథా చ యా
వనమతిచక్రామ తథా తథా విఫలమనోరథస్యానపత్యతాజన్మా
మహానవర్ధతాస్య సంతాపః. విషయోపభోగసుఖేచ్ఛాభి శ్చ మనో
విజహౌ నరపతిసహస్రపరివృత మ ప్యసహాయ మివ చక్షుష్మంత మ
ప్యంధ మివ భువనావలంబిన మపి నిరాలంబన మి వాత్మాన మనపత్య
మమన్యత.

అథాస్య చంద్రలేఖేవ హరజటాకలాపస్య, కౌస్తుభప్రభేవ కై
టభారాతివక్షస్స్థలస్య వనమాలేవ ముసలాయుధస్య, వేలేవ సాగరస్య,
మదలేఖేవ దిగ్గజస్య, లతేవ కల్పపాదపస్య, కుసుమోన్నతి రివ సురభి
మాసస్య, చంద్రికేవ చంద్రమసః, కమలినీవ సరసః, తారకాపంక్తి
రివ నభసః, హంసమాలేవ మానసస్య, చందనవనరాజి రివ మలయస్య,
ఫణామణిశిఖేవ శేషస్య, భూషణ మభూత్ త్రిభువనవిస్మయజననీ జన
నీవ వనితావిభ్రమాణాం సకలాంతఃపురప్రధానభూతా మహిషీ విలా
సవతీ నామ, ఏకదా చ స తదావాస ముపగత స్తాం చింతాస్తిమితదీన
దృష్టినా శోకమూకేన పరిజనేన పరివృతాం ఆరా దవస్థితై శ్చ
ధ్యానానిమిషలోచనైః కంచుకిభి రుపాస్యమానాం అనతిదూరవర్తినీభి
శ్చాంతఃపురవృద్ధాభి రాశ్వాస్యమానాం అవిరళాశ్రుబిందుపాతార్ద్రీకృ
తదుకూలాం అనలంకృతాం వామకరతలవినిహితముఖకమలాం అసం
యతాకులాలకాం నిబిడపర్యంకికోపవిష్టాం రుదతీం దేవీం దదర్శ. కృత
ప్రత్యభ్యుత్థానాం చ తాం తస్యా మేవ పర్యంకికాయా ముపవేశ్య స్వ
యం చోపవిశ్య అవిజ్ఞాతబాష్పవేగకారణో భీతభీత ఇవ కరతలేన
విగతబాష్పాంభఃకణౌ కుర్వన్ కపోలౌ భూమిపాల స్తా మవాదీత్.
'దేవి! కిమర్థ మంతర్గతగురుశోకభారమంథర మశబ్దం రుద్యతే? గ్రథ్నం
తి హి ముక్తాఫలజాలక మివ బాష్పబిందునికరమేతా స్తవ పక్ష్మపం
క్తయః? కిమర్థం చ కృశోదరి నాలంకృతాసి? బాలాతప ఇవ రక్తార
విందకోశయోః కి మితి నపాతిత శ్చరణయో రలక్తకరసః? కుసు
మశరసరఃకలహంసకౌ కస్మాత్ పాదపంకజస్పర్శేన నానుగృహీతౌ
మణినూపురౌ? కింనిమిత్తం మయ మపగతమేఖలాకలాపమూకో
మధ్యభాగః? కిమితి చ హరిణ ఇవ హరిణలాంఛనే న లిఖితః

కృష్ణాగురుపత్రభంగః పయోధరభారే? కేన కారణేన తన్వీయం హారమకుటచంద్రలేఖేవ గంగాస్రోతసా నభూషితా హారేణ వరోరు! శిరోధరా? కిం వృథా వహసి విలాసిని స్రవదశ్రుజలలవధౌత కుంకుమపత్రలతం కపోలయుగళమ్? ఇదం చ కోమలాంగుళిదళనికరం రక్తోత్పల మివ కరతలం కిమితి కర్ణపూరతా మారోపితమ్? ఇమాంచ కేన హేతునా మానిని! ధారయస్యనుపరచితగోరోచనాబిందుతిలకా మ[1]సంస్కృతాలకినీం మలినా మళికలేఖామ్? అయం చ తే బహుళప క్షప్రదోష ఇవ చంద్రలేఖావిరహితః కరభోరు! కరోతి మే దృష్టిఖేద మతిబహుళతిమిరపటలాంధకారః కుసుమరహితః కేశపాశః, ప్రసీద, నివేదయ దేవి దుఃఖనిమిత్తమ్, ఏతేహి పల్లవ మివ సరాగం మమ హృదయం కంపయంతి తరళీకృతస్తనాంశుకా స్తవాయతా నిశ్వాస మారుతాః, [2]కచ్చి న్మయా ఉపరాద్ధ మన్యేన వా కేనచి ద్యస్మదుపజీ వినా పరిజనేన? అతినిపుణ మపి చింతయ న్నపశ్యామి ఖలు స్ఖలిత మల్ప మప్యాత్మన స్త్వద్విషయే, త్వదాయత్తం హి మే జీవితం రాజ్యం చ, కథ్యతాం సుందరి! శుచః కారణమ్. ఇత్యేవ మభిధీయమానాఽపి యదా న కించిత్ ప్రతివచనం ప్రతిపేదే విలాసవతీ తదా వివృద్ధబాష్ప హేతు మస్యాః పరిజన మపృచ్ఛత్.

అథ తస్యా స్తాంబూలకరంకవాహినీ సతతప్రత్యాసన్నా మక రికా నామ రాజాన మువాచ 'దేవ! కుతో దేవా దల్ప మపి పరిస్ఖలి తమ్, అభిముఖే చ దేవే కాశక్తిః పరిజనస్యాన్యస్య వా కస్య చిదప రాద్ధుమ్, కిం తు మహాగ్రహగ్రస్తేవ విఫలనరేంద్రసమాగమాస్యైత్య య మస్యా దేవ్యా స్సంతాప స్సుమహాం శ్చ కాల స్సంతప్యమానా యాః అతిక్రాంతః. ప్రథమ మపి స్వామినీ దానవశ్రీ రివ సతతనిందిత సురతా శయనాసనస్నానభోజనభూషణపరిగ్రహాదిషు సముచితేషు దివసవ్యాపారేషు కథంకథ మపి పరిజనప్రయత్నా త్ప్రవ ర్త్యమానా సశోకేవాసీత్ దేవ హృదయపీడాపరిజిహీర్షయా చ న దర్శితవతీ సా వికారమ్, అద్య తు చతుర్దశీతి భగవంతం మహాకాల మర్చితు మితో

1. అసంయమితాలకినీం లలాటలేఖామ్. 2. క్వచిన్న.

గతయాఽనయా తత్ర మహాభారతే వాచ్యమానే శ్రుతమ్‘అపుత్రా
ణాంకిల గతిర్నాస్తి న వా సంతి లోకాః శుభాః పున్నామ్నో నర
కాత్త్రాయత ఇతి పుత్ర’ ఇతి ‘ఏతచ్ఛ్రుత్వా భవన మాగత్య పరిజ
నేన సశిరఃప్రణామ మభ్యర్థ్యమానాఽపి నాహార మభినందతి, న భూష
ణపరిగ్రహ మాచరతి, నోత్తరం ప్రతిపద్యతే, కేవల మవిరళబాష్ప
బిందుదుర్దినాంధకారితముఖీ రోదితి, ఏతదాకర్ణ్య దేవః ప్రమాణ’
మిత్యభిధాయ విరరామ.

విరతవచనాయాం తస్యాం భూమిపాల స్తూష్ణీం ముహూర్తమివ
స్థిత్వా దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వస్య నిజగాద ‘దేవి! కి మత్ర క్రియతాం
దైవాయత్తే వస్తుని, [1]అల మతి రుదితేన, న వయ మనుగ్రాహ్యాః
ప్రాయో దేవతానాం, ఆత్మజపరిష్వంగామృతాస్వాదసుఖస్య నూన మభా
జనమస్మాకం హృదయమ్, అన్యస్మిన్ జన్మని న కృత మవదాతం కర్మ,
జన్మాంతర [2]విరచితం కర్మఫల ముపనయతి పురుషస్యేహ జన్మని, న
హి శక్యం దైవ మన్యథాకర్తుం అభియుక్తేనాపి, యావత్తు మాను
ష్యకే శక్య ముపపాదయితుం తావ త్సర్వ ముపపాద్యతామ్, అధికాం
కురు దేవి! గురుషు భక్తిమ్, ద్విగుణా ముపపాదయ దేవతాసు పూజామ్,
ఋషిజనపరిచర్యాసు దర్శితాదరా భవ, పరం హి దైవత మృషయః,
యత్నేనారాధితా యథాసమీహితఫలానామతిదుర్లభానామపి
వరాణాం దాతారో భవంతి, శ్రూయతే హి-పురా చణ్డకౌశికప్రసాదా
న్మగధేషు బృహద్రథో నామ రాజా జనార్దనస్య జేతార మతులబల
పరాక్రమం జరాసంధం నామ తనయం లేభే, దశరథ శ్చ రాజా పరిణ
తవయా అపి విభండకమహామునిసుతస్య ఋశ్యశృంగస్య ప్రసాదాన్నా
రాయణభుజానివాప్రతిహతాన్ ఉదధీనివాక్షోభ్యా నవాప చతురః
పుత్రాన్, అన్యే చ రాజర్ష యస్తపోధనా నారాధ్య పుత్రదర్శనామృ
తాస్వాదసుఖభాజో బభూవుః, అమోఘఫలా హి మహామునిజనసేవా,
అహ మపి ఖలు [3]‘కదా సముపారూఢగర్భభరాలసా మాపాండురముఖీ
మాసన్నపూర్ణచంద్రోదయా మివ పౌర్ణమాసీనిశాం దేవీం ద్రక్ష్యామి?

1. అతిమాత్ర మలం. 2. కృతం. 3. దేవి! కదా.

కదా మే తనయజన్మమహోత్సవానందనిర్భరో హరిష్యతి పూర్ణపాత్రం పరిజనః ? కదా హారిద్రవసనధారిణీ సుతసనాథోత్సంగా ద్యౌ రివోదిత రవిమండలా సబాలాతపా మా మానందయిష్యతి దేవీ?కదాసర్వౌషధి పింజరజటిల కేశో నిహిత[1]రక్షాఘృతమధుబిందుతాలుః లలాటవిన్యస్త గౌరసర్షపోన్మిశ్రభూతి[2]లేఖో గోరోచనా చిత్రితకంఠసూత్రగ్రంథిరుత్తా నశయో దశనశూన్యస్మితాననః పుత్రకో జనయిష్యతి మే హృదయాహ్లాదనమ్? కదా గోరోచనాకపిలద్యుతి రంతఃపురికాకరతలపరంపరాసంచార్యమాణమూర్తి రశేషజనాభినందితో మంగళప్రదీప ఇవ మే శోకాంధకార ముస్మూలయిష్యతి చక్షుషోః? కదా చ క్షితితలరేణుధూసరో మండయిష్యతి మమ హృదయేన దృష్ట్యా చ సహ పరిభ్రమన్ భవనాంగణమ్? కదా కేసరికిశోరక ఇవ సంజాతజానుచంక్రమ[3]ణారంభః సంచరిష్యతీతస్తతః స్ఫటికమణిమయభిత్త్యంతరితాన్ భవనమృగశాబకా నాజిఘృక్షుః? కదాఽంతఃపురికానూపురనినాదసంగతాన్ గృహకలహంసకా ననుసరన్ కక్ష్యాంతరప్రధావితః కనకమేఖలాఘంటికారవానుసారిణీ మాయాసయిష్యతి ధాత్రీమ్? కదా కృష్ణాగరుపంకలిఖితమదలేఖాలంకృతగండస్థలః కోమలముఖరవడిండిమధ్వనిజాతప్రీతి రూర్ధ్వకరవిప్రకీర్ణచందనచూర్ణధూళిధూసరః కుంచితాంగులిశిఖరాంకుశాకర్షణవిధూతశిరాః కరిష్యతి మదమత్తగజరాజ[4]లీలామ్? కదా మాతుశ్చరణయుగ రాగోపయుక్తశేషేణ పిండాలక్తకరసేన వృద్ధకంచుకినాం విడంబయిష్యతి ముఖాని? కదా కుతూహలలోలలోచనో మణికుట్టిమేష్వధోదత్తదృష్టి రనుసరిష్యతి స్ఖలద్గతి రాత్మనః ప్రతిబింబాని? కదా నరేంద్రసహస్రప్రసారితభుజయుగళాభినంద్యమానాగమనో భూషణమణిమయూఖలేఖాకులీక్రియమాణలోలదృష్టిః ఆస్థానస్థితస్య మమ పురః పర్యటిష్యతి సభాంతరేషు' ఇత్యేతాని చాన్యాని మనోరథశతాని చింతయతః అంతస్సంతప్యమానస్య ప్రయాంతి రజన్యః, మామపి దహత్యేవాయ మహర్నిశ మనల ఇవానపత్యతాసముద్భవః శోకః, శూన్య (మివ) మేవ ప్రతిభాతి జగత్, అఫల మివాఖిలంపశ్యామి జీవితం రాజ్యం చ, అప్రతివిధేయే తు విధాతరి కిం కరోమి, తన్ముచ్యతా మ

1. రక్షాఘృతబిందునితాలుని. 2. లేఖో. 3. ణావస్థః. 4. లీలాక్రీడాః.

యం దేవి! శోకానుబంధః, ఆధీయతాం ధైర్యే ధర్మేచ ధీః, ధర్మపరా
యణానాం హి సదా సమీపసంచారిణ్యః కల్యాణసంపదో భవంతి'
ఏవ మభిధాయ సలిల మాదాయ స్వయంకరతలేనాభినవపల్లవేనేవ
వికచకమలతుల్య మానన మస్యా స్సాశ్రులేఖం మమార్జ. పునః పున
శ్చ ప్రియశతమధురాభిః శోకాపనోదననిపుణాభి ర్ధర్మోపదేశగర్భాభి
ర్వాగ్భి రాశ్వాస్య సుచిరం స్థిత్వా నరేంద్రో నిర్జగామ.

నిర్గతే చ తస్మిన్ మందీభూతశోకవేగా విలాసవతీ యథాక్రియ
మాణాభరణపరిగ్రహాదికం సముచితం వాసరవ్యాపార [1]మకరోత్.
తతః ప్రభృతి సుతరాం దేవతారాధనేషు బ్రాహ్మణపూజాసు గురుజన
పరిచర్యాసు చ ఆదరవతీ బభూవ. యద్య చ్చ కించి త్కుతశ్చి చ్ఛు
శ్రావ [2]వ్రతం తత్తదర్భకతృష్ణతయా సర్వం చకార స మహాంత మపి
క్లేశ మజీగణత్. అనవరతదహ్యమానగుగ్గులుబహుళధూమాంధకారి
తేషు చండికాగృహేషు ధవళాంబరా శుచిమూర్తి రుపోషితా హరిత
కుశోపచ్ఛన్నేషు [3]భూతలశయనేషు సుష్వాప. పుణ్యసలిలపూరితై
ర్వివిధకుసుమఫలోపేతైః క్షీరతరుపల్లవలాంఛనైః సర్వరత్నగర్భైః
శాతకుంభకుంభైః గోకులేషు వృద్ధగోపవనితాకృతమంగ [4]ళానాం లక్ష
ణసంపన్నానాం గవా మధః సస్నౌ ప్రతిదివస ముత్థాయోత్థాయ
సర్వరత్నోపేతాని హైమాని తిలపాత్రాణి బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ. మ
హానరేంద్రలిఖితమండలమధ్యవర్తినీ వివిధబలిదానానందితదిగ్దేవతాని
బహుళచతుర్దశీనిశాసు చతుష్పథేషు స్నానమంగళాని భేజే. సిద్ధాయ
తనాని కృతవివిధదైవతోపయాచితకాని సిషేవే దర్శిత[5]ప్రత్యాదేశాని
సన్నిధానమాతృభవనాని జగామ. ప్రసిద్ధేషు నాగకులహ్రదేషు
మమజ్జ. అశ్వత్థప్రభృతీ నుపపాదితపూజా న్మహావనస్పతీన్ కృతప్రదక్షి
ణా వవందే డోలాయమానమణివలయేనపాణియుగళేన కృతస్నానా
స్వయ మఖండిత శాలిసిత[6]సిక్థకుసుమసంపాదితం రజతపాత్రపరిగృహీతం
వాయసేభ్యో దధ్యోధనబలి మదాత్. అపరిమితకుసుమధూపవిలేపా
పూపఫలపాయసలాజకలితా మహరహః జ్యేష్ఠాదేవీసపర్యా మాత

---

1. మన్వతిష్ఠత్. 2. గర్భతృష్ణయాత త్తత్సర్వం. 3. ముసలశయనేషు.
4. ళాలక్షణా. 5. ప్రత్యయాని. 6. సిక్థసంపాదితం.

తాన. స్వయ ముపాహితపిండపాత్రాన్ భక్తిప్రవణేన మనసా సిద్ధాదే
శా న్నగ్నక్షపణకాన్ పప్రచ్ఛ. విప్రశ్నికాదేశవచనాని బహుమేనే.
నిమిత్తజ్ఞా నుపచచార. శకునజ్ఞానవిదా మాదర మదర్శయత్. అనేక
వృద్ధపరంపరాసమాగతాని రహస్యాన్యఙ్గీచకార దర్శనాగతద్విజగణా
నాత్మజదర్శనోత్సుకా వేదశ్రుతీ రకారయత్. అనవరతవాచ్యమానాః
పుణ్యకథాః శుశ్రావ [1]రక్షాప్రతిసరోపేతాన్యోషధీసూత్రాణి బబంధ.
పరిజనోఽపి చాస్యాః సతత ముపశ్రుత్యై నిర్జగామ. తన్నిమిత్తాని చ
జగ్రాహ. శివాభ్యో నిశి మాంసబలిపిండ మనుదినం సముత్ససర్జ. స్వప్న
దర్శనాశ్చర్యాణ్యాచార్యాణా మాచచక్షే. చత్వరేషు శివబలి
ముపజహార.

ఏవం గచ్ఛతి కాలే కదాచిద్రాజా క్షీణభూయిష్ఠాయాం రజ
న్యా మల్పావశేషపాండుతారకే జరత్పారావతపక్షధూసరే నభసి స్వ
ప్నే సౌధశిఖరస్థితాయా విలాసవత్యాః కరిణ్యా ఇవ బిసవలయ మాన
నే సకలకలాపరిపూర్ణమండలం శశినం ప్రవిశంత మద్రాక్షీత్. ప్రబుద్ధ
శ్చోత్థాయ హర్ష వికాసస్ఫీతతరేణ చక్షుషా ధవలీకృతవాసభవన స్తస్మి
న్నేవ క్షణే[2]సబహుమానం శుకనాస మాహూయ తం స్వప్న మకథ
యత్. సముపజాతహర్ష స్తు స తం ప్రత్యువాచ. 'దేవ! సంపన్నాః సుచి
రా దస్మాకం ప్రజానాం చ మనోరథాః, కతిపయై రేవాహోభి రసంశ
య మనుభవిష్యతి స్వామీ సుతముఖకమలావలోకనసుఖం, అద్య
ఖలుమయాఽపి నిశి స్వప్నే ధౌతధవళవాససా ప్రశాంతమూర్తినా
దివ్యాకృతినా ద్విజేన వికచచంద్రకలావదాతదళశతం ఆలోలకేసర
సహస్రజటిలం మకరందబిందుసందోహవర్షి పుండరీక ముత్సంగే దేవ్యా
మనోరమాయా నిహితం దృష్టం, ఆవేదయంతి హి ప్రత్యాసన్న మా
నంద మగ్ర[3]జాతాని శుభాని నిమిత్తాని. కింవాఽన్యత్ప్రియతరంపరమా
నందకారణ మతో[4]విద్యతే. అవితథఫలా హి ప్రాయో నిశావసాన
సమయే దృష్టా భవంతి స్వప్నాః. సర్వథా నచిరేణైవ మాంధాతారమివ
ధౌరేయం సర్వరాజర్షీణాం భువనానందహేతు మాత్మజం జనయిష్యతి

1. గోరోచనాలిఖిత భూర్జపత్రగర్భా మంత్రకరండకానువాహ. 2. సమాహూయ శుకనాసాయ తం. 3. పాలీని. 4. భవిష్యతి.

దేవీ. శరత్కాలకమలినీవ త్వా మభినవకమలోద్గమేన గంధగజ మా
హ్లాదయిష్యతి దేవం. యేనేయందిగ్గజమదలేఖేవావిచ్ఛిన్నసంతానా క్షితి
భారధారణోచితా భవిష్యతి కులసంతతిః స్వామిన'ఇత్యేవ మభిదధాన
మేవ తం కరేణ గృహీత్వా నరేంద్రః ప్రవిశ్యాభ్యంతర ముభాభ్యా
మపి తాభ్యాం స్వప్నాభ్యాం విలాసవతీ మానందయాంచకార.

కతిపయదివసాపగమే చ దేవతాప్రసాదాత్ సరసీ మివ ప్రతిమా
శశీ గర్భో వివేశ విలాసవతీం. యేన చ నందనవనరాజి రివ పారిజాతేన
మధుసూదనవక్షఃస్థలీవ కౌస్తుభమణినా సుతరా మరాజత దేవీ. దర్పణ
శ్రీరివ చ గర్భచ్ఛలేన సంక్రాంత మవనిపాలప్రతిబింబ మువాహ సా.
శనైశ్శనైశ్చ ప్రతిదివస ముపచీయమానగర్భనిర్భరా పరిపీతసాగరసలిల
భరమంథరేవ మేఘమాలా మందంమందం సంచచార. ముహుర్ముహు
రనుబద్ధజృంభిక మాజిహ్మితలోచనం సాలసం నిశశ్వాస. తథావస్థాం
చ తా [1]మనభినందితపానభోజనాం ప్రావృషమివ శ్యామాయమాన
పయోధరముఖీం కేతకీ మివ గర్భపాండురా మాలోక్యేంగితకుశలః పరి
జనో విజ్ఞాతవాన్.

అథ తస్యాః సర్వపరిజనప్రధానభూతా సదా రాజకులసంవాస
చతురా సర్వదాచ రాజసన్నికర్షప్రగల్భా సర్వమంగళకుశలా కులవర్ధనా
నామమహత్తరికా ప్రశస్తే దివసే ప్రదోషవేళాయా మభ్యంతరాస్థాన
మండపగతం గంధతైలాభిషేకజ్వలితదీపికాసహస్రపరివృతం ఉడునికర
మధ్యవర్తిన మివ పౌర్ణమాసీశశినం ఉరగరాజఫణామణిసహస్రాంతరాళ
స్థిత మివ నారాయణం మూర్ధాభిషిక్తైః ప్రధాననరేంద్రైః పరిమితైః
పరివృతం అనతిదూరావస్థితపరిజనం అనంతర ముత్తుంగవేత్రాసనోప
విష్టేనధౌతధవళాంబరపరిధానేన నాత్యుల్బణవేషేణ జలనిధినేవాగాధ
గాంభీర్యేణ సముపారూఢవిస్రంభనిర్భరా స్తా స్తాః కథాః శుకనాసేన
సహకుర్వాణం భూమిపాల ముపసృత్య రహః కర్ణమూలే విదితం విలాస
వతీగర్భవృత్తాంతమకార్షీత్.

1. మహారహ స్స్వయ మనేకరసవాంఛితపాన. 2. వపీశ.

తేన తు తస్యా వచనేనాశ్రుతపూర్వేణాసంభావ్యేనామృతరసే
నేవ సిక్తసర్వాంగస్య సద్యః [1]ప్రకటరోమాంకురనికరకంటకితతనో
రానందరసేన విహ్వలీక్రియమాణస్య స్మితవికసితకపోలమూలస్య పరి
పూరితహృదయాతిరిక్తహర్ష మివ దశనాంశువితానచ్ఛలేన వికిరతో
రాజ్ఞః శుకనాసముఖే లోలతారక మానందజలబిందుక్లిన్నపక్ష్మమూలం
తత్క్షణం పపాత చక్షుః. అనాలోకితపూర్వం తు తం హర్షప్రకర్షమభి
సంవీక్ష్యభూపతేః కులవర్ధనాం చ స్మితవికసితముఖీ మాగతాం దృష్ట్వా
తస్య చార్థస్య సతతం మనసి [2]వర్తమానత్వా దవిదితవృత్తాంతోఽపి
తత్కాలోచిత మపర మతిమహతో హర్షస్య కారణ మపశ్యన్ శుక
నాసః స్వయ ముత్ప్రేక్ష్య సముత్సర్పితాసనః సమీపతర ముపసృత్య
నాతిప్రకాశ మాబభాషే. 'దేవ! కి మస్తి కిం చిత్తస్మిన్ స్వప్నదర్శనే
సత్యం, [3]ఉత్ఫుల్లలోచనా హి కులవర్ధనా దృశ్యతే, దేవస్యా
పీదం ప్రియవచనశ్రవణకుతూహలాదివ శ్రవణమూలముపసర్పదుప
రచయ దివ నీలకువలయకర్ణపూరశోభా మానందజలపరిప్లుతం తరళ
తారకం వికస దావేదయతి మహత్ప్రియహర్షకారణ మీక్షణయుగళమ్,
ఉపారూఢమహోత్సవశ్రవణకుతూహలముత్సు[4]కం క్లామ్యతి మే మనః,
తదావేదయతు దేవః కిమిదమ్, ఇత్యుక్తవతి తస్మిన్ రాజా విహస్యా
బ్రవీత్. 'యది సత్య మనయా యథా కథితం తథా సర్వ మవితథం
స్వప్నదర్శనం, అహం తు న శ్రద్దధే, కుతోఽస్మాక మియతీ
భాగ్యసంపత్, అభాజనం హి వయ మీదృశానాం ప్రియవచన
శ్రవణానామ్, అవితథవాదినీ మప్యహం కులవర్ధనాం ఏవం విధానాం
కల్యాణానా మసంభావిత మాత్మానం మన్యమానో విపరీతా మివాద్య
పశ్యామి, తదుత్తిష్ఠ స్వయ మేవ గత్వా కి మత్ర సత్య మితి దేవీం
దృష్ట్వా జ్ఞాస్యామి.' ఇత్యభిధాయ విసృజ్య సకలనరేంద్రలోకం ఉన్ముచ్య
స్వాంగేభ్యో భూషణాని కులవర్ధనాయై దత్వా తయా చ దత్తప్రసా
దానంతర మవనితలాశ్లిష్టలలాటలేఖయా శిరఃప్రణామేనాభ్యర్చితః
సహ శుకనాసేనోత్థాయ హర్షవిశేషనిర్భరేణ త్వర్యమాణో మనసా
పవనచలితనీలకువలయదళలీలావిడంబకేన దక్షిణేనాక్ష్ణా పరిస్ఫురతా
ఽభినంద్యమానగమన స్తత్కాలసేవాసముచితేన [5]విరళేన పరిజనే నాను

1. ప్రరూఢ. 2. విపరి. 3. అత్యంతం. 4. కోత్సు. 5. విరళ.

గమ్యమానః పురస్సంసర్పిణీనామనిలలోలస్థూలశిఖానాం ప్రదీపి
కానా మాలోకేన సముత్సార్యమాణకక్ష్యాన్తరతిమిర [1]మన్తఃపుర
మయాసీత్.

తత్ర చ సుకృతరక్షాసంవిధానేన వసుధానులేపనధవలితే ప్రజ్వ
లితమంగళప్రదీపే పూర్ణకలశాధిష్ఠితద్వారపక్షకే ప్రత్యగ్రలిఖితమంగ
ల్యాలేఖ్యోజ్జ్వలభిత్తిభాగమనోహారిణి సముపరచితసిత[2]వితానపర్యన్తావ
బద్ధముక్తాగుణే మణిప్రదీపప్రహతతిమిరే వాసభవనే ధూలిలిఖితపత్ర
లతాకృతరక్షాపరిక్షేపం శయనశిరోభాగవిన్యస్తరత్నధవళనిద్రామంగళ
కలశమ్ ఆబద్ధవివిధౌషధిమూల [3]మంత్రమ్ అవస్థాపితరక్షాశక్తి వల
యమ్ ఇతస్తతో విప్రకీర్ణగౌరసర్షపమ్ అవలంబితబాలయోక్త్రగ్రథిత[4]
లోహితపిప్పలపత్రమ్ ఆసక్తహరితారిష్టపల్లవం ఉత్తుంగపాదపీఠప్రతిష్ఠి
తం ఇందుదీధితిధవళప్రచ్ఛదపటం అచలరాజశిలాతలవిశాలం గర్భోచి
తం శయనతల మధిశయానాం కనకపాత్రపరిగృహీతైరవిచ్ఛిన్నవిరళా
వస్థితదధిలవైః జలతరంగతరళసితశాలిసిక్థనికరైః అగ్రథితకుసుమాంజలిస
నాథైఃపూర్ణభాజనైః అఖండితాననమత్స్యపటలైశ్చ ప్రత్యగ్రపిశితపిండ
మిశ్రైః అవిచ్ఛిన్నసలిలధారానుగమ్యమానమార్గైఃపటలకప్రజ్వలితైశ్చ
శీతలప్రదీపైః గోరోచనామిశ్రగౌరసర్షపైశ్చ సలిలాంజలిభిశ్చ ఆచార
కుశలేనాంతఃపురజరతీజనేన క్రియమాణావతారణకమంగళాం ధవళాం
బరవివిక్తవేషేణ ప్రముదితేన ప్రస్తుతమంగళప్రాయాలాపేన పరిజనేనో
పాస్యమానాం ఉపారూఢగర్భతయాఽంతర్గతకుశైలామివక్షితిం సలిల
నిమగ్నైరావతా మివ మందాకినీం గుహాగతసింహా మివ గిరిరాజమే
ఖలాం జలధరపటలాంతరితదినకరా మివ దివసశ్రియం ఉదయగిరితిరో
హితశశిమండలామివ విభావరీమ్ అభ్యర్ణబ్రహ్మకమలవినిర్గమామివ
నారాయణనాభిం ఆసన్నాగస్త్యోదయా మివ దక్షిణాశాం ఫేనావృతా
మృతకలశా మివ క్షీరోదవేలాం గోరోచనాచిత్రితదశ మనుపహత మతి
ధవళం దుకూలయుగళం వసానాం విలాసవతీం దదర్శ. ససంభ్రమ
పరిజనప్రసారితకరతలావలంబనావష్టంభేన వామజానువిన్యస్తహస్తపల్ల

1. సంహతి రంజః. 2. వితానేవితాన. 3. యంత్రం. 4. లోలపిప్ప.

వాం ప్రచలితభూషణమణిరవముఖర ముత్తిష్ఠంతీం విలాసవతీ 'మల
మలమత్యాదరేణ, దేవి! నోత్థాతవ్య' మి త్యభిధాయ సహ తయా తస్మి
న్నేవ శయనీయే పార్థివ స్సముపావిశత్. ప్రమృష్టచామీకరచారు
పదే ధవళోపచ్ఛదే చాసన్నే శయనాంతరే శుకనాసోఽపి న్యషీదత్.

అథ తాముపారూఢగర్భా మాలోక్య హర్షభరమన్థరేణ మనసా
ప్రస్తుతపరిహాసో రాజా 'దేవి శుకనాసః పృచ్ఛతి:—య దాహ స్వల
వర్ధనా కిమపి తత్కిం తథైవ' ఇత్యువాచ. అ థాన్తస్స్మితచ్ఛురితకపో
లాధరలోచనా లజ్జయా దశనాంశుజాలకవ్యాజేనాంశుకేనేవ ముఖ
మాచ్ఛాదయంతీ విలాసవతీ తత్క్షణ మధోముఖీ తస్థౌ. పునః పున శ్చా
ను[1]రుధ్యమానా 'కిం నామ మా మతిమాత్రం త్రపాపరవశాం కరోషి
నాహం కించ దపి వేద్మి' ఇత్యభిదధానా సా తిర్యగ్వలితతారకేణ చక్షు
షా అవనతముఖీ రాజానం సాభ్యసూయ మి వాపశ్యత్. అపరిస్ఫుట
హాసజ్యోత్స్నావిశదేన ముఖశశినా భూభుజాం పతి రేనాం భూయో
బభాషే. 'సుతను! యది మదీయేన వచసా తవ త్రపా వితన్యతే తదయ
మహం స్థితో నిభృతం, అస్య తు కిం ప్రతివిధాస్యసి విఘటమానదళ
కోశవిశద చంపకద్యుతేః సవర్ణతయా పరిమళానుమీయమానకుం
కుమాంగరాగస్య పాండురతా మాపద్యమానస్య వర్ణస్య, అన
యోశ్చ గర్భసంభవామృతావసేకనిర్వాప్యమానహృదయశోకానల
ప్రభవం ధూమ మితి వమతోః గృహీతనీలోత్పలయో రివ చక్రవాక
యోః తమాలపల్లవలాంఛితముఖయో రివ కనకకలశయోః సకృది
వాలిఖితకృష్ణాగరుపంకపత్రలతయోః శ్యామాయమానచూచుకయోః
పయోధరయోః, అస్య చ ప్రతిదిన మతిగాఢతా మాపద్యమానేన కాంచీ
కలాపేన దూయమానస్య నశ్యత్త్రివలిలేఖావలయస్య క్రశిమాన
ముజ్ఝతో మధ్యభాగస్య.' ఇ త్యేవం బ్రువాణ మవనిపాల మంతర్ముఖ
వినిగూఢహాసశ్శుకనాసః 'దేవ! కిమాయాసయసి దేవీం, ఇయ మనయా
కథయాఽపిలజ్జతే, త్యజకులవర్ధనాకథితవార్తాసుబద్ధమాలాప' మిత్యబ్ర
వీత్. ఏవంవిధాభిశ్చ నర్మప్రాయాభిః కథాభి స్సుచిరం స్థిత్వా శుకనాస

1. బధ్యమానా.

ష్వభవన మయాసీత్. నరేంద్రోఽపి తస్మి న్నేవ వాసగృహే తయా
సహ తాం నిశా మత్యవాహయత్

తతః క్రమేణ యథాసమీహితగర్భదోహదసంపాదనప్రము
దితా పూర్ణే ప్రసవసమయే పుణ్యేఽహని అనవరతగళన్నాడికాకలిత
కాలకలై ర్బహి రాగృహీతచ్ఛాయై ర్గణకై ర్గృహీతే లగ్నే ప్రశస్తా
యాం వేలాయా మిరమ్మద మివ జలధరమాలా సకలలోకహృదయా
నందకారిణం విలాసవతీ సుత మసూత. తస్మి౯ జాతే సరభస మిత స్తతః
ప్రధావితస్య పరిజనస్య చరణశతసంక్షోభచలితక్షితితలో భూపా
లాభిముఖప్రసృతస్ఖలద్గతివికలకంచుకిసహస్రో జనసమ్మర్దనిష్పిష్యమాణ
పతితకుబ్జవామనకిరాతగణో విస్ఫార్యమాణాంతఃపురజనాభరణఝంకా
ర మనోహరః పూర్ణపాత్రాహరణవి [1]లుప్యమానవసనభూషణస్సంక్షో
భితనగరో రాజకులే [2]దృష్టివృద్ధిసంభ్రమోఽతిమహా నభూత్. అనం
తరం చ మందరమథ్యమానజలనిధిఘోషగంభీరదుందుభిధ్వానపురస్స
రేణ ప్రహతమృదుమృదంగశంఖకాహళానకనివహనినాదనిర్భరేణ మం
గళపటహపటురవసంవర్ధితే నా నేకజనసహస్రకలకలబహుళేన త్రిభువన
మాపూరయతా ఉత్సవకోలాహలేన ససామంతాః సాంతఃపురాః సప్ర
కృతయః [3]సబాలవృద్ధాః నన్నృతు రాగోపాల మున్మత్తా ఇవ హర్షని
ర్భరాః ప్రజాః ప్రతిక్షణ మవర్ధత చంద్రోదయేనేవ జలనిధిః కల
కలముఖరో రాజసూనో ర్జన్మనా మహోత్సవః.

పార్థివ స్తు తనయాననదర్శనోత్సవహృదయోఽపి దివసవశేన
మౌహూర్తికగణోపదిష్టే ప్రశస్తే ముహూర్తే నివారితనిఖిలపరిజనః
శ్శుకనాసద్వితీయో మణిమయమంగళకలశయుగళాశూన్యేన ఆసక్తబి
హుపుత్రికాలంకృతేన వివిధవనపల్లవనివహనిరంతరనిచితేన సన్నిహిత
కనకమయహలముసలయుగేన [4]విరళగ్రథితసితకుసుమమిశ్రదూర్వాప్ర
వాళమాలాలంకృతేన ఆలంబితావిరళవ్యాఘ్రచర్మణా వందనమాలాం
తరాళఘటితఘంటాగణేన ద్వారదేశేన విరాజమానం ఉభయత శ్చ

1. లుప్య. 2. దిష్టి. 3. సరాజలోకాః, సహేక్ష్యాయువతయః. 4. విరళ.

ద్వారపక్షకయోః మర్యాదానిపుణేన గోమయమయీభి రుత్తానవినిహి
తవరాటకప్రకరదంతురాభిరంతరాబద్ధవివిధవర్ణరాగరుచిర [1]కార్పాసకు
సుమలేశలాంఛితాభిః కుసుంభకేసరలవాశ్లేషలోహితాభి ర్లేఖాభి రా
లిఖితస్వస్తికభక్తిజాల ముపరచయతా హరిద్రద్రవవిచ్ఛురణపరిపింజరాం
బరధారిణీం భగవతీం షష్ఠీదేవీం కుర్వతా వికచపక్షపుటవికటశిఖండి
పృష్ఠమండలాధిరూఢ మాలోలలోహితపటఘటితపతాక ముల్లసితశక్తి
దండ[2]ప్రచండకార్తికేయం సంఘట్టయతా విన్యస్తాలక్తకపటలపాటలమ
ధ్యభాగౌ సూర్యాచంద్రమసా వాబధ్నతా కుంకుమపంకపింజరీకృతా
మూర్ధ్వప్రోతకనకమయయవనికరకంటకితా మవిరళలగ్నగౌరసిద్ధార్థక
ప్రకరతయా కాంచనరసఖచితా మివ మృణ్మయగుటికాకదంబమాలాం
విన్యస్యతా చ చందనజలధవళితేషు భిత్తిశిఖరభాగేషు పంచరాగ
విచిత్రచేలచీరకలాపచిహ్నం ఆపీతపిష్టాతకపంకాంకితాం వర్ధమానకపరం
పరాం అన్యాని చ ప్రసవగృహమండనమంగళాని సంపాదయతా పురం
ధ్రీవర్గేణ సమధిష్ఠితం ఉపద్వార[3]సంయుతవివిధగంధకుసుమమాలా
లంకృతజరచ్ఛాగం అఖిలప్రీహిమధ్యావస్థాపితార్యవృద్ధాధ్యాసితశయ
నశిరోభాగం అనవరతదహ్యమానాజ్యమిశ్రభుజగ[4]నిర్భోగమేషవిషా
ణక్షోదం అనలప్లుష్యమాణారిష్టతరుపల్లవోల్లసితరక్షాధూమగంధం
అధ్యయనముఖరద్విజగణవిప్రకీర్యమాణశాంత్యుదకలవం అభినవలిఖిత
మాతృపటపూజావ్యగ్రధాత్రీజనం అనేకవృద్ధాంగనారబ్ధసూతికామం
గళగీతికామనోహరం ఉపపాద్యమానస్వస్త్యయనం క్రియమాణశిశుర
క్షాబలివిధానం ఆబధ్యమానధవళకుసుమదామశతం అవిచ్ఛిన్నపఠ్య
మాననారాయణనామసహస్రం అమలహాటకయష్టిప్రతిష్ఠాపితై రంతశ్శు
భశతానీవ నిశ్చలశిఖై ర్ధ్యాయద్భి ర్మంగళప్రదీపై రుద్భాసితం ఉత్ఖా
తాసిలతాసనాథపాణిభి స్సర్వతో రక్షాపురుషైః పరివృతం సూతికా
గృహ మపశ్యత్. అంభః పావకంచ స్పృష్ట్వా వివేశ.

ప్రవిశ్య చ ప్రసవపరిక్షామపాండుమూర్తే రుత్సంగగతం విలాస
వత్యాః స్వప్రభాసముదయోపహతగర్భగృహప్రదీపప్రభం, అపరిత్యక్త

1. కూర్పాస; క. 2. ప్రచండం. 3. సంయత. 4. నిర్మోక.

గర్భరాగత్వా దుదయపరిపాటలమండల మివ సవితారం, అపరసంధ్యా
లోహితబింబమివ చంద్రమసం, అనుపజాతకాఠిన్య మివ కల్పతరుపల్లవం,
ఉత్ఫుల్ల మివ రక్తారవిందరాశిం, అవనిదర్శనావతీర్ణ మివ లోహితాంగం,
విద్రుమకిసలయదళై రివ బాలాతపచ్ఛేదై రివ పద్మరాగరశ్మిభిరివ విరచి
తావయవం, అనభివ్యక్తముఖపంచకమివ మహాసేనం, సురవనితాకరతల
పరిభ్రష్ట మి వామరపతికుమారం, ఉత్తప్తకల్యాణకార్తస్వరభాస్వరయా
స్వదేహప్రభయాపూరయంత మివ వాసభవనం, ఉద్భాసమానై స్సహజ
భూషణై రివమహాపురుషలక్షణై రుపేతమ్,ఆగామి కాలపాలన ప్రహృష్ట
యేవ శ్రియా సమాలింగితం, ఆహ్లాద హేతు మాత్మజందదర్శ. కించ స రాజా
విగతనిమేషనిశ్చలపక్ష్మణా చ ముహుర్ముహుః ప్రమృష్టసంఘట్టితానం
దబాష్పపటలప్లుతతారకేణ దూరవిస్ఫారితేన స్నిగ్ధేన చక్షుషా పిబన్ని
వాలప న్నివ స్పృశన్నివ మనోరథసహస్ర [1]ప్రాప్తదర్శనం సస్పృహమీ
క్షమాణ స్తనయాననం ముముదే. స కృతకృత్యం చాత్మానం మేనే.
తదానీం సమృద్ధమనోరథ శ్శుకనాసస్తు శనై రంగప్రత్యంగాన్య
స్య నిరూపయన్ ప్రీతివిస్తారితలోచనో భూమిపాల మవాదీత్ 'దేవ!
పశ్య పశ్యాస్య కుమారస్య గర్భసంపీడనవశా దపరిస్ఫుటావయవశోభ
స్యాపి మాహాత్మ్య మావిర్భావయంతి చక్రవర్తిచిహ్నాని, తథా హ్య
స్య సంధ్యాంశురక్తబాలశశికలాకారే లలాటపట్టే నవనళిననాళభంగ
తంతుతనీయ మూర్ణా పరిస్ఫురతి, ఏతద్వికచపుండరీకధవళం కర్ణాం
తాయతం ముహుర్ముహు రున్మిషితై ర్ధవళయతీవ వాసభవనం అరా
ళపక్ష్మలోచనయుగళం. విజృంభమాణకమలకోశపరిమళమనోహార మి
య మస్య సహజమాననామోదమాజిఘ్రతీవ దూరాయతా
కనలేఖేవ నాసికా, రక్తోత్పల [2]వికార ముద్వహ తీవ చాస్యాధరశకమ్,
రక్తోత్పలకలికాలోహితతలౌ భగవతో విష్టరశ్రవస ఇవ శంఖచక్ర
చిహ్నౌ ప్రశస్తలేఖాలాంఛితౌ కరౌ, అభినవకల్పతరుపల్లవకోమలం
లేఖామయైర్ధ్వజరథతురగాతపత్రకమలై రలంకృతం అనేకనరేంద్రసహ
స్రచూడామణిచక్రచుంబనోచితం చరణయుగళం, ఏష చ దుందుభే రి

1. ప్రదర్శనం. 2. కలికాకార. 3. రుచకమ్.

వాతిగంభీరః స్వర యోగోఽస్య రుదత శ్శ్రూయతే.' ఇ త్యేవం కథయ
త్యేవ తస్మి న్ససంభ్రమాపసృ[1]తే రాజలోకేన ద్వారి స్థితేన దత్తమార్గ
స్త్వరితగతి రాగత్య ప్రహర్షోదయపులకితతనుః స్ఫారీభవల్లోచనో మం
గళకనామా ప్రహృష్టవదనః పురుషః పాదయోః ప్రణమ్య రాజానం
వ్యజిజ్ఞపత్:—'దేవ! దిష్ట్యా వర్ధసే, ప్రతిహతా స్తే శత్రవః, చిరం జీవ,
జయ పృథివీం, త్వత్ప్రసాదా దత్ర భవతః శుకనాస స్యాపి జ్యేష్ఠాయాం
బ్రాహ్మణ్యాం మనోరమాభిధానాయాం రామ ఇవ రేణుకాయాం
తనయో జాతః, శ్రుత్వా దేవః ప్రమాణ' మితి.

అథ నృపతి రమృతవృష్టిప్రతిమ మాకర్ణ్య తద్వచనం ప్రీతి
విస్ఫారితాక్షః ప్రత్యవదత్:—'అహో! కల్యాణపరంపరా, సత్యోఽ
యంజనప్రవాదో యద్విపద్విపదం సంప త్సంపద మనుబధ్నాతీతి, సర్వ
థా సమానసుఖదుఃఖతాం దర్శయతా విధినాఽపి భవతైవ వయ మ
నువర్తితాః' ఇత్యభిధాయ ప్రీతివికసితముఖ స్సరభసమాలింగ్య విహస్య
స్వయ మేవ శుకనాసస్యోత్తరీయం పూర్ణపాత్రం జహార. తస్మై చ
రాజా ప్రీతమనాః ప్రియవచనశ్రవణానురూపం పురుషాయాపరిమితం
పారితోషిక మాదిదేశ. ఉత్థాయ చ తత్రైవ తేన చరణ[2]విఘట్టనక్వణిత
నూపురసహస్రముఖరితదిగంతరేణ సరభసోత్క్షేప[3]వలితమణివలయావలి
వాచాలితభుజలతేన ఊర్ధ్వీకృతై రుత్తానతలైః కరపుటై రనిలలు(లి)ఠితా
మాకాశకమలినీ మివ దర్శయతా పర్యస్తమృదితకర్ణపల్లవేన పరస్ప
రాంగదకోటిసంఘట్టదష్టపాటితోత్తరీయాంశుకేన శ్రమజలధౌతాం
గరాగరంజిత[4]చీనవాససా కించి దవశిష్టతమాలపత్త్రేణ విలసద్వారవి
లాసినీహాసితై రున్నిద్రకైరవవనానుకారం ప్రథయతా సరభసస్ఖలనస్ఖల
ల్లోలహారలతాస్ఫాలితకుచస్థలేన సిందూరతిలకలులితాలకలేఖేన వి
ప్రకీర్ణపిష్టాతకపాంసుపుంజపింజరితకేశపాశేన [5]ప్రనృత్యవికలమూకకుబ్జ
కిరాతవామనబధిరజనపురస్సరేణ ఉత్తరీయాంశుకగ్రీవాబద్ధావకృష్టవి
లంబితజగత్కంచుకికదంబకేన వీణావేణుమురజకాంస్యతాలలయాను
గతేన కలమధుర ముద్గాయతా హర్ష నిర్భరతయా మత్తేనో న్మత్తే నేవ

1. తేన. 2. విఘట్టన. 3. చలిత. 4. నవీనచీర. 5. ప్రనృత్తకల.

గ్రహగృహీతేనేవ వ్యపగతవాచ్యావాచ్యవివేకేన నృత్తగీతక్రీడాప్రసక్తేనాంతఃపురికాజనేన ప్రచలమణికుండలాహతకపోలభిత్తినా చ విఘూర్ణమానకర్ణోత్పలేనాధోగలితవిలోలశేఖరేణ డోలాయమానవైకక్షకకుసుమమాలేన నిర్దయప్రహతభేరీమృదంగమర్దలపటహానినాదానుగతకాహలీశంఖరవజనితరభసేన చరణసన్నిపాతైర్విదారయతేవ వసుధాం రాజపరిజనేన ప్రవృత్తనృత్యేన చ చారణగణేన వివిధముఖవాద్యకోలాహలేన పఠతా [1]వల్గతా చానుగమ్యమానః శుకనాసభవనం గత్వా రాజా ద్విగుణతర ముత్సవ మకారయత్.

అతిక్రాంతే చ షష్ఠీజాగరే ప్రాప్తే దశమేఽహని పుణ్యే ముహూర్తేగా స్సువర్ణం చ కోటిశో బ్రాహ్మణసాత్కృత్వా మాతురస్యమయా పరిపూర్ణమండల శ్చంద్రః స్వప్నే ముఖకమల మావిశన్ దృష్ట ఇతి స్వప్నానురూప మేవ రాజా సూనో శ్చంద్రాపీడ ఇతి నామ చకార. అపరేద్యు శ్శుకనాసోఽపి కృత్వా బ్రాహ్మణోచితా స్సకలాః క్రియా రాజానుమత మాత్మజస్య విప్రజనోచితం వైశంపాయన ఇతి నామ చక్రే. క్రమేణ కృతచూడాకరణాదిబాలక్రియాకలాపస్య శైశవమతిచక్రామ చంద్రాపీడస్య.

తారాపీడః క్రీడావ్యాసంగవిఘాతార్థం బహిర్నగరా దనుశిప్రమర్ధక్రోశమాత్రాయాం అతిమహతా తుహినగిరిశిఖరానుకారిణా సుధాధవళేన ప్రాకారమండలేన పరివృతం అనుప్రాకార మాహితేన మహతా పరిఖావలయేన పరివేష్టితం అతిదృఢకవాటసంపుటం ఉద్ఘాటితైకద్వారప్రవేశం ఏకాంతోపరచితతురగవాహ్యాళీవిభాగం అధఃకల్పితవ్యాయామశాలం అమరాగారాకారం విద్యామందిర మకారయత్. సర్వవిద్యాచార్యాణాం చ సంగ్రహే యత్న మతిమహాంత మన్వతిష్ఠత్.

తత్రస్థం చ తం కేసరికిశోరక మివ పంజరగతం కృత్వా ప్రతిషిద్ధనిర్గమం ఆచార్యకులపుత్రప్రాయపరిజనపరివారం అపనీతాశేషశిశుజనక్రీడనవ్యాసంగం అనన్యమనసం అఖిలవిద్యోపాదానార్థ మాచార్యే

1. గాయతా చానుగమ్య.

భ్య శ్చంద్రాపీడం శోభనే దివసే వైశంపాయనద్వితీయ మర్పయాం
బభూవ. ప్రతిదినం చోత్థాయోత్థాయ సహ విలాసవత్యా. విరళపరి
జన స్తత్రైవ గత్వైన మాలోకయామాస రాజా.

చంద్రాపీడో ఽప్యనన్యహృదయతయా తథా నియంత్రితో
రాజ్ఞా అచిరేణైవ కాలేన యథాస్వ మాత్మకౌశలం ప్రకటయద్భిః
పాత్రవశా దుపజాతోత్సాహై రాచార్యై రుపదిశ్యమానో సర్వా
విద్యా జగ్రాహ. మణిదర్పణ ఇవాతినిర్మలే తస్మిన్ సంచక్రామ సకలః
కలాకలాపః తథాహి పదే వాక్యే ప్రమాణే ధర్మశాస్త్రే రాజనీతిషు
వ్యాయామవిద్యాసు చాపచక్రచర్మకృపాణశక్తితోమరపరశుగదాప్ర
భృతిషు సర్వే ష్వాయుధవిశేషేషు రథచర్యాసు గజపృష్ఠేషు తురంగ
మేషు వీణావేణుమురజకాంస్యతాలదర్దురపుటప్రభృతిషు వాద్యేషు
భరతాదిప్రణీతేషు నృత్యశాస్త్రేషు నారదీయప్రభృతిషు గాంధర్వ
వేదవిశేషేషు హస్తిశిక్షాయాం తురగవయోజ్ఞానే పురుషలక్షణేషు
చిత్రకర్మణి[1] యంత్రచ్ఛేద్యే పుస్తకవ్యాపారే లేఖ్యకర్మణి సర్వాసు
దూతకలాసుగంధశాస్త్రేషు శకునిరుతజ్ఞానే గ్రహగణితే రత్నపరీక్షాసు
దారుకర్మణి[2] దంతవ్యాపారే వాస్తువిద్యాసు ఆయుర్వేదమంత్రప్రయోగే
విషాపహరణే సుఙ్గోపభేదే తరణే లఙ్ఘనే ప్లుతిషు ఆరోహణే రతితన్త్రేషు
ఇన్ద్రజాలే కథాసు నాటకేష్వాఖ్యాయికాసు కావ్యేషు మహాభారత
పురాణేతిహాసరామాయణేషు సర్వలిపిషు సర్వదేశభాషాసు సర్వ
సంజ్ఞాసుశిల్పేషు ఛన్దస్స్వన్యేష్వపి కలావిశేషేషు పరంకౌశలమవాప.

[3]సహజా శ్రమ మభ్యస్యతో వృకోదర స్యేవ శైశవ ఏవావిర్బ
భూవసర్వలోకవిస్మయజననీమహాప్రాణతా. యదృచ్ఛయా క్రీడతాఽప్య
నేన కరతలాలంబితకర్ణపల్లవావనతాంగా సింహకిశోరకక్రమాక్రాంతా
ఇవ గజకలభకా శ్చలితు మపి న శేకుః ఏకైకేన కృపాణప్రహారే
ణాయంబాల ఏవ తాళతరూన్ మృణాళదండా నివ లులావ. సకల
రాజన్యవంశవనదావానలస్య పరశురామస్యేవాస్య నారాచాః శిఖరి
శిలాతలభిదోబభూవుః దశపురుషసంవాహనయోగ్యేన చాయోదండేన

---

1. పత్రచ్ఛేద్యే. 2. గంధర్వ. 3. చాప్యాజప్రమభ్యస్యతో.

శ్రమ మకరోత్. ఋతే చ మహాప్రాణతాయాః సర్వాభి రన్యాభిః కలాభి రనుచకార తం వైశంపాయనః. చంద్రాపీడస్యతు సకలకలాకలాపపరిచయబహుమానేన శుకనాసగౌరవేణ సహ పాంసుక్రీడనతయా సహ సంవృద్ధతయా చ సర్వవిస్రంభస్థానం ద్వితీయ మివ హృదయం వైశంపాయనః పరం మిత్ర మాసీత్. నిమేషమపి తేన వినా స్థాతు మేకాకీ న శశాక వైశంపాయనోఽపి తముష్ణకర మివ వాసరోఽనుగచ్ఛ న్న క్షణమపి విరహయాంచకార. ఏవం తస్య సర్వ విద్యాపరిచయమాచరత శ్చంద్రాపీడస్య త్రిభువనవిలోభనీయోఽమృతరస ఇవ సాగరస్య సకలలోకహృదయనయనానందజనన శ్చంద్రోదయ ఇవ ప్రదోషస్య బహువిధరాగవికారభంగురః సురధనుఃకలాప ఇవ జలధరసమయస్య మకరధ్వజాయుధభూతః కుసుమప్రసవ ఇవ కల్పపాదపస్య అభినవాభివ్యజ్యమానరాగరమణీయః సూర్యోదయ ఇవ కమలవనస్యవివిధలాస్యవిలాసయోగ్యః కలాప ఇవ శిఖండినో యౌవనారంభః ప్రాదుర్బభూవ రమణీయస్యాఽపి ద్విగుణాం రమణీయతాం పుపోష. లబ్ధావసరో[1]ఽనుసేవక ఇవ నికటీబభూవాస్య మన్మథః. లక్ష్మ్యా సహ వితస్తార వక్షఃస్థలం. బంధుజనమనోరథైః సహాపూర్యతోరుదండద్వయం. అరిజనేన సహ తనిమానమభజత మధ్యభాగః. త్యాగేన సహ ప్రథిమానమాతతాన నితంబభాగః. ప్రతాపేన సహారురోహ రోమరాజిః. అహితకళత్రాలకలతాభిః సహ ప్రలంబతా ముపయయౌ భుజయుగళం చరితేన సహ ధవళతా మభజత లోచనయుగళం. ఆజ్ఞయా సహ గురు ర్బభూవ[2]శిఖరదేశః. సర్వేణ సహాస్య గంభీరతా మాజగామ హృదయం.

ఏవం చ క్రమేణ సమారూఢయౌవనారంభం పరిసమాప్తసకలకలావిజ్ఞాన మధీతాశేషవిద్యం చావగ మ్యానుమోదిత మాచార్యై శ్చంద్రాపీడ మానేతుం రాజా బలాధికృతం వలాహకనామాన మాహూయ బహుతురగబలపదాతిపరివృత మతిప్రశస్తేఽహని ప్రాహిణోత్. స గత్వా విద్యాగృహం ద్వారస్థైః సమావేదితః ప్రవిశ్య క్షితి

1. నవసేవక. 2. భుజశిఖర.

తలావిలంబితచూడామణినా శిరసా ప్రణమ్య స్వభూమిసముచితే రాజ
సమీప ఇవ సవినయ మాసనే రాజపుత్రానుమతో న్యషీదత్.
స్థిత్వా చ ముహూర్తమాత్రం వలాహక శ్చంద్రాపీడముపసృత్య
దర్శితవినయో వ్యజిజ్ఞపత్ - 'కుమార! మహారాజః సమాజ్ఞాపయతి -
పూర్ణా నో మనోరథాః, అధీతాని శాస్త్రాణి, శిక్షితాః సకలాః కలాః,
గతోఽసి సర్వాయుధవిద్యాసు పరాం ప్రతిష్ఠాం, అనుమతోఽసి నిర్గ
మాయ విద్యాగృహాత్ సర్వాచార్యైః, ఉపగృహీతశిక్షం గంధగజ
కుమారక మివ వారిబంధా ద్వినిర్గతం అధిగతసకలకలాకలాపకం పౌర్ణ
మాసీశశిన మి వోద్గతం పశ్యతు త్వాం జనః, వ్రజంతు సఫలతా మతి
చిరదర్శనోత్కణ్ఠితాని లోకలోచనాని, దర్శనం ప్రతి తే సముత్సుకాన్య
తీవ సర్వాణ్యంతగపురాణి, అయ మత్రభవతో దశమో వత్సరో విద్యా
గృహ మధివసతః, ప్రవిష్టోఽసి షష్ఠ మనుభవన్ వర్షం, ఏవం సంపిండితే
[1]నాధునా షోడశేన ప్రవర్ధసే, త దద్యప్రభృతి నిర్గత్య దర్శనోత్సుకా
భ్యో దత్త్వా దర్శన మఖిలాభ్యో మాతృభ్యః అభివాద్య చ గురూన్
అపగతనియంత్రణో యథాసుఖ మనుభవ రాజ్యసుఖాని నవయౌవన
లలితాని చ, సమ్మానయ రాజలోకం, పూజయ ద్విజాతీన్, పరిపాలయ
ప్రజాః, ఆనందయ బంధువర్గం, అయం చ తే త్రిభువనైకరత్న మ[illegible]
గరుడసమజవ ఇంద్రాయుధనామా తురంగమః ప్రేషితో మహారాజేన
ద్వారి తిష్ఠతి, ఏష ఖలు దేవస్య పారసీకాధిపతినా త్రిభువనాశ్చర్య
మివ కృత్వా జలనిధిజలా దుత్థిత మయోనిజ మిద మశ్వరత్న మాసా
దితం మయా మహారాజాధిరోహణయోగ్య మితి సందిశ్య ప్రహితః,
దృష్ట్వా నివేదితం చ లక్షణవిద్భిః, దేవ! యాన్యుచ్చైశ్శ్రవసః శ్రూయంతే
లక్షణాని తైరయ ముపేతో నైవంవిధో భూతో భావీ వా తురంగ
మ ఇతి, త దయ మనుగృహ్యతా మధిరోహణేన, ఇదం చ మూర్ధాభి
షిక్తపార్థివకులప్రసూతానాం వినయోపపన్నానాం శూరాణా మభి
రూపాణాం కలావతాం చ కులక్రమాగతానాం రాజపుత్రాణాం సహ
స్రం పరిచారార్థ మను ప్రేషితం తురంగమాధిరూఢం ద్వారిప్రణామ
లాలసం ప్రతిపాలయతి.

---

1. నాధునా.

ఇత్యభిధాయ విరతవచసి వలాహకే చంద్రాపీడః పితు రాజ్ఞాం శిరసి కృత్వా నవజలధరధ్వానగంభీరయా గిరా 'ప్రవేశ్యతా మింద్రాయుధ' ఇతి నిర్జిగమిషు రాదిదేశ.

అథ వచనానంతరమేవ ప్రవేశిత ముభయతః ఖలీనకనక కటకావలగ్నాభ్యాం పదేపదే కృతాకుంచనప్రయత్నాభ్యాం పురుషాభ్యామవకృష్యమాణ మతిప్రమాణమూర్ధ్వకరపురుషప్రాప్యపృష్ఠభాగమాపిబంత మివ సముఖాగత మఖిల మాకాశ మతినిష్ఠురేణ ముహుర్ముహుః ప్రకంపితోదరరంధ్రేణ హేషారవేణ పూరితభువనోదరవివరేణ నిర్భర్త్సయంతమివాళీకవేగదుర్విదగ్ధం గరుత్మంతమతిదూరమవనమతా ప్రతిక్షణ మతిదూర మున్నమతా చ జవనిరోధస్ఫీతరోషఘురఘురాయమాణఘోరఘోణేన శిరోభాగేన నిజజవదర్పవశా దుల్లఙ్ఘనార్థమాకలయంత మివ త్రిభువన మసితపీతహరితపాటలాభి రాఖండలచాపాను[1] కారిణీభి రేఖాభిః కల్మాషితశరీర మాస్తీర్ణకంబల మివ కుంజరకలభం కైలాసతటాఘాతధాతుధూళిపాటల మివ హరవృషభ మసురరుధిరపంక లేఖాలోహితసట మివ పార్వతీసింహం రంహస్సంఘాతమివ మూర్తిమంత మనవరతపరిస్ఫురత్ప్రోథ పుటోన్ముక్తఫూత్కా[2] రేణాతిజవాపీత మనిల మివ నాసికావివరే ణోద్వమంత మంతస్స్ఖలితముఖరఖలీనఖరశిఖరక్షోభజన్మనో లాలాజలభువః ఫేనపల్లవాన్ ఉదధినివాసపరిపీతామృతరసగండూషా నివోద్గిరంత మత్యాయతం నిర్మాంసతయా సముత్కీర్ణ మివ వదన ముద్వహంత మాననమండలనిహితారుణమణిసముద్గతై రంశుకలాపై రుపేతేనావసక్తరక్తచామరేణేవ నిశ్చలశిఖరేణ కర్ణయుగళేన విరాజమాన ముజ్జ్వలకనకశృంఖలారచితరశ్మికలాపకలితయా లాక్షాలోహితలంబలోలసటాసంతానయా జలనిధిసంచరణలగ్నవిద్రుమపల్లవయేవ శిరోధరయోపశోభిత మతికుటిలకనకపత్రలతాప్రతానభంగురేణ పదే పదే రణితరత్నమాలేన స్థూలముక్తాఫలప్రాయేణ తారాగణేనేవ సంధ్యారాగారుణేనాశ్వాలంకారే ణాలంకృతం అశ్వాలంకారనిహితమరకతరత్నప్రభాశ్యామాయమానదేహత

1. కారిణీభి శ్లేఖాభిః. 2. ఫూత్కారేణ.

యా గగనతలనిపతితదివసకరరథతురగశంకా మి వోపజనయంత మతి
తేజస్వితయా జవనిరోధరోషవశా త్ప్రతిరోమకూపా త్సముద్గతాని
సాగరపరిచయలగ్నాని ముక్తాఫలా నీవ స్వేదజలలవజాలకాని వర్షంత
మింద్రనీలమణిపాదపీఠానుకారిభి రంజనశిలాఘటితై రివ అనవరతపత
నోత్పతనజనితవిషమఖరముఖరవైః పృథుభిః ఖురపుటై ర్జర్జరితవసుంధరై
ర్మురజవాద్య మి వాభ్యస్యంత ముత్కీర్ణ మివ జంఘాసు విస్తారిత మి
వోరసి శ్లక్ష్ణీకృత మివ ముఖే ప్రసారిత మివ కంధరాయా ముల్లిఖిత
మివ పార్శ్వయోః దిగుణీకృత మివ జఘనభాగే జవప్రతిపక్ష మివ
గరుత్మతః త్రైలోక్యసంచరణసహాయ మివ మారుతస్య అంశావతార మి
వోచ్చైశ్శ్రవసః వేగసబ్రహ్మచారిణ మివ మనసగ హరిచరణ మివ సకల
వసుంధరోల్లంఘనక్షమం వరుణహంస మివ మానసప్రచారం మధు
మాసదివస మివ వికాసితాశోక పాటలం వ్రతిన మివ భస్మసితపుండ్ర
కాంకితముఖం కమలవన మివ మధుపంక పింగకేసరం గ్రీష్మదివస మివ
మహాయామ ముగ్రతేజసం చ భుజంగ మివ సదాగత్యభిముఖ ముదధి
పులిన మివ శంఖమాలికాభరణం భీత మివ స్తబ్ధకర్ణం విద్యాధర
రాజ్య మివ చక్రవర్తినరవాహనోచితం సూర్యోదయ మివ సకల
భువనార్ఘార్హ మశ్వాతిశయ మింద్రాయుధ మద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చ త మదృష్టపూర్వమమానుషలోకోచితాకార మఖిల
త్రిభువనరాజ్యోచిత మశేషలక్షణోపపన్న మశ్వరూపాతిశయ మతిధీర
ప్రకృతే రపి చంద్రాపీడస్య పస్పర్శ విస్మయో హృదయం ఆసీ చ్చాస్య
మనసి—‘సరభసవివర్తనవలితవాసుకిభ్రమితమందరేణ మథ్నతా జల
నిధిజల మిద మశ్వరత్న మనుద్ధరతా పూర్వం కిం నామ రత్న ముద్ధృ
తం సురాసురలోకేన, అనారోహతా చ మేరుశిలాతలవిశాల మస్య
పృష్ఠమాఖండలేన కి మాసాదితం త్రైలోక్యరాజ్యఫలం, ఉచ్చైశ్శ్రవ
సా విస్మితహృదయో వంచితః ఖలు జలనిధినా శతమఖః, మన్యే చా
ఽహం భగవతో నారాయణస్య చక్షుర్గోచరతా మియతాఽపి కాలేన
నాయ ముపగతః, యేనాద్యాపి గరుడారోహణవ్యసనితాం న పరి

త్యజతి, అహో! ఖలు అతిశయితత్రిదశరాజసమృద్ధి రియం తాతస్య రాజ్యలక్ష్మీః, యదేవంవిధాన్యపి సకలత్రిభువనదుర్లభాని రత్నా న్యుపకరణతా మాగచ్ఛంతి, అతితేజస్వితయా మహాప్రాణతయా చ సదైవతేవేఽయ మస్యాకృతిః, యత్సత్య మారోహణే శంకా మివ మే జనయతి, న హి సామాన్యవాజినా మమానుషలోకోచితా స్సకలత్రిభు వనవిస్మయజనన్య ఈదృశ్యో భవంత్యాకృతయః, దైవతా న్యపి హి మునిశాపవశా దుజ్ఝితనిజశరీరకాణి శాపవచనబలోపనీతా న్యేతాని శరీరాంతరా ణ్యధ్యాసత ఏవ, శ్రూయతేహి - పురా [1]స్థూలశిరా నామ మహాతపా ముని రఖిలభువనలలామభూతా మప్సరసం రంభాభి ధానాం శశాప, సా సురలోక మపహాయాశ్వహృదయే నివేశ్యాత్మాన మశ్వహృదయేఽతివిఖ్యాతా బడబా భూత్వా మృత్తికావత్యాం శత ధన్వానం నామ రాజాన ముపసేవమానా మర్త్యలోకే మహాంతం కాల మువాస, అన్యే చ మహాత్మానో మునిజనశాపపరిపీతప్రభావా నానాకారా భూత్వా బభ్రము రిమం లోకం, అసంశయ మనేనాపి మహాత్మనా కేనాఽపి శాపభాజా భవితవ్యమ్, ఆవేదయ తీవ మదంతగ కరణ మస్య దివ్యతాం.'

ఇతి విచింతయన్నేవారురుక్షు రాసనా దుదతిష్ఠత్. మనసా చ తం తురంగమ ముపసృత్య 'మహాత్మన్నర్వన్! యోఽసి సోఽసి నమో ఽస్తు తే సర్వథా మర్షణీయో య మారోహణాతిక్రమోఽస్మాక మపరి గతాని దైవతా న్యప్యనుచితపరిభవభాంజి భవంతి' ఇత్యామంత్రయాం బభూవ. విదితాభిప్రాయ ఇవ స త మింద్రాయుధ శ్చటులశిరగ కేసర సటా[2]హతిఘూర్ణితతారకేణ తిర్యక్చక్షుషా విలోక్య ముహు ర్ముహు స్తాడయతా క్షితితలముత్ఖాతధూళిధూసరితక్రోడరోమరాజినా దక్షిణ ఖురేణారోహణా యాహ్వయన్నివస్ఫురితఘోణావివరఘుర్ఘురధ్వనిమిశ్రం మధుర మపరుషహుంకారపరంపరానుబద్ధ మతిమనోహరహేషారవ మకరోత్. అథానేన మధురహేషితేన దత్తారోహణాభ్యనుజ్ఞ ఇవ ఇంద్రాయుధ మారురోహ చంద్రాపీడః. సమారుహ్య తం ప్రదే

1. కిలస్థూల. 2. హత్యాకూణితాకేకరతారకేణ.

శమాత్ర మివ త్రైలోక్య మఖిలం మన్యమానో నిర్గత్య ప్రళయజలధర
విముక్తోపలాసారపరుషేణ జర్జరయతేవ రసాతల మతినిష్ఠురేణ ఖుర
పుటానాం రవేణ ఖురరజోనిరుద్ధఘ్రాణఘోరఘోషేణ చ హేషితేన
బధిరీకృతసకలభువనవివరమశిశిరకిరణదీధితి పరామర్శస్ఫురితవిమలఫలకేన
ఊర్ధ్వీకృతేన కుంతలతావనేనోన్నాలనీలోత్పలకలికావనగహనం సర
ఇవ గగనతలమలంకుర్వాణ ముద్దండమాయూరాతపత్రసహస్రాంధ
కారితాష్టదిఙ్ముఖతయా స్ఫురితశతమన్యు చాపకలాపకల్మాషమివజలధర
బృంద ముద్వమత్ఫేనపుంజధవళితముఖతయా అనవరతవల్గనచటుల
తయా చ ప్రళయసాగరజలకల్లోలసంఘాత మివ సముద్గత మదృష్ట
పర్యంత మప్రమేయ మశ్వసైన్య మపశ్యత్. తచ్చ సాగరజల మివ
చంద్రోదయేనేవ చంద్రాపీడనిర్గమేన సకల మేవ సంచచాలాశ్వీయం.
అహమహమికయా చ ప్రణామలాలసాః సరభసాపనీతాతపత్రశూన్య
శిరసః పరస్పరోత్పీడనకుపితతురంగమ[1]నివారణాయాయస్తా రాజ
పుత్రాస్తం పర్యవారయంత. ఏకైకశశ్చ ప్రతినామగ్రహణ మావేద్య
మానా వలాహకేన విప్రచలితమకుటపద్మరాగకిరణోద్గమచ్ఛలేనాను
రాగ మివోద్వమద్భిఃసంఘట్టితసేవాంజలిముకుళతయా యౌవరాజ్యాభి
షేకకలశావర్జితసలిలలగ్నకమలైరివదూరావనతైః శిరోభిః ప్రణేముః.

చంద్రాపీడస్తుతాన్ సర్వాన్ సమ్మానయిత్వా యథోచిత మన
న్తరంతురంగమాధిరూఢేనానుగమ్యమానో వైశంపాయనేన రాజలక్ష్మీ
నివాసయోగ్యపుండరీకాకృతినాసకలరాజన్యకులకుముదషండ చన్ద్ర
మండలేనేవ తురంగమసేనాస్రవంతీపులినాయమానేన క్షీరోదఫేనధవళిత
వాసుకిఫణామండలచ్ఛవినా స్థూలముక్తాకలాపజాలకావృతేనోపరి
చిహ్నీకృతం కేసరిణ ముద్వహతాఽతిమహతా కార్తస్వరదండేన ధ్రియ
మాణేనాతపత్రేణ నివారితాతపః ఉభయత స్సముద్ధూయమాన
చామరకలాపపవనన ర్తితకర్ణపల్లవః పురః ప్రధావతా తరుణవీరపురుష
ప్రాయేణానేకసహస్రసంఖ్యేన పదాతిపరిజనేన జయ జీవేతి చ మధుర

1. నివారణా యస్తాః.

వచసా మంగళప్రాయ మనవరత ముచ్చైః పఠతా వందిజనేన స్తూయ
మానో నగరాభిముఖః ప్రతస్థే.

క్రమేణ చ తం సమాసాదితవిగ్రహం అనంగ మి వావతీర్ణం
నగరమార్గ మనుప్రాప్త మవలోక్య సర్వ ఏవ పరిత్యక్త సకలవ్యాపారో
రజనికరోదయపరిబుధ్యమానకుముదవనానుకారీ జనః సమజని. 'సత్యమస్మిన్
సంప్రతి ముఖకుముదకదంబకవిక్రుతాకృతిః కార్త్తికేయో విడంబయతి
కుమారశబ్దమ్, అహో! వయ మతిపుణ్యభాజః, య దిమా మమానుషీ
మస్యాకృతిం అంత స్సమారూఢప్రీతిరసనిష్యందవిస్తారితేన కుతూ
హలోత్తానితేన లోచనయుగళేనానివారితాః పశ్యామః, సఫలానోఽద్య
జాతా జన్మవత్తా, సర్వథా నమోఽస్తు రూపాంతరధారిణే 'భగవతే
చంద్రాపీడచ్ఛద్మనే పుండరీకేక్షణాయ' ఇతి వదన్ ఆరచిత ప్రణామాం
జలి ర్నగరలోకః ప్రణనామ సర్వత శ్చ సముపావృతకవాటపుటప్రకట
వాతాయనసహస్రతయా చంద్రాపీడదర్శనకుతూహలా న్నగర మపి
సమున్మీలితలోచననివహ మివాభవత్. అనంతరం చ సమాప్త సకల
విద్యో విద్యాగృహా న్నిర్గతోఽయ మాగచ్ఛతి చంద్రాపీడ ఇతి సమా
కర్ణ్య ఆలోకనకుతూహలిన్య స్సర్వస్మి న్నేవ నగరే ససంభ్రమ
ముత్సృష్టార్ధపరిసమాప్త ప్రసాధనవ్యాపారాః కాశ్చి ద్వామకరతలగత
దర్పణా స్స్ఫురితసకలరజనికరమండలా ఇవ పౌర్ణమాసీరజన్యః కాశ్చిత్
ఆర్ద్రాలక్తకరసపాటలిత చరణపుటాః కమలపరిపీతబాలాతపా ఇవ
నలిన్యః కాశ్చి త్ససంభ్రమగతివిగళిత మేఖలాకలాపాకులితచరణకిసలయా
శ్శృంఖలాసందానమందమందసంచారిణ్య ఇవ కరిణ్యః కాశ్చి జ్జలధర
సమయదివసశ్రియ ఇవేంద్రాయుధరాగరుచిరాంబరధారిణ్యః కాశ్చి
దుల్లసితధవళనఖమయూఖపల్లవాన్ నూపురరవాకృష్టగృహకలహంసకా
నివ చరణపుటా నుద్వహంత్యః కాశ్చి త్కరతలస్థితస్థూలహారయష్టయో
రతి మివ మదనవినాశశోక గృహీతస్ఫటికాక్షవలయాం విడంబయంత్యః
కాశ్చి త్పయోధరాంతరాళగళితముక్తాలతాః తనువిమలస్రోతో జలాంత
రితచక్రవాకమిథునా ఇవ ప్రదోషశ్రియః కాశ్చి న్నూపురమణిసముత్థి
తేంద్రాయుధతయా పరిచయానుగతగృహమయూరికా ఇవ విరాజ

యంత్యగ కాశ్చి దర్ధపీతోజ్ఝితమణిచషకాః స్ఫురితరాగై ర్మధురస మివాధరపల్లవైః క్షరంత్యో హర్మ్యతలాని లలనా స్సమారురుహుః అన్యాశ్చ మరకతవాతాయనవివరవినిర్గతముఖమండలా వికచకమలకోశపుటా మంబరతలసంచారిణీం కమలినీ మివ దర్శయంత్యో దదృశుః.

ఉపపాది చ సహసా సరభససంచలనజన్మా మధుర [1]సాధారణాస్ఫాలితవీణారవకోలాహలబహులో రశనారవాహూతగృహసారసరసితసమ్భిన్న స్ఖలితచరణతలతాడితసోపానజాతగంభీరధ్వని ప్రహృష్టానా మవరోధశిఖండినాం కేకారవై రనుగమ్యమానో నవజలధరరవభయచకితకలహంసకులకోలాహలకోమలో మకరధ్వజవిజయఘోషణానుకారీ పరస్పరవిఘట్టనారణితతారతరహారమణీనాం రమణీనాం శ్రోత్రహారీ హర్మ్యకుక్షిషు ప్రతినిర్హ్రాదీ భూషణనినాదః.

ముహూర్తా దివ యువతిజననిరంతరతయా నారీమయా ఇవ ప్రాసాదాః సాలక్తకపదకమలవిన్యాసైః పల్లవమయ మివ క్షితితలం [2]అంగప్రభాప్రవాహేణ లావణ్యమయ మివ నగరం ఆననమండలనివహేన చంద్రబింబమయ మివ గగనతలం ఆతపనివారణాయోత్తానితేన కరతలజాలకేన కమలవనమయ మివ దిక్చక్రవాళం ఆభరణాంశుకలాపేనేంద్రాయుధమయ ఇవాతపః లోచనమయూఖలేఖాసంతానేన నీలోత్పలదళమయ ఇవ దివసో బభూవ కౌతుకప్రసారితనిశ్చలలోచనానాం చ పశ్యంతీనాం తాసా మాదర్శమయా నీవ సలిలమయానీవ స్ఫటికమయా నీవ హృదయాని వివేశ చంద్రాపీడాకృతిః.

ఆవిర్భూతమదనరసానాం చాన్యోన్యతః సపరిహాసాః సవిస్రంభాః ససంభ్రమాః సేర్ష్యాః సోత్ప్రాసాః సాభ్యసూయాః సవిలాసాః సమన్మథాః సస్పృహాశ్చ తత్క్షణ మతిరమణీయాః ప్రసస్రురాలాపాః తథాహి.—'త్వరితగమనే! మామపి ప్రతిపాలయ, దర్శనోన్మత్తే! గృహాణోత్తరీయమ్, చపలే! ఉల్లాసయాలకలతా మాననావలమ్బినీమ్, మూఢే! చంద్రలేఖా ముపాహర, ఉపహారకుసుమస్ఖలితచరణా పతసి మదనాంధే!, సంయమయ మద

1. సారణా. 2. అంగనానా మంగ.

నిశ్చేతనే! కేశపాశమ్, ఉత్క్షిప చంద్రాపీడదర్శనవ్యసనిని! కాంచీదామకం,
ఉత్సర్పయ పాపే! కపోలదోలాయితం కర్ణపల్లవమ్, అహృదయే!
గృహాణ నిపతితం దంతపత్రమ్, యౌవనోన్మత్తే! విలోక్యసే జనేన స్థగయ
పయోధరభారమ్, అపగతలజ్జే! శిథిలీభూత మాకలయ దుకూలమ్,
అలీకముగ్ధే! ద్రుతతర మాగమ్యతామ్. కుతూహలిని! దేహి దర్శ
నాంతరమ్! అసంతుష్టే, కియదాలోకయసే, తరళహృదయే! పరిజన
మపేక్షస్వ, పిశాచి! గలితోత్తరీయా[1]విహస్యసే జనేన, రాగావృతనయనే!
పశ్యసి న సఖీజనమ్, అనేకభంగివికారపూర్ణే! దుఃఖమకారణాయా
సితహృదయా జీవసి, మిథ్యాపినీతే! కిం వ్యపదేశవీక్షితైర్విస్రబ్ధ
మాలోకయ, యౌవనశాలిని! కిం పీడయసి పయోధరభారేణ, అతికోపనే!
పురతో భవ, మత్సరిణి! కిమేకాకినీ రుణత్సి వాతాయనం అనంగ
పరవశే! మదీయ ముత్తరీయాంశుక ముత్తరీయతాం నయసి, రాగాసవ
మత్తే! నివారయాత్మానమ్, ఉజ్ఝితధైర్యే! కిం ధావసి గురుజనసమక్షం,
ఉల్లసత్స్వభావే! కిమేవ మాకులీభవసి, ముగ్ధే! నిగూహస్వ మదన
జ్వరజనితపులకజాలకం, అసాధ్వాచరణే! కిమేవ ముత్తామ్యసి, బహు
వికారే! వివిధాంగభంగవలనాయాసితమధ్యభాగా వృథా ఖిద్యసే,
శూన్యహృదయే! స్వభవనాన్నిర్గత మపి నాత్మాన మవగచ్ఛసి,
కౌతుకావిష్టే! విస్మృతాసి నిశ్వసితుమ్, అంతస్సంకల్పరచితసురతసమా
గమసుఖరసనిమీలితలోచనే! సమున్మీలయ లోచనయుగళ మతిక్రామమ
త్యయమ్, అనంగశరప్రహారమూర్ఛితే! రవికిరణనివారణాయ కురు
శిర స్యుత్తరీయాంశుకపల్లవం, అయి సతీవ్రతగ్రహాగృహీతే! ద్రష్టవ్య
మపశ్యంతీ వంచయసి లోచనయుగళమ్, అధన్యే! హతాసి పరపురుష
దర్శనపరిహారవ్రతేన, ప్రసీద ఉత్తిష్ఠ సఖి! పశ్య రతివిరహితం సాక్షా
దివ భగవంత మగృహీతమకరధ్వజం మకరధ్వజమ్, అయ మస్యసితాత
పత్రాంతరేణ అళికులనీలే శిరసి తిమిరశంకానిపతిత ఇవ శశికర
కలాపో మాలతీకుసుమశేఖరోఽభిలక్ష్యతే, ఏత దస్య కర్ణాభరణ
మరకతప్రభాశ్యామాయిత ముపరచితవికచశిరీషకుసుమకర్ణపూర మివ
కపోలతల మాభాతి అయ మస్య హారాంతర్నివిష్టారుణమణికిరణకలా

1. హస్యసే.

పచ్ఛలేన హృదయం వివిక్షు రభినవయౌవనరాగ ఇవ బహిః పరిస్ఫు
రతి. ఏత[1]దలకచామరకలాపాంతరేరితవిరళవీక్షితమ్, ఏత త్కిమపి
వైశంపాయనేన సహ సమా[2]మంత్రయతో దశనమయూఖలేఖా
ధవళీకృతదిక్చక్రవాళం హసితమ్. ఏషోఽస్య శుకపక్షతిహరిత రాగే
ణోత్తరీయాంశుకప్రాంతేన వలాహక స్తురగఖురచలనజన్మాన మాలగ్న
మగ్రకేశేషు రేణు మపహరతి, అయ మనేన లక్ష్మీకరకమలకోమలతల
స్సముత్క్షిప్య తిర్య క్తురంగమస్కంధే నిక్షిప్త శ్చరణపల్లవః, సలీలం అయ
మనేన చ తాంబూలయాచనార్థ ముత్తానితకరతలో కోమలదీర్ఘాంగులి
రాతామ్రపుష్కరకోశశోభి గజేనేవ శైవాలకబలలాలసః ప్రసారితః
కరః, ధన్యా సా యా లక్ష్మీ రివ నిర్జితకమలం కరతల మస్య వసుంధరా
సపత్నీ గ్రహీష్యతి, ధన్యా చ దేవీ విలాసవతీ సకలమహీమండలభార
ధారణక్షమగ కకుభా దిగ్గజ ఇవ గర్భేణ [3]యయా చ వ్యూఢః.’

ఇత్యేవంవిధాని చాన్యాని చ వదంతీనాం తాసాం ఆపీయ
మాన ఇవ లోచనపుటైః ఆహూయమాన ఇవ భూషణరవైః అను
గమ్యమాన ఇవ హృదయైః నిబధ్యమాన ఇవాభరణరత్నరశ్మిరజ్జుభిః
ఉపహ్రియమాణ ఇవ నవయౌవనబలిభి శ్శిథిలభుజలతావిగళితధవళ
వలయనికరైః పదేపదే వివాహానల ఇవ కుసుమమిశ్రై ర్లాజాంజలిభి రవ
కీర్యమాణ శ్చంద్రాపీడో రాజకులసమీప మాససాద. క్రమేణ చ
యామావస్థితాభిః అనవరతకరటస్థలవిగళితమదమషీపంకకిరీభి రంజనగిరి
మాలామలినాభిగ కుఞ్జరఘటాభి రంధకారితదిఙ్ముఖతయా జలధరదివ
సాయమానం ఉద్దండధవళాతపత్రసహస్రసంకటం అనేకద్వీపాంతరాగత
దూతశతసమాకులం రాజద్వార మాసాద్య తురంగమా దవతతార.

అవతీర్య చ కరతలేన కరే వైశంపాయన మవలంబ్య పుర
స్సవినయం ప్రస్థితేన వలాహకేనోపదిశ్యమానమార్గః త్రిభువన మివ
పుంజీభూత మాగృహీతకనకవేత్రలతైః సితవారవాణధారిభిః సితాంగ
రాగైః సితకుసుమశేఖరైః సితోష్ణీషై స్సితవేషపరిగ్రహతయా శ్వేత
ద్వీపసంభవై రివ కృతయుగపురుషై రివ మహాప్రమాణై ర్దివానిశ మాలి

1. దనేనచామర...రైరితవివీక్షితమ్. 2. మంత్ర్య దశన. 3. యయాయు

ఖితై రివ ఉత్కీర్ణైరివ తోరణస్తంభ నిషణ్ణై ర్ద్వారపాలై రనుజ్ఝితద్వార
దేశం అనేక[1]సంయమనచంద్రశాలికావిటఙ్కవేదికాసంకటశిఖరై రభ్ర
ఙ్కషై [2]రుపహసితకైలాసశైలశోభై రమలసుధావదాతై స్సప్రాలేయ
శైల మివ మహాప్రాసాదై రనేకవాతాయనవివరవినిర్గతయువతిభూషణ
కిరణసహస్రతయా కనకశృంఖలాజాలకే నే వోపరి [3]వితానేన విరాజ
మానం అంతర్గతాయుధనివహాభి రాశీవిషకులసంకులాభిః పాతాళ
గుహాభి రివాతిగంభీరాయుధశాలాభి రుపేతం అబలాచరణాలక్తక
రసరక్తమణిశకలైః శిఖరనిలీనశిఖికులకృతకేకారవకలకలైః క్రీడాపర్వ
తకై రుపశోభితం ఉజ్జ్వలవర్ణకంబళావకుంఠితకనకపర్యాణాభిః ప్రలంబ
చామరకలాపచుంబితచలకర్ణపల్లవాభిః కులయువతిభి రి[4]వోపారూఢ
శిక్షావినయనిభృతాభి ర్వ్యామకరేణుకాభి రశూన్యకక్ష్యాంతరం ఆలాన
స్తంభవిషణ్ణేన చ నవజలధరఘోషగంభీర మనుగతవీణావేణురవరమ్య
మాస్ఫాలితఘర్ఘరికాఘర్ఘర మనవరత [5]మృదుమృదంగధ్వని మామీ
లితలోచనత్రిభాగేణ వామదశనకోటినిషణ్ణహస్తేన నిశ్చలకర్ణతాళే
నాకర్ణయతా సలిల ముభయపార్శ్వావలంబివర్ణకంబళతయా వింధ్య
గిరిణే వావిష్కృతధాతువిచిత్రితపక్షసంపుటేనాధోరణగీతానందకృత
మంద్రకంఠగర్జితేన మదజలశబలశంఖశోభితశ్రవణపుటేనరజనికరబింబ
చుంబి [6]తావర్తకాంబువిడంబకేన కర్ణాంతలంబినా కాంచనమయేన
కృతకర్ణపూర మివాంకుశేన ముఖ ముద్వహతా మదజలమలినేన
ద్వితీయే నేవ కర్ణచామరేణ కపోలతలదోలాయమానేన మధుకరకులే
నాలంక్రియమాణేన అత్యుదగ్రతయా పూర్వకాయస్య అతివామన
తయా చ జఘనభాగస్య పాతాళతలా దివ ఉత్తిష్ఠతా నిశాసమయే నేవ
పరిస్ఫురతాఽర్ధచంద్రనక్షత్రమాలేనశరదారంభేణేవప్రకటితారుణచారు
పుష్కరేణ వామరూపేణేవ కృతత్రిపదీవిలాసేన స్ఫటికగిరితటే నేవ
లగ్నసింహముఖప్రతిమేన ప్రసాధితేనే వాలోలకర్ణపల్లవాహత
ముఖేన గంధమాదననామ్నా గంధహస్తినా సనాథీకృతైకదేశ ముజ్జ్వల
పట్టకంబళపటప్రావారితపృష్ఠై శ్చ రసితమధురఘంటికారవముఖరైస్తై

1. సుజవన. 2. రపహసిత. 3. వితతేన. 4. ఉపరూఢ. 5. సంగీతమృదంగ. 6. తరంవర్తకాంబుద...వలంబినా.

ర్మంజిష్ఠాలోహితస్కంధకేసరబాలపల్లవై ర్నిహతవనగజరుధిరపాటల
పక్షై రివ కేసరిభిః పురో నిహితయవసరాశిశిఖరోపవిష్టమందురాపాలై
రాసన్న మంగళగీతధ్వనిదత్తకర్ణైరంతగకపోలధృతమధురసలవలులితలాజ
కబలై ర్భూపాలవల్లభై ర్మందురాగతై స్తురంగమై రుద్భాసితం
అధికరణమండపగతై శ్చార్యవేషై రత్యుచ్చవేత్రాసనోపవిష్టై ర్ధర్మ
మయై రివ ధర్మాధికారిభి ర్మహాపురుషై రధిష్ఠితం అధిగతసకలగ్రామ
ఖర్వటనగరనామభి రేకభవనమివ జగదఖిల మాలోకయద్భి
రాలిఖితసకలభువనవ్యాపారతయా ధర్మరాజనగరవ్యతికర మివ దర్శ
యద్భి రధికరణలేఖకై రాలిఖ్యమానశాసనసహస్రం అభ్యంతరావస్థిత
నరపతినిర్గమప్రతీక్షణపరేణ చ స్థానస్థానేషు బద్ధమండలేన కనక
మయార్ధచంద్రతారాగణశతశబలై శ్చర్మఫలకై ర్నిశాసమయ మివ
దర్శయతా స్ఫురితనిశితకరవాలకరప్రరోహకరాళితాతపేన ఏకశ్రవణ
పుటఘటితధవళదంతపత్రేణ ఊర్ధ్వబద్ధమౌళికలాపేన ధవళచందనస్థా
సకఖచితభుజోరుదండేన బద్ధాసిధేనుకేన ఆంధ్రద్రవిడసింహళప్రాయేణ
సేవకజనేన ఆస్థానమండపగతేన చ యథోచితాసనోపవిష్టేన ప్రసార
యతా దురోదరక్రీడాం అభ్యస్యతాఽష్టాపదవ్యాపారం ఆస్ఫాల
యతా పరివాదినీం ఆలిఖతా చిత్రఫలకే భూమిపాలప్రతిబింబం ఆబ
ధ్నతా కావ్యగోష్ఠీం ఆతన్వతా పరిహాసకథాం విందతా బిందుమతీం
చింతయతా ప్రహేలికాం భావయతా నరపతికృతకావ్యసుభాషితాని
పఠతా ద్విపదీం గృహ్ణతా కవిగుణాన్ ఉత్కిరతా పత్రభంగాన్ ఆలపతా
వారవిలాసినీజనం ఆకర్ణయతా వైతాళికగీతం అనేకసహస్రసంఖ్యేనధవ
ళోష్ణీషపటాశ్లిష్టవికటకిరీటసంకటశిరసా సనిర్ఝరశిఖరాలగ్న బాలాతపమణ్డ
లే నేవ కులపర్వతచక్రవాళేన మూర్ధాభిషిక్తేన సామంతలోకేనాధిష్ఠితం
ఆస్థానోత్థితభూమిపాలసంవర్తితానాం చ కుథానాం రత్నాసనానాం
చ రాశిభి రనేకవర్ణై రింద్రాయుధపుంజై రివ విరాజితసభాపర్యంతం
అమలమణిభూమిసంక్రాంతముఖనివహప్రతిబింబతయా వికచకమల
పుష్పప్రకర మివ సంపాదయతా గతివశరణితనూపురపారిహార్యరశనా
స్వనముఖరేణ స్కంధావసక్తకనకదండచామరేణ నిర్గచ్ఛతా ప్రవిశతా

చానవరతం వారవిలాసినీజనేనాకులితంఏకదేశనిషణ్ణచామీకరశృంఖ
లాసంయతశ్వగణం ఇత స్తతః ప్రచలితపరిచితామితకస్తూరికాకురంగ
పరిమళవాసితదిఙ్ముఖం అనేకకుబ్జకిరాతవర్ష వరబధిరవామనక మూకసం
కులం ఉపాహృతకిన్నరమిథునం ఆనీతవనమానుషం ఆబద్ధమేషకుక్కు
టకురరకపింజలలావకవ ర్తికాయుద్ధం ఉత్కూజితచకోరకాదంబహారీత
కోకిలం ఆలప్యమానశుకశారికం ఇభపతిమదపరిమళామర్షజృంభితై శ్చ
నిష్కూజద్భిః శిఖరిణాం జీవితై రివ గిరిగుహానివాసిభి ర్గృహీతైః పంజర
కేసరిభి రుద్భాస్యమానం ఉత్త్రాస్యమానైః కాంచనభవనప్రభాజనిత
దావానలశంకై ర్లోలతారకై ర్భ్రామద్భి ర్భవనహరిణకదంబకై ర్లోచన
ప్రభయా శబలీకృతదిగంతరం ఉద్దామకేకారవానుమీయమానమర
కతకుట్టిమస్థితశిఖండిమండల మతిశిశిరచందనవిటపిచ్ఛాయానిషణ్ణ నిద్రా
యమాణగృహసారస మంతఃపురేణచ బాలికాజనప్రస్తుతకందుకపంచా
లికాక్రీడేన అవిరతసంవాహ్యమాన డోలాశిఖరక్వణిత ఘంటాటంకార
పూరితాశాముఖేన భుజగనిర్మోకశంకితమయూర హ్రియమాణహారేణ
సౌధశిఖరావతీర్ణ ప్రచలితపారావతకులతయా స్థలోత్పలినీవనశోభితేనే
వాంతఃపురికాజన ప్రస్తుతనరపతిచరితవిడంబనక్రీడేన అశ్వమందురాపరి
భ్రష్టాగతై రవలుప్తభవనదాడిమీఫలై రాఖండితాంగణసహకారపల్ల
వై రభిభూతకుబ్జవామనకిరాతకరతలాచ్ఛిన్నానిభూషణానివికిరద్భిః కపిభి
రాకులితేన శుకశారికాప్రకాశితసురతవిస్రంభాలాపలజ్జితావరోధజనేన
ప్రాసాదసోపానసమారోహణచలితై రబలానాం చరణావసక్తై ర్మణి
మయై ర్విభూషణైః పదే పదే రణద్భి స్తులాకోటివలయై ర్ద్విగుణీకృత
కూజితరుతాభి ర్భవనకలహంసమాలాభి ర్ధవళితాంగణేన ధృతధౌతధవళ
దుకూలో త్తరీయైః కలధౌతదండావలంబిభిః పలితపాశపాండురమౌళిభి
[1]రాచారమయై రివ వినయమయై రివ మర్యాదామయై రివ మంగళమ
యై రివ గంభీరాకృతిభిః స్వభావధీరై రుష్ణీషిభి ర్వయఃపరిణామేఽపి జర
త్సింహై రివాపరిత్యక్తసత్త్వావష్టంభైః కంచుకిభి రధిష్ఠితేన సముపేతా
భ్యంతరం జలధరసనాథ మివ కృష్ణాగరుధూమపటలై స్సనీహార మివ
యామకుంజరఘటాకరశీకరై స్సనిశ మివ తమాలవీథికాంధకారై స్స

1. ఆధారమయైరివ.

బాలాతప మివ రక్తాశోకై స్సతారాగణ మివ ముక్తాకలాపై స్సవర్షా
సమయ మివ ధారాగృహై స్సతటిల్లత మివ హేమమయీభి ర్మయూర
యష్టిభి స్సగృహదైవత మివ సాలభంజికాభి శ్శివభవన మివ ద్వారా
వస్థితదండపాణిప్రతీహారగణ ముత్కృష్టకవిగద్య మివ వివిధవర్ణశ్రేణీ
ప్రతిపాద్యమానానేకాభినవార్థసంచయ మప్సరోగణ మివ ప్రకటమ
నోరమారంభం దివసకరోదయ మి వోల్లసత్పద్మాకరకమలామోద ము
ష్ణకిరణ మివ నిజలక్ష్మీకృతకమలోపకారం నాటక మివ ప్రకటపతాకాంక
శోభితం శోణితపుర మివ బాణయోగ్యవాసోపేతం పురాణ మివ యథా
విభాగావస్థాపితసకలభువనకోశం సంపూర్ణచంద్రోదయ మివ మృదుకర
సహస్రసంవర్ధితరత్నాలయం దిగ్గజ మి వా విచ్ఛిన్నమహాదానసంతానం
బ్రహ్మాండ మివ సకలజీవలోకవ్యవహారకారణోత్పన్నహిరణ్యగర్భం
ఈశానబాహువన మివ మహాభోగిమండలసహస్రాధిష్ఠితప్రకోష్ఠం
మహాభారత మివానంతగీతాకర్ణనానందితనరం యదువంశ మివ
కులక్రమాగతశూరభీమపురోషోత్తమబలపరిపాలితం వ్యాకరణ మివ
ప్రథమమధ్యమోత్తమపురుషవిభక్తిస్థితానేకాదేశకారకాఖ్యాతసంప్రదాన
క్రియావ్యయప్రపంచసుస్థిత ముదధి మివ భయాంతఃప్రవిష్టసపక్ష
భూమిభృత్సహస్రసంకులము షానిరుద్ధసమాగమ మివ చిత్రలేఖాదర్శిత
విచిత్రసకలభువనాకారం బలియజ్ఞ మివ పురాణపురుషవామనా
ధిష్ఠితాభ్యంతరం శుక్లపక్షప్రదోష మివ వితతశశికిరణకలాపధవళాంబర
వితానం నరవాహనదత్తచరిత మి వాంతస్సంవర్ధితప్రియదర్శనరాజ
దారికాగంధర్వదత్తోత్కంఠం మహాతీర్థ మివ సద్యో నేకపురుషప్రాప్తాభి
షేకఫలం ప్రాగ్వంశ మివ నానాసవపాత్రసంకులం నిశాసమయ మి
వానేకనక్షత్రమాలాలంకృతం ప్రభాతసమయ మివ పూర్వదిగ్భాగరా
గానుమేయమిత్రోదయం గాంధికభవన మివ స్నానధూపలేపనవర్ణకో
జ్జ్వలం తాంబూలికభవన మివ కృతలవలీలవంగైలా[1]తక్కోలపత్రసం
చయం ప్రథమవేశ్యాసమాగమ మి వావిదితహృదయాభిప్రాయచేష్టా
వికారం కాముకజన మివ బహుచాటుసంలాపసుభాషితరసాస్వాదదత్త
తాళశబ్దం ధూర్తమండలమివ దీయమానమణిశతసహస్రాలంకరణాకృత

---

1. కంకోల.

లేఖ్యపత్రసంచయం ధర్మారంభ మివాశేషజనమనఃప్రహ్లాదనం మహా
వన మివ వివిధశ్వాపదద్విజోపజుష్టం రామాయణ మివ కపికథాసమా
కులం మాద్రీకుల మివ నకులాలంకృతం సంగీతభవన మి వానేకస్థా
నావస్థాపితమృదంగం రఘుకుల మివ భరతగుణానందితం జ్యౌతిష మివ
గ్రహమోక్షకలాభాగనిపుణం నారదీయ మివ ఆవర్ణ్యమానరాజధర్మం
యంత్ర మివ వివిధశబ్దరసలబ్ధాస్వాదం మృదుకావ్య మి వాన్యచింతిత
స్వభావాభిప్రాయావేదకం మహానదీప్రవాహ మివ సర్వ[1]దురితతాప
హారం ధన మివ న కస్య చిన్న కాంక్షణీయం సన్ధ్యాసమయ మివ దృశ్య
మానచంద్రాపీడోదయం నారాయణవక్షస్స్థల మివ శ్రీరత్నప్రభా
భాసితదిగంతం బలభద్ర మివ కాదంబరీరసవిశేషవర్ణనాకులమతిం
బ్రహ్మాణ మివ పద్మాసనోపదేశదర్శితభూమండలం స్కంద మివ శిఖి
క్రీడారంభచంచలం కులాంగనాప్రచార మివ సర్వదోపజాతశంకం
వేశ్యాజన మివ ఉపచారచతురం దుర్జన మి వాపగతపరలోకభయ
మంత్యజన మి వాగమ్యవిషయాభిలాషం అగమ్యవిషయాసక్త మపి
ప్రశంసనీయం అంతకభటగణ మివ కృతాకృతసుకృతవిచారనిపుణం
సుకృత మి వాదిమధ్యావసానకల్యాణకరం వాసరారంభ మివ పరి
స్ఫురత్పద్మరాగారుణీక్రియమాణనిశాంతం దివ్యమునిగణ మివ కలాపి
సనాథశ్వేతకేతు శోభితం భారతసమర మివ కృతవర్మశిలీముఖచక్ర
సంభారభీషణం పాతాళ మివ మహాకంచుకిసహస్రాధ్యాసితం వర్షపర్వత
సమూహ మి వాంతస్స్థితాపరిమాణశృంగిహేమకూటం మహాద్వార
మపి దుష్ప్రవేశ మవంతివిషయగత మపి మాగధజనాధిష్ఠితం స్థిత
మపి భ్రమన్నగ్నలోకం రాజకులం వివేశ.

ససంభ్రమోపగతైశ్చ కృతప్రణామైః ప్రతీహారమండలై రుప
దిశ్యమానమార్గ స్సర్వతః ప్రచలితేన చ పూర్వాకృతావస్థానేన దూర
పర్యస్తమౌళిశిథిలితచూడామణిమరీచిచుంబితవసుధాతలేన రాజలో
కేన ప్రత్యేకశః ప్రతీహారనివేద్యమానేన సాదరం ప్రణమ్యమానః
పదే పదే చాభ్యంతరవినిర్గతాభి రాచారకుశలాభి రంతఃపురవృద్ధాభిః

1. దురితాపహారం.

క్రియమాణావ(త)తారణమంగళో భువనాంతరాణీవ వివిధప్రాణిసహస్ర
సంకులాని సప్తకక్ష్యాంతరా ణ్యతిక్రమ్య అభ్యంతరావస్థిత మనవరత
శస్త్రగ్రహణశ్యామికాలీఢకరతలైః కరచరణలోచనవర్జమసితలోహ
జాలకావృతశరీరైః ఆలానస్తంభై రివ గజమదపరిమళలోభనిరంతర
నిలీనమధుకర పటలజటిలైః కులక్రమాగతై రుదాత్తాన్వయై రనురక్తై
ర్మహాప్రమా(ప్రా)ణతయాఽతికర్కశతయా చ దానవై రి[1]వాతిశయా
కారం సంభావ్యమానపరాక్రమైః సర్వత శ్శరీరరక్షాధికారనియుక్తైః
పురుషైః పరివృత ముభయతో వారవిలాసినీభి శ్చానవరత ముద్ధూయ
మానధవళచామర మమల పులినతలశోభిని సురకుంజర మివ మందా
కినీవారిణి హంసధవళశయనతలే నిషణ్ణం పితర మపశ్యత్.

'విలోకయ'ఇతి చ ప్రతీహారవచనానంతర మతిదూరావనతేన
చలిత చూడామణినా శిరసా కృతప్రణామం 'ఏహ్యేహి' ఇత్యభిద
ధానో దూరాదేవ ప్రసారితభుజయుగళః శయనతలా దీషదుచ్ఛ్వసిత
మూర్తి రానంద జలాపూర్యమాణలోచనః సముద్గతపులకకంటకతయా
సీవ్య న్ని వైకీకుర్వ న్నివ తం పితా వినయావనత మాలిలింగ ఆలింగి
తోన్ముక్త శ్చ పితు శ్చరణపీఠసమీపే పిండీకృత ముత్తరీయ మాత్మ
తాంబూలకరండవాహిన్యా సత్వర మాసనీకృతం అపనయేతి శనైర్వద
న్నగ్రచరణేన సముత్సార్య [2]క్షితితల ఏవ నిషసాద అనంతరనిహితే
చాస్యాసనే రాజ్ఞా సుతనిర్విశేష ముపగూఢో వైశంపాయనో న్యషీ
దత్ ముహూర్త మివ విస్మృతచామరోత్క్షేపనిశ్చలానాం వారవిలాసి
నీనాం సాభిలాషై రనిలచలితకువలయదళదామదీర్ఘై రాజిహ్మతరళతర
తారకారై రవలుప్యమాన ఇవ దృష్టిపాతైః స్థిత్వా 'గచ్ఛ వత్స!
పుత్రవత్సలాం మాతర మభివాద్య దర్శనలాలసా యథాక్రమం సర్వా
జననీః దర్శనేనానందయ' ఇతి విసర్జితః పిత్రా సవినయ ముత్థాయ
నివారితపరిజనో వైశంపాయనద్వితీయోఽంతఃపురప్రవేశయోగ్యేన
రాజపరిజనేనోప దిశ్యమానవర్త్మా అంతఃపుర మాయయౌ.

---

1. వాశయాకారసంభావ్య. 2. చంద్రాపీడః క్షితి.

తత్ర ధవళకంచుకావచ్ఛన్నశరీరై రనేకశతసంఖ్యైః శ్రియ మివ క్షీరోదజలకల్లోలైః సమన్తాత్పరివృతాం శుద్ధాంతాంతర్వంశికైః అతిప్రశాంతాకారాభి శ్చ కషాయరక్తాంబరధారిణీభిః సంధ్యాభి రివ సకలలోకవంద్యాభిః ప్రలంబశ్రవణపాశాభిః విదితానేకకథాలాప వృత్తాంతాభిః భూతపూర్వాః [1]కథాః కథయంతీభిః వాచయంతీభి రితిహాసపుస్తకాని దధతీభి ర్ధర్మోపదేశాన్ నివేదయంతీభిః పుణ్యాః కథాః జరత్ప్రవ్రజితాభిర్వినోద్యమానాం ఉపరచితస్త్రీవేష[2]భారేణ గృహీత వికటప్రసాధనేన వర్ష[3]ధరజనేన సంసేవ్యమానాం అనవరతవిధూయమానబాలవ్యజనకలాపాం అంగనాజనేన చ వసనాభరణకుసుమపటవాసతాంబూలతాళవృంతాంగరాగభృంగారధారిణా మండలోపవిష్టేనోపాస్యమానాం పయోధరాంతరావలంబితముక్తాగుణాం అచలద్వయమధ్యప్రవృత్తగంగాప్రవాహా మివ మేదినీం ఆసన్నదర్పణపతితముఖప్రతిబింబా మర్కబింబప్రవిష్టశశిమండలా మివ దివం సముపసృత్య మాతరం ప్రణనామ.

సా తు తం ససంభ్రమ ముత్థా(ప్య)య సత్యప్యాజ్ఞాసంపాదనదక్షే పార్శ్వపరివర్తిని పరిజ(నే)నై స్స్వయమేవ కృతావ[4]తరణమంగళా ప్రస్నుత పయోధరక్షరత్పయోబించుచ్ఛలేన ద్రవీభూయ స్నేహాకులేన నిర్గచ్ఛతేవ హృదయేన అంతశ్శుభశతానీవాభిధ్యాయంతీ మూర్ధన్యుపాఘ్రాయ సుచిర మాశిశ్లేష. అనంతరం చ తథైవ కృతయథోచితసముపచార మాశ్లిష్టవైశంపాయనా స్వయ ముపవిశ్య వినయాదవనితలే సముపావిశంత మాకృష్య బలాత్ అనిచ్ఛంత మపి చంద్రాపీడ ముత్సంగ మారోపితవతీ. ససంభ్రమపరిజనోపనీతాయా మాసంద్యా ముపవిష్టే చ వైశంపాయనే చన్ద్రాపీడం పునఃపున రాలింగ్య లలాటదేశే వక్షసి భుజశిఖరయో శ్చ ముహు ర్ముహుః కరతలేన పరామృశంతీ విలాసవతీ త మవాదీత్ 'వత్స! కఠినహృదయస్తే పితా యేనేయ మాకృతి రీదృశీ త్రిభువనలాలనీయా క్లేశ మతిమహాంత మియంతం కాలం లంభితా, కథ మసి సోఢవా నతిదీర్ఘామిమాంగురుజనయంత్రణామ్?

1. పుణ్యాః కథాః కథయంతీభి రితిహాసాన్ వాచయంతీభిః పుస్త. 2. భాషేణ. 3. వర. 4. తరణకా ప్రస్నుత.

అహో! బాలస్యాఽపి సతః కఠోరస్యేవ తే మహాధైర్యం, అహో! విగతశిశుజనక్రీడాకౌతుకలాఘవ మర్భకస్యాపి తే హృదయమ్, అహో! గురుజన స్యోపరి భక్తిరసాధారణా[1]. సర్వథా యథా పితుః ప్రసాదాత్ సమస్తాభి రుపేతో విద్యాభి రాలోకితోఽసి ఏవ మచిరేణైవ కాలేనానురూపాభి ర్వధూభి రుపేత మాలోకయిష్యామి' ఇత్యేవ మభిధాయ లజ్జాస్మితావనత మాత్మముఖప్రతిబింబగర్భే వికచకమలకృతకర్ణపల్లవావతంస ఇవ కపోలే పర్యచుంబ దేవమ్. ఏవం చ తత్రాఽపినాతిచిర మేవ స్థిత్వా చంద్రాపీడః క్రమేణ సర్వాంతఃపురాణి దర్శనేన [2]నందయామాస, నిర్గత్య చ రాజకులద్వారావస్థిత మింద్రాయుధమారుహ్య తథైవ తేన రాజపుత్రలోకేనానుగమ్యమానః శుకనాసం ద్రష్టుమయాసీత్.

యామావస్థితవివిధగంధగజఘటాసంకట మనేకతురంగసహస్రసంబాధ మపరిమితజనసమూహా[3]సమ్మర్దసంకుల మేకదేశోపవిష్టైః సహస్రశో నిబద్ధచక్రవాళై రనేకకార్యాగతై ర్దర్శనోత్సుకైః సమంతతో వివిధ[4]శాస్త్రజ్ఞానోన్మీలితబుద్ధిలోచనై శ్చిరచ్ఛన్నా వినయానురాగిభిః ధర్మపక్షై రివావకుంఠితై శ్శాక్యమునిశాసనపథధారేయైః రక్తపటైః పాశుపతై ర్ద్విజై శ్చ దివానిశ మాసేవ్యమాన మభ్యంతరప్రవిష్టానాం చ సామంతానాం జఘనోపవిష్టపురుషోత్సంగస్థితద్విగుణానుధాభిః అతిచిరావస్థాననిర్వేదప్రసుప్తాధోరణాభిః ([5]అపర్యాణాభిః) సపర్యాణాభి శ్చ నిశ్చలావస్థానప్రచలాయితాభి శ్శతసహస్రశః కరిణీభి రాకీర్ణం శుకనాసగృహద్వార మాసాద్య సత్వరప్రధావితైర్ద్వారదేశావస్థితైః ప్రతీహారపురుషై రనివార్యమాణోఽపి రాజకుల ఇవ రాజపుత్రో బాహ్యాంగణ ఏవ తురంగా దవతతార. ద్వారదేశావస్థాపితతురంగ శ్చ వైశంపాయన మవలంబ్య పురఃప్రధావితైః సముత్సారితపరిజనై [6]స్తత్ప్రతీహారమండలై రుపదిశ్యమానమార్గ స్తథైవ చలితమకుటకోటిభి ర్నరేంద్రబృందైః సేవాసముపస్థితై రుత్థాయోత్థాయ ప్రణమ్యమాన స్తథైవ ప్రచండప్రతీహారహుంకారభయమూకీభవ

1. ణీ. 2. ఆనంద. 3. సహస్రసమ్మర్ద. 4. శాస్త్రాంచనో. 5. ఏతన్నాస్తిక్వచిత్. 6. తథైవప్ర.

త్పరిజనాని ప్రచలితవేత్రలతా త్రాసనచకితసామంతచక్ర చరణ శతచలిత వసుంధరాణి కక్ష్యాంతరాణి నిరీక్షమాణ స్తథైవచ నవనవసుధావదాత ప్రాసాదసహస్ర నిరంతరం ద్వితీయ మివ రాజకులం శుకనాసభవనం వివేశ. ప్రవిశ్య చానేకనరేంద్రసహస్రమధ్యోపవిష్ట మపరమివ పితర ముప దర్శితవినయోదూరావనతేన మౌలినా శుకనాసం వవందే.

శుకనాస స్తం ససంభ్రమ ముత్థాయానుపూర్వ్యేణోత్థితరాజలోకః సాదర మభిముఖదత్తావిరళపదః ప్రహర్షవిస్ఫారితలోచనాగతానందజల కణః సహ వైశంపాయనేన ప్రేమ్ణా గాఢ మాలిలింగ. ఆలింగితో న్ముక్తశ్చ సాదరోపనీతమపహాయ రత్నాసన మవనావేవ రాజపుత్రః సముపావిశ త్తదను చ వైశంపాయనః. సముపవిష్టే చ రాజపుత్రే శుక నాసవర్జ మన్య దఖిల మవనిపాలచక్ర ముజ్ఝితనిజాసన మవనితల మభ జత స్థిత్వా చ తూష్ణీం క్షణ మివ శుకనాసస్సముద్గతప్రీతిపులకై రంగై రావేద్యమానహృదయహర్షప్రకర్ష స్త మబ్రవీత్.

'తాత! చంద్రాపీడ! అద్య ఖలు దేవస్య తారాపీడస్య సమాప్త విద్య ముపారూఢయౌవన మాలోక్య భవంతం సుచిరా ద్భువనరాజ్య ఫలప్రాప్తి రుపజాతా, అద్య సమృద్ధాః సర్వా గురుజనాశిషః, అద్య ఫలిత మనేకజన్మాంతరోపాత్త మవదాతం కర్మ, అద్య ప్రసన్నాః కులదేవతాః, న హ్యపుణ్యభాజాం భవాదృశాః సకలత్రిభువనవిస్మయ హేతవః పుత్రతాం ప్రతిపద్యంతే, క్వేదం వయః, క్వేయమమానుషీ శక్తిః, క్వ చేద మశేషవిద్యాగ్రహణసామర్థ్యమ్, అహో! ధన్యాః ప్రజాః యాసాం భరతభగీరథప్రతిమో భవా నుత్పన్నః పాలయితా, కిం ఖలు కృత మవదాతం కర్మ వసుంధరయా యయాసి భర్తా సమాసా దితః, హరివక్షఃస్థలనివాసాసద్గ్రహవ్యసనినీ హతా ఖలు లక్ష్మీః యా విగ్రహవతీ భవంతం నోపసర్పతి, సర్వథా కల్పకోటీ ర్మహావరాహ ఇవ దంష్ట్రావలయేన వహ బాహునా వసుంధరాభారం సహ పిత్రా' ఇత్యభి ధాయ స్వయ మాభరణవసనకుసుమాంగరాగాదిభి రభ్యర్చ్య తం విస ర్జయాం చకార విసర్జిత శ్చోత్థాయాంతఃపురం ప్రవిశ్య దృష్ట్వా వైశం పాయనమాతరం మనోరమాభిధానాం నిర్గత్య సమారుహ్యేంద్రా

యుధం పిత్రా పూర్వకల్పితం ప్రతిచ్ఛందక మివ రాజకులస్య ద్వారా
వస్థితసితపూర్ణకలశం ఆబద్ధ[1]హారిచందనమాలం ఉల్లసితసితపతాకా
సహస్రం అభ్యాహతమంగళతూర్యరవపరిపూరితదిగంతరముపరచితవికచ
కమలకుసుమప్రకర మచిరకృతాగ్ని కార్యముజ్జ్వలవివిక్తపరిజన ముప
పాదితాశేషగృహప్రవేశమంగళం కుమారో భవనం జగామ. గత్వాచ
శ్రీమండపావస్థితే శయనే ముహూర్త ముపవిశ్య సహ తేన రాజపుత్ర
లోకేన అభిషేకాదిమశనావసాన మకరో ద్దివసవిధిమ్. అభ్యంతరే చ
స్వశయనీయగృహ ఏవేంద్రాయుధ స్యావస్థాన మకల్పయత్.

ఏవం ప్రాయేణ చాస్యోదంతేన తదహః పరిణతి ముపయయౌ.
గగనతలా దవతరంత్యా దివసశ్రియః పద్మరాగనూపుర మివ స్వప్రభాపి
హితరంధ్రం రవిమండల మున్ముక్తపాదం పపాత. సలిలప్రవాహ ఇవ రథ
చక్రమార్గానుసారేణ దివసకరస్య వాసరాలోకః ప్రతీచీం కకుభ
మగాత్. అభినవపల్లవలోహితతలేన కరేణే వాధోముఖప్రసృతేన
దివసకరబింబేన వాసరః కమలరాగ మశేషం మమార్జ. కమలినీపరిమళ
పరిచయాగతాళిమాలాకులితకంఠం కాలపాశై రివ చక్రవాకమిథున
మాకృష్యమాణం విజఘటే. కరపుటై రాదివసాంత మాపీత మరవింద
మధురస మివ రక్తాతపచ్ఛలేన గగనగమనఖేదా దివ దివసకరబింబం
వవామ.

క్రమేణ చ ప్రతీచీకర్ణపూరరక్తోత్పలే లోకాంతరముపగతే
భగవతి గభస్తిమాలిని, సముల్లసితాయా మంబరతటాకవికచ కమ
లిన్యాం సంధ్యాయాం, కృష్ణాగరుపంకపత్రలతా స్వివ తిమిరలేఖాసు
స్ఫురంతీషు దిశాం ముఖేషు, అళికులమలినేన కువలయవనే నేవ రక్త
కమలాకరే తిమిరనికరేణోత్సార్యమాణే సంధ్యారాగే, కమలినీని
పీతమాతప మున్మూలయితు [2]మంధకారకరపల్లవే ష్వివ విశత్సు రక్త
కమలోదరాణి మధుకరకులేషు, శనైశ్శనైశ్చ నిశావిలాసినీముఖా
వతంసపల్లవే గళితే సంధ్యారాగే, దిక్షు విక్షిప్తేషు సంధ్యాదేవ
తార్చనబలిపిండేషు, శిఖరదేశలగ్నతిమిరాసు అనారూఢమయూరా

1. హారితవందన. 2. మంధకారపల్లవేషు.

స్వపి మయూరాధిష్ఠితాస్వివ మయూరయష్టిషు, గవాక్షవివరనిలీనేషు ప్రాసాదలక్ష్మీకర్ణోత్పలేష్వివ పారావతేషు, విగత విలాసినీ సంవాహననిశ్చలకాంచనపీఠాసు మూకీభూతఘంటారవా స్వంతఃపుర డోలాసు, భవనసహకారశాఖావలంబితపంజరేషు విగతాలాపేషు శుకశారికానివహేషు, సంగీతకవిరామవిశ్రాంతరవాసూత్సార్యమాణాసు వీణాసు, యువతినూపురశబ్దోపశమనిభృతేషు భవన కలహంసేషు, అపనీయమానకర్ణశంఖచామరనక్షత్రమాలా[1]మండలేషు మధుకరకులశూన్యకపోలభిత్తిషు మత్తవారణేషు, ప్రదీప్యమానేషు రాజవల్లభతురంగమమందురాప్రదీపేషు, ప్రవిశంతీషు ప్రథమయామకుంజరఘటాసు, కృతరాజస్వస్త్యయనేషు నిష్క్రామత్సు పురోహితేషు, విసర్జితరాజలోకవిరళపరిజనేషు విస్తారితేష్వివ రాజకులకక్ష్యాంతరేషు, ప్రజ్వలితదీపికాసహస్రప్రతిబింబ చుంబితేషు కృతవికచచంపకదళోపహారేష్వివ మణిభూమికుట్టిమేషు, నిపతితదీపాలోకాసు రవివిరహోత్థనలినీవినోదనాగతబాలాతపా స్వివ భవనదీర్ఘికాసు, నిద్రాలసేషు పంజరకేసరిషు, సమారోపితకార్ముకే గృహీతసాయకే యామిక ఇవాంతఃపురప్రవిష్టే మకరకేతౌ, అవతంసపల్లవే ష్వివ సరాగేషు కర్ణేక్రియమాణేషు సురత దూతీవచనేషు, సూర్యకాంతమణిభ్య ఇవ సంక్రాంతానలేషు జ్వలత్సు, మానినీనాం శోకవిధురేషు, హృదయేషు ప్రవృత్తే ప్రదోషసమయే, చంద్రాపీడః ప్రజ్వలితదీపికాచక్రవాళపరివారశ్చరణాభ్యామేవ రాజకులం గత్వా పితుః సమీపే ముహూర్తంస్థిత్వా దృష్ట్వా చ విలాసవతీ మాగత్య స్వభవన మనేకరత్నప్రభాశబల మురగరాజఫణామండల మివ హృషీకేశః శయనతల మధిశిశ్యే.

ప్రభాతాయాం చ నిశీథిన్యాం సముత్థాయ సమభ్యనుజ్ఞాతః పిత్రా అభినవమృగయాకౌతుకావకృష్యమాణహృదయో భగవత్యనుదిత ఏవ సహస్రరశ్మా వారుహ్యేన్ద్రాయుధ మగ్రతో బాలేయప్రమాణా నాకర్షద్భి శ్చామీకరశృంఖలాభిః కౌలేయకాన్ జరద్వ్యాఘ్ర చర్మశబలవసనకంచుకధారిభి రనేకవర్ణపట్టచీరకోద్బద్ధమౌళిభి రుపచిత

1. మందనేషు.

శ్మశ్రుగ్రహణముఖై రేకకర్ణావసక్తహేమతాలీపుటై రాబద్ధనిబిడకక్షై రనవరతశ్రమోపచితోరుపిండకైః కోదండపాణిభిః శ్వపోషకై రనవరత కృతకోలాహలైః ప్రధావద్భిః ద్విగుణీక్రియమాణగమనోత్సాహో బహుగజతురగపదాతిపరివృతో వనం యయౌ. తత్ర చ కర్ణాంతావ కృష్టముక్తై ర్వికచకువలయపలాశకాంతిభిర్భల్లైః మదకలకలభకుంభభిత్తి భిదురై శ్చ నారాచైః చాపటంకారరవభయచకిత వనదేవతాగ్ధాక్షి వీక్షితో వనవరాహాన్ కేసరిణః శరభాం శ్చమరా ననేకవిధకురంగ కాం శ్చ సహస్రశో జఘాన. అన్యాం శ్చ జీవత ఏవ మహాప్రాణతయా స్ఫురతో జగ్రాహ.

సమారూఢే చ మధ్య మహ్నః సవితరి వనాత్ స్నానోత్థితే నేవ శ్రమసలిలబిందువర్ష మనవరత ముజ్ఝతా ముహు ర్ముహుర్దశన విఘట్టనైః ఘుణఘుణాయితఖరఖలీనేన శ్రమశిథిలముఖగలితఫేనిలరుధిర లవేన పర్యాణపట్టకానుసారోత్థితఫేనరాజినా కర్ణావతంసీకృతముత్ఫుల్ల కుసుమశబల మళిపటలఝంకారరవముఖరం వనగమనచిహ్నం పల్లవస్త బక ముద్వహతేన్ద్రాయుధే నోహ్యమానః సముద్గతస్వేదతయాఽంతరాంతరార్ద్రీకృతమండలేన మృగరుధిరలవశబలేన వారవాణేన ద్విగుణతర ముపజనితకాంతిః అనేకరూపానుసారసంభ్రమపరిభ్రష్టచ్ఛత్రధారతయా ఛత్రీకృతేన[1]వనపల్లవేన నివార్యమాణాతపో వివిధవన లతాకుసుమరేణుధూసరో వసంతఇవ విగ్రహవా నశ్వఖురరజోమలిన లలాటాభివ్యక్తావదాతస్వేదలేఖో దూరవిచ్ఛిన్నేనపదాతిజనేనశూన్యీ కృతపురోభాగః ప్రజవితురంగమాధిరూఢై రల్పావశిష్టై స్సహ రాజ పుత్రైః 'ఏవం మృగపతిః ఏవం వరాహః ఏవం వనమహిషః ఏవం శరభః ఏవం హరిణః' ఇతి త మేవ మృగయావృత్తాంత ముచ్చారయన్ స్వభవన మాజగామ.

అవతీర్య చ తురంగమా త్సంభ్రమప్రధావితపరిజనోపనీతే సముపవిశ్యాసనే వారవాణ మవతార్య అపనీయచా శేషం తురంగా ధిరోహణోచితం వేషపరిగ్రహ మిత స్తతః ప్రచలితతాళవృంతపవనాప

1. నవపల్లవేన.

నీయమానశ్రమో ముహూర్తం విశశ్రామ. విశ్రమ్య చ మణిరజత
కనకకలశశతసనాథా మంతర్విన్యస్తకాంచనపీఠాం స్నానభూమిమగాత్.
నిర్వర్తితాభిషేకవ్యాపారస్య చ వివిక్తవసనపరిమృష్టవపుషః స్వచ్ఛ
దుకూలపల్లవాకలితమౌళే గృహీతవాససః కృతదేవతార్చనస్యాం
గరాగభూమౌ సముపవిష్టస్య రాజ్ఞా విసర్జితా మహాప్రతీహారాధిష్ఠితా
రాజకులపరిచారికాః కులవర్ధనాసనాథా శ్చ విలాసవతీదాస్యః సర్వా
న్తఃపురప్రేషితా శ్చాంతఃపురపరిచారికాః పటలకవినిహితాని వివిధా
న్యాభరణాని మాల్యా న్యంగరాగాన్ వాసాంసి చాదాయ పురస్త
స్థోపతస్థుః ఉపనిన్యు శ్చ యథాక్రమమ్. ఆదాయ చ తాభ్యః ప్రథ
మం స్వయ ముపలిప్య వైశంపాయన ముపరచితాంగరాగో దత్త్వా చ
సమీపవర్తిభ్యో యథార్హ మాభరణవసనాంగరాగకుసుమాని వివిధ
మణిభాజనసహస్రశారం శారద మంబరతలమివ స్ఫురితతారాగణ
మాహారమండప మగచ్ఛత్.

తత్ర చ ద్విగుణీకృతకుథాసనోపవిష్టః సమీపోపవిష్టేన తద్గుణో
పవర్ణనపరేణ వైశంపాయనేన యథార్హభూమిభాగోపవేశితేన రాజ
పుత్రలోకేన 'ఇద మస్మై దీయతామ్' ఇతి ప్రసాదవిశేషదర్శనసంవర్ధితసే
వారసేన చ సహాహారవిధిమకరోత్. ఉపస్పృశ్య చ గృహీతతాం
బూల స్తస్మిన్ ముహూర్త మివ స్థిత్వా ఇంద్రాయుధసమీప మగమత్.
తత్ర చానుపవిష్ట ఏవ తద్గుణోపవర్ణనప్రాయాలాపాః కథాః కృత్వా
సత్య ప్యాజ్ఞాప్రతీక్షణోన్ముఖే పార్శ్వపరివర్తిని పరిజనే తద్గుణాపహృత
హృదయః స్వయమేవేంద్రాయుధస్య పురో యవస మాకీర్య నిర్గ
త్య రాజకుల మయాసీత్ తేనైవ చ క్రమే ణావలోక్య రాజానమా
గత్య నిశా మనైషీత్.

అపరేద్యు శ్చ ప్రభాతసమయ ఏవ సర్వాంతఃపురాధికృత మవని
పతేః పరమసమ్మతం అనుమార్గాగతయా చ ప్రథమే వయసి వర్త
మానయా రాజకులసంవాసప్రగల్భయా ప్యనుజ్ఝితవినయయా కించి
దుపారూఢయౌవనయా శక్రగోపకాలోహితరాగేణాంశుకేన రచితావ
కుంఠనయా సబాలాతపయేవ పూర్వయా కకుభా ప్రత్యగ్రదళితమనః

శిలాచూర్ణ వర్ణేనాంగ లావణ్యప్రభా ప్రవాహేణామృతరసనదీపూరే
ణేవ భవన మాపూరయంత్యా జ్యోత్స్నయేవ రాహుగ్రాసభయా
దపహాయ రజనికరమండలం గా మవతీర్ణయా రాజకులగృహదేవత
యేవ మూర్తిమత్యా క్వణితమణినూపురాకలితచరణయుగళయా కూజ
త్కలహంసాకులితకమలయేవ కమలిన్యా మహార్హ హేమమేఖలా
కలాపకలితజఘనస్థలయా నాతినిర్భరోద్భిన్నపయోధరయా మందమంద
భుజలతావిక్షేపప్రేంఖితనఖమయూఖచ్ఛలేన ధారాభి రివ లావణ్యరస
మనవరతం క్షరంత్యా దిఙ్ముఖవిసర్పిణి హారలతానాం రశ్మిజాలే నిమ
గ్నశరీరతయా క్షీరసాగరోన్మగ్నవదనయేవ లక్ష్మ్యా బహళతాం
బూలకృష్ణి కాంధకారితాధరలేఖయా సముద్వృత్తతుంగనాసికయా విక
సితపుండరీక ధవళలోచనయా మణికుండలమరకతమకరపత్రభంగకోటి
కిరణాతపాహతకపోలతయా సకర్ణపల్లవ మివ ముఖ ముద్వహంత్యా
పర్యుషితధూసరచందనరసతిలకాలంకృతలలాటపట్టయా ముక్తాఫలప్రా
యాలంకారయా రాధేయరాజలక్ష్మ్యేవోపపాదితాంగరాగయా నవవన
లేఖయేవ కోమలతనులతయా త్రయ్యేవ సుప్రతిష్ఠితచరణయా మఖ
శాలయేవ వేదిమధ్యయా మేరువనలతయేవ కనకపత్రాలంకృతయా
మహానుభావాకారయా అనుగమ్యమానం కన్యకయా కైలాసనామా
నం కంచుకిన మాయాంత మపశ్యత్.

స కృతప్రణామః సముపసృత్య క్షితితలనిహితదక్షిణకరో విజ్ఞాప
యామాస 'కుమార! మహాదేవీ విలాసవతీ సమాజ్ఞాపయతి—ఇయం
ఖలు కన్యకా మహారాజేన పూర్వం కులూతరాజధానీ మవజిత్య
కులూతేశ్వరదుహితా పత్రలేఖాభిధానా బాలికా సతీ వందిజనేన స
హానీయాంతఃపురపరిచారికామధ్యముపనీతా, సా మయా విగత
నాథా రాజదుహితేతి చ సముపజాతస్నేహయా దుహితృనిర్విశేష
మియంతం కాల ముపలాలితా సంవర్ధితా చ, త దియ మిదానీ ము
చితా భవత స్తాంబూలకరంకవాహినీతి కృత్వా మయా ప్రేషితా,
న చాస్యా మాయుష్మతా పరిజనసామాన్యదృష్టినా భవితవ్యం, బా
లేవ లాలనీయా, స్వచిత్తవృత్తి రివ చాపలేభ్యో నివారణీయా, శిష్యేవ
ద్రష్టవ్యా, సుహృ దివ సర్వవిస్రంభే ష్వాభ్యంతరీకరణీయా, దీర్ఘకాల

సంవర్ధితస్నేహతయా స్వసుతాయా మివ హృదయ మస్యా మస్తి మే,
బలవా నస్యాం పక్షపాతః, మహాభిజనరాజవంశప్రసూతా చార్హతీయ
మేవంవిధాని కర్మాణి, నియతం స్వయ మేవేయ మతివినీతతయా
కతిపయై రేవ దివసైః కుమార మారాధయిష్యతి, కేవల మతిచిరకా
లోపచితా బలవతీ మే ప్రేమప్రవృత్తి రస్యామ్, అవిదితశీలశ్చాస్యాః
కుమార ఇతి సందిశ్యతే, సర్వథా తథా కల్యాణినా ప్రయతితవ్యం
యథేయ మతిచిర ముచితా పరిచారికా తే భవతి.' ఇత్యభిధాయ
విరతవచసి కైలాసే కృతాభిజాతప్రణామాం పత్రలేఖాం అనిమిషలో
చనం సుచిర మాలోక్య చంద్రాపీడో 'యథాజ్ఞాపయత్యంబా' ఏవ
ముక్త్వా కంచుకినం ప్రేషయామాస.

పత్రలేఖా తు తతః ప్రభృతి దర్శనే నైవ సముపజాతసేవారసా
న దివా న రాత్రౌ న సుప్తస్య నాసీనస్య నోత్థితస్య న భ్రమతో న రాజ
కులగతస్య ఛాయేవ రాజసూనోః పార్శ్వం ముమోచ. చన్ద్రాపీడస్యా
ఽపి తస్యాం దర్శనాదారభ్య ప్రతిక్షణ ముపచీయమానా మహతీ
ప్రీతిరాసీత్. అభ్యధికం చ ప్రతిదివసమస్యాః ప్రసాదమకరోత్.
ఆత్మహృదయా దవ్యతిరిక్తా మివ చైనాం సర్వవిస్రంభే ష్వమన్యత.

ఏవం సమతిక్రామత్సు కేషు చి ద్దివసేషు రాజా చంద్రాపీడస్య
యౌవరాజ్యాభిషేకం చికీర్షుః ప్రతీహారాన్ ఉపకరణసంభారసంగ్రహార్థ
మాదిదేశ. సముపస్థితయౌవరాజ్యాభిషేకం చ తం కదాచి ద్దర్శనార్థ
మాగతం ఆరూఢవినయ మపి వినీతతర మిచ్ఛన్ శుకనాస స్సవిస్తర
మువాచ.

'తాత! చంద్రాపీడ! విదితవేదితవ్యస్యాధీతసర్వశాస్త్రస్య తే
నాల్ప మ ప్యుపదేష్టవ్య మస్తి, కేవలం చ నిసర్గత ఏవ అభానుభేద్య మ
రత్నాలోకోచ్ఛేద్యమప్రదీపప్రభాపనేయ మతిగహనం తమో యౌవన
ప్రభవమ్, అపరిణామోపశమో దారుణో లక్ష్మీ మదః, కష్ట మనం
జనవర్తి సాధ్య మపరమైశ్వర్యతిమిరాంధత్వమ్, అశిశిరోపచారహార్యో
ఽతితీవ్రో దర్పదాహజ్వరోష్మా, సతత మమూలమంత్రగమ్యో విషమో

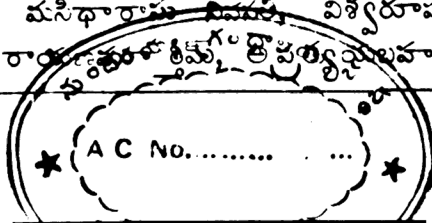
విషయవిషాస్వాదమోహః, నిత్య మస్నానశౌచబాధ్యో బలవాన్ రా
గమలావలేపః, అజస్ర మక్షపావసానప్రబోధా ఘోరాచ రాజ్యసుఖ
సన్నిపాత నిద్రా భవతి, ఇత్యతో విస్తరేణాభిధీయసే, గర్భేశ్వరత్వ
మభినవయౌవనత్వ మప్రతిమరూపత్వ మమానుషశక్తిత్వం చేతి మహ
తీయం ఖల్వనర్థపరంపరా, సర్వావినయానా మేకైక మప్యేషా
మాయతనం, కిముత సమవాయః, యౌవనారంభే చ ప్రాయః శాస్త్ర
జలప్రక్షాళననిర్మలాపి కాలుష్య ముపయాతి బుద్ధిః, అనుజ్ఝితధవళతా
పి సరాగైవ భవతి యూనాం దృష్టిః, అపహరతి చ వాత్యేవ శుష్క
పత్రం సముద్భూతరజోభ్రాన్తి రతిదూర మాత్మేచ్ఛయా యౌవనస
మయే పురుషం ప్రకృతిః, ఇంద్రియహరిణహారిణీ చ సతత మతిదురంతే
య ముపభోగమృగతృష్ణికా, నవయౌవనకషాయితాత్మన శ్చ సలిలా
నీవ తాన్యేవ విషయ స్వరూపా ణ్యాస్వాద్యమానాని మధురతరా ణ్యా
పతన్తి మనసః, నాశయతి చ దిఙ్మోహ ఇవోన్మార్గప్రవర్తకః పురుష
మత్యాసఙ్గో విషయేషు, భవాదృశా ఏవ భవంతి భాజనాన్యుపదే
శానామ్, అపగతమలే హి మనసి స్ఫటికమణా వివ రజనికరగభస్తయో
విశంతి సుఖ ముపదేశగుణాః, గురువచన మమల మపి సలిల మివ మహ
దుపజనయతి శ్రవణస్థితం శూల మభవ్యస్య, ఇతరస్య తు కరిణ ఇవ
శంఖాభరణం ఆననశోభాసముదయ మధికతర ముపజనయతి, అపహ
రతి సకల మతిమలిన మపి అంధకార మివ దోషజాతం ప్రదోషసమ
యనిశాకర ఇవ గురూపదేశః, ప్రశమహేతుః వయఃపరిణామ ఇవ పలిత
రూపేణ శిరసిజజాల మమలీకుర్వన్ గుణరూపేణ త దేవ [1]పరిణమ
యతి, అయ మేవ చానాస్వాదితవిషయరసస్య తే కాల ఉపదేశస్య,
కుసుమశరశరప్రహారజ(ర్జ)ర్ఝరితే హృదయే జలమివ గళత్యుపదిష్టమ్,
అకారణం చ భవతి దుష్ప్రకృతే రన్వయః శ్రుతం వా వినయస్య, చందన
ప్రభవో న దహతి కి మనలః?, కింవా ప్రశమహేతునాఽపి న ప్రచండతరీ
భవతి బడబానలో వారిణా!' గురూపదేశశ్చ నామ పురుషాణా మఖిల
ప్రక్షాళనక్షమజలం స్నానం - అనుపజాతపలితాదివైరూప్యమజరం
వృద్ధత్వం-అనారోపితమేదోదోషం గురూకరణం-అసువర్ణవిరచన మగ్రా

1. పరిణమతి.

మ్యం కర్ణాభరణం అతీతజ్యోతి రాలోకః - నోద్వేగకరః ప్రజాగరః, విశేషేణ తు రాజ్ఞాం, విరళా హి తేషాముపదేష్టారః, ప్రతిశబ్దక ఇవ రాజ వచనమనుగచ్ఛతి జనో భయాత్, ఉద్దామదర్పశ్వయథుస్థగితశ్రవణవివరా శ్చోపదిశ్యమాన మపి తే న శృణ్వంతి, శృణ్వంతోఽపిచ గజనిమీలి తేనా వధీరయంతః ఖేదయంతి హితోపదేశదాయినో గురూన్, అహం కారదాహజ్వరమూర్ఛాంధకారితా విహ్వలా హి రాజప్రకృతిః, అలీ కాభిమానోన్మాదకారీణి ధనాని, రాజ్యవిషవికారతంద్రీప్రదా రాజలక్ష్మీః.

ఆలోకయతు తావ త్కల్యాణాభినివేశీ లక్ష్మీ మేవ ప్రథమం, ఇయం హి సుభటఖడ్గమండలోత్పలవనవిభ్రమభ్రమరీ లక్ష్మీః క్షీరసాగరా త్పారిజాతపల్లవేభ్యో రాగ మిందుశకలా దేకాంతవక్రతా ముచ్చై శ్శ్రవస శ్చంచలతాం కాలకూటా న్మోహనశక్తిం మదిరాయా మదం కౌస్తుభమణే రతినైష్ఠుర్యం ఇత్యేతాని సహవాసపరిచయవశాద్విరహ వినోదచిహ్నాని గృహీత్వే వోద్గతా, న హ్యేవంవిధ మపరమపరిచిత మిహ జగతి కించి దస్తి, యథేయ మనార్యా లబ్ధాఽపి ఖలు దుఃఖేన పరిపాల్యతే, దృఢగుణపాశసందాననిష్పందీకృతాఽపి నశ్యతి, ఉద్దామదర్పభటసహస్రోల్లాసితాసిలతాపంజరవిధృతాఽపి అపక్రామతి, మదజలదుర్దినాంధకారగజఘటితఘనఘటాటోపపరిపాలితాఽపి ప్రపలా యతే, న పరిచయం రక్షతి, నాభిజన మీక్షతే, న రూప మాలోకయతే, న కులక్రమ మనువర్తతే, న శీలం పశ్యతి, న వైదగ్ధ్యం గణయతి, న శ్రుత మాకర్ణయతి, న ధర్మ మనురుధ్యతే, న త్యాగ మాద్రియతే, న విశేషజ్ఞతాం విచారయతి, నాచారం పాలయతి, న సత్య మను బుధ్యతే, న లక్షణం ప్రమాణీకరోతి, గంధర్వనగరలేఖేవ పశ్యత ఏవ నశ్యతి, అద్యా ప్యారూఢమందర [1]పరివర్తావర్తభ్రాంతిజనితసంస్కా రేవ పరిభ్రమతి, కమలినీ సంచరణవ్యతికరలగ్ననలిననాళకంటకక్షతేవ న క్వచి న్నిర్భర మాబధ్నాతి పదం, అతిప్రయత్నవిధృతాఽపి పర మేశ్వరగృహేషు వివిధగంధగజగండమధుపానమత్తేవ పరిస్ఖలతి, పారుష్య మివోపశిక్షితు మసిధారాసు నివసతి, విశ్వరూపత్వమివ గ్రహీతు మాశ్రితా నారాయణమూర్తి మప్రత్యయబహులా చ

1. పరివర్తభ్రాన్తి.

దివసాంతకమల మివ సముపచితమూలదండకోశ మండల మపి ముంచతి భూభుజం, లతేవ విటపకానధ్యారోహతి, గంగేవ వసుజనన్యపి తరంగబుద్బుదచంచలా, దివసకరగతి రివ ప్రకటిత వివిధసంక్రాంతిః పాతాళగుహేవ తమోబహుళా, హిడింబేవ భీమసాహసైకహార్య హృదయా, ప్రావృ డివ అచిరద్యుతికారిణీ, దుష్టపిశాచీవ దర్శితానేక పురుషోచ్ఛ్రాయా, స్వల్పసత్త్వ మున్మత్తీకరోతి, సరస్వతీ పరిగృహీత మీర్ష్యయేవ నాలింగతి జనమ్, గుణవంత మపవిత్ర మివ న స్పృశతి, ఉదారసత్త్వ మమంగళ మివ న బహుమన్యతే, సుజన మనిమిత్త మివ న పశ్యతి, అభిజాత మహి మివ లంఘయతి, శూరం కంటక మివ పరిహరతి, దాతారం దుస్స్వప్న మివ న స్మరతి, వినీతం పాతకిన మివ నోపసర్పతి, మనస్విన మున్మత్త మివ హసతి, పరస్పరవిరుద్ధం చ ఇంద్రజాల మివ దర్శయంతీ ప్రకటయతి జగతి నిజం చరితం, తథా హి—సతతముష్మాణ మారోపయంత్యపి జాడ్య ముపజనయతి, ఉన్నతి మాదధానాఽపి నీచ స్వభావతా మావిష్కరోతి, తోయరాశిసంభవాఽపి తృష్ణాం సంవర్ధ యతి, ఈశ్వరతాం దధానాప్యశివప్రకృతిత్వ మాతనోతి, బలోపచయ మాహరంత్యపి లఘిమాన మాపాదయతి, అమృతసహోదరాఽపి కటు విపాకా, విగ్రహవత్యపి అప్రత్యక్షదర్శనా, పురుషోత్తమరతాఽపి ఖల జనప్రియా, రేణుమయీవ స్వచ్ఛ మపి కలుషీకరోతి.

యథా యథా చేయం చపలా దీప్యతే తథా తథా దీపశిఖేవ కజ్జల మలిన మేవ కర్మ కేవల ముద్వమతి, తథాహి—ఇయం సంవర్ధన వారిధారా తృష్ణావిషవల్లీనాం, వ్యాధగీతి రింద్రియమృగాణాం, పరా మర్శధూమలేఖా సచ్చరితచిత్రాణాం, విభ్రమశయ్యా మోహదీర్ఘ నిద్రాణాం, నివాసజీర్ణవలభీ ధనమదపిశాచికానాం, తిమిరోద్గతిః శాస్త్ర దృష్టీనాం, పురస్సరపతాకా సర్వావినయానాం, ఉత్పత్తి నిమ్నగా క్రోధావేగగ్రాహాణాం, ఆపానభూమి ర్విషయమధూనాం, సంగీతశాలా భ్రూవికారనాట్యానాం, ఆవాసదరీ దోషాశీవిషాణాం, ఉత్సారణవేత్ర లతాసత్పురుషవ్యాహారాణాం, అకాలప్రావృట్ గుణకలహంసకానాం, విసర్పణభూమి ర్లోకాపవాదవిస్ఫోటానాం, ప్రస్తావనా కపటనాటకస్య

కదలికా కామకరిణః, వధ్యశాలా సాధుభావస్య, రాహుజిహ్వా ధర్మేందుమండలస్య.

న హి తం పశ్యామి యో హ్యపరిచితయాఽనయా న నిర్భరముపగూఢో యో వా న విప్రలబ్ధః, నియత మియ మాలేఖ్యగతాఽపి చలతి, పుస్తకమయ్యపి ఇంద్రజాల మాచరతి, ఉత్కీర్ణాఽపి విప్రలభతే, శ్రు(తా)త్యాప్యభిసంధత్తే,చింతితాఽపివంచయతి, ఏవంవిధయాఽపి చానయా దురాచారయా కథ మపి దైవవశేన పరిగృహీతా[1]విక్లబీభవంతి రాజానః, సర్వావినయాధిష్ఠానతాం చ గచ్ఛంతి, తథా హి—అభిషేకసమయ ఏవ చైషాం మంగళకలశజలైరివ ప్రక్షాళ్యతే దాక్షిణ్యం, అగ్నికార్యధూమే నేవ మలినీభవతి హృదయమ్, పురోహితకుశాగ్రసమ్మార్జనీభిరివాపనీయతే క్షాంతిః, ఉష్ణీషపట్టబంధేనేవావచ్ఛాద్యతే జరాగమనస్మరణమ్, ఆతపత్రమండలేనే వాపవార్యతేపరలోక దర్శనమ్, చామరపవనైరి వాపహ్రియతే సత్యవాదితా, వేత్రదండై రివ ఉత్సార్యం తే గుణాః, జయశబ్దకలకలై రివ తిరస్క్రియంతే సాధువాదాః, ధ్వజపటపల్లవై రివ పరామృశ్యతే యశః, తథాహి,— కేచి చ్ఛ్రమవశశిథిలశకునిగళపుటచపలాభిః ఖద్యోతోన్మేషముహూర్తమనోహరాభిర్మనస్విజనగర్హితాభిః సంపద్భిః ప్రలోభ్యమానా ధనలవలాభావలేపవిస్మృతజన్మానోఽనేకదోషోపచితేన దుష్టాసృజేవ రాగావేశేన బాధ్యమానా వివిధవిషయరసగ్రాసలాలసైః పంచభి రప్యనేకసహస్రసంఖ్యైరివేంద్రియై రాయాస్యమానాః ప్రకృతిచంచలతయా లబ్ధప్రసరేణైకేనాపి శతసహస్రతా మివోపగతేన మనసాఽఽకులీక్రియమాణాః విహ్వలతా ముపయాంతి, కిం చ—గ్రహైరివగృహ్యంతే, భూతైరివాభిభూయంతే, మంత్రైరి[2]వావష్టభ్యంతే, వాయు నేవ విడంబ్యంతే, పిశాచైరివ గ్రస్యంతే, మదనశరై ర్మర్మాభిహతా ఇవ ముఖభంగసహస్రాణి కుర్వతే, ధనోష్మణాపచ్యమానా ఇవ విచేష్టంతే, గాఢప్రహారాభిహతా ఇవాంగాని న ధారయంతి, కులీరా ఇవ తిర్యక్పరిభ్రమంతి, అధర్మభగ్నగతయః పంగవ ఇవ పరేణ సంచార్యంతే, మృషావాదవిషవిపాకసంజాతముఖరోగా ఇవాతికృచ్ఛ్రేణ జల్పంతి, సప్తచ్ఛద తరవ

1. విక్లబా. 2. వావేశ్యన్తే. సత్త్వైరి.

ఇవ కుసుమరజోవికారై రాసన్నవర్తినాం శిరశ్శూల ముత్పాదయంతి, ఆసన్నమృత్యవ ఇవ పురః స్థితం బంధుజన మపి నాభిజానంతి, ఉత్కంపితలోచనా ఇవ తేజస్వినో నేక్షంతే, కాలదష్టా ఇవ మహామంత్రై రపి న ప్రతిబుధ్యన్తే, [1]జాతుషా ఇవ సోష్మాణం న సహంతే, దుష్టవారణా ఇవ [2]మహా నల స్తంభనిశ్చలీకృతా అపి నగృహ్ణంత్యుపదేశమ్, అతి తృష్ణావిషవేగమూర్ఛితాః కనకమయ మివ సర్వం పశ్యంతి, [3]ఇషవ ఇవ పానవర్ధితతైక్ష్ణ్యాః పరప్రేరితాః వినాశయంతి, దూరస్థితాన్యపి ఫలానీవ దండవిక్షేపై ర్మహాకులాని శాతయంతి, అకాల కుసుమ ప్రసవా ఇవ మనోహరాకృతయోఽపి లోకవినాశహేతవః, శ్మశానాగ్నయ ఇ వాతిరౌద్రభూతయః, తైమిరికా ఇ వాదూరదర్శినః, ఉపసృష్టా ఇవ క్షుద్రాధిష్ఠితభవనాః, శ్రూయమాణా అపి ప్రేతపటహా ఇవో ద్వేజయంతి, చింత్యమానా అపి మహాపాతకాధ్యవసాయా ఇవ ఉపద్రవముపజనయంతి, అనుదివస మాపూర్యమాణాః పాపేనేవాధ్మాతమూర్తయో భవంతి, తదవస్థాశ్చ వ్యసనశతశరవ్యతా ముపగతా వల్మీకతృణాగ్రావస్థితా జలబిందవ ఇవ పతిత మప్యాత్మానం నావగచ్ఛంతి.

అపరే తు స్వార్థనిష్పాదనపరై ర్ధనపిశితగ్రాసగృధ్రై రాస్థాన[4]నలినీధూర్తబకైః ద్యూతం వినోద ఇతి-పరదారాభిగమనం వైదగ్ధ్య మితి-మృగయా శ్రమ ఇతి-పానం విలాస ఇతి-ప్రమత్తతా శౌర్య మితి స్వదారపరిత్యాగోఽవ్యసనితేతి-గురువచనావధీరణ మపరప్రణేయత్వ మితి-అజితభృత్యతా సుఖోపసేవ్యత్వ మితి-నృత్యగీతవాద్య వేశ్యాభిసక్తీ రసికతేతి - మహాప[5]రాధానాకర్ణనం మహానుభావతేతి - పరిభవసహత్వం క్షమేతి-స్వచ్ఛందతా ప్రభుత్వ మితి-దేవావమాననం మహాసత్త్వ తేతి-వందిజనఖ్యాతి ర్యశ ఇతి-తరళతా ఉత్సాహ ఇతి-అవిశేషజ్ఞతా అపక్షపాతిత్వ మితి-దోషా నపి గుణపక్ష మధ్యారోపయద్భిః అంతగ స్స్వయ మపి విహసద్భిః ప్రతారణకుశలై (ర్ధూర్తై)ర్ధూర్తై రమానుషోచితాభిః స్తుతిభిః ప్రతార్యమాణా విత్తమదమత్తచిత్తా నిశ్చేతనతయా తథేత్యా

1. జాతుషాభరణానీవ. 2. మహామాన స్తంభ. 3. ఇషవఇవ. 4. నళినీబకైః. 5. రాధానకర్ణ.

త్మన్యారోపితాలీకాభిమానాః మర్త్యధర్మాణోఽపి దివ్యాంశావతీర్ణ
మివ సదైవత మి వాతిమానుష మాత్మాన ముత్ప్రేక్షమాణాః ప్రార
బ్ధదివ్యోచితచేష్టానుభావాః సర్వజన స్యోపహాస్యతా ముపయాంతి, ఆత్మ
విడంబనాం చానుజీవినా జనేన క్రియమాణా మభినందంతి, మనసా
దేవతాధ్యారోపణప్రతారణాసంభూతసంభావనోపహతా శ్చాంతః ప్ర
విష్టా పరభుజద్వయ మి వాత్మ బాహుయుగళం సంభావయంతి. త్వగం
తరితతృతీయలోచనం స్వలలాట మాశంకంతే, దర్శనప్రదాన మ ప్య
నుగ్రహం గణయంతి, దృష్టిపాత మ ప్యుపకారపక్షే స్థాపయంతి, సం
భాషణ మపి సంవిభాగమధ్యే కుర్వంతి, ఆజ్ఞామపి వరప్రదానాం మన్యం
తే, స్పర్శమపి పావన మాకలయంతి, మిథ్యామాహాత్మ్యగర్వనిర్భరా
శ్చ న ప్రణమంతి దేవతాభ్యః, కించ.—న పూజయంతి ద్విజాతీన్, న
మానయంతి మాన్యాన్, నార్చయంత్యర్చనీయాన్, నాభివాదయం త్యభి
వాదనార్హాన్, నాభ్యుత్తిష్ఠంతి గురూన్, అనర్థకాయాసాంతరితవిషయో
పభోగసుఖ మి త్యుపహసంతి విద్వజ్జనం, జరావైక్లబ్యప్రలపితమితి
పశ్యంతి వృద్ధజనోపదేశమ్, ఆత్మప్రజ్ఞాపరిభవ ఇత్యసూయంతి సచివో
పదేశాయ, కుప్యంతి హితవాదినే, సర్వథా తమభినందంతి త మాల
పంతి తం పార్శ్వే కుర్వంతి తం సంవర్ధయంతి తేన సహ సుఖ మవ
తిష్ఠన్తే తస్మై దదతి తం మిత్రతా ముపజనయంతి తస్య వచనం శృ
ణ్వంతి తత్ర వర్షంతి తం బహుమన్యంతే త మాప్తతా మాపాదయంతి
యోఽహర్నిశ మనవరతముపరచితాంజలి రధిదైవత మివ విగతాన్య
కర్తవ్యః స్తౌతి యో వామాహాత్మ్య ముద్భావయతి.

కింవా తేషాం సాంప్రతం యేషా మతినృశంసప్రాయోపదేశని
ర్ఘృణం కౌటిల్యశాస్త్రం ప్రమాణమ్-అభిచారక్రియాక్రూరైకప్రకృత
యః పురోధసో గురవః-పరాభిసంధానపరామంత్రిణఉపదేష్టారః-నరపతి
సహస్రభుక్తోజ్ఝితాయాం లక్ష్మ్యా మాసక్తిః-మారణాత్మకేషు శాస్త్రే
ష్వభియోగః. సహజప్రేమార్ద్రహృదయానురక్తాభ్రాతర ఉచ్ఛేద్యాః.

తదేవం ప్రాయేఽతికుటిలకష్టచేష్టాసహస్రదారుణేరాజ్యతంత్రే
అస్మిన్ మహా[1]మోహాంధకారిణి చ యౌవనే కుమార! తథా ప్ర

1. మోహకారిణి.

యతేథాః యథా నోపహాస్యసే జనైః-న నిన్ద్యసే సాధుభిః-న ధిక్క్రియసే గురుభిః-నోపాలభ్యసే సుహృద్భిః-న శోచ్యసే విద్వద్భిః- యథా చ [1]న ప్రతార్యసే విటైః-న ప్రహాస్యసే కుశలైః-నాస్వాద్యసే భుజంగైః-నావలుప్యసే సేవక వృకైః-నవంచ్యసే ధూర్తైః-న ప్రలోభ్యసే వనితాభిః-న విడంబ్యసే లక్ష్మ్యా న నర్త్యసే మదేన-నోన్మత్తీక్రియసే మదనేన-నాక్షిప్యసే విషయైః-నావకృష్యసే రాగైః-నాపహ్రియసే సుఖేన-కామం భవాన్ ప్రకృత్యైవ ధీరః, పిత్రా చ మహతా ప్రయత్నేన సమారోపితసంస్కారః, తరళహృదయ మప్రతిబుద్ధం చ మదయంతి ధనాని, తథాపి భవద్గుణసంతోషో మా మేవం ముఖరీకృతవాన్, ఇద మేవ చ పునఃపున రభిధీయసే, 'విద్వాంస మపి సచేతన మపి మహాసత్త్వమ ప్యభిజాత మపి, ధీర మపి ప్రయత్నవంత మపి పురుష మియం దుర్వినీతా ఖలీకరోతి లక్ష్మీ' రితి, సర్వథా కల్యాణైః పిత్రా క్రియమాణ మనుభవతు భవాన్ నవ[2]యౌవనరాజ్యాభిషేకమంగళమ్, కులక్రమాగతా ముద్వహ పూర్వపురుషై రూఢాం ధురమ్, అవనమయ ద్విషతాం శిరాంసి, ఉన్నమయ బంధువర్గమ్, అభిషేకానంతరంచ ప్రారబ్ధదిగ్విజయః పరిభ్రమన్ విజితా మపి తవ పిత్రా సప్తద్వీప సముద్రభూషణాం పున ర్విజయస్వ వసుంధరామ్, అయం చ తే కాలః ప్రతాప మారోపయితుమ్, ఆరూఢ ప్రతాపో రాజా త్రైలోక్యదర్శీవ సిద్ధాదేశో భవతి.' ఇ త్యేతావ దభిధాయోపశశామ.

ఉపశాంతవచసి శుకనాసే చంద్రాపీడ స్తాభి రమలాభి రుపదేశవాగ్భిః ప్రక్షాళిత ఇవ ఉన్మీలత ఇవ స్వచ్ఛీకృత ఇవ అభిషిక్త ఇవ అభిలిప్త ఇవ నిర్మృష్ట ఇవ అలంకృత ఇవ పవిత్రీకృత ఇవ ఉద్భాసిత ఇవ ప్రీతహృదయో ముహూర్తం స్థిత్వా స్వభవన మాజగామ.

తతః కతిపయదివసాపగమే చ రాజా స్వయ ముత్క్షిప్తమంగళకలశః సహ శుకనాసేన పుణ్యే ఒహని పురోధసా సంపాదితాశేష రాజ్యాభిషేకమంగళం అనేకనరపతిసహస్రపరివృతః సర్వేభ్య స్తీర్థేభ్యః సర్వాభ్యో నదీభ్యః సర్వేభ్య శ్చ సాగరేభ్యః సమాహృతేన

1. యథాచ నప్రహాస్యసేవిటైర్నప్రతార్యసే కుశలైః 2. యౌవరాజ్యాభి.

సర్వౌషధిభిః సర్వఫలైః సర్వమృద్భిః సర్వరత్నైశ్చ పరిగృహీతేన
ఆనందబాష్పజలమిశ్రేణ మంత్రపూతేన వారిణా సుత మభిషిషేచ.
అభిషేకసలిలార్ద్రదేహాం చ తం లతేవ పాదపాంతరం నిజపాదప
మముంచత్యపి తారాపీడం తత్క్షణమేవ సంచక్రామ రాజలక్ష్మీః,
అనంతర మఖిలాంతఃపురపరివృతయా చ ప్రేమార్ద్రహృదయయా
విలాసవత్యా స్వయ మాపాదతలా దామోదినా చంద్రాతపధవళేన
చందనే నానులిప్తమూర్తిః అభినవవికసితసితకుసుమకృతశేఖరః గోరో
చనాచ్ఛురితదేహః దూర్వాప్రవాలరచితకర్ణపూరో దీర్ఘదశ మనుప
హత మిందుధవళం దుకూలయుగళం వసానః పురోహితప్రతిబద్ధప్రతి
సరప్రసాధితపాణిః అభినవరాజలక్ష్మీకమలినీమృణాళేనాభిషేకదర్శనార్థ
మాగతేన సప్తర్షిమండలేనేవ హారేణాలింగితవక్షఃస్థలః సితకు
సుమగ్రథితాభి రాజానులంబినీభి రిందుకరకలాపకోమలాభి ర్వైకక్షక
స్రగ్భిర్నిరంతరనిచితశరీరతయా ధవళవేషపరిగ్రహతయా చ నరసింహ
ఇవ విధృతకేసరనికరః కైలాస ఇవ స్రవత్ స్రోతస్వినీస్రోతోరాశిః
ఐరావత ఇవ మందాకినీమృణాళజాలజటిలః క్షీరోద ఇవ స్ఫురితఫేన
లవాకులః తత్కాలప్రతిపన్న వేత్రదండేన పిత్రా స్వయం పురః ప్ర
రబ్ధసముత్సారణ స్సభామండప ముపగమ్య కాంచనమయం శశీవ
మేరుశృగం చంద్రాపీడః సింహాసన మారురోహ.

ఆరూఢస్య చాస్య కృతయథోచితసకలరాజలోకసమ్మానస్య ము
హూర్తం స్థిత్వా దిగ్విజయప్రయాణశంసీ ప్రళయఘనఘటాఘోష
ఘర్ఘరధ్వనిః ఉదధి రివ మందరఘా(పా)తైః వసుంధరాపీఠ మివ యుగాంత
నిర్ఘాతైః ఉత్పాతజలధర ఇవ తటిద్దండపాతైః పాతాళకుక్షి రివ మహా
వరాహఘోణాభిఘాతైః కనకకోణై రభిహన్యమానః ప్రస్థానదుందుభి
రామంథరం దధ్వాన. యేన ధ్వనతా సమాధ్మాతా నీవ ఉన్మీలితా
నీవ ముఖరీకృతా నీవ పృథక్కృతా నీవ విస్తారితా నీవ గర్భీకృతా నీవ
ప్రదక్షిణీకృతా నీవ బధిరీకృతానీవ రవేణ భువనాంతరాణి. విశ్లేషితా
ఇవదిశా మన్యోన్యబంధసంధయః. యస్య చ భయవశవిషమచలితోత్తాన
ఫణాసహస్రేణ ఆలింగ్యమాన ఇవ రసాతలే శేషేణ ముహుర్ముహురభి
ముఖదత్తదంతోర్ధ్వఘాతై రాహూయమాన ఇవ దిక్షు దిక్కుంజరైః

సన్త్రాసరచితరేచితమండలైః ప్రదక్షిణీక్రియమాణ ఇవ నభసి దివసకరర
థతురగైః అపూర్వశర్వాట్టహాసశంకాహర్ష హుఙ్కృతేన ([1]అశ్రుత
పూర్వ) ఆభాష్యమాణ ఇవ కైలాసశిఖరిణి త్ర్యంబకవృషభేణ కృత
గంభీరకంఠగర్జితేన ప్రత్యుద్గమ్యమాన ఇవ[2] మేరావైరావతేన అశ్రుత
పూర్వరవజనితరోషావేశతిర్యగవనమితవిషాణమండలేన ప్రణమ్యమాన
ఇవ యమసద్మని కృతాంతమహిషేణ సంత్రస్తలోకపాలాకర్ణితో బభ్రామ
త్రిభువన మఖిలం నినాదః తతో దుందుభిరవ మాకర్ణ్య జయ జయేతి
చ సర్వతః సముద్ఘుష్యమాణజయశబ్దః సింహాసనాత్ సహ ద్విషతాం
శ్రియా సంచచాల చంద్రాపీడః సమన్తాత్ ససంభ్రమోత్థితైశ్చ పరస్పర
సంఘట్టవిఘటితహారసూత్రవిగళితాన్ అనవరత మాశావిజయప్రస్థాన
మంగళలాజా నివ ముక్తాఫలప్రకరాన్ క్షరద్భిః పారిజాత ఇవ సిత
కుసుమ ముకుళపాతిభిః కల్పపాదపైః ఐరావత ఇవ విముక్తకరశీకరై
రాశాగజైః గగనాభోగ ఇవ తారాగణవర్షిభి ర్దిగంతరైః జలదకాల
ఇవ స్థూల జలలవాసారస్యందిభి ర్జలధరైః అనుగమ్యమానో నరపతి
సహస్రైః ఆస్థానమండపా న్నిరగాత్.

నిర్గత్య చ పూర్వారూఢయా పత్రలేఖయా సమధ్యాసితాంత
రాసనా ముపపాదితప్రస్థానసముచితమంగల్యాలంకారాం ససంభ్రమా
ధోరణోపనీతాం కరేణుకా మధిరుహ్య అచల రేచకచక్రీకృతక్షీరో
దావర్తపాండురేణ దశ వదనబాహుదండావస్థితకైలాసకాంతినా ముక్తా
ఫలజాలినా శతశలాకేన ఆతపత్రేణ నివార్యమాణాతపో నిర్గంతు
మారేభే నిర్గచ్ఛంశ్చ అభ్యంతరావస్థిత ఏవ ప్రాకారాంతరితసద్మనా
నాం ద్వారావస్థితానాం ప్రతిపాలయతాం రాజ్ఞా మున్మయూఖానాం
చూడామణీనా మలక్తకద్రవద్యుతిముషా బహులేనాలోకబాలాతపేన
రాజ్యాభిషేకానంతరప్రసృతేన స్వప్రతాపవహ్నినే వాత్యర్థం పింజరీ
క్రియమాణా దశ దిశో యౌవరాజ్యాభిషేకజన్మనా నిజానురాగేణేవ
రజ్యమాన మవనితల [3]మాపన్నరిపువినాశపిశునేన దిగ్దాహేనేవ పాటలీ
క్రియమాణ మంబరతల మభిముఖాగతభువనతలలక్ష్మీచరణాలక్తక
రసేనేవ లోహితాయమానాతపం దివసం దదర్శ.

---

1. ఏతన్నాస్తిక్వచిత్. 2. విబుధసద్మన్యైరావతేన. 3. మాపన్న.

వినిర్గత శ్చ ససంభ్రమప్రచలితగజఘటాసహస్రైః అన్యోన్యసంఘట్ట జర్ఝరితాతపత్రమండలైః ఆదరావనతమౌళిశిథిలమణిమకుటపంక్తిభిః ఆవర్జితరత్నకర్ణపూరైః కపోలస్థలస్ఖలితరత్నకుండలైః ఆజ్ఞప్తసేనాపతి నిర్దిశ్యమాననామభి రవనిభుజాం చక్రవాళైః ప్రణమ్యమానః బహుళ సిందూరరేణుపాటలేన క్షితితలదోలాయమానస్థూలముక్తాకలాపావ చూడేన సితకుసుమమాలాజాలశబలశిరసా సంలగ్నసంధ్యాతపేన తిర్య గావర్జితశ్వేతగంగాప్రవాహేణ తారాగణదంతురితశిఖరశిలాతలేన మేరుగిరిణేవ గన్ధమాదనేనానుగమ్యమానః కనకాలంకారప్రభా ప్రతానకల్మాషితావయవేన చ దత్తకుంకుమస్థాసకేనే వాకృష్యమాణే నేంద్రాయుధేన సనాథీకృతపురోభాగః శనై శ్శనైః ప్రథమమేవ శాత క్రతవీ మాశా మభిప్రతస్థే.

అథ చలితగజఘటాకంపితధవళాత [1]పత్రవనం అనేకకల్లోలపరం పరాపతిత చంద్రమండలప్రతిబింబసహస్రం మహాప్రళయజలధిజలమివ ప్లావితమహీతల మద్భుతోద్భూతకలకల మఖిలం సంచచాల బలమ్.

ఉచ్చలితస్య చాస్య స్వభవనా దుపపాదితప్రస్థానమంగళో ధవళ దుకూలవాసాః సితకుసుమాంగరాగో మహతా బలసమూహేన నరేం ద్రబృందై శ్చానుగమ్యమానో ధృతధవళాతపత్రో ద్వితీయ ఇవ యువ రాజః త్వరితపదసంచారిణ్యా కరిణ్యా వైశంపాయనః సమీప మాజ గామ. ఆగత్య చ రజనికర ఇవ రవే రాసన్నవర్తీ బభూవ. అనంతరమిత శ్చేత శ్చ నిర్గతో యువరాజ ఇతి సమాకర్ణ్య ప్రధావతాం బలానాం భరేణ చలితకులశైలకీలితజలధిజలతరంగగతేవ తత్క్షణ మాచకమ్పే మేదినీ. సమ్ముఖాగతై రన్యై శ్చాన్యై శ్చ ప్రణమద్భి ర్భూమిపాలైః అంశులతాజాలజటిలమౌళికానాం మణిమకుటానా మాలోకేనోన్మిషిత బహుళరోచిషాం చ పత్రభంగి(ణీ)నీనాం కేయూరమండలీనాం ప్రభా సంతానేన క్వచి ద్వికీర్యమాణచాపపటుతోదా ఇవ క్వచి దుత్పతిత శిఖికులచలచ్చంద్రకశతశారా ఇవ క్వచి దకాలజలధరతటిత్తరళా

1. పత్రం అనేక.

ఇవ క్వచి త్సకల్పతరుపల్లవా ఇవ క్వచిత్ శతయజ్ఞచాపా ఇవ క్వచి త్సబాలాతపా ఇవాక్రియంత దశ దిశః. ధవళా న్యపి వివిధమణినికర కల్మాషై రుత్సర్పిభి శ్చూడామణిమరీచిభి శ్ఛాయూరాణీ వారాజంత రాజ్ఞా మాతపత్రాణి క్షణేన చ తురగమయ మివ మహీతలం కుంజర మయ మివ దిక్చక్రవాళ మాతపత్రమండలమయ మి వాంతరిక్షం ధ్వజ వనమయ మి వాంబరతల మిభమదగంధమయ ఇవ సమీరణః భూపాల మయీవ ప్రజాసృష్టిః ఆభరణాంశుమయీవ దృష్టిః కిరీటమయ ఇవా తపః చామరమయ ఇవ దివసః జయశబ్దమయ మివ త్రిభువన మభవత్. సర్వత శ్చకులపర్వతాకారైః ప్రచలద్భి ర్మత్తవారణైః ఉత్పాతచంద్ర మండలనిభై శ్చ ప్రేంఖద్భి రాతపత్రైః సంవర్తకాంభోదగంభీరభీమ నాదేన చ ధ్వనతా దుందుభినా తారకావర్షసదృశేన విసర్పతా గజశీ కరనికరేణ ధూమకేతుధూసరై శ్చోల్లసద్భి రవనిరజోదండకైః నిర్ఘాత పాతపరుషగంభీరఘోషై శ్చ కరికంఠగర్జితైః క్షతజ[1]కణవర్ష బభ్రుణా చ భ్రమతా మతంగజకుంభసిందూరరేణునా సంక్షుభితజలధిజలకల్లోల చంచలాభి శ్చ విసర్పంతీభి స్తురంగమాలాభిః అంధకారితదిగంతరేణ చానవరతం క్షరతా గజమదజలధారాదుర్దినేన కలకలేన చ భువనాం తరవ్యాపినా మహాప్రళయకాల ఇవ సంజజ్ఞే.

బహుళబల[2]కోలాహలభీతా ఇవ ధవళధ్వజనివహానిరంతరావృతా యయుః క్వాపి దశ దిశః. మలినావనిరజః సంస్పర్శశంకిత మివ సమద గజఘటావచూలసహస్రసంరుద్ధ మతిదూర మంబర మపససార. [3]ప్రచలిత వేత్రలతాసముత్సార్యమాణా ఇవ తురగఖురరజోధూసర [4]మర్క కిరణా ముముచుః పురోభాగం. ఇభకరశీకరనిర్వాపణత్రస్త ఇవాతపత్ర సంఛాదితాతపో దివసో ననాశ. బహుళబలభరజర్జరీకృతా మదకలకరి చరణశతతాడితా ద్వితీయేవ ప్రయాణభేరీ భైరవం భూమీ రరాస. గుల్ఫద్వయసే చ తురంగముఖవినిస్సృతసితఫేనపల్లవితే మదపయసి మదస్రుతాం కరిణాం ప్రచస్ఖలుః పదే పదే పదాతయః. హారితాళ పరిమళనిభేన చాతిపటునాగజమదామోదే నానులిప్తస్య సమా జస్యేవ

1. కణవషణవర్ష. 2. బహులకోలాహలధూసరతాభీతా ఇవార్క. 3. ప్రబల వేత్రివేత్ర. 4. తాభీతాఇవార్క.

సముపయయా [1]లిఖితాన్యగంధగ్రహణసామర్థ్యం ఘ్రాణేంద్రియస్య. క్రమేణ చ ప్రసర్పతో బలస్య పురః ప్రధావతాం జనకదంబకానాం కోలాహలేన తారతరదీర్ఘేణ చ కాహళానాం నినాదేన ఖురరవవిమిశ్రేణ చ వాజినాం హేషారవేణ అనవరతకర్ణతాళ[2]స్వనసంపృక్తేన చ దంతినా మాడంబరరవేణ గ్రైవేయకకింకిణీక్వణితానుసృతేన చ గతివశా ద్విషమ[3]విరావిణీనాం ఘంటానాం టంకృతేన మంగళశంఖశబ్దసంవర్ధితధ్వనీనాం చ ప్రయాణపటహానాం నినాదేన ముహుర్ముహు రితస్తత స్తాడ్యమానానాం చ డిండిమానాం నిస్స్వనేన జర్జరీకృతశ్రవణపుటస్య మూర్ఛే వాభవత్ జనస్య.

శనై శ్శనై శ్చ బలసంక్షోభజన్మా క్షితేరనేకవర్ణతయా క్వ చి జ్జీర్ణశఫరక్రోడధూమ్రః క్వ చి త్కపిమేళకసటాసన్నిభః క్వ చి త్పరిణతరల్లకరోమపల్లవమలినః క్వచిత్పత్రోర్ణతంతుపాండురః క్వ చి జ్జరఠమృణాళదండధవళగ క్వచిజ్జరత్కపికేసర(కేశ)కపిలః క్వ చి ద్ధరవృషభరోమంథఫేన పిండపాండురగ త్రిపథగాప్రవాహ ఇవ హరిచరణప్రభవః కుపిత ఇవ ముంచన్ క్షమా మారబ్ధపరిహాస ఇవ రుంధన్నయనాని వితృషిత ఇవ పిబన్ కరివరశీకరజలాని పక్షవానివోత్పతన్ గగనతల మళినివహ ఇవ చుంబ న్మదలేఖాం మృగపతి రివ రచయన్ కరికుంభస్థలీషు పద ముపాత్తవిజయ ఇవ గృహ్ణన్ పతాకాః జరాగమ ఇవ పాండరీకుర్వన్ శిరాంసి ముద్రయన్నివపష్ఠాగ్రసంస్థితో దృష్టిమాజిఘ్రిన్నివ మకరందమధుబిందులగ్నః కర్ణోత్పలాని మదకలకరికర్ణతాళతాడనత్రస్త ఇ వావిశన్ కర్ణశంఖోదరవివరాణి పీయమాన ఇవ ఉన్ముఖీభిరవనిపతిముకుటమణిభంగమకరికాభిః అభ్యర్చ్యమాన ఇవ తురగముఖవిక్షేపవిప్లుతైః ఫేనపల్లవకుసుమస్తబకైః అనుగమ్యమాన ఇవ మత్తగజఘంటాకుంభ భిత్తిసంభవేన ధాతుధూళివలయేన ఆలింగ్యమాన ఇవ చలచ్చామరకలాపవిధుతేన పటవాసపాంసునా ప్రోత్సాహ్యమాన ఇవ నరపతిశేఖరసహస్రపరిచ్యుతైః కుసుమకేసరరజోభిః ఉత్పాతరాహు రివ దివసకరమండల మకాండ ఏవ పిబన్ నృపప్రస్థానమంగళ

1. నిఖిలాన్య. 2. స్వరసంపృక్తేన. 3. విరావి.

ప్రతిసరవలయమాలికాసు గోరోచనాచూర్ణాయమానః క్రకచకృత చందనక్షోదధూసరో రేణు రుత్పపాత. అపరిమాణబలసంఘట్టసముప చీయమాన శ్చ శనై శ్శనై స్సంహార న్నివ విశ్వ మశేష మకాలకాల మేఘపటలమేదో విస్తార ముపగంతు మారేభే.

తేన చ క్రమేణోపచీయమానబహుళమూర్తినా దిగ్విజయ మంగళధ్వజేన రిపుకులకమలప్రళయనీహారేణ రా(జ్య)లక్ష్మీవిలాసపట వాసచూర్ణేన అహితాతపత్రపుండరీకషండతుషారేణ సేనాభరపీడిత మహీతలమూర్ఛాంధకారేణ చలద్బలజలదకాలకదంబకుసుమోద్గమేన దివసకరకిరణకమలవనోద్ధళనద్విపయూథేన గగనమహీతలప్లావనప్రళయ పయోధిపూరేణ త్రిభువనలక్ష్మీశిరోవకుంఠనపటేన మహావరాహకేసర నికరకర్బురేణ ప్రళయానలధూమరాజిమాంసలేనపాతాళతలాదివో త్తిష్ఠతా, చరణేభ్య ఇవ నిర్గచ్ఛతా, లోచనేభ్య ఇవ నిష్పతతా, దిగ్భ్య ఇవాగచ్ఛతా, నభ స్తలా దివ పతతా, పవనా దివోల్లసతా, రవికిరణేభ్య ఇవ సంభవతా, అనపహ్నుతచేతనేన నిద్రాగమేన అనుదితతారాగణనివ హేన బహుళనిశాప్రదోషేణ అపతితసలిలేన జలధరసమయేన అభ్రాంత భుజంగేన రసాతలేన హరిచరణేనేవ సంవర్ధమానేన త్రిభువన మలం ఘ్యత రజసా.

వికచకువలయవన మివ నవోదకేన గగనతల మవష్టభ్యమాన మలక్ష్యత క్షణాత్ క్షీరోదఫేనపాండునా క్షితిక్షోదేన. బహుళరజో ధూసరిత మశిశిరకిరణబింబ మవచూడచామర మివ నిష్ప్రభ మభవత్. దుకూలపట్టధవళా కదళికేవ కలుషతా మాజగామ గగనాపగా నరపాల బలభర మతిగురు మసహమానా పున రివ భారావతారణార్థ మమర లోక మారురోహ[1]రజోమిషేణ మహీ. నిశ్శేషనిపీతాతప మంతర్దహ్యా మాన మివ జలధి జలేషు ధూసరితరవిధ్వజపట మపత దవనిరజః. ముహూర్తేన చ గర్భవాస మివ సంహారసాగరజల మివ కృతాంతజఠర మివ మహాకాలముఖ మివ నారాయణోదర మివ బ్రహ్మాండమివ వివేశ

1. రజోనిభేన.

పృథివీ. మృణ్మయ ఇవ బభూవ దివసః [1]ప్రస్థమయ్య ఇవ చకాశిరే కకుభః. [2]ఏకమహాభూతమయ మివ త్రైలోక్య మాసీత్.

అథ నిజమదోష్మసంతప్తానాం దిశి దిశి కరవివరవినిస్సృతైః క్షరద్భిః క్షీరోదక్షౌదధవలైః శీకరాసారైః కర్ణపల్లవప్రహతి [3]వి(స్రు)తేన చ విసర్పతా దానజలబిందుదుర్దినేన హేషారవవిప్రకీర్ణైశ్చ వాజినాం లాలాజలలవజాలకై రుపశమితే రజసి పునరుపజాతాలోకాసు దిక్షు సాగరసలిలాదివోన్మగ్న మాలోక్య తదపరిమాణం బల ముపజాతవిస్మయః సర్వతో దత్తదృష్టి ర్వైశంపాయనశ్చంద్రాపీడమాబభాషే.

'యువరాజ! కిం న జితం దేవేన మహారాజాధిరాజేన తారాపీడేన యజ్జేష్యసి, కా దిశో న వశీకృతా యా వశీకరిష్యసి, కాని దుర్గాణి న ప్రసాధితాని యాని ప్రసాధయిష్యసి, కాని ద్వీపాంతరాణి నాత్మీకృతాని యా న్యాత్మీకరిష్యసి, కాని రత్నాని నోపార్జితాని యా న్యుపార్జయిష్యసి, కేవా న ప్రణతా రాజానః, కై ర్న విరచితః శిరసి బాలకమలకుట్మలకోమలః సేవాంజలిః, కై ర్న మసృణీకృతాః ప్రతిబద్ధహేమపట్టైర్లలాటైస్సభాభువః, కై ర్న ఘృష్టాః పాదపీఠే చూడామణయః, కైర్న ప్రతిపన్నా [4]వేత్రయష్టయః, కై ర్నోద్ధూతాని చామరాణి, కై ర్నోచ్చారితా జయశబ్దాః, కేషాం న పీతాః కిరీటపత్రమకరైః సలిలధారా ఇవ నిర్మలా స్త్వచ్చరణనఖమయూఖరాజయః, ఏతేహి తే చతురుదధిజలావగాహా దుర్లలితబలమహావలి(స్తా) స్త దశరథభగీరథభరతదిలీపాలర్కమాంధాతృప్రతిమాః కులాభిమానశాలినః సోమపాయినో మూర్ధాభిషిక్తాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివా రక్షాభూత మివాభిషేకపయః పాతపూతైః చూడామణిపల్లవై రుద్వహంతి మంగల్యాం భవచ్చరణరజస్సంహతిం, ఏభి రియ మాదిపర్వతై రి వాపరై ర్ధృతా ధరిత్రీ, ఏతాని చా ప్యమీషా మాప్లావితదశదిగంతరాళాని సైన్యాని భవంత ముపాసతే, తథాహి—పశ్యపశ్య యస్యాం యస్యాం దిశి విక్షిప్యతే చక్షుః తస్యాం తస్యాం రసాతలమివోద్గిరతి వసుధేవ సూతే కకుభ ఇవ వమంతి

2. ప్రస్తమయ్యా. 2. రేణుమూపేణేవ పరిణత మంబరతలం ఏకమహా. 3. విస్సృతేన. 4. వేత్రలతాః.

గగనతల మివ వర్షతి దివసఇవ సృజతి బలాని, అపరిమితబలభరాక్రాం
తా మన్యే స్మరతి మహాభారత సమరసంక్షోభస్యావ్యథితిః, ఏష శిఖర
దేశేషు పరిస్ఖలితమండలో ధ్వజాన్ గణయన్నివ కుతూహలాద్భ్రమతి
కదళికావనాన్తరేషు మయూఖమాలీ,సర్వతశ్చ నవజలముచాం కరిణా
మేలాపరిమళసురభిణి వేణికావాహిని నవవారిణి నిరంతరమగ్నాని
పతితమధుకరకులకలకల[1]కలితా కాళిందీజలకల్లోలకలితేవ భాతి భూత
ధాత్రీ—సైన్యభరసంక్షోభ భయాత్ సరిత ఇవ గగనతలముత్పతితాః
సంఛాదయంత్యో తాః దిక్చక్రవాళమిందుధవళా ధ్వజపంక్తయః, సర్వథా
చిత్రం య న్నాద్య విఘటితసకలకులశైలసంధిబంధా సహస్రశః శకలీ
భవతి బలభరేణ ధరిత్రీ యద్వా బలభరపీడితవసుధాధారణవిధురా
న చలంతి ఫణినాంపత్యుః ఫణాభిత్తయః’

ఇతి ఏవంవదత ఏవ తస్య యువరాజః సముచ్ఛ్రితానేక తోరణాం
తృణమయప్రాకారమందిరసహస్రసంబాధా ముల్లాసితధవళపటమండప
శతశోభినీ మావాసభూమి మవాప తస్యాం చావతీర్య రాజవత్సర్వాః
క్రియా శ్చకార సర్వైశ్చ తై స్సమేత్య నరపతిభి రమాత్యైశ్చ వివి
ధాభిః కథాభిర్వినోద్యమాన స్తం దివస మశేష మభినవపితృవియోగ
జన్మనా శోకావేగేనాయాస్యమానహృదయో దుఃఖేనాత్యవాహ
యత్. అతివాహితదివసశ్చ యామినీ మపి స్వశయనీయస్య నాతి
దూరే నిహితశయననిషణ్ణేన వైశంపాయ నేన అన్యతశ్చ సమీపే క్షితి
తలవిన్యస్తకుథప్రసుప్తయా పత్త్రలేఖయా సహ అంతరాపితృసక్తి మం
తరా మాతృసంబంధమంతరా శుకనాసమయం కుర్వన్నాలాపం నాత్యు
పజాతనిద్రః ప్రాయేణ జాగ్ర దేవ నిన్యే. ప్రత్యుషసిచోత్థాయ తేనైవ
క్రమే ణానవరతప్రయాణకైః ప్రతిప్రయాణక ముపచీయమానేన సేనా
సముదాయేన జ(ర్జ)ర్ఝరయన్ వసుంధరాం, ఆకంపయన్ గిరీన్, ఉత్సించన్
సరితః, ర(రి)క్తీకుర్వన్ సరాంసి, చూర్ణయన్ కాననాని, సమీకుర్వన్
విషమాణి, దళయన్ దుర్గాణి, పూరయ న్నిమ్నాని, నిమ్నయన్ స్థలా
ని ప్రాతిష్ఠత. శనై శ్శనై శ్చ స్వేచ్ఛయా పరిభ్రమన్, ఉన్నతాన్

1. కలిలా.

నమయన్ ఉన్నతానున్నమయన్నతాన్, ఆశ్వాసయన్ భీతాన్, రక్షన్
శరణాగతాన్, ఉన్మూలయన్ విటపకాన్, ఉత్సాదయన్ కణ్టకాన్, అభి
షించన్ స్థానస్థానేషు రాజపుత్రాన్, సమార్జయన్ రత్నాని, ప్రతీచ్ఛన్ను
పాయనాని, గృహ్ణన్ కరాన్, ఆదిశన్ దేశవ్యవస్థాః, స్థాపయన్ స్వచి
హ్నాని,కుర్వన్ కీర్తనాని, లేఖయన్ శాసనాని, పూజయన్నగ్రజన్మనః,ప్రణ
మన్ మునీన్, పాలయన్నాశ్రమాన్, జనయన్ జనానురాగం, ప్రకాశ
యన్ విక్రమం, ఆరోపయన్ ప్రతాపం, ఉపచిన్వన్ యశః, విస్తారయన్
గుణాన్,ప్రఖ్యాపయన్ సచ్చరితం, ఉద్యోతయన్ పౌరుషం, ఆమృద్నన్
వేలావనాని, బలరేణుభి రాధూసరీకృతసకలసాగరసలిలః పృథివీం విచ
చార. ప్రథమం ప్రాచీం తత స్త్రిశంకుతిలకాం తతో వరుణలాంఛనా
మనంతరం చ సప్తర్షితారాశబలాం దిశం విజిగ్యే. వర్షత్రయేణ చాత్మీ
కృతాశేషద్వీపాంతరం సకల మేవ చతురంభోధిఖాతవలయపరిఖాప్ర
మాణం బభ్రామ మహీమండలమ్. తతః క్రమేణ నిర్జితసకలభువనతలః
ప్రదక్షిణీకృత్య వసుధాం పరిభ్రమన్ కదాచి త్కైలాససమీపచా
రిణాం [1]హేమజటనామ్నాం కిరాతానాం సువర్ణపురం నామ నివా
సస్థానం నాతివిప్రకృష్టం పూర్వజలనిధే ర్జిత్వా జగ్రాహ తత్ర చ
నిఖిలధరణితలపర్యటనఖిన్నస్య నిజబలస్య విశ్రామహేతోః కతిపయాన్
దివసా నతిష్ఠత్.

ఏకదా తు తత్రస్థ ఏవేంద్రాయుధమారుహ్య మృగయా
నిర్గతో విచరన్ కాననం శైలశిఖరా దవతీర్ణం యదృచ్ఛయా కిన్నరమి
థున మద్రాక్షీత్. అపూర్వదర్శనతయా తు సముపజాతకుతూహలః
కృతగ్రహణాభిలాషః తత్సమీప మాదరా దుపసర్పితతురగ స్సముప
ససర్ప అదృష్టపూర్వపురుషదర్శనత్రాసప్రధావితం చ తత్పలాయ
మాన మనవరతపార్ష్ణిప్రహారద్విగుణీకృతజవేనేంద్రాయుధేన ఏకాకీ
నిర్గత్య నిజబలసమూహా త్సుదూర, మనుససార. 'అత్ర గృహ్యతే
అత్ర గృహ్యతే, ఇదం గృహీత మిదం గృహీత' మిత్యతిరభసాకృష్ట
చేతా మహాజవతయా తురంగమస్య ముహూర్తమాత్రేణైకపద మి

1. హేమకూటధామ్నాం.

వాసహాయ స్తస్మా త్ప్రదేశా త్పంచదశయోజనమాత్ర మధ్వానం
జగామ. తచ్చానుబధ్యమానం కిన్నరమిథున మాలోకయత ఏవాస్య
సమ్ముఖాపతిత మచలతుంగశిఖర మారురోహ. ఆరూఢే చ తస్మిఁ
శనై శ్శనై స్తదనుసారిణీం నివర్త్య దృష్టి మచలశిఖరప్రస్తరశకల
ప్రతిహతగతిప్రసరో విధృతతురంగ శ్చంద్రాపీడ స్తస్మిఁ కాలే సము
పారూఢశ్రమస్వేదార్ద్రశరీర మింద్రాయుధ మాత్మానం చావలోక్య
క్షణ మివ విచార్య స్వయ మేవ విహస్యాచింతయత్. 'కి మితి నిరర్థక
మయ మాత్మా మయా శిశు నే వాయాసితః, కి మనేన గృహీతేనా గృహీ
తేన వా కిన్నరయుగళేన ప్రయోజనమ్? యది గృహీత మిదం తతఃకిం?
అథ న గృహీతం తతోఽపి కిమ్? అహో మే మూర్ఖతాయాః ప్రకారః!
అహో య త్కించనకారితాయా మాదరః! అహో నిరర్థకవ్యాపారే
ష్వభినివేశః! అహో బాలిశచరితేష్వాసక్తిః! సాధుఫలం కర్మ క్రియ
మాణం వృథా జాతమ్, అవశ్యకర్తవ్యా క్రియా ప్రస్తుతా విఫలీభూ
తా, సుహృత్కార్య ముపపాద్యమానం నోపపన్నం, రాజధర్మః ప్రవ
ర్తితో న నిష్పన్నః, గుర్వర్థః ప్రారబ్ధో న పరిసమాప్తః, విజిగీషు
వ్యాపారయత్నో న సిద్ధః, కస్మా దహ మావిష్ట ఇవోత్సృష్టనిజపరి
వార ఏతావతీం భూమి మాయాతః? కస్మాచ్చ మయా నిష్ప్రయో
జనమిదమనుసృత మశ్వముఖద్వయమ్?' ఇతి విచార్యమాణే సత్య
యమాత్మైవ మే పర ఇవ హాస ముపజనయతి, న జానే కియతాఽధ్వనా
విచ్ఛిన్న మితో బల [1]మనుయాయి మే, మహాజవో హీంద్రాయుధో
నిమిషమాత్రేణాతిదూరమతిక్రామతి, న చాగచ్ఛతా మయా
తురగవేగవశా త్కిన్నరమిథునే బద్ధదృష్టినా అస్మి న్నవిరళతరుశత
శాఖాగుల్మలతాసంతానగహనే నిరంతరనిపతితశుష్కపర్ణావకీర్ణతలే
మహావనే పంథా నిరూపితః యేన ప్రతినివృత్య యాస్యామి,
న చాస్మిఁ ప్రదేశే ప్రయత్నేనాపి పరిభ్రమతా మర్త్యధర్మా కశ్చి
దాసాద్యతే యః సువర్ణపురగామినం పంథాన ముపదేక్ష్యతి, శ్రుతం
హి మయా బహుశః కథ్యమానముత్తరేణ సువర్ణపురం సీమాంత
లేఖా పృథివ్యాః సర్వజనపదానాం తతః పరతో నిర్మానుషమరణ్యం

1. మన్వయాయి.

తచ్చాతిక్రమ్య కైలాసగిరి రితి, అయం చ కైలాసః, త దిదానీం ప్రతినివృత్త్యైకాకినా స్వయ ముత్ప్రేక్ష్యోత్ప్రేక్ష్య దక్షిణామాశాం కేవలమంగీకృత్య గంతవ్యం, ఆత్మకృతానాం హి దోషాణాం నియత మనుభవితవ్యం ఫల మాత్మనైవ, ఇత్యవధార్య వామకరతలవలితరశ్మిపాశ స్తురంగం వ్యావర్తయామాస.

వ్యావర్తితతురంగశ్చ పునశ్చింతితవాన్. 'అయ ముద్భాసిత ప్రభాభాస్వరో భగవాన్ భాను రధునా దివసశ్రియో రశనామణిరివ మధ్య మలంకరోతి, పరిశ్రాంత శ్చాయ మింద్రాయుధః, త దేనం తావదా గృహీతకతిపయదూర్వాప్రవాలకబలం కస్మింశ్చిత్సరసి శిలాప్రస్రవణే వా సరిదంభసి వా స్నాతపీతోదక మపనీతశ్రమం కృత్వా స్వయం చ సలిలం పీత్వా కస్య చి త్తరోరధశ్ఛాయాయాం ముహూర్తమాత్రం విశ్రమ్య తతో గమిష్యామి' ఇతి చింతయిత్వా సలిల మ(న్వేషయన్) న్విష్యన్ ముహు ర్ముహు రిత స్తతో ద త్తదృష్టిః పర్యటన్ నలినీ జలావగాహోత్థిత స్యాచిరాపక్రాంతస్య చ మహతో గిరిచరస్య వనగజయూథస్య [1]చరణోత్తారితైః పంకపటలై రార్ద్రీకృతం కరావకృష్టైశ్చ సమృణాళమూలనాళైః కమలకలాపైః కల్మాషితం ఆర్ద్రార్ద్రైశ్చ శైవల ప్రవాలైః శ్యామలితోద్దేశ ముద్దళితైశ్చ కమలకుముదకువలయకల్హార కుట్మలై రంతరాంతరా విచ్ఛురిత ముత్ఖాతైశ్చ సకర్దమైశ్శాలూకకందై రాకీర్ణం ఖండితైశ్చ కుసుమస్తబకిసాలై ర్వనపల్లవై రాచ్ఛాదిత మాలూనాభిశ్చ కుసుమోప[2]విష్టనిష్పిష్టోచ్ఛ్వసత్ షట్పదాభి ర్వనలతాభి రాకులిత మభినవవకుళకుసుమపరిమళవాహినా చ తమాలపల్లవరస శ్యామేన మదజలేన సర్వతః సిక్తం మార్గ మద్రాక్షీత్.

ఉపజాతజలాశయశంకశ్చ తం ప్రతీప మనుసరన్ ఉద్గ్రీవదృశ్యై రుపరి ఛత్రమండలాకారైః సరళసాలసల్లకీప్రాయై రవిరలై రపి నిశ్శాఖతయా విరలై రి వోపలక్ష్యమాణైః పాదపై రుపేతేన స్థూల కపిలవాలుకేన శిలాతలబహుళతయా విరళతృణోలుపేన వనద్విపదశన

1. చరణోత్థాపితైః. 2. విష్టోల్లసత్షట్పదాభిః. 3. ణోలపేన.

దళితమనశ్శిలాధూళికపిలేన ఆభంగినీభిరుత్కీర్ణాభిరివ పత్త్రభంగకుటి
లాభిః పాషాణభేదకమంజరీభి ర్జటిలీకృతశిలాంతరాళేన అనవరతగళ
ద్గుగ్గులుద్రుమద్రవార్ద్రీకృతదృషదా శిఖరస్రుతశిలాజతురసపిచ్ఛిలోప
లేన [1]టంకనఖరఖురఖండితహరితాళక్షోదపాంసులేన ఆఖునఖరోత్ఖాత
బిలవిప్రకీర్ణ కాంచనచూర్ణేన సికతానిమగ్నచమరకస్తూరికామృగఖుర
పంక్తినా సంకీర్ణజీర్ణరంకురల్లకరోమప్రకరనిచితేన విషమశిలాచ్ఛేదోప
విష్ట [2]జీవంజీవకయుగళేన వనమానుషమిథునాధ్యాసితతటగుహాముఖేన
గంధపాషాణపరిమళామోదినా వేత్రలతా[3]ప్రతానవతా ప్రరూఢ వేణు
కైలాసతలేన కంచి దధ్వానం గత్వా తస్యైవ కైలాసశిఖరిణః
పూర్వోత్తరే దిగ్భాగే జలభారాలసజలధరవ్యూహ మివ బహుళపక్ష
క్షపాంధకార మివ పుంజీకృత మత్యాయతం తరుషండం దదర్శ [4]తం చ
సమ్ముఖా దాగతేన కుసుమరజఃకషాయామోదినా జలసంసర్గశిశిరేణ
శీకరిణా చందనరసస్పర్శేనాలింగ్యమాన ఇవ [5]జలతరంగమారుతేన
కమలమధుపానమత్తానాంచ శ్రోత్రహారిభిః కలహంసానాం కోలాహలై
రాహూయమాన ఇవ ప్రవివేశ.

ప్రవిశ్య చ తస్య తరుషండస్య మధ్యభాగే మణిదర్పణ మివ
త్రైలోక్యలక్ష్మ్యాః స్ఫటికభూమిగృహ మివ వసుంధరా దేవ్యాః నిర్గ
మనమార్గ మివ సాగరాణాం నిష్యంద మివ దిశా[6]మవతార మివ జలా
కారం గగనతలస్య కైలాస మివ ద్రవతా మాపన్నం తుషారగిరి మివ
విలీనం చంద్రాతప మివ రసతా ముపేతం హరాట్టహాస మివ జలీభూతం
త్రిభువనపుణ్యరాశి మివ సరోరూపే ణావస్థితం వైడూర్యగిరిజాల మివ
సలిలాకారేణ పరిణతం శరదభ్రబృంద మివ ద్రవీభూయైకత్ర నిష్యం
దితం ఆదర్శభవన మివ ప్రచేతసః స్వచ్ఛతయా మునిమనోభి రివ సజ్జన
గుణై రివ హరిణలోచనప్రభాభి రివ ముక్తాఫలాంశుభి రివ నిర్మిత మా
పూర్ణపర్యంత మపి అంతస్స్ఫుటదృష్టసకలవృత్తాంతతయా రిక్త మివోప
లక్ష్యమాణం అనిలోద్ధూతజలతరంగశీకరధూళీజన్మభిస్సర్వత స్సము

1. టంకణహయఖుర. 2. జీవజ్జీవక. 3. ప్రతానప్రరూఢవేణునా కైలాస.
4. తచ్చ. 5. జలతరంగరుతేన. 6. మంశావతార మివ గగనతలస్య.

త్థితై స్సంరక్ష్యమాణ మి వేంద్రచాపసహస్రైః ప్రతిమానిభే నాంతః ప్రవిష్ట(ం)సకలకాననశైలనక్షత్రగ్రహచక్రవాళం త్రిభువన ముద్భిన్నపంకజే నోదరేణ నారాయణ మివ బిభ్రాణ మాసన్నకైలాసావతీర్ణస్య చ శతశో భగవతః ఖండపరశో ర్మజ్జనోన్మజ్జనక్షోభచలితచూడామణి చంద్రఖండచ్యుతే నామృతరసేన జలక్షాళితవామార్ధకపోలగళితలావణ్యప్రవాహానుకారిణా సమ్మిశ్రితజల ముపకూలతమాలవన ప్రతిబింబాంధకారితాభ్యంతరై ర్దృశ్యమానరసాతలద్వారై రివ సలిలప్రదేశై ర్గంభీరతరం దివాప్యుపజాతనిశాశంకై శ్చక్రవాకమిథునైః పరిహ్రియమాణనీలోత్పలవనగహన మసకృత్పితామహపరి పూరితకమండలుపరిపూతజల మనేకశో వాలఖిల్యకదంబకకృతసంధ్యోపాసనం బహుశః సలిలావతీర్ణసావిత్రీభగ్న దేవతార్చనకమలసహస్రం సహస్రశ స్సప్తర్షిమండలస్నానపవిత్రీ కృతం సర్వదా సిద్ధవధూధౌతకల్పలతావల్కలపుణ్యీకృతోదక ముదక క్రీడాదోహదాగతానాం చ గుహ్యకేశ్వరాంతగపురకామినీనాం మకరకేతుచాపచక్రాకృతిభి రతివికటై రావర్తిభి ర్నాభిమండలై రాపీతసలిలం క్వచిద్వరుణ[1]హంసాక్రాంతవికచకమలవనషండం క్వచి ద్దిగ్గజమజ్జనజర్జరితజరన్మృణాలజాలఖండం క్వచిత్త్ర్యంబకవృషభవిషాణకోటిఖండితతటశిలాఖండం క్వచి ద్యమమహిషశృంగశిఖరవిక్షిప్తఫేనపిండం క్వచి దైరావతదశనముసలఖండితకుముద[2]షండం యౌవన మి వోత్కలికాబహుళ ముత్కంఠితమివ మృణాళవలయాలంకృతం మహాపురుషమివ మీనమకరకూర్మచక్రప్రకటలక్షణం షణ్ముఖచరితమివ శ్రూయమాణక్రౌంచవనితాప్రలాపం భారతమివ పాండుధార్తరాష్ట్రకులపక్షకృతక్షోభమమృతమథనసమయ మివ తీరావస్థితశితికంఠపీయమానవిషం కృష్ణబాలచరితమివ తటకదంబశాఖాధిరూఢహరికృతజలప్రపాతక్రీడం మదనధ్వజమివ మకరాధిష్ఠితం దివ్యమివానిమిషలోచన రమణీయ మరణ్య మివ విజృంభమాణపుండరీక మురగకుల మి వానంతశతపత్రపద్మోద్భాసితం కంసబలమివ మధుకరకులోపగీయమాన కువలయాపీడం కద్రూస్తనయుగళ మివ నాగ సహస్రపీతపయోగండూ

---

1. హంసోపాత్తకమలవనమకరందం. 2. ఖండం.

షం మలయ మివ చందనశిశిరవనమసత్సాధన మి వాదృష్టాంత మతి మనోహర మాహ్లాదనం దృష్టే రచ్ఛోదం నామ సరో దృష్టవాన్.

ఆలోకమాత్రే ణై వాపగత శ్రమో దృష్ట్వా [1]మన స్యకరో దూహం. 'అహో! నిష్ఫల మపి మే తురగముఖమిథునానుసరణ మేత దాలోకయత స్సర స్సఫలతా ముపగతం, అద్య పరిసమా ప్త మీక్షణయుగళస్య ద్రష్టవ్యదర్శనఫలమ్, ఆలోకితః ఖలు రమణీయానా మంతః, దృష్ట ఆహ్లాదనీయానా మవధిః, వీక్షితా మనోహరాణాం సీమాంత లేఖా, ప్రత్యక్షీకృతా ప్రీతిజననానాం పరిసమాప్తిః, విలోకితా దర్శనీయానా మవసానభూమిః, ఇదముత్పాదయ్య సరస్సలిలం అమృతరస ముత్పాదయతా వేధసా పున రుక్తతామివ నీతా స్వసృష్టిః, ఇద మపి ఖల్వమృత మివ సర్వేంద్రియాహ్లాదనసమర్థమ్, అతివిమలతయా చక్షుషః ప్రీతిముపజనయతి, శిశిరతయా స్పర్శసుఖ ముపాహరతి, కమలసుగంధిత యాఘ్రాణ మాప్యాయయతి, హంసముఖరతయా శ్రుతి మానందయతి, స్వాదుతయా రసనా మాహ్లాదయతి, నియతం చాస్యైవ దర్శనతృష్ణ యా న పరిత్యజతి భగవాన్ కైలాస [2]నివాసన ముమాపతిః, న ఖలు సాంప్రత మాచరతి జలశయనదోహదం దేవో రథాంగపాణిః, యది ద మమృతరససురభిసలిల మపహాయ లవణరసపరుషపయస్యుదన్వతి స్వపితి, నూనం చేదం న ప్రథమ మాసీ త్సరః, యేనప్రళయే వరాహ ఘోణాభిఘాతభీతా భూతధాత్రీ కలశయోనిపానపరికలితసకలసలిలం సాగరమవతీర్ణా, అన్యథా యద్య త్రాగాధానేకపాతాళగంభీరాంభసి నిమగ్నా భవే న్మహాసరసి కి మేకేన మహావరాహసహస్రై రపి నాసాదితా భవేత్, నూనం చాస్మాదేవ సలిలలేశమాదాయాదాయ మహా ప్రళయేషు ప్రళయపయోదాః ప్రళయదుర్దినాంధకారితదశదిశః ప్లావయంతి భువనాంతరాణి మన్యేచాయ త్త త్సలిలమయం బ్రహ్మాండ రూప మాదౌ భువన మభూ త్తదిదం పిండీభూతం సరోవ్యపదేశేనావ స్థితమ్.'

---

1. మనస్యేవమకరోత్. 2. నివాసవ్యసన. 3. యత్సృష్టేరర్వాక్సలిల.

ఇతి విచారయ న్నేవ తస్య శిలాశకలకర్కశవాలుకాప్రాయం విద్యాధరోద్ధృతసనాళకుముదకలాపార్చి తానేకచారుసైకతలింగమరుంధతీద త్తదినకరార్ఘ్యపయఃపర్య స్తరక్తకమలశోభిత ముపకూలశిలాతలోపవిష్టజలమానుషనిషేవ్యమాణాతపమభ్యర్ణతయా చ కైలాసస్య స్నానాగతమాతృమండలపద [1]పంక్తిముద్రాంకితమవతీర్ణ భస్మసూచిత మగ్నోత్థితగణబృందోద్ధూలనమవగాహావతీర్ణగణపతిగండస్థలగళిత మదప్రస్రవణసిక్తమతిప్రమాణపాదానుమీయమానతృషిత కాత్యాయనీ సింహావతారమార్గం దక్షిణం తీర మాసాద్య తురగా దవతతార. అవతీర్య చ వ్యపనీతపర్యాణమింద్రాయుధమకరోత్. క్షితితలలుఠితోత్థితం చ గృహీతకతిపయయవసగ్రాసం సరోఽవతార్య పీత సలిల మిచ్ఛయా స్నాతం చోత్థాప్య అన్యతమస్య సమీపవర్తిన స్తరోర్మూల శాఖాయా మపగతఖలీనం హస్తపాశశృంఖలయా కనకమయ్యా [2]చరణౌ బద్ధ్వా కృపాణికావలూనాన్ క్షిప్త్వా చాగ్రతః కతిచి త్సర స్తీరప్రరూఢ దూర్వాప్రవాలకబలాన్ స్వయ మపి సలిల మవతతార. తత శ్చ ప్రక్షాళితకరచరణయుగళశ్చాతక ఇవ కృత్వా జలమయ మాహారం చక్రాహ్వాయ ఇ వాస్వ్యా మృణాళశకలాని శిశిరాంశు రివ కరాగ్రైః స్పృష్ట్వా కుముదాని ఫణీవాభినంద్య జలతరంగవాతా ననంగశరప్రహారాతుర ఇ వోరసి నిధాయ నలినీదళో త్తరీయ మరణ్య గజ ఇవ శీకరార్ద్ర పుష్కరోపశోభితకరః సరస్సలిలా దుదగాత్. ప్రత్యగ్రభగ్నశిశిరై శ్చ సమృణాళకై ర్జలకణికాచితైః కమలినీపలాశై ర్లతామండపపరిక్షిప్తే శిలాతలే సం స్తర మాస్తీర్య నిధాయ శిరసి పిండీకృత ముత్తరీయం నిషసాద. ముహూర్తం విశ్రాంతశ్చ తస్య సరస ఉత్తరే తీరప్రదేశే సముచ్చరంత మున్ముక్తకబలేన నిశ్చలశ్రవణపుటేన తన్ముఖ భూతేనోద్గ్రీవేణేంద్రాయుధేన ప్రథమ మాకర్ణితం శ్రుతిసుభగం వీణాతంత్రీఝంకారమిశ్రమమానుషం గీతశబ్ద మశృణోత్. శ్రుత్వా చ కుతోఽత్ర విగతమర్త్యసంపాతే ప్రదేశే గీతధ్వనేః సంభూతి రితి సముపజాతకౌతుకః కమలినీపత్ర[3]సంస్తరా దుత్థాయ తామేవ గీతసంపాతసూచితాం దిశం చక్షుః ప్రాహిణోత్. అతిదవీయ స్తయా తు తస్య ప్రదేశస్యాప్రయత్న

1. పంక్తి. 2. చరణే. 3. ప్రస్తరాత్.

వ్యాపృతలోచనోఽపి విలోకయన్ న కించి ద్దదర్శ. త మేవ కేవల మన
వరతం గీత శబ్దం శుశ్రావ. కుతూహలవశా చ్చ గీతధ్వనిప్రభవజిజ్ఞాసయా
కృత గమనబుద్ధి ర్దత్తపర్యాణ మింద్రాయుధమారుహ్య ప్రియగీతైః
ప్రథమ ప్రస్థితై [1]రపి వనహారిణై రుపదిశ్యమానవర్త్మా సప్తచ్ఛదవకులై
లాలవంగలవలీలతాలోలకుసుమసురభిపరిమళయా అళికులవిరుతిముఖ
రితయా తమాలనీలయా దిఙ్నాగమదవీథ్యేవ పశ్చిమయా సరస్తీర
వనలేఖయా నిమిత్తీకృత్య తం గీతధ్వని మభిప్రతస్థే.

క్రమేణ చ సమ్ముఖాగతైః అచ్ఛనిర్ఝరజలకణజాలజనితజడిమ
భిః జర్జరితభూర్జవల్కలైః ధూర్జటివృషభరోమంథఫేనబిందువాహిభిః
షణ్ముఖశిఖండిశిఖాచుంబిభిః అంబికాకర్ణపూరపల్లవోల్లాసనదుర్లలితై
రుత్తరకురుకామినీకర్ణోత్పలప్రేంఖోలనదోహదిభిః ఆకంపిత [2]తక్కో
లైః న మేరుకుసుమపాంసుపాతిభిః పశుపతిజటాబంధాన్తర్వాసుకిపరిపీత
శేషై రాహ్లాదిభిః పుణ్యైః కైలాసమారుతై రభినంద్యమానో గత్వా
చ తం ప్రదేశం సర్వతో మరకతహారితైః హారిహారీతరుతిరమణీయైః
భ్రమద్భృంగరాజనఖరజర్జరితజరఠకుట్మలైః ఉన్మదకోకిలకులకబళీకృత
సహకారకోమలాగ్రపల్లవైః ఉన్మదషట్చరణచక్రవాళవాచాలితవికచ
చూతకలికైః అచకితచకోరచంచుచుంబితమరీచాంకురైః చంపకపరాగ
పుంజపింజరకపింజలజగ్ధపిప్పలీఫలైః ఫలభరనికరనిపీడితనిబిడదాడిమీ
నీడప్రసూతకలవింకైః ప్రక్రీడితచపలకపికులకరతలతాడనతరళితతాలీ
పుటైః అన్యోన్యకలహకుపితకపోతపోత సంఘాతలోలపక్షపాళీపాతిత
కుసుమైః కుసుమరజోరాశిశారశారికాశ్రితశిఖరైః శుకశతముఖనఖశిఖర
శకలితఫలస్ఫీతైః జలధరజలలుబ్ధవిప్రలబ్ధముగ్ధచాతకధ్వానముఖరితత
మాలషండైః ఇభకలభకోల్లూనపల్లవవేల్లితలవలీవలయైః ఆలీయమాన
నవయౌవనమదమత్తపారావత పక్షక్షేపపర్యస్తకుసుమస్తబకైః తను
పవనకంపితకోమలకదలీదళవీజితైః అవిరళఫలనికరావనతనాలికేరవనైః
అకఠోరపత్రపుటపూగవిటపీపరివృతైః అనివారితవిహంగతుండఖండిత
పిండఖర్జూరజాలకైః మదముఖరమయూరీమధురరవవిరావితాంతరైః అ

1. రప్రార్థితైరపి. 2. కల్లోలైః 3. ఖండైః.

కలితకలికాకలాపదంతురైః అంతరాంతరా కైలాస[1]తరంగితసైకత శీతల భూమిభాగైః వనదేవతా కరతలనివహానిభ మలక్తకజలలవసిక్త మివ కిసలయనికర మతిసుకుమార ముద్వహద్భిః గ్రంథిపర్ణకగ్రాససముదిత చమరీకులనిషేవితమూలైః కర్పూరాగరుప్రాయైః. ఇంద్రాయుధై రివ ఘనావస్థానైః కుముదై రివాదత్తదినకరశరప్రవేశశిశిరాభ్యంతరైః దాశరథిబలై రివాంజననీలనలపరిగతప్రాంతైః ప్రాసాదై రివ సపారావతైః భవనతాపసై రివ సన్నిహితవేత్రాసనైః రుద్రై రివ నాగలతాబద్ధపరికరైః ఉదధికూలపులినై రివ నిరంతరోద్భిన్నప్రవాలలతాంకురజాలకైః అభిషేకసలిలై రివ సర్వౌషధికుసుమఫలకిసలయసనాథైః ఆలేఖ్యగృహై రివ బహువర్ణచిత్రపత్రశకునిశతశోభితైః కురుభి రివ భారద్వాజద్విజోపసేవితైః మహాసమరముఖై రివ పున్నాగసమాకృష్టశిలీముఖైః మహాకరిభిరివ ప్రలంబబాలపల్లవస్పృష్టభూతలైః అప్రమత్త పార్థివై రివ పర్యంతావస్థితబహుగుల్మకైః దంశితై రివ భ్రమర[2]సంపాత కవచావృతకాయైః ప్రయాణాభిముఖై రివ వానరకరాంగులీస్పృష్టగుంజైః అవనిపాలశయనై రివ సింహపాదాంకితతలైః ఆరబ్ధపంచతపఃక్రియై రివోచ్ఛిఖశిఖిమండలపరివృతైః దీక్షితై రివ కృతకృష్ణసారవిషాణకండూయనైః జరద్గృహామునిభిరివ జటాలవాలకమండలుధరైః ఇంద్రజాలికై రివ దృష్టిహారిభిః పాదపైః పరివృతం చంద్రప్రభనామ్నః తస్య సరసః పశ్చిమే తీరే కైలాసపాదస్య జ్యోత్స్నావదాతయా ప్రభయా ధవళయత స్తం ప్రదేశం భూతలభాగసన్నివిష్టం భగవతః శూలపాణేః శూన్యం సిద్ధాయతన మపశ్యత్.

తచ్చ పవనోద్ధూతై రిత స్తతః సమాపతద్భిః కేతకీ గర్భధూళిభి ర్ధవళీక్రియమాణకాయః పశుపతిదర్శనహేతో ర్బలా దివ ప్రతిపాద్యమానం భస్మవ్రత మాయతనప్రవేశపుణ్యై రివ పరిగృహ్యమాణః ప్రవిశ్యాద్రాక్షీత్. చతుస్తంభస్ఫటికమండపికాతలప్రతిష్ఠిత మచిరోద్ధృతై రార్ద్రా[3]ద్రిశిఖరగళజ్జలబిందుభిః ఊర్ధ్వవిపాటితచంద్రబింబదళై

1. తరంగిణీతరంగిత సికతతలభూమి. 2. సంఘాత. 3. ర్ద్రై ర్దళశిఖర.

రివ నిజాట్టహాసావయవై రివ శేషఫణాశకలై రివ పాంచజన్యసహోదరై రివ క్షీరోదహృదయాకారై రుపపాదితమౌక్తికమకుటవిభ్రమైః శుచిభి ర్మందాకినీపుండరీకైః కృతార్చనమమలముక్తాశిలాఘటితలింగమశేష త్రిభువనవందితచరణం చరాచరగురుంచతుర్ముఖం భగవంతం త్ర్యంబకమ్.

తస్య చ దక్షిణాం మూర్తిమాశ్రిత్యాభిముఖీమాసీనా ముపరచితబ్రహ్మాసనామతివిస్తారిణా సర్వదిఙ్ముఖప్లావకేన ప్రళయవిఘ్నతక్షీర పయోధిపయగ పూరపాండురేణ అతిదీర్ఘకాలసంచితేన తపోరాశినేవ స్వతో విసర్పతా పాదపాంతరైః త్రిస్రోతో జలనిభేన పిండీభూయ వహతేవ దేహప్రభావితానేన సగిరికాననం [1]హతభయ మివ తం ప్రదేశం కుర్వతీ మన్యత్రైవ ధవళయంతీ కైలాసగిరి మంతర్దృష్టు రపి లోచనపథ ప్రవిష్టేన శ్వేతిమానమివ మనో నయంతీ మతిధవళప్రభాపరిగతదేహ తయా స్ఫటికగృహగతా మివ దుగ్ధసలిలమగ్నామివ విమల[2]చీనాంశుకాంతరితామివ ఆదర్శతలసంక్రాంతా మివ శరదభ్రపటలతిరస్కృతా మివ అపరిస్ఫుటవిభావ్యమానావయవాం పంచమహాభూతమయమపహాయ ద్రవ్యాత్మక[3]మంగళనిష్పాదనోపకరణకలాపం ధవళగుణే నైవ కేవలేనోత్పాదితాం దక్షాధ్వరక్రియా మివోద్ధతగణకచగ్రహభయోపసేవితత్ర్యంబకాం నిరంతరభస్మోల్లుంఠనసితాంగీం రతి మివ మదనదేహ నిమిత్తం హరప్రసాదనార్థ మాగృహీతహరారాధనాం క్షీరోదధిదేవతా మివ సహవాసపరిచితహరచంద్రలేఖోత్కంఠాకృష్టా మిందుమూర్తి మివ స్వర్భానుభయకృతత్రినయనశరణగమనా మైరావతదేహచ్ఛవి మివ గజాజినావకుంఠనోత్కంఠితశితికంఠచింతితోపనతాం పశుపతిదక్షిణముఖ హాసచ్ఛవిమివ నిర్గత్య కృతావస్థానాం శరీరిణీ మివ రుద్రోద్ధూలనవిభూతి మావిర్భూతాం జ్యోత్స్నా మివ హరకంఠాంధకారవిఘట్టనోద్యమ ప్రాప్తాం గౌరీ [4]తపస్సిద్ధి మివ కృతదేహపరిగ్రహాం కార్తికేయకౌమార వ్రతక్రియా మివ మూర్తిమతీం గిరిశవృషభదేహద్యుతిమివ పృథ గవస్థితా మాయతనతరుకుసుమసమృద్ధిమివ శంకరాభ్యర్చనాయ స్వయ

1. దంతమయ మివతం. 2. చేలాంశుకాం. 3. మగనిష్పాద. 4. మనశ్శుద్ధి మివ.

ముద్యతాం పితామహతపస్సిద్ధిమివ మహీతల మవతీర్ణామాది యుగ
ప్రజాపతికీర్తిమివ సప్తలోకభ్రమణఖేదవిశ్రాంతాం త్రయీ మివ
కలియుగధ్వస్తధర్మశోకగృహీతవనవాసా మాగామికృతయుగ బీజ
కలామివ ప్రమదారూపేణావస్థితాం దేహవతీమివ మునిజన ధ్యాన
సంపద మమరగజవీథీ మివాభ్రగంగాభ్యాగమవేగపతితాం కైలాస
శ్రియ మివ దశముఖోన్మూలనక్షోభనిపతితాం శ్వేతద్వీపలక్ష్మీ మి
వాన్యద్వీపాంతరావలోకనకుతూహలాగతాం కాశకుసుమ వికాస
కాంతి మివ శరత్సమయముదీక్షమాణాం శేషశరీరచ్ఛాయా మివ
రసాతల మపహాయ నిర్గతాం ముసలాయుధ దేహప్రభా మివ మధుమద
విఘూర్ణనాయాసవిగళితాం శుక్లపక్షపరంపరామివ పుంజీకృతాం
సర్వహంసై రివ ధవలతయా కృతసంవిభాగాం ధర్మహృదయా దివ
నిర్గతాం శంఖా ది వోత్కీర్ణాం ముక్తాఫలాదివాకృష్టాం మృణాళై
రివ విరచితావయవాం దంతవళై రివ ఘటితా మిందుకరకూర్చకై
రివ ప్రక్షాళితాం వర్ణసుధాచ్ఛటాభిరివాచ్ఛురితాం అమృతఫేన పిండై
రివ పాండురీకృతాం పారదరసధారాభి రివ ధౌతాం రజతద్రవే
ణేవ నిర్మృష్టాం చంద్రమండలాది వోత్కీర్ణాం కుటజకుందసింధువార
కుసుమచ్ఛవిభి రి వోల్లాసితామియత్తా మివ ధవలిమ్నః స్కంధావ
లంబినీభి రుదయతటగతా దర్కబింబా దుద్ధృత్య బాలరశ్మిప్రభాభి రివ
నిర్మితాభిః ఉన్మిషత్తడిత్తనుతరళతేజస్తామ్రాభిః అచిరస్నానావస్థితవిరళ
వారికణతయా ప్రణామలగ్నపశుపతిచరణభస్మచూర్ణాభిరివ జటాభి
రుద్భాసితశిరోభాగాం జటాపాశగ్రథిత ముత్తమాంగేన మణి
మయం నామాంక మీశ్వరచరణద్వయ ముద్వహంతీం 'రవిరథతురగ
ఖురముఖక్షుణ్ణనక్షత్రక్షోదవిశదేన భస్మనా ఽలంకృతలలాటపట్టికాం
శిఖరశిలాశ్లిష్టశశాంకకలామివ శైలరాజమేఖలా మతులభక్తిప్రసాధి
తయా లక్షీకృతలింగయా ద్వితీయయేవ పుండరీకమాలయా
దృష్ట్యా సంభావయంతీం భూతనాథ మనవరతగీతపరిస్ఫురితాధరపుట
వశా దతిశుచిభిః శుద్ధహృదయమయూఖై రివ గీతగుణై రివ స్వరై
రివ స్తుతివర్ణై రివ మూర్తిమద్భి ర్ముఖా న్నిష్పతద్భి ర్దశనాంశుభిః పున

రివ స్నపయంతీం గౌరిపతి మతివిమలైశ్చ వేదార్థైరివ సాక్షా త్పితా
మహాముఖాదాకృష్టైః గాయత్రీవర్ణై రివ గ్రంథనా(గ్రథనతా)ముపగతైః
నారాయణనాభిపుండరీకబీజై రివోద్ధృతైః సప్తర్షిభి రివ కరతలస్పర్శ
పూత మాత్మాన మిచ్ఛద్భి స్తారకారూపేణాగతైః ఆమలకీఫలస్థూలై
ర్ముక్తాఫలై రుపరచితేనాక్షవలయేనాధిష్ఠితకంఠభాగాం పరివేషపరిగత
చంద్రమండలా మివ పౌర్ణమాసీమధోముఖహారశిరఃకపాలమండలాకా
రేణ మోక్షపురద్వారకలశ కాంతినా స్తనయుగళేన ఏకహంసమిథునసనా
థా మివ శ్వేతగంగాం గౌరీసింహసటామయేనేవ చామరరుచిరాకృతినా
స్తనయుగళమధ్యనిబద్ధగ్రంథినా కల్పతరులతావల్కలేన కృతోత్తరీయ
కృత్యా మయుగ్మలోచనసకాశాత్ ప్రసాదలబ్ధేన చూడామణిచంద్ర
మయూఖజాలే నేవ మండలీకృతేన బ్రహ్మసూత్రేణ పవిత్రతరీకృతకా
యా మాప్రపదీనేన చ స్వభావసితేనాపి బ్రహ్మాసనబంధోత్తానచరణ
తలప్రభాపరిష్వంగా ల్లోహితాయమానేన దుకూలపటేన ప్రావృత
నితంబాం యౌవనే నాఽపి స్వకాలోపసర్పిణా నిర్వికారవినీతేనశిష్యే
ణేవోపాస్యమానాం లావణ్యేనాపి కృతపుణ్యేనేవ స్వచ్ఛాత్మనాపరిగృ
హీతాం రూపే ణాపి రుచిరలోచనేన విగతచాపలే నాయతనమృగే
ణేవ నిషేవితా ముత్సంగగతాం చ స్వపుతామివ సూక్ష్మశంఖఖండి
కాంగుళీయకపూరితాంగుళినా త్రిపుండ్ర కావశేషభస్మపాండురేణ
ప్రకోష్ఠబద్ధశంఖఖండకేన నఖమయూఖదంతురతయాగృహీతవంత [1]కోశే
నేవ దంతమయీం దక్షిణకరేణ వీణామాస్ఫాలయంతీం ప్రత్యక్షా
మివ గంధర్వవిద్యాం మణిమండపికాస్తంభలగ్నాభి రాత్మానురూపాభిః
సహచరీభి రివ సవీణాభి ర్విలాసవతీభిః ప్రతిమాభి రుపేతాం స్నపనా
ర్ద్రలింగసంక్రాంతప్రతిబింబతయాఽతి ప్రబలభక్త్యాఽఽరాధితస్య హృద
య మివప్రవిష్టాం హరస్య హారలేఖ యేవ ప్రాప్తకంఠయోగయా గ్రహ
పంక్త్యేవ ధ్రువప్రతిబద్ధయా క్రుద్ధ యేవ రక్తముఖవర్ణయా మత్త
యేవ ఘూర్ణితమందతారయా ఉన్మత్త యే వానేకకృతతాళయా
మీమాంస యే వానేకభావనానువిద్ధయా గీత్యా దేవం విరూపాక్ష

1. కోణే నేవ.

ముపవీణయంతీ మతిమధురగీతావకృష్టై ర్ధ్యాన మివాభ్యస్యద్భి ర్నిశ్చ
ల[1]కరపుటై ర్మృగవరాహవానరవారణశరభసింహప్రభృతిభి ర్వనచరై
రాబద్ధమండలై రాకర్ణ్యమానగీతానువిద్ధవిపంచీఘోషామమరాపగా మివ
నభ సోఽవతీర్ణాం దీక్షితవాచ మి వాప్రాకృతాం త్రిపురారిశరశలాకా
మివ తేజోమయీం పీతామృతా మివ విగతతృష్ణా మీశానశిరశ్శశి
కళా మి వానుపజాతరాగా మమథితోదధిజలసంపద మి వాంతః
ప్రసన్నా మసమస్తపదవృత్తి మి వాద్వంద్వాం బౌద్ధబుద్ధి మివ నిరా
లంబనాం వైదేహీమివ ప్రాప్తజ్యోతిగప్రవేశాం ద్యూతకలాకుశలా
మివ వశీకృతాక్షహృదయాం మహీ మివ జలావృతదేహాం హిమసమయ
దివసముఖలక్ష్మీ మివ పరిపీతభాస్కరాతపా మార్యా మివ సముపాత్త
యతి(గ)గుణోచితమాత్రా మాలిఖితా మివాచలావస్థానా మంశుమయీ
మివ తనుచ్ఛాయానులిప్తభూతలాం నిర్మలాం నిర్మమాం నిరహంకారాం
నిర్మత్సరా మమానుషాకృతిం దివ్యత్వా దపరిజ్ఞాయమానవయః
ప్రమాణా మ ష్టాదశవర్షదేశీయామివోపలక్ష్యమాణాం ప్రతిపన్న
పాశుపతవ్రతాం కన్యకాం దదర్శ.

తతోఽవతీర్య తరుశాఖాయాం బద్ధ్వా తురగముపసృత్య భగ
వతే భక్త్యా ప్రణమ్య త్రిలోచనాయ తామేవ దివ్యయోషిత మనిమేష
పక్ష్మణా నిశ్చలనిబద్ధలక్ష్యేణ చక్షుషా పున ర్నిరూపయామాస ఉదపాది
చాస్య తస్యా రూపసంపదా కాంత్యా ప్రశాంత్యా చావిర్భూతవిస్మ
యస్య మనసి వితర్కః. 'అహో! జగతి జంతూనా మసమర్థి'తోపనతా
న్యాపతంతి వృత్తాంతాంతరాణి, తథాహి:—మయా మృగయాయాం
యదృచ్ఛయా నిరర్థక మనుబధ్నతా తురగముఖమిథునమయ మతి
మనోహరో మానవానా మగమ్యో దివ్యజనసంచరణోచితః ప్రదేశో
వీక్షితః, అత్ర చ సలిలమన్వేషమాణేన హృదయహారి సిద్ధజనోప
స్పృష్టజలం సరో దృష్టమ్, తత్తీరలేఖావిశ్రాంతేన చామానుషం
గీత మాకర్ణితమ్, తచ్చానుసరతా మానుషదుర్లభదర్శనా దివ్యకన్య

1. కర్ణపుటైః.

కేయ మాలోకితా, న హి మే సంశీతి రస్యా దివ్యతాం ప్రతి, ఆకృతి
రేవానుమాపయ త్యమానుషతాం, కుతశ్చ మర్త్యలోకే సంభూతి రేవం
విధానాం గన్ధర్వధ్వనివిశేషాణాం, త ద్యది మే సహసా దర్శనపథా
న్నాపయాతి నారోహతి వా కైలాసశిఖరం నోత్పతతి వా గగనత
లం తతః కా త్వం కి మభిధానా వా కిమర్థం వా ప్రథమే వయసి ప్రతిప
న్నా వ్రత మితి సర్వమే వైతదేనా ముపసృత్య పృచ్ఛామి, అతిమహా
నయ మవకాశ ఆశ్చర్యాణామ్, ఇత్యవధార్య తస్యామేవ స్ఫటికమండ
పికాయా మన్యతమం స్తంభమాశ్రిత్య సముపవిష్టో గీతసమాప్త్య
వసరం ప్రతీక్షమాణ స్తస్థౌ.

అథ గీతావసానే మూకీభూతవీణా ప్రశాంతమధుకరమధుర
రుతేవ కుముదినీ సా కన్యకా సముత్థాయ ప్రదక్షిణీకృత్య కృతహర
ప్రణామా పరివృత్య స్వభావధవలయా తపఃప్రభావప్రగల్భయా దృ
ష్ట్యా సమాశ్వాసయంతీవ పుణ్యై రివ స్పృశంతీ తీర్థజలై రివ ప్రక్షాళ
యంతీ తపోభి రివ పావయంతీ శుద్ధి మివ కుర్వాణా వరదాన మివోప
పాదయంతీ పవిత్రతామివ నయంతీ చంద్రాపీడ మాబభాషే. 'స్వాగత
మతిథయే, కథ మిమాం భూమి మనుప్రాప్తో మహాభాగః, తదుత్తి
ష్ఠాగమ్యతామ్, అనుభూయతా మతిథిసత్కారః' ఇతి. ఏవముక్తస్తు
తయా సంభాషణమాత్రేణై వానుగృహీత మాత్మానం మన్యమానః
ఉత్థాయ భక్త్యా కృతప్రణామో 'భగవతి యథాఽఽజ్ఞాపయసి' ఇత్యభి
ధాయ దర్శితవినయః శిష్యఇవ తాం వ్రజంతీ మనువవ్రాజ వ్రజంశ్చ
సమర్థయామాస:—'హంత తావన్నేయం మాం దృష్ట్వా తిరోభూతా,
కృతం హి మే కుతూహలేన ప్రశ్నాశయా హృది పదమ్, యథా చేయ
మస్యా స్తపస్విజనదుర్లభదివ్యరూపాయా అపి దాక్షిణ్యాతిశయాత్
ప్రతిపత్తి రభిజాతా విభావ్యతే తథా సంభావయామి, నియత మియ
మఖిల మాత్మోదంత మభ్యర్థ్యమానా మయా కథయిష్యతి' ఇత్యేవం చ
కృతమతిః పదశతమాత్ర మివ గత్వా నిరంతరై ర్ద్రివాఽపి రజనీసమయ
మివ దర్శయద్భి స్తమాలతరుభి రంధకారితపురోభాగాం ఉత్ఫుల్లకుసు
మేషు లతానికుంజేషు కూజతాం మంద్రం మదమత్తమధు

లిహాం విరుతిభి ర్ముఖరీకృతపర్యంతా మతిదూరపాతినీనాం చ ధవళ
శిలాతలప్రతిఘాతోత్పతన ఫేనిలానామపాం ప్రస్రవణైరుత్కోటి
గ్రావవిటంకవిపాట్యమానై రుచ్చరద్ధ్వనిభిరవశీర్యమాణతుషార
శిశిరశీకరాసారై రాబధ్యమాన నీహారాం హిమహారహారహాసధవళై
శ్చోభయతః క్షరద్భి ర్నిర్ఝరై ర్ద్వారావలంబితచారుచలచ్చామర
కలాపామివో పలక్ష్యమాణామంతఃస్థాపిత మణికమండలుమండలా
మేకాంతావలంబితయోగపట్టికాం విశాఖికాశిఖరనిబద్ధ నాలికేరీఫల
వల్కలమయధా తోపానద్యుగోపేతా మవశీర్ణాంగ భస్మధూసరవల్కల
శయనీయసనాథైకదేశామిందుమండలేనేవ టంకోత్కీర్ణేన శంఖ
మయేన భిక్షాకపాలేనాధిష్ఠితాం సన్నిహితభస్మాలాబుకాం గుహా మద్రా
క్షీత్. తస్యాశ్చ ద్వారి శిలాతలే సముపవిష్టో వల్కలశయనశిరోభాగ
విన్యస్తవీణాం తతః పర్ణపుటేన నిర్ఝరా దాగృహీత మర్ఘ్యసలిల మా
దాయ తాం కన్యకాం సముపస్థితామల మతియంత్రణయా కృతమ్,
అతిప్రసాదేన భగవతి! ప్రసీద, విముచ్యతామయమత్యాదరః,
త్వదీయ మాలోకన మపి సర్వపాపప్రశమనమఘమర్షణ మివ పవిత్రీ
కరణాయాలమాస్యతా' మి త్యబ్రవీత్. అనుబధ్యమాన శ్చ తయా
తాం సర్వామతిథిసపర్యా మతదూరావన తేన శిరసా సప్రశ్రయం ప్రతి
జగ్రాహ.

కృతాతిథ్యయా చ తయా ద్వితీయశిలాతలోపవిష్టయా క్షణ
మివ తూష్ణీం స్థిత్వా క్రమేణ పరిపృష్టో దిగ్విజయా దారభ్యకిన్నర
మిథునానుసరణప్రసంగేనాగమన మాత్మనః సర్వమాచచక్షే విదిత
సకలవృత్తాంతా చోత్థాయ సా కన్యకా భిక్షాకపాల మాదాయ తేషా
మాయతన తరూణాం తలేషు విచచార అచిరేణ చ తస్యాః స్వయం
పతితైః ఫలై రపూర్యత భిక్షాభాజనమ్. ఆగత్య చ తేషాం ఫలానా
ముపయోగాయ నియుక్తవతీ చంద్రాపీడమ్. ఆసీచ్చ తస్య చేతసి:—
'నాస్తిఖల్వసాధ్యం నామ తపసామ్. కి మతః పర మాశ్చర్యం య దత్ర
వ్యపగతచేతనా అపి సచేతనా ఇవాస్యై భగవత్యై సమతిసృజంతః
ఫలాన్యాత్మానుగ్రహ ముపపాదయంతి వనస్పతయః, చిత్ర మిద మా
లోకిత మస్మాభి రదృష్టపూర్వమ్.' ఇత్యధికతరోపజాతవిస్మయ శ్చోత్థాయ

త మేవ ప్రదేశ మింద్రాయుధ మానీయ వ్యపనీతపర్యాణం నాతి దూరే సంయమ్య నిర్ఝరజలనిర్వర్తితస్నానవిధిస్త్వ మృతరసస్వాదూ న్యుపయుజ్య ఫలాని పీత్వా చ తుషారశిశిరం ప్రస్రవణజల ముప స్పృశ్య చైకాంతే తావ దవతస్థే యావ త్తయాఽపి కన్యయా కృతో జలఫలమూలమయే స్వాహారేషు ప్రణయః.

ఇతి పరిసమాపితాహారాం నిర్వర్తితసంధ్యోచితాచారాం శిలా తలే విస్రబ్ధ ముపవిష్టాం నిభృత ముపసృత్య నాతిదూరే సముపవిశ్య ముహూర్త మివ స్థిత్వా చంద్రాపీడః సవినయ మవాదీత్. 'భగవతి! త్వత్ప్రసాదప్రాప్తి ప్రోత్సాహితేన కుతూహలేనాకులీక్రియమాణో మానుషతాసులభో లఘిమా బలా దనిచ్ఛంత మపి మాం ప్రశ్నకర్మణి నియోజయతి, జనయతి హి ప్రభుప్రసాదలవో ఽపి ప్రాగల్భ్య మధీర ప్రకృతేః స్వల్పోఽప్యేకదేశావస్థాన కాలకలాపరిచయ ముత్పాదయతి, అణు ర ప్యుపచారపరిగ్రహః ప్రణయ మారోపయతి, త ద్యది నాతిఖేద కర మివ తతః కథనే నాత్మాన మనుగ్రాహ్య మిచ్ఛామి, అతిమహత్ఖలు భవద్దర్శనాత్ ప్రభృతి మే కౌతుక మస్మి న్విషయే, కతర న్మరుతా మృషీణాం గంధర్వాణాం గుహ్యకానా మప్సరసాం వా కుల మను గృహీతం భగవత్యా జన్మనా?, కి మర్థం వాస్మి న్కుసుమసుకుమారే నవే వయసి వ్రతగ్రహణం?, క్వేదం వయః?, క్వేదం తపః?, క్వే యమా కృతిః?, క్వ చాయం లావణ్యాతిశయః?, క్వేయ మింద్రియాణా ముప శాంతిః? త దద్భుత మివ మే ప్రతిభాతి, కిం నిమిత్తం వా అనేకసిద్ధసాధ్య సంబాధాని సురలోకసుభగా న్యపహాయ దివ్యాశ్రమపదాని ఏకా కినీ వన మిద మమానుష మధివససి?, క శ్చాయం ప్రకారో యత్తై రేవ పంచభి ర్మహాభూతై రారబ్ధ మీదృశీం ధవళతాం ధత్తే శరీరమ్?, నే ద మస్మాభి రన్యత్ర దృష్టశ్రుతపూర్వం, అపనయ తు నః కౌతుకమ్, ఆవేదయతు భవతీ సర్వ మిదం.' ఇ త్యేవ మభిహితా సా కి మ ప్యంతర్ధ్యాయంతీ తూష్ణీం ముహూర్త మివ స్థిత్వా నిశ్వస్య స్థూల స్థూలై రంతర్గతాం హృదయశుద్ధి మి వాదాయ నిర్గచ్ఛద్భిః ఇంద్రియ ప్రసాద మివ వర్షద్భిః తపోరసనిష్యంద మివ స్రవద్భిః లోచన

విషయం ధవళిమాన మివ ద్రవీకృత్య పాతయద్భిః అచ్ఛాచ్ఛై రమల
కపోలస్థలస్ఖలితైః అవశీర్ణహారముక్తముక్తాఫలతరళపాతైః అనుబద్ధబిం
దుభిః వల్కలావృతకుచశిఖరజర్జరితశీకరై రశ్రుభి రామీలితలోచనా
నిశ్శబ్దం రోదితు మారేభే.

తాం చ ప్రరుదితాం దృష్ట్వా చంద్రాపీడ స్తత్క్షణమచింత
యత్ :—'అహో! దుర్నివారతా వ్యసనోపనిపాతానాం యదీదృశీ మ
ప్యాకృతి మనభిభవనీయా మాత్మీయాం కుర్వంతి, సర్వథా న న కం
చన స్పృశంతి శరీరధర్మాణముపతాపాః, బలవతీ హి ద్వంద్వానాం
ప్రవృత్తిః, ఇవ మపర మధికతర ముపజనిత మతిమహ న్మనసి మే
కౌతుక మస్యా బాష్పసలిలపాతేన, న హ్యల్పీయసా శోకకారణేన
క్షేత్రీక్రియంతే ఏవం విధా మూర్తయః, నహి క్షుద్రనిర్ఘాతపాతా
భిహతా చలతి వసుధా.' ఇతి సంవర్ధితకుతూహల శ్చ శోకస్మరణహే
తుతా ముపగత మపరాధిన మి వాత్మానమవగచ్ఛన్నుత్థాయ ప్రస్ర
వణా దంజలినా ముఖప్రక్షాళనోదక ముపనిన్యే సా తు తదనురోధా
దవిచ్ఛిన్నబాష్పజలధారాసంతానాఽపి కించిత్కషాయితోదరే ప్రక్షా
ళ్య లోచనే వల్కలోపాంతేన వదన ముపమృజ్య దీర్ఘముష్ణం చ
నిశ్వస్య శనైః ప్రత్యవాదీత్ :—'రాజపుత్ర! కిమనేన నాతిసర్ఘృణహృద
యాయా మమ మందభాగ్యాయాః పాపాయా జన్మనః ప్రభృతి వైరా
గ్యవృత్తాంతే నాశ్రవణీయేన శ్రుతేన, తథాఽపి యది మహ త్కుతూ
హలం త త్కథయామి శ్రూయతామ్.

ఏతత్ప్రియేణ కల్యాణాభినివేశినః శ్రుతివిషయమాపతిత
మేవ యథా విబుధసద్మ న్యప్సరసో నామ కన్యకాః సంతీతి, తాసాం
చతుర్దశ కులాని, ఏకం భగవతః కమలయోనే ర్మనసః సముత్పన్నమ్,
అన్య ద్వేదేభ్యః సంభూతమ్, అన్య దగ్నే రుద్భూతమ్, అన్య త్పవనా
త్ప్రసూతమ్, అన్యదమృతా న్మథ్యమానా దుత్థితమ్, అన్యజ్జలాజ్జాతమ్,
అన్య దర్క కిరణేభ్యో నిర్గతమ్, అన్యత్ సోమరశ్మిభ్యో నిష్పతితమ్,
అన్యద్భూమే రుద్భూతమ్, అన్యత్సౌదామినీభ్యః ప్రవృత్తమ్, అన్య
నృత్యునా నిర్మితమ్, అపరం మకరకేతునా సముత్పాదితమ్, అన్యత్తు

దక్షస్య ప్రజాపతే రతిప్రభూతానాం సుతానాం మధ్యే ద్వే సుతే ముని
రరిష్టా చ బభూవతుః-తాభ్యాం గంధర్వైః సహ కులద్వయం జాతం, ఏవ
మేతాన్యేకత్ర చతుర్దశ కులాని, గంధర్వాణాం తు దక్షాత్మజాద్విత
యసంభవం త దేవ కులద్వయం జాతమ్, తత్ర మునే స్తనయ శ్చిత్ర
సేనాదీనాం పంచదశానాం భ్రాతౄణా మధికో గుణైః షోడశ శ్చిత్ర
రథో నామ సముత్పన్నః, స కిల సకలత్రిభువనప్రఖ్యాతపరాక్రమో
భగవతా సమస్తసురమౌళిమాలాలాలితచరణనలినేనాఖండలేన సుహృ
చ్ఛబ్దేనోపబృంహితప్రభావః సర్వేషాం గంధర్వాణా మాధిపత్య
మసిలతామరీచినిచయమేచకితేన బాహునా సముపార్జితం శైశవ ఏ
వాప్తవాన్, ఇతశ్చ నాతిదూరే తస్యాస్మా ద్భారతవర్షా దుత్తరే
ణానంతరే కింపురుషనామ్ని వర్షే వర్ష పర్వతో హేమకూటో నామ
నివాసః. తత్ర చ తద్భుజయుగళపరిపాలితా న్యనేకాని గంధర్వశతసహ
స్రాణి ప్రతివసంతి, తే నైవ చేదం చైత్రరథం నామాతిమనోహరం
కాననం నిర్మితమ్, ఇదం చా చ్ఛోదాభిధాన మతిమహ త్సరో నిఖా
నితమ్, అయం చ భవానీపతి రుపరచితో భగవాన్, అరిష్టాయా స్తు
పుత్రస్తుంబురుప్రభృతీనాం సోదర్యాణాం షణ్ణాం జ్యేష్ఠో హంసో నామ
జగద్విదితో గంధర్వః తస్మిన్ ద్వితీయే గంధర్వకులే గంధర్వరా
జేన చిత్రరథే నైవాభిషిక్తో[1] బాల్య ఏవ రాజ్యపద మాసాదితవాన్,
అపరిమితగంధర్వబలపరివారస్య తస్యాపి స ఏవ గిరి రధివాసః యత్తు
తతోఽమృతమయూఖ[2]సంభవమప్సరసాం కులం - తస్మాత్ కిరణజాలాను
సారగళితేన సకలే నేవ రజనికరకలాపలావణ్యేన నిర్మితా త్రిభువన
నయనాభిరామా భగవతీ ద్వితీయేవ గౌరీ గౌరీతినామ్నా హిమకరకిర
ణావదాతవర్ణా కన్యకా ప్రసూతా. తాం చ ద్వితీయగంధర్వకులాధి
పతి ర్హంసో మందాకినీ మివ క్షీరసాగరః ప్రణయినీ మకరోత్, సాతు
భగవతా మకరకేతనేనేవ రతిః శరత్సమయే నేవ కమలినీహంసేన
సంయోజితా సదృశసమాగమోపజనితా మతిమహతీం ముదముపగత
వతీ, నిఖిలాంతఃపురస్వామినీ చ తస్యాభవత్.

---

1. బాల ఏవ. 2. సంభూతానా మప్స.

తయోశ్చ తాదృశయోర్మహాత్మనోరహమీదృశీ విగత లక్షణా శోకాయ కేవల మనేకదుఃఖసహస్రభాజన మేకైవాత్మజా సముత్పన్నా, తాత స్త్వనపత్యతయా సుతజన్మాతిరిక్తేన మహోత్సవేన మమ జన్మాభినందితవాన్, అవాప్తే చ దశమేఽహని కృతయథోచితసమాచారో మహాశ్వేతేతి యథార్థమేవ నామ కృతవాన్, సాహం పితృభవనే బాలతయా కలమధురప్రలాపినీ వీణేవ గంధర్వాణామంకాదంకం సంచరంతీ అవిదితస్నేహాశోకాయాసమనోహరం శైశవమ[1]తీతవతీ, క్రమేణ చ కృతం మే వపుషి వసంత ఇవ మధుమాసేన మధుమాస ఇవ నవపల్లవేన నవపల్లవ ఇవ కుసుమేన కుసుమ ఇవ మధుకరేణ మధుకర ఇవ మదేన నవయౌవనేన పదమ్.

అథ విజృంభమాణనవనలినవనేషు అకఠోరచూతకలికాకలాపకృతకాముకోత్కలికేషు కోమలమలయమారుతావతారతరంగితానంగధ్వజాంశుకేషు మదకలితకామినీగండూషశీధుసేకపులకితవకులేషు మధుకరకులకలంకకాళీకృతకాలేయకకుసుమకుట్మలేషు అశోకతరుతాడనారణితరమణీయమణినూపురఝంకారసహస్రముఖరేషు వికసత్కుసుమపరిమళపుంజితాళిజాలమంజుశింజితసుభగసహకారేషు అవిరళకుసుమధూళివాలుకాపులి●ధవళితధరాతలేషు మధుమదవిడంబితమధుక(ర)రికదంబకసంవాహ్యమానలతాడోలేషు ఉత్ఫుల్లపల్లవలవలీలీయమానమత్తకోకిలోల్లాసితమధుశీకరోద్గమదుర్దినేషు ప్రోషితజనజాయాజీవోపహారహృష్టమన్మథేషు మన్మథాస్ఫాలితచాపరవభయస్ఫుటితపథికహృదయరుధిరార్ద్రీమార్గేషు కింశుకసమాకీర్ణేషు అవిరతపతత్కుసుమశరపతత్రిపత్రసూత్కారబధిరీకృతదిఙ్ముఖేషు దివాపి ప్రవృత్తాంతర్మదనరాగాంధాభిసారికాసార్థసంకులేషు ఉద్వేలరతిరససాగరపూరప్లావితేషు సకలజీవలోకహృదయానంద[2]కేషు మధుమాసదివసేషు ఏకదాఽహమంబయా సహ మధుమాసవిస్తారితశోభం ప్రోత్ఫుల్లనవనలినకుముదకువలయకహ్లార మిద మచ్ఛోదం సరః స్నాతు మభ్యాగమమ్, అత్ర చ స్నానార్థ మాగతయా భగవత్యా పార్వత్యా తటశిలాతలేషు విలిఖితాని సభృంగిరిటీని పాంసునిమగ్నకృశపదమండలానుమితమునిజనప్రణామప్రదక్షిణాని త్ర్యంబకప్రతిబింబకాని వందమానా భ్రమరభర

1. అతి. 2. దాయ.

భుగ్నగర్భకేసరజర్జరకుసుమోపహారరమ్యోఽయం లతామండపః - పర
భృతనఖకోటిపాటితకుట్మలనాళవివరగళితమధునికరధారః సుపుష్పితో
ఽయం సహకారతరుః - ఉన్మదమయూరకులకలకలభీతభుజంగముక్తతలా
శిశిరేయం చందనవనవీథికా - వికచకుసుమపుంజపాతసూచితవనదేవతా
ప్రేంఖోలనశోభనేయం లతాడోలా-బహుళకుసుమరజః పటలమగ్న కల
హంసపదలేఖ మతిరమణీయ మిదం తీరతరుతలమ్ - ఇతి స్నిగ్ధ మనోహర
తరోద్దేశదర్శనలోభాకృష్టహృదయయా సహ సఖీజనేన వ్యచరమ్.

అథైకస్మింశ్చ ప్రదేశే ఝటితి వనానిలే నోపనీతం నిర్భరవిక
సితేఽపి కాననే అభిభూతాన్యకుసుమపరిమళం. విసర్పంత మతిసురభి
తయా అనులింపంత మివ పూరయంత మివ తర్పయంత మివ ఘ్రాణేం
ద్రియ మహమహమికయా మధుకరకులై రనుబధ్యమాన మనాఘ్రాత
పూర్వ మమానుషలోకోచితం కుసుమగంధ మభ్యజిఘ్రమ్, కుతో
ఽయ మిత్యుపారూఢకుతూహలా చాహం ముకుళితలోచనా తేన
కుసుమగంధేన మధుకరీ వాకృష్యమాణా కౌతుకతరళాభ్యధికతరోప
జాతనూపురమణిఝంకారాకృష్టపరః కలహంసాని కతిచి త్పదానిగత్వా
హరనయనహుతాశనేంధనీకృతమదనశోకవిధురం వసంత మివ తపస్యంత
మఖిలమండలప్రాప్త్యర్థ మీశానశిరశ్శశాంక మివ ధృతవ్రత మయుగ్మ
లోచనం వశీకర్తుకామం కామ మివ సనియమ మతితేజస్వితయా ప్రచల
తటిల్లతాపంజరమధ్యగత మివ గ్రీష్మదివసదివసకరమండలోదరప్రవిష్ట
మివ జ్వలనజ్వాలాకలాపమధ్యస్థిత మివ విభావ్యమాన మున్మిషంత్యా
బహుళబహుళయా దీపకాలోకపింగళయా దేహప్రభయా కపిలీ
కృతకాననం కనకమయ మివ తం ప్రదేశం కుర్వాణం రోచనారసలు
లిత ప్రతిసరసమానసుకుమారపింగళజటం పుణ్యపతాకాయమానయా
సరస్వతే సమాగమోత్కంఠాకృతచందనలేఖయేవ భస్మలలాటికయా
బాలపులినలేఖ యేవ గంగాప్రవాహ ముద్భాసమాన మనేకశాప
భ్రుకుటిభవనతోరణేన భ్రూలతాద్వయేన విరాజిత మత్యాయతతయా
లోచనమయీం మాలా మివ గ్రథితా ముద్వహంతం సర్వ
హరిణై రివ దత్తలోచనశోభాసంవిభాగ మాయతోత్తుంగఘ్రాణవంశ

మప్రాప్తహృదయప్రవేశేన నవయౌవనరాగేణేవ సర్వాత్మనా పాటలీ
కృతాధరరుచకమనుద్భిన్నశ్మశ్రురాజిత్వా దనాసాదితమధుకరావలివ
లయపరిక్షేపవిలాస మివ బాలకమల మాననం దధాన మనంగకార్ముక
గుణేనేవ కుండలీకృతేన తపస్తటాకకమలినీమృణాళేనేవ యజ్ఞోపవీతే
నాలంకృత మేకేన సనాళవతుళఫలాకారం కమండలు మపరేణ మకర
కేతువినాశశోకరుదితాయా రతే రివ బాష్పజలబిందుభి రారచితాం
స్ఫటికగుళికాక్షమాలికాం కరేణ కలయంత మనేకవిద్యాపగాసంగ
మావర్తనిభయా నాభిముద్రయోఽపశోభమానమంతర్జ్ఞాననిరాకృతస్య
మోహాంధకారస్యాపయానపదవీ మివాంజనరజో లేఖాశ్యామలాం
రోమరాజి ముదరేణ తనీయసా తనీయసీం బిభ్రాణమాత్మ తేజసా విజిత్య
సవితారమాగృహీతేన పరివేషమండలేనేవ మౌంజీమేఖలాగుణేన పరి
క్షిప్తజఘనభాగ మభ్రగంగాస్రోతోజలప్రక్షాళితేన జరచ్చకోరలోచన
పుటపాటలకాంతినా మందారవల్కలే నోపపాదితామ్బరప్రయోజన
మలంకార మివ బ్రహ్మచర్యస్య యౌవన మివ ధర్మస్య విలాప మివ సర
స్వత్యాః స్వయంవరపతి మివ సర్వవిద్యానాం సంకేతస్థాన మివ సర్వ
శ్రుతీనాం నిదాఘకాల మివ సాషాఢం హిమసమయకానన మివ స్ఫుటిత
ప్రియంగుమంజరీగౌరం మధుమాస మివ కుసుమధవళతిలకభూతిభూషిత
ముఖ మాత్మానురూపేణ సవయసా అపరేణ దేవతార్చనకుసుమా
న్యుచ్చిన్వతా తాపసకుమారేణానుగత మతిమనోహరం స్నానార్థ
మాగతం మునికుమారక మపశ్యమ్.

తేన చ కర్ణావతంసీకృతాం వసంతదర్శనానందితాయాః స్మిత
ప్రభా మివ వనశ్రియః మలయమారుతాగమనార్థలాజాంజలి మివ మధు
మాసస్య యౌవనలీలా మివ కుసుమలక్ష్మ్యాః సురతపరిశ్రమస్యేవ జల
కణజాలకావలీ మివ రతేః ధ్వజచిహ్న చామరపిచ్ఛికా మివ మనోభవ
గజస్య మధుకరకాముకాభిసారికాం కృత్తికాతారాస్తబకానుకారిణీం
అమృతబిందునిష్యందినీ మదృష్టపూర్వాం కుసుమమంజరీ మద్రాక్షమ్,
అస్యాః పరిభూతాన్యకుసుమామోదో నన్వయం పరిమళ ఇతి మనసా
నిశ్చిత్య తం తపోధనయువాన మీక్షమాణాఽహ మచింతయమ్.—

'అహో! రూపాతిశయనిష్పాదనోపకరణ[1]కౌశలస్యాక్షీణతా విధాతుః, యత్ త్రిభువనాద్భుతరూపసంభారం భగవంతం కుసుమాయుధ ముత్పాద్య తదాకారాతిరిక్తరూపరాశి రయ మపరో మునిమాయామయో మకరకేతురుత్పాదితః, మన్యే చ సకలజగన్నయనానందకరం శశిబింబం విరచయతా లక్ష్మీలీలాధివాసభవనాని కమలాని సృజతా ప్రజాపతినా ప్రథమ మేతదాననాకారకరణకౌశలాభ్యాస ఏవ కృతః, అన్యథా కిమివ హి సదృశవస్తువిరచనా[2]యాః కారణమ్, అలీకం చేదం యథా కిల సకలాః కలాః కలా(వ)పతో బహుళపక్షే క్షీయమాణస్య సుషుమ్నానామ్నా రశ్మినా రవి రాపిబతీతి, తాః ఖ ల్వస్య గభస్తయః సమస్తావపు రివ మా(విశ)వసంతీతి, 'కుతో౽న్యథా రూపాపహారిణి క్లేశబహులే తపసి వర్తమాన స్యేదం లావణ్యమ్' ఇతి విచింతయంతీ మేవ మా మవిచారితగుణదోషవిశేషో రూపైకపక్షపాతీ నవయౌవనసులభః కుసుమాయుధః [3] కుసుమాసవమద ఇవ మధుకరీం పరవశా మకరోత్.

ఉచ్ఛ్వసితైః సహ విస్మృతనిమేషేణ కించిదాముకుళిత[4]పక్ష్మణా ఆజిహ్మితతరళతరతారకశారోదరేణ దక్షిణేన చక్షుషా సస్పృహ మాపిబంతీవ కి మపి యాచమానేవ త్వదాయత్తాస్మీతి వదంతీవ అభిముఖం హృదయ మర్పయంతీవ సర్వాత్మనా౽నుప్రవిశంతీవ తన్మయతా మివ గంతు మీహమానా మనోభవాభిభూతాం త్రాయస్వేతి శరణ మి వోపయాంతీ దేహి మే హృదయే౽వకాశ మిత్యర్థితా మివ దర్శయంతీ 'హాహా! కి మిద మసాంప్రత మతిహ్రేపణ మకులకుమారీజనోచిత మిదం మయా ప్రస్తుత మితి జానానా ప్యప్రభవంతీ కరణానాం స్తంభితేవ లిఖితేవ ఉత్కీర్ణేవ స్యూతేవ మూర్ఛితేవ విధృతేవ నిష్పంద సకలావయవా తత్కాలావిర్భూతే నావష్టంభేన అకథితశిక్షితేన అనాఖ్యేయేన స్వసంవేద్యేన కేవలమ్ న విభావ్యతే కిం తద్రూపసంపదా కిం మనసా కిం మనసిజేన కి మభినవయౌవనేన కిమనురాగేణే వోపదిశ్యమానా కి మన్యేనైవ వా కేనాపి ప్రకారేణ అహ మపి న జానామి కథం కథ మితి త మతిచిరం వ్యలోకయమ్, ఉత్క్షిప్య నీయమానేవ

---

1. కోషస్య. 2. యాం. 3. కుసుమసమయమద. 4. పక్ష్మణాజిహ్మిత.

తత్సమీప మింద్రియైః పురస్తా దాకృష్యమాణేవ హృదయేన పృష్ఠతః
ప్రేర్యమాణేవ పుష్పధన్వనాఽథమపి ముక్తప్రయత్నమాత్మాన మధార
యమ్, అనంతరం చ[1] తన్మదనేనావకాశమివ దాతు మాహితసంతానా
నిరీయుః శ్వాసమరుతః, సాభిలాషం హృదయ మాఖ్యాతుకామ మివ స్ఫు
రితముఖమభూత్ కుచయుగళమ్, స్వేదసలిలలవలేఖాక్షాళి తే వాగళ
ల్లజ్జా, మకరధ్వజనిశితశరనికరనిపాతత్రస్తేవాకంపత గాత్రయష్టిః,
తద్రూపాతిశయం ద్రష్టు మివ కుతూహలా దాలింగనలాలసేభ్యోఽం
గేభ్యో నిరగా ద్రోమాంచజాలకమ్, అశేషతః స్వేదాంభసా ధౌత
శ్చరణయుగళా దివ హృదయ మవిశ ద్రాగః.

అసీ చ్చ మమ మనసి:—'శాంతాత్మని దూరీకృతసురతవ్యతికరే
అస్మి౯ జనే మాం నిక్షిపతా కి మివ మనార్యే ణాసదృశ మారబ్ధం మన
సిజేన, ఏవం చ నా మాతిగూఢం హృదయ మంగనాజనస్య, య దను
రాగవిషయయోగ్యతా మపి విచారయితుం నాలమ్, క్వేద మతిభా
స్వరం ధామ తేజసాం తపసాం చ, క్వ చ ప్రాకృతజనాభినందితాని
మన్మథపరిస్పందితాని, నియత మయం మా మేవం మకరలాంఛనేన
విడంబ్యమానా ముపహసతి మనసా, చిత్రం చేదం య దహ మేవ మవ
గచ్ఛంత్యపి న శక్నో మ్యాత్మనో వికార ముపసంహర్తుమ్, అన్యా అపి
కన్యకా స్త్రపా మపహాయ స్వయ ముపయాతాగపతీ౯, అన్యాఅప్యనేవ
దుర్వినీతేన మన్మథే నోన్మత్తతాం నీతా నార్యః, న పున రహ మేకా
యథా, కథమనేన క్షణేనాకారమాత్రాలోకనాకులీభూత మేవ మస్వ
తంత్రతా ముపై త్యంతఃకరణం, కాలోఽహి గుణా శ్చ దుర్నివార
తామారోపయంతి మదనస్య సర్వథా, యావదేవ సచేతనాఽస్మి యావ
దేవ చ న పరిస్ఫుటమనేన విభావ్యతే మే మదనదుశ్చేష్టితలాఘవ
మేతత్ తావదే వాస్మాత్ ప్రదేశాదపసర్పణం శ్రేయః, కదాచి
దనభిమతస్మరవికారదర్శనకుపితోఽయం శాపాభిజ్ఞాం కరోతి మామ్,
అదూరకోపా హి మునిజనప్రకృతిః'. ఇత్యవధార్యాపసర్పణాభిలాషి
ణ్యహమభవమ్, అశేషజనపూజనీయా చేయం జాతిరితి కృత్వా తద్వ

1. మేఽంతర్మదనావకాశ మివ.

దనాకృష్టదృష్టిప్రసర మచలితపక్ష్మమాలం అదృష్టభూతలమ్ ఈషదు
ల్లసితకర్ణపల్లవోన్ముక్తకపోలమండలం ఆలోలాలకలతాలసత్కుసుమా
వతంస మంసదేశ డోలాయితమణికుండలమస్మై ప్రణామమకరవమ్.

అథ కృతప్రణామాయాం మయి దుర్లంఘ్యశాసనతయా భగ
వతో మనోభువః మదజననతయా చ మధుమాసస్య అతిరమణీయ
తయా చ తస్య ప్రదేశస్య అవినయబహుళతయా చాభినవయౌవనస్య
చంచలప్రకృతితయా చేంద్రియాణాం దుర్నివారతయా చ విషయాభి
లాషాణాం చపలతయా చ మనోవృత్తేః తథాభవితవ్యతయా చ తస్య
వస్తునః కిం బహునా మమ మన్దభాగ్యదౌరాత్మ్యా దస్య చేదృశస్య క్లేశస్య
విహితత్వాత్తమపి మద్వికారదర్శనాపహృతధైర్యం ప్రదీపమివ పవన
స్తరళతా మనయ దనంగః, తదా తస్యాపి అభినవాగతం మదనం
ప్రత్యుద్గచ్ఛన్నివ రోమోద్గమః ప్రాదురభవత్, మత్సకాశ మభిప్రస్థి
తస్య మనసో మార్గమివోపదిశద్భిః పురః ప్రవృత్తం శ్వాసైః, వేపథు
గృహీతా వ్రతభంగభీతేవాకంపత కరతలగతాక్షమాలా, ద్వితీయేవ
కర్ణావసక్తకుసుమమంజరీకపోలతలాసంగినీ సమదృశ్యత స్వేదసలిల
శీకరజాలికా, మద్దర్శనప్రీతివిస్తారితస్య చోత్తానతారకస్య పుండరీక
మయమివ తముద్దేశముపదర్శయతో లోచనయుగళస్య విసర్పిభి రంశు
సంతానై ర్యదృచ్ఛయాఽచ్ఛోదసలిల మపహాయ వికచకువలయవనై
రివ గగనతలసముత్పతితైరరుధ్యంత దశ దిశః, తయా తు తస్యాతిప్రక
టయా వికృత్యా ద్విగుణీకృతమదనావేశా తత్క్షణమహమవర్ణన
యోగ్యాం కామ ప్యవస్థా మన్వభవం, ఇదం చ మనస్యకరవమ్:—
'అనేకసురతసమాగమలాస్యలీలోపదేశోపాధ్యాయో మకరకేతు రేవ
విలాసానుపదిశతి, అన్యథా వివిధరసాసంగలలితేష్వీదృశేషు వ్యతికరేష్వ
ప్రవిష్టబుద్ధేరస్య జనస్య కుత ఇవేఽయమనభ్యస్తాకృతీ రతిరసనిష్యంద
మివ క్షరంతీ అమృతమివ వర్షంతీ మదముకుళితేవ ఖేదాలసేవ నిద్రా
జడేవ ఆనందభరమంథరతరళతరసంచారిణీ అనిభృతభ్రూ[1]లతాలాసినీ
దృష్టిః, కుతశ్చేద మతినైపుణ్యం య చ్చక్షు షై వానక్షర మేవమంత
ర్గతో హృదయాభిలాషః కథ్యతే.'

---

1. లతోల్లాసినీ.

ప్రాప్తప్రసరా చోపసృత్య, తం ద్వితీయ మస్య సహచరం ముని
బాలకం ప్రణామపూర్వక మపృచ్ఛమ్:—'భగవన్! కి మభిధానః కస్య
వాఽయం తపో[1]ధనస్య యువా? కిన్నామ్నశ్చ తరో రియ మనే నావ
తంసీకృతా కుసుమమంజరీ?, జనయతి హి మే మనసి మహత్ కౌతుక
మస్యాః సముత్సర్పన్న సాధారణసౌరభోఽయ మనాఘ్రాతపూర్వో
గంధః' ఇతి. స తు మామీష ద్విహస్యాబ్రవీత్:—'బాలే! కి మనేన
పృష్టేన ప్రయోజనమ్? అథ కౌతుక మావేదయామి, శ్రూయతామ్.

అస్తి ఖలు సకలత్రిభువనప్రఖ్యాతకీర్తిరత్యుదార[2]తపాః సుర
సిద్ధబృందవందితచరణయుగళో మహాముని ర్దివ్యలోకనివాసీ శ్వేతకేతు
ర్నామ. తస్య భగవతః సురాసురలోకసుందరీహృదయానందకరం
అశేషత్రిభువనసుందర మతిశయితనలకూబరం రూపమాసీత్. స కదాచి
ద్దేవతార్చనకమలాన్యుద్ధర్తుమైరావతమదజలబిందుబద్ధచంద్రకశత ఖచిత
జలాం హారహాసితస్రోతసం మందాకినీ మవతతార అవతరంతం చ తం
తదా కమలవనేషు సతతసన్నిహితా వికచసహస్రపత్రపుండరీకోప
విష్టా దేవీ లక్ష్మీ ర్దదర్శ తస్యాస్తు తమవలోకయంత్యాః ప్రేమ[3]మంద
ముకుళితేనానందబాష్పభరతరంగతరళతారేణ లోచనయుగళేన రూప
మాస్వాదయంత్యాః జృంభికారంభమంథరముఖవిన్యస్తహస్త పల్ల
వాయాః మన్మథవికృతం మన ఆసీత్. ఆలోకనమాత్రేణ చ సమా
సాదితసురతసమాగమసుఖాయా స్తస్మి న్నేవాసనీకృతే పుండరీకే
కృతార్థతా ఆసీత్ తస్మా చ్చ కుమార స్సముదపాది. తత స్త ముత్సంగే
నాదాయ సా 'భగవన్! గృహాణ తవాయ మాత్మజ' ఇత్యుక్త్వా తస్మై
శ్వేతకేతవే దదౌ అసా వపి బాలజనోచితాః సర్వాః క్రియాః కృత్వా
తస్య పుండరీకసంభవతయా త దేవ పుండరీక ఇతి నామ చక్రే. ప్రతి
పాదితవ్రతం చ త మాగృహీతసకలవిద్యాకలాప మకార్షీత్, సోఽయమ్.

ఇయం చ సురాసురై ర్మథ్యమానాత్ క్షీరసాగరాదుద్గతః
పారిజాతనామా పాదపః తస్య మంజరీ, యథా చైషా వ్రతవిరుద్ధ

1. ధన యువా. 2. తపాః సురాసురసిద్ధ. 3. మద.

మస్య శ్రవణసంసర్గ మాసాదితవతీ తదపి కథయామి, అద్య చతుర్దశీతి భగవంత మంబికాపతిం కైలాసగత ముపాసితు మమరలోకా న్మయా సహ నందనవనసమీపేనాయ మనుసర న్నిర్గత్య చ సాక్షా న్మధుమాస లక్ష్మీ దత్తలలితహస్తావలంబయా వకుళమాలికామేఖలయా పారిజాత కుసుమపల్లవగ్రథితాభి రాజానులంబినీభిః కంఠమాలికాభి ర్నిరంతరా చ్ఛాదితవిగ్రహయా నవచూతాంకురకర్ణపూరయా పుష్పాసవపాన మత్తయా నందనవనదేవతయా పారిజాతకుసుమమంజరీ మిమా మాదా య ప్రణమ్యాభిహితః—‘భగవన్! సకలత్రిభువనదర్శనాభిరామాయా స్తవాకృతే రస్యాః సదృశోఽయ మలంకారః [1]ప్రసాదీక్రియతామ్, ఇయ మవతంస విలాసదుర్లలితా సమారోప్యతాం శ్రవణశిఖరం, వ్రజతు సఫలతాం జన్మ పారిజాతస్య’ ఇతి. ఏవ మభివధానాం చ అయ మాత్మరూపస్తుతివాదత్రపావనమితవిలోచన స్తామనాదృత్యైవ గంతుం ప్రవృత్తః, మయా తు తా మనుయాంతీ మాలోక్య ‘కో దోషః సఖే! క్రియతామస్యాః ప్రణయపరిగ్రహ’ ఇత్యభిధాయ బలాదివ మనిచ్ఛ తోఽప్యస్య కర్ణపూరీకృతా. తదేత త్కారణం యోఽయం యస్య చాయం యా చేయం యథా చాస్య శ్రవణశిఖరం సమారూఢా తత్సర్వ మావేదితమ్.’

ఇత్యుక్తవతి తస్మిన్ స తపోధనయువా కించిదుపదర్శితస్మితో మామవాదీత్:—‘అయి! కుతూహలిని! కి మనేన ప్రశ్నాయాసేన? యది రుచితసురభిపరిమళా గృహ్యతా మియం’ ఇత్యుక్త్వా సముపసృత్యాత్మీయా చ్ఛ్రవణా దపనీయ కరై రళికులక్వణితైః ప్రారబ్ధరతిసమాగమ ప్రార్థనా మివ మదీయే శ్రవణపుటే తామకరోత్. మమ తు తత్కరతలస్పర్శలోభేన తత్క్షణమపరమివ పారిజాతకుసుమమవతంసస్థానే [2]పులక మాసీత్. స చ మత్కపోలతలస్పర్శసుఖేన తరళీకృతాంగుళి జాలకాత్కరతలాదక్షమాలాం లజ్జయా సహ గళితామపి నాజ్ఞాసీత్. అథాఽహం తా మసంప్రాప్తామేవ భూతలమక్షమాలాం గృహీత్వా సలీలం తద్భుజపాశసందానితకంఠగ్రహసుఖ మివానుభవంతీ దర్శితాపూర్వహారలతాలీలాం కంఠాభరణతా మనయమ్.

---

1. ప్రసీద క్రియతాం. 2. హృదయమాసీత్.

ఇత్థంభూతే చ వ్యతికరే ఛత్రగ్రాహిణీ మా మవోచత్:—'భ
ర్తృదారికే! స్నాతా దేవీ, ప్రత్యాసీదతి గృహాగమనకాలః,తత్క్రియ
తాం మజ్జనవిధిః' ఇతి. అహం తు తేన తస్యా వచనేన నవగ్రహా కరిణీవ
ప్రథమాంకుశపాతేన అనిచ్ఛయాఽపి కథం కథ మపి సమాకృష్యమా
ణా తన్ముఖా ల్లావణ్యామృతపంకమగ్నా మివ కపోలపులక కంటక జాలక
లగ్నా మివ మదనశరశలా కాకీలితా మివ సౌభాగ్యగుణస్యూతా
మివ అతికృచ్ఛ్రేణ దృష్టి మాకృష్య స్నాతు ముదచలమ్ ఉచ్చలి
తాయాం చ మయి ద్వితీయో మునిదారక స్తథావిధం తస్య ధైర్య
స్ఖలిత మాలోక్య కించి త్ప్రకటితప్రణయకోప ఇవాహాదీత్.

'సఖే! పుండరీక! నైత దనురూపం భవతః, క్షుద్రజనక్షుణ్ణ ఏష
మార్గః, ధైర్యధనా హి సాధవః కిం యః క శ్చి త్ప్రాకృత ఇవ విక్ల
బీభవంత మాత్మానం న రుణత్సి? కుత స్త వాపూర్వోఽయ [1]మద్యేం
ద్రియోపప్లవః యేనా ప్యేవం కృతః? క్వ తే త ద్ధైర్యం? క్వ స ఇంద్రియ
జయః? క్వ త ద్వశిత్వం చేతసః? క్వ సా ప్రశాంతిః? క్వ తత్ కులక్ర
మాగతం బ్రహ్మచర్యం? క్వ సా సర్వవిషయనిరుత్సుకతా? క్వ. తే గురూ
పదేశాః? క్వ తాని శ్రుతాని? క్వ తా వైరాగ్యబుద్ధయః? క్వ త దుపభో
గవిద్వేషిత్వం? క్వ సా సుఖపరాఙ్ముఖతా? క్వాఽసౌ తపస్యభినివేశః?
[2](క్వ సా సంయమితా) క్వ సా భోగానా ముప ర్యరుచిః? క్వ త ద్యౌవ
నానుశాసనమ్? సర్వథా నిష్ఫలా ప్రజ్ఞా, నిర్గుణో ధర్మశాస్త్రాభ్యాసః,
నిరర్థకః సంస్కారః, నిరుపకారకో గురూపదేశవివేకః, నిష్ప్రయోజనా
ప్రబుద్ధతా, నిష్కారణం జ్ఞానం,య దత్ర భవాదృశా అపి రాగాభిషం
గైః కలుషీక్రియంతే ప్రమాదైశ్చాభిభూయంతే. కథం కరతలా ద్గ
తా మపహృతా మక్షమాలా మపి న లక్షయసి? అహో! విగతచేతన
త్వమ్, అపహృతా నామేయమ్,. ఇదమపి తావ దపహ్రియమాణ
మనయా అనార్యయా నివార్యతాం హృదయమ్.'

ఇత్యేవమభిధీయమానశ్చ తేన కించి దుపజాతలజ్జ ఇవ ప్రత్యవాదీ
త్:—'సఖే! కపింజల! కిం మా మన్యథా సంభావయసి? నాహమేవ

1. మాద్యేంద్రి. 2. ఏతన్నాస్తి క్వచిత్.

మస్యా దుర్వినీతకన్యకాయా మర్పయామ్యక్షమాలాం గృహాణాపరాధమి
మమ్,ఇత్యభిధాయ అలీకకోపకాం తేన ప్రయత్న విరచితభీషణభ్రుకుటిభీ
షణేన చుంబనాభిలాషస్ఫురితాధరేణ ముఖేందునా మామవదత్:—
'చపలే! ప్రదేశాదస్మా దిమామక్షమాలామదత్త్వా పదా త్పద మపి న
గంతవ్య'మితి. తచ్చ శ్రుత్వాఽహ మాత్మకంఠా దున్ముచ్య మకరధ్వజలా
స్యారంభలీలాపుష్పాంజలి మేకావలీం 'భగవన్! గృహ్యతా మక్షమా'
లేతి మన్ముఖాసక్తదృష్టేః శూన్యహృదయస్యాస్య ప్రసారితపాణౌ నిధా
య స్వేదసలిలస్నాతాఽపి పునః స్నాతు మవాతరమ్. ఉత్థాయ చ కథ
మపి ప్రయత్నేన నిమ్నగేవ ప్రతీపం నీయమానా సఖిజనేన బలాదంబ
యా సహ త మేవ చిన్తయన్తీ స్వభవన మయాసిషం.గత్వాచ ప్రవిశ్య
కన్యాంతఃపురం తతః ప్రభృతి తద్విరహవిధురా కి మాగతాఽస్మి? కిం త
త్రైవ స్థితాస్మి? కిం పరివృతాస్మి? కి మేకాకి న్యస్మి? కిం,తూష్ణీ మస్మి? కిం
ప్రస్తుతాలాపాస్మి? కిం జాగర్మి? కిం సుప్తాస్మి?కిం రోదిమి? కిం నరోదిమి?
కిం దుఃఖ మిదం? కిం సుఖ మిదం? కి ముత్కంఠేయం? కిం వ్యాధిరయం?
కిం వ్యసన మిదం?కి ముత్సవోఽయం? కిం దివస ఏషః? కిం నిశేయం? కాని
రమ్యాణి? కా న్యరమ్యాణి? ఇతి సర్వంనావాగచ్ఛమ్.అవిజ్ఞాతమదనవృ
త్తాంతా చ క్వగచ్ఛామి? కింకరోమి? కిం శృణోమి? కిం పశ్యామి? కి
మాలపామి?కస్య కథయామి? కోఽస్య ప్రతీకారః? ఇతి సర్వం చ నాజ్ఞాసి
షమ్. కేవల మారుహ్య కుమారీపురప్రాసాదం విసర్జ్య చ సఖిజనం ద్వారి
నివారితాశేష పరిజనప్రవేశా సర్వవ్యాపారానుత్సృజ్య ఏకాకినీ మణి
జాలగవాక్షనిక్షిప్తముఖీ తా మేవ దిశం తత్సనాథతయా ప్రసాధితా
మివ కుసుమితా మివ మహారత్ననిధానాధిష్ఠితామివ అమృతరససాగర
పూరప్లావితామివ పూర్ణచంద్రోదయాలంకృతా మివ దర్శనసుభగామీక్ష
మాణా తస్మా ద్దిగంతరా దాగచ్ఛంత మనిల మపి వనకుసుమపరిమళ
మపి శకునిధ్వని మపి తద్వార్త్తాం ప్రష్టు మీహమానా తద్వల్లభతయా
తపఃపరిక్లేశాయాపి స్పృహయంతీ తత్ప్రీత్యేవ గృహీతమౌనవ్రతా
స్మరజనిత పక్షపాతా చ తత్పరిగ్రహా న్మునివేషస్యాగ్రామ్యతాం తదాస్ప
దత యా యౌవనస్య చారుతాం తచ్ఛ్రవణసంపర్కా త్పారిజాతకుసుమ
స్య మనోహరతాం తన్ని వాసా త్సురలోకస్య రమ్యతాం తద్రూపసం

పదా కుసుమాయుధస్య దుర్జయతా మధ్యారోపయంతీ [1]దూరస్థాఽపి
కమలినీవ సవితుః సాగరవేలేవ చంద్రమసః మయూరీవ జలధరస్య త
స్యైవాభిముఖీ తస్థైవ తాం తద్విరహాతురజీవితోద్గమరూపావలి మివా
రూపావలీం కంఠే నోద్వహంతీ తథైవ చ తయా ప్రస్తుతతద్రహస్యాలాప
యేన కర్ణలగ్నయా పారిజాతమంజర్యా తథైవచ తేన తత్కరతలస్పర్శ
సుఖజన్మనా కదంబముకుళకర్ణపూరాయమాణేన రోమాంచజాలేన కంట
కితైకకపోలఫలకా నిష్పంద మతిష్ఠమ్.

అథ తాంబూలకరంకవాహినీ మదీయా తరళికా నామ మయైవ
సహ గతా స్నాతు మాసీత్, సా చ పశ్చాచ్చిరాదివాగత్య తథావస్థి
తాం శనై ర్మా మవాదీత్:—'భర్తృదారికే! యా తౌ తాపసకుమా
రకౌ దివ్యాకారౌ గా వస్మాభి రచ్ఛోదసర స్తీరే దృష్టౌ-తయో రేకో యేన
భర్తృదుహితు రియ మవతంసీకృతా సురతరుకుసుమమంజరీ స తస్మా
ద్ద్వితీయా దాత్మానో రక్షన్ దర్శన మతినిభృతపదః కుసుమితలతాసంతాన
గహనాంతరే ణోపసృత్య మామాగచ్ఛంతీం పృష్ఠతో భర్తృదారికా
ముద్దిశ్యాప్రాక్షీత్:—'బాలికే! కేఽయం కన్యకా? కస్య వాపత్యం?
కి మభిధానా? క్వ వాగచ్ఛ'తీతి. మ యో క్తమ్:—'ఏషా ఖలు భగవత
శ్శ్వేతభానో రంశుసంభూతాయామప్సరసి గౌర్యాం సముత్పన్నా
దేవస్య సకలగంధర్వకులమకుటమణిశలాకాశిఖరోల్లేఖమ సృణితచరణ
నఖచక్రస్య ప్రణయప్రసుప్తగంధర్వకామినీకపోలపత్రలతాలాంఛిత
భుజతరుశిఖరస్య పాదపీఠీకృతలక్ష్మీకరకమలస్య గంధర్వాధిపతే ర్హంసస్య
దుహితా మహాశ్వేతా నామ గంధర్వాధివాసం హేమకూటమచలవర
మభిప్రస్థితా' ఇతి. కథితేచ మయా కిమపి చింతయన్ ముహూర్త
మివ తూష్ణీం స్థిత్వా విగతనిమేషేణ చక్షుషా చిర మభివీక్షమాణో
మాం సానునయమర్థితా మివ దర్శయన్ పునరాహ:—'బాలికే! కల్యాణి
తవావిసంవాదిన్యచపలాబాలభావేఽప్యాకృతిరియం, తత్కరోషి మే
వచన మేకమభ్యర్థ్యమానా' నేతి తతో మయా సవినయ ముపరచితాం
జలిపుటయా దర్శితాదరమభిహితః:—'భగవన్! కస్మాదేవమభిధత్సే?
కాహం? మహాత్మానః సకలత్రిభువనపూజనీయాస్త్వాదృశాః పుణ్యైర్వినా

1. దూరస్థస్యాపి.

నిఖిలకల్మషాపహారిణీమస్మద్విధేషు దృష్టి మపి న పాతయంతి కిం పున
రాజ్ఞాం, తద్విస్రబ్ధ మాదిశ్యతాం కర్తవ్యేషు, అనుగృహ్యతా మయం
జనః' ఇతి. ఏవముక్తశ్చ మయా సస్నేహయా సఖీ మి వోపకారిణీ మివ
ప్రాణప్రదా మివ దృష్ట్వా మా మభినంద్య నికటవర్తిన స్తమాలపాదపాత్
పల్లవ మాదాయ నిష్పీడ్య తటశిలాతలే తేన గంధగజమదసురభిపరి
మళేన రసేన ఉత్తరీయవల్కలైకదేశాద్విపాట్య పట్టికాం స్వహస్త
కమలకనిష్ఠికానఖశిఖరేణాభిలిఖ్య 'ఇయం పత్రికా త్వయా తస్యైకన్య
కాయై ప్రచ్ఛన్న మేకాకిన్యై దే' యేత్యభిధాయార్పితవాన్' ఇత్యు
క్త్వా చ సా తాంబూలభాజనాదాకృష్య తామదర్శయత్. అహం
తు తేన తత్సంబంధినా ఆలాపేన శబ్దమయే నాపి స్పర్శసుఖ మివాంతర్జన
యతా శ్రోత్రవిషయేణాపి రోమోద్గమానుమితసర్వాంగాను ప్రవేశేన
మదనావేశమంత్రేణేవావేశ్యమానా తస్యాః కరతలా దాదాయ తాం
వల్కలపట్టికాం తస్యామిమా మభిలిఖితా మార్యా మపశ్యమ్.—

శ్లో. దూరం ముక్తాలతయా బిససితయా విప్రలోభ్యమానో మే,
హంస ఇవ దర్శితాశో మానసజన్మా త్వయా నీతః.

అనయా చ మే[1]దృష్టయా దిఙ్మోహభ్రాంత్యేవ ప్ర(న)ణష్ట
వర్త్మనో బహుళనిశయేవాంధస్య జిహ్వోచ్ఛిత్త్యేవ మూకస్య ఇంద్ర
జాలిక[2]పింఛికయే వాతత్త్వదర్శినః జ్వరప్రలాపప్రవృత్త్యే వాసుబద్ధ
భాషిణః దుష్టనిద్ర యేవ విషవిహ్వలస్య లోకాయతికవిద్య యేవాధర్మ
రుచేః మదిర యేవోన్మత్తస్య దు(ష్టా)రావేశక్రియ యేవ పిశాచగ్రహస్య
దోషవికారోపచయః సుతరా మక్రియత స్మరాతురస్య మే మనసః, యే
నాకులీక్రియమాణా సరిదివ పూరేణ విహ్వలతా మభ్యాగమమ్, తాం
చ ద్వితీయదర్శనేన కృతమహాపుణ్యా మివ అనుభూతసురలోకవాసా
మివ దేవతాధిష్ఠితా మివ లబ్ధవరా మివ పీతామృతా మివ సమా
సాదితత్రైలోక్యరాజ్యాభిషేకా మివ మన్యమానా సతతసన్నిహితా
మపి దుర్లభదర్శనా మివ అతిపరిచితా మప్యపూర్వా మివ సాదర
మాభాషమాణా పార్శ్వస్థా మపి సర్వలోకస్యోపర్యవస్థితా మివ

1. దృష్ట్యా. 2. పిచ్ఛికయేవ.

పశ్యంతీ కపోలయో రలకలతాభంగేషు చ సోపగ్రహం స్పృశంతీ విప
రీతమివ పరిజనస్వామిసంబంధముపదర్శయంతీ 'తరలికే! కథయ కథం స
త్వయా దృష్టః కిం కి మభిహితాసి తేన కియంతం కాల మవస్థితాసి
తత్ర కియ దనుసర న్నస్మా నసా వాగత' ఇతి పునః పునః పర్యపృచ్ఛమ్.
అనయైవ చ కథయా తయా సహ తస్మి న్నేవ ప్రాసాదే తథైవ ప్రతి
షిద్ధాశేషపరిజనప్రవేశా దివస మత్యవాహయమ్.

అథ మదీయేనేవ హృదయేన కృతరాగసంవిభాగే లోహితా
యతి గగనతలోపాంతావలంబిని రవిబింబే సరాగదివసకరదర్శనాను
రక్తాయాం కృతకమలశయనాయా మనంగాతురాయా మివ పాండుతాం
వ్రజంత్యామాతపలక్ష్మ్యాం గైరికగిరిసలిలప్రపాతపాటలేషు కమల
వనేభ్యః సముత్థాయ వనగజయూథేష్వివ పుంజీభవత్సు భాస్కరకిర
ణేషు గగనావతారవిశ్రామలాలసానాం రవిరథవాజినాం హర్ష హేషా
రవప్రతిశబ్దకేన సహ విశతి మేరుగిరిగహ్వరం వాసరే ముకులితరక్తపం
కజపుటప్రవిష్టమధుకరావలీషు రవివిరహమూర్చ్ఛాంధకారితహృదయా
స్వివ ప్రారబ్ధనిమీలనాసు పద్మినీషు గ్రాసీకృతసామాన్యమృణాళలతా
వివరసంక్రామితానీవ పరస్పరహృదయాన్యాదాయ విఘటమానేషు
రథాంగనామ్నాం యుగళేషు సా ఛత్రగ్రాహిణీ సమాగత్యాకథ
యత్:—'భర్తృదారికే! తయో ర్మునికుమారయో రన్యతరో ద్వారి
తిష్ఠతి కథయతి చాక్షమాలా ముపయాచితు మాగతోఽస్మీ' తి.

అహం తు మునికుమారనామగ్రహణాదేవ స్థానస్థితాఽపి గ
తేవ ద్వారదేశం సముపజాత[1]తదాగమనాశంకా సముపహూయాన్యత
మం కంచుకినం 'గచ్ఛ ప్రవేశ్యతా' మి త్యాదిశ్య ప్రాహిణవమ్. అథ
ముహూర్తా దివ తం తస్య రూపస్యేవ యౌవనం యౌవనస్యేవ
మకర కేతనం మకరకేతనస్యేవ వసంతసమయం వసంతసమయస్యేవ దక్షి
ణానిల మనురూపం సఖాయ మృషికుమారకం కపింజలనామానం జరా
ధవళస్య కంచుకినోఽనుమార్గేణ చంద్రాతపస్యేవ బాలాతపమాగ
చ్ఛంత మపశ్యమ్. అంతికముపగతస్య చాస్య పర్యాకులమివ స

1. తదానమనాశంకా.

విషాద మివ శూన్య మి వార్థిన మి [1]వాంతర్గతాకూతమాకారమల
క్షయం, ఉత్థాయ చ కృతప్రణామా సాదరం స్వయ మాసన ముపాహ
రం, ఉపవిష్టస్య చ బలా దనిచ్ఛతోఽపి ప్రక్షాళ్య చరణా వుపమృజ్య
చోత్తరీయాంశుకపల్లవే నావ్యవధానాయాం భూమావేవ తస్యాంతికే
సముపావిశం. అథ ముహూర్త మివ స్థిత్వా కి మపి వివక్షు రివ స
తస్యాం మత్సమీపోపవిష్టాయాం తరళికాయాం చక్షు రపాతయత్.
అహం తు విదితాభిప్రాయా దృష్ట్వైవ భగవన్న వ్యతిరిక్తేయ మస్మ
చ్ఛరీరాత్ అశంకిత మభిధీయతామిత్యవోచమ్.

ఏవ ముక్తశ్చ మయా కపింజలః ప్రత్యవాదీత్ :—'రాజపుత్రి!
కిం బ్రవీమి? వాగేవ మే నాభిధేయవిషయ మవతరతి త్రపయా. క్వ కంద
మూలఫలాశీ శాంతో వనవాసనిరతో మునిజనః? క్వ చాఽయ మనుప
శాంత జనోచితో విషయోపభోగాభిలాషకలుషో మన్మథవివిధలాససం
కటో రాగప్రాయః ప్రపంచః? సర్వమే వానుపపన్నమ్ ఆలోకయ కి
మారబ్ధం దైవేన అయత్నేనైవ ఖలూపహాసాస్పదతామీశ్వరో
నయతి జనమ్. న జానే కి మిదం వల్కలానాం సదృశ ముతాహో
జటానాం సముచితం! కిం తపసోఽనురూప మాహోస్విద్ధర్మోపదేశాం
గమిదమ్? అపూర్వేయం విడంబనా, కేవల మవశ్యకథనీయ మిదం,
అపరఉపాయో నదృశ్యతే, అన్యాప్రతిక్రియా నోపలభ్యతే, అన్య చ్ఛ
రణం నాలోక్యతే, అన్యా గతి ర్నాస్తి, అకథ్యమానే చ మహాననర్థోప
నిపాతో జాయతే, ప్రాణపరిత్యాగే నాపి రక్షణీయాః సుహృదసవ ఇతి
కథయామి. అస్తి భవత్యాః సమక్షమేవ స మయా తథా నిష్ఠుర ముప
దర్శితకోపే నాభిహితః, తథా చాభిధాయ పరిత్యజ్య తం తస్మా త్ప్ర
దేశాదుపజాతమన్యు రుత్సృష్టకుసుమాపచయోఽన్యం ప్రదేశ మగ
మమ్. అపయాతాయాం భవత్యాం ముహూర్త మివ స్థిత్వా ఏకాకీ
కిమయ మిదానీ మాచరతీతి సంజాతవితర్కః ప్రతినివృత్య విట
పాంతరితవిగ్రహ స్తం ప్రదేశం వ్యలోకయమ్. యావ త్తత్ర తం నా
ద్రాక్షం ఆసీ చ్చ మే మనస్యేవం వితర్కః:—'కి న్ను మదనపరాయత్త

1. వాయుపరతాభిప్రేత మాకార.

చిత్తవృత్తి స్తామేవానుసరన్ గతో భవేత్? గతాయాం చ తస్యాం లబ్ధచేతనో [1]లజ్జయా న శక్నోతి మే దర్శనపథ ముపగంతుం? ఆహోస్విత్కుపితః పరిత్యజ్య మాం గతః? ఉతాన్వేషమాణో మామేవ ప్రదేశమన్య మితః సమాశ్రిత స్స్యా'దితి. ఏవం వికల్పయన్ కంచి త్కాలమతిష్ఠం. తేన తు జన్మ(న)తః ప్రభృ త్యనభ్య స్తేన తస్య క్షణ మప్యదర్శనేన దూయమానః పున రచింతయమ్:—'స కదా చి ద్ధైర్యస్ఖలనవిలక్షః కించి దనిష్ట మపి సమాచరేత్—న హి కించిన్న క్రియతే హ్రియా—తన్నయుక్త మేన మేకాకినం కర్తు' మిత్యవధార్యాన్వేష్టు మాదరమకరవమ్. అన్వేష(యంశ్చ)మాణశ్చ యథా యథా నాపశ్యం తం తథా తథా సుహృత్స్నేహకాతరేణ మనసా తత్తదశోభన మాశంకమానః తరులతాగహనాని చందనవీథికాః లతామండపాన్ సరఃకూలాని చ వీక్షమాణో నిపుణ మిత స్తతో దత్తదృష్టిః సుచిరం వ్యచరమ్.

అథైకస్మిన్ సరస్సమీపవర్తిని నిరంతరతయా కుసుమమయ ఇవ మధుకరమయ ఇవ పరభృతమయ ఇవ మయూరమయ ఇవాతి మనోహరే వసంతజన్మభూమిభూతే లతాగహనే కృతావస్థానముత్సృష్ట సకలవ్యాపారతయా లిఖితమివోత్కీర్ణమివ స్తంభితమివోపరతమివ ప్రసుప్తమివ యోగసమాధిస్థమివ నిశ్చలమపి స్వవృత్తాచ్చలిత మేకాకినమపి మన్మథాధిష్ఠితం సానురాగమపి పాండుతా మావహంతం శూన్యాంతఃకరణమపి హృదయనివాసిదయితం తూష్ణీకమపి కథితమదనవేదనాతిశయం శిలాతలోపవిష్టమపి మరణే వ్యవస్థితం శాపప్రదానభయాదివాద త్తదర్శనేన కుసుమాయుధేన సంతప్యమానమతినిష్పందతయా హృదయనివాసినీం ప్రియాం ద్రష్టు మతః ప్రవిష్టైరివాసహ్యసంతాపసంత్రాసప్రలీనై రివ మనఃక్షోభప్రకుపితై రివ ఉన్ముచ్య గతై రింద్రియై శ్శూన్యీకృతశరీరం నిష్పందనిమీలితేనాంతర్జ్వలన్మదనదహనధూమాకులితాభ్యంతరేణేవ పక్ష్మాంతవివరవాంతానేకధారమనవరతమీక్షణయుగళేన బాష్పజలదుర్దిన ముత్సృజంత మాలో

1. లజ్జమానో.

హినీ మధరప్రభా మనంగాగ్నేః ప్రదహతో హృదయ మూర్ధ్వ
సంసర్పిణీం శిఖా మివాదాయ నిష్పతద్భి రుచ్ఛ్వాసై స్తరలీకృతాసన్న
లతాకుసుమకేసరం వామకపోలశయనీకృతకర [1]తలతయా సముత్సర్పద్భి
రమలై ర్నఖాంశుభి ర్వ్యమలీకృతమచ్ఛాచ్ఛచందనరసరచితలలాటికా
మివ లలాట ముద్వహంత మచిరాపనీతపారిజాతకుసుమమంజరీకర్ణపూర
తయా సశేషపరిమళామోదలోభోపసర్పిణా కలవిరుతచ్ఛలేన మదన
సమ్మోహనమంత్రమివ జపతా మధుకరకులేన సనీలోత్పలమివ సతమాల
పల్లవమివ శ్రవణదేశం దధాన ముత్కంఠాజ్వరరోమాంచవ్యాజేన
ప్రతిరోమకూపనిపతితానాం మదనశరాణాం కుసుమశరకేసరశల్య శకల
నికర మివాంగలగ్నం బిభ్రాణం దక్షిణకరేణ చ స్ఫురిత నఖకిరణనికరాం
కరతలస్పర్శసుఖకంటకితామివ ముక్తావలీమవినయపతాకా ముఃసిధార
యంతం మదనవశీకరణచూర్ణేనేవ కుసుమరేణునా తరుభిరావాహ్యమాన
మాత్మరాగమివ సంక్రామయద్భిరాసన్నై రనిల [2]వలితై రశోకపల్లవైః
స్పృశ్యమానం సురతాభిషేకసలిలై రివాభినవపుష్పస్తబకమధుశీకరై
ర్నవశ్రియాఽభిషిచ్యమానమలినివహానిపీయమానపరిమళై రుపరి పతద్భి
శ్చంపకకుట్మలై స్తప్త [3]శల్యకై రివ సధూమైః కుసుమశరేణ తాడ్యమాన
మతిబహుళవనామోద మత్తమధుకరనికరఝుంకారస్వనై ర్హుంకారై రివ
దక్షిణానిలేన నిర్భర్త్స్యమానం మదకలకోకిలకులకోలాహలై ర్వ్యసనత
జయశబ్దకలకలై రివ మధుమాసే నాకులీక్రియమాణం ప్రభాతచంద్రమివ
పాండుతయా పరిగృహీతం నిదాఘగంగాప్రవాహమివ క్రశిమాన
మాగత మంతర్గతానలం చందనవిటపమివ మ్లాయంత మన్యమివాదృష్ట
పూర్వ మివాపరిచితమివ జన్మాంతర మివోపగతం రూపాంతరేణేవ పరి
ణతం ఆవిష్టమివ మహాభూతాధిష్ఠితమివ గ్రహగృహీత మివోన్మత్తమివ
ఛలిత మివాంధమివ బధిరమివ మూకమివ విలాసమయమివ మదనమయ
మివ పరాయత్తచిత్తవృత్తిం పరాం కోటిమధిరూఢం మన్మథావేశస్య
అనభిజ్ఞేయపూర్వాకారం తమహ మద్రాక్షమ్.

---

1. తలయా. 2. చలితైః. 3. శరశల్యకైః.

ఆపగతనిమేషేణ చక్షుషా తదవస్థం చిర ముద్వీక్ష్య సముపజాత విషాదో వేపమానేన హృదయేనాచింతయమ్:—‘ఏవం నామాయ మతిదుర్విషహవేగో మకరకేతుః, యేనానేన క్షణేనాయ మీదృశ మవస్థాంతర మప్రతీకారముపనీతః, కథమేవ మేకపదే వ్యర్థీభవే దేవం విధో జ్ఞానరాశిః? అహో! బత మహచ్చిత్రమ్. తథా నామాయ మాశైశవా ద్ధీరప్రకృతిరస్ఖలితవృత్తి ర్మమ చాన్యేషాం చ మునికుమార కాణాం స్పృహణీయచరితఆసీత్. అద్య తు ఇతర ఇవ పరిభూయ జ్ఞాన మవిగణయ్య తపఃప్రభావమున్మూల్య గాంభీర్యం మన్మథేన జడీకృతః, సర్వథా దుర్లభం యౌవన మస్ఖలిత’ మితి, ఉపసృత్య చ తస్మి న్నేవ శిలాతలైకపార్శ్వే సముపవిశ్య అంసదేశావసక్తపాణి స్తమనున్మీలిత లోచన మేవ ‘సఖే! పుండరీక! కథయ కి మిద’ మి త్యపృచ్ఛమ్. అథ సుచిరసమ్మీలనాలగ్న మివ కథమపి ప్రయత్నేనానవరత రోదనవశా దుపజాతారుణభావమశ్రుజలపూరప్లావితముత్కుపిత మివ సవేదనమివ స్వచ్ఛాంశుకాంతరితరక్తకమలవనచ్ఛాయం చక్షు రున్మీల్య మంథరయా దృష్ట్యా సుచిరం విలోక్య మామాయతతరం నిశ్వస్య లజ్జావిశీర్యమాణ విరళాక్షరం ‘సఖే! కపింజల! విదితవృత్తాంతో ఽపి కిం మాం పృచ్ఛసీ’తి కృచ్ఛ్రేణ శనై శ్శనై రవదత్. అహం తు త దాకర్ణ్య తదవస్థ స్యైవా ప్రతీకారవికారోఽయం తథాపి సుహృదా సుహృదసన్మార్గప్రవృత్తో యావచ్ఛక్తితః సర్వాత్మనా నివారణీయ ఇతి మనసాఽవధార్యాబ్రవమ్.

‘సఖే! పుండరీక! సువిదిత మేత న్మమ, కేవల మిద మేవ పృచ్ఛామి, యదేతదారబ్ధం భవతా కి మిదం గురుభి రుపదిష్టమ్, ఉత ధర్మశాస్త్రేషు పఠితమ్, ఉత ధర్మార్జనోపాయోఽయమ్, ఉతాపర స్తపసాం ప్రకారః, ఉత స్వర్గగమనమార్గోఽయమ్, ఉత వ్రతరహస్యమిదమ్, ఉత మోక్షప్రాప్తియుక్తిరియమ్, ఆహోస్విదన్యో నియమప్రకారః, కథ మేతద్యుక్తం భవతో మనసాఽపి చింతయితుం కిం పున రాఖ్యాతు మీక్షితుం వా కథయ, కి మప్రబుద్ధ ఇ వానేన మన్మథహతకే నోపహాసాస్పదతాం నీయమాన మాత్మానం నావబుధ్యసే? మూఢో హి మదనే నాయాస్యతే, కా వా సుఖాశా సాధుజననిందితేష్వేవం విధేషు

ప్రాకృతజనబహుమతేషు విషయేషు భవతః, స ఖలు ధర్మబుద్ధ్యా విషలతావనం సించతి కువలయమాలేతి నిస్త్రింశలతామాలింగతి కృష్ణాగురుధూమలేఖేతి కృష్ణసర్ప మవగూహతే మహారత్న మితి జ్వలంత మంగార మభిస్పృశతి మృణాళ మితి దుష్టవారణదంతముసల మున్మూలయతి, మూఢో విషయోపభోగే ష్వనిష్టానుబంధిషు యః పరిణతివిరసేషు సుఖబుద్ధిమారోపయతి, అధిగతవిషయతత్త్వోఽపి కస్మా త్ఖద్యోత ఇవ జ్యోతి ర్నిర్వీర్య మిదం జ్ఞాన ముద్వహసి, యతో న నివారయసి ప్రబలరజఃప్రసరకలుషితాని స్రోతాంసీవోన్మార్గప్రస్థితా నీంద్రియాణి, న నియమయసి వా క్షుభితం మనః, కోఽయ మనంగో నామ, ధైర్యమవలంబ్య నిర్భర్త్స్యతా మయం దురాచారః' ఇత్యేవం వదతఏవ మే వచన మాక్షిప్య ప్రతిపక్షాంతరాళ ప్రవృత్తబాష్పవేణికం ప్రమృజ్య చక్షుః కరతలేన పాణౌ మామవలంబ్యావోచత్:—
'సఖే! కిం బహునోక్తేన, సర్వథా సుస్థోఽసి, ఆశీవిషవిషవేగవిషమాణా మేతేషాం కుసుమచాపసాయకానాం పతితోఽసి న గోచరే, సుఖ ముపదిశ్యతే పరస్య, యస్య చేంద్రియాణి సంతి మనో వా విద్యతే యః పశ్యతి వా శృణోతి వా శ్రుత మవధారయతి వా యో వా శుభ మిదం న శుభ మిద మితి వివేక్తు మలం స ఖలూపదేశ మర్హతి, మమ తు సర్వమేవేదమతిదూరాపేతమ్, అవష్టంభో జ్ఞానం ధైర్యం ప్రతిసంఖ్యాన మి త్యస్తమి తైషా కథా, కథ మ ప్యేవమే వాయత్నవిధృతా స్తిష్ఠంత్యసవః, దూరాతీతః ఖలూపదేశకాలః, సమతిక్రాంతో ధైర్యావసరః, గతా ప్రతిసంఖ్యానవేలా, అతీతో జ్ఞానావష్టంభసమయః, కేన వాన్యేనాస్మిన్ సమయే భవంతమపహాయోపదేష్టవ్యమున్మార్గప్రవృత్తి నివారణం వా కరణీయం?, కస్యాన్యస్య వా వచసి మయా స్థాతవ్యం? కో వాపర స్త్వత్సమో మే జగతి బంధుః ? కిం కరోమి? య న్న శక్నోమి నివారయితు మాత్మానమ్, ఇయ మనే నైవ క్షణేన భవతా దృష్టా దుష్టా వస్థా తద్గత ఇదానీ ముపదేశకాలః, యావత్ ప్రాణిమి తావ దస్యకల్పాన్తో దితద్వాదశదినకరకిరణాతపతీవ్రస్య మదనసంతాపస్య ప్రతిక్రియాం క్రియమాణా మిచ్ఛామి, పచ్యంత ఇవ మేఽంగాని, ఉత్క్వథ్యత ఇవ హృ

దయం, ప్లుష్యత ఇవ దృష్టిః, ప్రజ్వలతీవ శరీరం, అత్ర యత్ప్రాప్త
కాలం తత్కరోతు భవాన్;' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీ మభవత్.

ఏవ ముక్తోఽప్యహ మేనం ప్రాబోధయం పునఃపునః, యదా
శాస్త్రోపదేశప్రాయైః సనిదర్శనైః సేతిహాసైశ్చ వచోభిః సానునయం
సోపగ్రహం చాభిధీయమానోఽపి నాకరోత్ కర్ణే, తదాఽహ మచిం
తయ 'మతిభూమి మయం గతో న శక్యతే నివర్తయితుమ్, ఇదానీం నిర
ర్థకాః ఖలూపదేశాః, తత్ప్రాణపరిరక్షణేఽపి తావదస్య యత్నమాచ
రామి' ఇతి కృతమతి రుత్థాయ గత్వా తస్మా త్సరసః సరసా మృణాళికా
స్సముద్ధృత్య కమలినీపలాశాని జలలవలాంఛితాని చాదాయ గర్భధూళి
కషాయపరిమళమనోహరాణి చ కుముదకువలయకమలాని గృహీత్వా
గత్వా తస్మిన్నేవ లతాగృహశిలాతలే శయన మస్యాకల్పయం తత్రచ
సుఖనిషణ్ణస్య ప్రత్యాసన్నవర్తినాం చందనవిట(పాదీ)పినాం మృదూని
కిసలయాని నిష్పీడ్య తేన స్వభావసురభిణా తుషారశిశిరేణ రసేన
లలాటికామకల్పయమ్ ఆచరణతలాదంగచర్చాం చారచయమ్: అభ్యర్ణ
పాదస్ఫుటితవల్కలవివరశీర్ణేన చ కరసంపుటచూర్ణితేన కర్పూరరేణునా
స్వేదప్రతీకార మకరవమ్. ఉరోనిహితచందనద్రవార్ద్రవల్కలస్య
స్వచ్ఛసలిలశీకరనికరస్రావిణా కదళీదళేన వ్యజనక్రియా మన్వతిష్ఠమ్.
ఏవం చ ముహుర్ముహు రస్య దన్య న్నళినీదళశయన ముపకల్పయతో
ముహుశ్చందనచర్చా మారచయతో ముహుర్ముహుశ్చ స్వేద
ప్రక్రియాం కుర్వతః కదళీదళేన చానవరతం వీజయత స్సముదభూన్మే
మనసి చింతా:—'నాస్తి ఖల్వసాధ్యం నామ భగవతో మనోభువః,
క్వాయం హరిణ ఇవ వనవాసనిరతః స్వభావముగ్ధో జనః? క్వ చ వివిధ
విలాసరసరాశిర్గంధర్వరాజపుత్రీ మహాశ్వేతా? సర్వథా నహి కించి దస్య
దుర్ఘటం దుష్కర మనాయత్త మకర్తవ్యం వా జగతి, దురుపపాదే
ష్వప్యర్థే ష్వయ మవజ్ఞయా విచరతి, నచాయం కేనాపి ప్రతికూల
యితుం శక్యతే, కా వా గణనా సచేతనేషు, అపగతచేతనాన్యపి సంఘట
యితు మలం య దస్మై రోచతే, తత్ కుముదిన్యపి దినకరకరాను
రాగిణీ భవతి, కమలిన్యపి శశికరద్వేష ముజ్ఝతి, నిశాపి వాసరేణ
సహ మిశ్రతామేతి, జ్యోత్స్నాప్యంధకార మనువర్తతే, ఛాయాపి

ప్రదీపాభిముఖ మనతిష్ఠతే, తడిదపి జలదే స్థిరతాం వ్రజతి, జరాపి యౌ
వనేన సంచారిణీ భవతి, కిం వాతస్య దుస్సాధ్య మపరమ్, ఏవంవిధో౽యే
నాయ మగాధగాంభీర్యసాగర స్తృణవల్లఘుతా ముపనీతః, క్వ త త్తపః!
క్వేయ మవస్థా! సర్వథా నిష్ప్రతీకారేయ మాప దుపస్థితా కి మిదానీం
కర్తవ్యం? కింవా చేష్టితవ్యం? కాం దిశం గంతవ్యం? కిం శరణం? కశ్చ
ఉపాయః? క స్సహాయః? కః ప్రకారః? కా యుక్తిః? కస్సమాశ్రయః?
యేనాస్యాసవః సంధార్యంతే? కేనవా కౌశలేన? కతమయా వా యు
క్త్యా? కతరేణ ప్రకారేణ? కేనవా౽వష్టంభేన? కయా ప్రజ్ఞయా? కతమేన
వాసమాశ్వాసనేనాయంజీవే' ది త్యేతేచాన్యేచ మే విషణ్ణహృదయస్య
సంకల్పాః ప్రాదురాసన్. పునశ్చాచింతయం:—'కిమనయాత్యంతాయ
తయా నిష్ప్రయోజనయా చింతయా? ప్రాణా స్తావ దస్య యేన కేన చిదు
పాయేన[1]శుభేనవా రమణీయాః, తేషాం చ తత్సమాగమ మేక ముప
హాయ నా స్త్యపరః సంరక్షణోపాయః, బాలభావాదప్రగల్భతయా చ
తపోవిరుద్ధ మనుచిత ముపనత ముపహాస మి వాత్మనో మదనవ్యతికరం
మన్యమానో నియత మేకోచ్ఛ్వాసావ శేషజీవితో౽పి నాయం తస్యాః
స్వయ మభిగమనేన పూరయతి మనోరథమ్, అకాలాంతరక్షమ శ్చాయ
మస్య మదనవికారః, సతత మతిగర్హితేనాకృత్యేనాపి పరిరక్షణీయాన్
మన్యంతే సుహృదసూన్ సాధవః, తదతిహ్రేపణ మకర్తవ్య మ ప్యేత
దస్మాక మవశ్యకర్తవ్యతా మాపతితం, కిం చాన్యత్ క్రియతే?, కావా
న్యా గతిః?, సర్వథా ప్రయామి తస్యా స్సకాశమ్, ఆవేదయామి ఏతా
మవస్థామ్' ఇతి చింతయిత్వా చ కదాచి దనుచితవ్యాపారప్రవృత్తం
మాం విజ్ఞాయ సంజాతలజ్జో నివారయే దిత్యనివేద్యైవ తస్మై తత్ప్ర
దేశా త్సవ్యాజ ముత్థాయాగతో౽హమ్ త దేవ మవస్థితే య
దత్రావసరప్రాప్త మీదృశస్య చానురాగస్య సదృశ మస్మదాగమనస్య
చానురూపమాత్మనో వా సముచితం తత్ర భవతీ త్యభిధాయ
కిమియం వక్ష్యతీతి మన్ముఖాసక్తదృష్టి స్తూష్ణీ మాసీత్.

---

1. శుభేనా శుభేనవా.

అహం తు తదాకర్ణ్య సుఖామృతమయే హ్రద ఇవ నిమగ్నా రతిరసమయ ముదధిమివావతీర్ణా సర్వానందానా ముపరి వర్తమానా సర్వమనోరథానామగ్రమివాధిరూఢా సర్వోత్సవానామతిభూమిమివాధిశయానా తత్కాలోపజాతయా లజ్జయా కించిదవనమ్యమానవదనత్వాదస్పృష్టకపోలోదరైః గ్రథితైరివోపర్యుపరి పతనానుబంధదర్శితమాలాక్రమైః అప్రాప్తపక్ష్మసంశ్లేషతయోపజాతప్రథిమభరైరమలై రానందబాష్పజలబిందుభిః ప్రవర్షి రావేద్యమాన ప్రహర్ష[1]ప్రసరా తత్క్షణ మంచింతయమ్:—'దిష్ట్యా తావ దయ మనంగో మామివ త మప్యనుబధ్నాతి, య త్సత్య మనేన మే సంతాపయతాఽపి కియతాఽప్యంశేన దర్శితాను కూలతా, యది చ సత్య మేవ త స్యేదృశీ దశా వర్తతే తతః కి మివ నోపకృత మనేన, కిం వా నోపపాదితం, కో వాఽనే నాపర స్సమానో బంధుః, కథం వా కపింజలస్య స్వప్నేఽపి వితథా భారతీ ప్రశాంతాకృతే రస్మా ద్వదనాన్నిష్క్రామతి, ఇత్థంభూతే కిం మయాఽపి ప్రతిపత్తవ్యం? తస్యవాపురః కిమభిధాతవ్యమ్? ఇత్యేవం విచారయంత్యా ఏవ ప్రవిశ్య ససంభ్రమా ప్రతీహారీ మామకథయత్:—'భర్తృదారికే! త్వా మస్వస్థశరీరేతి పరిజనా దుపలభ్య మహాదేవీ ప్రాప్తా' ఇతి, తచ్చ శ్రుత్వా కపింజలో మహాజనసమ్మర్దభీరుః సత్వర ముత్థాయ 'రాజపుత్రి! మహానయ ముపస్థితః కాలాతిపాతః, భగవాంశ్చ భువనత్రయచూడామణి రస్తముపగచ్ఛతి దివసకరః, తద్గచ్ఛామి సర్వథాఽభిమతసుహృత్ప్రాణరక్షాదక్షిణార్థమ్, అయ ముపరచితోఽంజలిః, ఏష మేపరమో విభవః, ఇత్యభిధాయ ప్రతివచనకాల మప్రతీక్ష్యైవ పురోయాయినా అంబాయాః ప్రవిశతా కనక వేత్రలతాకరేణ ప్రతీహారీ జనేన కంచుకిలోకేన గృహీతతాంబూలకుసుమపటవాసాంగరాగేణ చామరవ్యగ్రపాణినా కుబ్జకిరాతబధిరవామన[2]వర్షధరవికలమూకానుగతేన పరిజనేన సర్వత స్సంరుద్ధే ద్వారదేశే కథ మప్యవాప్త నిర్గమః ప్రయయౌ, అంబా తు మత్సమీప మాగత్య సుచిరం స్థిత్వా స్వభవన మయాసీత్, తయా తు తత్రాగత్య కిం కృతం కి మభిహితం కిమాచేష్టిత మితి శూన్యహృదయా సర్వం నాలక్షయమ్.

---

1. ప్రసంగా. 2. బర్బరవికల.

గతాయాం చ తస్యా మస్త ముపగతే భగవతి హారీతహరిత
వాజిని సరోజినీజీవితేశ్వరే చక్రవాకసుహృది సవితరి లోహితాయ
మానే పశ్చిమాశాముఖే హరితాయమానేషు కమలవనేషు నీలాయ
మానే పూర్వదిగ్భాగే పాతాళపంకకలుషేణ మహాప్రళయజలధిపయః
పూరేణేవ తిమిరేణావష్టభ్యమానే జీవలోకే కింకర్తవ్యతామూఢా
తా మేవ తరళికా మపృచ్ఛమ్:—'అయి తరళికే! కథం న పశ్యసి దృఢ
మాకులం మేహృదయమప్రతిపత్తివిహ్వలాని చేంద్రియాణి, న స్వయమ
ణ్వపి కర్తవ్య మల మస్మి జ్ఞాతుమ్, ఉపదిశతు మే భవతీ య దత్రసాం
ప్రత మయ మేవం త్వత్సమక్షు మే వాభిధాయ గతః కపింజలః, యది
తావ దితరకన్యకేవ విహాయ లజ్జా ముత్సృజ్య ధైర్యమున్ముచ్యవినయ
మచింతయిత్వా జనాపవాదమతిక్రమ్య సదాచార ముల్లంఘ్య శీల
మవగణయ్య కుల మంగీకృత్యాయశో రాగాంధవృత్తి రననుజ్ఞాతా
పిత్రా అననుమోదితా మాత్రా స్వయముపగమ్య గ్రాహయామి
పాణి మేవం గురుజనాతిక్రమా దధర్మో మహాన్, అథ ధర్మానురోధా
దితరపక్షావలంబనద్వారేణ 'మృత్యు మంగీకరో మ్యేవ మపి ప్రథమం
తావ త్స్వయ మాగతస్య ప్రథమప్రణయిన స్తత్రభవతః కపింజలస్య
ప్రణయప్రసరభంగః, పున రపరం యది కదా చిత్తస్య జనస్య మత్కృ
తా దాశాభంగాత్ ప్రాణవిపత్తి రుపజాయతే త దపి మునిజనవధ
జనితం మహదేనో భవే' దిత్యేవముచ్చారయంత్యా మేవ మయి ఆస
న్నచంద్రోదయజన్మనా విరళవిరళే నాలోకేన వసన్తవనరాజి రివ కుసు
మరజసా ధూసరతాం వాసవీ దిగయాసీత్.

తతః శశికేసరికరనఖరవిదార్యమాణతమః కరికుంభసంభవేన ము
క్తాఫలక్షోదే నేవ ధవళతాముపనీయమాన మలయగిరిసిద్ధసుందరీ
కుచచ్యుతేన చందనచూర్ణరాశి నేవ పాండురీక్రియమాణం చలితజల
నిధిజలకల్లోలానిలోల్లాసితేన వేలాపులినసికతోద్గమే నేవ పాండుతా
మాపాద్యమానం పశ్చిమేతరదిందుధామ్నా దిగంతర మదృశ్యత,
శనై శ్శనై శ్చంద్రదర్శనా న్మందమందస్మితాయా దశనప్రభేవ జ్యో
త్స్నా నిష్పతంతీ నిశాయా ముఖశోభా మకరోత్, తదను రసాతలా
దవనీ మవదార్యోద్గచ్ఛతా శేషఫణామండలేనేవ రజనికరబింబే నా

రాజత రజనీ, క్రమేణ చ సకలజీవలోకానంద[1]కరకామినీజనవల్లభేన కించి దున్ముక్తబాలభావేన మకరధ్వజబంధుభూతేన ఉపారూఢరాగేణ సురతోత్సవోపభోగైకయోగ్యేన అమృతమయేన యౌవనే నేవారోహతా శశినా రమణీయతా మనీయత యామినీ.

అథ తం ప్రత్యాసన్నసముద్రవిద్రుమప్రభాపాటలిత మివ ఉదయగిరిసింహకరతలాహతనిజహరిణశోణితశోణీకృతమివ రతికలహకుపితరోహిణీచరణాలక్తకరసలాంఛిత మి వాభినవోదయలోహితం రజనికర ముదితం విలోక్య అంతర్జ్వలితమదనానలాఽప్యంధకారితహృదయా తరలికోత్సంగవిధృతశరీరాఽపమన్మథహస్తవర్తినీ చంద్రగతనయనాఽపి మృత్యు మాలోకయంతీ తత్క్షణ మచింతయమ్:—'ఏకత్ర ఖలు మదనమధుమాసమలయమారుతప్రభృతయ స్సమస్తాః, ఏకత్ర చాయం పాపకారీ చంద్రహతకో న శక్యతే సోఢుమ్, ఇద మతిదుర్విషహమదనవేదనాతురం చ మే హృదయమ్, అస్య చోద్గమనమిదం సదాహ[2]జ్వరస్యాంగారవర్షః శీతార్తస్య తుషారపాతః విషస్ఫోటమూర్ఛితస్య కృష్ణసర్పదంశః' ఇత్యేవం విచింతయంతీమేవ చంద్రోదయోపనీతా కమలవనమ్లానినిద్రేవ మూర్ఛా మాం నిమీలితలోచనా మకార్షీత్, అచిరేణ చ సంభ్రాంతతరలికోపనీతాభి శ్చందనచర్చాభి స్తాలవృంతానిలై శ్చోపలబ్ధసంజ్ఞా తా మేవాకులాకులాం మూర్తే నేవాధిష్ఠితాం విషాదేన మల్లలాటవిధృతస్రవచ్చంద్రకాంతమణిశలాకా మవిచ్ఛిన్నబాష్పజలధారాంధకారితముఖీం రుదంతీం తరలికా మపశ్యమ్, ఉన్మీలితలోచనాం చ మాం సా కృతపాదప్రణామా చందనపంకార్ద్రేణ కరయుగళేన బద్ధాంజలి రవాదీత్:—'భర్తృదారికే! కిం లజ్జయా గురుజనాపేక్షయా వా, ప్రసీద ప్రేషయ మామ్, ఆనయామి తే హృదయదయితం జనమ్, ఉత్తిష్ఠ స్వయంవా తత్ర గమ్యతామ్, అతగపరమసమర్థాఽపి సోఢుమిమం ప్రబలచంద్రోదయవిజృంభమాణోత్కలికాశత ముదధి మివ మకరచిహ్నమ్, ఇత్యేవం వాదినీం తా మహ మవోచమ్:—'ఉన్మత్తే! కిం మన్మథేన, నన్వయం సర్వవికల్పానపహరన్ సరోపాయదర్శనా న్యుత్సారయన్ సర్వాసంతరాయా నంతరయన్ సర్వ

1. కేన కామినీ. 2. జ్వరగ్రస్తస్యాంగార.

సందేహా నపనయన్ సర్వాశంకా స్తిరస్కుర్వన్ లజ్జా మున్మూలయన్
స్వయ మభిగమనలాఘవదోష మావృణ్వన్ కాలాతిపాతం పరిహరన్
ఆగత ఏవ మృత్యో స్తస్యైవ వా సకాశం నేతా కుముదబాంధవః.
తదుత్తిష్ఠ యథాకథంచి [1]దనుద్గతజీవితా సంభావయామి హృదయ
దయిత మాయాసకారిణం జనమ్' ఇత్యభిదధానా మదనమూర్ఛాఖేద
విహ్వలై రంగైః కథంచి దవలంబ్య తా మే వోదతిష్ఠమ్, ఉచ్ఛలితా
యాశ్చ మే దుర్నిమిత్తనివేదక మస్పందత దక్షిణం లోచనమ్, ఉపజా
తశంకా చాచింతయ 'మిద మపరం కి మ ప్యుపక్షిప్తం దైవే' నేతి.

అథ నాతిదూరోద్గతేన త్రిభువనప్రాసాదమహాప్రణాలాను
కారిణా సుధాసలిలపూరా నివ వహతా చందనరసనిర్ఘరనికరా నివ
క్షరతా శ్వేతగంగాప్రవాహసహస్రాణీవ వమతా అమృతసాగర
పూరా నివోద్గిరతా చంద్రమండలే నాప్లావ్యమానే జ్యోత్స్నయా
భువనాంతరాళే శ్వేతద్వీపనివాస మివ సోమలోక దర్శనసుఖ మి వాను
భవతి జనే మహావరాహదంష్ట్రామండలనిభేన శశినా క్షీరసాగరోదరా
దివోద్ధ్రియమాణే మహీమండలే ప్రతిభవన మంగనాజనేన వికచకుము
దగంధై శ్చందనోదకై రుపహ్రియమాణేషు చంద్రోదయార్ఘేషు కామి
నీప్రహితసురతదూతీసహస్రసంకులేషు రాజమార్గేషు నీలాంశుకరచి
తావకుంఠనాసు చంద్రాలోకభయచకితాసు కమలవనలక్ష్మీష్వివ
నీలోత్పలప్రభాపిహితాసు ఇత స్తతః పలాయమానా స్వభిసారికాసు
ప్రతికుముద మాబద్ధమధుకరమండలాసు ప్రబుధ్యమానాసు భవనదీర్ఘి
కాకుముదినీషు స్ఫుటితకుముదవనబహుళ ధూళిధవళితోదరే నిశానదీ
పులినాయమానేఽంతరిక్షే [2]చంద్రోదయమానందనిర్భరే మహోదధా
వివ రతిరసమయ ఇవ ఉత్సవమయ ఇవ విలాసమయ ఇవ ప్రీతిమయ
ఇవ జీవలోకే శశిమణిప్రణాళనిర్ఘరే ప్రమోదముఖరమయూరరవ
రమ్యే ప్రదోషసమయే గృహీతవివిధకుసుమతాంబూలాంగరాగపట
వాసచూర్ణయా తరళికయాఽనుగమ్యమానా తే నైవ మూర్ఛానిహి
తేన కించి దాశ్యానచందనలలాటికాలగ్నధూసరాకులాలకేన చందన
రసచర్చాజ్గరాగవేషేణార్ద్రార్ద్రేణ తథైవ చ తయా కంఠస్థిత

1. దనుగమనేన జీవితా. 2. చంద్రోదయానంద.

యాఽక్షమాలయా శ్రవణశిఖరచుంబిన్యా చ పారిజాతమంజర్యా పద్మ
రాగరత్నరశ్మినిర్మితే నేవ రక్తాంశుకేన కృతశిరోవకుంఠనా కేన చిదా
త్మీయే నాపి పరిజనే నానుపలక్ష్యమాణా తస్మా త్ప్రాసాదశిఖరా దవా
తరమ్.

అవతీర్య చ పారిజాతకుసుమమంజరీపరిమళాకృష్టేన రిక్తీకృతో పవ
నేన కుముదవనాన్యపహాయ ధావతా మధుకరజాలేన నీలపటావకుంఠన
[1]విభ్రమా నివ సంపాదయతాఽనుబధ్యమానా ప్రమదావనపక్షద్వా
రేణ నిర్గత్య తత్సమీప ముదచలమ్, ప్రయాంతీ చ తరలికాద్వితీయ
మపరిజన మాత్మాన మాలోక్యాచింతయమ్:—'ప్రియతమాభిసరణ
ప్రవృత్తస్య జనస్య కి మివ కృత్యం బాహ్యేన పరిజనేన, న స్వైత
ఏవ పరిజనలీలా ముపదర్శయంతి, తథా హి, సమారోపితశరాసనా
సక్తసాయకోఽనుసరతి కుసుమాయుధః, దూరప్రసారితకరః కర మివ
కర్షతి శశీ, ప్రస్ఖలనభయాత్పదే పదేఽవలంబతే రాగః, లజ్జాం పృష్ఠతః
కృత్వా పురః స హేంద్రియై ర్ధావతి హృదయం, నిశ్చయమారోప్య
నయ త్యుత్కంఠా' ఇతి, ప్రకాశం చావదమ్:—'అయి తరలికే! అపి
నామ మా మివాయ మింనుహాతక స్తమపి[2]కరేణ కచగ్రహాకృష్ట మభి
ముఖ మానయేత్' ఇత్యేవం వాదినీం చ మా మసౌ విహస్యా
బ్రవీత్:—'భర్తృదారికే! ముగ్ధాసి, కి మస్య తేన జనేన, అయమాత్మ
నైవ తావ న్మదనాతుర ఇవ భర్తృదారికాయాం తా స్తాః శ్చేష్టాః
కరోతి, తథా హి:—ప్రతిబింబచ్ఛలేన స్వేదసలిలకణికాచితం చుంబతి
కపోలయుగళం, లావణ్యవతి పయోధరభారే నిపతతి ప్రస్ఫురితకరః,
స్పృశతి రశనావలిమణీన్, నిర్మలనఖలగ్నమూర్తిః పాదయోః పతతి, కిం
చాస్య మదనాతుర స్యేవ వపుస్తాపా చ్ఛుష్కచందనానులేపపాండుతా
ముద్వహతి, మృణాళవలయధవళాన్ కరాన్ ధత్తే, ప్రతిమావ్యాజేన
స్ఫటికమణికుట్టిమేషు నిపతతి, కేతకీగర్భకేసరధూళిధూసరపాదః కుముద
సరాంస్యవగాహతే, సలిలశీకరార్ద్రాన్ శశిమణీన్ కరై రామృశతి,
ద్వేష్టి విఘటితచక్రవాకమిథునాని కమలవనాని' ఏతై శ్చాన్యైశ్చ
తత్కాలోచితై రాలాపై స్తయా సహ త ముద్దేశ మభ్యాగమమ్,

1. విభ్రమ మివ. 2. కిరణకచగ్రహాకృష్టం.

తత్ర చ మార్గలతాకుసుమరజోధూసరం చరణయుగళం కైలాసతటా
చ్చంద్రోదయస్రుతచంద్రకాంతమణిప్రస్రవణే ప్రక్షాళయంతీ యస్మిన్
ప్రదేశే ఆస్తే తస్మిన్నేవ చాస్య సరసః పశ్చిమే తటే పురుష స్యేవ
రుదితధ్వనిం విప్రకర్షా న్నాతివ్యక్త ముపాలక్షయమ్, దక్షిణేక్షణ
స్ఫురణేన చ ప్రథమ మేవ మన స్యాహితశంకా తేన సుతరా మవదీర్ణ
హృదయేవ కి మ ప్యనిష్ట మంతః కథయతేవ విషణ్ణేనాంతరాత్మనా
'తరళికే! కి మిద' మితి సభయ మభిదధానా వేపమానగాత్రయష్టి
స్తదభిముఖ మతిత్వరిత మగచ్ఛమ్.

[1]అథనిశీథప్రభావా ద్దూరా దేవ విభావ్యమానస్వర మున్ముక్తార్త
నాదం 'హా హతోఽస్మి! హా దగ్ధోఽస్మి! హా వంచితోఽస్మి! హా కి
మిద మాపతితం? కిం వృత్తముత్సన్నోఽస్మి? దురాత్మన్! మదన
పిశాచ! పాప! నిర్ఘృణ! కి మిద మకృత్యమనుష్ఠితమ్? ఆ(ః)పాపే!
దుష్కృతకారిణి! మహాశ్వేతే! దుర్వినీతే! కిమనేన తేఽపకృతమ్?
ఆః పాప దుశ్చరిత! చంద్రచండాల! [2]కృతోఽసి ఇదానీమ్, అపగతదాక్షిణ్య
దక్షిణానిలహతక! పూర్ణాస్తే మనోరథాః కృతం కర్తవ్యం వహేదానీం
యథేష్టం, హా! భగవన్! శ్వేతకేతో! పుత్రవత్సల! నవేత్సిముషిత
మాత్మానమ్, హా! ధర్మ! నిష్పరిగ్రహోఽసి, హా! తపః! నిరా
శ్రయమసి, హా! సరస్వతి! విధవాఽసి, హా! సత్యమ్! అనాథమసి,
హా! సురలోక! శూన్యోఽసి, సఖే! ప్రతిపాలయ మామ్, అహమపి
భవంత మనుయాస్యామి, న శక్నోమి భవతా వినా క్షణ మప్యవస్థాతు
మేకాకీ, కథ మపరచిత ఇవాదృష్టపూర్వ ఇవాద్య మా మేకపదే
ఉత్సృజ్య ప్రయాసి? కుత స్తవేయ మతి నిష్ఠురతా?, కథయత్వదృతే
క్వ గచ్ఛామి? కం యాచే? కం శరణ ముపైమి? అంధోఽస్మి సంవృత్తః,
శూన్యా మే దిశో జాతాః, నిరర్థకం జీవితం, అప్రయోజనం తపః, నిస్సు
ఖాశ్చ లోకాః, కేన సహ పరిభ్రమామి?, క మాలపామి? ఉత్తిష్ఠ
దేహి మే విలపతః ప్రతివచనం, క్వ త న్మమోపరి సుహృత్ప్రేమ?, క్వ సా
స్మిత పూర్వాభిభాషితా చ' ఇత్యేతాని చాన్యాని విలపంతం కపింజల
మశ్రౌషమ్.

1. అతినిశీథ. 2. కృతార్థోఽసి.

తం చ శ్రుత్వా పతితై రివ ప్రాణై ర్ధారా దేవ ముక్తకళా
రాక్రందా సర స్తీరలతాస క్తత్రుట్యమానాంశుకో త్తరీయా యథాశ క్తి
త్వరితై రజ్ఞాతసమవిషమభూమిభాగవిన్య స్తైః పాదప్ర క్షేపైః ప్రస్ఖలంతీ
పదేపదే కేనాప్యుత్క్షిప్య నీయమానేవ తం ప్రదేశం గత్వాపశ్య
స్తీరసమీపవర్తిని శిశిరశీకరాసారస్రావిణి శశిమణిశిలాతలే విరచితం
కుముదకువలయ కమలవివిధజలకుసుమ సుకుమారం మృణాళమయమివాకుసు
మశరసాయకమయ మివ శయన మధిశయానం అతినిష్పందతయా మత్ప్ర
దశబ్ద మి వాకర్ణయంత మంతర్గ కోపశమితమదనసంతాపతయా తత్క్షణ
లబ్ధసుఖప్రసుప్తమివ మనఃక్షోభ ప్రాయశ్చిత్తప్రాణాయామా
వస్థిత మివ అతిస్ఫురితప్రభేణ త్వత్కృతే మమేయమవస్థేతి కథ
యంతమివాధరేణ ఇందుద్వేషపరివర్తితదేహతయా పృష్ఠభాగనిపతితై
ర్మదనదహనవిహ్వలహృదయన్య స్తహస్తనఖమయూఖచ్ఛలేన ఛిద్రిత
మివ శశికిరణై రుచ్ఛ్వసత్పాండురయా స్వవినాశోత్పాతోత్పన్నయామ
దనచంద్రకళ యేవ చందనలేఖకయా రచిత[1]లలాటికం మత్తః ప్రియతర
స్తవాపరో జనో జాత ఇతికుపితే నేవజీవితేనపరిత్యక్తమన్మథవ్యథయా
స హైవాగతా నసూన్స్వయ మివోత్సృజ్యానిశ్చేతనతాసుఖమనుభవంతం
అనంగయోగవిద్యా మివ ధ్యాయంత మపూర్వప్రాణాయామ మి వా
భ్యస్యంత ముపపాదితాస్మదాగమనేన ప్రణయా ది వాపహృతప్రాణ
పూర్ణపాత్ర మనంగేన రచితచందనలలాటికాత్రిపుండ్రకం ధృతసరస
బిససూత్రయజ్ఞోపవీత మంసావసక్తకదళీగర్భపత్ర చారుచీర మేకావలీ
పిశాలాక్షమాల మవిరళామలకర్పూరక్షోదభస్మధవళం ఆబద్ధమృణాళ
వలయరక్షాప్రతిసరమనోహరం మనోభవవ్రతవేష మాస్థాయ మత్స
మాగమమంత్ర మివ సాధయంతమ్ [2](అవిరతరోదనాతామ్రేణాశ్రుక్ష
యా దాగతరుధిరేణేవ మదనశరశల్యవేదనారుణీకృతత్రిభాగేణ)కఠిన
హృదయే! దర్శనమాత్రకేణాపి న పున రనుగృహీతోఽయ మనుగతో
జన ఇతి సప్రణయం మా ముపాలభమాన మివ చక్షుషా కించిద్వివృ

---

1. లలాటికం కిమపాలక్ష్య పరివృత్తతారకేణానవరతరోదనాతామ్రేణ ప్రాంత
ప్రసర్పోపగతాశ్రుక్షయకతయా రుధిర మివ క్షరతా మదనశరశల్యవేదనారుణీకృతత్రి
భాగేణ నాలిమీలితేన లోచనయుగళేన మత్తః ప్రియతరః 2. ఏతన్నాస్తి క్వచిత్.

తాధరతయా జీవిత మపహర్తు మంతః ప్రవిష్టై రి వేందుకిరణై ర్నిర్గ
చ్ఛద్భి ర్దశనాంశుభి ర్ధవళితపురోభాగం మన్మథవ్యథయా విఘటమాన
హృదయనిహితేన వామేన పాణినా ప్రసీద ప్రాణై స్సమం ప్రాణ
సమే న గంతవ్య మితి హృదయస్థితాం మా మివ ధారయంత మిత
రేణ చ నఖమయూఖదంతురతయా చందన మివ స్రవతా ఉత్తానీకృ
తేన చంద్రాతప మివ నివారయంత మంతికస్థితేన చ అచిరోద్గతజీవిత
మార్గ మి వోద్గ్రీవేణ విలోకయతా తపస్సుహృదా కమండలునాసము
పేతం కంఠాభరణీకృతేన చ మృణాళవలయేన రజనికరకిరణపాశే నేవ
సంయమ్య లోకాంతర ముపనీయమానం కపింజలేన మద్దర్శనా దబ్ర
హ్మణ్య మి త్యూర్ధ్వహస్తేన ద్విగుణీభూతబాష్ప ద్గమేనాక్రోశతాకం
శే పరిష్వక్తం తత్క్షణవిగతజీవితం త మహం పాపకారిణీ మందభాగ్యా
మహాభాగ మద్రాక్షమ్.

ఉద్భూతమూర్ఛాంధకారా చ పాతాళతల మి వావతీర్ణా తదా
క్వాహ మగమం కి మకరవం కిం వ్యలప మితి సర్వ మేవ నాజ్ఞాసిషమ్,
అసవ శ్చ మే తస్మిన్ క్షణే కిమతికఠినతయాఽస్య మూఢహృదయ
స్య కిమనేక దుఃఖసహస్రసహిష్ణుతయా హతశరీరకస్య కిం విహిత
తయా దీర్ఘశోకస్య కిం భాజనతయా జన్మాంతరోపాత్తస్య దుష్కృతస్య
కిం దుఃఖదాననిపుణతయా దగ్ధదైవస్య కి మేకాంతవామతయా దురా
త్మనో మన్మథహతకస్య కేన హేతునా నోద్గచ్ఛంతి స్మ తదపి న
జ్ఞాతవతీ కేవల మతిచిరా ల్లబ్ధచేతనా దుఃఖభాగినీ వహ్నా వివ పతిత
మసహ్యశోక దహ్యమానమాత్మాన మవనౌ విచేష్టమాన మపశ్యమ్,
అశ్రద్దధానా చాసంభావనీయం తత్తస్య మరణ మాత్మన శ్చ జీవిత
ముత్థాయ 'హా! హా! కిమిద ముపనత'మితి ముక్తార్తనాదా 'హా! అంబ!
హా! తాత!హా! సఖ్యః'!ఇతి వ్యాహరంతీ మహా! నాథ! జీవితనిబంధన!
ఆచక్ష్వ క్వ మా మే కాకినీ మశరణా మకరుణ! విముచ్య యాసి?,పృచ్ఛ
తరళికాం త్వత్కృతే మయా యాఽనుభూతావస్థా, యుగసహస్రాయ
మాణః కృచ్ఛ్రేణ నీతో దివసః, ప్రసీద సకృ దప్యాలప, దర్శయ భక్త
వత్సలతామ్, ఈష దపి విలోకయ, పూరయ మే మనోరథమ్, ఆర్తాఽ
స్మి, భక్తాఽస్మి, అనురక్తాఽస్మి, అనాథాఽస్మి, బాలాఽస్మి, అగతికాఽస్మి,

దుఃఖితాఽస్మి, అనన్యశరణాఽస్మి, మదనపరిభూతాఽస్మి, కి మితి నక
రోషి దయాం, కథయ, కి మపరాద్ధం కిం వా నానుష్ఠితం మయా?
కస్యాం వా నాజ్ఞాయా మాదృతం? కస్మి న్వా త్వదనుకూలే నాభిరతం?
యేన [1]కుపితోఽసి, దా(స)సీజన మకారణా త్పరిత్యజ్య వ్రజన్న బిభేషి,
కౌలీనా దలీకానురాగప్రతారణకుశలయా కిం వామయా వా మయా
పాపయా?, [2]అః! యా అహ మద్యాపి ప్రాణిమి, హా! హతాఽస్మి మంద
భాగినీ, కథం మే న త్వం న జాతో న వినయో న బంధువర్గో న పర
లోకః, ధి క్త్వాం దుష్కృతకారిణీం యస్యాః కృతే తవేయ మీదృశీ
దశా వర్తతే, నాస్తి మత్సదృశీ నృశంసహృదయా యాహ మేవంవిధం
భవంత ముత్సృజ్య గృహం గతవతీ, కిం మే గృహేణ? కి మంబయా?
కిం వా తాతేన? కిం బంధుభిః? కిం పరిజనేన?' హా! క ముపయామి
శరణమ్?, అయి దైవ! నిర్ఘృణ! దర్శయ దయాం, విజ్ఞాపయామి
త్వాం దేహి దయిత! దక్షిణాం, భగవతి! భవితవ్యతే కురు కృపాం
పాహి వనితా మనాథాం, భగవత్యో వనదేవతాః ప్రసీదత ప్రయచ్ఛ
తాస్య ప్రాణా న్, (అవ) అంబ! వసుంధరే! సకలలోకానుగ్రాహజనని! కిమ
ర్థం నానుకంపసే?, తాత! కైలాస! శరణాగతాఽస్మి తే దర్శయ
దయాళుతా' మి త్యేతాని చాన్యాని చ వ్యాక్రోశంతీ కియ ద్వా స్మరా
మి గ్రహగృహీతే వావిష్టే వోన్మత్తేవ భూతోపహతేవ వ్యలపమ్,
ఉపర్యుపరి పతితనయనజలధారానికరచ్ఛలేన [3]విలీయమానేవ ద్రవ
తామివ నీయమానా జలాకారేణ వాత్మీక్రియమాణా ప్రలాపాక్షరై
రపి దశనమయూఖశిఖానుగతతయా సాశ్రుధారైరివ నిష్పతద్భి శ్శిరో
రుహై ర ప్యవిరళవిగళితకుసుమతయా ముక్తబాష్పజలబిందుభి రివ
ఆభరణై రపి ప్రసృతవిమలమణికిరణాశ్రుతయా ప్రరుదితై రి వోపేతా
తజ్జీవితాయై వాత్మమరణాయ స్పృహయంతీ మృతస్యాపి సర్వాత్మనా
హృదయం ప్రవేష్టు మివేచ్ఛంతీ కరతలేన కపోలయో రాశ్యానచంద
నశ్వేతజటామూలే చ లలాటే నిహితసరసవిషయో శ్చాంసయోః
మలయజరసలవలులితకమలినీపలాశావకుంఠితే చ హృదయే పరామృ
శంతీ 'పుండరీక! నిష్ఠురోఽసి ఏవమప్యార్తాం న గణయసి మా'

1. కుపితోదాసజనం. 2. యాహం. 3. విలీయమానేన.

మిత్యుపాలభమానా ముహు ర్ముహు రేన మ న్వనయం ముహుః పర్యచుంబం ముహు ర్ముహుః కంఠే గృహీత్వా వ్యాక్రోశమ్ 'ఆః! పాపే! త్వయాఽపి మత్పరిత్యాగమనకాలం యావ దస్యాసవో న రక్షితాః' ఇతి తా మేకావలీ మగర్హయమ్, 'అయి భగవన్! ప్రసీద ప్రత్యుజ్జీవ యైన' మితి ముహు ర్ముహుః కపింజలస్య పాదయో రప తమ్, ముహుః ముహు శ్చ తరళికాం కంఠే గృహీత్వా ప్రారుదమ్, అద్యాపి చింతయంతీ నా జానామి తస్మిన్ కాలే కుత స్తా న్యచింతితాన్య శిక్షితా న్యనుపదిష్టా న్యదృష్టపూర్వాణి మే హతపుణ్యాయాః కృపణాని చాటుసహస్రాణి ప్రాదురభవన్, కుత స్తే సంలాపాః కుతస్తాన్యతికరు ణాని వైక్లబ్యరుదితాని, అన్య ఏవ స ప్రకారః, ప్రళయోన్మ య ఇవోద తిష్ఠ న్నంతర్బాష్పవేగానాం, జలయంత్రా ణీ వాముచ్యం తాశ్రుప్రవా హాణాం, ప్రరోహా ఇవ నిరగచ్ఛన్ ప్రలాపానాం, శిఖరశతానీ వావ ర్ధంత దుఃఖానాం, ప్రసూతయ ఇవోదపాద్యంత మూర్ఛానామ్'.

ఇత్యేవమాత్మవృత్తాంత మావేదయంత్యా ఏవచ తస్యాః సము తిక్రాంతం కథ మప్యతికష్ట మవస్థాంతర మనుభవంత్యా ఇవ చేతనాం జహార మూర్ఛా. వేగా న్నిష్పతంతీం చ శిలాతలే తాం ససంభ్రమ ప్రసారితకరః పరిజన ఇవ జాతపీడ శ్చంద్రాపీడో విధృత వాన్. అశ్రుజ లార్ద్రేణ చ తదీయే నైవో త్తరీయవల్కలప్రాం తేన శనై శ్శనై ర్వీజ యన్ సంజ్ఞాం గ్రాహితవాన్. ఉపజాతకారుణ్యశ్చ బాష్పసలిలోత్పీ డేన ప్రక్షాళ్యమానకపోల [1]యుగళాం లబ్ధచేతనామవాదీత్:—'భగ వతి మయా పాపేన తవాయం పునరభినవతా ముపనీతః శోకః యేనే దృశీం దశా ముపనీతాఽ(సి)స్మి, తదల మనయా కథయా, సంహ్రియతా మియమ్, అహ మప్యసమర్థః శ్రోతుమ్, అతిక్రాంతాన్యపి హి సంకీ ర్త్యమానాని [2]అనుభవసమాం వేదనా 'ముపజనయంతి సుహృజ్జనస్య దుఃఖాని, తన్నా ర్హసి కథంకథ మపి విధృతాని మానసులభానసూన్ పునఃపున స్స్మరణశోకానలేంధనతా ముపనేతుమ్'.

---

1. యుగళః 2. ప్రియజనవిశ్వాసవచనాని అనుభవసమాం.

ఇత్యేవ ముక్త్వా దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వస్య బాష్పాయమాణలోచ నా సనిర్వేదమవాదీత్ :—'రాజపుత్ర! యా తదా తస్యా మతిదారు ణాయాం హతనిశాయా మేభి రతినృశంసై రసుభిర్న పరిత్యక్తా సేదానీం పరిత్యజ్యత ఇతి దూరాపేత మేతత్, నూన మపుణ్యోపహతాయాః పా పాయా మమ భగవా నంతకోఽపి పరిహరతి దర్శనమ్, కుతశ్చ మే కఠిన హృదయాయాః శోకః, సర్వమిదమలీకమస్య దురాత్మనశ్శఠహృద యస్య, సర్వథాఽహ మనేన త్యక్తత్రపేణ నిరపత్రపాణా మగ్రే సరీ కృతా, యయా [1]చాధిగతమదనయా వజ్రమయ్యే వేద మనుభూతం తస్యాః కా గణనా కథనం ప్రతి?, కిం వా పర మతఃకష్టతర మాఖ్యేయ మన్య ద్భవిష్యతి? యన్న శక్యతే శ్రోతుమాఖ్యాతుం వా, కేవల మస్య వజ్రపాత స్యానంతర మాశ్చర్యం యదభూ త్త దావేదయామి, ఆత్మన శ్చ ప్రాణధారణకారణలవ ఇవావ్యక్తో య స్సముత్పన్నః తం చ కథయామి, యయా దురాశామృగతృష్ణికయా గృహీతాఽహ మిద ముపరతకల్పం పరకీయ మివ భారభూత మప్రయోజన మకృతజ్ఞం చ హతశరీరం వహామి తదలం శ్రూయతామ్.

తత శ్చ తథాభూతే తస్మి న్నవస్థాంతరే మరణైకనిశ్చయా త త్త ద్బహు విలప్య తరలికా మ(బ్ర)బ్రువమ్:—'అయి! ఉత్తిష్ఠ నిష్ఠురహృ దయే! కియ[2]ద్రోదిమి, కాష్ఠాన్యాహృత్య విరచయ చితాం, అనుసరామి జీవితేశ్వర' మితి, అత్రాంతరే ఝటితి చంద్రమండలవినిర్గతో గగనా దవతీర్య కేయూరకోటిలగ్నమమృతఫేనపిండపాండురం పవనతరళ మంశుకో త్తరీయ మాకర్షన్నుభయకర్ణాం[3]దోళితకుండల మణిప్రభార క్త గండస్థలః స్థూలముక్తాఫలతయా తారాగణ మివ గ్రథిత మతితారహార మురసా దధానో ధవళదుకూలపల్లవోత్కంపితోష్ణీషగ్రంథిః అళికులనీల కుటిలకుంతలనికరవికటమాళిః ఉత్ఫుల్లకుముదకర్ణపూరః కామినీకుచకుం కుమ పత్రలతాలాంఛితాంసదేశః కుముదధవళదేహో మహాప్రమాణః పురుషో మహాపురుషలక్షణోపేతో దివ్యాకృతిః స్వచ్ఛవారిధవళేన దేహప్రభావితానేన క్షాళయ న్నివ దిగంతరాణి ఆమోదినాచశరీరతః క్షరతా శిశిరేణ శీతజ్వరమివ జనయతా అమృతశీకరనికరవ(ర్షేణా)ర్షేన

1. చావిష్కృతమదనయా. 2. రోదిషి. 3. కల్పితోష్ణీష.

తుషారపటలేనేవానులింపన్ గోశీర్షచందనరసచ్ఛటాభి రివాసించన్ ఐరావతకరపీవరాభ్యాం బాహుభ్యాం మృణాళధవళాంగులిభ్యా మతి శీతలస్పర్శాభ్యాం త ముపరత ముత్క్షిప్య దుందుభినాదగంభీరేణ స్వరేణ వత్సే 'మహాశ్వేతే! న పరిత్యాజ్యా స్త్వయా ప్రాణాః పునరపి త వానేన సహ భవిష్యతి సమాగమః' ఇత్యేవ మాదృతః పితే వాభిధాయ సహైవా నేన గగనతల ముదపతత్, అహం తు తేన వ్యతికరేణ సభయా సవిస్మయా సకౌతుకా చోన్ముఖీ 'కిమిద'మితి కపింజల మపృచ్ఛమ్, అసౌ తు ససంభ్రమ మదత్త్వై వోత్తర ముదతిష్ఠత్, 'దురాత్మన్! అంతక! క్వ మే వయస్య మపహృత్య గచ్ఛసి'ఇత్యభిధాయోన్ముఖః సంజాతకోపో బధ్నన్ సవేగ ముత్తరీయవల్కలేన పరికరం ఉత్పతంతం త మేవానుసర న్నంతరిక్ష ముదగాత్, పశ్యంత్యా ఏవ చ మే సర్వ ఏవ తే తారా గణమధ్య మవిశన్.

మమ తు తేన ద్వితీయేనేవ ప్రియతమమరణేన కపింజలగమనేన ద్విగుణీకృతశోకాయాః సుతరా మదీర్యత హృదయమ్, కింకర్తవ్యతా మూఢా చ తరళికా మ(బ్ర)బ్రువమ్ 'అయి![1]జానాసి కథయ కి మేత'దితి, సాతు త దవలోక్య స్త్రీస్వభావకాతరతయాఽస్మిన్ క్షణే శోకాభిభావినా భయేనాభిభూతా వేపమానాంగయష్టి ర్మమ మరణశఙ్కయా చ వరాకీ విషణ్ణహృదయా సకరుణ మవాదీత్:—'భర్తృదారికే! నజానా మిపాపకారిణీ,కింతుమహదిదమాశ్చర్యం, అమానుషాకృతి రేష పురుషః, సమాశ్వాసితా చానేన గచ్ఛతా సానుకంపం పిత్రేవ భర్తృదా రికా, ప్రాయేణ చైవంవిధా దివ్యా స్స్వప్నేష్వపిసంవాదినో భవం త్యాకృతయః, కి ముత సాక్షాత్, న చాల్ప మపి విచారయంతీ కారణ మస్య మిథ్యాభిధానే పశ్యామి, అతో యుక్తం విచార్యాత్మాన మస్మా త్ప్రాణపరిత్యాగవ్యవసాయా న్నివర్తయితుమ్, అతి మహత్ ఖల్విద మాశ్వాసస్థానమస్యామవస్థాయామ్, అపి చ త మనుసరన్ గత ఏవ కపింజలః, తస్మా చ్చ కుతోఽయం కోవాఽయం కిమర్థం చానే నాయ మపగతాసురుత్క్షిప్య నీతః క్వ వా నీతః కస్మాచ్చాసంభావ నీయేనామునా పునః సమాగమాశాప్రదానేన భర్తృదారికా సమా

1. నజానాసి.

శ్వాసితేతి సర్వమిద ముపలభ్య జీవితం వా మరణం వా సమాచరిష్య
సి, అదుర్లభం హి మరణ మధ్యవసితం, పశ్చాదప్యేతద్భవిష్యతి, న చ
జీవన్ కపింజలో భర్తృదారికా మదృష్ట్వా స్థాస్యతి, తేన తత్ప్రత్యా
గమనకాలావధయోఽపి తావత్ ధ్రియం తా మమీ ప్రాణాః' ఇత్యభి
దధానా పాదయోర్మే న్యపతత్, అహం తు సకలలోకదుర్లంఘ్యతయా
జీవితతృష్ణాయాః క్షుద్రతయా చ స్త్రీస్వభావస్య తయా చ తద్వచనో
పనీతయా దురాశామృగతృష్ణికయా కపింజలప్రత్యాగమన కాంక్షయా
చ తస్మిన్ కాలే తదేవ యుక్తం మన్యమానా నోత్సృష్టవతీ జీవితమ్,
ఆశయా హి కి మివ న క్రియతే?, తాం చ పాపకారిణీం కాలరాత్రి
ప్రతిమాం వర్షసహస్రాయమాణాం యాతనామయీ మివ దుఃఖమయీ
మివ నరకమయీమివ అగ్నిమయీమివ ఉత్పన్ననిద్రా తత్రైవ క్షితి
తలే విచేష్టమానా రేణుకణధూసరై రశ్రుజలార్ద్రకపోలసందానితై
ర్విముక్తవ్యాకులై శ్శిరోరుహై రుపరుద్ధముఖీ నిర్దయాక్రందజర్జరస్వ
రక్షయక్షామేణ కంఠేన తస్మిన్నేవ సరస్తీరే తరళికాద్వితీయా క్షపాం
[1]క్షయితవతీ.

ప్రత్యూషసి తూత్థాయ తస్మిన్నేవ సరసి స్నాత్వా కృత
నిశ్చయా తత్ప్రీత్యా మేవ కమండలు మాదాయ తాన్యేవ చ వల్క
లాని తా మే వాక్షమాలాం గృహీత్వా బుద్ధ్వా నిస్సారతాం సంసా
రస్య జ్ఞాత్వా చ మందపుణ్యతా మాత్మనః నిరూప్య చాప్రతీకారదారు
ణతాం వ్యసనోపనిపాతానాం ఆకలయ్య దుర్నివారతాం శోకస్య దృ
ష్ట్వా చ నిష్ఠురతాం దైవస్య చింతయిత్వా చాతిబహుళదుఃఖతాం
స్నేహస్య భావయిత్వా చానిత్యతాం సర్వభావానా మవధార్య చా
కాండభంగురతాం సర్వసుఖానా మవిగణయ్య తాత మంబాం చ పరి
త్యజ్య సహ పరిజనేన మనసా సకలబంధువర్గం నివర్త్య విషయసుఖేభ్యో
మన స్సంయమ్యేంద్రియాణి గృహీతబ్రహ్మచర్యా దేవం త్రైలోక్య
నాథ మనాథశరణ మిమం శరణార్థినీ స్థాణు మాశ్రితవత్యస్మి, అపరే
ద్యుశ్చ కుతోఽపి సముపలబ్ధవృత్తాంత స్తాతః సహాంబయా సహ బం

1. క్షపితవతీ.

ధువర్గే ణాగత్య సుచిరం కృతాక్రంద స్తైరుపాయై రభ్యర్థనాభి శ్చ
బహుభి రుపదేశై శ్చానేకప్రకారైః పరిసాంత్వనై శ్చ నానావిధై ర్గృ
హాగమనాయ మే మహాంతం యత్న మకరోత్, యదా చ నేయ మస్మా
ద్వ్యవసాయాత్ కథం చి దపి శక్యతే వ్యావర్తయితు మితి నిశ్చయ
మధిగతవాన్ తదా నిరాశోఽపి దుస్త్యజతయా దుహితృస్నేహ
స్య పునః పున ర్మయా విసృజ్యమానోఽపి బహూన్ దివసాన్ స్థిత్వా
సశోక ఏవాంతర్దహ్యమానహృదయో గృహా నయాసీత్, గతే చ తా
తే తతః [1]ప్రభృతి దేవస్య కృతే అశ్రుమోక్షమాత్రకేణ కృతజ్ఞతాం
దర్శయంతీ తదనురాగకృశమిదమపుణ్యబహుళమ స్తమితలజ్జ మ
మంగళభూత మనేకక్లేశాయాససహస్రనివాసం దగ్ధశరీరకం బహు
విధై ర్నియమశతై శ్శోషయంతీ వన్యై శ్చ ఫలమూలవారిభి ర్వర్త
మానా జపవ్యాజేన తద్గుణగణానివ గణయంతీ త్రిసంధ్య మత్ర
సరసి స్నాన ముపస్పృశంతీ ప్రతిదినమర్చయంతీ దేవం త్ర్యంబక
మస్యామేవ గుహాయాం తరళికయా సహ దీర్ఘం శోక మనుభవంతీ
సుచిరం న్యవసమ్, సాఽహ మేవంవిధా పాపకారిణీ నిర్లక్షణా నిర్లజ్జా
క్రూరా చ నిః స్నేహా నృశంసా చ గర్హణీయా నిష్ప్రయోజనోత్పన్నా
నిష్ఫల జీవితా నిర్నాథా నిరవలంబనా నిస్సుఖా చ, కిం మయా
దృష్టయా పృష్టయా వా కృతబ్రాహ్మణవధమహాపాతకయా కరోతి
మహాభాగః' ఇత్యుక్త్వా పాండునా వల్కలోపాంతేన శశిన మివ శరన్మే
ఘశకలే నాచ్ఛాద్య వదనం దుర్నివారబాష్పవేగమపారయంతీ నివార
యితు మున్ముక్తకంఠ మతిచిర ముచ్చైః ప్రారోదీత్.

చంద్రాపీడ స్తు ప్రథమమేవ తస్యా రూపేణ వినయేన దాక్షి
ణ్యేన మధురాలాపతయా నిస్సంగతయా చాతితపస్వితయా ప్రశాంత
త్వేన చ నిరభిమానతయా చ మహానుభావత్వేన, చ శుచితయా చ ఉపా
రూఢగౌరవోఽభూత్. తదానీంతు తేనాపరేణ దర్శితసద్భావేన స్వవృ
త్తాంతకథనేన తయా చ కృతజ్ఞతయా హృతహృదయః సుతరా మారో
పితప్రీతి రభవత్ ఆర్ద్రీకృతహృదయశ్చ శనై శ్శనై రేనా మభాషత.

1. ప్రభృతితస్యజనస్యాశ్రుమోక్షణమాత్రేణ కిలకృతజ్ఞ.

'భగవతి! క్లేశభీరు రకృతజ్ఞః సుఖాసంగలుబ్ధో లోకస్స్నేహసదృశం కర్మానుష్ఠాతు మశక్తో నిష్ఫలే నాశ్రుపాతమాత్రేణస్నేహముపదర్శయన్ రోదితి, త్వయాతు కర్మణైవ సర్వ మాచరంత్యా కిమివ న ప్రేమోచిత మాచేష్టితం, యేన రోదిషి తదర్థ మాజన్మనః ప్రభృతి సముపచితపరిచయః ప్రియా నసంస్తుత ఇవ పరిత్యక్తో బాన్ధవజనః, సన్నిహితా అపి తృణావజ్ఞ యాఽవధీరితా విషయాః, విముక్తాన్యతిశయితసునాసీరసమృద్ధీన్యైశ్వర్య సుఖాని, మృణాలినీవాతితనీయస్యపి నితరాం తనిమాన మనుచితై స్సంక్లేశై రుపనీతా తనుః, గృహీతం బ్రహ్మచర్యమ్, ఆయోజిత స్తపసి మహాత్యాత్మా, వనితాజనదుష్కర మతికష్టమంగీకృత మరణ్యావస్థానమ్, అపి చ అనాయాసే నైవాత్మా దుఃఖాభిహతైః పరిత్యజ్యతే, మహీ యసా తు యత్నేన గరీయసి క్లేశే నిక్షిప్యతే కేవలమ్, య దేత దను మరణం నామ తదతినిష్ఫలమ్, అవిద్వజ్జనాచరిత ఏషమార్గః, మోహ విలసిత మేత దజ్ఞానపద్ధతిరియం రభసాచరితమిదం క్షుద్రదృష్టి రేషా అతిప్రమాదోఽయం మౌర్ఖ్యస్ఖలిత మిదం యదుపరతే పితరి భ్రాతరి సుహృది భర్తరి వా ప్రాణాః పరిత్యజ్యంతే, స్వయం చే న్న జహాతి న పరిత్యాజ్యాః, అత్ర హి విచార్యమాణే స్వార్థఏవ ప్రాణపరిత్యా గోఽయమసహ్యశోక వేదనాప్రతీకారత్వాదాత్మనః, ఉపరతస్య తు న కమపి గుణ మావహతి, న తావ త్తస్యాయం ప్రత్యుజ్జీవనోపాయః, న ధర్మోపచయకారణం, న శుభలోకోపార్జన హేతుః, న నిరయపాత ప్రతీకారః, న దర్శనోపాయః, న పరస్పరసమాగమనిమిత్తమ్, అన్య మేవ స్వకర్మఫలపరిపాకోపచితా మసా వవశో నీయతే [1]భూమిమ్, అసా వప్యాత్మఘాతినః కేవల మేనసా సంయుజ్యతే, జీవంస్తు జలాంజలిదానా దినా బహూపకరో త్యుపరత స్యాత్మన శ్చ, మృతస్తు నోభయస్యాపి, స్మర తావ త్ప్రియా మేకపత్నీం రతిం భగవతి భర్తరి మకరకేతౌ సక లాబలాజనహృదయహారిణి హరనయనహుతభుజాదగ్ధేఽప్యవిరహితా మసుభిః - పృథాం చ వార్ష్ణేయీం శూరసేనసుతా మభిరూపే సావజ్ఞ విజితసకలరాజకమౌళికుసుమవాసిత [2]పాదపీఠే పత్యా వఖిలభువనబలి

1. కర్మభూమిమ్. 2. అశేష పాద.

భాగభుజి పాండౌ కిందమమునిశాపానలేంధనతా ముపాగతేఽప్యపరి
త్యక్తజీవితామ్ - ఉత్తరాం చ విరాటదుహితరం బాలాం బాలశశినీవ
నయనానందహేతౌ వినయవతి విక్రాన్తే చ పంచత్వ మభిమన్యా వుపగ
తేఽపి ధృతదేహాం - దుశ్శలాం చ ధృతరాష్ట్రదుహితరం భ్రాతృ
శతోత్సంగలాలితాం అతిమనోహరే హారవరదానవర్ధితమహిమ్ని
సింధురాజే జయద్రథే ఽర్జునేన లోకాంతర ముపనీతేఽప్యకృతప్రాణ
పరిత్యాగామ్, అన్యాశ్చ రక్షస్సురాసురమునిమనుజసిద్ధగంధర్వకన్యకా
భర్తృరహితాః [1]శ్రూయంతే.

[2]సమాగమో యది స్యాత్, భగవత్యా తు తతః పునః స్వయ
మేవ సమాగమసరస్వతీసమాకర్ణితా, అనుభవే చ కో వికల్పః?, కథం వా
తాదృశానామప్రాకృతాకృతీనాం మహాత్మనా మవితథగిరాం గిరియ
సాపి కారణేన గిరివైతథ్య మాస్పదం కుర్యాత్?, ఉపరతేన చ సహాజీ
వంత్యాః కీదృశీ సమాగతిః?, అతో నిస్సంశయ మసా వుపజాతకారుణ్యో
మహాత్మా పునః ప్రత్యుజ్జీవనార్థ మేవైన ముత్క్షిప్య సురలోకం నీతవాన్,
అచింత్యో హి మహాత్మనాం ప్రభావః, బహుప్రకారా శ్చ సంసార
ప్రవృత్తయః, చిత్రం చ దైవమ్, ఆశ్చర్యాతిశయయుక్తాశ్చతపస్సిద్ధయః,
అనేకవిధా శ్చ కర్మణాం శక్తయః, అపి చ సునిపుణ మపి విమృశద్భిః
కమి వాన్య త్తదపహరణే కారణ మాశంక్యేత జీవితప్రదానా దృతేన
చాసంభావ్య మిద మవగంతవ్యం భగవత్యా చిరప్రవృత్త ఏష పంథాః,
తథా హి.—విశ్వావసునా గన్ధర్వరాజేన మేనకాయా ముత్పన్నాం ప్ర
మద్వరాం నామకన్యా మాశీవిషవిలుప్తజీవితాం స్థూలకేశాశ్రమే భార్గ
వస్య(చ్యవనస్య)నప్తా ప్రమతితనయో మునికుమారకో రురు ర్నామ
స్వాయుషోఽర్ధేన యోజితవాన్, అర్జునంచాశ్వమేధతురగానుసారిణ
మాత్మజేన బభ్రువాహననామ్నా సమరశిరసి శరాపహృతప్రాణ ములూపీ
నామ నాగకన్యకా సోచ్ఛ్వాస మకరోత్, అభిమన్యుతనయం చ పరీక్షిత
మశ్వత్థామాస్త్రపావకపరిక్షిప్త ముదరా దుపరత మేవ నిర్గత ముత్త

1. శ్రూయంతే సహస్రశో విధృతజీవితాః. 2 ప్రోష్యచ్యేతాపి జీవితసందిగ్ధోఽ
ప్యస్య సమాగమో యదిస్యాత్.

రాప్రలాపోపజనితకృపో భగవాన్ వాసుదేవో దుర్లభా నసూన్
ప్రాపితవాన్, ఉజ్జయిన్యాం చ సాందీపనిద్విజతనయ మంతకపురా
దాహృత్య త్రిభువనవందితచరణస్స ఏవానీతవాన్, అత్రాపి కథం
చి దేవ మేవ భవిష్యతి, తథాపి కిం క్రియతే?, క ఉపాలభ్యతే?, ప్రభ
వతి హి భగవాన్ విధిః, బలవతీ చ నియతిః, ఆత్మేచ్ఛయా న శక్య
ముచ్ఛ్వసితు మపి, అతిపిశునాని చాస్యై కాంతనిష్ఠురస్య దైవహత
కస్య విలసితాని, న క్షమంతే దీర్ఘకాల మవ్యాజరమణీయం ప్రేమ,
ప్రాయేణ చ నిసర్గత ఏవ అనాయతస్వభావభంగురాణి సుఖాని ఆయతస్వ
భావాని చ దుఃఖాని, తథా హి, కథ మప్యేకస్మిన్ జన్మని సమాగమో
జన్మాంతరసహస్రాణి చ విరహః ప్రాణినామ్. అతో నార్హస్యనింద్య
మాత్మానం నిందితుమ్, ఆపతంతి హి సంసారపథమతిగహన మవతీర్ణా
నామేతే వృత్తాంతాః, ధీరా హి తరంత్యాపదమ్' ఇత్యేవం విధై రన్యై
శ్చ మృదుభి రుపసాంత్వనై స్సంస్థాప్య తాం పున రపి నిర్ఝరజలేనాంజ
లిపుటోపనీతే నానిచ్ఛంతీ మపి బలాత్ప్రక్షాళితముఖీ మకారయత్.

అత్రాంతరే చ శ్రుతమహాశ్వేతావృత్తాంతోపజాతశోక ఇవ
సముత్సృష్టదివసవ్యాపారో రవిరపి భగవానధోముఖతా మయాసీత్.
అథ క్షీణే దివసే పరిణతప్రియంగుమంజరీరజోనిభేన పింజరిమ్ణా రజ్య
మానే విలంబిని బ్రధ్నమండలే అవిరళకుసుంభకుసుమరసరక్తదుకూల
కోమలేన చాస్తాతపేన ముచ్యమానేషు దిఙ్ముఖేషు చకోరసనయనతార
కాకాంతినా చ పింగళిమ్నా విలిప్యమానే తిరోహితనీలిమ్ని వ్యోమ్ని
కోకిలవిలోచనచ్ఛవిబభ్రుణి చారుణయతి సాంధ్యే భువన మర్చిషి
యథాప్రధానమున్మిషత్సు గ్రహ[1]గ్రామేషు వనమహిషమలీమసవపుషి
లోచనముషి ముషితతారకాపథప్రథిమ్ని కాలిమాన మాతన్వతి
శార్వరే తమసి అతనుతిమిరతిరోహిత[2]హరితభాసు గహనతాంయాంతీ
షు తరురాజిషు రజనీజలబిందుజాలజనితజడిమ్ని బహళవనకుసుమపరి
మళానుమితగమనే చ చలితలతావిటపగహనే ప్రవృత్తే చ పవనే నిద్రా
నిభృతపతత్రిణి త్రియామాముఖే మహాశ్వేతా మందం మంద ముత్థాయ

1. గ్రామణీషు. 2. హరితతాసు.

భగవతీ ముపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం కమండలుజలేన ప్రక్షాళిత
చరణా వల్కలశయనీయే సఖేద ముష్ణం నిశ్శ్వస్య నిషసాద. చంద్రా
పీడోఽప్యుత్థాయ సకుసుమం ప్రస్రవణజలాంజలిమవకీర్య కృతసంధ్యా
ప్రణామః తస్మిన్ ద్వితీయే శిలాతలే మృదుభి ర్లతాపల్లవై శ్శయ్యా
మకల్పయత్. ఉపవిష్టశ్చ తస్యాం పునఃపున స్త మేవ మనసా
మహాశ్వేతావృత్తాంత మన్వభావయత్. ఆసీచ్చాస్య మనసి.—'ఏవం
నామాయ మప్రతీకారదారుణో దుర్విషహవేగః కష్టః కుసుమాయుధః
య దనేనాభిభూతా మహాంతోఽప్యేవ మన పేక్షితకాలక్రమా స్సము
త్సారితధైర్యా స్సద్యోజీవితం జహాతి, సర్వథా నమో భగవతే త్రిభు
వనాభ్యర్చితశాసనాయ మకరకేతనాయే'తి పునః పప్రచ్ఛ చైనాం
'భగవతి! సా తవ పరిచారికా వనవాసవ్యసనమిత్రం దుఃఖసబ్రహ్మ
చారిణీ తరళికా క్వ గతే'తి.

అథ సా కథయత్:—'మహాభాగ! య త్త న్మయా కథిత మమృ
తసంభవం అప్సరసాం కులం తస్మా న్మదిరేతి నామ్నా మదిరాయతేక్ష
ణా కన్యకాఽభూత్, తస్యా శ్చాసౌ సకలగంధర్వకులమకుటకుట్మల పీఠ
ప్రతిష్ఠితచరణో దేవ శ్చిత్రరథః పాణి మగ్రహీత్, అపరిమితగుణగణా
కృష్టహృదయ శ్చానన్యవనితాదుర్లభేనాథః కృతాశేషాంతఃపురేణ హే
మపట్టలాంఛనేన ఛత్రవేత్రచామరచిహ్నేన మహాదేవీశబ్దేన పరం స
ప్రీతః ప్రసాద మకరోత్, అన్యోన్యప్రేమసంవర్ధనపర యోశ్చ తయో
ర్యౌవనసుఖాని సేవమానయోః కాలే నాశ్చర్యభూత మేక జీవిత మివ
పిత్రోః అథవా సర్వ స్యైవ గంధర్వకులస్య వా జీవలోకస్య దుహితృ
రత్న ముదపాది కాదంబరీతి నామ్నా, సా చ మే జన్మతః ప్రభృత్యే
కాసనశయనపానాశనా పరం ప్రేమస్థాన మఖిలవిస్రంభధామ ద్వితీయ
మివ హృదయం బాలమిత్ర మేకత్ర తయా మయా చ నృత్యగీతాది
కలాసు కృతాః పరిచయాః, శిశుజనోచితాభి శ్చ క్రీడాభిరనియంత్రణ
నిర్భరమపనీతో బాలభావః, సా చాము న్నైవ మదీయేన హతవృత్తాం
తేన సముపజాతశోకా నిశ్చయ మకార్షీత్:—'నాహంకథం చిదపి

సశోకాయాం మహాశ్వేతాయా మాత్మనః పాణిం గ్రాహయిష్యా'మీతి
సఖీజనస్య పురత స్సశపథమభిహితవతీ, 'యది కథమపి మా మనిచ్ఛంతీ
మపి బలాత్తాతః కదాచి త్కస్మై చిద్దాతు మిచ్ఛతి తదాఽహ మనశనేన
వా హుతాశనేన వా రజ్వావా విషేణ వానియత మాత్మాన ముత్స్ర
క్ష్యామీ'తి, సర్వం చ త దాత్మదుహితుః కృతనిశ్చయం నిశ్చలభాషితం
కర్ణపరంపరయా పరిజనసకాశా ద్గంధర్వరాజ శ్చిత్రరథః స్వయ మశ్రు
ణోత్, గచ్ఛతి కాలే సముపారూఢనిర్భరయౌవనా మాలోక్య
[1]సుతాం బలవదుపతాపపరవశః క్షణ మపి న ధృతి మలభత, ఏకాపత్య
తయా చాతిప్రియతయా చ న శక్తః కించి దపి తా మభిధాతు మితి
అపశ్యం శ్చాన్యదుపాయాంతర మిద మత్ర ప్రాప్తకాల మితి
మత్వా తయా మహాదేవ్యా మదిరయా సహావధార్య క్షీరోదనామా
నం కంచుకినం 'వత్సే! మహాశ్వేతే! త్వద్వ్యతిరేకేణైవ దగ్ధహృదయా
నా మిద మపర మస్మాక ముపస్థిత మిదానీం తు కాదంబరీ మనునేతుం
త్వం శరణ' మితి సందిశ్య మత్సమీప మద్యైవ ప్రత్యుషసి ప్రేషితవాన్,
తతో మయా గురువచనగౌరవేణ సఖీప్రేమ్ణా చ క్షీరోదేన సార్ధం
సాతఃలికా 'సఖి కాదంబరి! కిం దుఃఖిత మపి జన మతితరాం దుఃఖయసి
జీవంతీ మిచ్ఛసి చేన్మాం త త్కురు గురువచన మవితథ'మితి సందిశ్య విస
ర్జితా, నాతిచిరం గతాయాం చ తస్యా మంతర మేవేమాం భూమి
మనుప్రాప్తో మహాభాగః' ఇ త్యభిధాయ తూష్ణీ మభవత్.

అత్రాంతరే లాంఛనచ్ఛలేన విడంబయ న్నివ శోకానలదగ్ధమ
ధ్యం మహాశ్వేతాహృదయ ముద్వహ న్నివ మునికుమారవధమహాపాత
కం దర్శయ న్నివ చిరకాలలగ్నం దక్షశాపానలదాహచిహ్నం అవిరళ
భస్మాంగరాగధవళః కృష్ణమృగాజినప్రావృతార్ధో వామస్తన ఇ వాంబి
కాయాః ధూర్జటిజటామండలచూడామణి ర్భగవా నుదగా త్తారకా
రాజః క్రమేణ చోద్గతే గగనమహాపయోధిపులినే సప్తలోకనిద్రావం
గళకలశే కుముదబాంధవే విఘటితకుముదవనే ధవళితదశదిశి శంఖ
శ్వేతే [2]శ్వేతాతపత్రాయమాణే మానినీమానశత్రౌ శుచిశోచిషి

1. స తాం. 2. శ్వేతిమాన మాతన్వతి.

శశాంకమండలే శశికరకలితాసు వ్రజంతీషు క్రశిమాన మాడవీషు ప్ర
భాసు ప్రస్రవత్సు చ కైలాసశశిమణిశిలానాం సర్వత స్స్రోతస్స్రివిషు
ప్రస్రవణేషు మృణాళకందళిని చావస్కంధపతితచంద్రకర ఇవ విలుప్తక
మలవనశోభే భాత్యచ్ఛోదసరగపయసి సముపోఢమోహానిద్రే చ
ద్రాఘీయోవీచీవిచలితవపుషి విరుదతి విరహిణి చక్రవాకచక్రవాళే
నిర్వృత్తే చ చంద్రోదయే విద్రుతే హర్షనయనజలకణనీహారిణి వియ
ద్విహారిణి మనోహారిణి విద్యాధరాభిసారికాజనే చంద్రాపీడ స్సుప్తామా
లోక్య మహాశ్వేతాం పల్లవశయనే శనై స్సముపావిశత్. 'అస్యాం వేలా
యాం కిం ను ఖలు మా మంతరేణ చింతయతి వైశంపాయనః? కిం వావ
రాకీ పత్రలేఖా? కిం వా రాజపుత్రలోక'ఇతి చింతయన్నేవ నిద్రాం
యయా.

అథ క్షీణాయాం క్షపాయాముషసి సంధ్యాముపాస్య శిలాత
లోపవిష్టాయాం పవిత్రాణ్యఘుమర్షణాని జపంత్యాం మహాశ్వేతా
యాం నిర్వర్తితప్రాభాతికవిధౌ చంద్రాపీడే తరళికా షోడశవర్షవయసా
సావష్టంభాకృతినా మదఖేదాలసగజరాజగమనగురూణి పదాని నిక్షి
పతా పర్యుషితచన్దనాంగరాగధూసరోరుదణ్డద్వయేన కుంకుమరాగ
పింజరారుణేన చామీకరశృంఖలాకలాపనిబిడనియమితం కక్ష్యాబంధా
తిరిక్త ప్రేంఖత్పల్లవ మధరవాస ఏవ కేవలం వసానేన నిరుదరతయా
విభక్తమధ్యేన విపులవక్షసా దీర్ఘానువృత్తపీనబాహునా వామప్ర
కోష్ఠడోలాయమానమాణిక్యవలయేన కర్ణాభరణమణేర్విప్రకీర్యమాణ
మధోముఖకిరణేంద్రాయుధజాలం వర్ణాంశుకోత్తరీయ మివైకస్కంధ
క్షిప్త ముద్వహతా చూతపల్లవకోమల మనవరత తాంబూల బద్ధరా
గాంధకారమధరం దధతా కర్ణాంతాయతస్య స్వభావధవళస్య ధవళిమ్నా
లోచనయుగళస్య ధవళయతేవ దిగంతరాణి కుముదవనానీవ వర్ష
తా పుండరీకమయ మివ దివసం కుర్వతా కసకపట్టపృథులలాటేన
అళికులనీలసరళశిరసిజేన అగ్రామ్యాకృతినా రాజకులసంపర్కచతు
రేణ గంధర్వదారకేణ కేయూరకనామ్నా ఉనుగమ్యమానా ప్రత్యు

పస్యైవ ప్రాదురాసీత్. ఆగత్య చ 'సో౾య' మిత్యుపజాతకుతూహలా చంద్రాపీడం సుచిరమాలోక్య మహాశ్వేతాయాస్సమీపముపసృత్య కృతప్రణామా సవినయ ముపావిశత్. అనంతరం చ అతిదూరానతే నోత్తమాంగేన ప్రణమ్య కేయూరకో౾పి మహాశ్వేతాదృష్టినిసృష్టం నాతిసమీపవర్తి శిలాతలం భేజే సముపవిష్టశ్చ తత్ర తమదృష్టపూర్వ మధః కృతకుసుమాయుధ ముపహసితసురాసురగంధర్వవిద్యాధరరూపం రూపాతిశయం చంద్రాపీడస్య దృష్ట్వా విస్మయ మాపేదే.

పరిసమాప్తజపా తు మహాశ్వేతా పప్రచ్ఛ తరలికాం:—'కిం త్వయా దృష్టా ప్రియసఖీ కాదంబరీ కుశలినీ?, కరిష్యతి వా[1]తవ సఖ్యావచ న' మితి. అథ సా తరలికా వినయావనతమౌలి రీషదాలంబితకర్ణపాశ మతిమధురయా గిరా వ్యజిజ్ఞపత్:—'భర్తృదారికే! దృష్టా ఖలు మయా భర్తృదారికా కాదంబరీ సర్వతః కుశలినీ విజ్ఞాపితా చ నిఖిలం భర్తృ దుహితు స్సందేశమ్, ఆకర్ణ్య చ యత్తయా సంతతము క్తముక్తాస్థూలా శ్రుబిందునివహం రుదిత్వా ప్రతిసందిష్టం తదేష తస్యైవ విసర్జితః తస్యా ఏవ వీణావాహకః కేయూరకః కథయిష్యతి' ఇత్యుక్త్వావిరరామ విరత వచసి తస్యాం కేయూరకో౾బ్రవీత్:—'భర్తృదారికే! మహాశ్వేతే! దేవీ కాదంబరీ దృఢవ్యత్తకంఠగ్రహం త్వాం విజ్ఞాపయతి:—'యది యమా గత్య మా మవదత్ తరలికా తత్కథయ కిమయం గురుజన వచనాను రోధః! కి మిదం మచ్చిత్తపరీక్షణం! కిం గృహనివాసాపరాధ నిపుణో పాలంభః? కింప్రేమవిచ్ఛేదాభిలా(ష)షః? కిం భక్తజనపరిత్యాగోపాయః? కిం వా ప్రకోపః?, జానాస్యేవ మే సహజప్రేమని(ష్యం)ష్పందనిర్భరం హృదయ మేవమతినిష్ఠురం సందిశంతీ కథ మసి న లజ్జితా, తథా మధురభాషిణీ కేనాపి శిక్షితా వక్తు మప్రియం పరుష మభిధాతుం వా?, స్వస్థో౾పి తావత్ క ఇవ సహృదయః కనీయస్యవసానవిరసే కర్మణి దృశే మతి ముపసర్పయేత్?, కిముతాతిదఃఖాభిహతహృదయో౾స్మ ద్విధో జనః?, సుహృద్దుఃఖదూషితే హి మనసి కైవ సుఖాశా? కైవ నిర్వృతిః? కీదృశా స్సంభోగాః? కాని వా హసితాని?, యే నే దృశీం దశా ముపనీతా ప్రియసఖీ కథ మతిదారుణం త మహం విష మివా

1. తవసఖ్యావచనమితి.

ప్రియకారిణం కామం సకామం కుర్యామ్?, దివసకరాస్తమయవిధు
రాసు నలినీషు సహవాసపరిచయాచ్చక్రవాకయువతి రపి సమాగమ
సుఖాని పరిత్యజతి, కి ముతనార్యః?, అపి చ యత్ర భర్తృవిరహవిధురా
అపహృతపరపురుషదర్శనా దివానిశం నివసతి ప్రియసఖి కథ మివ తన్మయ
హృదయ మపరః ప్రవిశే జ్జనః, యత్ర చ భర్తృవిరహవిధురా తీవ్ర
వ్రతకర్శితాంగీ ప్రియసఖి మహా త్కృచ్ఛ్ర మనుభవతి తత్రాఽహ
మవగణయ్యైతత్ కథ మాత్మసుఖార్థినీ పాణిం గ్రాహయిష్యామి?,
కథం వా మమ సుఖం భవిష్యతి?, త్వత్ప్రేమ్ణా చాస్మి న్వస్తుని కుమా
రికాజనవిరుద్ధం స్వాతంత్ర్య మాలంబ్యాంగీకృత మయశ స్సమవధీరితో
వినయః గురువచన [1]మతిక్రమితం న గణితో లోకాపవాదః వనితా
జనస్య సహజ మాభరణ ముత్సృష్టా లజ్జా, సా కథయ కథ మివ పున
రత్ర ప్రవర్తతే?, త దయ మంజలి రుపరచితః ప్రణామోఽయ మిదంచ
పాదగ్రహణమ్, అనుగృహాణ మాం, వన మితో గతాసి మే జీవితేన
సహ, ఇతిమా కృథాః స్వప్నేఽపి పున రిమ మర్థం మనసి' ఇత్యభిధాయ
తూష్ణీమభూత్.

మహాశ్వేతా తు తచ్ఛ్రుత్వా సుచిరం విచార్య 'గచ్ఛ స్వయ
మే వాహ మాగత్య యథార్హ మాచరిష్యా' మి త్యుక్త్వా కేయూ
రకం ప్రాహిణోత్. గతే చ కేయూరకే చంద్రాపీడ మువాచ:—'రాజ
పుత్ర! రమణీయో హేమకూటః, చిత్రాచ చిత్రరథరాజధానీ, బహు
కుతూహలః కింపురుషవిషయః. పేశలో గంధర్వలోకః, సరళహృదయా
మహానుభావా చ కాదంబరీ, యది నాతిఖేదకర మివ గమనం కలయసి-
నావసీదతి వా గురు ప్రయోజనం-అదృష్టచరవిషయకుతూహలివా చేతః-
మద్వచన మనురుధ్యతే వా [2]భవన్మతిః, మితి సుఖదాయి వా అస్మచ్చిర
(ఆశ్చర్య)దర్శనం-అర్హసి వా ప్రణయ మిమం-అప్రత్యాఖ్యానయోగ్యం
వాజనం మన్యసే-సమారూఢో వా పరిచయలేశః, అనుగ్రాహ్యో వా
ఽయం జనః-తతో నార్హసి నిష్ఫలాం కర్తుమభ్యర్థనామిమాం, ఇతో
మయైవ సహ గత్వా హేమకూటమతిరమణీయతానిదానం తత్ర దృష్ట్వా

1. మతిక్రామితం. 2. భవాన్, అతిసుఖదాయి.

చ మన్ని ర్విశేషాం కాదంబరీమపనీయ తస్యాః కుమతిమనోమోహా విల
సిత మేక మహో విశ్రమ్య శ్వోభూతే ప్రత్యాగమిష్యసి, మమ హి
నిష్కారణబాంధవం భవంతమాలోక్యైవ దుఃఖాంధకారభారా
క్రాంతేన మహతః కాలా దుచ్ఛ్వసిత మివ చేతసా శ్రావయిత్వా
స్వవృత్తాంత మిమం సహ్యతా మివ గత శ్శోకః, దుఃఖిత మపి జనం
రమయంతి సజ్జనసమాగమాః, పరసుఖోపపాదనపరాధీన శ్చ భవా
దృశాం గుణోదయః' ఇ త్యుక్తవతీం చైనాం చంద్రాపీడోఽబ్రవీత్.
'భగవతి! దర్శనా త్ప్రభృతి పరవా నయం జనః క ర్తవ్యేషు యథేష్ట
మశంకితయా నియుజ్యతా'మి త్యభిధాయ స హై వోదచలత్.

క్రమేణ చ గత్వా హేమకూట మాసాద్య గంధర్వరాజకులం
సమతీత్య కాంచనతోరణాని సప్తకక్ష్యాంతరాణి కన్యాంతఃపురద్వార
మవాప. మహాశ్వేతా దర్శన ప్రధావితేన దూరాదేవ కృతప్రణామేన
కనకవేత్రలతాహస్తేన ప్రతీహారజనేనోపదిశ్యమానమార్గః ప్రవిశ్య
అసంఖ్యేయనారీశతసహస్రసంబాధం, స్త్రీమయ మపరమివ జీవలోక
మియత్తాం [1]గృహీత, మేకత్ర త్రైలోక్యస్త్రైణమివ సంహృత మపు
రుష మివ సర్గాంతర, మంగనాద్వీపమివాపూర్వ ముత్పన్నం, పంచమ
మివ నారీయుగావతార, మపర మివ పురుషద్వేషి ప్రజాపతినిర్మాణ మ
నేక కల్పకలనార్థ ముత్పాద్య స్థాపిత మి వాంగనాకోశ, మతివిస్తారిణా
యువతిజనలావణ్యప్రభాపూరేణ ప్లావితదిగంతరేణ సించతేవామృత
రసవిసరేణ దివస మార్ద్రీకుర్వతేవ భువనాంతరాళం, బహుళప్రభావర్షి
ణామరకతమణిమయేన సర్వతః పరిగతతయా తేజోమయ మివ, చంద్ర
మండలసహస్రైరివ నిర్మితసంస్థానం, జ్యోత్స్నయేవ ఘటితసన్ని
వేశ, మాభరణప్రభాభి రివ నిష్పాదితదిగంతరం, విభ్రమైరివ కృత
సర్వోపకరణం, యౌవనవిలాసై రివోత్పాదితావయవం, రతివిలసితై
రివ విరచితసంచయం, మన్మథచరితై రివ కల్పితావకాశ, మనురాగే ణే
వానులిప్తసకలజనప్రదేశం, శృంగారమయ మివ సౌందర్యమయ మివ
సురతాధిదైవతమయ మివ కుసుమశరమయ మివ కుతూహలమయ

1. గ్రహీతుం.

మివ ఆశ్చర్యమయమివ సౌకుమార్యమయమివ ప్రేమమయమివ కుమారః కుమారీపురాభ్యంతరం దదర్శ.

అతిబహుళతయా చ తస్య కన్యకాజనస్య సమంతాదానన ద్యుతిభి రిందుబింబవృష్టి మివ పతంతీ మహాంగవిక్షేపై శ్చలితకువలయ వనమయీ మివ క్రియమాణామవనీమనిభృతభ్రూలతావిభ్రమైః కామకార్ముక[1]విలాసశతానీవ ప్రచలితాని శిరసిజకలాపాంధకారై ర్బహుళపక్షప్రదోషసార్థానివ సంబధ్నతః స్మితప్రభాభి రుత్ఫుల్ల కుసుమధవళానివ వసంతదివసాన్ సంచరతశ్శ్వసితానిలపరిమళై ర్మలయమారుతానివ పరిభ్రమతః కపోలమండలాలోకై ర్మాణిక్య దర్పణసహస్రాణీవ స్ఫురితాని కరతలరాగేణ రక్తకమలవనవర్షిణ మివ జీవలోకం కరరుహకిరణస్ఫురణేన కుసుమాయుధశరసహస్రైరివ సంఛాదితదిగంతరాణి ఆభరణకిరణేంద్రాయుధజాలకై రుడ్డీయమానా నీవ భవనమయూరబృందాని యౌవనవికారై రుత్పాద్యమానా నీవ మన్మథసహస్రాణి అద్రాక్షీత్. ఉచితవ్యాపారవ్యపదేశేన కుమారికాణాం సఖీహస్తావలంబేషు పాణిగ్రహణాని, వేణు వాద్యేషు చుంబన వ్యతికరాన్, వీణాసు కరరుహవ్యాపారాన్, కందుకక్రీడాసు కరతల ప్రహారాన్, భవనలతాసేక కలశకంఠేషు భుజలతాపరిష్వంగాన్, లీలాడోలాసు నితంబ[2]స్తనప్రేంఖితాని, తాంబూలవీటికావఖండనేషు దశనోపచారాన్, వకుళవిటపేషు మధుగండూషప్రచారాన్, అశోకతరు తాడనేషు చరణాభిఘాతాన్, ఉపహారకుసుమస్థలనేషు సీత్కారాన్, అతిరిక్తం సురతమివాభ్యస్యంతీనా మపశ్యత్.

యత్ర చ కన్యకాజనస్య కపోలతలాలోక ఏవ ముఖప్రక్షాళనం, లోచనాన్యేవ కర్ణోత్పలాని, హసితచ్ఛవయ ఏవ అంగరాగాః, వి(నిః)శ్వాసా ఏవాధివాసగంధప్రయుక్తయః, అధరద్యుతి రేవ కుంకుమానులేపనమ్, ఆలాపా ఏవ తంత్రీనినాదాః, భుజలతా ఏవచంపకమాలాః, కరతలాన్యేవ లీలాకమలాని, స్తనా ఏవ దర్పణాః, నిజదేహప్రభైవాంశుకావకుం

1. బలానీవ. 2. స్థల.

రసం, జఘనస్థలాన్యేవ విలాసమణిశిలాతలాని, కోమలాంగులిరాగ ఏవ చరణాలక్తకరసః, నఖమణిమరీచయ ఏవ కుట్టిమోపహారకుసుమ ప్రకరాః. యత్ర చాలక్తకరసోఽపి చరణాతిభారః, వకుళమాలికా మేఖలాకలన మపి గమన విఘ్నకరమ్, అంగరాగగౌరవ మప్యధిక శ్వాసనిమిత్తం. అంశుకభారోఽపి గ్లానికారణం, మంగళప్రతిసరవల యవిధృతి రపి కరతలవిధృతిహేతుః, అవతంసకుసుమధారణ మపి శ్రమః, కర్ణపూర[1]మధుకరపక్షపవనోఽపి ఆయాసకరః. తథాచ యత్ర సఖీకర్ణనేపథ్యకృతహస్తావలంబన ముత్థాన మతిసాహసం, ప్రసాధనేషు హారభారసహిష్ణుతా స్తనకార్కశ్యప్రభావహః, కుసుమాపచయేషు ద్వితీయకుసుమగ్రహణమప్యయువతిజనోచితం, కన్యకావిజ్ఞానేషు మాల్యగ్రథన మసుకుమారజనవ్యాపారః, దేవతాప్రణామేషు మధ్య భాగభంగో నాతివిస్మయకరః.

తస్య చైవంవిధస్య కించిదభ్యంతరమతిక్రమ్య ఇత శ్చేత శ్చ పరిభ్రమతః కాదంబరీప్రత్యాసన్నస్య పరిజనస్య శుశ్రావ తాం స్తా నతి మనోహరా నాలాపాన్. తథాహి:—'లవలికే! కల్పయ కేతకీధూళిభి ర్లవలీలతాలవాల మణ్డలాని, సాగరికే! గంధోదకకనకదీర్ఘికాసు వికిర రత్నవాలుకాం, మృణాళికే! కృత్రిమకమలినీషు కుంకుమరేణుముష్టిభి శ్ఛురయ[2]చక్రవాకమిథునాని, మకరికే! కర్పూరపల్లవరసేనాధివాసయ గంధపాత్రాణి, రజనికే! భవనదీర్ఘికాతమాలవీథికాంధకారేషు నిధేహి మణిప్రదీపాన్, కుముదికే! స్థగయ శకునికులరక్షణాయ ముక్తాజాలైర్దాడి మీఫలాని, నిపుణికే! లేఖయ (లిఖ) మణిసాలభంజికాస్తనేషు కుంకుమ రసపత్రభంగాన్, ఉత్పలికే! పరామృశ కనకసమ్మార్జనీభిః కదళీగృహ మరకతవేదికాః, కేసరికే! సించ మదిరారసేన వకుళకుసుమమాలా గృహాణి, మాలతికే! పాటలయ సిందూరరేణునా కామదేవగృహ దంతవలభికామ్, నలినికే! పాయయ కమలమధురసం భవనకలహంసాన్, కదళికే! నయధారాగృహం గృహమయూరాన్, కమలినికే! ప్రయచ్ఛ చక్రవాకశాబకేభ్యో మృణాళక్షీరరసం, చూతలతికే! దేహి పంజర పుంస్కోకిలేభ్య శ్చూతకళికాంకురాహారమ్, పల్లవికే! భోజయ మ(రి)రీ

---

1. కమలకరళ మధుకర. 2. యంత్రచక్రవాక.

చాగ్రపల్లవదళాని భవనహారీతానాం, లవంగికే! వికిప చకోరపంజరేషు పిప్పలీతండులశకలాని. మధుకరికే! విరచయ కుసుమాభరణకాని, మయూరికే! సంగీతశాలాయాం విసర్జయ కిన్నరమిథునాని, కందళికే! సమారోహాయ క్రీడాపర్వతశిఖరం జీవంజీవమిథునాని, హారిణికే! దేహి పంజరశుకసారికోపదేశమ్.'

ఇత్యేతాన్యన్యాని చ పరిహాసజల్పితాన్యశ్రౌషీత్. తథాహి.—'చామరికే! మిథ్యాముగ్ధతాం ప్రకటయంతీ కమభిస(న్ధాతు)ర్తుమిచ్ఛసి?, అయియౌవనవిలాసైరున్మత్తీకృతే! విజ్ఞాతాఽసి యా త్వం స్తనకలశభారావనమ్యమానమూర్తిర్మణిస్తంభమయూరా నవలంబసే. పరిహాసకాంక్షిణి! రత్నభిత్తిపతితమాత్మప్రతిబింబమాలపసి, పవనహృతోత్తరీయాంశుకే! హారప్రభామాయాసితకరతలా సంకలయసి మణికుట్టిమేషు, ఉపహారకమలస్ఖలనభీతే! నిజముఖప్రతిబింబకాని పరిహరసి, జాలవాతాయనపతితపద్మరాగాలోకం ప్రతి బాలాతపశంకయా కరతల మాతపత్రీ కరోషి, ఖేదగ్ర(స్ర)స్తహస్తగళితచామరే! నఖమణిమయూఖకలాప మాధునోషి' ఇత్యేతాన్యన్యాని చ శృణ్వన్నేవ కాదంబరీ భవన సమీపమాయయౌ.

పులినాయమాన ముపవనలతాగళితకుసుమరేణుపటలైః, దుర్దినాయమాన మనిభృతపరభృతనఖక్షతాంగ సహకారఫలరసవర్షైః, నీహారాయమాణమనిలవిప్రకీర్ణైర్వకుళనేక సీధుధారాధూళిభిః, కాంచనద్వీపాయమానం చంప[1]కోపహారైః, నీలాశోకవనాయమానం కుసుమప్రకర పతితమధుకరబృందాన్ధకారైః, తథా చ సంచరతః స్త్రీజనస్య రాగసాగరాయమాణం చరణాలక్తకరసవిసరైః, అమృతోత్పత్తివివసాయమాన మంగరాగామోదైః, చంద్రలోకాయమానం దంతపత్రప్రభామండలైః, ప్రియంగువనాయమానం రోచనాతిలకభక్తిభిః, నీలాయమానంకృష్ణాగరుపత్రభంగైః, లోహితాయమానం కర్ణపూరాశోకపల్లవైః,ధవళాయమానం చందనరసవిలేపనైః, హారితాయమానం శిరీషకుసుమాభరణైః, అథ సేవార్థమాగతేనోభయతఊర్ధ్వస్థితేన స్త్రీజనేన ప్రాకారేణేవ లావణ్యమయేన కృతదీర్ఘరథ్యాముఖాకారం మార్గమద్రాక్షీత్. తేన

1. కదళో.

చాంతర్నిపతిత మాభరణకిరణాలోకం సంపిండితం నదీవేణికాజలప్రవా
హమివ వహంత మపశ్యత్. తన్మధ్యే చ ప్రతిస్రోత ఇవ గత్వా ప్రతీ
హారీ మణ్డలాధిష్ఠితపురోభాగం శ్రీమండపం దదర్శ.

తత్ర చ మధ్యభాగే పర్యంతరచితమండలోపవిష్టేన చానేక
సహస్రసంఖ్యేన పరిస్ఫురదాభరణసమూహేన కల్పలతావనేనేవ
కన్యకాజనేన పరివృతాం, నీలాంశుకప్రచ్ఛదపటప్రావృతస్య [1]మహతః
పర్యఙ్కస్యోపాశ్రయే ధవలోపధానన్యస్తవిగుణభుజలతావష్టంభేనా
వస్థితాం మహావరాహదంష్ట్రావలంబినీ మివ మహీం విస్తారిణి దేహప్ర
భాజాలజలే, భుజలతావిక్షేపపరిభ్రమైః [2]ప్రతరంతీభిరివ చామరగ్రాహి
ణీభి రుపవీజ్యమానాం నిపతితప్రతిబింబతయా అధస్తా న్మణికుట్టిమేషు
నాగై రివాపహ్రియమాణాముపాంతే చ రత్నభిత్తిషు దిక్పాలై రివ
పృథక్ నీయమానాముపరి మణిమండపేష్వమరై రివోత్క్షిప్యమాణాం
హృదయమివ ప్రవేశితాం మహామణిస్తంభైః ఆపీతా మివ భవన
దర్పణైః అధోముఖేన శ్రీమండపమధ్యోత్కీర్ణేన విద్యాధరలోకేన
గగనతలమివారోప్యమాణాం చిత్రకర్మచ్ఛలేనావలోకనకుతూహలేన
సంపుంజితేన త్రిభువనేనేవ పరివృతాం భూషణరవప్రవృత్తశిఖిశత
[3]చిత్రచంద్రకేణ భవనేనాపి కౌతుకోత్పాదితలోచన సహస్రేణేవ
దృశ్యమానామాత్మపరిజనేనాపి దర్శనలోభా దుపార్జితస్య చక్షుషే
వానిమిషనయనేన నిర్వర్ణ్యమానాం, లక్షణై రపి రాగావిష్టై రి
వాధిష్ఠితసర్వాంగామ్, అకృతపుణ్యా మివ ముంచంతీం బాల
[4]భావా మదత్తా మపి మన్మథావేశపరవశేనేవ గృహ్యమాణాం
యౌవనేన, అవిచలితచరణరాగదీధితిభిరివ నిర్గతాభిః అలక్తకరస
పాటలితలావణ్యజలవేణికాభి రివ గళితాభిః [5]నివసితరక్తాంశుకదశా
శిఖాభి రి వావలంబితాభిః పాదాభరణరత్నాంశులేఖాసందేహదాయి
నీభిః అతికోమలతయా నఖవివరేణ వమంతీభిరివ రుధిరధారావర్ష
మఙ్గులిభిరుపేతాభ్యాం క్షితితలతారాగణమివ నఖమణిమండలముద్వ
హద్భ్యాం విద్రుమరసనదీ మివ చరణాభ్యాం ప్రవర్తయంతీం,
నూపురమణికిరణచక్రవాళేన గురునితంబభరఖిన్నోరుయుగళసహాయతా

---

1 నాతిమహతః. 2. ప్రహరంతీభిః. 3. వితతచిత్ర. 4. భావ మదత్తాం. 5. నిరసిత.

మివ కర్తు ముద్గచ్ఛతా స్పృశ్యమానజఘనభాగాం, ప్రజాపతికర ధృఢని
(ష్పీ) పీడితమధ్యభాగగళితం జఘనశిలాతలప్రతిఘాతాల్లావణ్య జల
స్రోత ఇవ ద్విధాగత మూరుద్వయం దధానాం, సర్వతః ప్రసారిత
దీర్ఘమయూఖమండలేన ఈర్ష్యయా పరపురుషదర్శన మివ నిరుంధతా
కుతూహలేన విస్తార మివ తన్వతా స్పర్శసుఖేన రోమాంచమివ
ముంచతా కాంచీదామ్నా నితంబబింబస్య విరచితపరివేషాం, నిపతిత
సకలలోకహృదయ భరేణేవాతిగురునితంబాం, ఉన్నతకుచాంతరిత
ముఖదర్శనదుఃఖేనేవ క్షీయమాణమధ్యభాగాం, ప్రజాపతేః స్పృశత
స్తనుమార్గా దంగుళిముద్రా మివ [1]నిమ్నగాం నాభిస్థలీ మావర్తి
నీ ముద్వహంతీం, త్రిభువనవిజయప్రశస్తివర్ణావలీ మివ లిఖితాం మన్మ
థేన రోమరాజిమంజరీం బిభ్రాణాం, అంతః ప్రవిష్టకర్ణపల్లవప్రతిబింబేన
భరఖిద్యమానహృదయకరతలప్రేర్యమాణేనేవ నిష్పతతా మకరకేతు
పాదపీఠేన స్తనభరేణ భూషితాం, అధోముఖకర్ణాభరణమయూ
ఖాభ్యా మివ ప్రసృతాభ్యా మమలలావణ్యజలమృణాళకాండాభ్యాం
బాహుభ్యాం నఖకిరణనికరవర్షిణా చ మాణిక్యవలయగౌరవశ్రమవ
శాత్ స్వేదజలధారాజాలక మివ ముంచతా కరయుగళేన సముద్భా
సితాం, స్తనభారావనమ్యమాన మానన మివోన్నమయతా హారేణ
ఊర్ధ్వైః కరై ర్గృహీతచుబుకదేశా, మభినవయౌవనపవనక్షోభితస్య
రాగసాగరస్య తరంగాభ్యా మివోద్గతాభ్యాం విద్రుమలతాలోహి
తాభ్యా మధరాభ్యాం రక్తావదాతస్వచ్ఛకాంతినా చ మదిరారసపూర్ణ
మాణిక్య శుక్తిసంపుటచ్ఛవినా కపోలయుగళేన రతిపరివాదినీరత్నకోణ
చాయతా నాసావంశేన చ విరాజమానాం, గతిప్రసరనిరోధిశ్రవణ
కోపా దివ కించిదారక్తాపాంగేన నిజముఖలక్ష్మీనివాసదుగ్ధోదధినా
లోచనయుగళేన లోచనమయ మివ జీవలోకం కర్తు ముద్యతాం, ఉన్మ
దనవయౌవనకుంజరమదరాజిభ్యాం భ్రూలతాభ్యాం మనశ్శిలాపంక
లిఖితేన చ రాగావిష్టేన మన్మథహృదయేనేవ వదనలగ్నేన తిలకబిం
దునా విద్యోతితలలాటపట్టాం, ఉత్కృష్టహేమతాలీపట్టాభరణమయ
మాముక్తకర్ణోత్పలచ్యుతమధుధారాసందేహకారిణం కర్ణపాశం డో

---

1. నిమగ్నాం.

లాయమానపత్త్రమరకతమాణిక్యకుండలం దధతీం, పాటలీకృత [1]లలా
టేన సీమంతచుంబినశ్చూడామణేః కిరణాంశుజాలేన మదిరారసే
నేవ ప్రక్షాళ్యమానదీర్ఘకేశకలాపాం, దేహార్ధప్రవిష్టహరగర్వితగౌరీ
విజిగీషయేవ చ సర్వాంగానుప్రవిష్టమన్మథదర్శితసౌభాగ్యవిశేషా
మురస్సమారోపితైకలక్ష్మీముదితనారాయణావలేపహరణాయ ప్రతిబింబ
కైర్నిజరూపతో లక్ష్మీశతానీవ సృజంతీం, ఉత్తమాంగవిహి
తైకచంద్రవిస్మితహరాభిమాననిరసనాయ విలాసస్మితైశ్చంద్ర సహ
స్రాణీవ దిక్షు క్షిపంతీం, నిర్దయదగ్ధైకమన్మథప్రమథనాథరోషేణేవ ప్రతి
హృదయం మన్మథాయుతాన్యుత్పాదయంతీం, రజనీజాగరఖిన్నస్య పరి
చితచక్రవాకమిథునస్య స్వాప్తుం క్రీడానదీషు కమలధూలివాలుకాభి
ర్బాలపులినాని కారయంతీం, ‘పరిజననూపురరవప్రస్థితం [2]వల్లభం
చ హంసమిథునం మృణాలనిగళకేన బద్ధ్వాన’ యేతి హంసపాలీ
మాదిశంతీం, ఆభరణమరకతమయూఖాలిహతే చ భవనహరిణశాబ
కాయ సఖీశ్రవణా దపనీయ యవాంకురప్రసరం ప్రయచ్ఛంతీం, ఆత్మ
సంవర్ధితలతాప్రథమకుసుమనిర్గమనివేదనాగతాముద్యానపాలీ మశేషా
భరణదానేన సమ్మానయంతీం, ఉపనీతవివిధవనకుసుమఫలపూర్ణపత్త్ర
పుటాం, అవిజ్ఞాయమానాలాపతయా హాసహేతుం పునఃపునః క్రీడా
పర్వతక[3]పత్త్రశబరీ మాలాపయంతీం, కరతలవినిహతై ర్ముహుర్ముహు
రుత్పతద్భి శ్చ ముఖపరిమలాంధై ర్నీలకందుకై రివ మధుకరైః
క్రీడంతీం, పంజరహారీతకరుతశ్రవణకృతదుష్టస్మితాం చామరగ్రాహిణీం
విహస్య లీలాకమలేన శిరసి విఘట్టయంతీం, ముక్తాఫలఖచితచంద్ర
లేఖికాప్రతిమస్వేదజలబిందుజాలచితనఖపదాభిప్రాయేణ తాంబూలకరంక
వాహినీం పయోధరే పటవాసముష్టినా తాడయంతీం, రత్నకుండల
ప్రతిబింబసాంద్రదత్తనవనఖపదమండలాశంకయా చామరగ్రాహిణీం
విహస్య కపోలే ప్రసాదవ్యాజదత్తేనాత్మకర్ణపూరపల్లవేనాచ్ఛాద
యంతీం, పృథివీమివ సముత్సారితమహాకులభూభృద్వ్యతి [4]కరశేష
భోగేషు నిషణ్ణాం, మధుమాసలక్ష్మీమివ షట్పదపటలాపహ్రియమాణ
కుసుమరజోధూసరపాదపరాగాం, శరద మివోత్పాదితమానసజన్మపక్షీ

1. లలామేన. 2. దుర్లభం. 3. పాత్రశబరీ. 4. కరాం.

రవాపనీతనీలకంఠమదాం, గౌరీ మివ శ్వేతాంశుకరచితో త్తమాంగా భరణాం, ఉదధివేలావనలేఖామివమధుకరకులనీలతమాలకాననాం, ఇందు మూర్తి మి వోద్దామమన్మథవిలాసగృహీతగురుకళత్రాం, వనరాజి మివ పాండుశ్యామలవల్లీలతాలంకృతమధ్యాం దినముఖలక్ష్మీ మివ భాస్వన్ముక్తాంశుభిన్నపద్మరాగప్రసాధనాం, ఆకాశకమలినీమివస్వచ్ఛాంబర దృశ్యమానమృణాళకోమలోరుమూలాం, మయూరావలీ మివ నితంబ చుంబిశిఖండభారవిస్ఫురచ్చంద్రకాంతాం కల్పతరులతామివకామఫల ప్రదాం, శయనసమీపే [1]సమ్ముఖోపవిష్టం 'కోఽసౌ? కస్య వాఽపత్యం? కిమభిధానో వా ? కీదృశం తస్య రూపం ? కియద్వావయః ? కి మభిధత్తే భవతా ? కిమభిహితం ? కియ చ్చిరం దృష్ట స్త్వయా ? కథం చాస్య మహాశ్వేతయా సహ పరిచయ ఉపజాతః? కి మయ మత్రాగమిష్య'తీతి ముహు ర్ముహు శ్చంద్రాపీడసంబద్ధ మే వాలాపం తద్రూపవర్ణనాముఖం కేయూరకం పృచ్ఛంతీం, కాదంబరీం దదర్శ.

తస్య తు దృష్టకాదంబరీవదనచంద్రలేఖాలక్ష్మీకస్య సాగరస్యేవా మృతముల్లాసహ్రాదయమ్. ఆసీచ్చాస్య మనసి:— 'శేషేంద్రియాణ్యపి మే వేధసా కి మితి లోచన మయాన్యేవ న కృతాని?, కిం వానేన కృత మవదాతం కర్మ చక్షుషా ? యదనివారిత మేనాం పశ్యతి, అహో! చిత్ర మేత దుత్పాదితం వేధసా సర్వరమణీయానా మేకం ధామ, కుత ఏతే రూపాతిశయపరమాణవః సమాసాదితాః, తన్నూన మేనా ముత్పాద యతో విధేః కరతలపరామర్శక్లేశేన యే విగళితా లోచనయుగళా దశ్రు జలబిందవ స్తేభ్య ఏతాని జగతి కుముదకమలకువలయసౌగంధికవనా న్యుత్పన్నాని.' ఇత్యేవం చింతయత ఏవాస్య తస్యా నయనయుగళే నిపపాత చక్షుః. తదా తస్యా 'అపి నూన మయం స కేయూరకేణా వేదితః?' ఇతి చింతయంత్యా రూపాతిశయవిలోకన విస్మయస్మేరనిశ్చల నిబద్ధ[2]లక్ష్యం చక్షు స్తస్మిన్ సుచిరం పపాత లోచనప్రభాధవళితస్తు కాదంబరీ దర్శనవిహ్వలో[3]చల ఇవ తత్క్షణమరాజత చన్ద్రాపీడః. దృష్ట్వా చ తం ప్రథమం రోమోద్గమః తతో భూషణారవః తదను

---

1. పురఃసమ్ము. 2. లక్షం. 3. బల ఇవ.

కాదంబరీ సముత్తస్థౌ. అథ తస్యాః కుసుమాయుధ ఏవ స్వేద మజన
యత్. సంభ్రమాభ్యుత్థానశ్రమో [1]వ్యపదేశోఽభవత్. ఊరుకంప ఏవ చ
గతిం రురోధ. నూపురరవాకృష్టహంసమండలమయశో లేభే. నిశ్వాస
[2]ప్రవృద్ధిరేవాంశుకం చలం చకార. చామరానిలో నిమిత్తతాం య
యౌ. అంతః ప్రవిష్టచంద్రాపీడస్పర్శలోభే నైవ నిపపాత హృదయే హస్త
పల్లవః, స ఏవ స్తనావరణవ్యాజో బభూవ. ఆనంద ఏవాశ్రుజలమపాత
యత్. చలితకర్ణావతంసకుసుమరజో[3]వ్యపదేశతా మయాసీత్. లజ్జైవ
వక్తుం న దదౌ గిరమ్. ముఖకమలపరిమళాగతాలిబృందం ద్వారతా
మగాత్. మదనశరప్రథమప్రహారవేదనైవ సీత్కార మకరోత్. కుసు
మప్రకరకేతకీకంటకక్షతిః సాధారణతా మవాప. వేపథురేవ కరతల
మకంపయత్. నివేదనోద్యతప్రతీహారీనివారణం కపట మభూత్. తథా
చ కాదంబరీం విశతో మన్మథ స్యాపి మన్మథ ఇ వాభూత్ ద్వితీయ(ః)
తయా సహ యో వివేశ చంద్రాపీడహృదయమ్. తథా హి.—అసా
వపి తస్యా రత్నాభరణద్యుతిమపి తిరోధానమమంస్త. హృదయప్ర
వేశమపి పరిగ్రహ మగణయత్. భూషణరవ మపి సంభాషణ మమన్యత.
సర్వేంద్రియాహరణ మపి ప్రసాద మచింతయత్. దేహప్రభాసంపర్క
మపి సురతసమాగమసుఖ మకల్పయత్.

కాదంబరీ తు కృచ్ఛ్రా దివ దత్తకతిపయపదా మహాశ్వేతాం స్నే
హనిర్భరం చిరదర్శనజాతోత్కంఠాం సోత్కంఠం కంఠే జగ్రాహ. మహా
శ్వేతాఽపి దృఢతరదత్తకంఠగ్రహా తా మవాదీత్:—'సఖి! కాదంబరి!
భారతే వర్షే రాజాఽనేకనరతురగఖురముఖోల్లేఖదత్తచతుస్సముద్రము
ద్రోరక్షితప్రజాపీడ స్తారాపీడో నామ, తస్యాయం నిజభుజశిలాస్తంభ
విశ్రాంతవిశ్వంభరాపీడ శ్చంద్రాపీడో నామ సూను ర్దిగ్విజయ ప్రసంగే
నానుగతో భూమి మిమామ్, ఏష చ దర్శనా త్ప్రభృతి ప్రకృత్యా మే ని
ష్కారణబంధుతాం గతః, పరిత్యక్తసకలసంగనిష్ఠురామపి మే సవిశేషైః స్వ
భావసరళై ర్గుణై రాకృష్య చిత్తవృత్తిం వర్తతే, దుర్లభో హి దాక్షిణ్య
పరవశో నిర్నిమిత్తమిత్త్ర మకృత్రిమహృదయో విదగ్ధజనః - యతో

1. వ్యపదేశేనాభవత్. 2. ప్రవృత్తి. 3. వ్యాజ ఆసీత్.

దృష్ట్వే మ మహా మివ త్వ మపి నిర్మాణకౌశలం ప్రజాపతేః నిస్సప
త్నతాం చ రూపస్య స్థానాభినివేశిత్వం చ లక్ష్మ్యాః సచ్ఛత్త్రతా
సుఖం చ పృథివ్యాః సురలోకాతిరిక్తతాం చ మర్త్యలోకస్య సఫల
తాం చ మానుషీలోచనానా మేకస్థాన సమాగమం చ సర్వకలానా
మైశ్వర్యం చ సౌభాగ్యస్య అగ్రామ్యతాం చ మనుష్యాణాం జ్ఞాస్యసీతి
బలా దానీతోఽయమ్. కథితా చాస్య మయా బహుప్రకారం
ప్రియసఖి, త దపూర్వదర్శనోఽయ మితి విముచ్య లజ్జా మనుపజాతపరి
చయ ఇ త్యుత్సృజ్య అవిస్రంభతా మవిజ్ఞాతశీల ఇత్యపహాయ శం
కాం యథా మయి తథాఽత్రాపి వర్తితవ్యమ్, ఏష తే మిత్రం చ
బాంధవ శ్చ పరిజన శ్చ' ఇద్యావేదితే తయా చంద్రాపీడః ప్రణామ
మకరోత్ కృతప్రణామం చ తం తదా కాదంబర్యా స్తిర్య గ్విలోక
యంత్యా స్సస్నేహ మతిదీర్ఘలోచనాయాః అపాంగభాగం గచ్ఛత
స్తారతారకస్య లోచనస్య శ్రమసలిలలవవిసర ఇవానందబాష్పజల
బిందునికరో నిపపాత త్వరిత మభిప్రస్థితస్య హృదయస్య ధూళి రివ సు
ధాధవళా స్మితజ్యోత్స్నా విససార. 'సమ్మాన్యతా మయం హృదయ
రుచిరో జనః ప్రతిప్రణామే'నేతి శిరో వక్తు మి వైకా భ్రూలతాసము
న్ననామ. అంగుళివివరవినిస్సృతమరకతాంగుళీయకమయూఖ[1] లేఖావి
భ్రమగృహీతతాంబూలవీటిక ఇవ కరో జృంభారంభమంథరం ముఖ
ముత్ససర్ప. ప్రవత్స్వేదజలధౌతలావణ్యనిర్మలేషు చాస్యాః సంక్రాంత
ప్రతిబింబతయా సచ:స్మూర్తి ర్మకరకేతు రి వావయవే ష్వదృశ్యత
చంద్రాపీడః. తథా హి:—శింజన్మణినూపురపుటేన మణిభువమాలిఖి
తా అంగుష్ఠే నాహూత ఇవ చరణనఖేషు నిపపాత. దర్శనాతిరభసప్ర
ధావితేన గత్వా హృదయే నానీత ఇవ స్తనాభ్యంతరే సముదృశ్యత.
వికచకువలయదామదీర్ఘయా చ దృష్ట్యా నిపీత ఇవ కపోలతలే సమల
క్ష్యత సర్వాసా మేవ చ తదా తాసాం కన్యకానాం తిర్య క్పశ్యంతీ
నాం తం కుతూహలా దపాంగచుంబినో నిర్గంతుకామా ఇవ కర్ణపూ
రమధుకరైః సమం బభ్రము స్తరళా స్తారకాః.

---

1. లేఖః.

కాదంబరీ తు సవిభ్రమకృతప్రణామా మహాశ్వేతయా సహ పర్యంకే నిషసాద. సంభ్రమపరిజనోపనీతాయాం చ శయనశిరోభాగ నివేశితాయాం ధవళాంశుకప్రచ్ఛదపటాయాం హేమపాదాంకితాయాం పీఠికాయాం చంద్రాపీడ స్సముపావిశత్. మహాశ్వేతానురోధేన చ విదితకాదంబరీచిత్తాభిప్రాయాః సంవృతముఖన్యస్తహస్తాస్తత్రశబ్దనివారణసంజ్ఞాః ప్రతిహార్యో వేణురవాన్ వీణాఘోషాన్ గీతధ్వనీన్ మాగధీయశబ్దాంశ్చ సర్వతో నివారయాంచక్రుః. త్వరితపరిజనోపనీతేన చ సలిలేన కాదంబరీ స్వయముత్థాయ మహాశ్వేతాయా శ్చరణౌ ప్రక్షాళ్యోత్తరీయాంశుకేనాపమృజ్య పునః పర్యంక మారురోహ. చంద్రాపీడస్యాపి కాదంబర్యా స్సఖీరూపానురూపా జీవితనిర్విశేషా సర్వవిస్రంభ భూమిర్మదలేఖేతి నామ్నా బలాదనిచ్ఛతోఽపి ప్రక్షాళితవతీ చరణౌ. మహాశ్వేతా తు కర్ణాభరణప్రభావర్షిణ్యంసదేశే సప్రేమ పాణినా స్పృశంతీ మధుకరభరపర్యస్తం చ కర్ణావతంస ముత్క్షిపంతీ చామరపవనవిధుతిపర్యస్తాం బాలవల్లరీ మనుష్వజమానా కాదంబరీ మనామయం పప్రచ్ఛ సా తు సఖీప్రేమ్ణా గృహనివాసేన కృతాపరాధేన అనామయే నైవ లజ్జమానా కృచ్ఛ్రాదివ కుశల మాచచక్షే. సముపజాతశోకాఽపి చ తస్మిన్ కాలే మహాశ్వేతాముఖనిరీక్షణ తత్పరాఽపి ముహుర్ముహు రపాంగవిక్షేపప్రచలితతరళతరతారశారోదరం చక్షుర్మండలితచాపేన భగవతా కుసుమధన్వనా బలాన్నీయమానం చంద్రాపీడపీడనాద్యేవ న శశాక నివారయితుమ్. తే నైవ క్షణేన తేనాపన్నసఖీకపోలసంక్రాంతేన ఈర్ష్యాం రోమాంచభిద్యమానకుచతటనశ్యత్ప్రతిబింబేనవిరహాన్యథాంస్వేదార్ద్రవక్షస్స్థలఘటితసాల భంజికాప్రతిమేన సపత్నీరోషం నిమిషతా దౌర్భాగ్యశోక మానందజల తిరోహితే నాంధతాదుఃఖ మభజత సా ముహూర్తాపగమే చ తాం బూలదానోద్యతాం మహాశ్వేతా తా మభాషత:—'సఖి! కాదంబరి! [1]సర్వాభి రేవాస్మాభి రభినవాగత శ్చంద్రాపీడ ఆరాధనీయః, త దస్మై తావద్దీయతాం తాంబూలమ్' ఇత్యుక్తా చ కించిద్వివర్తితావనమితముఖీ శనై రవ్యక్త మివ 'ప్రియసఖి లజ్జేఽహ మనుజాతపరిచయా

1. సంప్రతిపన్న మేవ సర్వాభిః.

ప్రాగల్భ్యేనానేన గృహాణ త్వ మేవాస్య ప్రియ' చ్ఛేత్యువాచ.
కాదంబరీ తు పునః రభిధీయమానా చ తయా కథమపి గ్రామ్యేవ చిరా
ద్దానాభిముఖం మనశ్చక్రే. మహాశ్వేతాముఖా దనాకృష్టదృష్టి రేవ
వేపమానాంగయష్టి రాముకులితలోచనా స్థూలం స్థూలం నిశ్వసంతీ నిజ
శరప్రహారమూర్ఛితా మన్మథేన స్నపితేవ స్వేద జల విసరై స్స్వేదజల
విసరనిమజ్జనభయేన చ హస్తావలంబన మివ యాచమానా సాధ్వసపర
వశా పతామీతి లగితుమివ కృతప్రయత్నా ప్రసారయామాస
తాంబూలగర్భ హస్తపల్లవమ్. చంద్రాపీడ స్తు జయకుంజర కుంభ
స్థలాస్ఫాలనసంక్రాంతసిందూరమివ స్వభావపాటలం ధనుర్గుణాకర్షణ
కృతకిణశ్యామలం కచగ్రహాకృష్టకుపితారిలక్ష్మీలోచనపరామర్శ లగ్నాం
జనబిందుమివ విసర్పన్నఖకిరణతయాఽతిరభసేన ప్రధావితాభి రివ వివర్ధి
తాభిరివ ప్రహసితాభిరివాంగులీభిరుపేతం స్పర్శలోభాచ్చ తత్కాల
కృతసన్నివేశాః స్సరాగాః పంచాపీంద్రియవృత్తీ రివాంగులీ రుద్వ
హంతం ప్రసారితవాన్ పాణిమ్. తత్ర చ సా తత్కాలసులభ విలాస
దర్శనకుతూహలిభిరివ కుతోఽప్యాగత్య సర్వరసై రధిష్ఠితా తేనానిబద్ధ
లక్ష్యతయా శూన్యప్రసారితేన చంద్రాపీడహస్తాన్వేషణాయేవ పురగ
ప్రవర్తితనఖాంశునివహేన వేపథుచలితవలయావలీవాచాలేన సంభాష
ణమివ కుర్వతా హస్తేన 'స్వేదసలిలపాతపూర్వకం గృహ్యతామయం
మన్మథేన దత్తో దాసజన' ఇత్యాత్మానమివ ప్రతి గ్రాహయంతీ 'అద్య
ప్రభృతి భవతో హస్తే వర్తత' ఇతి జీవిత మివ స్థాపయంతీ తాంబూల
మదాత్. ఆకర్షంతీ చ కరకిసలయం భుజలతానుసారేణ స్పర్శతృష్ణాగత
మనంగశరభిన్నమధ్యం హృదయ మివ పతిత మపి రత్నవలయం నాజ్ఞా
సీత్. గృహీత్వా చాపరం తాంబూలం మహాశ్వేతాయై ప్రాయచ్ఛత్.

అథ సహసైవ త్వరితగతిః త్రివర్ణరాగ మింద్రాయుధ మివ
కుండలీకృతకణ్ఠేన వహతా విద్రుమాంకురానుకారిచంచుపుటేన
మరకతద్యుతిపక్షతినా మంథరగతేన శుకేనానుబధ్యమానా కుముద
కేసరపింజరతయా చరణయుగళస్య చంపకకలికాకారతయా చ ముఖస్య

కువలయదళనీలతయా చ పక్షద్యుతీనాం కుసుమమయీవాగత్య శారికా సక్రోధ మవాదీత్ :—'భర్తృదారికే! కాదంబరి! కస్మాన్న నివారయస్యేన మలీకసుభగాభిమానిన మతిదుర్వినీతం మా మనుబధ్నంతం విహంగాపశదమ్? యది మా మనేన పరిభూయమానా ముపేక్షసే తతోఽహం నియతమాత్మానముత్సృజామి సత్యం శపామి తే పాదపంకజస్పర్శేన' ఇత్యేవ మభిహితా చ తయా కాదంబరీ స్మిత మకరోత్ అవిదితవృత్తాంతా తు మహాశ్వేతా 'కి మియం వద' తీతి మదలేఖాం పప్రచ్ఛ సా చాకథయత్ :—'ఏషా భర్తృదుహితుః సఖీ కాదంబర్యాగ కాళిందీతి నామ్నా శారికా, [1]ఏతస్య పరిహాసనామ్న శ్శుకస్య భర్తృదారిక యైవ పాణిగ్రహణపూర్వకం జాయాపదం గ్రాహితా, అద్య చాయ మనయా ప్రత్యుషసి కాదంబర్యా స్తామ్బూల[2]కరండవాహిని మిమాం తమాలికా మే కాకినీం కిమపి పాటయ న్దృష్టో యతః తతః ప్రభృతి సంజాతేర్ష్యా కోపపరాఙ్ముఖీ నైవ ముపసర్పతి నాలపతి న స్పృశతి న విలోకయతి సర్వాభి రస్మాభిః ప్రసాద్యమానాఽపి న ప్రసీద' తీతి. ఏత దాకర్ణ్య స్ఫుటస్ఫురితకపోలోదర శ్చంద్రాపీడో మందం మందం విహస్యాబ్రవీత్ :—'అస్త్యేషా కథా శ్రూయత ఏవైతద్రాజకులే కర్ణపరంపరయా పరిజనోఽప్యేవం మంత్రయ(తే)తి-ఏవం బహిరపి జనాః కథయంతి - ఏవం దిగంతరేష్వప్యయమాలాపో వర్తతే - ఏవ మస్మాభిరప్యేతదాకర్ణితమేవ - యథా కిల 'దేవ్యాః కాదంబర్యా స్తామ్బూల[3]దాయినీం తమాలికాం కామయమానః పరిహాసనామా శుకో మదనపరవశో గతాన్యపి దినాని న వే'త్తీతి, [4]త దయ మాస్తాం తావ ద్వామాచారః పరిత్యక్తనిజకళత్రో [5]నిస్త్రపయాఽనయాసహ, దేవ్యా స్తు కాదంబర్యాః కథ మేత ద్యుక్తం య న్నివారయతీమాం చపలాం దుష్టదాసీం, అథవా దేవ్యాపి కథి తైవ నిస్స్నేహతా ప్రథమ మేవ వరాకీ మిమాం కాళిందీమీదృశాయ దుర్వినీతాయ విహంగాయ ప్రయచ్ఛంత్యా, కి మిదానీ మియం కరోతు? య దేతత్సాపత్న్యకరణం నారీణాం ప్రధానం కోపకారణ మగ్రణీ ర్వి(రాగ)వాద హేతుః పరం పరిభవస్థానం, ఇయ మేవ కేవల మతిధీరా య దన

---

1. ఇయ మస్య చ. 2. కరంక. 3. వాహినీం. 4. యదయం. 5. నిస్త్రపోఽనయా.

యాఽనేన దౌర్భాగ్యగరిమ్ణా జాతవైరాగ్యయా విషం వా నాస్వాదిత
మనలో వా నాసాదితోఽనశనం వా నాంగీకృతం, న హ్యేవంవిధ
మపర మస్తి యోషితాం లఘిమ్నః కారణం, యది చేయ మీదృశే
ఽపరాధేఽనునీయమానాఽనేన ప్రత్యాసత్తిమేష్యతి తదా ధిగిమాం,
అల మనయా దూరతో వర్జనీయేయ మభిభవనిరస్యా, క ఏనాంపున
రాలాపయిష్యతి? కో వాఽవలోకయిష్యతి? కో వాఽస్యా నామ
గ్రహీష్యతి' ఇత్యేవ మభిహితవతి తస్మి న్సర్వా స్తా స్సహ కాదంబర్యా
క్రీడాలాపభావితా జహసు రంగనాః పరిహాస స్తు తస్య నర్మభాషిత
మాకర్ణ్య జగాద:—'ధూర్త! రాజపుత్ర! నిపుణోఽయం న త్వయాఽన్యే
న వా లోలా(పి) ప్రతారయితుం శక్యతే, ఏషాపి బుధ్యత ఏ వైతా
వతీ ర్వక్రోక్తీః, ఇయ మపి జానాత్యేవ పరిహాసజల్పితాని, అస్యా అపి
రాజకులసంపర్కచతురా మతిః, విరమ్యతామ్, అభూమి రేషా భుజంగ
భంగిభాషితానామ్, ఇయమేవ హి వేత్తి మంజుభాషిణీ కాలం చ
కారణం చ ప్రమాణం చ విషయం చ ప్రస్తావం చ కోపప్రసాదయోః'
ఇతి.

అత్రాంతరే చాగత్య కంచుకీ మహాశ్వేతా మవోచత్:—'ఆయు
ష్మతి! దేవ శ్చిత్రరథో దేవీ చ మదిరా త్వాం ద్రష్టు మాహ్వాయ(తే)తి'
ఇత్యేవ మభిహితా చ గంతుకామా 'సఖి! చంద్రాపీడః క్వాస్తా' మితి
కాదంబరీమపృచ్ఛత్. అసౌ తు '[1]న పర్యాప్తమనేకస్త్రీహృదయసహ
స్రావస్థానే'నేతి మనసా విహస్య ప్రకాశమవదత్:—'సఖి మహాశ్వేతే!
కిం త్వమేవ మభిదధాసి? దర్శనా దారభ్య శరీరస్యాప్యయమేవ
ప్రభుః కిముత భవనస్య విభవస్య పరిజనస్య వా, యత్రాస్మై రోచతే
ప్రియసఖీహృదయాయ వా తత్రాయ మాస్తా' మితి తచ్ఛ్రుత్వా
మహాశ్వేతాఽవదత్:—'అత్రైవ త్వత్ప్రాసాదసమీపవర్తిని ప్రమద
వనే క్రీడాపర్వతకమణివేశ్మ న్యాస్తామ్' ఇత్యభిధాయ గంధర్వరాజం
ద్రష్టుం యయౌ. చంద్రాపీడోఽపి తయా సహైవ నిర్గత్య వినోద
నార్థం వీణావాదినీభిశ్చ వేణువాద్యనిపుణాభిశ్చ గీతకలాకుశలాభిశ్చ
దురోదరక్రీడారాగిణీభిశ్చాష్టాపదపరిచయ చతురాభిశ్చ చిత్రకర్మ

1. ననుపర్యాప్త.

కృతశ్రమాభిశ్చ సుభాషితపాఠికాభిశ్చ కాదంబరీసమాదిష్టప్రతీహారీ
ప్రేషితాభిః కన్యాభి రనుగమ్యమానః పూర్వదృష్టేన కేయూరకేణోప
దిశ్యమానమార్గః క్రీడాపర్వతమణిమందిర మగాత్. గతే చ తస్మిన్
గంధర్వరాజపుత్రీ విసృజ్య సకలం సఖీజనం పరిజనం చ పరిమితపరిచారి
కాభి రనుగమ్యమానా ప్రాసాద మారురోహ. తత్ర చ శయనీయే నిజే
నిపత్య ఆదూరస్థితాభి ర్వినయ[1]విధృతాభిః పరిచారికాభి ర్వినోద్య
మానా కుతోఽపి ప్రత్యాగతచేతనా చైకాకినీ తస్మిన్ కాలే 'చపలే!
కి మిద మారబ్ధ' మితి నిగృహీతేవ లజ్జయా, 'గంధర్వరాజపుత్రి! కథ
మేత దుక్త' మిత్యుపాలబ్ధేవ వినయేన, 'అసావవ్యుత్పన్నో బాలభావః
క్వ గత' ఇత్యుపహసితేవ ముగ్ధతయా, 'స్వైరిణి! మా కురు యథేష్ట
మేకాకిన్య వినయ' మి త్యామంత్రితేవ కుమారభావేన, 'భీరు! నాయం
కులకన్యకానాం క్రమ' ఇతి విగర్హితేవ మహత్త్వేన, 'దుర్వినీతే! రక్షా
వినయ' మితి తర్జితేవాచారేణ, 'మూఢే! నిగృహ్యతాం మదనేన
లఘుతాం నీతా' సీ త్యనుశాసితేవాభిజాత్యేన, 'కుత స్తవేయం తరళ
హృదయ' తేతి ధిక్కృతేవ ధైర్యేణ, 'స్వచ్ఛందచారిణి! అప్రమాణీ
కృతాఽహం త్వ' యేతి నిందితేవ కులస్థిత్యా అతిగుర్వీం లజ్జా మువాహ.

సమచింతయ చ్చైవమ్—'అగణితసర్వాశంకయా తరళహృదయ
తాం దర్శయంత్యాఽద్య మయా కిం కృత మిదం మోహాంధయా హతా
శయా? తథాహి—అదృష్టపూర్వోఽయ మితి సాహసికయా మయా
నశంకితం, లఘుహృదయాం మాం లోకః కలయిష్యతీతి నిర్హ్రీకయానా
కలితం, కాస్య చిత్తవృత్తిరితి మూఢయా న పరీక్షితం, దర్శనాను
కూలాఽహ మస్య నేతి వా తరళయా న కృతో విచారక్రమః, ప్రత్యా
ఖ్యానవైలక్ష్యాన్న భీతం, గురుజనాన్న త్రస్తం, లోకాపవాదాన్నో
ద్విగ్నమ్, తథా చ మహాశ్వేతా దుఃఖితేతి నిర్దాక్షిణ్యయా నాపేక్షితమ్,
ఆసన్నవర్తిసఖీజనోఽప్యుపలక్షయతీతి మందయా న లక్షితం, పార్శ్వ
స్థితః పరిజనః పశ్యతీతి నష్టచేతనయా న దృష్టమ్, స్థూలబుద్ధయో
ఽపి తాదృశీం వినయచ్యుతిం విభావయేయుః కి ము తానుభూతమదన

1. విధృతాభిః.

వృత్తాంతా మహాశ్వేతా సకలకలాకుశలాః సఖ్యో వా రాజకులసంచార
చతురో వా నిత్య మింగితజ్ఞః పరిజనః, ఈదృశే ష్వతినిపుణతరదృష్టయో
ఽంతఃపురదాస్యః, సర్వథా హతాస్మి మందపుణ్యా, మరణం మేఽద్య
శ్రేయో న లజ్జాకరం జీవితం, శ్రుత్వైతం వృత్తాంతం కిం వక్ష్యత్యంబా
తాతో వా గంధర్వలోకో వా? కిం కరోమి? కోత్ర ప్రతీకారః?
కేనోపాయేన స్ఖలిత మిదం ప్రచ్ఛాదయామి? కస్య వా చాపల మిద
మేతేషాం దుర్వినీతానా మింద్రియాణాం కథయామి? క్వ వానేన దగ్ధ
హృదయేన [1](పంచబాణేన న ఖలు జానామి) గృహీతా గచ్ఛామి?
తథా మహాశ్వేతా వ్యతికరేణ ప్రతిజ్ఞా కృతా, తథా ప్రియసఖీనాం
పురో మంత్రితం, తథా చ కేయూరకస్య హస్తే సందిష్టం, న ఖలు
జానామి మందభాగినీ శఠవిధినా వా ఉత్పన్నమన్మథేన వా పూర్వకృతా
పుణ్యసంచయేన వా మృత్యుహతకేన వా అన్యేన వా కేనాప్యయ
మానీతో మమ విప్రలంభక శ్చంద్రాపీడః, కోఽపి వా న కదాచి
ద్దృష్టో నానుభూతో న చ శ్రుతో న చింతితో నోత్ప్రేక్షితో మాం
విడంబయితు ముపగతః? యస్య దర్శన మాత్రేణైవ సాయమ్య దత్తే
వేంద్రియైః, శరపంజరే నిక్షిప్య సమర్పితేవ మన్మథేన దాసీకృత్యోపనీతే
వానురాగేణ నిర్యాతితేవ గృహీత [2]మూల్యేన గుణగణేన విక్రీతేవ
హృదయేన ఉపకరణీభూతాఽస్మి. న మే కార్యం తేన చపలే న'ఇతి క్షణ
మివ సంకల్ప మకరోత్. కృతసంకల్పా 'చాంతర్గతేన మిథ్యావినీతే!
యది మయా న కృత్య మేష గచ్ఛ'మితి హృదయోత్కంపచలితేవ పరి
హసితేవ చంద్రాపీడేన తత్పరిత్యాగసంకల్పసమకాలప్రస్థితేన కంఠలగ్నేన
పృష్టేవ జీవితేన 'అవిశేషజ్ఞే! పునరపి ప్రక్షాళితలోచనయాదృశ్యతా
మసౌ జనః ప్రత్యాఖ్యానయోగ్యో న'వేతి తత్కాలాగతేనాభిహితేవ
'బాష్పేణ అపనయామి తే సహాసుభి ర్ధైర్యావలేప' మితి నిర్భర్త్సితేవ
మనోభువా పునరపి తత్రైవ చంద్రాపీడాభిముఖహృదయా బభూవ.
త దేవ మస్తమితప్రతిసమాధానబలాత్ప్రేమావేశేనాస్వతంత్రీకృతా
పరవశేవోత్థాయ జాలవాతాయనేన త మేవ క్రీడాపర్వత మవలోక

1. పిశస్మాస్తిక్వచిత్. 2. గుణపణేన విక్రీతేవ.

యం త్యతిష్ఠత్. తత్రస్థా చ సా త మానందజలవ్యవధానోద్విగ్నేవ
స్పృశ్యాన్న దదర్శ న చక్షుషా. అంగులీగళితస్వేదపరామర్శభీతేవ చింత
యా లిలేఖ న చిత్రతూలికయా. రోమాంచతిరోధానశంకి తేవ హృద
యే నాలిలింగ న వక్షసా తత్సంగమకాలాతిపాతాసహేవ మనో[1]గ
మాగమాయ నియుక్తవతీ న పరిజనమ్.

చంద్రాపీడోఽపి ప్రవిశ్య [2]స్వచ్ఛందం కాదంబరీహృదయ మివ
ద్వితీయం మణిగృహం శిలాతలాస్తీర్ణాయా ముభయత ఉపర్యుపరి నివే
శితబహూపధానాయాం కుథాయాం నిపత్య కేయూరకేణోత్సంగే
గృహీతచరణయుగళః తాభి ర్యథాదిష్టేషు భూమిభాగే షూపవిష్టాభిః
కన్యకాభిః పరివృతో డోలాయమానేన చేతసా చింతాం వివేశ:—'కిం
తావ దస్యా గంధర్వరాజదుహితుః కాదంబర్యా స్సహభువ ఏతే విలా
సా ఏవేదృశాః సకలలోకహృదయహారిణః? అహో స్వి దనారాధిత
ప్రసన్నేన భగవతా మకరకేతునా మయి నియుక్తాః? యేన మాం సా
స్రేణ [3]సరాగే ణాకూణితత్రిభాగేణ హృదయాంతగపతత్ స్మరశర
కుసుమరజోరూషితే నేవ చక్షుషా తిర్యగ్విలోకయతి, మద్విలోకితా
చ ధవళేన స్మితాలోకేన దుకూలే నేవ లజ్జయాఽఽత్మాన మావృణోతి,
మల్లజ్జావివర్తమానవదనా చ ప్రతిబింబప్రవేశలోభే నేవ కపోలదర్పణ
[4]మర్పయతి, మదవకాశదాయినో హృదయస్య ప్రథమావినయలేఖామివ
కరరుహేణ శయనాంకే లిఖతి, మత్తాంబూలవీటికోపనయనఖేదవిధుతేన
రక్తోత్పలభ్రమభ్రమద్భ్రమరబృందేన కరతలేన స్విన్నం ముఖ మివ
గృహీతతమాలపల్లవేనేవ వీజయతి.' పునశ్చాచింతయత్.—'ప్రాయేణ
మానుష్యకసులభా లఘుతా మిథ్యాసంకల్పసహస్రై రేవ మాయాస్య
మాం విప్రలభతే, లుప్తవివేకో యౌవనమదో మదనో వా, యత
స్తిమిరోపహతేవ యూనాం దృష్టి రల్ప మపి కలుషం మహ త్పశ్యతి,
స్నేహలవోఽపి వారిణేవ నవయౌవనమదేన దూరం విస్తార్యతే, స్వయ
ముత్పాదితానేకచింతాశతాకులా కవిమతి రివ తరళతా న కించి న్నో
త్ప్రేక్షతే, నిపుణమన్మథగృహీతా చిత్రవర్తికేవ తరుణచిత్తవృత్తి ర్న
కించి న్నాలిఖతి, సంజాతరూపాభిమానా కులటేవాత్మసంభావనా న క్వచి

1. గమాయ. 2. స్వచ్ఛం. 3. సరాగేణ కూణిత. 4. మదయతి మద.

న్నా త్స్థాన మర్పయతి, స్వప్న ఇవాననుభూత మపి మనోరథో దర్శ
యతి, ఇంద్రజాలపిచ్ఛికేవాసంభావ్యమపి ప్రత్యాశా పురః స్థాపయతి.'
భూయశ్చ చింతితవాన్:—'కిమనేన వృథైవ మనసా ఖేదితేన? యది
సత్య మేవేయం ధవళేక్షణా మయ్యేవం జాతవృత్తి స్తదా న చిరాత్
స ఏవైనా మప్రార్థితానుకూలో మన్మథః ప్రకటీకరిష్యతి, స ఏవాస్య
సంశయస్య చ్ఛేత్తా భవిష్యతి' ఇత్యవధార్యోత్థాయోపవిశ్య చ తాభిః
కన్యకాభిః [1]సహాక్షైర్లయైశ్చ విపంచీవాద్యైశ్చ పాణవికైశ్చ స్వర
సందేహవివాదైశ్చ సుభాషితగోష్ఠీభి శ్చాన్యైశ్చ తైస్తై రాలాపైః
సుకుమారైః కలావిలాసైః క్రీడన్నాసాంచక్రే ముహూర్తం చ స్థిత్వా
నిర్గమ్యోపవనాలోకనకుతూహలాక్షి ప్త[2]చిత్తః క్రీడాపర్వతకశిఖరమా
రురోహ.

కాదంబరీ తు తం దృష్ట్వా చిరాయతీతి మహాశ్వేతాయాః కిల
వర్త్మావలోకయితుం విముచ్య తం గవాక్ష మనంగాక్షి ప్తచిత్తా సౌధస్యో
పరి[3]తలం కైలాస శిఖరమివ గౌర్యారురోహ తత్ర చ విరళపరిజనా సకల
శశిమండలపాండురేణాతపత్రేణ హేమదండేన నివార్యమాణాతపా
చతుర్భి ర్వాలవ్యజనై శ్చ ఫేనశుచిభి రుద్ధూయమానై రుపవీజ్యమానా
శిరసికుసుమగంధలుబ్ధేన భ్రమతా భ్రమరకులేన దివాఽపి నీలావకుంఠ
నేవ చంద్రాపీడాభిసరణవేషాభ్యాస మివ [4]కుర్వతీ ముహు శ్చామర
శిఖాం సమాసజ్య ముహు శ్ఛత్రదండ మవలంబ్య ముహు స్తమాలికా
స్కంధే కరౌ విన్యస్య ముహు ర్మదలేఖాం సఖీం పరిష్వజ్య ముహుః
పరిజనాంతరితసకలదేహా నేత్రత్రిభాగే[5]ణ ముహు రావలితత్రివళీవల
యా పరివృత్య ముహుః ప్రతీహారీ వేత్రలతాశిఖరే కపోలం నిధాయ
ముహు ర్నిశ్చలకరవిధృతా మధరపల్లవే వీటికాం వినివేశ్య ముహు
[6]రుద్ఘూర్ణకర్ణోత్పలప్రహారపలాయమానపరిజనానుసరణదత్త కతిపయ
పదా విహస్య తం విలోకయంతీ తేన చ విలోక్యమానా మహాంత
మపి కాల మతిక్రాంతం నాజ్ఞాసీత్. ఆరుహ్య చ ప్రతీహార్యా నివేదిత
మహాశ్వేతా ప్రత్యాగమనా తస్మాదవతతార స్నానాదిషు[7]మందరాఽపి

1. సహాక్షైర్గేయైశ్చ. 2. చిత్తః. 3. తనంశిఖరమారురోహ. 4. కుర్వతీ కైలాస శిఖర ఇవ గౌరీముహుశ్చా. 5. ణావలోక్య. 6 రుద్గీర్ణోత్పల. 7. మందాదరాపి.

మహాశ్వేతానురోధేన దివసవ్యాపార మకరోత్. చంద్రాపీడోఽపి తస్మా దవతీర్య ప్రథమవిసర్జితే నైవ కాదంబరీపరిజనేన నిర్వర్తితస్నానవిధి ర్నిరుపహతశిలార్చితాభిమతదైవతః క్రీడాపర్వతక ఏవ సర్వమాహా రాదిక మాహ్నికకర్మ చక్రే.

క్రమేణ చ కృతాహారః క్రీడాపర్వతకప్రాగ్భాగభాజి మనోహా రిణి హారీతహారితే హారిణీరోమంథఫేనశీకరాసారే సీరాయుధహాలభ యనిశ్చలకాళిందీజలత్విషి తరుణీచరణాలక్తకరసశోణశోచిషి కుసుమ రజస్సికతిలతలే లతామండపోపగూఢే శిఖండితాండవసంగీతగృహే మరకతశిలాతలే సముపవిష్టో దృష్టవాన్ సహసై వాతిబహుళధామ్నా ధవళేనాలోకేన జలేనేవ నిర్వాప్యమానం దివసం మృణాళ[1]ధవళే నేవ పీయమాన మాతపం క్షీరోదే నేవ ప్లావ్యమానాం మహీం చందనరసవర్షే ణేవ సిచ్యమానాన్ దిగంతాన్ సుధ యేవ విలిప్య మాన మంబరతలమ్. ఆసీ చ్చాస్య మనసి:—'కిము ఖలు భగవానోషధీ పతి రకాండ ఏవ శీతాంశు రుదితో భవేత్? ఉత యంత్రవిక్షేపవిశీర్య మాణపాండురజలధారాసహస్రాణి ధారాగృహాణి ముక్తాని? ఆహో స్విదనిలవికీర్యమాణశీకరధవళితభువనాంబరసింధుర్ధరాతలమవతీర్ణా' ఇతి.

కుతూహలాచ్చాలోకానుసారప్రహితచక్షురద్రాక్షీత్ అన ల్పకన్యకాకదంబపరివృతాం ధ్రియమాణధవళాతపత్రాముద్ధూయమాన చామరద్వయాం కాదంబరీ ప్రతీహార్యా వామపాణినా వేత్రలతాగర్భ ణార్ద్రవస్త్రశకలావచ్ఛన్నముఖం చందనానులేపనసనాథం నారికేళ సముద్గక ముద్వహంత్యా దక్షిణకరేణ దత్తహస్తావలంబాం కేయూ రకేణ చ నిశ్వాసహార్యే నిర్మోకశుచినీ ధౌతే కల్పలతాదుకూలే దధతా నివేద్యమానమార్గాం మాలతీకుసుమదామాధిష్ఠితకరతలయా చ తమాలికయాఽనుగమ్యమానా మాగచ్ఛంతీం మదలేఖామ్ తస్యా శ్చ సమీపే తరళికామ్. తయా చ సితాంశుకోపచ్ఛదే పటలకే గృహీతం ధవళతాకారణమివ క్షీరోదస్య సహభువ మివ చంద్ర మసః మృణాళదండ మివ నారాయణనాభిపుండరీకస్య మందరక్షో

1. వలయే నేవ.

భవిక్షిప్త మివామృతఫేనపిండనికరం వాసుకినిర్మోక మివ మథనశ్ర
మోజ్ఝితం హాసమివ శ్రియః కులగృహవియోగగలితం మందర
మథనపిఖండితాశేషశశికలాఖండసంచయ మివ సంహృతం ప్రతిమా
తారాగణ మివ జలధిజలాదుద్ధృతం దిగ్గజకరశీకరా[1]సారపుంజీ
భూతం నక్షత్రమాలాభరణమివ మదనద్విపస్య శరన్మేఘశకలై రివ
కల్పితం కాదంబరీరూపవశీకృతమునిజనహృదయై రివ నిర్మితం గురు మివ
సర్వరత్నానాం యశోరాశి మివైకత్ర ఘటితం ప్రతిపక్ష మివ చంద్ర
మసః జీవిత మివ జ్యోత్స్నాయాః లక్ష్మీహృదయ మివ నళినీదళగళజ్జ
లబిందువిలాసతరళ ముత్కంఠిత మివ మృణాళ వలయధవళకరం శరచ్ఛ
శిన మివ ఘనముక్తాంశునివహాధవళితదిఙ్ముఖం మందాకినీప్రవాహ మివ
సురయువతికుచపరిమళవాహినం ప్రభావర్షిణ మతితారం హారమ్.
దృష్ట్వా 'ఛాయ మస్య చంద్రాపీడః చంద్రాతపద్యుతిముషో ధవళిమ్నః
కారణ' మితి త మ్మనసా నిశ్చిత్య దూరాదేవ ప్రత్యుత్థానాదినా
సముపచితోపచారక్రమేణ మదలేఖామాపతంతీం ప్రతిజగ్రాహ. సా తు
తస్మిన్నేవ మరకతగ్రావణి ముహూర్త ముపవిశ్య స్వయ ముత్థాయ
తేన చందనాంగరాగే ణానులిప్య తే చ ద్వే దుకూలే పరిధాప్య తై
శ్చ మాలతీకుసుమదామభి రారచితశేఖరం కృత్వా తం హార మాదాయ
చంద్రాపీడ మువాచ:—'కుమార! తవేయ మపహ(స్తి)నితాహం
కారకాంతా పేశలతా ప్రీతిపరవశం జనం [2]క మివ న కారయతి? ప్రశ్ర
య ఏవ తే దదాత్యవకాశ మేవంవిధానామ్, అనయా చాకృత్యా
కస్యాసి న జీవితస్వామీ, అనేన చాకారణావిష్కృతవాత్సల్యేన చరి
తేన కస్య న బంధుత్వ మధ్యారోపయసి, ఏషా చ తే ప్రకృతిమధురా
వ్యవహృతిః కస్య న వయస్యతా ముత్పాదయతి? కిం(కం)వా న[3]సమా
వాసయంత్యమీ స్వభావసుకుమారవృత్తయో భవద్గుణాః? త్వన్మూర్తి
రేవాత్రో పాలంభ మర్హతి యా ప్రథమదర్శన ఏవ విస్రంభ ముప
జనయతి, ఇతరథా హి త్వద్విధే సకలభువనప్రథితమహిమ్ని ప్రయు
జ్యమానం సర్వమేవానుచితమివాభాతి, తథాహి:—సంభాషణ మప్య
ధఃకరణ మి వాపతతి, ఆదరోఽపి ప్రభుతాభిమాన మి వానుమాప

1. సార మివ పుంజీ. 2. కిమివ. 3. సమాశ్వాసయంతి.

యతి, స్తుతి రప్యాత్మోత్సేక మివ సూచయతి, ఉపచారోఽపి చపలతా
మివ ప్రకాశయతి, ప్రీతిరప్యనాత్మజ్ఞతామివ జ్ఞాపయతి, విజ్ఞాపనాపి
ప్రాగల్భ్య మివ జ్ఞాయతే, సేవాపి చాపలమివ దృశ్యతే, దాన మపి పరి
భవ ఇవ భవతి, అపి చ స్వయంగృహీతహృదయాయ కిం దీయతే?,
జీవితేశ్వరాయ కిం ప్రతిపాద్యతే?, ప్రథమకృతాగమనమహోపకారస్య
కా తే?, ప్రత్యుపక్రియా దర్శనదత్తజీవితఫలస్య సఫల మాగమనం కేన
తే [1] క్రియతే?, ప్రణయితాం చానేన వ్యపదేశేన దర్శయతి కాదంబరీ న
విభవం, అప్రతిపాద్యాహిపరస్వతా సజ్జనవిభవానామ్,। ఆస్తాం తావ
ద్విభవః, భవాదృశస్య దాస్య మప్యంగీకుర్వాణా నాకార్య కారిణీతి
నియుజ్యతే, దత్త్వాఽఽత్మాన మపి వంచితా న భవతి, జీవిత మప్యర్ప
యిత్వా న పశ్చాత్తప్యతే. ప్రణయిజనప్రత్యాఖ్యానపరాఙ్ముఖీచ దాక్షి
ణ్యపరవతీ మహాత్మా సతామ్, న చ తాదృశీ భవతి యాచనానాం యా
దృశీ దదతాం లజ్జా, యత్సత్య మమునా వ్యతికరేణ కృతాపరాధమివ
త్వయ్యాత్మానమవగచ్ఛతి కాదంబరీ తదయ మమృతమథనసముద్భూ
తానాం సర్వరత్నానా మేకః శేష ఇతి శేషనామా హారోఽము నైవ
హేతునా బహుమతో భగవతాఽంభసాం పత్యా గృహ ముపగతాయ
ప్రచేతసే దత్తః పాశభృతాఽపి గంధర్వ రాజాయ గంధర్వరాజేనాపి
కాదంబర్యై తయాఽపి త్వద్వపు రస్యానురూప మాభరణస్యేతి విభావ
యంత్యా నభస్స్థల మేవోచితంసుధాసూతే ర్ధామ నధరే' త్యవధార్యా
నుప్రేషితః, యద్యపి నిజగుణగణాభరణభూషితాంగయష్టయో భవా
దృశాః క్లేశహేతు మితరజనబహుమత మాభరణభార మంగేషు నారో
పయంతి తథాపి కాదంబరీప్రీతిరత్ర కారణమ్, కిం న కృత మురసి
శిలాశకలం కౌస్తుభాభిధానం లక్ష్మ్యాః సహజ మితి బహుమాన మావి
ష్కుర్వతా భగవతా శార్ఙ్గపాణినా?, న చ నారాయణోఽత్ర భవంత
మతిరిచ్యతే, నాపి కౌస్తుభమణి రణునాపి గుణలవేన శేష మతిశేతే, న
చాపి కాదంబరీ మాకారానుకృతికలయాఽప్యల్పీయస్యా లక్ష్మీ రను
గంతు మలమ్, అతోఽర్హతీయ మిమం బహుమానం త్వత్తః, న చా

1. ప్రియతే.

భూమి రేషా ప్రీతిప్రసరస్య, నియతం చ భవతా భగ్నప్రణయా మహా శ్వేతా ముపాలంభసహస్రైః ఖేదయిత్వాఽఽత్మాన [1]ముత్స్రక్ష్యతి, అత ఏవ మహాశ్వేతా తరళికా మపీమం హార మాదాయ త్వత్సకాశం ప్రేషితవతీ, తయాపి కుమారస్య సందిష్ట మేవ, న ఖలు మహాభాగేన మనసాఽపి కార్యః కాదంబర్యాః ప్రథమప్రణయప్రసరభంగః' ఇత్యుక్త్వా చ తారాచక్ర మివచామీకరాచలస్య తటే తం తస్య వక్షఃస్థలే బబంధ.

చంద్రాపీడ స్తు విస్మయమానః స బహుమానం ప్రత్యవాదీత్ 'మదలేఖే! కి ముచ్యతే?, నిపుణాసి!, జానాసి గ్రాహయితుం; ఉత్తరావకాశ మపహరంత్యా కృతం వచసి కౌశలమ్, అయి ముగ్ధే! కే వయమాత్మనః?, కేవా వయంగ్రహణస్యాగ్రహణస్యవా?, గతా ఖల్వియమస్తం కథా, సౌజన్యశాలినీభి ర్భవతీభి రుపకరణీకృతోఽయం జనో యథేష్టమిష్టే [2]ష్వనభీష్టేషు వా వ్యాపారేషు వినియుజ్యతా మతివక్షిణాయాఃఖలు దేవ్యాః కాదంబర్యా నిర్దాక్షి(ణ్యా)ణ్య మపి గుణా న కించి న్న దాసీకుర్వంతీ' త్యుక్త్వా చ కాదంబరీసంబద్ధాభి రేవ కథాభి స్సుచిరంస్థిత్వా విసర్జయాంబభూవ మదలేఖామ్. అనతిదూరం గతాయాం చ తస్యాం క్రీడాపర్వతకగత ముదయగిరిగత మివ చంద్రమసం చందనదుకూల హారధవళం చంద్రాపీడం ద్రష్టు ముత్సారితవేత్రచ్ఛత్రచామరచిహ్నా నిషిద్ధాశేషపరిజనానుగమనా తమాలికాద్వితీయా చిత్రరథసుతా పున రపి త దేవ సౌధశిఖరమారురోహ తత్రస్థా చ పున స్తత్రైవ వివిధవిలాసతరంగితై [3]ర్విలోకితై ర్జహారాస్యమనః. తథాహి:— ముహుర్నితంబబింబన్య స్తవామహ స్తపల్లవా అంసప్రావృతాంశుకానుసార ప్రసారితదక్షిణకరా నిశ్చలతారకా లిఖితేవ ముహుర్జృంభికారంభదత్తోత్తానకరతలతయా తద్గోత్రస్ఖలనభియా నిరుద్ధవదనేవ ముహురంశుకపల్లవతాడితనిశ్వాసామోదలుబ్ధమధుకరముఖరతయా ప్రస్తుతాహ్వా నేవ ముహు రనిలగళితాంశుకసంవరణసంభ్రమద్విగుణీకృతభుజయుగళప్రావృతపయోధరతయా దత్తాలింగనసంజ్ఞేవ ముహుః కేశ

1. ఉత్ప్రేక్ష్యతి. 2. ష్వనిష్టేషు. 3. ర్వికారవిలోకితైః.

పాశాకృష్టకుసుమపూరితాంజలిసమాఘ్రాణలీలయా కృతనమస్కారేవ ముహు రుభయతర్జనీభ్రమితముక్తాప్రాలంబతయా నివేదితహృదయోత్కలికోద్గమేవ ముహు రుపహారకుసుమస్ఖలనవిధుతకరతలతయా కథితకుసుమాయుధశరప్రహారవేద నేవ ముహు ర్గళితరశనా [1]నిబిడ నియమితచరణతయా సంయమ్యార్పి తేవ మన్మథేన ముహు శ్చలితో రువిధృతశిథిలదుకూలా క్షితితలడోలాయమానాంశుకైకదేశాచ్ఛాదితకుచా చకితపరివర్తనత్రుట్యత్త్రివలీలతా అంసస్రస్తచికురకలాపసంకలనాకులకరకమలా కటాక్షక్షేపధవలీకృతకర్ణోత్పలం విలక్ష్యస్మితసుధా ధూళిధూసరితకపోలం సాచీకృత్య వదన మనేకరసభంగిభంగురం విలోకయంతీ తావ దవతస్థే యావదుపసంహృతాలోకో లోహితో దివసో బభూవ.

అథ హృదయ(స్థి)సితకమలినీరాగేణేవ రజ్యమానే రాజీవజీవితేశ్వరే సకలలోకచక్రవాళచక్రవర్తిని భగవతి పూష్ణి క్రమేణ చ దినపరిలంబనరోషరక్తాభిః కామినీదృష్టిభిరివ సంక్రమితశోణిమ్ని వ్యోమ్ని సంహృతశోచిషి జాతే జరఠహారీతహరితహాయే హారిత వాజిని రవివిరహమీలితసరోజసంహతిషు హరితాయమానేషు కమల వనేషు శ్వేతాయమానేషు కుముద(ఖం)షండేషు లోహితాయమానేషు దిఙ్ముఖేషు నీలాయమానే శర్వరీముఖే శనైః శనైశ్చ పునర్దినశ్రీసమాగమాశాభిరివానురాగిణీభిః సహైవ దీధితిభిరదర్శనతాముపగతే భగవతి గభస్తిమాలిని తత్కాలవిజృంభితేన చ కాదంబరీహృదయరాగరససాగరేణేవాపూరితే సంధ్యారాగేణ జీవలోకే కుసుమాయుధానలదహ్యమానచక్రవాకహృదయసహస్రధూమ ఇవ జనితమానినీనయనాసారవారిణి విస్తీర్యమాణే తరుణ తమాలత్విషి తిమిరే దిక్కరికరాకీర్ణశీకరాసార ఇవ శ్వేతాయమాన తారాగణే గగనే జాతాయాం చాదర్శనక్షమాయాం [2]సౌధశిఖరాదవతతార కాదంబరీ. క్రీడాపర్వతకనితంబాచ్చ చంద్రాపీడః తతో న చిరాదివ గృహీతపాదః ప్రసాద్యమాన ఇవ కుముదినీభిః కలుషముఖైః కుపితా ఇవ ప్రసాదయ న్నాశాః ప్రబోధాశంకయేవ పరిహరన్ సుప్తాః

---

1. నిగడ. 2. వేలాయాం సౌధ.

కమలినీః లాంఛనచ్ఛలేన నిశా మివ హృదయేన సముద్వహన్ రోహిణీ
చరణతాడనలగ్న మలక్తకరస మి వోదయరాగం దధానః తిమిరనీలాం
బరాం దివ మభిసారికా మి వోపసర్పన్ అతివల్లభతయా వికిర న్నివ
సౌభాగ్య ముదగాత్ భగవా నీక్షణోత్సవః సుధాసూతిః. ఉచ్ఛ్రితే చ
కుసుమాయుధాధిరాజ్యై కాతపత్రే కుముదినీ(వధూ)వరే విభావరీవిలాస
దంత పత్రే శ్వేతభానౌ ధవళితదిశి దంతిదంతా ది వోత్కీర్ణే భువనే చం
ద్రాపీడ శ్చంద్రాతపనిరంతరత యైవ కుముదమయ్యా ఇవ గృహ
కుముదిన్యాః కల్లోల ధౌతసుధాధవళసోపానే తనుతరంగ తాళవృంతవాత
వాహిని సుప్తహంసమిథునే విరహవాచాలచక్రవాకయుగళే తీరే
కుముదదళావలీభిః పర్యంతలిఖితపత్ర[1]లత మివదాతసింధువారదామో
పహారం హరిచందనరసైః ప్రక్షాళితం కాదంబరీపరిజనోపదిష్టం ముక్తా
శిలాపట్టం చంద్రశీతల మధిశిశ్యే. తత్రస్థస్య చా స్యాగత్యాకథయత్
కేయూరకః 'దేవీ కాదంబరీ దేవం ద్రష్టు మాగతే'తి.

అథ చంద్రాపీడః ససంభ్రమ ముత్థాయాగచ్ఛంతీం అల్పసఖీ
జనపరివృతాం అపనీతాశేషరాజచిహ్నాం ఇతరా మి వైకావలీమా
త్రాభరణాం ఆచ్ఛాచ్ఛేన చందనరసేన ధవళీకృతతనులతాం ఏక
కర్ణాసక్తదంతపత్రా మిందుకళాకలికాకోమలం కర్ణపూరీకృతం కుముద
దళం దధానాం జ్యోత్స్నాశుచినీ కల్పద్రుమదుకూలే బిభ్రతీం
తత్కాలరమణీయేన వేషేణ సాక్షా దివ చంద్రోదయదేవతాం మద
లేఖయా దత్తహస్తావలంబాం కాదంబరీ మపశ్యత్. ఆగత్య చ సా
ప్రీతిపేశలతాం దర్శయంతీ ప్రాకృతేవ పరిజనోచితే భూతలే సము
పావిశత్. చంద్రాపీడోఽపి! కుమార 'అధ్యాస్స్వ తావ శిలాతల మే' వే
త్యసకృదనుబధ్యమానోఽపి మదలేఖయా భూమి మే వాభజత. అథ
సర్వాసు చాసీనాసు తాసు ముహూర్త మివ స్థిత్వా వక్తు ముపచక్రమే
చంద్రాపీడః:—'దేవి! దృష్టిపాతమాత్రప్రీతే దాసజనే సంభాషణాదిక
స్యాపి ప్రసాదస్య నా స్త్యవకాశః, కిము తైతావతోఽనుగ్రహస్య,
నఖలు చింతయ న్నపి నిపుణం త మాత్మనో గుణలవ మవలోక యామి

1. లతాదంతురం.

యస్యాయమనురూపోఽనుగ్రహాతిరేకః, అతిసరళతా తవేయ మప గతాభిమానమధురాసుజనతాయదభినవసేవకజనేఽప్యేవ మనురుధ్యతే, ప్రాయేణ మాముపచారహార్య మదక్షిణం దేవీ మన్యతే, ధన్యాః ఖలు పరిజన స్తే యస్యోపరి నియంత్రణా స్యాత్, ఆజ్ఞాసం విభాగ కరణోచితే భృత్యజనే క ఇ వాదరః?, పరోపకారోపకరణం శరీరం తృణ లవలఘు చ జీవితమ్, [1]అత్ర యేత్వత్ప్రతిప త్తిభిరుపాయనీకర్తు మాగతా స్తే వయ మేతే శరీర మిద మేత జ్జీవిత మేతా నీంద్రియాణి ఏతేషా మన్యతర దారోపయ పరిగ్రహేణ గరీయ స్త్వ' మితి. అ థైవం వాదినోఽస్యవచన మాక్షిప్య మదలేఖా సస్మితమవాదీత్.—'కుమార! భవతు అతియంత్రణయా, ఖిద్యతే ఖలు సఖీ సవ్రీడా కాదంబరీ, కి మర్థం చైవ ముచ్యతే?, సర్వ మిద మంత రేణాపి వచనమనయా పరిగృహీతం కిం పున రము నోపచారఫల్గునా వచసా సందేహదోలా మారోప్యతే' ఇతి. స్థిత్వాచ కంచి త్కాలం కృతప్రస్తావా 'కథం రాజా తారాపీడః? కథం దేవీ విలాసవతీ? కథ మార్యః శుకనాసః? కీదృశీ చోజ్జయినీ? కియత్యధ్వని సా చ? కీదృ గ్భారతం వర్షం? రమణీయో వా మ ర్త్య లోకః' ఇత్య శేషం పప్రచ్ఛ. ఏవంవిధాభి శ్చాన్యాభిః కథాభిః సుచిరం స్థిత్వోత్థాయ కాదంబరీ కేయూరకం చంద్రాపీడసమీపశాయినం సమా దిశ్య పరిజనం చ శయనసౌధశిఖర మారురోహ తత్ర చ సిత దుకూల వితానతలా స్తీర్ణం శయనీయ మలంచకార. చంద్రాపీడోఽపి తస్మి న్నేవ శిలాతలే నిరభిమానతా మభిరూపతా మతిగంభీరతాం చ కాదంబర్యాః నిష్కారణవత్సలతాం చ మహాశ్వేతాయాః సుజనతాం చ మద లేఖాయాః మహానుభావతాం చ పరిజనస్య అతిసమృద్ధిం చ గంధర్వరాజ లోకస్య రమ్యతాం చ కింపురుషదేశస్య మనసా భావయన్ కేయూర కేణ సంవాహ్యమానచరణః క్షణాదివ క్షణదాం క్షపితవాన్.

అథ క్రమేణ కాదంబరీదర్శన ప్రజాగరఖిన్నః స్వప్తు మివ తాల తమాలతాలీకదలీకందళినీం ప్రవిరళకల్లోలానిలశీతలాం వేలావనరాజి మవతతార తారాపతిః. అభ్యర్ణవిరహవిధురస్య చ కామినీజనస్య

---

1. అపత్రపేత్వత్ప్రతి.

నిశ్వసితైరివోష్ణైర్గ్లానిమనీయత చంద్రికా. చంద్రాపీడవిలోకనారూఢ
మదనేవ కుముదదళోదరనీతనిశా పంకజేషు నిపపాత లక్ష్మీః. క్షణదాప
గమే చ స్మృత్వా కామినీకర్ణోత్పలప్ర(హా)కారాణా ముత్కంఠితే
ష్వివ క్షామతాం వ్రజత్సు పాండుతనుషు వాసగృహప్రదీపేషు అనవ
రతశరక్షేప[1]క్షీణానంగనిశ్వాసవిభ్రమేషు వహత్సు తరులతాకుసుమ
పరిమళేషు ప్రభాతమాతరిశ్వసు మందరగిరిలతాగృహ[2]గహనాని చ భి
యేవ భజంతీ ష్వరుణోదయోపప్లవసీషు తారకాసు క్రమేణ చ
సముద్గతచక్రవాకహృదయనివాసలగ్నానురాగమివాలోహితం మండల
ముద్వహతి సవితరి చంద్రాపీడః శిలాతలా దుత్థాయ ప్రక్షాళితముఖ
కమలః కృతసంధ్యానమస్కృతి ర్గృహీతతాంబూలః 'కేయూరక! విలో
కయ-దేవీ కాదంబరీ ప్రబుద్ధా నవా-క్వవా తిష్ఠ తీ'త్యవోచత్. గతప్రతి
నివృత్తేన చ తేన 'దేవ! మందరప్రాసాద స్యాధస్తా దంగణసౌధవేదికాయాం
మహాశ్వేతయా సహావతిష్ఠత' ఇత్యావేదితే గంధర్వరాజతనయా
మాలోకయితు మాజగామ దదర్శ చ ధవళభస్మకృతలలాటికాభి రక్ష
మాలికాపరివర్తనప్రచలకరతలాభిః పాశుపతవ్రత[3]చారిణీభిర్ధాతురాగా
రుణాంబరాభిశ్చ పరివ్రాజికాభిః పరిణతతాలఫలవల్కలలోహితవస్త్రాభి
శ్చ రక్తపటవ్రతవాహినీభిః సితవసననిబిడనిబద్ధస్తనపరికరాభిశ్చ శ్వేత
పటవ్యంజనాభి ర్జటాజినమౌంజీవల్కలాషాఢధారిణీభి ర్వర్ణచిహ్నైః
స్తాపసీభిః సాక్షాదివ మంత్రదేవతాభిః పఠంతీభి ర్భగవతః శౌద్ధోదనే
స్త్ర్యంబకస్యాంబికాయాః కార్తికేయస్య విష్టరశ్రవసో జినస్యార్య
విలోకితేశ్వరస్యార్హతో వైశ్వదేవస్య మార్తండస్య విరించస్య పుణ్యాః
స్తుతీ రుపాస్యమానాం అంతఃపురాభ్యర్హితా శ్చ సాదరం నమ
స్కారై రాభాషణై రభ్యుత్థానై రాసన్నవేత్రాసనదానైశ్చ దర్శనాగత
గంధర్వరాజబాంధవవృద్ధాః సమ్మానయంతీం మహాశ్వేతాం పృష్ఠత శ్చ
సముపవిష్టేన కిన్నరమిథునేన [4]మధురాభ్యాం వంశాభ్యాం దత్తే [5]తాలే
కలగిరా గాయంత్యా నారదదుహిత్రా పఠ్యమానే చ సర్వమంగళ
మహీయసి మహాభారతే దత్తావధానాం పురోధృతే చ మణిదర్పణే

1. క్షీణానంగ. 2. గహనాని. 3. ధారిణీభిః. 4. మధుకరమధురా. 5. తానే.

తాంబూలరాగబద్ధకృష్ణికాంధకారితాభ్యంతరం దశన జ్యోత్స్నాసిక్త
మున్మృష్ట మధూచ్ఛిష్టపట్టపాటల మధరం విలోకయంతీం శైవలకృష్ణ
యా చ కర్ణపూరశిరీషప్రేషితోత్తానవిలోచనేన బద్ధమండలం భ్రమతా
భవనకలహంసేన ప్రభాతశశి నేవ క్రియమాణగమనప్రణామప్రదక్షిణాం
కాదంబరీం చ సముపసృత్య కృతనమస్కార స్తస్యామేవ సుధా
వేదికాయాం విన్య స్త మాసనం భేజే. స్థిత్వాచ కంచి త్కాలం మహా
శ్వేతాయా వదనం విలోక్య స్ఫురితకపోలోదరం మందస్మిత మకరోత్.
అసౌ తు తావ తైవ విదితాభిప్రాయా కాదంబరీ మబ్రవీత్.— 'సఖి!
భవత్యా గుణై శ్చంద్రాపీడ శ్చంద్రకాంత ఇవ చంద్రమయూఖై రా
ర్ద్రీకృతో న శక్నోతి వక్తుం, జిగమిషతి ఖలు కుమారః, పృష్ఠతో దుఃఖ
మవిదితవృత్తాంతం రాజచక్ర మాస్తే, అపిచ యువయో ర్దూర [1]స్థితే
య మిదానీం కమలినీకమలబాంధవయో రివ కుముదినీకుముదనాథయో
రివ ప్రీతి రా ప్రళయాత్, అతోఽభ్యను [2]జానాతు భవతీ'తి.

అథ కాదంబరీ 'సఖి! మహాశ్వేతే! స్వాధీనోఽయం సపరిజనః
కుమారస్య స్వ ఇవాంతరాత్మా క ఇవా త్రానురోధ'ఇ త్యభిధాయ గంధ
ర్వకుమారానాహూయ 'ప్రాపయత కుమారం స్వాం భూమి' మిత్యా
దిదేశ. చంద్రాపీడోఽప్యుత్థాయ ప్రణమ్య ప్రథమం మహాశ్వేతాం
తతః కాదంబరీం తస్యా శ్చ ప్రేమస్నిగ్ధేన చక్షుషా మనసా చ గృహ్య
మాణో 'దేవి! కిం బ్రవీమి? బహుభాషిణో న శ్రద్ధధాతి లోకః, స్మర్త
వ్యోఽస్మి పరిజనకథాసు' ఇ త్యభిధాయ కన్యకాంతఃపురా న్నిర్జగామ
కాదంబరీవర్జ మశేషః కన్యకాజనో గుణగౌరవాకృష్టః పరవశ ఇవ తం
వ్రజ న్తమా బహిస్తోరణా దనువవ్రాజ నివృత్తే చ కన్యకాజనే కేయూ
రకే ణోపనీతం వాజిన మారుహ్యగంధర్వకుమారకై స్తై రనుగమ్యమా
నో హేమకూటాత్ ప్రవృత్తో గంతుమ్. గచ్ఛత శ్చాస్య చిత్రరథతన
యానకేవల మంతర్బహి రపిసైవ సర్వాశానిబంధన మాసీత్. తథాహి
తన్మయేన మానసేనాసహ్య విరహదుఃఖానుశయలగ్నా మివపృష్ఠతః కృత
మార్గగమననిరోధామివ పురస్తాత్ ని(వి)యోగాకులహృదయ [illegible]

1. స్థితయో రపి స్థితేయ. 2. జ్ఞానాత్.

కావేశోత్త్రస్తామివ నభసి సమ్యగాలోకయితుం వదనం విరహాతుర మాన
సామివావస్థితా మురఃస్థలే తా మేవ మృగలోచనాం దదర్శ. క్రమేణ
చ ప్రాప్య మహాశ్వేతాశ్రమం అచ్ఛోదసర స్తీరేసన్నివిష్ట మింద్రా
యుధఖురపుటానుసారేణై వాగత మాత్మస్కంధావార ముపశ్యత్
నివర్తితాశేషగంధర్వకుమార శ్చ సానందేన సకుతూహలేన సవిస్మయేన
చ స్కంధావారవర్తినా జనేన ప్రణమ్యమానః స్వభవనం వివేశ
సమ్మానితప్రత్యక్షీకృతాశేషరాజలోక శ్చ వైశంపాయనేన పత్ర
లేఖయా చ సహ 'ఏవం మహాశ్వేతా ఏవం కాదంబరీ ఏవం మదలేఖా
ఏవం తమాలికా ఏవం కేయూరక' ఇ త్యన యైవ కథయా ప్రాయో
దివస మనైషీత్ కాదంబరీరూపదర్శన[1]ద్విష్టేవ నాస్య పురేవ ప్రీతి
మకరోత్ రాజలక్ష్మీః. తా మేవ చ ధవళేక్షణామాబద్ధరణకేన చేతసా
చింతయతో జాగ్రత ఏ వాస్య సా జగామ రాత్రిః అపరేద్యు శ్చ
సముత్థితే భగవతి రవౌ ఆస్థానమండపగతః తద్గతే నైవ మనసా సహ
సైవ ప్రతీహారేణ సహ ప్రవిశంతం కేయూరకం దదర్శ దూరా దేవ
చ క్షితితలస్పర్శినా మౌళినా కృతపాదపతనం 'ఏ హ్యే హీ'
త్యుక్త్వా ప్రథమ మపాంగవిసర్పిణా చక్షుషా తతో [2]రో మోద్గమేన
పశ్చా ద్భుజాభ్యాం ప్రధావితః [3]ప్రసృత మాలిలింగ గాఢమ్. ఉపా
వేశయ చ్చైన మాత్మనః సమీప ఏవ పప్రచ్ఛ చ స్మితసుధాధవళీ
కృతాక్షరం క్షరత్ప్రీతిద్రవమయ మివ వచన మాదృతః 'కేయూరక!
కథయ కుశలినీ దేవీ ససఖీజనా కాదంబరీ భగవతీ మహాశ్వేతా'
చేతి. అసౌ తు తేన రాజసూనోః ప్రీతిప్రకర్షజన్మనా స్మితేనైవ
స్నపిత ఇ వానులిప్త ఇవ సద్య ఏ వాపగతాధ్వఖేదః ప్రణ మ్యాదృత
తర మవోచత్:—'అద్య కుశలినీ యా మేవం దేవః పృచ్ఛతీ' త్యభి
ధాయ అపనీయార్ద్రకర్పటావకుంఠితం [4]విషసూత్ర సంయతముఖ
మార్ద్రచందనపంకన్యస్త బాలమృణాళవలయముద్రం నళినీపత్రపుట
మదర్శయత్ ఉద్ఘాట్య చ తత్ర కాదంబరీ ప్రహితాన్యభిజ్ఞానా
న్యదర్శయత్. త ద్యథా మరకతహారింతి వ్యపనీతత్వక్షి చారుమఞ్జరీ
భాంజి క్షీరిణీపూగీఫలాని శుక కామినీకపోలపాండూని తాంబూలీ

---

1. విద్విష్టేవ. 2. హృదయేన తతో రోమోద్గమేన. 3. ప్రథితం తం. 4. బిస సూత్ర.

దళాని హారశిరశ్చంద్రఖండస్థూలశకలం చ కర్పూర మతిబహళమృ
గమదామోదమనోహరం చ మలయజవిలేపనమ్. అబ్రవీచ్చ—
'చూడామణిచుంబినాకోమలాంగుళివివరవినిర్గతలోహితాంశుజాలేనాం
జలినా దేవ మర్చయతి దేవీ కాదంబరీ - మహాశ్వేతా చ, సకంఠ
గ్రహణకుశలవచసా-పర్యస్తశిఖండమాణిక్యజ్యోత్స్నాస్నపితలలాటే
న చ నమస్కారేణ మదలేఖా - క్షితితలఘటితసీమంతమకరికాకోటికో
ణేనసకలకన్యాలోకశ్చ-సచరణరజస్స్పృష్టేనచ పాదప్రణామేన తమా
లికా, సందిష్టం చ తవ మహాశ్వేతయా 'ధన్యాః ఖలు తే యేషాం
గతోఽసి చక్షుషో ర్విషయం, తథా నామ సముక్షం భవత స్తే తుహి
నశీతలా శ్చంద్రమయా ఇవ గుణా విరహే వివస్వన్మయా ఇవ సంవృ
త్తాః, స్పృహయంతి ఖలు జనాః కథ మపి దైవోపపాదితాయామృ
తోత్పత్తివాసరాయే వాతీతదివసాయ, త్వయా విముక్తం వినివృత్త
మహోత్సవాలస మివ వర్తతే గంధర్వరాజనగరమ్, జానాసి చ మాం
కృతసకలపరిత్యాగాం, తథాఽప్యకారణపక్షపాతినం భవంతం ద్రష్టు
మిచ్ఛతి అనిచ్ఛంత్యా అపి మే బలా దివ హృదయమ్, అపి చ బలవ
దస్వస్థశరీరా కాదంబరీ, స్మరతి చ స్మేరాననం స్మరకల్పం త్వామ్, అతః
పున రాగమనగౌరవేణార్హసి మాం గుణవదభిమానినీం కర్తుం,
ఉదారజనాదరో హి బహుమాన మారోపయతి, అవశ్యం సోఢవ్యా
చేయ మస్మద్విధజనపరిచయకదర్థనా కుమారేణ, భవత్సుజన తైవ
జనయ త్యనుచితం సందేశప్రాగల్భ్యమ్, ఏష దేవస్య శయనీయే
విస్మృతః శేషో హారః ప్రహితః' ఇత్యుత్తరీయపటాంతసంయతం సూక్ష్మ
సూత్రవివరనిస్సృతై రంశుసంతానై స్సంసూచ్యమానం విముచ్య
చామరగ్రాహిణ్యాః కరే సమర్పితవాన్.

అథ చంద్రాపీడో 'మహాశ్వేతాచరణారాధనతపః ఫలమిదం
యదేవం పరిజనేఽప్యనుస్మరణాదికం ప్రసాదభార మతిమహాంత మారో
పయతి దేవీ కాదంబరీ' ఇత్యుక్త్వా తత్సర్వం శిరసి కృత్వా స్వయ
మేవ జగ్రాహ. తేన చ కాదంబర్యాః కపోలలావణ్యేనేవ గళితేన
స్మితావలోకేనేవ రసతాముపనీతేన హృదయేనేవ ద్రుతేన గుణ

గణేనేవ ని(స్య)ష్యందితేన స్పర్శవతాఽఽహ్లాదినా సురభిణా చ విలేపనేన విలిప్య త మేవ కణ్ఠే హార మకరోత్ ఆగృహీతతాంబూలశ్చ ముహూర్తా దివోత్థాయ వామబాహునా స్కంధదేశే సమవలంబ్య కేయూరకమూర్ధ్వస్థితఏవ కృతయథాక్రియమాణసమ్మానముదితం ప్రధానరాజలోకం విసృజ్య శనై శ్శనై ర్గంధమాదనం కరిణం ద్రష్టు మయాసీత్. తత్ర చ స్థిత్వా క్షణ మివ తస్మై స్వయమేవ నిజనఖాంశుజాలజటిలం సమృణాళ మివ శష్పకబల మవకీర్య వల్లభతురంగమమందురాభిముఖః ప్రస్థితో గచ్ఛన్ సర్వా శ్ఛభయతః కించిత్కుంచి దివ తిర్యగ్వలితవదనః పరిజనం విలోకయాం బభూవ అథచిత్తజ్ఞైః ప్రతీహారైః ప్రతిషిద్ధానుగమనేనిఖిలే సముత్సారితే పరిజనే కేయూరకద్వితీయఏవ మందురాం ప్రవివేశ. ఉత్సారణభయసంభ్రాంతలోచనేషు ప్రణమ్యాపసృతేషు మందురాపాలేషు ఇంద్రాయుధస్య పృష్ఠావకుణ్ఠనపటం కించి దేకపార్శ్వగళితం సమీకుర్వ న్నుత్సారయంశ్చ [1]శోణితనేత్రత్రిభాగస్య దృష్టినిరోధినీం కుంకుమకపిలాం కేసరసటాం ఖుర - [2]ధోరణీవిన్యస్తచరణో లీలామన్దం మన్దురాదారుదత్తదేహాభరః సకుతూహల మువాచ:—'కేయూరక! కథయ మన్నిర్గమా దారభ్య కో వా వృత్తాంతో గంధర్వరాజకులే! కేన వా వ్యాపారేణ వాసరమతినీతవతీ గంధర్వరాజపుత్రీ? కిం వాఽకరో న్మహాశ్వేతా! కి మభాషత వా మదలేఖా? కేవాఽభవ న్నాలాపాః పరిజనస్య! భవతో వా కో వ్యాపార ఆసీత్? ఆసీద్వా కాచి దస్మదాశ్రయణీ కథా!' కేయూరకస్తు సర్వ మాచచక్షే:—'దేవ! శ్రూయతాం, నిర్గతే త్వయి హృదయసహస్రప్రయాణపటహకలకల మివ నూపురచక్రక్వణితేన కన్యకాంతఃపురే కుర్వతీ దేవీ కాదంబరీ సపరిజనా సౌధశిఖర మారుహ్య తురగధూళిరేఖాధూసరం దేవస్యైవ గమనమార్గ మాలోకితవతీ, తిరోహితదర్శనే చ దేవే మదలేఖాస్కంధనిక్షిప్తముఖీ ప్రీత్యా తం దిగంతం దుగ్ధోదధిధవళైః ప్లావయంతీవ దృష్టిపాతైః స్సితాతపత్రాపదేశేన శశినేవేర్ష్యయా నివార్యమాణరవికరస్పర్శా సుచిరం తత్రైవ స్థితవతీ, తస్మా చ్చ కథ మపి సఖేద మవతీర్య క్షణ మివాస్థానమండపే

1. శోణిత. 2. ధారణీ.

స్థిత్వోత్థాయ స్ఖలనభియేవ నివేద్యమానోపహారకుసుమా శబ్దాయ
మానై ర్మధుకరైః జలధారాధవళనఖమయూఖోన్ముఖానా మనుగళం
గళద్భి ర్విలాపైః కంఠబంధానివోపపాదయంతీ కేకారవోద్విగ్నా
భవనశిఖండినాం పదే పదే చ కుసుమధవళా కరేణ గృహలతా
పల్లవా మనసా చ దేవస్య గుణగణా నవలంబమానా తమేవ క్రీడా
పర్వతక మాగతవతీ యత్ర స్థితవా దేవః, త ముపేత్య చ 'దేవేనాత్ర
మరకతశిలామకరికా ప్రణాళ ప్రస్రవణసిచ్యమానహరితలతామండపే
శీకరిణి శిలాతలే స్థితమ్ - అత్ర గన్ధోదకపరిమళలీనాళిజాలజటిలశిలా
ప్రదేశేస్నాతమ్ - అత్ర కుసుమధూళిసికతిలే గిరి[1]నదీకాననతటే భగవా
నర్చిత శ్శూలపాణిః-అత్ర ప్రోషితశశధరరోచిషి స్ఫాటికతలే భుక్తమ్-
అత్ర సంక్రాంతచందనరసలాంఛనే ముక్తాశైలశిలాపట్టే సుప్తమ్, ఇతి పరి
జనేన పునరుక్తం నివేద్యమానాని దేవ స్యైవ స్థానచిహ్నాని పశ్యంతీ
క్షపితవతీ దివసమ్, దివసావసానే చ కథ మపి మహాశ్వేతా ప్రయత్నా
దనభిమత మపి తస్మి న్నేవ స్ఫటికమణివేశ్మ న్యాహార మకరోత్, అస్త
ముపగతే చ భగవతి రవా వుదితే చంద్రమసి తత్రైవ కంచిత్కాలం
స్థిత్వా చంద్రకాంతమయీవ చంద్రోదయే ప్రత్యార్ద్రీకృతతనుః చంద్ర
బింబప్రవేశభయేనేవ కరౌ కపోలయోః కృత్వా కి మపి చింతయంతీ
ముకుళితేక్షణా క్షణమాత్రం స్థిత్వోత్థాయ విమలనఖనిపతితశశిప్రతిమా
భరగురూణీవ కృచ్ఛ్రా దుత్క్షిపంతీ లీలామంథరగమనపటూని పదాని
శయ్యాగృహ మగాత్, శయననిక్షిప్తగాత్రయష్టి శ్చ తతః ప్రభృతి
ప్రబలయా శిరోవేదనయా విచేష్టమానా దారుణేన చ దాహరూపిణా
జ్వరేణ అభిభూయమానా కేనా ప్యాధినా మంగళప్రదీపైః కుముదా
కరై శ్చ [2]సార్ధ మనిమీలితలోచనా దుఃఖదుఃఖేన క్షణదా మనైషీత్,
ఉషసి చ మామాహూయ దేవస్య వార్తావ్యతికరోపాలంభాయ సోపా
లంభ మాదిష్టవతీ.'

చంద్రాపీడ స్త దాకర్ణ్య జిగమిషుః 'అశ్వోఽశ్వ' ఇతి వదన్
భవనా న్నిర్యయౌ. ఆరోపితపర్యాణం చ త్వరితతురగపరిచారకోపనీత

1. నదీకాతటే. 2. శ్చక్రవాకై శ్చ సార్థం.

మిం ద్రాయుధ మారుహ్య పశ్చా దారోప్య పత్ర లేఖాం స్కన్ధా వారే స్థాపయిత్వా వైశంపాయన మశేషం పరిజనం నివర్త్య చ అన్య తురగారూఢ నైవ కేయూర కేణానుగమ్యమానో హేమకూటం యయౌ. ఆసాద్య చ కాదంబరీభవనద్వార మవతతార తురగాత్. అవతీర్య చ ద్వారపాలార్పితతురంగః కాదంబరీ ప్రథమదర్శనకుతూహలిన్యా చ పత్ర లేఖయా చానుగమ్యమానః ప్రవిశ్య 'క్వ దేవీ కాదంబరీ తిష్ఠతి?' ఇతి సమ్ముఖాగత మన్యతమం వర్ష వ(ధ)ర మప్రాక్షీత్. కృతప్రణామేన చ తేన 'దేవ! మ త్తమయూరస్య క్రీడాపర్వతకస్యాధస్తాత్కమలవన దీర్ఘికాతీరే విరచితం హిమగృహ మధ్యా స్తే' ఇ త్యావేదితే కేయూర కేణోపదిశ్యమానవర్త్మా ప్రమదవనమధ్యేన గత్వా కిం చి దధ్వానం మరకతహారితానాం కదలీ[1]వనానాం ప్రభయా శష్పీకృతరవికిరణం హారి తాయమానం దివసం దదర్శ. తేషాం చ మధ్యే నిరంతరనళినీ దళచ్ఛన్నం హిమగృహ మపశ్యత్. తస్మా చ్చ నిష్పతంత మార్ద్రాంశుకచ్ఛలే నాచ్ఛోకరజలేనేవ సంవీతం బాహులతావిధృతై ర్మృణాళవలయై రాభ రణ కై రివ ధవళితావయవ మాపాండుభి శ్చైకశ్రవణాశ్రయై స్తాటంకీ కృతైః కేతకీగర్భదళై రుపహసితదంతపత్ర మాలిఖితచందనలలాటి కాని ముఖారవిందాని బద్ధసౌభాగ్య[2]పదానీవ దధానం కృతచందన బిందువిశేషకాం శ్చ దివాపి స్పర్శలోభస్థితేందుప్రతిబింబా నివ కపోలా నుద్వహంత మసహ్యాతాశేషశిరీషసౌభాగ్యాభిః శైవలమంజరీభిః కృత కర్ణపూరం కర్పూరధూళిధూసరేషు మలయజరసలవ[3]లలితేషు వకుళా వళీవలయిషు స్తనేషు న్య స్తనళినీపత్రప్రావరణమనవరతచందనచర్చా ప్రణయనపాండురైః సంతాపరోషమృదితచంద్రకరై రివ కరైః కల్పిత మృణాళదండాని బిసతంతుమయాని చామరాణి బిభ్రాణ మున్నాళై శ్చ కమలైః కుముదైః కువలయైః కదళీదళైః కమలినీపలాశైః కుసుమ స్త బకై శ్చాతపత్రీకృతై ర్నివారితాతపం జలదేవతానా మివ సమూహాం వరుణశ్రియా మివ సమాగమం శరదా మివ సమాజం సరసీనా మివ గోష్ఠీబంధం శిశిరోపచారనిపుణం కాదంబర్యాః శరీరపరిచారకం శరీర ప్రాయం పరిజన మద్రాక్షీత్.

1. దళానాం. 2. పట్టానీవ. 3. లులితేషు.

తేన చ ప్రణమ్యమానః పాద[1]తలపతనభయా దివ త్వరితాపసృ
తేన దీయమానమార్గః చందనపంకకృతవేదికానాం పుండరీకకలికాఘు
టితఘంటికానాం వికసితసిం(ధు)దు వారకుసుమమంజరీచామరాణాం లం
బిత స్థూలమల్లికాముకుళహారాణా మాబద్ధలవంగ(పల్లవ)చందనమాలి
కానాం డోలాయమానకుముద దామధ్వజానాం మృణాళవేత్రహస్తాభి
ర్గృహీత రుచిరకుసుమాభరణాభి ర్మధులక్ష్మీప్ర(తి)కృతిభి రివద్వారపాలి
కాభి రధిష్ఠితానాం కదళీతోరణానాం తలేన ప్రవిశ్య సర్వతో నిసృష్ట
దృష్టి ర్ద్రష్టవాన్.—క్వచిదుభయ[2]తటాంతర్నిఖాతతమాలపల్లవకృత
వన లేఖాః కుముదధూళీవాలుకాపులినమాలినీ శ్చందనరసేన ప్రవర్త్య
మానాగృహనదికాః,క్వచి న్నిచుళమంజరీరచితరక్తచామరాణాం జలార్ద్ర
వితానకానాం తలేషు ససిందూరకుట్టిమేషు ఆస్తీర్యమాణాని రక్తపంకజ
శయనాని.క్వచి దేలారసేన సిచ్యమానాని స్పర్శానుమేయభిత్తీని స్ఫటిక
భవనాని, క్వచిచ్ఛిరీషపుష్పకృతశాద్వలానాం మృణాళధారాగృహాణాం
శిఖరమారోప్యమాణానాం ధారాకదంబధూళీధూసరితానాం యంత్రమ
యూరకాణాం కదంబకాని, క్వచి త్సహకారతరు[3]రసిక్తై ర్జంబూపల్లవై
రాచ్ఛాద్యమానాభ్యంతరాః పర్ణశాలాః, క్వచి త్క్రీడితకృత్రిమకరికల
భయూథకాకులీక్రియమాణాః కాంచనకమలినికాః, క్వచి ద్గంధోదక
కూపేషు బద్ధకాంచనసుధాపంకకామపీఠేషు స్థూలబిసలతాదండఘటిత
దండాగకాణి [4]కనకకేతకదళజలద్రోణికాని కువలయావలీరజ్జుభి ర్గృహ్య
మానాని కమలపత్రపుటఘటితఘటీయంత్రకాణి,క్వచి త్స్ఫటికబలాకా
[5]వలీ ర్వాంతవారిధారా లిఖితేంద్రాయుధాః సంచార్యమాణా మాయా
మేఘమాలాః,క్వచిదుపాంత ప్రరూఢపాండుయవాంకురాసు[6]తరుణమా
లతీకుట్మలదంతురితతరంగాసు హరిచందనద్రవవాపికాసు శిశిరీక్రియ
మాణా హారయష్టీః,క్వచి న్ముక్తాఫలక్షోదరచితాలవాలకాన్ అనవరత
స్థూలజలబిందుదుర్దిన ముత్సృజతః [7]పత్రవృక్షకాన్ క్వచి ద్విధుతపక్ష
నిక్షిప్తశీకరానీతనీహారా భ్రమంతీ ర్యంత్రమయీః పత్రశకునిశ్రేణీః,
క్వచి న్మధుకరకింకిణీసంక్షిప్తపటుతరరవా[8]బధ్యమానాః కుసుమదామడో

---

1. నఖపతన. 2. తటనిఖాత. 3. తరుశక్తైః. 4. కృతక. 5. వలీవాంత
6. తరత్తరుణ. 7. యంత్రవృక్ష. 8. బాధ్యమానాః.

లాః, క్వచిదుదరారూఢనిర్గతోన్నాలనలినీచ్ఛదచ్ఛాదితముఖాన్ ప్రవే
శ్యమానాన్ శాతకుంభకుంభాన్ క్వచిద్ఘటిత కదలీగర్భస్తంభదండాని
బధ్యమానచారువంశాకృతీని కుసుమస్తబకాతపత్రాణి, క్వచి త్కర
మృదితకర్పూరపల్లవరసే నాధివాస్యమానాని బిసతంతుమయా న్యంశు
కాని, క్వచిల్లవలీఫలద్రవే ణార్ద్రీక్రియమాణాం స్తృణశూకమంజరీకర్ణ
పూరాన్, క్వచిదంభోజినీదళవ్యజనై ర్వీజ్యమానా నుపలభాజనభాజః
శీతౌషధిరసాన్, అన్యాం శ్చైవంప్రకారాన్ శిశిరోపచారోపకరణ
పరికల్పనావ్యాపారాన్ పరిజనేన క్రియమాణాం శ్చ వీక్షమా
ణో హిమగృహకస్య మధ్యభాగం హృదయ మివ హిమవతః జలక్రీడా
గృహ మివ ప్రచేతసః జన్మభూమి మివ సర్వచంద్రకలానాం కులగృహ
మివ సర్వచందనవనదేవతానాం ప్రభవమివ సర్వచంద్ర మణీనాం
నివాస మివ సర్వమాఘమాసయామినీనాం సంకేతసదనమివ సర్వప్రా
వృషాం గ్రీష్మోష్మాపనోదోద్దేశ మివ సర్వనిమ్నగానాం బడబానలసం
తాపాపనోదననివాస మివ సర్వసాగరాణాం వైద్యుతదహనదాహప్రతీ
కారస్థాన మివ సర్వజలధరాణా మిందువిరహదుస్సహదివసాతివాహన
స్థాన మివ కుముదినీనాం హరహుతాశననిర్వాపణక్షేత్రమివ మకరధ్వ
జస్య దినకరకరై రపి సర్వతో జలయంత్రధారాసహస్రసముత్సారితై
రతిశీతస్పర్శభయనివృత్తై రివ పరిహృత మనిలై రపి కదంబకేసరోత్కర
వాహిభిః కంటకితై రివానుగతం కదళీవనై [1]రివ పవనచలితదళై ర్జాడ్య
జనితవేపథుభి రివ పరివారిత మళిభి రపి కుసుమామోదముఖరై
రాబద్ధదంతవీణై రివవాచాలితం లతాభి రపి నిరంతరమధుకరపటలజటి
లాభి ర్గృహీతనీలప్రావరణకాభి రివ విరాజిత మాససాద క్రమేణ చ
తత్రాంత ర్బహిశ్చాతిబహుళేన పిండహార్యేణేవోపలిప్యమానోఽతి
శీతలేన స్పర్శే నామన్యత ఆత్మనో మనశ్చంద్రమయం కుముదమయా
నీంద్రియాణి జ్యోత్స్నామయాన్యంగాని మృణాలికామయీం ధియమ్.
అగణయ చ్చ [2]నీహారమయానర్క కిరణాన్ చందనమయ మాతపం
కర్పూరమయం పవనముదకమయం కాలం తుషారమయం త్రిభువనం.

---

1. రపి. 2. హారమయాన్.

ఏవంవిధస్య చ తస్యైకదేశే సఖీకదంబకపరివృతా మఖిలసరి
త్పరివారా మివ భగవతీం గంగాం హిమవతో[1]గుహాతలగతాం కుల్యా
భ్రమిభ్రమితేన కర్పూరరసస్రోతసా కృతపరివేషాయా మృణాళదండ
మండపికాయా స్తలే కుసుమశయన మధిశయానాం హారాంగద
వలయరశనా నూపురైర్మృణాళమయై ర్నిగళై రివ సంయతామీర్ష్య
యా మన్మథేన చందనధవళే స్పృష్టా మివ లలాటే శశలాంఛనేన
బాష్పవారివాహిని చుంబితా మివ చక్షుషి వరుణేన వర్ధితనిశ్వాస
మరుతి [2]దృష్టా మివ ముఖే మాతరిశ్వనా సంతాపప్రతప్తేష్వధ్యాసితా
మి వాంగేషు పతంగేన కందర్పదాహదీపితే గృహీతా మివ హృదయే
హుతభుజా స్వేదిని పరిష్వక్తా మివ వపుషి జలేన దైవతై రపి విలుప్య
మానసౌభాగ్యా మివ సర్వశః హృదయేన సహ ప్రియతమసమీప మి
వోపగతై రంగై రుపజనితదౌర్బల్యాం ఆశ్యానచందనపాండురం చ
రోమాంచ మనవరతహారస్పర్శలగ్నం ముక్తాఫలకిరణపుంజ మి వోద్వ
హంతీం స్వేదశీకరిణీం చ కపోలపాళీం పక్షపవనేన వీజయద్భిరనుకంప్య
మానా మివావతంసకుసుమమధుకరైః [3]అవతంసకుసుమమధుకరరవ
దవదహనదగ్ధ మివ శ్రోత్ర మపాంగనిర్గతేనాశ్రుస్రోతసా సించంతీ
మతిప్రవృత్తస్య చాశ్రుణో నిర్వాహప్రణాళికామివ కర్పూరకేతకీకలి
కాం కర్ణే కలయంతీ మాయతశ్వాసవిధుతితరళితేన చ సంతాపభయ
పలాయమానేన దేహప్రభావితానే నేవాంశుకేన విముచ్యమానకుచక
లశామాపతత్ప్రబలచామరప్రతిబింబం కుచకలశయుగళం ప్రియాంతిక
గమనౌత్సుక్యకృతపక్షమివ కరతలేన నిరుంధతీం ముహుర్ముహుర్భుజ
లతయా తుషారశిలాసాలభంజికా మాలింగంతీం ముహుః కపోలఫల
కేన కర్పూరపుత్రికా మాశ్లిష్యంతీం ముహుశ్చరణారవిందేన చందన
పంక ప్రతియాతనా [4]మామృశంతీం స్తనసంక్రాంతే నాత్మముఖేనాపి
కుతూహలి నేవ పరివృత్య విలోక్యమానాంకర్ణపూరపల్లవేనాపిస్వప్రతి
బింబపల్లవశాయినా సోత్కంఠే నేవ చుంబ్యమానకపోలఫలకాం హారై
రపి ముక్తాత్మభి ర్మదనపరవశై రివ ప్రసారితకరై రాలింగ్యమానాం
మణిదర్పణ మురసి నిహితం[5]నోదేతవ్యమద్య త్వయేతిజీవితస్పర్శమయం

1. గృహాచల. 2. దష్టామివ. 3. అవతంసమధుకర. 4. మాస్పృశంతీం. 5. నోది
తవ్యమద్యేతి.

శపథం శశిన మివ కారయంతీం కరిణీ మివ సమ్ముఖాగతమప్రదవనగంధ వారణప్రసారితకరాం ప్రస్థితా మి వానభీష్టదక్షిణనాతమ్భృగాగమనాం మదనాభిషేకవేదికా మివ కమలావృతచందనధవళపయోధరకలశావ ష్టబ్ధపార్శ్వామాకాశకమలినీమివ స్వచ్ఛాంబరతలదృశ్యమానమృణాళ కోమలోరుమూలాం కుసుమ[1]చాపచాపలేఖామివ మదనారోపితగుణ కోటికాంతతరాం మధుమాసదేవతా మివ శిశిరహారిణీం మధుకరీ మివ కుసుమమార్గణాకులాం చందనవిలేపనా మనంగరాగిణీం చ బాలాం మన్మథజననీం చ మృణాళినీ మభ్యర్థితతుషారస్పర్శాం చ కాదంబరీం వ్యలోకయత్.

అథ సా యథావర్ణన మాగత్యాగత్య చంద్రాపీడాగమన మావేదయంతం పరిజన ముత్తరళతారకేణ చక్షుషా 'కథయ కిం సత్య మాగతః? దృష్ట స్త్వయాఽయ త్యథ్వని? క్వాసౌ? ఇతి ప్రతిముఖం నిక్షి ప్తనానాక్షరం పప్రచ్ఛ ప్రవర్ధమానధవలిమ్నా చక్షుషా దృష్ట్వా చ సమ్ముఖ మాపతంతం దూరాదేవ వరారోహా నవగ్రాహా కరిణీ వోరు స్తంభవిధృతా విచేష్టమానాంగీ కుసుమశయనపరిమళోపగతైః పరవశా ముఖరైః మధుకరకులై రి వోత్థాప్యమానా సంభ్రమచ్యుతో త్తరీయాంశుకా హారకిరణా నురసి కర్తు మిచ్ఛంతీ మణికుట్టిమనిహితేన వామకరతలేన హస్తావలంబనం నిజప్రతిమా మివ యాచమానా ప్రస్త కేశకలాపసంయమనశ్రమితేన గళత్స్వేదసలిలేన దక్షిణకరేణ అభ్యు త్థేయ వాత్మాన మర్పయంతీ వలితత్రికతామ్యత్త్రివళీతరంగితరోమరా జితయా నిష్పీడ్యమానేవ సర్వరసా నలంగేన అంతఃప్రవిష్టలలాటికా చందనరసమిశ్ర మివ చక్షుషా క్షరంతీ శిశిర మానందజల మానంద వారిబిందువేణికయా [2]ఘటితావతంసధూళిధూసరం ప్రియప్రతిమా ప్రవేశలోభేనేవ కపోలఫలకం ప్రక్షాళయంతీలలాటికాచందనభరేణేవ కించిదధోముఖి తత్క్షణమపాంగభాగపుంజితతారకయా తన్ముఖలగ్న యేవ దీర్ఘయా దృష్ట్యా కృష్యమాణా కుసుమశయనాదుత్తస్థౌ. చన్ద్రాపీడస్తు సముపసృత్య పూర్వవదేవ తాం మహాశ్వేతాం ప్రణామ పురస్సరం దర్శితవినయః ప్రణనామ. కృతప్రతిప్రణామాయాం చ

1. చాపలేఖా. 2. చలితావతంస.

తస్యాం పున స్తస్మి న్నేవ కుసుమశయనే సముపవిష్టాయాం ప్రతీహార్యా సముపనీతాం జాంబూనదమయీ మాసందికాం రోచిష్ణురత్నప్రత్యుప్తపాదాం పాదేనైవోత్సార్య క్షితావేవోపావిశత్. అథ కేయూరకో '(దేవి) దేవస్య చంద్రాపీడస్య ప్రసాదభూమి రేషా పత్రలేఖా నామ తాంబూలకరంకవాహినీ' ఇత్యభిధాయ పత్రలేఖా మదర్శయత్. అథ కాదంబరీ దృష్ట్వా తాం 'అహో మానుషీషు పక్షపాతః ప్రజాపతేః' ఇతి చింతయాంబభూవ కృతప్రణామాం చ తాం సాదర 'మేహ్యేహీ' త్యభిధా యాత్మనః సమీపే సకుతూహలం పరిజనదృశ్యమానాం పృష్ఠతః సముపావేశయత్ దర్శనాదేవోపారూఢప్రీత్యతిశయా చ ముహుర్ముహు రేనాం సోపగ్రహం కరకిసలయేన పస్పర్శ.

చంద్రాపీడస్తు సపది కృతసకలాగమనోచితోపచారః తదవస్థాం చిత్రరథతనయా మాలోక్యాచింతయత్:—'అతిదుర్విదగ్ధం హి మే హృదయ మద్యాపి న శ్రద్దధాతి, భవతు పృచ్ఛామి తావ దేనాం నిపుణాలాపేన' ఇతి. ప్రకాశమబ్రవీత్:—'దేవి! జానామి కామకతింనిమిత్తీకృత్య ప్రవృత్తోఽయ మవిరళసంతాపతీవ్రో వ్యాధిః, సుతను! సత్యం న తథా త్వామేష వ్యథయతి యథాఽస్మాన్. ఇచ్ఛామి దేహదానేనాపి స్వస్థా మత్రభవతీం కర్తుం, ఉత్కంపినీ మనుకంపమానస్య కుసుమేషుపీడయా పతితా మవేక్షమాణస్య పతతీవ హృదయమ్, [1]అనంగదేతనుభూతే తే భుజలతే, గాఢసంతాపయా చ దృష్ట్యా వహసి స్థలకమలినీ మివ రక్తతామరసామ్, [2]అపి చ అనవరతకృతాశ్రుబిందుపాతేన వర్తతే ముక్తాభరణతా, గృహాణ స్వయంవరార్హాణి మంగళప్రసాధనాని, సకుసుమశిలీముఖా హి శోభతే నవా లతా' ఇతి. అథ కాదంబరీ బాలతయా స్వభావముగ్ధాఽపి కందర్పేణోపదిష్టయేవ ప్రజ్ఞయా తమశేష మస్య వ్యక్తవ్యాహారసూచిత మర్థం మనసా జగ్రాహ. మనోరథానాం తు తావతీం భూమి మసంభావయంతీ శాలీనతాం చావలంబమానా తూష్ణీమేవాసీత్. కేవల ముత్పాదితాన్యవ్యపదేశా తత్క్షణం తమాననామోదమధుకరపటలాంధకారితం ద్రష్టుమివ స్మితాలోకమకరోత్. తతో మదలేఖా ప్రత్యవాదీత్:—'కుమార! కిం కథయామి?

---

1. అనంగదేవతను. 2. దుఃఖితాయాం చ త్వయి పరిజనేఽపి చ.

దారుణో౽యమకథనీయః ఖలు సంతాపః, అపి చ[1]సుకుమారభావో పేతాయాః కిమివాస్యా య న్న సంతాపాయ? తథాహి.—మృణా లిన్యాః శిశిరకిసలయమపి హుతాశనాయతే, జ్యోత్స్నా౽ప్యాతపా యతే, నను కిసలయతాలవృంతవాతై ర్మనసి జాయమానం కిం న పశ్యసి ఖేదం? ధీరత్వమేవ ప్రాణసంధారణహేతు రస్యాః' ఇతి. కాదంబరీ హృదయేన త మేవ మదలేఖాలాప మస్య ప్రత్యుత్తరీచకార. చంద్రా పీడో౽ప్యుభయథా ఘటమానార్థతయా సందేహదోలారూఢేనైవ. చేతసా మహాశ్వేతయా సహ ప్రీత్యుపచయచతురాభి ర్మధురాలాప గర్భాభిః కథాభి ర్మహాంతం కాలం చ స్థిత్వా త థైవ మహతా యత్నేన మోచయిత్వా౽౽త్మానం స్కంధావారగమనాయ కాదంబరీ భవనా న్నిర్యయౌ.

నిర్గతం చ తురంగ మారురుక్షంతం పశ్చా దాగత్య కేయూర కో౽భిహితవాన్:—'దేవ! మదలేఖా విజ్ఞాపయతి, దేవీ కాదంబరీ ప్రథమదర్శనజనితప్రీతిః పత్రలేఖాం నివర్త్యమానా మిచ్ఛతి పశ్చా ద్యాస్యతీతి-శ్రుత్వా దేవః ప్రమాణ'మితి. ఏతదాకర్ణ్య చంద్రాపీడః 'కేయూరక! ధన్యా స్పృహణీయాచ పత్రలేఖాయామేవ మను బధ్నాతి-దుర్లభో దేవీప్రసాదః - ప్రవేశ్యతా' మిత్యభిధాయ పునః స్కంధావార మేవ[2] జగామ ప్రవిశన్నేవ పితుస్సమీపాదాగత మభి జాతతరమాలేఖహారక మద్రాక్షీత్ ధృతతురంగమశ్చ ప్రీతివిస్ఫారితేన చక్షుషా దూరా దేవాపృచ్ఛత్.—'అంగ! కచ్చిత్ కుశలీ తాత స్సహ సర్వేణ పరిజనేన అంబా చ సర్వాంతఃపురైః?' ఇతి. అథాసావుప సృత్య ప్రణామానంతరం 'దేవ! యథాజ్ఞాపయ సీ' త్యభిధాయ లేఖ ద్వితయమర్పయాంబభూవ యువరాజస్తు శిరసి కృత్వా స్వయమేవ చ త దున్ముచ్య క్రమశః పపాఠ.

'స్వస్త్యుజ్జయినీతః సకలరాజన్యశిఖండశేఖరీకృతచరణారవిందః పర మమాహేశ్వరో మహారాజాధిరాజో దేవ స్తారాపీడ స్సర్వసంపదా మాయతనం చంద్రాపీడ ముదంచచ్చారుచూడామణిమరీచిచక్రచుంబి

1, కుమార. 2. అజగామ.

న్యుత్తమాంగే చుంబన్నందయతి, కుశలిన్యః ప్రజాః, కింతు కియానపి కాలో భవతో దృష్టస్య గతః, బలవదుత్కంఠితం నో హృదయం, దేవీ చ సహాంతగపురై ర్గ్లాని ముపనీతా, అతో లేఖవాచనవిరతి రేవ ప్రయాణకాలతాం నేతవ్యా' ఇతి శుకనాసప్రేషితే ద్వితీయేఽప్యము మేవార్థం లిఖిత మవాచయత్. అస్మిన్నే వావసరే సముపసృత్య వైశం పాయనోఽపి లేఖద్వితయ మపర మాత్మీయ మస్మా దభిన్నార్థమేవా దర్శయత్. అథ 'యథాఽఽజ్ఞాపయతి తాతః' ఇత్యుక్త్వా తత్రైవ తుర గాధిరూఢః ప్రయాణపటహ మవాదయత్. సమీపే స్థితం చ మహతా శ్వేతాశ్వీయేన పరివృతం మహాబలాధికృతం బలాహకపుత్రం మేఘ నాదనామాన మాదిదేశ:— 'భవతా పత్రలేఖయా సహాగంతవ్యం, నియతం చ కేయూరకస్తామాదాయైతావతీం భూమిమాగమిష్యతి, తన్ముఖేన విజ్ఞాప్య ప్రణమ్య దేవీ కాదంబరీ, నస్వియం సా త్రిభువన నిందనీయా నిరనురోధా నిష్పరిచయా చ దుర్గ్రహా ప్రకృతి ర్మర్త్యానా మేషామకాండవిసంవాదిన్యః ప్రీతయో న గణయంతి నిష్కారణ వత్సలతామ్, ఏవం గచ్ఛతా మయాఽఽత్మనో నీతః స్నేహః కపట కూటజాలికతాం ప్రాపితా భక్తి రలీకకాకుకరణకుశలతాం పాతిత ముపచారమాత్రమధురం ధూర్తతాయామాత్మార్పణం ప్రకటితం వాఙ్మానసయో ర్భిన్నార్థత్వమ్, ఆస్తాం తావ దాత్మా, అస్థానాహిత ప్రసాదా దివ్యయోగ్యా దేవ్యపి వక్తవ్యతాం నీతా, జనయంతి హి పశ్చాద్వైలక్ష్య మభూమిపాతితా వ్యర్థాః ప్రసాదామృత దృష్టయో మహతామ్, న ఖలు తథా దేవీం ప్రతి ప్రబల లజ్జాతిభార మంథరం మే హృదయం యథా మహాశ్వేతాం ప్రతి, నియత మేనా మలీకాధ్యారోపణావర్జితాస్మద్గుణసంభారా మస్థానపక్షపాతినీ మసకృ దుపాలప్స్యతే దేవీ, తత్కిం కరోమి? గరీయసీ గురోరాజ్ఞా ప్రభవతి హి దేహమాత్రకస్య, హృదయేన తు హేమకూటనివాసవ్యసనినా లిఖితం జన్మాంతర సహస్రస్య దాస్య[1]పట్టం దేవ్యాః, న దత్త మస్యాట వికగాల్మకే నేవ దేవీప్రసాదేన గంతుం, సర్వథా గతోఽస్మి పతు రాదే శా దుజ్జయినీం, ప్రసంగతో సజ్జనకథాకీర్తనేషు స్మర్తవ్యః ఖలు చంద్రా

1. పత్రం.

పీడ చండాలః, మా చైవం [1]మంస్థాః యథా జీవన్ పునర్దేవీచరణార
విన్ద వందనానంద మననుభూయ స్థాస్యతి చంద్రాపీడ ఇతి, మహాశ్వేతా
యాశ్చ స ప్రదక్షిణం శిరసా పాదౌ వందనీయౌ, మదలేఖాయా శ్చ
కథనీయః ప్రణామపూర్వ మశిథిలః కంఠగ్రహః, గాఢ మాలింగనీ
యాచ తమాలికా, అపి చ అస్మద్వచనా దశేషః ప్రష్టవ్యః కుశలం
కాదంబరీపరిజనః, రచితాంజలినా చ భగవా నామంత్రణీయో హేమ
కూటః' ఇతి.

ఏవమాదిశ్య తం 'సుహృదాదిసాధనమక్లేశయతా శనైశ్శనై
ర్గంతవ్య'మిత్యుక్త్వా వైశంపాయనం స్కంధావారభారే న్యయుంక్త.
స్వయమపిచ తథారూఢ ఏవ గమనహేలాహర్ష హేషారవకంపిత
కైలాసేన [2]ఖురపతనతాండవఖండితభూమండలేన తురగప్రాయేణాశ్వ
సైన్యేన అనుగమ్యమానః తమేవ లేఖహారకం పర్యాణలగ్న మభినవ
కాదంబరీవియోగశూన్యేనాపి హృదయేనోజ్జయినీ(మార్గం)వార్తాం పృ
చ్ఛన్ ప్రతస్థే. క్రమేణ చాతిప్రవృద్ధప్రకాండపాదపప్రాయయా మాలినీ
లతామండపైర్మండలితతరుష(ఖం)డయా గజపతిపాతితపాదపపరిహార
వక్రీకృతమార్గయా జనజనితతృణపర్ణకాష్ఠకోటికూటప్రకటితవీరపురుష
ఘాతస్థానయా మహాపాదపమూలోత్కీర్ణకాంతారదుర్గయా తృషితపథిక
జనఖండితదళోజ్ఝితామలకీఫలనికరయా వికసితకరంజమంజరీరజోవిచ్ఛు
రితతలై[3]స్తటబద్ధపటచ్చరకర్పటధ్వజచిహ్నైః ఇష్టకాస్థితశుష్కపల్లవ
విస్తరానుమితపథికవిశ్రామైః విశ్రాంతకార్పటికప్రస్ఫోటితచరణధూళి
ధూసరకిసలయలాంఛితోపకణ్ఠైః పత్రసంకరా సురభీకృతాశిశిరపంకిల
వివర్ణా స్వాదజలైః వ్రతతిగ్రంథిగ్రథితపర్ణపుటతృణపూలీచిహ్నైనుమే
యైర్జరత్కాంతారకూపై రసులభసలిలత[4]యా మధుబిందుస్యందిసింధు
వారవనరాజిరజోధూసరితతీరాభిశ్చ కుబ్జకలతాజాలకైర్జటిలీకృతసైక
తాభిః అధ్వగోత్ఖాతవాలుకాకూపకోపలభ్యమానకలుషస్వల్పసలిలాభిః
శుష్కగిరినదికాభి ర్విషమీకృతాంతరాళయా కుక్కుటకాలేయక

1. సంస్థాః. 2. ఖురతాండవభువా కాంతకుంతలతావన వాహినా తరుణ తురగ. 3. కటతలద్ధ. 4. యానభిలషితోద్దేశయా మధుబిందు.

రటితానుమీయమానగుల్మగహనగ్రామకటికయా శూన్యయా దివస
మటవ్యాగత్వా పరిణతే రవిబింబేబింబారుణాతపవిసరే వాసరే నిశ్శాఖీ
కృతకదంబశాల్మలీపలాశబహులైః శిఖరశేషైకపల్లవవిడంబితాతపత్రైః
పాదపైః [1]రర్ధోద్ధృతప్రరోహస్థూలస్థాణుగ్రంథిజటిలైశ్చ హారి
తాళకపిలపక్వవేణువిటపపటలరచితవృత్తిభిః మృగభయకృతతృణపురు
షకైః విపాకపాండుభిః [2]ఫలితైః ప్రియంగుప్రాయై రటవీక్షేత్రై
ర్వ్యాకులీకృతవనప్రదేశే చిరప్రరూఢస్య రక్తచందనతరో రుపరి బద్ధం
సరసపిశితపిండసన్నిభైరలక్తకైరభినవశోణితారుణేన రక్తచందనరసేన ఆర్ద్ర
జిహ్వాలతాలోహినీభిః రక్తపతాకాభిః కేశకలాపకాంతినా చ కృష్ణచా
మరావచూలేన ప్రత్యగ్రవిశసితానాం జీవానామివావయవై రుపరచిత
దండమండనం పరిణద్ధవరాటకఘటితబుద్బుదార్ధచంద్రఖండ ఖచితం
సుతమహిషరక్షణావతీర్ణదినకరావతారితశశినేవ విరాజితశిఖరం డోలా
యితశృంగసంగిలోహశృంఖలావలంబమానఘుర్ఘురరవఘోర ఘంటయా
చ ఘటితకేసరిసటారుచిరచామరయా కాంచనత్రిశూలికయాలిఖితనభస్స్థ
లమితస్తతః పథికపురుషోపహారమార్గమివాలోకయంతం మహాంతం రక్త
ధ్వజం దూరత ఏవ దదర్శ.

తదభిముఖశ్చ కించిదధ్వానం గత్వా కేతకీసూచి[3]షండపాండు
రేణ వనద్విరదదంతకవాటేన పరివృతాం లోహతోరణేన చ రక్తచామ
రావలిపరికరాం కాలాయసదర్పణమండలమాలాం శబరముఖమాలా
మివ కపిలకేశభీషణాం బిభ్రాణేన సనాథీకృతద్వారదేశామభిముఖ ప్రతి
ష్ఠితేన చ వినిహితరక్తచందనహస్తకతయా రుధిరారుణమయ (యమ)
కరతలాస్ఫాలితేనేవ శోణితలవలోభలోలశివాలిహ్యమానలోహిత
లోచనేన లోహమహిషేణాధ్యాసితాంజనశిలావేదికాం క్వచిద్రక్తో
త్పలైశ్శబరనిపాతితానాం వనమహిషాణామివ లోచనైః క్వచిదగస్తి
కుసుమకుట్మలైః కేసరిణామివ కరజైః క్వచిత్కింశుక కుసుమకుట్మలైశ్శా
ర్దూలానామివ సరుధిరైర్నఖరైః కృతపుణ్యపుష్ప[4]ప్రకరోపహారామస్య

1. రూర్ధ్వస్థితప్రరోహస్థూలస్థాణుమూలగ్రంథి. 2. ఫలినైః. 3. ఖండపాం
డురేణ. 4. ప్రకరామన్యత్ర.

త్రాంకురితామివ కుటిలహరిణవిషాణకోటికూటైః పల్లవితామివ సరస
జిహ్వాచ్ఛేదశతైః కుసుమితామివ రక్తనయనసహస్రైః ఫలితామివ
ముండమండలైః ఉపహారహింసాం దర్శయంతీం శాఖాంతరాళనిరంతర
నిలీనరక్తకుక్కుటకులైః శ్వభయాదకాలదర్శితకుసుమస్తబకైరివ రక్తా
శోకవిటపైర్విభూషితాంగణాం బలిరుధిరపానతృష్ణయా సమాగతైశ్చ
వేతాళైరివ తాలైర్ధ్రియమాణఫలముండోపహారాం శంకాజ్వరకంపితై
రివ కదళీకావనైర్భయోత్కంటకితైరివ శ్రీఫలతరు[2]షండైః త్రాసోర్ధ్వకే
శైరివ ఖర్జూరవనైస్సమంతాద్గహనీకృతాం (విదళిత) వనకరికుల కుంభ
వి(గ)లితముక్తాఫలాని (నవ) రుధిరారుణాని బలిసిక్థలుబ్ధముగ్ధకృకవాకు
గ్రస్తముక్తాని వికిరద్భిరంబికాపరిగ్రహదుర్లలితైః క్రీడద్భిః కేసరికిశోర
కైరశూన్యోద్దేశాం ప్రభూతరుధిరదర్శనోద్భూతమూర్ఛాపతితేనేవ
ప్రతిబింబితేనాస్తతామ్రేణ సవిత్రా తామ్రతరీకృతైః క్షతజజలప్రవా
హైః పిచ్ఛిలీకృతాజిరా మవలంబమానదీపధూమరక్తాంశుకేన గ్రథిత
శిఖిగళవలయావలినా పిష్టపిండపాండురితఘనఘంటామాలభారిణా త్రా
పుష సింహముఖమధ్యస్థితస్థూలలోహ[3]కంటకదత్తదంతదండార్గళం గళ
త్పీతనీలలోహితదర్పణస్ఫురితబుద్బుదమాలం కవాటపట్టద్వయం దధా
నేన గర్భగృహద్వారదేశేన దీప్యమానా మంతగపిండికాపీఠపాలిభిశ్చ
సర్వపశుజీవితైరివ శరణముపాగతై రలక్తకరసరక్తపటై రవిరహిత
చరణమూలాం పతితకృష్ణచామరప్రతిబింబానాం చ శిరశ్ఛేదలగ్నకేశ
జాలకానామివ పరశుపట్టసప్రభృతీనాం జీవవిశసనశస్త్రాణాం ప్రభాభి
ర్బద్ధబహలాంధకారతయా పాతాళనివాసినీ మివోపలక్ష్యమాణాం
రక్తచందనఖచితస్ఫురత్ఫలపల్లవకలితైశ్చ బిల్వదామభిః బాలకముండ
ప్రాలంబైరివ కృత[4]మండలాం శోణితాతామ్రకదంబస్తబకకృతార్చనై
శ్చ పశూపహారపటహపటురటితకపోల్లసితరోమాంచైరివ చాంగైః క్రూ
రతా ముద్వహంతీం చారుచామీకరపట్టప్రావృతేన చ లలాటేన
శబరసుందరీరచితసిందూరతిలకబిందునా దాడిమీకుసుమకర్ణపూరప్రభా
సేకలోహితాయమానకపోలభిత్తినా రుధిరతాంబూలారుణితాధరపు
టేన భ్రుకుటీకుటిల[5]బభ్రునయనేన ముఖేన కుసుంభపాటలితదుకూల

1. వేతాళైః. 2. ఖండైః. 3. కంటకం. 4. మండనాం. 5. భ్రుణా రక్తనయనేన.

కలితయా చ దేహలతయా మహాకాలాభిసారికావేషవిభ్రమం బిభ్రతీం
సంపిండితనీలగుగ్గులుధూపధూమారుణీకృతాభిశ్చ ప్రచలంతీభిర్గర్భగృ
హదీపికాలతాభి రంగులీభి రివ మహిషాసురశోణితలవాలోహినీభి
స్స్కంధపీఠకండూయనచలిత త్రిశూలదండకృతాపరాధం వనమహిష మివ
తర్జయంతీం ప్రలంబకూర్చధరై శ్శాఖై రపి ధృతవ్రతై రివ స్ఫురదధర
పుటై రాఖుభి రపి జపపరై రివ కృష్ణాజినప్రావృతాంగైః కురంగై రపి ప్రతి
శయితై రివ జ్వలితరోహితమూర్ధ్వరత్నరశ్మిభిః కృష్ణసర్పై రపి శిరో
ధృతమణిదీపకై రి వారాధ్యమానాం సర్వతగ కఠోరవాయసగణేనచ[1]రు
వతా స్తుతిపరేణేవ స్తూయమానాం స్థూలస్థూలై స్సిరాజాలకైః[2]గోధార
గోధికాకృకలాసకులై రివ దగ్ధస్థాణ్వాశంకయా సమారూఢై ర్గవాక్షితేన
అక్షిసముత్ఖాతలక్షణస్థానై రివ విస్ఫోటవ్రణబిందుభిః కల్మాషితసకల
శరీరేణ కర్ణావతంససంస్థాపితయా చ చూడయా రుద్రాక్షమాలికాం
దధానేన అంబికాపాదపతనశ్యామలలాటవర్ధమానార్బుదేన కువాదిక
దత్తసిద్ధాంజనదానస్ఫుటితైకలోచనతయా త్రికాల మితరలోచనాంజన
దానాదరశ్లక్ష్ణీకృతదారుశలాకేన ప్రత్యహం కటుకాలాబుస్వేదప్రా
రబ్ధదంతురతాప్రతీకారేణ కథంచిదస్థానదత్తేష్టకాప్రహారతయా శుష్కై
కభుజోపశాంతమర్దనవ్యసనేన [3]ఉపర్యవిశ్రాంతకటుకవర్తి ప్రయోగ
వర్ధితతిమిరేణ. అశ్మఖేదసంగృహీతవనవరాహదంష్ట్రేణ ఇంగుదీకోశ
కృతౌషధాంజనసంగ్రహేణ సూచీస్యూతసిరాసంకోచితవామకరాం
గులినా కౌశేయకకోశావరణక్షతివ్రణితచరణాంగుష్ఠకేన అసమ్య
క్కృతరసాయనానీతాకాలజ్వరేణ జరాంగతేనాపి దక్షిణాపథాధి
రాజ్యవరప్రార్థనాకదర్థితదుర్గేణ దుశ్శిక్షితశ్రమణాదిష్టతిలకాబద్ధవిభవ
ప్రత్యాశేన హరితపత్రరసాంగారమషీమలినశంబూకవాహినా పట్టికా
లిఖితదుర్గాస్తోత్రేణ ధూమరక్తాలక్తకాక్షర తాలపత్రకుహకతంత్ర
మంత్రపుస్తికాసంగ్రాహిణా జీర్ణమహాపాశుపతోపదేశలిఖితమహాకాల
మతేన ఆవిర్భూతనిధివాదవ్యాధినా సంజాతధాతువాదవాయునా
లగ్నాసురవివరప్రవేశపిశాచేన ప్రవృత్తయక్షకన్యకాకామిత్వమనోరథ
వ్యామోహేన వర్ధితాంతర్ధానమంత్రసాధనసంగ్రహేణ శ్రీపర్వతాశ్చర్య

1. రటతా, 2. గోధాగోలికాకృకలాస. 3. ఉపర్యుపర్యవి.

వార్తాసహస్రాభిజ్ఞేన అసకృదభిమన్త్రితసిద్ధార్థకప్రహతిప్రధావితైః పిశాచగృహీతకైః కరతలతాడనచిపిటీకృతశ్రవణపుటేన అవిముక్తశైవాభిమానేన దుర్గృహీతాలాబువీణావాదనోద్వేజితపథికపరిహృతేన దివసమేవ మశకక్వణితానుకారి కి మపి కంపితోత్తమాంగం గాయతా స్వదేశభాషానిబద్ధభాగీరథీభక్తిస్తోత్రవర్తకేన గృహీతతురగబ్రహ్మచర్యతయా అన్యదేశాగతోషితాసు జరత్ప్రివ్రజితాసు బహుకృత్వః సంప్రయుక్తస్త్రీవశీకరణచూర్ణేన అతిరోషణతయా కదా చిద్దుర్న్యస్తాష్టపుష్పికాపాతోత్పాదితక్రోధేన చండికా మపి ముఖభంగివికారై ర్భృశ ముపహసతా కదా చి న్నివార్యమాణావాసరుషితాధ్వగారబ్ధబహుబాహుయుద్ధపాతభగ్నపృష్ఠకేన కదా చి త్కృతాపరాధబాలకపలాయనా మర్షపశ్చాత్ప్రధావితస్ఖలతాధోముఖపాతస్ఫుటితశిరఃకపాలభుగ్నగ్రీవేణ కదా చి జ్జనపదకృతనవాగతాపరధార్మికాదరమత్సరోద్బద్ధాత్మనా నిస్సంస్కారతయా యత్కించనకారిణా ఖంజతయా మందమందసంచారిణా బధిరతయా సంజ్ఞావ్యవహారిణా రాత్ర్యంధతయా దివావిహారిణా లంబోదరతయా ప్రభూతాహారిణా అనేకశః ఫలపాతనకుపితవానరనఖోల్లేఖచ్ఛిద్రితనాసాపుటేన బహుశః కుసుమాపచయచలితభ్రమరసహస్రదంశశీర్ణీకృతశరీరేణ సహస్రశశ్శయనీకృతాసంస్కృతశూన్యదేవకులకాలసర్పదష్టేన శతశః శ్రీఫలతరుశిఖరచ్యుతి చూర్ణితోత్తమాంగేన అసకృదుత్పన్నదేవమాతృగృహవాసిబుభుక్షునఖజర్జరితకపోలేన సర్వదా వసంతక్రీడినాజనేనోత్క్షిప్తఖండఖట్వారోపితవృద్ధదాసీవివాహప్రాప్తవిడంబనేన అనేకాయతనప్రతిశయితనిష్ఫలోత్థానేన దౌస్థిత్య మపి వివిధవ్యాధిపరివృతంస్వకుటుంబ మి వోద్వహతా మూర్ఖతా మపి బహువ్యసనానుగతాం ప్రసూతానేకాపత్యా మివ దర్శయతా క్రోధమప్యనేకదండాఘాతనిర్మితబహుగాత్రగండకం ఫలిత మివ ప్రకాశయతా క్లేశమపి సర్వావయవజ్వలితదీపికాదాహవ్రణవిభావితం బహు[1]సుఖ మివ ప్రకటయతా పరిభవమపి నిష్కారణాకృష్టజనపదదత్తపదాకృష్టిశతం సప్రవాహమివ దధానేన శుష్కవనలతావినిర్మితబృహత్కుసుమకరండకేన వేణులతారచితపుష్ప

1. ముఖమివ.

పాతనాంశుకికేన క్షౌమపట్యాయుక్తకాలకంబళఖండ[1]కోలేన జరద్ద్రవిడ ధార్మికే ణాధిష్ఠితాం గండికా మపశ్యత్. తస్యా మేవ చ వాస[2] మరోచయత్.

అథావతీర్య తురగాత్ ప్రవిశ్య భక్తిప్రవణేన చేతసా తాం ప్రణనామ. కృతప్రదక్షిణ శ్చ పునః ప్రణమ్య ప్రశాంతోద్దేశదర్శనకుతూహలేన పరిభ్రమన్నుచ్చైరారటంత మాక్రోశంతంచ కుపితం ద్రవిడ ధార్మిక మేకదేశే దదర్శ దృష్ట్వా కాదంబరీవిరహోత్కంఠోద్వేగదూయమానోఽపి సుచిరం జహాస. న్యవారయ చ్చ తేన సార్ధం ససంభ్రమ సంరబ్ధకలహ ముపహసత స్స్వసైనికాన్. ఉపసాంత్వనై శ్చ కథ మపి ప్రియాలాపశతానుసరయైః ప్రశమ ముపనీయ క్రమేణ జన్మభూమిం జాతిం విద్యాం చ కళత్ర మపత్యాని విభవం వయఃప్రమాణం ప్రవ్రజ్యాయా శ్చ కారణం స్వయ మేవ పప్రచ్ఛ పృష్ట శ్చాసా వవర్ణయ దాత్మానమ్. అతీతస్వశౌర్యరూపవిభవవర్ణనవాచాలేన తేన సుతరా మరజ్యత రాజ పుత్రః. విరహాతురహృదయస్య వినోదనతా మి వాగాత్. ఉపజాతపరి చయ శ్చాస్మై తాంబూల మదాపయత్. అస్త ముపగతే చ భగవతి సప్తసప్తౌ ఆవాసితేషు యథాసంపన్న పాదపతలేషు రాజసూనుషు శాఖావ[3]సక్తాపనీతపర్యాణేషు క్షితితలలుంఠనపాంసులసటావధూననానుమితోత్సాహేషు గృహీతకతిపయశష్పకబలేషుపీతోదకేషు స్నానార్ద్ర పృష్ఠతయావిగతశ్రమేషు పురోనిఖాతకుంతయష్టిషు సంయతేషు వాజిషువాజిసమీపవిరచితపర్ణప్రస్తరే చ దివసగమనఖిన్న పరికల్పితయామికే సుషుప్సతి సైనికజనే కృతబహుపావకప్రభాపీతతమసి దివస ఇవ విరాజమానే సేనానివేశే చంద్రాపీడః పరిజనైకదేశసంయతేంద్రాయుధస్యపురఃపరికల్పితం ప్రతీహారనివేదితం శయనీయ మగాత్ నిషణ్ణస్య చాస్య తత్క్షణ మేవ పస్పర్శ దుఃఖాసికా హృదయం. అరతిగృహీత శ్చ విసర్జయాంబభూవ రాజలోకమ్. అతివల్లభానపి నాలాపపార్శ్వస్థాన్. మీలితలోచనో ముహుర్ముహుర్మనసా జగామ కింపురుషవిషయమ్. అనన్యచేతా స్సస్మార హేమకూటస్య రమ్యతాం. నిష్కారణబాంధవతా మచింతయ న్మహాశ్వేతా[4]పాదానాం. జీవితఫలమభిలాష పునఃపునః

1. ఖోలేన. 2. మరచయత్. 3. సక్తకషాయపర్యాణేషు. 4. ప్రసాదానాం.

కాదంబరీదర్శనమ్. అపగతాభిమానపేశలాయ నితరా మస్పృహాయ
న్మదలేఖాపరిచయాయ తమాలికాం ద్రష్టు మాచకాంక్షే. కేయూరకాగ
మనముత్ప్రేక్షత. హిమగృహక మపశ్యత్. ఉష్ణముష్ణమాయతం పున
రుక్తం నిశశ్వాస బబంధచాధికాం ప్రీతిం శేషహారే పశ్చాత్ స్థితాం
పుణ్యభాగినీ మమన్యత పత్రలేఖామ్. ఏవం చానుపజాతనిద్ర ఏవ తా
మనయన్నిశామ్ ఉషసి చోత్థాయ తస్య జరద్ద్రవిడధార్మికస్యేచ్ఛయా
నిసృష్టైర్ధనవిసరైః పూరయిత్వా మనోరథ మభి[1]మతేష్వతిరమణీయేషు
ప్రదేశేషు నివసన్నల్పైరేవాహోభిరుజ్జయినీ మాజగామ.

ఆకస్మికాగమనప్రహృష్టసంభ్రాంతానాం పౌరాణా మర్ఘ్యకమలా
నీవ నమస్కారాంజలిసహస్రాణి ప్రతీచ్ఛన్నతర్కిత ఏవ వివేశ నగ
రీమ్. అహమహమికయా చ ప్రధావితా దతిహర్షరసవిహ్వలాత్పరి
జనాత్ 'దేవ! ద్వారిచంద్రాపీడో వర్తతే'ఇ త్యుపలభ్య పితాఽస్య నిర్భ
రానందమందగమనో మందర ఇవ క్షీరోదజలముత్తరీయాంశుక మమల
మాగలిత మాకర్షన్ ప్రహర్షనేత్రజలబిందు (ర్షి)ర్ష ముక్తాఫలాసార
ఇవ కల్పపాదపః ప్రత్యాసన్నవర్తిభిః జరాపాండురమౌళిభి శ్చందనవిలే
పనై రనుపహతక్షౌమధారిభిః కేయూరిభిః రుష్ణీషిభిః కిరీటిభి శ్శేఖరిభి
ర్బహుకైలాసా మివ బహుక్షీరోదా మివ క్షితిం దర్శయద్భిః ప్రతిప
న్నాసివేత్రచ్ఛత్రకేతుచామరై రనుగమ్యమానో రాజసహస్రై శ్చర
ణాభ్యా మేవ ప్రత్యుజ్జగామ. చంద్రాపీడోఽపి దృష్ట్వా చ పితరం
దూరాదేవావతీర్య వాజిన శ్చూడామణిమరీచిమాలినా మౌళినా
మహీ మగచ్ఛత్. అథ ప్రసారితభుజేన 'ఏహ్యేహీ' త్యాహూయ
పిత్రాగాఢ ముపగూఢ స్సుచిరం పరిష్వజ్య తత్కాలసన్నిహితానాం చ
మాననీయానాం కృతనమస్కారః కరే గృహీత్వావిలాసవతీభవనమనీ
యత రాజ్ఞాతయాపి తథైవ సర్వాంతఃపురపరివారయా ప్రత్యుద్గమ్యా
భినందితాగమనః కృతాగమనమంగళాచారో దిగ్విజయసంబద్ధాభి రేవ
కథాభిః కంచి త్కాలం స్థిత్వా శుకనాసం ద్రష్టు మాయయౌ. తత్రా
ప్యము నైవ క్రమేణ సుచిరం స్థిత్వా నివేద్య వైశంపాయనం స్కంధా

1. మత మభిరమణీయేషు.

వారవర్తినం కుశలిన మాలోక్య చ మనోరమా మాగత్య విలాసవతీ భవన ఏవ సర్వా స్స్నానాదికాః పరవశ ఇవ క్రియా నిర్వర్త్య స్నప రాహ్ణే నిజ మేవ కుమారభవన మయాసీత్. తత్ర చ రణరణ(క)ఖద్య మానమానసః కాదంబర్యా వినా న కేవల మాత్మానం స్వభవన మవంతీ నగరం వా సకలమేవ మహీమండలం శూన్య మమన్యత. తతో గంధర్వ రాజపుత్రీ వార్తాశ్రవణోత్సు(కశ్చ)కం చ మహోత్సవ మివ ఈప్సితవర ప్రాప్తికాల మివ అమృతోత్పత్తిసమయ మివ [1]ప్రత్యపాలయత్.

తతః కతిపయదివసాపగమే మేఘనాదః పత్రలేఖా మాదాయా గచ్ఛ దుపాసయ చ్చైనాం కృతనమస్కారాం చ దూరాదేవ స్నిగ్ధేన ప్రకాశితప్రీతి శ్చంద్రాపీడః ప్రకృతివల్లభా మపి కాదంబరీసకాశాత్ప్ర సాదలబ్ధాపరసౌభాగ్యా మివ వల్లభతరతా ముపాగతా ముగ్ధాయాతి శయవర్ధితాదర మాలిలింగ పత్రలేఖాం. మేఘనాదం చ ప్రణతం పృష్ఠే కరకిసలయేన పస్పర్శ. [2]సముపావిష్టాం చ తా మబ్రవీత్.—‘పత్రలేఖే! కథయ తత్ర భవత్యా మహాశ్వేతాయా స్సమదలేఖాయా దేవ్యాః కాదంబర్యా శ్చ కుశలం, కుశలీ వా బాహ్య స్సకల స్తమాలికా కేయూరకాదిపరిజనః?’ఇతి. సాబ్రవీత్:—‘దేవ! యథాజ్ఞాపయసి భద్రం, త్వామర్చయతి శేఖరీకృతాంజలినా ససఖిజనా సపరిజనా దేవీ కాదంబరీ’ ఇత్యేవ ముక్తవతీం పత్రలేఖా మాదాయ మందిరాభ్యంతరం విసర్జితరాజలోకో వివేశ తత్ర చోత్తామ్యతా మనసా ధారయితు మపారయన్ కుతూహల మతిప్రీత్యా దూర ముత్సారితపరిజనః ప్రవిశ్య [3]అగారప్రరూఢాయా స్థలకమలిన్యాః పృథుభి రున్నాలైః పలాశై రుప రచితాతపత్ర [4]కృత్య స్యాధ్యాస్య మధ్యభాగమన్యతరస్య మరకతపతా కాయమానస్య పత్రమండపస్య తలే చరణారవిందేన సముత్సార్య సుఖ ప్రసుప్తహంసమిథున ముపవిశ్యాప్రాక్షీత్.—‘పత్రలేఖే! కథయ ఆగతే మయి కథమపి స్థితా? కియంతి వా దినాని? కీదృశో వా దేవీ ప్రసాదః? కావా గోష్ఠ్యస్సమభవన్? కీదృశ్యో వా కథా స్సమజా యంత? కోవాతిశయే నాస్మాన్ స్మరతి? కస్య వాగరీయసీ ప్రీతిః?’ ఇతి.

---

1. పత్రలేఖాగమనం ప్రత్య. 2. సముపావిష్టాంచాబ్రవీత్. 3. అగారమచిర ప్రరూఢాయాః. 4. కృత్యాయా అధ్యాస్య.

ఏవం పృష్టా చ వ్యజిజ్ఞపత్.—‘దేవ! దత్తావధానేన శ్రూయతాం యథా స్థితాస్మి యావంతి వా దినాని యాదృశో వా దేవీప్రసాదః యథా వా గోష్ఠ్యస్సమభవన్ యాదృశ్యశ్చ కథాస్సమజాయంత యో వాఽతిశయేన తవ స్మరతి యస్యా వా త్వయి గరీయసీ ప్రీతి ర’స్తీతి.

తతః ఖల్వాగతే దేవే కేయూరకేణ సహ ప్రతినివృత్త్యాహమ్ తత్రైవ కుసుమశయనీయ సమీపే సముపావిశమ్, అతిష్ఠం చ సుఖం నవనవా ననుభవంతీ దేవీ ప్రసాదాన్, కిం బహునా?, ప్రాయేణ మమ చక్షుషి చక్షు ర్వపుషి వపుః కరే కరపల్లవో నామాక్షరేషు వాణీ ప్రీతౌ హృదయం దేవ్యా స్సకల మేవం తద్దివస మభవత్, అపరాహ్ణే చ మామే వావలంబ్య నిష్క్రమ్య హిమగృహకా త్సంచరంతీ యదృచ్ఛయా నిషిద్ధపరిజనా వల్లభబాలోద్యానం జగామ, తత్ర సుధాధవళాం కాళిందీజలతరంగమయ్యేవ మరకతసోపానమాలయా ప్రమదవనవేదికామధ్యారోహత్, తస్యాం చ [1]మణి స్తంభావష్టంభస్థితా. స్థిత్వా చ ముహూర్త మివ హృదయేన సహ దీర్ఘకాల మవధార్య కిమపి వ్యాహర్తు మిచ్ఛంతీ నిశ్చలధృతతారకేణ నిష్పందపక్ష్మణా చక్షుషా ముఖం మే సుచిరం వ్యలోకయత్. విలోకయంత్యేవ చ కృతసంకల్పా మదనాగ్నిం ప్రవేష్టు మిచ్ఛంతీ స్నానీవ స్వేదాంభస స్స్రోతసి స్రోతసేవ తరలీకృతా సమకంపత, కంపితాంగీచ పతనభియేవాగృహ్యత విషాదేన.

అథ మయా విదితాభిప్రాయయా తన్ముఖవినివేశితనిష్కంపనయనదత్తావధానయాజ్ఞాపయేతి విజ్ఞాపితే నిజావయవై రపి వేపథుముద్భిర్నివార్యమాణేవ రహస్యశ్రవణలజ్జయాఽఽత్మప్రతిమా మపి లిఖితమణికుట్టిమేన చరణాంగుష్ఠేనా ప్రక్రమా[2]య వ్యామృశంతీ భవనహంసాన్ కుట్టిమోల్లేఖముఖరనూపురేణ చరణారవిందేన విసర్జయంతీ కర్ణోత్పలమధుకరానపి స్విద్యద్వదన[3]వ్యజనక్షిప్తేనాం శుకపల్లవేనోత్సారయంతీ తాంబూలవీటికాశకలముత్కోచ మివ దంతఖండితం శిఖండినే దదతీ వనదేవతాశ్రవణశంకితేన ముహుర్ముహు రితస్తతో విలోకయంతీ వక్తుకామాఽపి న శక్నోతి స్మ కించిదపి లజ్జాకలితగద్గదా గది

1. మణిస్థూణావష్టంభా స్థితా. 2. యేవామృశంతీ. 3. వ్యజనీకృతేన.

తుమ్, ప్రయత్నతోఽపి చాస్యా నిశ్శేషం జ్వలతా మదనానలేనేవ దగ్ధా
అజస్రం ప్రవహతా నయనోదకేనేవోఢా ప్రవిశద్భి ర్దుఃఖై రివాక్రాం
తాపతద్భిః సుమచాపశరై రివ శకలీకృతా నిష్పతద్భి ర్నిశ్వసితై రివ
నిర్వాసితా హృదయవర్తిభి శ్చింతాశతై రివ విధృతా నిశ్వాసపాయిభి
ర్మధుకరకులై రివ నిపీతా న ప్రావర్తత వాణీ, కేవలం దుఃఖసహస్రగణ
నాయ ముక్తాక్షమాలికా మివ కల్పయంతీ గలద్భిరస్పృష్టకపోలస్థలై శ్చ్యు
తిభి రధోముఖీ నయనజలబిందుభి ర్దుర్దిన మదర్శయత్, తదా చ తస్యా
స్సకాశా దశిక్షితేవ లజ్జాపి లజ్జాలీలాం వినయోఽపి వినయాతిశయం
ముగ్ధతాపి ముగ్ధతాం వైదగ్ధ్య మపి వైదగ్ధ్యం భయ మపి భీరుతాం
విభ్రమోఽపి విభ్రమితాం విషాదోఽపి విషాదితాం విలాసోఽపి విలా
సమ్, తథాభూతా చ 'దేవి! కి మిద? మితి విజ్ఞాపితా మయా ప్రమృజ్య
లోహితాయమానోదరే లోచనే దుఃఖప్రకర్షేణాత్మన స్సముద్బంధ
నా యేవ మృణాళకోమలయా బాహులతయా వేదికాకుసుమపాలి
కాగ్రథితకుసుమమాలామవలంబ్య సమున్నతైక భ్రూలతా మృత్యుపాశ
మి వావలోకయంతీ దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వసితవతీ, తద్దుఃఖ ముత్ప్రేక్ష
మాణయా చ కథనాయ పునః పున రనుబధ్యమానా మయా వ్రీడయా
నఖముఖలిఖితకేతకీదళా లిఖంత్యేవ వక్తవ్య మర్పయంతీ వివక్షాస్ఫురితా
ధరా నిశ్వాసమధుకరా నివోపాంశు సందిశంతీ క్షితితలనిహితనిశ్చల
నయనా సుచిర మతిష్ఠత్.

క్రమేణ చ భూయో మన్ముఖే నిధాయ దృష్టిం పునః పున
రప్యాపూర్యమాణలోచనచ్యుతై ర్మదనానలధూమధూసరాం వాచ
మివ ప్రక్షాళయంతీ బాష్పజలబిందుభిః బాష్పజలబిందువ్యాజేనచ విల
క్షస్మితస్ఫురితై ర్దశనాంశుభి స్సాధ్వసవి స్మృతాన్ [1]పూర్వా నభిధేయవ
ర్ణానివ గ్రథ్నంతీ కథమపి వ్యాహారాభిముఖ మాత్మానమకరోత్, అబ్ర
వీచ్చ మామ్. -'పత్రలేఖే! వల్లభతయా తస్మిన్ స్థానే న తాతో నాం
బా న మహాశ్వేతా న మదలేఖా న జీవితం యత్ర మే భవతీ, దర్శనా
త్ప్రభృతి ప్రియాఽసి,న జానే కేనాపి కారణేన అపహసితసకలసఖీజనం

1. అపూర్వా.

త్వయి విశ్వసితి మే హృదయమ్, క మపర ముపాలభే?, కస్య వాఽన్యస్య కథయామి పరిభవం?, కేన వాన్యేన సహ సాధారణీకరోమి దుఃఖం?, దుఃఖభార మిమ మసహ్య మద్య నివేద్య భవత్యా స్త్యక్ష్యామి జీవితం, జీవితే నైవ శపామి తే, స్వహృదయే నాపి విదితవృత్తాంతే నామునా బిభ్రేమి కిము తాపరహృదయేన?, కథ మివ మాదృశీ రజనీకరకిరణావదాతం కాలీనేన కలంకయిష్యతి కులం, కులక్రమాగతాం చ లజ్జాం పరిత్యక్ష్యతి,[1]అకన్యకోచితేవా చాపలే చేతః ప్రవర్తయిష్యతి, సాహం న సంకల్పితా పిత్రా న దత్తా మాత్రా నానుమోదితా గురుభిః న కించి త్సందిశామి న కించి త్ప్రేషయామి నాకారం దర్శయామి, కాతరేవ అనాథేవ నీచేవ బలా దవ[2]లిప్తేవ గురుగర్హణీయతాం నీతా కుమారేణ చంద్రాపీడేన, కథయ మహతాం కి మయ మాచారః?, కింపరిచయ స్యేదం ఫలం?, య దేవ మభినవబిసలయతంతుసుకుమారం మే మనః పరిభూయతే, పరిభవనీయో హి కుమారికాజనో యూనాం, ప్రాయేణ ప్రథమం మదనానలో లజ్జాం దహతి తతో హృదయమ్, అథా వినయాదికం కుసుమేషు శరాః ఖండయంతి పశ్చా న్మర్మాణి, త దామంత్రయే భవతీం పున ర్జన్మాంతరసమాగమాయ, న హి మే త్వత్తోఽన్యా ప్రియతరా, ప్రాణపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తాచరణేన ప్రక్షాళయామ్యాత్మనః కలంకమ్' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీ మభూత్.

అహం తు యత్సత్య మవిదితవృత్తాంతతయా హ్రీతేవ భీతేవ విలక్షేవ విసంజ్ఞేవ సవిషాదం విజ్ఞాపితవతీ:—'దేవి! శ్రోతు మిచ్ఛామ్యా జ్ఞాపయ కిం కృతం దేవేన చంద్రాపీడేన? కో వా పరాధ స్సముజని? కేన వా ఖ ల్వవినయేన ఖేదిత మఖేదనీయం దేవ్యాః కుసుమకోమలం మనః?, శ్రుత్వా ప్రథమ ముత్సృష్టజీవితాయాం మయిపశ్చా త్సముత్స్రక్ష్యసి. దేవీ జీవితమ్' ఇత్యేవ మభిహితా చ పున రవదత్—'ఆవేదయామి తే, అవహితా శృణు, స్వప్నేషు ప్రతిదిన మాగత్యాగత్య మే రహస్యసందేశేషు నిపుణో ధూర్తగ పంజరశుకశారికా దూతీః కరోతి, సుప్తాయాః శ్రవణదంతపత్రోదరేషు వ్యర్థమనోరథమోహితమానస స్సం

1. అన్యకన్య. 2. లిప్తేన గురు.

కేతస్థానాని లిఖతి, స్వేదప్రక్షాళితాక్షరానపి నిపతితసాంజనాశ్రు
బిందుపఙ్క్తికథితాత్మావస్థాన్ నోహరాన్స్మైవాహీశానువర్తినో మదన
లేఖాన్ ప్రేషయతి, నిజానురాగేణేవ బలా [1]ద్రంజయ త్యలక్త
కరసేన చరణౌ, అవినయనిశ్చేతనో నఖప్రతిబింబిత మాత్మానం బహు
మన్యతే, ఉపవనేష్వేకాకిన్యా గ్రహణభయపలాయమానాయాః
పల్లవలగ్నాంశుకదశాప్రతిహతగమనాయా గృహీత్వేవ లతాసఖీభి
రర్పితాయా మిథ్యాప్రగల్భః [2]పరాఙ్ముఖపరిష్వంగ మాచరతి, స్తన
స్థలే మే లిఖతి పత్త్రలతాం కుటిలతా మివానృజుప్రకృతిగ ప్రకృతి
ముగ్ధం మన శ్శిక్షయతి, హ్యారయోత్కలికాతరంగవాతై రివ శీతలై
స్సుఖమరుద్భి శ్శ్రమజలశీకరతారకితావలీకచాటుకారః కపోలౌ వీజ
యతి, స్వేదసలిలశిథిలితగ్రహణగళితోత్పలశూన్యే నాపి కరేణ య
వాంకురా నివ నఖకిరణాన్ శుద్ధాన్ దుర్విదగ్ధః కర్ణపూరీకరోతి, వల్లభ
తరబాలవకుళసేక కాలకబళీకృతాన్ సురాగండూషాన్ సకచగ్రహ మస
కృత్ ధృష్టో మాం పాయయతి, భవనాశోకతరుతాడనోద్యతాన్ పాద
ప్రహారాన్ దుర్బుద్ధివిడంబిత శ్శిరసా ప్రతీచ్ఛతి, మన్మథమూఢమానస
శ్చ కథయ హే పత్త్రలేఖే! కేన ప్రకారేణ నిశ్చేతనో నిషిధ్యతే?, ప్రత్యా
ఖ్యాన మపీర్ష్యాం సంభావయతి, ఆక్రోశ మపి పరిహాస మాకలయతి,
అసంభాషణ మపి మానం మన్యతే, దోషసంకీర్తన మపి స్మరణోపాయ
మవగచ్ఛతి. [3]అవజ్ఞాన మప్యనియంత్రణప్రణయ ముత్ప్రేక్షతే, లోకాప
వాదమపి యశో గణయతి’ఇతి.

తామేవం వాదినీ మాకర్ణ్య ప్రహర్షరసనిర్భరా మనస్యక
రవమ్.—‘అహో! చంద్రాపీడ ముద్దిశ్య సుదూర మాకృష్టా ఖల్వియం
మకరకేతునా, యది చ సత్య మేవ కాదంబరీవ్యాజేన సాక్షాన్మనో భవ
చిత్తవృత్తిః ప్రసన్నా దేవస్య చంద్రాపీడస్య, తతః సహాయైః సాదరం సం
వర్ధితైః ప్రత్యుపకృత మస్య గుణైః యశసా ధవళితాః కకుభః యౌవ
నేన రతిరససాగరతరంగైః పాతితా రత్నసృష్టిః యౌవనవిలాసైర్లిఖితం

1. దరంజయత్. 2. పరాఙ్ముఖాయాః పరి. 3. అవజ్ఞా మప్యనియంత్రణం.

నామ శశిని సౌభాగ్యేన ప్రకాశితా నిజశ్రీఃలావణ్యేనఐందవీభి రివవృష్ట
మమృతం కలాభిః, తథా చ చిరా ల్లబ్ధః కాలో మలయానిలేన సమా
శ్వాసితో౽వసర శ్చన్ద్రోదయేన ప్రాప్త మనురూపం ఫలం మధుమాస
కుసుమసమృద్ధ్యా గతో మదిరా [1]మదదోషో గుణతాం దర్శితం ముఖం
మన్మథయుగావతారే ణ' ఇతి, అథా హం ప్రకాశం విహస్యాబ్రువం—
'దేవి! య ద్యేవ ముత్సృజ కోపం ప్రసీద, నార్హ సి కామాపరాధై ర్దేవం
దూషయితుం, ఏతాని ఖలు ఖలస్య కుసుమచాపస్య చాపలాని శఠస్య న
దేవ స్య'ఇత్యేవ ము క్తవతీం మాం పునః సకుతూహలా సా ప్రత్యభాష
త—'యో౽యం కామో వా కోపి వా కథయ కాని కాన్యస్య
రూపాణి' ఇతి, తామహం వ్యజిజ్ఞపం—'దేవి! కుతో౽స్య రూపమ్?'
అతను రేషహుతాశనః, తథాహి—అప్రకాశయన్ జ్వాలావలీః సన్తాపం
జనయతి, అప్రకటయన్ ధూమపటల మశ్రు పాతయతి, అదర్శయన్
భస్మరజోనికరం పాండుతా మావిర్భావయతి, న చ తద్భూత మేతా
వతి త్రిభువనే అస్య శరవ్యతాం య న్నయాతం యాతి యాస్యతి వా,
కో వాస్మాద్భశ్యతి?, గృహీతకుసుమకార్ముకో బాణై ర్బలవంత మపి
విధ్యతి, అపి చ అనేనాధిష్ఠితానాం కామినీనాం పశ్యంతీనాం చింతయా
ప్రియముఖ చంద్రసహస్రాణి సంకట మంబరతలం-లిఖంతీనాం దయితా
కారాన్ అవి స్తీర్ణం మహీమండలం-గణయ న్తీనాం వల్లభగుణాన్ అల్పీ
యసీ సంఖ్యా-శృణ్వంతీనాం ప్రియతమకథా మబహుభాషిణీ సరస్వతీ-
ధ్యాయంతీనాం ప్రాణసమసమాగమసుఖాని హ్రస్వీయాన్ కాలో
హృదయ స్యాపతతి'ఇతి.

ఏత దాకర్ణ్య చ క్షణం విచింత్య చావాదీత్—'పత్రలేఖే!
యథా కథయసి తథా జనో౽యంకారితః కుమారే పక్షపాతం పంచే
షుణా,యా న్య స్యైతాని రూపాణి సమధికాని వా తాని మయి వర్తంతే,
హృదయాదవ్యతిరిక్తా సీదానీం భవతీ మేవ పృచ్ఛామి, ఉపదిశయదత్ర
మే సాంప్రత మేవంవిధానాం వృత్తాంతానా మనభిజ్ఞా౽స్మి, గురుజన
వ క్తవ్యతాం నీతాయా నితరాం లజ్జితాయా జీవితా న్మరణ మేవ శ్రే

1. మదోషః.

యః పశ్యతి మే హృదయమ్' ఇత్యేవంవాదినీం భూయ స్తామహ మేవ
మవోచమ్:—'అల మల మిదానీం దేవి! కి మనేనాకారణమరణాను
బంధేన! అనారాధితప్రసన్నేన కుసుమశరేణ భగవతా తే వరో దత్తః,
కా చాత్ర గురుజనవక్తవ్యతా యదా ఖలు కన్యకాం గురు రివ పంచ
శర స్సంకల్పయతి మా తే వానుమోదతే భ్రాతేవ దదాతి సఖీ
వోత్కంఠాం జనయతి ధాత్రీవ తరుణతాయాం రత్యుపచారం శిక్ష
యతి, [1]కతి వా కథయామి తే యాః స్వయం వృతవత్యః పతీన్, యది
చ నైవ మనర్థక ఏవ తర్హి ధర్మశాస్త్రోపదిష్టః స్వయంవరవిధిః, తత్ప్రి
సీద దేవి!, అల మమునా మరణానుబంధేన శపామి తే పాదపంకజస్పర్శేన,
[2]సందిశ మాం, యామి ఆనయామి [3]తం దేవం చంద్రాపీడం తే హృదయ
దయితమ్' ఇత్యేవముక్తే మయా ప్రీతిద్రవార్ద్రయా దృష్ట్యా పిబంతీవ
మాం నిరుధ్యమానై రపి మకరకేతుశరశతజర్జరితాం భిత్త్వేవ లజ్జాం
లబ్ధాంతరైః నిపతద్భి రనురాగవిభ్రమై రాకులీక్రియమాణా ప్రియ
వచనశ్రవణప్రీత్యా చ స్వేదశ్లిష్ట ముత్క్షిప్య రోమాంచజాలకేన దధ
తీవ ఉత్తరీయాంశుకం ప్రేంఖత్కుండలమాణిక్యపత్రమకరకోటి లగ్నం
చ శశికిరణమయం మరణపాశ మివ మకరకేతునా నిహితం కణ్ఠే హార
మున్మోచయంతీ ప్రహర్షవిహ్వలాంతఃకరణాఽపి కన్యకాజనసహజాం లజ్జా
మి వావలంబ్య శనై రవదత్.

'జానామి తే గరీయసీం ప్రీతిం, కేవల మకఠోరశిరీషపుష్పమృదు
ప్రకృతేః కుతః ప్రాగల్భ్య మేతావ న్నారీజనస్య విశేషతో బాలభావ
భాజః కుమారీలోకస్య ?, సాహసకారిణ్య స్తా యాః స్వయం సందిశంతి
సముపసర్పంతి వా, స్వయం సాహసం సందిశంతీ బాలా జిహ్రేమి, కిం
వా సందిశామి?, అతిప్రియోఽసీతి పౌనరుక్త్యం, తవాహం ప్రియాత్మేతి
జడప్రశ్నః, త్వయి గరీయా ననురాగ ఇతి వేశ్యాలాపః, త్వయా వినా
న జీవామీ త్యనుభవవిరోధః, పరిభవతి మా మనంగ ఇత్యాత్మదోషో

1. కి మివ కథయామి. 2. సందిశ ప్రేషయ మాం. 3. దేవి! తే హృదయదయితం

పాలంభః, మనోభవే నాహం భవతే దత్తే త్యుపసర్పణోపాయః, బలా
ద్ధృతోఽసి మయేతి బంధకీధార్ష్ట్యమ్, అవశ్యమాగంతవ్యమితి
సౌభాగ్యగర్వః, స్వయ మాగచ్ఛామీతి స్త్రీచాపలమ్, అనన్యరక్తో
ఽయం పరిజన ఇతి స్వభక్తినివేదనలాఘవం, ప్రత్యాఖ్యానశంకయా న
సందిశామీత్యబుద్ధబోధనమ్, అనపేక్షితానుజీవిదుఃఖదారుణా స్యా
మిత్యతిప్రణయితా, జ్ఞాస్యసి మరణేన ప్రీతి మిత్యసంభావ్య[1]మేవ.

ఇతి శ్రీబాణభట్టకవీంద్రవిరచితః కాదమ్బరీ

పూర్వభాగః

---

1. మేవేతి.

శ్రీరస్తు

కాదమ్బరీ

శ్రీబాణభట్టతనయవిరచితః

ఉత్తరభాగః.

దేహద్వయార్ధఘటనారచితం శరీర
మేకం యయో రనుపలక్షితసన్ధిభేదమ్,
వందే సుదుర్ఘటకథాపరిశేషసిద్ధ్యై
సృష్టే ర్గురూ గిరిసుతాపరమేశ్వరౌ తౌ.

వ్యాధూతకేసరసటా[1]తికరాళవక్త్రం
హస్తాగ్రవిస్ఫురితశంఖగదాసిచక్రమ్,
ఆవిష్కృతం సపది యేన నృసింహరూపం
నారాయణం త మపి విశ్వసృజం నమామి. 2

ఆర్యం య మర్చతి గృహే గృహ ఏవ లోకః
పుణ్యైగ కృత శ్చ యత ఏవ [2]మయాఽఽత్మలాభః,
సృష్టైవ యేన చ కథేయ మనన్యశ(క్యా)క్త్యా
వాగీశ్వరం పితర మేవ త మానతోఽస్మి. 3

కవేః స్వాహంకారపరిహరణం

యాతే దివం పితరి తద్వచ సైవ సార్ధం
విచ్ఛేద మాప భువి య స్తు కథాప్రబంధః,
దుఃఖం సతాం తదసమాప్తికృతం విలోక్య
ప్రారబ్ధ [3]ఏష చ మయా న కవిత్వదర్పాత్, 4

1. వికరాళ. 2. మ మాత్మ. 3. విప.

గద్యే కృతేఽపి గురుణా తు తథాక్షరాణి
య న్నిర్గతాని పితు రేవ స మేఽనుభావః,
ఏకస్లవామృతరసాస్పదచంద్రపా(ద)దైః
సంపర్క ఏవ హి మృగాంకమణే ర్ద్రవాయ. 5

గంగాం ప్రవిశ్య భువి తన్మయతా ముపేత్య
స్ఫీతాగ సముద్ర మితరా అపి యాంతి నద్యః,
ఆసింధుగామిని పితు ర్వచనప్రవాహే
క్షిప్తా కథానుఘటనాయ మయాఽపి వాణీ. 6

కాదంబరీరసభరేణ సమస్త ఏవ
మత్తో న కించి దపి చేతయతే జనోఽయమ్,
భీతోఽస్మి య న్న రసవర్ణవివర్జితేన
తచ్ఛేష మాత్మవచసాఽప్యనుసందధానః. 7

బీజాని గర్భితఫలాని వికాసభాంజి
వప్త్రేవ యా న్యుచితకర్మబలాత్కృతాని,
ఉత్కృష్టభూమివితతాని [1]గతాని పోషం
తాన్యేవ తస్య తనయేన తు సంహృతాని. 8

అపి చ ఇదానీ మానీతస్యాపి కుమారస్య న దదాతి తరళతా లజ్జితా లజ్జేవ దర్శనం, మనోభవవికారవేదనావిలక్షం వైలక్ష్య మేవ న పురస్తిష్ఠతి, అప్రతిపత్తిసాధ్వసజడా జడతైవ నోపసర్పతి,స్వయముపసర్పణలఘు లాఘవ మేవ తత్ప్రతిపత్తిస్థైర్యం నావలంబతే, బలాత్తదానయనాపరాధభీతా భీతి రేవ న సమ్ముఖీభవతి, అథ కథం చిద్గురుజనత్రపయా వా రాజకార్యానురోధేన వా చిరావలోకితసహాసంవర్ధితబంధుజనదర్శనసుఖేన వా సుహృన్ముఖకమలావలోకనోత్కంఠయా వా పునరాగమనఖేదపరిజిహీర్షయావానిజగృహావస్థానరుచ్యావాజన్మభూమిస్నేహేన వా అనిచ్ఛయా వా అస్య స్వజనస్యోపరి పాదపతనేనాపి

1. చ యాంతి.

సాను నేతు మేవ పారితో యదా మయి స్నేహాత్ కృతప్రయత్న[1]యా ప్రియసఖ్యా తదా సుతరా మేవ న కించిత్,కించాధునా[2]ఽభ్యధికము పయాతం, సైవాహం కాదంబరీ యానేన కుమారేణ మధుమదముఖర మధుకరకులకలకోలాహలాకులితకోక కామినీకరుణకూజితజనిత విరహి జనమనో దుఃఖే వికచకహ్లారవిందబృందనిష్యందానందితమందగంధవహ సుగంధ దశదిశి వికసితవివిధకుసుమామోదముకుళితమానినీమాన గ్రహోన్మోచనదక్షకుసుమాయుధే కర్పూరక్షోదమిశ్రచందనపంకపిండే కుపిత కామినీవినోదదక్షగేయముఖరపరిజనే పునరుక్తదర్శనాభ్యర్థితాన వ్రీడితకంచుకిజనే ప్రదోషసమయే జరఠశరకాండవిపాండునిబిడకుండ లోధ్రభ్రష్టలడహాయువతిగండస్థలాన్యఖండమండలే విడంబయతి మండ యతి గగనంచఅనవరతవిస్ఫురద్విశదకరనికరనిర్భరావర్జితజ్యోత్స్నా జలాసారవర్షిణి చంద్రమసి దూరవిక్షిప్తదళనివహాకుముదకాననామో దవాసితదిగంతాయాః కుముదిన్యాస్తటే చంద్రకరస్పర్శప్రవృత్తశశిమ ణిశిఖరనిర్ఝరఝంకారిణి క్రీడాపర్వతకనితంబే హృద్య హారిచందనరసక ణికాజాలకచ్ఛలేనత [3]త్కారస్పర్శసుఖసంభవస్వేదజలనివహమివ వహతి తత్కాలహారిణి ముక్తాశిలాపట్టశయనే కుసుమామోదసురభితదశదిశి తుషార[4]కిరణనికరనీహారిణ్యపి బహి రేవ దేహదాహమాత్రకాపహా రిణి సర్వరమణీయానాం సందోహభూతే హిమగృహే కుసుమప్రస్త రావలంబినీ వీక్షితా, మమాపి చాపునరుక్తతద్దర్శనస్పృహే తే ఏ వైతే లోచనే యయోరాలోకనపథమసౌ యాతః, త దేవ చేద మప్రతిపత్తిశూన్యం హతహృదయం యేనాంతఃప్రవిష్టోఽపి న పారితో ధారయితుం, తదేవ చైతచ్ఛరీరం యేన చిరంతత్సమీపేఽప్యుదాసీనేన స్థితం,స ఏవ చాయంపాణిర్యోఽలీక గురుజనాపేక్షీనాత్మానంపరిగ్రాహిత వాన్.అనపేక్షితపరపీడ శ్చంద్రాపీడోఽపి స ఏవ యోఽత్ర వారద్వయ మాగత్య ప్రతిగతః, మ య్యేవోపక్షీణమార్గణతయా చా కించిత్క రోఽన్యత్ర పంచశరోఽపి స ఏవ య స్త్వయా వేదితో మే.

ప్రతిజ్ఞాతంచ మయా మహాశ్వేతాయాః 'త్వయి దుఃఖితాయాం నాహ మాత్మనః పాణిం గ్రాహయిష్యా' మీతి, [5]తా మహం పునరప్య

1.యాపి. 2.అభ్యధిక ముపజాతం. 3.త్కారతలస్పర్శ. 4.కణనిక్షర. 5.పాతుదేవి! మైవంస్మ.

వదం 'దేవి! మైవం స్మ మనసి కరోః కుమతి రయ మతిదారుణోఽయం పాపకారీ మకరకేతుః కదా చిత్ అదృశ్యమానే ప్రియజనే హృదయానురాగాజ్జీవిత మప్యపహరతి'ఇతి,సాత్వబ్రవీత్.—'తదపినాస్త్యేవ మే, మదనేన వా దైవేన వా విరహేణ వా యౌవనేన వా అనురాగేణ వా మదేన వా హృదయేన వా అన్యేన వా కేనాపి దత్తః సంకల్పమయః కుమారో జనసన్నిధావపి కేన చి దవిభావ్యమానః సిద్ధ ఇవ సర్వదా మేదదాతి దర్శనమ్,అపి చాసావివ నాయమకాండపరిత్యాగ నిష్ఠురహృదయః, అయమేవాస్మద్విరహకాతరః, నాయం నక్తం దివం లక్ష్మీసమాకులః, నపృథివ్యాః పతిః. న సరస్వతి మపేక్షతే,నకీర్తిశబ్దంవర్ధయతి. పశ్యామిచాహర్నిశమాసీనా [1]ఉత్థితా భ్రామ్యంతీశయానా జాగ్రతీ నిమీలితలోచనా చలంతీస్వప్నాయమానాచ శయనే శ్రీమండపే గృహకమలినీషు ఉద్యానేషు లీలాదీర్ఘికాసు క్రీడాపర్వతకే బాలగిరినదికాసు చ యథా తమజ్ఞజన విడంబనైకహేతుం విప్రలంభకం కుమారం, తేతథా కథితమేవ మయా, తదలమనయా తదానయనకథయా' ఇత్యభిదధానాఅతర్కితాగతమూర్ఛేవ నిమీలితాక్షీ పక్ష్మాగ్రసంపిండితనయనజలవర్షిణీ విలీయమానేవోత్పద్యమానేవ చాంతర్జాతమన్యువేగేన తదైవ వేదికావితానాభిదామాంశుకావలంబినాం బాహులతికాయామచ్ఛసలిలస్రోతసి ప్రసూతాయాం మృణాళికాయామివ జలాహతిశ్యామారుణతామరస మివాననమ[2]వాఙ్నివేశ్య తూష్ణీ ముత్కీర్ణేవ తస్థౌ.

అహం తు తత్ శ్రుత్వా సమచింతయం—'సత్యమేవ గరీయః ఖలు జీవితాలంబన మిదం (వినోదశ్చ) వియోగినీనాం య దుత సంకల్పమయః ప్రియో నితరాం కులాంగనానాం విశేషతః కుమారికాణాం, తథా హి—అనేన సార్ధమకృతదూతికాపాదపతనదైన్యాని ప్రతిక్షణం సమాగమశతాని అకాలరమణీయాని స్వేచ్ఛాభిసరణసౌఖ్యాని అదూషితకన్యాభావాని సురతాని, సురతేషుచ అకృతస్తనవ్యవధానదుఃఖాని ఆలింగనాని-అజనితవ్రణదర్శనవ్రీడాని నఖదంత[3]పదాని-అనాకులితకేశపాశాః కచగ్రహమహోత్సవాః - శబ్దవిహీనాని[4]చుంబనాని అనుత్పా

1. ఉచ్ఛ్రితా. 2. ముపావేశ్య. 3. క్షతసుఖాని. 4. నిధువనాని.

దితగురుజనవిభావిత[1]క్షణవైలక్ష్యాణ్యధరఖండనవిలసితాని నైవ మంధ
కారరాశి రంతరయతి న జలధరధారాపాతః స్థగయతి న నీహారనికర స్తి
రోదధాతి' ఇత్యేవం చింతయంత్యా ఏవమే అనురాగకథారసప్లవేనేవ
రక్తతా మగా ద్దివసః, తత్ క్షణప్రకటితరాగం హృదయ మివ కాదంబ
ర్యాస్త్రపయా పలాయమాన మదృశ్యత రవిమండలమ్, పల్లవశయన
మివ సంధ్యారాగ మరచయ ద్యామినీ, పరిచారక ఇవ చంద్రమణిశిలా
తల (తల్ప) మకల్పయ త్ప్రదోషః, అత్రాంతరే చాగత్య [2]స్వనియోగ
మశూన్యం కుర్వాణా ద్వారతో దీపికాధారిణ్యో గంధతైలావసిక్తసుర
భిగంధోద్గారిణీభి ర్దీపికాభి ర్విరచితచక్రవాళికా బాలికాః పర్యవా
రయన్, అథ నిర్మలలావణ్యలక్షితాని దీపికా ప్రతిబింబాని జ్వలితాని
మదనసాయక శల్యానీ వాంగలగ్నాని కుముద్వహంతీం నవనిరంతరకలి
కాచితాం చంపకలతా మివ [3]చస్థితాం తాం పునర్వ్యజిజ్ఞపమ్.—'దేవి!
ప్రసీద, నార్హస్య ఖేదార్హా హృదయఖేదకారిణం సన్తాప మంగీకర్తుం,
సంహార మన్యువేగం, ఏషాఽహ మాదాయ చంద్రాపీడ మాగతై' వేతి,
అథానేన దేవ నామగ్రహణగర్భేణ మద్వచసా విషాపహరణమంత్రేణ
విషమూర్ఛితేవ ఝటిత్యున్మీల్య నయనే సస్పృహం మా మవలోక్య
'కః ప్రదేశోఽస్మి' న్నితి పరిజన మపృచ్ఛత్.

అథ ధవళవసనోల్లాసితగాత్రయష్టయో ద్వారప్రదేశప్రవేశసం
పిండితాంగ్యః పరశురామశరవివరవినిర్గతా ఇవ కలహంసపంక్తయః కల
హంసకలాలాపమధురరవైః ప్రతివాచ మివ ప్రయచ్ఛద్భి ర్నూపురైః
పతత్కర్ణపూరపల్లవోల్లాసితైః శ్వాజ్ఞాశ్రవణాయ ధావద్భి రివ శ్రవణై
ర్మాణిక్యకుండలాంశుజాలకాని స్కంధదేశనిక్షిప్తాని చామరాణీవ వహం
త్యః సమాహతకపోలస్థలైగ కుండలై ర్బలా దివ వాహ్యమానా వా
చాలైగ కర్ణోత్పలమధుకరైః సమాజ్ఞాప యేతి వ్యాహరంత్యః కన్యకాః
సమధావన్, ఆజ్ఞాప్రతీక్షాసు చ ముఖకమలావలోకినీషు తాసు క్రమేణ
దృష్టిం పాతయంతీ [4]మరకతశిలాతలే న్యషీదత్, అబ్రవీచ్చ- 'పత్ర
లేఖే! (న) ఖలు ప్రియ మితి బ్రవీమి, త్వా మేవ పశ్యంతీ సంధారయా
మ్యేవ జీవిత మహం, తథాపి య దయంతే గ్రహ స్త త్సాధయ స

1. క్షణ. 2. స్వం స్వం. 3. తథావస్థితాం. 4. స్నిగ్ధా మిందీవరస్రజమివ.

విహితమ్ ఇత్యభిధాయ అంగస్పృష్టనివసనాభరణతాంబూల ప్రదాన ప్రదర్శితప్రసాదాతిశయాం మాం వ్యసర్జయత్.

ఇత్యావేద్య చ కించి దివ నమితముఖీ శనైః పున ర్వ్యజిజ్ఞపత్:— 'దేవ! ప్రత్యగ్ర దేవీ ప్రసాదాతిశయాహిత ప్రాగల్భ్య దుఃఖితా చ విజ్ఞాపయామి, దేవేనా ప్యేతదవస్థాం దేవీం దూరీకుర్వతా కి మిద మాపన్నవత్సలాయాః స్వప్రకృతే రనురూపం కృత' మితి. చంద్రాపీడ స్తు త(యో)థోపాలంభగర్భం విజ్ఞప్తః పత్రలేఖయా తం చ కాదంబర్యాః స్నేహో క్తిపురస్సరం గంభీరం చ సన్తాపం చ సపరిహాసం చ సాభ్యర్థనం చ సాభిమానం చ సావహేలంచ సప్రసాదం చ సనిర్వేదం చ సానురాగం చ సనిర్విశేషం చ [1]సావష్టంభం చ సకోపం చ సాత్మార్పణం చ ససద్భావం చ సోత్ప్రాసంచ సోపాలంభం చ సానుక్రోశం చ సస్పృహం చ సావధారణం చాపి మధుర మపి దుఃశ్రవం సరస మపి శోషహేతుం కోమల మపి కఠోరం నమ్ర మ ప్యున్నతం పేశల మ ప్యహంకృతం లలిత మపి ప్రౌఢం ఆలాప మాకర్ణ్యాకర్ణ్య ఉత్ప్రేక్ష్య [2]చ స్తిమితపక్ష్మతయా దుర్వహదుఃఖ బాష్పప్లుతాయతాక్షం తన్ముఖం స్వభావధీరప్రకృతి రపి నితరాం పర్యాకులోఽభవత్.

అథ కాదంబరీ శరీరాదివాలాపపదై రేవ సహాగత్య యుగప ద్గృహీతో హృదయే మన్యునా కణ్ఠే జీవితేన అధరపల్లవే వేపథునా ముఖే శ్వసితేన నాసాగ్రే స్ఫురితేన చక్షుషి బాష్పేణ తుల్యవృత్తి ర్భూత్వా కాదంబర్యాః క్షరద్బాష్పవిక్షేపపర్యాకులాక్షర ముచ్చైః ప్రత్యువాచ 'పత్రలేఖే! కిం కరోమి అనేన దురాత్మనా దుశ్శిక్షితేన జ్ఞానాభిమానినా పండితమ్మన్యేన దుర్విదగ్ధేన దుర్బుద్ధినా అలీకధీరేణ స్వయంకృతమిథ్యావికల్పశతసహస్రభరితేన అశ్రద్దధానేన మూఢ హృదయేన య ద్య దేవానేకప్రకారం శృంగార నృత్యాచార్యేణ భగవతా మనోభవేన అంతర్గతవికారావేదనాయ మా ముద్దిశ్య బాలా బలా త్కార్య తేత త్తదేవాదృష్టపూర్వత్వాద్ది దివ్యకన్యకానాం రూపానురూపలీలాసమ్భావనయా చ తావతో మనోరథస్య ఆత్మన ఉప

1. సార్తివిశేషంచ. 2. ఉత్ప్రేక్ష్య చ.

ర్థసమ్భావనయాచ సర్వం సహజ మేవ ఏత దస్యా ఇతి వికల్పసంశయ
డోలాధిరూఢం మాం గ్రాహయ త్యైవ మీదృశస్య దేవ్యా దుఃఖస్య
తవ చోపాలంభస్య హేతుతాం నీతోఽస్మి, మన్యే చ మమాపి మనో
వ్యామోహకారీ కోఽపి శాప ఏవాయమ్, అన్యథా అప్రబుద్ధబుద్ధే రపి
యేషు న సందేహా ఉపపద్యన్తే తే ష్వపి స్ఫుటేషు మదనచిహ్నేషు కథం
మే ధీ ర్వ్యాముహ్యేత, తిష్ఠంత్వే తావదతిసూక్ష్మతయా దుర్విభావ్య
వృత్తీని తాని స్మితావలోకితకథితవిహృతలీలాలజ్జాయితాని యాన్య
న్యథాఽపి సంభవంతి, చిరానుభూతాత్మకంఠసంసర్గసుభగం హారమిమ
మకృతపుణ్యస్య మే తత్ క్షణ మేవ కణ్ఠే కారయన్త్యా కి మివ నావేది
తమ్, అపి చ హిమగృహకవృత్తాంత స్తు తవాపి ప్రత్యక్ష ఏవ, తత్కి
మత్ర ప్రణయకోపాక్షిప్తయాఽప్యన్యథా వ్యాహృతం దేవ్యా, సర్వ
ఏవాయం విపర్యయా న్మమ దోషః, త దధునా ప్రాణై ర ప్యుపయుజ్య
మాన స్తథా కరోమి యథా నేదృశ మేకాంతనిష్ఠురహృదయం జానాతి
మాం దేవీ'. ఇత్యేవం వదత్యేవ చంద్రాపీడే శ్రావి త్యైవ ప్రవిశ్య
వేత్రహస్తా ప్రతీహారీ కృతప్రణామా వ్యజ్ఞాపయత్.—'యువరాజ!
ఏవం సమాదిశతి దేవీ విలాసవతీ, 'కృతజల్పాత్పరిజనతః శ్రుతం
మయా యథా కిల పృష్ఠతః స్థితః స్థితాఽద్యపత్రలేఖాఽత్ర పునః పరాగ
తేతి, నచమేత్వ య్యస్యాం చ కశ్చి దపి స్నేహస్య విశేషో విలసతీతి
మయైవేయం సంవర్ధితా, అపి చ కాఽపి తవాపి మహతీ వేలా వర్తతే
అదృష్టస్య, తదనయా స హైవాగచ్ఛ, మనోరథశతలబ్ధ మతిదుర్లభం
త్వన్ముఖకమలావలోకన' మితి.

చంద్రాపీడ స్తు తదాకర్ణ్య చేత స్యకరోత్.—'అహో! సందేహ
డోలారూఢం మే జీవితమ్, ఏవ మంబా నిమేష మపి మా మపశ్యంతీ
దుఃఖ మాస్తే, పత్రలేఖాముఖేన చైవ మాజ్ఞాపిత మాగమనాయ మే
నిష్కారణవత్సలేన దేవీప్రసాదేన, ఆజన్మక్రమాహితో బలవాన్ జన
నీస్నేహః,వాంఛానుకూలం హృదయమ్, అమోచ్యం తావ త్తాతచరణ
శుశ్రూషాసుఖం, ప్రమాథీ మన్మథహతకః, హారిణీ గురుజనలాలనా,
దుస్సహాన్యుత్కంఠితాని, అనుబంధినీ బాంధవప్రీతిః, కుతూహలి స్యభి

నవప్రార్థనా, ముఖావలోకినగ కులక్రమాగతా రాజానః, జీవితఫలం ప్రియతమాముఖావలోకనమ్, అనురక్తాః ప్రజాః, గరీయాన్ గంధర్వ రాజసుతానురాగః, దుస్త్యజా జన్మభూమిః, పరిగ్రాహ్యా దేవీ కాదంబరీ కాలాతిపాతా(స)వహం మనః, విప్రకృష్ట మంతరం హేమకూట వింధ్యాచలయోః' ఇతి. ఏవం చింతయన్నేవ ప్రతీహార్యోపదిశ్యమాన వర్త్మా పత్రలేఖాకరావలంబీ జననీసమీప మగాత్. తత్రైవ చ త మనేక ప్రకారజననీలాలన [1]సుఖానందితంచింతితదుర్విషహ హృదయోత్కంఠో దివసమనయత్.

ఉపనతాయాం చాత్మచింతాయా మివ అంధకారితదశదిశి శర్వర్యాం అనివార్యవిరహవేదనోన్మథ్యమానమానసాకులేషు కలక రుణముచ్చై ర్వ్యాహరత్సు చక్రవాకయుగళేషు ఉత్తేజితస్మరశ(రం) రస ముత్సర్పమాణేషు చంద్రమసోజ్యోత్కల్లధూళిధూసరాలోకేష్వగ్రమ యూఖేషు విజృంభమాణకుముదినీశ్వాసపరిమళగ్రాహిణి మంద మంద మావాతుమారబ్ధే ప్రదోషానిలే చ శయనవర్తీ నిమీలితలోచనో౽ ప్యప్రాప్తనిద్రావినోదః హేమకూటాగమనఖేదా న్నిపత్య విశ్రాంతే నేవ పాదపల్లవచ్ఛాయాయాం జంఘాను[2]సారాధిరోహణాలగ్నే నేవ సుసంహతయో రూర్వోః లిఖితేనేవ విస్తారిణి నితంబఫలకే మగ్నే నేవ నాభిముద్రాయాముల్లసితే నేవ రోమరాజ్యా మారూఢే నేవ త్రివలీసోపానహారిణి మధ్యభాగే కృతపదే నేవ ఉన్నతవిస్తారశాలిని స్తనతటే ముక్తాత్మనేవ బాహ్వోః కృతావలంబనేనేవ హస్తయోః ఆశ్లిష్టేనేవ కణ్ఠే ప్రవిష్టే నేవ కపోలయోః ఉత్కీర్ణే నే వాధరపుటే గ్రథితేనేవ నాసికాసూత్రే సమున్మీలితే నేవ లోచనయోః స్థితే నేవ లలాటశాలాయా మన్వితే నేవ చికురభారాంధకారే ప్లవమానే నేవ సర్వతోదిక్ప్రథప్లావిని లావణ్యపయఃపూరప్లవే మనసా సస్మార స్మరాయ తనభూతస్య కాందబరీరూపస్య.

సముత్పన్నాత్మీయబుద్ధి శ్చ నిర్భరస్నేహార్ద్రచేతా స్తత ఏవ వాసరా దారభ్య తాం ప్రతి గృహీతరక్షాపరికర ఇవ యతో యత

---

1. సుఖాచింతితదుర్విషహహృదయోత్కంఠం. 2. రోధిరోహిణా.

ఏవ మండలితకుసుమకార్ముకం మకరధ్వజ మస్యాం ప్రహరంత మాలో
కితవాన్ తత స్తత ఏ వాత్మాన మంతరేఽర్పితవాన్. ఏవ మమ్లాన
మాలతీ కుసుమకోమలతనో నిర్ఘృణం ప్రహర న్న లజ్జసే ఇత్యుపాలభ
మాన ఇవ దివసు ఉత్తరళతారయా [1]స్రుతబాష్పార్ద్రియా దృష్ట్వా
కుసుమచాపం పునః స్మరశరప్రహారమూర్ఛితాం సంజ్ఞా మివ లంభ
యితుం తా మవయవై రువాహ స్వేదజలలవ ముత్ససర్జ చ దీర్ఘదీర్ఘా
న్నిశ్వాసమారుతాన్. త చ్చేతనాలంభముదిత ఇవ చ సర్వాంగీణం క్షణ
మపి న ముమోచ రోమాంచం. సహ్యాతే హృదయేన వేదనా న వేత్తి
తద్వార్తాం ప్రష్టు మివ నియుక్తేన మనసా శూన్యతా మధార్షీత్,
తత్ప్రీతివార్తాకర్ణనా యేవ చ గృహీతమౌన స్సర్వ దైవాతిష్ఠత్. తదాన
నాలోకనాంతరిత మివ సర్వ మేవ నాద్రాక్షీత్. చంద్రబింబేఽపిచాస్య
దృష్టి ర్నారమత. తదాలాపపరిపూరితశ్రోత్రేంద్రియ ఇవ న కించి దపర
మంతగ కర్ణే కృతవాన్. వీణాధ్వనయోఽప్యస్య బహి రేవాసన్, సుభా
షితా న్యపి న ప్రవేశ మలభంత, సుహృద్వాచోఽపిపరుషా ఇవాభవన్,
బాంధవజనజల్పితా న్యపి నా సుఖాయంత భావావగమభీత్యేవ యథా
పూర్వం న కస్య చిద్దర్శన మదాత్. అనవరత ముక్తజ్వాలేనమదనహుత
భుజాంతర్దహ్యమానోఽపి గురుజనత్రపయా న సద్య స్సముద్ధృతార్ద్రార
విందశయన మభజత. న సరసబిసలతాజాలాని గాత్రే ష్వకరోత్. న జల
మౌక్తికక్షోదతారకితాని అజకరపద్మినీపత్రాణి పార్శ్వేఽప్యకారయత్.
న కుసుమపల్లవప్రస్తరరచనామాదిదేశ. నానవరతధారానిపాతోల్లసిత
శిశిరశీకరాబద్ధదుర్దినం దదర్శాపి ధారాగృహం న మకరందసంతత
[2]సంపాతశీతలాభ్యంతరాణి హర్మ్యోద్యానలతాభవనా న్య ప్యసేవత.
న మలయజజలలులితపృష్ఠేషు మణికుట్టిమేష్వప్యలుఠదిచ్ఛయా న
తుహినకరనికరసంక్రాంతిహృద్యేషు లలనాకరకలితచంద్రకాంతమణిదర్పణే
ష్వ ప్యసంక్రామయదాత్మసంతాపమ్. కిం బహునా. నాశ్యానహరిచందన
రసచర్చా మప్యాచరణా దదాపయత్.

1. అంతర్బాష్పా. 2. సంపాతశీతలా.

ఏవ మేవ కేవలం రాత్రౌ దివా చాకృతనిర్వృతినా జ్వలతాఽపి అదహనాత్మకేన దహతాపి అక్షత స్నేహేంధనేన దుఃఖాను భావనా గ్నినైవ భస్మసా దకుర్వతా మదనదహనే నాంతర్బహి శ్చ క్వాథ్య మానదేహః శోష మగాత్. ఆర్ద్రితాం పునః ప్రతిక్షణాధీయమాన వృద్ధిం నాత్యాక్షీత్. ఏవం చ నిష్ప్రతిక్రియతయా దుస్త్యజతయా చాతివిసంష్ఠులేనాయాస్యమానోఽపి మదనేనాకార మేవ లోకలోచ నేభ్యో రక్ష న్న కుసుమశరసాయకేభ్యో జీవితం. తనో రేవ తానవ మంగీచకార న లజ్జాయాః శరీరస్థితా వే వానాదరం కృతవా న్న కుల క్రమస్థితౌ. ప్రజా ఏ వా న్వరుధ్యంత న మన్మథోత్కలికాః సుఖ మే వావధీరయామాస న ధైర్యమ్. ఏవం చాస్య పురః కాదంబరీ రూప గుణావష్టంభాహితప్రాణేన బలవతాఽనురాగే ణాకృష్యమాణస్య పశ్చా ద్గురుజనప్రతిబంధదృఢతరేణ మహీయసా స్నేహేన చ వార్య మాణస్య గభీరప్రకృతేః సరిత్పతే రివ చంద్రమసా సుదూర ముల్లాస్య మానస్యాపి మర్యాదావశా దాత్మానం స్తంభయతః కథం కథ మపి కతిపయే ష్వపి సహస్రసంఖ్యాయమానే ష్వతిక్రాంతేషు వాసరేషు. ఏకదా రణరణకసకాశాది వాంతరలబ్ధావస్థానో నిర్గత్య బహి ర్నగ ర్యా స్తరంగసంగశీకరాసారమరుంతి కలక్వణితకలహంసచక్రవాళాక్రాంత సరససుకుమారసైకతాని శిప్రాతటా న్యనుసర న్నాతిదూర మివ చర ణాభ్యా మేవ బభ్రామ భ్రామ్యం శ్చ [1]రుద్రసుతాయతనే రయేణాగ చ్ఛతః సావష్టంభయా గత్యా త్వరితఖురసంచారా న్యుజ్యమానాం శ్చ విరళీభవత శ్చ సంఘట్టమానాం శ్చ విశ్లిష్యత శ్చోత్సహమానాం శ్చ లంబమానాం శ్చ పరాపతత శ్చ విచ్ఛిన్నపంక్తివ్యవస్థానా న్స్ఖలతోఽపి పతతోఽప్యవసీదతోఽపి చ యథాశక్తిసాదిభి రుత్పీడితా న్నిస్సహతయాదూరాగమనఖేద మతిత్వరయా చాగమనకార్యగౌరవ మావేదయతో దూరా దేవాతిబహూ నివ తురంగమా నద్రా క్షీత్. దృష్ట్వా చోత్పన్నకుతూహల స్తేషాం పరిజ్ఞానా యాన్యతమం పురుషం ప్రాహిణోత్. ఆత్మనా ప్యార్యుదఘ్నేన పయ సోత్తీర్య శిప్రాం

---

1. రుద్రతనయాయతనం.

స్మి న్నేవ భగవతః కార్తికేయ స్యాయతనే తత్ప్రవృత్తివార్తాం ప్రతి
పాలయ న్నతిష్ఠత్.

తత్రస్థ శ్చ కుతూహలా త్తస్మి న్నేవ వాజిబృందే నిక్షిప్త
దృష్టిః పార్శ్వస్థితాం హస్తేనాకృష్య పత్రలేఖామవాదీత్.—'పత్ర
లేఖే! పశ్య య ఏష పురుషః పుర ఏ వార్కకిరణనివారణోల్లాసితయా
ప్రేంఖదాలోలంబశిఖయా మయూరపింఛమయ్యా ఛత్రికయా దుర్వి
భావ్యవదనోఽశ్వవారో జ్ఞాయతే కేయూరకోఽయ మితి.' యావ త్తయా
సహైవం నిరూపయ త్యేవం తావ త్తస్మాత్ ప్రహితపురుషా దుప
లబ్ధాత్మావస్థానం దృష్టిపథ ఏవావతీర్య తురంగమా దాపతంతం దూరాత్
ద్రుతాగమనధూళీ ధూసరశ్యామీకృతశరీరం పరివర్తిత మి వేతరాకా
రేణ ఉజ్ఝితాంగరాగసంస్కారమలినే నేవ వపుషా విషాదశూన్యేన
ముఖే నాంతర్దుఃఖసంభార పిశునయా చ దృష్ట్యా దూరత ఏవాపృష్టా
మపి కష్టాం కాదంబరీసమవస్థా మనక్షర మావేదయ న్తం కేయూరక
మద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ దర్శితప్రీతి 'రే హ్యేహీ' త్యాహూయ ససం
భ్రమప్రణయప్రణతోపసృత మతిదూరప్రసారితాభ్యాం దోర్భ్యాం
పర్యష్వజత తమ్. ఉపసృత్య పునః కృతనమస్కారే తస్మి న్ననామయ
ప్రశ్నవచసా సంవర్ధ్య సర్వా నేవ తత్సహాయా౯ పురః స్థితం పునఃపున
స్సస్పృహ మాలోక్య కేయూరక మవాదీత్ —'కేయూరక! త్వద్దర్శ
నే నైవ భద్రం దేవ్యా స్సపరివారాయాః కాదంబర్యా ఇ త్యేత దా
వేదితమ్. ఆగమనకారణ మపి విశ్రాంత స్సుఖతః కథయిష్యసీ' త్యుక్త్వా
సమ్యాప్రింతాగతారోహశఢాకితాం కరిణీ మారుహ్య 'కుతోఽస్య జన
స్య సుఖ' తే త్యభిదధాన మేవ కేయూరకం పృష్ఠతః కృత్వా పత్ర
లేఖాం చారోప్య స్వభవన మయాసీత్. తత్ర చ నిషిద్ధాశేషరాజలోక
ప్రవేశః ప్రవిశ్య వల్లభోద్యానం సపరివారేణ కేయూరకేణ సహో
త్తామ్య చేతసా అచేతిత మేవ దివసకరణీయం నిర్వర్తయామాస. నిర్వ
ర్త్య చ పత్రలేఖాద్వితీయః సుదూరోత్సారితపరిజనః కేయూరక మా
హూయా బ్రవీత్. 'కేయూరక! కథయ దేవ్యాః కాదంబర్యాః మద
లేఖాయాః మహాశ్వేతాయా శ్చ సందేశమ్.'

ఇత్యభిహితవతి చన్ద్రాపీడే పురః సప్రశ్రయ ముపవిశ్య కేయూ
రకోఽప్యవాదీత్.—'దేవ! కిం విజ్ఞాపయామి?' నాస్తి మయి సందేశల
వోఽపి దేవ్యాః కాదంబర్యాః సమదలేఖాయాః మహాశ్వేతాయావా,
య దైవ పత్రలేఖాం మేఘనాదాయ సమర్ప్యఆగతేన ప్రతినివర్త్యమ
యాఽయం దేవ స్యోజ్జయినీగమనవృత్తాన్తో నివేదితః తదైవ వోర్ధ్వం
విలోక్య దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వస్య సనిర్వేద మేత దిత్యుక్త్వోత్థాయ
మహాశ్వేతా పున స్తపసే స్వ మే వాశ్రమపద మాజగామ, దేవ్యపి
కాదంబరీ ఝటితి హృదయే [1]అయోఘనే నే వాభిహతా హ్యతర్కి
తాపతితకుష్మాశని నేవ మూర్ధ్ని తాడితా అంతఃపీడాకూణననిమీలి
తేన చక్షుషా మూర్ఛితేవ ముషితేవ పరిభూతేవ వంచితేవ చోన్మ
త్తేవ చాంతఃకరణే నావిదితమహాశ్వేతాగమనవృత్తాన్తా చిర మివ
స్థిత్వోన్మీల్య నయనే విలక్షే [2]వలక్షి తేవ విస్మృతేవ విస్మయ స్తబ్ధ
దృష్టి ర్మహాశ్వేతాయాః కథ యేతి సాసూయ మివ మా మాదిశ్య మద
లేఖాయాం పున ర్వలితముఖీ సవిలక్షస్మితం 'మదలేఖే! అస్తి కేనచి దప
రే ణైతత్ కృతం కరిష్యతే వా య త్కుమారేణ చన్ద్రాపీడే' నేతి
ఏవ మభిదధతీ ఉత్థాయ నివారితాశేషపరిజనప్రవేశా శయనీయే నిప
త్యోత్తరవాససోత్తమాంగ మవకుంఠ్య నిర్విశేషహృదయవేదనాం మద
లేఖా మ ప్యనాలపంతీ సకల మేవ తం దివస మస్థామ్, అపరేద్యు శ్చ
ప్రాత రే వోపసృతం మా మేవం దృఢతరశరీరేషు [3]ధ్రియమాణేష్వే
వ 'భవతు అహ మీదృశీ మవస్థా మనుభవా' మీ త్యుపాలభమా
నేవ 'న మే భవద్భిః పార్శ్వవర్తిభిః కార్య' మితి నిర్భర్త్సయంతీవ 'కిం
మే పుర స్తిష్ఠ' సీ త్యంతర్మన్యువేగేన తర్జయం తీవ చ బాష్పపూరో
ద్రేకోత్కంప పర్యాకులయా దృష్ట్యా చిర మాలోకితవతీ, తథా దృష్ట
శ్చ తయా దుఃఖితయా దేవ్యా ఆదిష్ట మేవ గమనాయాత్మానం మ
న్యమానోఽహ మనివే ద్యైవ దేవ్యై దేవపాదమూల ముపాగతో
ఽస్మి, తచ్చ దేవైకశరణజనజీవితపరిత్రాణాకులమతేః కేయూరకస్య
విజ్ఞాపనాకర్ణనావధానదానేన ప్రసాదం కర్తు మర్హతి దేవః,

1. ద్రుఘణేనేవ. 2. లజ్జి తేవ. 3. మ్రియమాణేష్వివ.

దేవ! శ్రూయతాం, యద్దైవ తే ప్రథమాగమనేనామోదినా మల
యానిలేనేవ చలితం సమస్తమేవ తత్కన్యకాలతావనం తద్దైవ
సకలభువనమనోభిరామం భవంత మాలోక్య వసంత మివ రక్తాశోక
తరులతా మి వారూఢవాన్ మకరకేతన స్తామ్, ఇదానీం తు మహాంత
మాయాస మనుభవతి త్వదర్థే కాదంబరీ, తస్యా హి దినకరోదయా
దారభ్య దివసకరకాన్తోపలానలస్యేవ నిశ్శబ్దస్యాపవనేరితస్యాధూ
మస్యాభస్మనః ప్రజ్వలతో మకరధ్వజహుతభుజో న పరిజనకరకమలకలిత
కోమలపల్లవలాస్యలీలయా ప్రసరభంగః, నానుత్తాలతాళవృంతవాంత
జలజడకణికాసారసేకేన నివృత్తిః, న సరసహరిచందనపంకచ్ఛటాచ్ఛు
రణేన ఛేదః, న విదళితముక్తాఫలవాలుకాపటలో[1]ద్ధూననేన వ్యుపరమః,
నోత్కీలిత [2]దంతమయకలహంసపంక్తిముక్తాంబుధారేణ ధారాగృ
హేణ ప్రశమః, యథా యథాచలితజలయంత్రవిగళితాభి రతిశిశిరశీకర
నికరతారకితాభి రంబుధారాభి రాహన్యతే తథా తథా వైద్యుతానల
సహోదర ఇవ స్ఫురతి మదనపావకః, సుతరాం చ శిశిరః కుందకళి
కాకలాపమంజరీ మివ వికాసయతి స్వేదజలలవజాలకసంతతి ముప
చారః, చిత్రం చేదం, మకరకేతుహుతభుజా దహ్యమాన మగ్నిశౌచ
మంశుక మివ నితరాం నిర్మలీభవతి లావణ్యమ్, మన్యే చ మృదుస్వ
భావ మపి జల మివ ముక్తాఫలతా ముపగతం కఠినీభవతి ఉత్కంఠితం
హృదయ మబలాజనస్య, యత్తాదృశే నాతిసంతాపే నాపి న విలీయతే,
బలవతీ ఖలు వల్లభజనసంగమాశా య త్తథావిధ ము ప్యనుభవవేద
నావిహ్వలితప్రాణ మతికష్టం ప్రాణ్యతే, కిం కరోమి?, కథయ కథం
కథ్యతే? కయా వృత్త్యా వర్ణ్యతే? కీదృశేనోపాయేన ప్రదర్శ్యతే? కేన
ప్రకారే ణావేద్యతే? కయా యుక్త్యా ప్రకాశ్యతే? కతమయా వేదన
యోపమీయతే? బలవతీ తదుత్కంఠా, స్వప్నేషు విగళితచేతనాః
స్ఫుటం ప్రాణినః, ప్రతిదినం దృశ్యమానోఽపి య న్న పశ్యసి తాదృశీ
మవస్థామ్, ప్రచండదినకరకిరణసహస్రాతపసహాని కమలాని శయనీకృ
తాని మ్లాని ముపనయంత్యా దివసకరమూర్తి రపి నిర్జితా తయా
నిజోష్మణా, నిష్కరుణేన చాకారణవామేన కామేన మథ్యమానా

1. ద్ధూలనేన. 2. యంత్రమయ.

తా స్తా శ్చేష్టాః కరోతి, తథా హి:—సాసోఢమదనవేదనే త్వ మతి
కఠినే మనసి నివస సీతి మృదుని కుసుమశయనే కథ మపి సఖీజనేన
పాత్యతే, కుసుమశయనగతా చ సంతాపగళితచరణతలాలక్తకలవ
పాటలితై శ్చ శయ్యాకుసుమైః కుసుమశరేణ శరతా ముపనీతైః సరు
ధిరై రివ హృదయా త్పతితై ర్భయ ముపజనయతి సఖీనాం, సర్వాం
గీణ మనంగశరనివారణాయ కవచ మివ భవద నుస్మరణరోమాంచ
ముద్వహతి, రోమాంచనికుచయుగళే శ్వాసగలిత మంశుకం నిదధానా
త్వత్పాణిగ్రహణతృష్ణయా కంటకశయనవ్రతలీలా మివ దక్షిణం కర
కమల మనుభావయతి, వామం తు వామకపోలభరజడాంగుళి ముల్లస
ల్లోలపద్మరాగవలయప్రభాంశురజ్యమానం జ్వలితమదనహుతాశనవిక్షి
ప్యమాణ మివ హస్తకమలం విధునోతి, నళినీదళవ్యజనపవనవిక్షిప్య
మాణకర్ణకువలయదళం వదన మజస్రస్రవదశ్రుభయపలాయమాన
లోలలోచన మివ బిభర్తి, ప్రతిక్షణం క్షామతాం వ్రజంతీ న కేవలం
మంగళవలయం పతనభయేన డోలాయమానం హృదయ మపి ముహు
ర్ముహుః పాణిపల్లవేన రుణద్ధి, శిశిరవారిక్షోదక్షారిణ్యా లీలాకమల
మాలికయేవ వపుషి నిహితయా సఖీజనహస్తపరంపరయా పరిక్లామ్యతి,
తథా చరణయుగళేన రశనాకలాపం నితంబవిస్తారేణ మధ్యభాగం
సంగమాశయా హృదయం హృదయేన భవంత మురసా బిసినీపలాశ
ప్రావరణం కంఠేన జీవితం కరకమలేన కపోలపాళీం త్వదాలాపే
నాశ్రుపాతం లలాటఫలకేన చందనలేఖికా మంసేన వేణీ మధునా
ధారయతి, త్వద్విస్మృతయా విఘటమానం హృదయ మభివాంఛతి,
గోత్రస్ఖలితే నేవ జీవితేన లజ్జతే, ప్రియసఖ్యేవ మూర్ఛయా మనసి
ముహు ర్ముహుః స్పృశ్యతే, పరిజనేనేవ చ రణరణకేన పరవశా
కుసుమశయనా దుత్థాప్యతే, పరిచారికయే వార్త్యా ప్రస్తాంగీ సంచా
ర్యతే, ముహుః పవనప్రేంఖోలిత ముత్కంఠావ్యజనపల్లవభంగభయ
కంపిత మివ లతామండప మధివసతి, ముహుః సతోక్కశకలికం బిస
వలయసంరక్షణరచితాంజలిపుట మివ స్థలనళినీవన మధిశేతే, ముహు
రుద్బంధనభయా దివ నిరంతరకిసలయాచ్ఛాదితలతాపాశ ముద్యాన
మాసేవతే, ముహు ర్నిపతదవిరతరోదనాతామ్రనయనప్రతిబింబం

ప్రస్తరాస్తరణత్రాసనిమజ్జత్కమలమివోప వనసరో జలమవగాహతే,
తస్మాదుత్థాయ తమాలవీథీ ముపైతి, తస్యాం శాఖామవలంబ్యోర్ధ్వ
భుజలతానిహితనిమీలితలోచనవదనా చంపకదళమాలికోద్బద్ధదేహా
శంకా ముత్పాదయంతీ ముహూర్తం విశ్రమ్య సంగీతక గృహమా
విశతి, తతో మధురమురజరవలయలలితలాస్యలీల యోద్వేజ్యమానా
మయూరీవ ముక్తవారిధారం ధారాగృహ మభిపతతి, తతోఽపి ఘన
జలధారాశీకరపులకితకాయా కదంబకలికేవ కంపమానా శుద్ధాంతకమలి
నీతీర ముపసర్పతి, తస్మాచ్చ భవనకలహంసరవ మసహమానా ప్రస్థితా
తత్కాలావతారితనూపురయుగళా నిపుణప్రేషామివ క్షామతా మభి
సరతి, వలయరచనామ్లాయితమృణాళకుపితై రివ భవనవాపీ చక్రవాక
మిథునైః కూజితేన ఖిద్యతే, శయ్యావిలాసమృదిత కుసుమసంచయా
మర్షితై రివ ప్రమదవనమధుకరకులై ర్విరుతే నోద్వేజ్యతే, నిర్భ[1]రో
త్కర్షగీత నిర్జితవరరోషితై రివాంగణసహకారపికబృందైః కలకలే
నాకులీ క్రియతే, మదనపాండుగండ పరిభూతగర్భపత్త్రకాంతిభిర్విద్ధే
వోద్యానకేతకీసూచిభి రుద్ఘాతవేదనా భవతి, ఏవం ప్రాయైశ్చ మదన
దుశ్చేష్టితాయాసైః పరిణామ ముపైతి దివసః.

చంద్రోదయే చాస్యాస్తిమిరమయీవాపైతి ధృతిః, కమలమయ
మివ దూయతే హృదయం, కుముదమయ ఇవ విజృంభతే మకరకేతనః,
చంద్రకాంతమణిమయ మివ ప్రస్రవతి నయనయుగళమ్, ఉదధి జలమ
యానీవ వర్ధంతే శ్వసితాని, చక్రవాకమయా ఇవ విఘటంతే మనో
రథాః, శీతజ్వరాతురేవ మణికుట్టిమోదరసంక్రాంతస్య తుషార కిరణ
మండలస్యోపరి వేపథువిలులితతరళాంగుళినికరం కరయుగళం ప్రసార
యంతీ శశినః సంతాప మనక్షరం కథయతి, సీత్కారేషు దశనాంశు
వ్యాజేన మన్మథశరనిర్జితహృదయప్రవిష్టా నిందుకిరణా ని వోద్గిరతి, వేప
థుషు వ్యజనీకృతకదళీదళకంపాపదేశ మివ గృహ్ణాతి, విజృంభికాసు
కంఠనాళాగతజీవితనిర్గమమార్గ మి వోపదిశతి, గోత్రస్ఖలితవిలక్షస్మితేషు
హృదయనిపతితమదనశరకుసుమరజ ఇవ వమతి, బాష్పమోక్షేషు

1. రోత్కంఠా.

స్థూలాశ్రుసంతానవేణికావాహినీ నిలీయత ఇవ, శశిమణిదర్పణేషు విస్ఫురితానేక ప్రతిబింబనిభేన శతధేవ విదళతి, కుసుమశయనేషు పరిమళలాలసాగతాళిమాలాకులితా ధూమాయత ఇవ, కమలప్రస్తరేషు కింజల్కరజఃపుంజజర్జరితా జ్వలతీవ, స్వేదప్రతీకారేషు విశదకర్పూరక్షోదధూళిధవళితా భస్మీభవతీవ, న విజ్ఞాయతే కిం ముగ్ధతయా కిం విలాసేన కిమున్మాదేన సంగీతకమృదంగధ్వనితేషు కేకాశంకయా ధారాగృహమరకతమణిమయూరముఖాని స్థగయతి, దివసావసానేషు విశ్లేషభీతా మృణాళసూత్రైశ్చిత్రభిత్తివిలిఖితాని చక్రవాకమిథునాని సంఘట్టయతి, చింతారతారంభేషు మణిప్రదీపానవతంసోత్పలైస్తాడయతి, ఉత్కంఠాలేఖేషు సంకల్పసమాగమాభిజ్ఞానాని లిఖతి, దూతీసంప్రేషణేషు స్వప్నాపరాధోపాలంభాన్ సందిశతి.

అపి చ. తస్యాశ్చందనపరిమళ ఇవ దక్షిణానిలేన సహ సమాగచ్ఛతి మోహః, చక్రాహ్వశాప ఇవ నిశయా సహోపతతి ప్రజాగరత్రాసః, ప్రతిరుతానీవ వలభీకపోతకూజితైః సహావిర్భవంతి దుఃఖాని, మధుకర ఇవోపవనకుసుమామోదేన సహోపసర్పతి మరణాభిలాషః, తథా చ జలకణికేవ పద్మినీపలాశస్థితా కంపతే, ప్రతిచ్ఛాయేవ స్ఫటికోపలసలిలమణిదర్పణకుట్టిమతలేషు దృశ్యతే, నళినీవ శశికరస్పర్శేన [1]మ్లానయతి, హంసీవ సరసమృణాళికాహారవ్యతికరేణ జీవతి, శరదివ కుముదకువలయకమలసంపర్కమనోహరగంధవహా సకుసుమబాణా చ విజృంభతే, చంద్రమూర్తిరివ కమలప్రకరస్ఖలితపాదపల్లవా సంచరంతీ నిశాం నయతి, కుముదినీవ రజనీకరకిరణకృతప్రజాగరా దివసమలీకనిద్రయాఽతివాహయతి.

మురరిపుజలశయనలీలేవ మందోచ్ఛ్వసితశేషా నిమీలితలోచనా కిమపి చింతయతి, మలయనిమ్నగేవ సరసహరిచందనకిసలయలాంఛితేషు శిలాతలేష్వభిపతతి. కుందకలికేవ తుషారసిక్తపల్లవవర్తినీవ నానిలేనాయాస్యతే, భుజంగీవాసహ్యసంతాపాలింగితచందనశాఖాశిఖరకుంతకులకోలాహలేన తామ్యతి, హరిణీవ కేసరికా

1. మ్లాయతి.

ననం పరిహరతి, కుసుమఘటితశిలీముఖమనోహరా న్మదనచాపా దివ ప్రమదవనా త్త్రస్యతి, జానకీవ పీతర క్తేభ్యో రజనిచరేభ్య ఇవ చంపకాశోకేభ్యో బిభేతి, ఉషేవ స్వప్నసమాగమేనాపి కృతార్థతా మేతి, గ్రీష్మనిశాలక్ష్మీ రి వానుదిన మతిక్షామా భవతి సర్వథా తస్యాః కందర్పవేదనయా అంగాని దివసై ర్జీవితసంధారణవస్తూని వలయరచనయా గృహకమలినీమృణాళాని ఉపదేశైః సఖీవచనాని శయ్యాపరికల్పనేనోపవనకుసుమాని అనవరతమోక్షేణ మదనాయుధాని నిశ్శేషం క్షీణాని. కింబహునా?, సంప్రతి తస్యా స్త్వన్నామా సర్వతః సఖీజనః-త్వత్సంబద్ధానిసర్వరహస్యాని-త్వత్సమాగమోపాయాన్వేషిణః సర్వే సమవాయాః-త్వదార్తోపాలంభనతత్పరాః సర్వప్రశ్నాః-త్వద్వృత్తాంతముఖరః పరిజనః-త్వదాలాపనిర్మితాః సర్వవినోదాః త్వదాకారమయ శ్చిత్రకలాభ్యాసః-త్వదుపాలంభగర్భాః మాగధీమంగళగీతయః - త్వద్దర్శనపునరుక్తాః స్వప్నాః-త్వత్పరిహాసప్రాయా మదనజ్వరదాహవిప్రలాపాః - త్వన్నామగ్రహణైకోపాయగమ్యప్రబోధా మోహమహావేగాః.'

ఇత్యావేదయంతం చ కేయూరకం—'భవతు సంప్రతి నశక్నోమ్యతః పరం శ్రోతు' మి త్యామీలనదత్తసంజ్ఞేవ కాదంబరీవ్యథాశ్రవణవేదనాసంభవానుకంప యేవ చంద్రాపీడ మాక్రమంతీ మూర్ఛాన్యవారయత్. న తు పున రవస్థానివేదనపరిసమాప్తిః.

తథా మూర్ఛానిమీలిత శ్చ తా మేవానుధ్యాయ న్నివ ససంభ్రమప్రతిపన్నశరీరేణ కేయూరకేణ సంభావితతాలవృంతయాచ పత్రలేఖయా అనుభావ్యార్థసజ్జయాచ నియత్యా సంజ్ఞాం లంభితశ్చన్ద్రాపీడః స్వకృతపీడాపరాధేన భీతమివ విలక్ష మివ నిభృతస్థితం కేయూరక మంతర్బాష్పోపరుధ్యమానకంఠః కి మపిస్ఖలితాక్షరం ప్రత్యువాచ—'కేయూరక! యేన ప్రకారే ణైవ మేకాంతనిష్ఠురహృదయ మాత్మన్యనుత్పన్నానురాగ మేవ మాం సంభావ్య దేవ్యా కాదంబర్యా పునర్దూరీకృతమదాగమనసంభావనయా న త్వ మాగమనా యాదిష్టో న సందిష్టం వా కించి న్మహాశ్వేతయా సముపహృతానుబంధయా మదలేఖయా వా త్వన్ముఖేన నోపాలబ్ధోఽస్మి తథా మయి పత్రలేఖయా

సర్వ మాఖ్యాతం, తదభిజాతతయా మహానుభావత్వా దుదారతయా
సమానశీలతయా దక్షిణతయా చైకాంతపేశలతయా చ స్వభావ
స్యాత్మాన మాత్మనా చ న కలయతి దేవీ కాదంబరీ చంద్రమూర్తే
రాలోకేనాపి నిశ్చేతనస్య చంద్రకాంతాఖ్యస్య పాషాణఖండ స్యార్ద్రీ
భావోపగమన మేవాయత్తం న పున స్తత్కరాకర్షణం, నితరాం పక్ష
పాతినోఽపి చ మధుకరస్యాభిగమన మేవాధీనం, మకరందలాభే తు
కలికాశ్రయిణీజృంభి కైవ ప్రభవతి, దివససంతాపాక్లాంతేన చ ఉన్ముఖ
తా కుముదాకరేణ కరణీయా, వికాసయతి న పున స్తం జ్యోత్స్నా
భిరామా రజ న్యేవ, నిర్భర మంతః సరసతాయాం సత్యా మపి మధు
మాసలక్ష్మీపరిగ్రహా ద్వినా పల్లవానురాగదర్శనస్య కృతే కిం కరోతు
పాదపః?, తత్ర దేవ్యాః కాదంబర్యా ఏవాజ్ఞా అపరాధినీ, యయా
అధరస్పందితమాత్రప్రతీక్ష్యే పురఃస్థాయిని దాసజనే నిష్కరుణతయా
త్మాన మవ్యాపారయంత్యా సుఖపరిపంథినీ దుఃఖదానైకనిపుణా పర
హృదయ పీడాన పేక్షిణీ లజ్జాపేక్షితా న జీవితసందేహదాయినీ
దేవ్యాః సమవస్థా, అథ వా దేవ్యాః పరిజనస్యాపి కోఽయ మేవం
విధో వ్యామోహః?, య దనిచ్ఛం త్యపి బలా దస్యా న వ్యాపారితా,
కీదృశీచరణతలప్రతిబద్ధస్య దాసజన స్యోపరి లజ్జా?, కీదృశంవా గౌరవం
కో వానురోధః?, అవిశ్వస్తచిత్తతా వా కేయ మీదృశీ?, య దేవ మాత్మ
నః శిరీషపుష్పకోమలస్యే య మతిదారుణా పీడాంగీకృతా న కృతార్థో
మేమనోరథః, అథ వాక్రమాగత మంతర్ధానం వామలోచనానాం
విశేషతో పరిత్యక్తనిశ్శేషబాలభావానా మనతిప్రబుద్ధముగ్ధమనసిశ
యానాం కన్యకానాం, లజ్జాన పారితా నామాస్మిఞ్జనే పరిత్యక్తుం దేవ్యా,
మదలేఖా తు ద్వితీయం హృదయ మస్యాః, తయా కి మేవమహార్యసం
యమధనైర్మనిభిర పక్షసంరక్షితహృదయాపహారేణానిగ్రాహ్యచౌర్యే
ణశుచిభిరప్యపహార్యస్పర్శేనాబహిష్కార్యచండాలేన భస్మీకృతాపర్య
వసానప్రాణిసహస్రే ణానిర్వాప్యశ్మశానాగ్నినా సర్వదోషాశ్రయేణాశ
రీరవ్యాధినారూపాపహారిణాఅకాండవ్యాధేన మర్మభేది నాఽలీకధనుర్ధ
రేణసద్యః ప్రాణాపహారతు మే ణాకాలమృత్యునా అనిరూపితస్థానాస్థాన
ప్రవర్తినాపరోపకారకృతార్థేనహృదయవాసినా పరప్రత్యయేన స్వయో

నినా కామేన దురాత్మనా ఆయాస్యమానం దేవీశరీర ముపేక్షితం, కిమితి
తత్రత్యస్యైవ మే కర్ణేనావేదితమ్?, అధునా శ్రుత్వాపి దివసక్రమగమ్యే
ఽధ్వని కిం కరోమి?, మలయానిలాహతలతాకుసుమపాత స్యాప్యసహం
దేవీశరీరం, వజ్రసారకఠినహృదయై రస్మద్విధై రపి దుర్విషహా స్స్మరే
షవః, న జ్ఞాయతే నిమేషే ణైవ కిం వా భవతీతి, ప్రాయేణ చ దేవ్యా
ప్యనుభవనీయ ఏ వాయ మర్థః, యథా చాస్య దుర్గ్రహైకదాన
వ్యసనినో దుర్ఘటఘటనాపండితస్య యత్కించనకారిణో నిష్కారణ
కుపితస్య హతవిధేః సర్వతో విసంష్ఠులం సమారంభం పశ్యామి తథా
జానామి నైతావతా స్థాస్యతీతి, అన్యథా క్వ నిష్ప్రయోజనా
శ్వముఖమిథునానుసరణేనామానుషభూమిగమనం? క్వ చ తత్ర తృషిత
స్యాచ్ఛోదదర్శనం?, క్వ తత్తీరే విశ్రాంతస్యామానుషగీతధ్వనే
రాకర్ణనం?, క్వ తజ్జిజ్ఞాసాగతస్య మహాశ్వేతావలోకనం?, క్వ తత్ర
తరళికయాసహ తవాభిగమనేన మద్గమనప్రస్తావః?, క్వ మహాశ్వే
తయా సహ హేమకూటగమనం?, క్వ తత్ర దేవీవదనదర్శనం?, క్వాను
రాగోత్పత్తి రస్మిన్ జనే దేవ్యాః?, క్వ వా అపరిపూర్ణమనోరథస్య మే
పితు[1]రనునీయ గమనాజ్ఞా? తత్సుదూర మారోప్య పాతితా వయం ఖ
ల్వనేనాకార్యకారిణా స్మత్కర్మబలనియోగదక్షేణ దగ్ధవేధసా, తథాపి
దేవీం సంభావయితుం ప్రయతామహే.'

ఇత్యభిదధత్యేవ చంద్రాపీడే 'నితరామయ మనేనైవ కాదంబరీ
వృత్తాంతేనసంతాపిత స్తత్కిమపర మహ మేన మాత్మతేజసానసంతా
పయామి' ఇత్యుత్పన్నదయ ఇవ భగవాం స్తిగ్మదీధితి రుత్తప్తకనకద్రవ
స్ఫులింగపింగలద్యుతి దిగ్వికీర్ణధూర్జటిజటామండలానుకారి సంహార
కరసహస్రమ్. అస్తానుసారేణ చ రవే ర్వాసరోఽపి యథోచ్ఛ్రితతరుశిఖ
రావలంబినో రక్తాతపచ్ఛేదా నాకర్ష న్నపససార. క్రమేణైవ సంజాత
కరుణానుబంధయేవ సంధ్యయాఽప్యుపరిజాలార్ద్రపట ఇవ ప్రసార్యమా
ణే స్వరాగపటలే నిశాగమే నాప్యేవ మస్య శూన్యతా విక్లబస్య మా
భూ ద్దర్శన మిత్యాప్తేనేవ సర్వతో నీలీపరిలంబమానాయా మివ

1. రలంఘనీయా గమనాజ్ఞా.

భ్రామ్యమాణాయాం తిమిర లేఖాయాం కమలే ష్వపి దుఃసహాత్వాచ్చో ష కారిణః సంతాపస్యాల్పకల్పనాభీ తే ష్వివ సంకుచత్సు కుముదేష్వపి శుచిస్వభావతయాఽఽర్ద్రార్ద్రేషు శయనముపాదనాయే వాహామహ మిక యోద్దలత్సు చక్రవాకే ష్వపి సహచరీవిరహావిధు రేషు కాదంబరీస మీపగమనోపదేశదానాయేవ కలకరుణ ముచ్చైర్ముహుర్ముహు ర్వ్యాహ రత్సు చంద్రమస్యపి భగవతి సమ స్తభువనై కాతపత్రే సుధారజతకల శే పూ ర్వదిగ్వధూవదనచన్దనతిలకే గగనతలలక్ష్మీలావణ్య మహాప్రా దే సకలలో కాహ్లాదకారిణి సుధాలి ప్తైః కరై రివ స్పృష్టు ముచ్ఛ్వాస హేతునా తం జ్యోత్స్నాజలేన చ సేక్తు ముదయగిరిశిఖర మారూఢే ప్రౌఢే ప్రదోష సమయే చంద్రాపీడ స్తస్మి న్నేవ వల్లభోద్యానే చంద్రాతపస్పర్శనర్శిత విశదజలలవోద్భేదహారిణి చంద్రమణిశిలాతలే విముచ్యాంగాని చరణ సంవాహనోపవృతం కేయూరక మవాదీత్ —'కేయూరక! కిం మాక లయసి?, యావత్ వయం పరాపతామస్తావత్ ప్రాణాన్ సంధారయి ష్యతి దేవీ కాదంబరీ, పారయిష్యతి వా తాం వినోదయితుం మదలేఖా, ఆగమిష్యతి వా తత్సమాశ్వాసనాయ మహాశ్వేతా, మత్పరిచయో ద్వేజితా ప్రతిపత్స్యతే వా శరీరస్థితయే తయోరభ్యర్థనాం, ద్రక్ష్యా మి వా పున స్తస్యాః స్మేరసృక్కోపాంత మాలోలతారక ముత్త్ర స్త హారిణశాబకాయతేక్షణం ముఖ'మితి.

స తు వ్యజ్ఞాపయత్ —'దేవ! ధైర్యం సమవలంబ్య గమనాయ యత్నః క్రియతామ్, తిష్ఠతు తావ దాసన్నవర్తీ సఖీజనః పరిజనో వా, తస్యా హి త్వదాలోకనే చైవ స్వేచ్ఛయా నిమేషితుమపి నదదాతి, సమాగమాశయై వావష్టబ్ధం హృదయం, శ్వసిత మేవ ముఖే వహితం, రోమాంచ ఏవ క్షణ మపి శరీరం న ముంచతి, దివానిశం బాష్ప ఏవ లోచనపథస్థాయీ, ప్రజాగర ఏవ రాత్రావపి దత్తదృష్టిః, అరతి రేవ న ఏకాకిన్యాః క్షామ్య త్యవస్థానం, జీవిత మేవ కంఠస్థానా న్నాపసరతి'.

ఏవం వదంత మేవ మాదిదేశ విశ్రాంతయే కేయూరకమ్. ఆత్మ నాపి గమనచింతాం ప్రావిశత్ యది తావ దకథయిత్వా అనిపత్య

చరణయో రనాఘ్రాతః శిరసి అగృహీతాశీః సహసా [1]ఉచ్ఛృంఖలిత ఏవ తాతే నాంబయా వక్తవ్య మప్యపక్రమ్య గచ్ఛామితతో గతస్యాపి మమ కుతః సుఖం కిం శ్రేయః కుతో వాఫలావాప్తిః, కీదృశీ వా హృదయనిర్వృతిః, అథవా తిష్ఠతు తావ దియ ముత్తరకాలాగామినీ చింతా, అపక్రమ్య గత ఏవ కథమహమ్?, యత్తాతేన [2]దుస్తారదుఃఖార్ణవోత్తరణమహాసేతుబంధాత్ అవంధ్యవాంఛితఫలదానకల్పద్రుమాదహితవిక్రాంతియశోనిష్కాంతిద్వారార్గళదండా దశేషభువనోత్తంభనస్తంభాత్ స్వభుజా దవారోప్య మయ్యేవ రాజ్యభారః సమారోపితః, తదనాఖ్యాయ పద మపి నిర్యాతే మయ్యవశ్యం అపరిమితకరితురగరథగమనసంక్షోభితధరాతలై రాలోలకదళికాకాననాకులీకృతభాస్వద్గభస్తిభి రూర్ధ్వధ్రియమాణధవళాతపత్రమండలచ్ఛాయాంతరితవాసరవ్యతికరైః అతిబహుళరేణూద్గమావిచ్ఛేదాపూరితభువనకుహరైః పురః ప్రసృతజవనవాజిభి రనుసంతానలగ్నవేతండప్రాయసాధనైః శ్రాంతైరపి బుభుక్షితైరపి అకృతగతివిలంబై రాపయోధే రష్టాభ్యోదిగ్భ్యో రాజభిరవశ్య మనుధావితవ్యమ్, తిష్ఠంతు తావత్ సేవాపరా రాజానః, సుఖపరిభుక్తాః ప్రజా అపి తాతస్నేహా త్పరిత్యక్తపుత్రదారాః పృష్ఠతో [3]లగిష్యంతీతి మే చేతసి చింతా, అపి చ తాతస్యాపి కో పరోస్తి యస్మి న్మదీయం స్నేహం సంక్రమయ్య మయ్యపక్రాంతే యాతు కిమనేన గతేన వా ఇ త్యవినయకోపితోఽవష్టంభం కృత్వాస్థాస్యతి, కస్య వా పరస్య ముఖ మాలోకయంతీ సుఖాయమానహృదయా మత్ప్రిత్యానయనాయ కృతార్థప్రలాపా న తాత మేవా కులీకరోత్యంబా, తాతే చ పృష్ఠతో లగ్నే అష్టావశద్వీపమాలినీ మేది న్యేవ లగ్నా భవతి, తదా మయా క్వ గతం ?, క్వ ప్రస్థితం ?, క్వ విశ్రాంతం ?, క్వ యాతం ?, క్వ భుక్తం ?, క్వాపసృతం ?, క్వాత్మా మయా గోపయితవ్యః?, సమాసాదితేన వాఽత్ర కథం మయావదనం దర్శయితవ్యం?, పృష్టేన వా కి ముత్తరం దాతవ్యమ్?, అథాపి కథం చి ద్దైవనియోగాన్నిఃసృతోస్మి, తథాఽపి అనాయాసనీయం తాత మేవం మహీయస్యా

1. అనుత్సాంకలిత. 2. దుస్తరాహావార్ణవో. 3. లగంతీతి.

యాసే తాతప్రసాదా దదృష్టదుఃఖా మంబాం వా నిజాపక్రమణ
శోకార్ణవే పాతయామి కిం కృతం భవత్యపుణ్యవతా, అపి చ స బహు
దివసప్రవాసోపతప్తః స్కన్ధావారో ఽపి మే అద్యాపి న పరాపతతి,
తేనాపరసంవిధానా దర్ధపథా దేవ నివృత్య పున ర్ధావితవ్యమ్, అథా
వేద్య తాతస్యాంబాయా శ్చ తాభ్యాం చ విసర్జితః సంవిధానేన
గచ్ఛామి, తత్రాపి కిం కథయామి?, మమ స్నేహదుఃఖితా గన్ధర్వరాజ
పుత్రీ కాదంబరి మా ముద్దిశ్య మకరకేతునా ఆయాస్యమానా దుఃఖం
తిష్ఠతీతి, కిం వా బలవాన్మే తస్యా మనురాగో న తయా వినాఽహం
ప్రాణాన్ సంధారయామీతి, కిం తస్యా మమ చ ద్వయో రపి జీవిత
నిబంధనహేతుభూతయా మహాశ్వేతయా తత్పరిణయనాయ మేసందిష్ట
మితి, కిం వా తద్దుఃఖ మపారయన్ సోఢు మయం కేయూరక స్త్వత్సకాశ
మాం నేతు మాగత ఇతి, అత్యపరోఽపి నా కశ్చిద్వ్యపదేశో న శక్యత
ఏవ పునర్గమనాయ కర్తుం, సంప్రత్యేవ సమధికాద్వర్షత్రయాత్
ప్రసాధ్య వసుధాం ప్రత్యాగతోఽస్మి, అద్యాపి సాధన మేవ న పరాప
తతి, అకథయిత్వాచ గమనకారణం కథ మాత్మానం మోచయామి?,
కథం మాం ముంచతు తాతోఽంబా వా?, తత్సుహృత్సాధ్యేస్మిన్నర్థేఽ
నర్థః పతితః కిం కరోమ్యేకాకీ?, వైశంపాయనోఽప్యసన్నిహితః పార్శ్వే
మే, కిం కరోమి?, కం పృచ్ఛామి?, కేన సహానిరూపయామి?, కో మే సము
పదిశతు?, కో వాపరో మే నిశ్చయాధానం కరోతు?, కస్యాపరస్య వా
వివేకినీ ప్రజ్ఞా?, కస్య వాన్యస్య శ్రుతం శ్రోతవ్యం వా?, కో వా పరో
వేత్తా వక్తుం?, కస్య వా పరస్య మయ్యసాధారణః స్నేహః, కేన వా
పరేణ సహ సమానదుఃఖో భవామి?, కో వాపరో మయి దుఃఖితే
దుఃఖీ సుఖితే సుఖీ?, కో వాపరో రహస్యావేదనస్థానం?, కస్యాపరస్యో
పరి కర్తవ్యభార మవక్షిప్య నిర్వృతాత్మా తిష్ఠామి?, కస్య వా పరస్య
మత్కార్యే పర్యాకులతా?, కో వా పరో మయాను కోపితం తాత
మంబాంచ పరిబోధ్య మాం నేతుం సమర్థః' ఇతి.

ఏవం చింతయత ఏవాస్య సా నిశా దుఃఖదీర్ఘాపి క్షయ మగ
మత్. ప్రాత రేవ చ కిం వదంతీం శుశ్రావ. యథా కిల దశపురీం యా

వత్ పరాగతః స్కంధావార ఇతి. తాం చ శ్రుత్వా సముచ్ఛ్వసిత
చేతా శ్చకార చేతసి—'అహో! ధన్యోఽస్మి, అహో! విధే ర్భగవతో
ఽనుగ్రాహ్యోఽస్మి, యస్య మే ఽనుధ్యానానంతర మేవ పరాగతో
ద్వితీయం హృదయం వైశంపాయనః' ఇతి. ప్రహర్షపరవశ శ్చ ప్రవి
శంత మాలోక్య దూరత ఏవ కృతప్రణామం కేయూరక మవాదీత్.—
'కేయూరక! కరతలవర్తినీం సిద్ధి మధునా ఽవధారయ, ప్రాప్తో హి
వైశంపాయన' ఇతి.

స తు తదాకర్ణ్య గగనపరిలంబకృతయా చింతయాఽతిగ శూన్య
ఏవ భద్రక మాపతితం 'మహతీ హృదయనిర్వృతి ర్దేవస్యజా'తేత్యభిదధ
దేవోపసృత్యోపవిశ్య పార్శ్వే వైశంపాయనాగమనాలాప మే వాను
బధ్యముహూర్తమివ సంజ్ఞోత్సారితసమస్తపరిజనం చంద్రాపీడం వ్యజ్ఞాప
యత్.—'దేవ సర్వతో విస్ఫురంతీ తడి దివ బలాహకోన్నాదం ఉపా
రూఢశ్యామికా మేఘలేఖేవ సలిలాగమన ముపదర్శితపాండుచ్ఛవిః
ప్రాచీనచంద్రోదయం పరిమళగ్రాహిణీమలయానిలాగమనముపదర్శిత
పాండుచ్ఛవిః ప్రాచీనచంద్రోదయం పరిమళగ్రాహిణీ మలయానిలాగతి
రివ వసంతమాసాగతార మభ్యుచ్ఛ్రితమకరధ్వజా మధుమాసలక్ష్మీ రివ
పల్లవోద్భేద ముల్లసితరాగా పల్లవోద్గతి రివ కుసుమనిర్గమం వికసితకాశ
కుసుమమంజరీవ శరదారంభ మవస్థైవేయ మావేదయతి నిస్సంశయం
దేవస్య గమనమ్, అవశ్యం చ దేవస్య దేవీప్రాప్త్యా భవితవ్యం, కేన
కదా హాఽవలోకితో జ్యోత్స్నారహిత శ్చంద్రమాః?, కమలాకరో
వా మృణాళికయా వినా, ఉద్యాన భాగో వా లతాశూన్యః?, అపి
చ న రాజత ఏవ సహకారకుసుమమంజరీ పరిగ్రహమంతరేణ సర్వజన
సుభగోఽపి కుసుమమాసః, అసంభావితదానలేఖాలక్ష్మీకం వా వదనం
యూథాధిపతేః, కిం తు యావ ద్వైశంపాయనః పరాపతతి యావచ్చ
తేన సహ గమనసంప్రధానం నిరూపయతి దేవ స్తావత్ అవశ్యం కాల
క్షేపేణ భావ్యమ్, యాదృశీ వా ఽకాలక్షమా దేవ్యాః శరీరావస్థా
తాదృశీ నివేది తైవ మయా, సర్వోఽపి ప్రత్యాశయా ధార్యతే,

దేవ్యా స్తుపున ర్దేవదర్శనో౽ద్యయావత్, నిష్ఫ్రత్యాశ మేవ హృదయం కేనాశ్వసనేన వర్తతాం?, మద్వారోపలంభాదేత దుత్పత్స్యతే చేతసి యథా అస్తి కార్యం మే జీవితేన దుఃఖాన్యపి సహంతి ధారయామ్యేత దితి, అతో విజ్ఞాపయామి, చేతసాత్వగ్రతో గత ఏవ దేవః శరీరేణా ప్యనుపద ముచ్చలిత ఏవ, కిమపరం మయా౽త్ర స్థితేనాపి సాధనీయం?, తద్దేవాగమనోత్సవావేదనాయ గమనానుజ్ఞయా ప్రసాదం క్రియమాణ మిచ్ఛతి మే ప్రణయప్రసాదదుర్లలితం హృదయ మిదానీ మేవ'.

ఇతి విజ్ఞాపితే కేయూరకేణ అంతగపరితోషవికసితయా వికచ నీలోత్పలపుంజమాలికయేవ దృష్ట్యా దర్శితచంద్రప్రసాద శ్చంద్రాపీడః ప్రత్యువాచ.—'కి ముచ్యతే?, కస్యాపరస్యేదృశీ దేశకాలజ్ఞతా?, కోవాపరో౽స్మా స్వేవ నిర్వ్యాజభక్తిః?, క స్యాపర స్యేదృశీ అస్మద్దుఃఖా సహిష్ణుతా అనపేక్షితస్వశరీరశక్తి రుత్సాహ శ్చ?, త త్సాధు చింతితం, గమ్యతాం దేవ్యాః ప్రాణసంధారణాయ, మదాగమనప్రత్యయార్థం చ పత్రలేఖా౽ప్యగ్రత స్త్వ యైవ సహ ప్రయాతు దేవీపాదమూలం, ఇయ మపి ప్రసాదభూమి రేవ దేవ్యాః, ఇమా మప్యాలోక్య కియ త్యపి ధృతి రవశ్య ముత్పత్స్యతే ఇతి మే చేతసి, అపి చాస్యా అపి దేవ్యామ స్త్యేవ స్నేహో భక్తి శ్చ' ఇత్యభిధాయ పృష్ఠత స్సముపవిష్టా[1] మేవ తాం పత్ర లేఖా మద్రాక్షీత్. సా తు కించి దవనతముఖీ 'నిజాజ్ఞాక్షరాణి ప్రయ చ్ఛతు దేవ' ఇతి వ్యజ్ఞాపయత్. కృతప్రస్థితినిశ్చయాయాం చ తస్యాం మేఘనాదాహ్వానాయ ప్రతీహారీ మాదిదేశ. ఆదేశానంతర మేవ చాగతం దూరతః ప్రణత మాజ్ఞాప్రతీక్షం స్వయ మే వాహూయా పోప గ్రహ మాదిదేశ.—మేఘనాద! యస్యాం భూమౌ పత్రలేఖానయ నాయ మయా త్వం ప్రస్థాపితః-తాం భూమి మేవ పత్రలేఖా మాదాయ కేయూరకేణ సహ అగ్రతో గచ్ఛ, అహ మపి వైశంపాయన మాలోక్య అనుపద మేవ తే తురంగమైః పరాగతః' ఇత్యాదిశ్య 'యదాజ్ఞాపయతి దేవ' ఇతి కృతనమస్కృతౌ త్వరితగమనసంవిధానాయ నిష్క్రాంతే మేఘనాదే 'దేవ! కి మతఃపరం విలంబేన'ేత్యభిధాయ మేఘనాదనిర్గ మనానంతరం గమనప్రణామోత్థితం కేయూరకం సస్నేహ మాహూయ

1. మేవం పత్రలేఖామప్రాక్షీత్.

సబాష్పయా దృష్ట్వా పునః పున రాలోక్య పరిష్వజ్య చ సపులకాభ్యాం దోర్భ్యాం ఆత్మకర్ణాదపనీయానేకవర్ణరుచిరం సందేశ మివ కర్ణాభరణ మన్యకర్ణే కృత్వా కంఠాగతబాష్ప [1]గద్గదికాక్షర మవాదీత్.— కేయూరక! త్వయా తు మే దేవీసందేశో నానీత ఏవ, తత్కిం తవ హస్తే తద నురూపం ప్రతిసందిశ్యాప్యపూర్వం!, విజ్ఞాపయితవ్యా దేవీ, తత్రాపి కి మలీకలజ్జాజాలభారోద్వహనేన త్వా మాయాసయామి, యాత్యేవ పత్రలేఖా దేవీపాదమూలమ్, ఇయం విజ్ఞాపయిష్యతి' ఇత్యభిధాయ దేవాతర్కితోపనతాత్మవిరహపీడా మమంగళశంకయా కృతయత్నా మపి బాష్పవేగ మపారయంతీం సంధారయితు [2]ముత్ఫుల్లాబద్ధలక్షశూన్యదృష్టిసంచారణాం చరణపాతాభిముఖీం పత్రలేఖాం ప్రణయేనాభిముఖీ భూత్వా బద్ధాంజలి రభాషత

'పత్రలేఖే! సాంజలిబంధేన శిరసా ప్రణమ్య మదీయేన విజ్ఞాప్యా దేవీ కాదంబరీ,-యేన [3]సర్వాభిలషణీయేన తథా ప్రథమదర్శనే నాపి వత్సలత్వా త్స్వభావస్య దర్శితప్రసాదాతిశయాం దేవీం ప్రణామే నాప్యసంభావ్యాగచ్ఛతాం సర్వఖలానాం ధురి లిఖితేన ప్రజ్ఞా జడతయా-జ్ఞానం మౌర్ఖ్యేన-ధీరతా తారళ్యేన-స్నేహలతా రౌక్ష్యేణ-గౌరవం లఘుతయా - ప్రియంవదతా పారుష్యేణ-మృదుహృదయతా నైష్ఠుర్యేణ-స్థైర్యం సం(చం)చలతయా-ధైర్యం భీరుతయా-దయాళుతా నిస్త్రింశత్వేన-ఆర్జవం మాయాజాలేన - సత్యవాదితా అలీకకాకుసంపాదనేన దృఢభక్తితా అవజ్ఞానేన - పేశలతా కౌటిల్యేన-లజ్జా ధార్ష్ట్యేన-ఔదార్యం తుచ్ఛతయా-దాక్షిణ్యం(అ)మహానుభావతయా-ప్రశ్రయోఽభిమానేన-కృతజ్ఞతా కృతఘ్నతయా - శీలం పౌరోభాగ్యేణ-సర్వగుణా ఏవ దోషైః పరివర్తితాస్స కథ మి వాపరం గుణ మవలంబ్య పునః పరిగ్రహాయ విజ్ఞాపయతు ?, కేన వాఽంగీకరోతు దేవీ ?, కి ముపదర్శితాలీకాత్మాప్నేన న ప్రతారితం దేవ్యా హృదయ మితి?, కిం ప్రకృతిపేశలం హృదయ మపహృత్య నాపక్రాంతోఽస్మీతి?, కి మియం ప్రాణసందేహ

---

1. గద్గదికగృహ్యమాణాక్షర. 2. ముత్ఫుల్లా. 3. సర్వఖలానాంధురిలేఖనీయేన తథా ప్రథమదర్శనేపి.

కారిణీ నిష్కారుణేన శరీరావస్థా నోపేక్షితేతి?, కి మహ మస్యా స్పంది
శామి న కారణ మితి?, ఏతత్సర్వదోషాశ్రయేణాఽప్యనువృత్త్యా చరణా
వారాధితా వితి వా, త దేవమాత్మనా సర్వగుణవిహీనస్యాపి మే దేవీ
గుణా ఏవావలంబనమ్, ఇయ మేవ తే స్వభావసరసా దూరస్థమపి మాం
మదనహుతభుజా దహ్యమానం రక్షత్యేవసరళతా, ముహుర్ముహు[1]రా
హ్వాయత్యేవ స్నేహలతా,ఆనయత్యేవస్థిర ప్రజ్ఞతా, ఢౌకయత్యేవదక్షి
ణతా [2]అభ్యుప పద్యత ఏవ వత్సలతా,చరణపతితం న నిర్భర్త్సయ త్యేవ
మృదు హృదయతా, ఉత్థాప్య సంభావయ త్యేవ మహానుభావతా, ఆలప
త్యేవ ప్రియవాదితా, దదాత్యేవ హృదయేఽవకాశ మత్యుదారతా,
యచ్చ తథాపి గత్వా నిర్లజ్జహృదయః పున ర్వదనదర్శనదానసాహస
మంగీకరోమి అత్రాపి సత్ప్రకృతయో దేవీప్రసాదా ఏవ కారణమ్,ఏతే
హి విశదత్వా దుదారభావా త్సంగతత్వా చ్చ క్షణపరిచితా అపి సమా
రోపిత జీవిత ప్రత్యాశాః న కించి న్న కారయంతి, స్మారయంతి సేవ్యతాం
దేవ్యాః, చరణపరిచర్యాయై సముత్సాహయంతి, శిక్షయంతి సేవాచాతు
ర్యం, ఉపదిశంతి ఆరాధనోపాయాన్, చాటుకారో భవేత్యసకృదాజ్ఞా
పయంతి, ఏవం స్థీయతా మితి స్వయ మే వోపదర్శయంతి,ముఖావలో
కిత మకాలోపసర్పణకోప మనునయంతి, పరితోషావసరేఽనుగృహ్ణంతి,
గుణానువాదేన లజ్జాపసృతం హఠా దాకృ ష్యోపసర్పయంతి, నాన్యత్ర
క్షణ మపి దదత్యవస్థాతుం, అపి చైతేఽనుగ్రాహకత్వా దే వాపరి
త్యాజ్యాః, గురుత్వాదేవ కృతావష్టంభాః, విస్తీర్ణత్వా దేవ అలంఘ
నీయాః, ప్రభూతత్వా దేవాఽపరిహార్యాః, త దేభి రహం వినాఽప్యాగ
మనాజ్ఞయా సుదూర మపక్రాంతోఽపి బలా దేవాకృష్య దేవీపాద
మూల మానీయ, ఇతి. యయా చానపేక్షితగమనాజ్ఞయా నిర్యంత్ర
ణత్వా ద్గతోఽహ మితి విజ్ఞప్తం సైవ వాణీ విజ్ఞాపయతి, యథా చ
మే [3]నిష్ఫల మాగమనం భవతి జగ ద్వా శూన్యం తథా దేవ్యాత్మసం
ధారణా యాత్మ నైవ యత్నః కార్యః'.

ఇతి సందిశ్య పున రాహ.—'పత్రలేఖే! త్వయాపి యాంత్యాఽ
ధ్వని న మద్విరహపీడాభావనీయా,నశరీరసంస్కారేఽనాదరః కరణీయః,

---

1. రాహ్వయతి. 2. అభిపద్యత ఏవ. 3. న నిష్ఫలం.

నాహారవేలాఽతిక్రమణీయా, న యేన కేనచిదజ్ఞాతేన పథా యాతవ్యం,
న యత్ర తత్రైవానిరూప్యాస్థాతవ్య ముషితవ్యం వా, న యస్య కస్యచి
దపరిజ్ఞాయమానస్యాంతరం దాతవ్యం, సర్వదా శరీరే ప్రమాదినా
భావ్యం, కిం కరోమి?, త్వత్తోఽపి మే వల్లభతరా దేవీప్రాణా, యేనైవ
మేకాకినీ తేషాం సంధారణాయ విసర్జితాసి, అపి చ మమ జీవిత మపి
తవైవ హస్తే వర్తతే, [1]తదాత్మాయత్తేన పరిరక్షణీయః' ఇత్యుక్త్వా
సస్నేహం పరిష్వజ్య కేయూరకం చ పున స్తదవధానదానాయ సంవి
ధాయ మహాశ్వేతాశ్రమం యావ త్పున స్త్వయా నయైవ [2]సహా మ
న్నయనాయాగంతవ్య మి త్యాదిశ్య వ్యసర్జయత్.

నిర్గతాయాం చ కేయూరకేణ సహ పత్రలేఖాయాం కిం శీఘ్ర
మేతే యాస్యంతి నేత్యంతరా వాగచ్ఛతాం విలంబ ఉత్పత్స్యతే న
వేతి కియద్భి ర్వా దివసైః పరాపతిష్యంతీ త్యనయైవ చింతయాశూన్య
హృదయః క్షణమివ స్థిత్వా స్కంధావారవార్తాస్ఫుటీకరణాయ
వార్తాహారం విసృజ్య బహుదివసాంతరితదర్శనస్య వైశంపాయనస్య ప్రత్యు
ద్గమనాయాత్మానం మోచయితుం పితుః పాదమూల మగాత్. తత్ర
చోభయతః ససంభ్రమాపసృతప్రతీహారమండలవితీర్ణవిస్తీర్ణాలోకన
మార్గో దూరాదే వాపసవ్యజానుకరతలావలంబితవిమలమణికుట్టిమో
దరసంక్రాంతప్రతిమో ద్విగుణాయమానాయతకుంతలకలాపః పితుర
ప్రణామ మకరోత్.

అథ తారాపీడ స్తథా దూరత ఏవ కృతప్రణామం చంద్రా
పీడ మాలోక్య నిర్భరస్నేహగర్భేణ సలిలభరమంథరేణ నవజలధరధ్వని
గంభీరేణ స్వరేణ ధీరం '[3]ఏహి' ఇత్యుక్త్వా ససంభ్రమప్రధావితమపి
సంభావితశుకనాసప్రణామ ముపసృత్య పార్శ్వే భూమావేవ సముపవి
శంత మాకృష్య హఠా త్పాదపీఠే సముపవే శ్యాపరిసమాప్తావలోకన
స్పృహేణ చక్షుషా సుచిర మాలోక్య స్యోపారూఢయౌవనభరాభి
రామతరాణ్యంగ ప్రత్యంగాని పాణినా స్పృష్ట్వా దర్శయన్ శుకనాస
మవాదీత్.—'శుకనాస! పశ్యైయ మాయుష్మత శ్చంద్రాపీడ స్యోత్సర్పి
ణీ మహానీలమణిప్రభేవ కనకశిఖరిణో గండమండలోద్భాసినీ మద

1. తన్నియతం త్వయాత్మాయత్తేన. 2. సహానయా. 3. ఏహ్యేహీత్యాహూయ.

లేఖేవ గంధద్విపస్య ఉపహితకాంతి [1]పరభాగా లక్ష్మచ్ఛాయేవ చంద్ర
మసో వికాసశోభాపేక్షిణీ మధుకరావలీవ కమలాకరస్య రూపాలేఖ్యో
న్మీలనకాలాంజనవర్తికా తారుణ్యభరజలధరోద్దామ శ్యామికోజ్జ్వల
త్కందర్పప్రదీపకజ్జలశిఖా స్ఫురత్ప్రీతాపానలధూమరాజీ మకరధ్వ
జోపవనతమాలవల్లీ మనోభవవికారదోషారంభ బాలతిమిరోద్గతిరు
ద్వాహమంగళభ్రూసంజ్ఞా శ్మశ్రురాజిలేఖా సమంతాత్సముద్భిన్నా,
వివాహమంగళయోగ్యాం దశామారూఢోఽయం, తద్దేవ్యా విలాస
వత్యా సహ సమ్మంత్ర్యాభిజనరూపా నిరూప్యతాం కాచి [2]జ్జగతీపతి
కన్యకా, దృష్టం హి దుర్లభదర్శనం వత్సస్య వదనం, సంప్రతి వధూముఖ
కమలదర్శనే [3]నానందయ మే ఆత్మానమ్' ఇత్యుక్తవతి తారాపీడే శుక
నాసః ప్రత్యువాచ.

'సాధు చింతితం దేవేన' అనేన తు సహృదయేన హృదయే సమా
రోపితా ఏవ సర్వవిద్యాః, సంభావితా ఏవ సర్వాః కలాః, స్వీకృతా
ఏవ సర్వాః ప్రజాః, గృహీతా ఏవ సర్వదిగ్వధూనాం కరాః,
స్థాపితైవ నిశ్చలా కుటుంబినీపదే రాజలక్ష్మీః, ఊఢైవ చతురుదధి
మేఖలాకలాపభూషణా భూః, కిమపర మవశిష్యతే య దనేన న పరి
ణీయతే' ఇత్యభిహితవతి శుకనాసే లజ్జావనమ్రవదనశ్చంద్రాపీడశ్చకార
చేతసి—'అహో! సంవాదో యేన మే కాదంబరీసమాగమోపాయచి
న్తాసమకాల మేవ ఈదృశీ తాతస్య బుద్ధి రుత్పన్నా, తద్యదుచ్యతే, అం
ధకారే ప్రవిష్టస్యాలోకో వనగహనప్రవిష్టస్య దేశికదర్శనం మహార్ణవ
పతితస్య యానపాత్రాభ్యాగమో మ్రియమాణ స్యోపరి అమృతవృష్టి
రితి, తదేవాపతితం మయి, సర్వథా వైశంపాయనదర్శనమాత్రకాంతరి
తా వర్తతే మే కాదంబరీప్రాప్తిః, [4]ఇత్యేవ చంద్రాపీడే క్షితిపతి
రుత్తస్థా ఉత్థాయ చ త మేవ వినయావనమ్రపూర్వకాయం సమవలం
బ్యాంసదేశే సకలమేదినీభారోద్వహనగురుణా దోర్దండేన శనైస్సం
చరన్ శుకనాసే నానుగమ్యమానో విలాసవతీభవన మగమత్. గత్వా
చ ససంభ్రమకృతాభ్యుత్థానా మిందూదయావలోకనవిలోలా మివ

1. కలిపర. 2. జగతిరాజకన్యకా. 3. నానందయామ. 4. ఇత్యేవం చింతయత్యేవ.

సముద్రవేలాం విలాసవతీ మూర్ధ్న్యస్థితఏవావాదీత్ — దేవి! పశ్యైషా
త్వ మపి చ వధూముఖావలోకనసుఖస్య కృతో నోత్తామ్యసీత్యుపా
లభమానేవ దేవీం వత్సస్య యౌవనభారారంభసూత్రపాతరేఖా ఆవ
యోస్తారుణ్యదుర్విలసితేచ్ఛావినివర్తనాజ్ఞావిజృంభమాణా శ్మశ్రురాజి
శోభా వివాహమంగళసంపాదనాయాదిశతి, త్వమపరం కి మాదిశసీ
తి ప్రష్టవ్యా తదాదిశతు దేవీ, కథ్యమానేఽపి కిమపర మద్యాపహ
రసి వదన మన్యతో వ్రీడయా, పృష్టా వా కర్తవ్యం నాజ్ఞాపయసి, వర
మాతాసి సంవృత్తా, జానామి చంద్రాపీడ స్యోపర్యప్రీతి రేషా యదే
వ మేతత్కార్యే ష్వనాదరోఽవధీరణా చ' ఇ త్యేవం విధై ర్నర్మప్ర
ాయై రాలాపైః సుఖాయమానచేతా శ్చిర మివ స్థిత్వా శరీరస్థితిసంపాద
నాయ నిరగాత్.

చంద్రాపీడోఽపి శుకనాసముఖే నైవ వైశంపాయనప్రత్యుద్గమ
నాయాత్మానం మోచయిత్వా జననీభవన ఏవ నిర్వర్తితశరీరస్థితి ర్వై
శంపాయనప్రత్యుద్గమనసంవిధానవినోదే నైవ తం దివస మనయత్.

అవతీర్ణాయాం చ తస్యాం యామిన్యాం సుహృద్దర్శనోత్సుక్యే
న శయనగతోఽపి జాగ్రదేవ సమధిక మివ యామద్వయం స్థిత్వోపరి
వర్తయద్భి రివ స్వకాంత్యా నీలిమాన మంబరతలస్య అపహరద్భిరివహరి
తతాం తరుగహనానాం అధస్తా దపి ఛిద్రయిత్వేవ ప్రవిశద్భి ర్నిర్వాప
యద్భి రివ తరుతలచ్ఛాయాం దరీగహనకుంజోదరేష్వపి నిలీనం తిమిర
మఝూంత్యేవ ప్రవిశ్యోత్పాటయద్భి ర్వివరప్రవేశవ్యాజేన చ రసాతల
మివ ప్రవేష్టు మారబ్ధై రన్యథా పునర్ధవళయద్భి రివ ధవళతాం సౌధా
నాం ఉద్ధూళయద్భి రివ కర్పూరరేణునా దిఙ్ముఖాని లింపద్భి రివ సాంద్ర
చందనద్రవేణ యామినీ మున్నామయద్భి రివ మేదినీ ముపనయద్భి రివ
ద్యాం సంక్షిపద్భిరివ తారకాగ్రహనక్షత్రమండలాని విస్తారయద్భి రివ
సరిత్పులినాని పృథక్పృథక్కమలవనా న్యుత్పీడ్యైవ ధారయద్భి రివ
ఉద్దళితదళవికాసానేకీకుర్వద్భి రివ కుముదాకరా నపి చ పర్యస్తై రివ
శిఖరిశిఖరేష్వావర్జితై రివ జలతరంగేషు ప్రాసాదమూర్ధసు పిండీభూయ

వహద్భి రివ రథ్యాముఖేషు తరద్భి రివ జలతరంగేషు ప్రసారితై రివసై
కతస్థలేషు హంససార్థైః సహైకీభూతై రివ సంవిభక్తై రివ చంద్రాశ్రయ
ప్రసుప్తకామినీకపోలలావణ్యేన క్షాళితై రివ చంద్రకాంతచ్యుతజల
ధారాసహస్రై స్తథా చ గర్భగృహేష్వప్యవిహతప్రవేశై ర్దంత
వలభీభ్యోఽపి లబ్ధపరభాగైః పద్మినీపత్రషండేష్వపి అఖండితధవళి
మభి రారామేష్వపి దివసబుద్ధి ముత్పాదయద్భిగ పరస్పరోద్భిన్న క్రమే
ణోద్గిరద్భి రివ ఆవర్జయద్భిరివ విక్షిపద్భి రివ విస్తారయద్భిరివ ప్రవర్తయ
ద్భి రివ వర్షద్భి రివ సర్వజ్యోత్స్నాప్రవాహం కాదంబరీసమాగమత్వ
రాదానాయ స్మరసర్వాస్త్రమోక్ష మివ కుర్వద్భి శ్చంద్రపాదై ర్ద్విగు
ణీకృతగమనోత్సాహో గమనసంజ్ఞాశంఖనాదాయాదిదేశ.

అథ గగనతలలబ్ధవిస్తారో విజృంభమాణఇవ దిక్కుంజేష్వావర్త
మాన ఇవాభ్రంలిహనగరీప్రాకారమండలాభ్యంతరేషు సమారోహ
న్నివోత్తుంగగోపురాట్టాలకశిఖరాణి వలన్నివ హర్మ్యాంతరాళేషు విక
సన్నివ చతుష్కచత్వరేషు ప్రసరన్నివ రాజమార్గేషు పరిభ్రమన్నివ
భవనసంకటేషు ప్రవిశన్నివ ఉద్యానగగహ్వరేషు సంమూర్ఛన్నివ
ప్రాసాదకుక్షిషు తత్క్షణప్రతిబోధితానాం గృహసరోజినీసారసానా
మనువర్త్యమాన ఇవ తారతరదీర్ఘేణ రణితేన విచ్ఛిద్యమాన ఇవ ము
హుర్ముహుస్స్వభావగద్గదేన భవనకలహంసానాం కలరవేణ నిర్ధార్య
మాణ ఇవ చ శ్రోత్రప్రవేశినా గమనవేలాప్రణామసమ్భ్రాంతస్యవా
రాంగనాజనస్య చల[1]చపలనూపురరశనాగుణకలకలేన తారదీర్ఘతరః శం
ఖధ్వని రుదతిష్ఠత్. అనంతరం చ ఉత్థాప్యమానై శ్చోత్థితై శ్చాకృష్య
మాణై శ్చాకృష్టై శ్చారోప్యమాణపర్యాణై శ్చ పర్యాణితై శ్చానీ
యమానై శ్చానీయమానై శ్చ విలభ్యమానై శ్చాచ్ఛిద్యమానై శ్చా
గచ్ఛద్భి శ్చాగతై శ్చ పూజ్యమానై శ్చ పూజితై శ్చ పఙ్క్తిస్థితై
శ్చ వాహ్యమానై శ్చ తిష్ఠద్భి శ్చా ప్ర తి పా ల య ద్భి శ్చ ని ష్ప
తద్భి శ్చా పర్యాప్తరాజద్వారాంగణై రప్రభూతచత్వరై ర్నిస్తి
లితసకలరథ్యాంతరతయాఽంతర్బహి శ్చ సంకటాయమాననగరీ

1. వలయ.

విస్తారై స్తురంగమసహస్రైః తత్క్షణం కుంతవనమయ మివాంతరిక్షం ఖురరవమయీవ మేదినీ హేషారవమయానీవ శ్రోత్రవివరాణి ఫేనపిండస్తబకమయ మివ యువరాజభవనద్వారాంగణం ఖలీనరవమయ్య ఇవ దశదిశోఽశ్వాలంకారరత్నప్రభామయా ఇవ భవనశశాంకరశ్మయః. అచిరాచ్చ గృహీతసమాయోగోఽంగణగత మింద్రాయుధ మారుహ్య పురస్తా చ్చలితే వాలోకహేతోః ద్వితీయచంద్రమండలేనేవ హంసధామ్నా మంగళాతపత్రేణా వేద్యమాననిర్గమో యథాదర్శన మిత స్తత [1]స్సమాగతై రేవ ప్రణమ్యమానో రాజపుత్రసహస్రైః ప్రసుప్తపురజనతయా సంబాధేనాపి రాజవర్త్మనా బహులత్వా త్తురఙ్గమబలస్య కృచ్ఛ్రలబ్ధసంచారః కథం కథ మపి నిర్జగామ నగర్యాః నిర్గత్య చాదూరత ఏవ నిర్భరత్వాత్ జ్యోత్స్నాపూరస్యాచ్ఛతయా దుర్విభావపానీయా మ ప్యుపరి కలకూజితానుమీయనోత్రస్తహంససార్థోత్ప్లల వ్యతికరాం పులినాయమానా మివ సర్వతో జడతరతరంగానిలస్పర్శమాత్రోపలక్ష్యపలిలసన్నిధి ముత్తీర్య శిప్రా మతిప్రభూతత్వా దసంకటత్వా చ్చ వర్ధయ తేవ గమనోత్సాహ మతివిస్తీర్ణే నాపి పునర్విస్తారితే నేవ చంద్రపాదై ర్దశపురగామినా మార్గేణ ప్రావర్తత గంతుం.

అథోహ్యమానై రివ రయవాహినా సకలదిఙ్ముఖప్రసృతేన జ్యోత్స్నాజలస్రోతసా వైశంపాయనాలోకనత్వరితస్య చంద్రాపీడమానస స్యైవ తుల్యం వహతో జంఘానిలే నేంద్రాయుధస్య ఆకృష్యమాణై రివ వాజిభి స్తావ త్యే వాపరరాత్రవేలయా యోజనత్రితయ మేవాలంఘయత్ అథాధ్వశ్రమాపహారణా యేవ ప్రవృత్తే వాతు మాహ్లాదకారిణినిర్భరజ్యోత్స్నాజలావగాహాదార్ద్రా[2]ద్ధిస్పర్శేఽవశ్యాయశీకరాకర్షిణి [3]రయలులితవివిధవనపల్లవానిలవీజితే వినిద్రకుముదినీపరిమళనలగ్నపరిమళే పరిమళాహితజడిమ్ని రజనీవిరామపిశునే మాతరిశ్వని క్రమేణ చాపరదిగ్వధూవదనచుంబిని తదా కల్ప[4]కే నేవ దుర్విషహశర్వరీవిరహచింత యే వాసన్నదినకరోదయవిషాదే నే వా ప్రదోషా దుత్తానితముఖైః కుముదరాశిభి రాపీయమానస్య ధామ్నః పరిక్షయే

---

1. స్తురంగగతై రేవ. 2. తృతన. 3. రజోలులిత. 4. కాలేచ.

ణేవ సర్వాంబరసరః పయః పాయిపయోదవిభ్రమాశ్వరజః [1]సంఘాతే
నేవ పాండుతా ముపగతవతి చంద్రబింబే ప్రత్యగ్రగగనలక్ష్మీవియోగ
సంతాపోజ్ఝితే ధవలోత్తరీయాంశుక ఇవ శశాంక లగ్నే గళతి చంద్రి
కాలోకే అపరజలధిపాతినా జ్యోత్స్నా జలప్రవాహేణేవ సహసాపేన
బుద్బుదావలీష్వివ న స్పృశంతీషు తారకాపంక్తిషు గళదవశ్యాయ
సలిలక్షాళనా దివశనైశ్శనై [2]శ్శిథిలితముక్తాగౌరం జ్యోత్స్నానుభావ ము
త్సృజంతీష్వాశాసు పునర్విభావ్యమాన సహజశ్యామకాంతిషు సలిలా
దివోన్మజ్జత్సు తరులతావిటపేషు సముల్లసతి పూర్వదిగ్వధూకర్ణ
పూరరక్తాశోకపల్లవేఽంబరసరస్తామరసే దివసముఖకరికుంభసిందూర రేణౌ
తరణిరథరక్తధ్వజాంశుకే సంధ్యారాగే సంధ్యాతప [3]పరిగతే ష్వాల
గ్నదావానలేష్వివ వయస్సంఘాతై ర్జనితారావ ముత్సృజ్యమానేషు
నివాసపాదపేషు సశేషనిద్రాలసై శ్చిరప్రసారణావిశదజంఘాంఘ్రిభి
ర్హాశాదాకృష్టదీర్ఘపదసంచారిభి ర్మృగకదంబకై రున్ముచ్యమానాసు ఊష
రశయ్యాసు ఇచ్ఛావఖండితోత్ఖాతపల్వలోపాంతప్రరూఢ ముస్తాగ్రంథి
ష్వరణ్యగహ్వరాభిముఖేషు వరాహయూథేషు నిశావసానప్రచార నిర్గ
తైర్గోధనై రితస్తతో ధవళాయమానాసు గ్రామసీమాంతారణ్య
స్థలీషు ఆలోక్యమానజనపదవినిర్గమేషు ప్రసూయమానేష్వివ గ్రామే
షు యథార్కకిరణావలోకోద్గమం చోన్నామ్యమాన ఇవ పూర్వదిగ్భా
గే సముత్సార్యమాణాస్వివాశాసు అపసార్యమాణేష్వివారణ్యేషు
విస్తార్యమాణాస్వివ గ్రామసీమాసు ఉత్తానీభవత్స్వివ పలలాశయేషు
అవచ్ఛిద్యమానేష్వివ శిఖరిషు ఉద్ధ్రియమాణాయామివ మేదిన్యామ
దృశ్యతామివోపయాంతీషు కుముదినీషు తిరోధానకారిణీం నీలతిర
స్కరణీమివ కరై రుత్సార్య తిమిరమాలాం విరహవిధురాం కమలినీమి
వాలోకయితు ముదయగిరిశిఖర మారూఢే భగవతి సప్తలోక
చక్షుషి సప్తవాహే విహాయస్తల ముద్భాస్య దిగంతరాణ్యుద్భాసయ
స్తీషు సకలజగద్దీపికాసు దివసకరదీధితిషు దృష్టిప్రసరక్షమాయాం సహ
సైవాగ్రతోర్ధ్వగవ్యూతిమాత్ర ఇవ రాత్రిప్రయాణకాయాతం అన్తః

1. సంఘాతోపఘాతే నేవ. 2. ర్గలిత. 3. చరితాంతేషు.

క్షోభభీతేన రసాతలే సే వోద్గీర్యమాణ మశేషసంఘాత భరయా మేది
న్యేవ విక్షిప్యమాణం పర్యాప్తప్రమాణాభి ర్దిగ్భి రివ సంహ్రియమాణ
మపరిమాణరజోనిరోధాశంకితేన గీర్వాణవర్త్మ నేవా వకీర్య మాణ
[1]మర్కకిరణాలోకే నేవ సహసా[2]వి స్తీర్ణ మాయామితాయతతరదృష్టిభి
రపి అదృష్టపర్యంత మనుజీవిభూభృచ్ఛతసహస్ర[3]శిలికావష్టంభం సం
చారిణం ద్వితీయ మివ మేదినీసన్నివేశం అఖిలవాహినీప్రవేశగంభీరం
ప్రాణిమయమ పర పార మష్టమ మివ మహాసముద్ర ముద్రిక్తరజః
సంతతిపూరతయా చాపరిస్ఫుటవిభావ్యసర్వవృత్తాంత మపీత స్తతో వ
లితధవళకదళికోద్భాసితానేకకరిఘటాసహస్రసంకుల మవిరళబలబలా
కావలీవిభ్రాజితాంభోదసంఘాతం మూర్తిమంత మివ మేఘసమయా
రంభ మావాసభూమిగ్రహణసంభ్రమాభిధావితాసంఖ్యకరితురగనర
పరస్పరోర్మిసంబాధతయా అమందమంద రాస్ఫాలనలులితకల్లోలజాలా
కులస్య మహాజలధే ర్లీలయా నివిశమానం స్కంధావార మద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చాకరోచ్చేతసి.—'అహో! భద్రకం భవతి య దచిం
తితాగమన ఏవ ప్రవిశ్య వైశంపాయనం పశ్యా మి' ఇత్యేవం చింత
యిత్వా ఛత్రచామరాదిభిః స్వచిహ్నైః సహ నివారితాశేషరాజ
పుత్రలోకో జనవిశేషగ్రాహిభి స్త్రిచతురై స్తురంగమై రనుగమ్య
మానో మూర్ధాన మావృత్యోత్తరీయేణ రయవిశేషగ్రాహిణో
ద్రాయుధేన నానావ్యాపారవ్యగ్రసకలలోకమచింతిత ఏవ స్కంధా
వార మాససాద. ప్రవిశంశ్చ ప్రత్యావాసకం వహన్నేవ 'కస్మిన్
ప్రదేశే వైశంపాయనావాసః?' ఇతి పప్రచ్ఛ. తత స్తత్సన్నిహితాభిః
స్త్రీభి రితరత్వా దప్రత్యభిజ్ఞాయ యథారబ్ధకర్మవ్యగ్రాభి రేవోద్బా
ష్పశూన్యవదనాభి 'ర్భద్ర! కిం పృచ్ఛసి కుతో ఽత్ర వైశంపాయన' ఇ
త్యావేద్యమానే 'ఆః పాపాః, కి మేవ మసంబద్ధం ప్రలపథే'తి! శూన్య
హృదయ ఏవ తాః ప్రతారయ న్నంతర్భిన్నహృదయత్వా న్నాప
రాః పృచ్ఛన్నేవోత్త్రస్త ఇవ హరిణశాబకో యూథపరిభ్రంశ
విలోల ఇవ కరికలభకో ధేనువిరహా దుత్కర్ణ ఇవ తర్ణకో న కించి

---

1. మర్కాతపాలోకే నేవ. 2. విస్తీర్యమాణ. 3. కల్పితావష్టం.

త్పశ్యన్ న కించి ద్వదన్ న కించి దాలపన్ న కించి దాకర్ణయన్ న కించి న్నిరూపయన్ న క్వ చిత్తిష్ఠన్ న కించి దాధ్యాయన్ క్వాగతో౽స్మి? కి మర్థ మాగతో౽స్మి? క్వ చలితో౽స్మి? క్వ గచ్ఛామి? కిం పశ్యామి? కి మారబ్ధం? కా దిగ్గంతవ్యా మయా? కిం వా కరో మీతి సర్వ మే వాచేతయమానో౽ంధ ఇవ బధిర ఇవ మూక ఇవ జడ ఇ వావిష్ట ఇవ కటకమధ్యదేశం యావ త్తావ త్ప్రవిశే నైవ వేగే నావహత్.

అథేంద్రాయుధప్రత్యభిజ్ఞానాదావర్తి తై ర్వానుప్రధావిత రాజపుత్రలోకదర్శనాచ్చ దేవశ్చంద్రాపీడ ఇతి సమంతా త్ససం భ్రమప్రధావితానామచేతితో త్తరీయస్ఖలనానాం ఉద్బాష్పపరూక్ష దృష్టీనాం దూరాదేవ లజ్జయా ప్రణామక్రియయా చ సమ మే వావనమతాం రాజన్యసహస్రాణాం ముఖా న్యవలోక్య 'క్వవైశంపా యనః?, ఇ త్యపృచ్ఛత్, తత స్సర్వే సమ మేవ విచార్య అస్మిం స్తరు తలే అవతరతు తావ ద్దేవః తతో యథావస్థితం విజ్ఞాపయామః' ఇతి న్యవేదయన్. చంద్రాపీడస్య తేన తేషాం స్ఫుటాఖ్యానా దపి కష్ట తరేణ వచసా౽ంతశ్శల్యగర్భం స్ఫుటిత మివ హృదయ మాసీత్. కే వలం తత్కాలప్రణయినీ మూర్ఛా [1]సాధారణ మకరోత్. తురగా ద వతారితం చ కుథోపవిష్టం చ పితు స్సమవయోభి రనతిక్రమణీయైః మూర్ధాభిషిక్తపార్థివై ర్ధృత మాత్మానం తదానీం న [2]చేతితవాన్. ఉప లబ్ధసంజ్ఞో౽పి చ వైశంపాయనస్యాదర్శనా దాత్మన శ్చ (ఆత్మతత్త్వ)దర్శ నాత్కి మేతత్? క్వాహం వర్తే? కిం వా మ యైత చ్చరిత? మితి భ్రమా రూఢ ఇవ ముహ్యద్భి రి వేంద్రియై స్సర్వ మే వానుత్ప్రేక్ష్యమాణగ కేవలస్కంధావారాగమనే నైవ త స్యాభావా దన్య దసంభావయన్ దుర్విషహాపీడాభిహతేన చేతసా కిమారటామి? కిం హృదయ మవష్టభ్య తూష్ణీ మాసే? కి మాత్మాన మాహత్య హృదయాత్ప్రాణై ర్వియోజ యామి? కి మేకాకీ కాం చి ద్దిశం గృహీత్వా ప్రవ్రజామి? ఇతి కర్తవ్య తా మేవ నాధ్యగచ్ఛత్. అంతర్ద్రవ న్నివ దహ్యమాన ఇవ స్ఫుటన్నివ సహస్రధా దుఃఖేన చకార చేతసి.—'అహో! మే రమ్యో౽ప్యరమ

1. సా ధారణం (సా మూర్ఛా కేవలం ధారణం అకరోత్) 2. వేదితవాన్.

ణీయః సంవృత్తో జీవలోకః, వసంత్యపి శూన్యీభూతా పృథివీ, సచక్షు
షోఽప్యంధాః కకుభో జాతాః, సునిష్పన్న మపి హాతం జన్మ, సురక్షిత
మపి ముషితం జీవితఫలం, కం పశ్యామి?, క మాలపామి?, కస్మై విస్రం
భంకథయామి?, కేన సహ సుఖ మాసే?, కి మద్యాపి మే జీవితేన కా
దంబర్యాపి వా?, వైశంపాయనస్య కృతే క్వ గచ్ఛామి?, కం పృచ్ఛా
మి?, కమభ్యర్థయే?, కో మే దదాతు పున స్తాదృశం మిత్రరత్నం?, కథం
మయా తాతస్య శుకనాసస్య చాత్మా వైశంపాయనేన వినా దర్శయి
తవ్యః?, కి మభిధాయ చ తనయశోకవిహ్వలా (ంబా) మనోరమా వా
సంస్థాపయితవ్యా?, కిం భూమిః కాచి దసిద్ధా తాం సాధయితుం
పశ్చాత్ స్థితః?, ఉత నరపతిః కశ్చి దసంఘటిత స్తత్సంఘటనాయ పశ్చా
త్పరి లం(బి)భితః?, కచ్చిద్విద్యా కాచి దగృహీతా తాం గ్రహీతుం
మయోత్సంకలితః' ఇత్యేతాని చాన్యాని చాంతరాత్మనా చిర మధో
ముఖ ఏవ వికల్ప్య హృదయాస్ఫుటనా ద్విలక్ష మి వాపరాధిన మివ
మహాపాతకిన మివ ఆత్మానం మన్యమానో వదన మదర్శయన్ శనైః
కృచ్ఛ్రాదివ తా న ప్రాక్షీత్.

'మయ్యాగతే కిం కశ్చి దేవం పిథోఽంతరే సంగ్రామ ఉత్ప
న్నః, మహావ్యాధి ర్వా కశ్చి దాశుకారీ అసాధ్యరూపః సముపజాతః,
యే నైత దతర్కిత మేవ మహావజ్రపతన ముపనతమ్' ఇతి తే త్వేవం
పృష్టా స్సర్వే సమ మేవ కరద్వయపిహితశ్రుతయో వ్యజ్ఞాపయన్.—
'దేవ! శాంతం పాపం, దేవశరీర మివ సాగ్రం వర్షశతం ధ్రియతే
వైశంపాయనః' ఇతి. ఏత దాకర్ణ్య తూజ్జీవిత ఇ వానందబాష్పనిర్భరః
సంభావ్య తాన్ సర్వా నేవ కంఠగ్రహేణానాదీత్ —'జీవతో వైశం
పాయనస్యాన్యత్ర క్షణ మప్యవస్థాన మసంభావయతా మయైవం
పృష్టా భవంతః, తజ్జీవతీత్యేతాని తు తావ త్కర్ణే కృతా న్యక్షరాణి,
అధునా కింవృత్తమస్య యేనాఽసౌ నాగతః. క్వ వా స్థితః?, కేన వా
ప్రసంగేన స్థితః?, కథం వా తమేకాకిన ముత్సృజ్య యాతా భవంతః?,
కథం వా భవద్భి ర్బలాదపి నానీతోఽసా వి త్యేత దవగంతు ముత్తా
మ్యతి మే హృదయ' మితి. తే చైవం పృష్టా వ్యజ్ఞాపయన్ 'దేవ
శ్రూయతాం యథావృత్తమ్.

పృష్ఠతః స్కంధావార మనుపాలయద్భి శ్శనై శ్శనై ర్వైశంపాయనేన సహ భవద్భిరాగంతవ్య మిత్యాదిశ్య గతవతి దేవే తస్మిం స్తు దివసే సుగృహీతత్వా ద్యావసేంధనాదికస్యోపకరణజాతస్య న దత్త మేవ ప్రయాణం స్కంధావారేణ, అన్యస్మిన్నహని ఆహతాయాం ప్రయాణభేర్యాం సజ్జీక్రియమాణే సాధనే ప్రాతరేవాస్నాత్ వైశంపాయనోఽభ్యధాత్, 'అతిపుణ్యం త[1]దచ్ఛోదసరః పురాణే శ్రూయతే, తదస్మిన్ స్నాత్వా ప్రణమ్య చాస్యైవ తీరభాజి సిద్ధాయతనే భగవంతం [2]భవాభవప్రభుం మహేశ్వరం శశాంకశకలశేఖరం వ్రజామః, 'దివ్యజనసేవితా కేన కదా పునః స్వప్నేఽపి భూమి రియ మాలోకితా' ఇత్యభిధాయ చరణాభ్యా మేవాచ్ఛోద సర స్తీర మయాసీత్, తత్ర చాతిరమ్యతయైవ సర్వతో దత్తదృష్టిః సంచరన్నమరకామినీశ్రోత్రశేఖ రారోహణప్రణయోచితై స్తరంగానిలాహతివిలోలవృత్తిభిః కిసలయై రవిరళకుసుమమకరందలోభపుంజితానాం చ మత్తమధులిహాం మంజునా శింజితరవేణ దూరా దాహ్వయంత మివ మరకతమణిశ్యామయా ప్రభయాఽనులింపంత మివ సమం దశదిగ్భాగా నదత్తదివసకరకిరణ ప్రవేశతయా దివాఽప్యంతర్నిశీథ మివ బిభ్రాణం చిరపరిచితై రపి మేఘోద్గమాశంకయా ముహు ర్ముహు రున్ముక్తమధురకేకారవై ర్వనశిఖండిభి రుత్కంధరై రవలోక్యమానం పద మివ జలదకాలస్య ప్రతిపక్ష మివ సర్వసంతాపానాం నిజావాస మివ జడిమ్నో నిర్గమమార్గ మివ సురభిమాసస్య ఆశ్రయ మివ మకరధ్వజస్య ఉత్కంఠావినోదస్థాన మివ రతే రాస్పద మివ సర్వరమణీయానా మనవరతవలితసురభిశీతలాచ్ఛోదసర[3]స్తీరజమారుతాభివీజితాభ్యంతరశిలాతల మన్యతమం తటలతా మండప మద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చ త మతిచిరాంతరితదర్శనం భ్రాతర మివ తనయ మివ సుహృద మివ చానన్యదృష్టి ర్విస్మృతనిమేషేణ చక్షుషా విలోకయన్ స్తంభిత ఇవ లిఖిత ఇవ [4]సుచిర మూర్ధ్వ ఏవ స్థిత్వా అపారయన్నివాంగాని ధారయితు మాక్రమ్యమాణ ఇవ మూర్ఛయోన్ముచ్యమాన ఇవేంద్రియై ర్ధృతి త్యున్ముక్తాంగ స్సముపవిశ్య భూమావాకిమ

1. దచ్ఛోదాఖ్యం సరః. 2. భవానీప్రభుం. 3. స్తరంగమారుతాభి. 4. ఉత్కీర్ణ ఇవ పుస్తమయ ఇవ.

ష్యంతరాత్మనా స్మర న్నివానుధ్యాయ న్నివ న్నిర్వికార[1]హృదయో గళితలోచనపయోధారాసంతాన స్తూష్ణీ మధోముఖ స్తస్థౌ. తథావ స్థితం త మవలోక్యాస్మాక ముపపాది చేతసి చింతా, యేన కేన చిరపరి యంత ఏవ రసికహృదయాః పరిణామధీరమతయోఽపి. కిం పునః కుతూ హలాస్పదే ప్రథమే వయసి వర్తమానాః, తస్మాన్ని యత మయమస్యేమా మతిమనోహరాం భూమి మాలోక్య భావయతో హృదయవికృతి రీదృశీ జాతేతి, న చిరా చ్చ త మేవ మవదామ వయం, దృ(ష్టో)ష్టా దర్శనీ యానా మవధి రే(షః)షా, త దు త్తిష్ఠ, సంప్రతి నిర్వ ర్తయామః స్నాన విధిమ్, అతిమహతీ వేలా జాతా, సజ్జీభూతం సాధనం ప్రయాణాభి ముఖః సకలస్కంధావార స్త్వాం ప్రతిపాలయ న్నా స్తే కి మ ద్యాపి విలంబితే నేతి, స త్వేవ ముక్తోఽప్యస్మాభి ర శ్రు తాస్మ[2]దాలాప ఇవ జడ ఇవ మూక ఇవ అశిక్షిత ఇవ వక్తుం న కించి దపి ప్రత్యు త్తర మదాత్, త మేవ కేవల మనిమేషపక్ష్మణా నిశ్చల స్తబ్ధతారకేణ సంతతాశ్రుస్రోతసా లిఖితే నేవ చక్షుషా లతామండప మాలోకితవాన్.

పునః పునశ్చ అస్మాభి రాగమనాయ అనురుధ్యమాన స్తద్గ్రథిత దృష్టి రేవాస్మా న్ పరిచ్ఛేదనిష్ఠుర మాహస్మ—మయా తు న యాత వ్య మస్మా త్ప్రదేశాత్, గచ్ఛంతు భవంత స్స్కంధావార మాదాయ, న యుక్తం భవతాం చంద్రాపీడభుజబలపరిరక్షితం గతే తస్మి న్ మహా సాధనం గృహీత్వా అస్యాం భూమౌ క్షణ మప్యవస్థానం క ర్తుమ్, ఇ త్యుక్తవంతం చ త మకస్మా న్నామ కిం చి దస్య దైవా దేవవైరాగ్య కారణ ముత్పన్న మితి ఆశంక్య సానునయ మాగమనాయ పునః పునః ప్రతిబోధ్య తాదృశాసంబద్ధానుష్ఠానేన జాతపీడాః నిష్ఠుర మప్యభిహిత వంతో వయమ్, ఏవం న యుక్త మస్మాకం స్థాతుం, భవతః పున ర్దేవస్య తారాపీడ స్యానంతరా దార్యశుకనాసా ల్లబ్ధజన్మనో దేవ్యా విలాస వత్యా అంకలాలితస్య దేవేన చంద్రాపీడేన స హైకత్ర సంవృద్ధస్య తథా విద్యాగృహే మహతా యత్నే నైవం శిక్షితస్య యుక్త మిదం, య జ్జ్యేష్ఠే భ్రాతరి సుహృది వత్సలే భర్తరి జగన్నాథే చ గుణవతి

1. వదనోగళిత. 2. దీయాలాప.

చ భవతి సర్వ మర్పయిత్వా గతే తత్పరిత్యాగే నాత్రావస్థానం, కస్యా
పరస్యేదృశో యుక్తాయుక్తపరిచ్ఛేదః, తిష్ఠతు తావ దస్మాకం తవోపరి
స్నేహో భక్తి ర్వా, అస్మిం స్తు శూన్యారణ్యే భవంత మేకాకిన ము
త్సృజ్య గతా స్సంతో దేవేన చంద్రశీతలప్రకృతినా చంద్రాపీడే నైవ
కిం వక్తవ్యా వయం?, కి మన్యో దేవ శ్చంద్రాపీడోఽన్యో వాభవాన్?,
త దుస్మచ్యుతా మయం సమ్మోహః?, గమనాయ ధీ రాధీయతామ్', ఇత్య
భిహితోఽస్మాభి రీష దివ విలక్షహాసేన వదనే నాస్మా నవాదీత్.—
'కి మహ మేతా వదపి న వేద్మి య ద్గమనాయ మాం భవంతః ప్రబోధ
యంతి, అపి చ చంద్రాపీడేన వినా క్షణ మప్యహ మన్యత్ర న పార
యామి స్థాతుం, ఏషైవ మే గరీయసీ పరిబోధనా, తథాపి కిం కరో
మ్యనే నైవ క్షణేన సర్వత్ర విగళితం మే ప్రభుత్వమ్, తథాహి.—
స్మర దివ కిమపి మనో నాన్యత్ర ప్రవర్తతే, పశ్యం తీవ కి మపి న దృష్టి
రన్యతో వలతి, ఆసక్త మివ క్వాపి హృదయం కి మపి న జానాతి,
నిగళితా వివ అన్యత్ర పద మపి న దాతుం చరణా వుత్సహేతే, కీలి
తేవ చాస్మి న్నేవ స్థానే తను స్తదాత్మనా త్వహ మసమర్థో యాతుమ్,
అథ బలా ద్భవంతో మాం నినీషవః, తత్రాపి చలితస్యాస్మాత్ ప్రదేశా
దాత్మనో జీవితధారణం న సంభావయామి. అత్ర పున స్తిష్ఠతో య దేత
దంతర్హృదయే కి మ ప్యవసీయమానం పరివర్తతే మే యే నైవ విధృ
తోఽపి తే నై వావశ్యం ధార్యంతే ప్రాణా ఇతి చేతసి (మే,) త దలం
నిర్బంధేన, గచ్ఛంతు భవంతః, అనుభూయంతు యావజ్జీవ మాతృప్తే
శ్చంద్రాపీడముఖదర్శనసుఖమ్. అల్పపుణ్యస్య తు తన్మే ప్రాప్త మపి
కరతలా దేవ మాచ్ఛిద్య దైవేన నీతం' ఇ త్యభిదధాన శ్చకౌతుకా
'త్కి మేత ద్యేనైవం భాషసే నాయాసీ దేవాస్య చంద్రాపీడస్య స
మీప' మి త్యస్మాభిగ పునః పునః పృష్టోఽభ్యధాత్. 'లజ్జేఽహ మేవం
వక్తుం తథాపి శపామి వయస్యచంద్రాపీడ స్యైవ జీవితేన యది కిం చి
దపి జానామి య త్కేన కారణేన న శక్నోమి గంతు మితి, అపి చ
భవతా మపి ప్రత్యక్ష ఏ వాయం వృత్తాంతః, తద్వ్రజంతు భవంతః,
ఇ త్యుక్త్వా తూష్ణీ మభవత్.

ముహూర్తా దివ చోత్థాయ తేషు తేషు రమ్యతరేషు తరుతలేషు లతాగృహేషు సరస్తీరేషు తస్మింశ్చ దేవాయతనే కిమపి నష్టమి వాన్విష్య న్ననన్యదృష్టి ర్బభ్రామ, భ్రాంత్వా చ చిర మివ ఖిన్నాంత రాత్మా సనిర్వేద మూర్ధ్వం చ నిశ్వస్యాన్యతరస్మి న్లతాగహనే పున రుపవిశ్య తస్థౌ, వయ మపి కృతవీయత్నసన్నిధానా స్తత్ప్రతి బోధనా ప్రత్యాశయా స్థితా ఏవ గతవతి సమధిక ఇవ యామద్వయే శరీరస్థితి కరణా యాస్మాభి రభ్యర్థితః ప్రత్యువాచ. 'వయస్యచంద్రాపీడస్య ఖల్వమీ స్వజీవితా దపి వల్లభతరాః ప్రాణాః, త ద్యది బలా దపి పరి త్యజ్య మాం గచ్ఛంతి తథా ప్యేషాం సంధారణే మయా ప్రయత్నగ కార్యః, కిం పున రగచ్ఛతా మేవ చంద్రాపీడదర్శనే నైన చాహ మర్థీ న మృత్యునా తదభ్యర్థ నై వాత్ర నిష్ఫలే' త్యభిధాయోత్థాయ స్నాత్వా కందమూలఫలై ర్వనవాసోచితాం శరీరస్థితి మకరోత్, నిర్వ ర్తితశరీరస్థితౌ తస్మి న్వయ మపి కృతవంతః అనేనైవ క్రమేణ విస్మి తాంతరాత్మనో రాత్రౌ చ దివా చ కి మేత దితి తం వృత్తాంత మే వానుభావయంతో దినత్రయం స్థిత్వా నిష్ప్రత్యాశా స్తదాగమ నాన యనయో స్సుకృతబలసంవిధానం తత్పరికరం తత్ర స్థాపయిత్వా చాగతా వయమ్, యచ్చాగ్రతో న ప్రేషితః సంవాద స్తదేకం తావ దంతరా గచ్ఛతో దేవస్యాసౌ న పరావర్తత్యేవ, అపరమపి చిరా త్ప్రవిష్టమాత్ర స్యైవ దేవస్య మా పునరాగమనక్లేశోఽభూ' దితి.

చంద్రాపీడస్య తు తం స్వప్నేఽప్యనుత్ప్రేక్షణీయం వైశంపా యనవృత్తాంత మాకర్ణ్య యుగపదుద్వేగవిస్మయాభ్యామాక్రాంత హృదయ స్యోదపాది చేతసి:—'కిం పున రీదృశస్య సర్వపరిత్యాగ కారిణో వనవాసైకశరణస్య వైరాగ్యస్య కారణం భవేత్, స్వయం చ న పశ్యామి కించి త్స్ఖలితం, తాతప్రసాదా త్తు మా మివ త మపి చరణ తలలుఠితచూడామణయోఽర్చయంత్యేవ రాజానో మ మేవ తస్యాపి వాంఛాధికేషు సర్వోపభోగేషు న కించి దపి హీయతే, మ మేవ తస్యా ప్యాజ్ఞా న విహన్యత ఏవ,అహమపి సోఽపి ప్రసాదా న్కరో త్యేవ, మత్త ఇవ తస్మా దపి బిభే త్యేవాపరాధిజనః, మయీవ తస్మిన్నపి సర్వా

స్పంపదః, తమప్యాలోక్య మామివోత్పద్యతే స్పృహా లోకస్య,
అథాగచ్ఛం స్తాతే నాంబయా చార్య శుకనాసేన మనోరమయా చ
తనయస్నేహోచితేన సౌహార్దేన న సంభావితః, వినయాధిక్యేచ్ఛునా
తాతేన శుకనాసేన వా కించిత్ పీడాకర మభిహితం, తాడితో వా,
తత్రాపి నైవాసా వేవ[1]వంచనపిశునస్వభావో వా గురుజనాభక్తో వా
గుణోపాదానవిముఖో వా తరళచిత్తో వా యత్కించనకారి యః కశ్చి
దివ క్షుద్రప్రకృతి రాఢ్యపుత్రతాగర్వితో దుశ్శిక్షితో దుర్వినీతో వా
పుత్రైకతాదుర్లలితో వా యో జన్మనః ప్రభృతి సర్వప్రకారోపకారిణో
గురుజన స్యోపరి ఖేద మేవం కుర్యా దనుబంధాత్ విరమే ద్వా, ప్రశ
మస్య పీదృశస్య నైష కాలః, అద్యా ప్యసౌ విద్వజ్జనోచితే గార్హస్థ్య
ఏవ న నివేశితో దేవ పితృమనుష్యాణా మానృణ్య మేవనోపగతః,
అగత్వా చానృణ్య మృణత్రయేణ బద్ధః క్వ గతః?, న తేన పుత్రపౌత్ర
సంతత్యా వంశ (ః) ప్రతిష్ఠాం నీతః, నానంతక్షీణై ర్మహాక్రతుభి రిష్టం,
న సత్త్రకూప ప్రపాప్రాసాదతటాకారామాదిభిః ఆపూర్తైః కీర్తనై రలం
కృతా మేదినీ నాకల్పస్థాయి దిశో యాయి యశోపి ప్రకీర్ణం, న గుర
వోఽనువృత్త్యాసుఖం స్థాపితాః, న స్నిగ్ధబంధూనా ముపకృతం, న
ప్రణయినో విశేషవిభవతాం నీతాః, న సాధవః పరివర్ధితాః, నాను
జీవినః సంవిభక్తాః, నాభ్యాగతాః కృతా నిస్తృషః, నదృష్టాః శ్రుతా
వా అంగనాః, న జాతేన జీవలోక సుఖాన్యనుభూతాని, న తేన పురు
షార్థసాధనానాం ధర్మార్థకామమోక్షాణా మేకోఽపి హి ప్రాప్తః, కి
మేత త్తేన కృతమ్?'.

ఇత్యాక్షిప్తచేతాశ్చింతయం స్తస్మి న్నేవ తరుతలే స్థిత్వా
శూన్యహృదయోఽపి యథాక్రియమాణప్రసాద సమ్మానసంభావనా
సంభావితం విసర్జ్య సకల మేవ రాజక ముత్థాయ తత్క్షణకృత ముత్తం
భితతుంగతరతోరణాబద్ధ చందనమాలముభయపార్శ్వస్థాపితోత్పల్లవ
ముఖపూర్ణ హేమకలశం ద్వారాత్ ప్రభృతి సిక్తసమ్మృష్టభూమిభాగ
మంతర్బహి శ్చ ప్రకీర్ణసురభికుసుమప్రకర మిత స్తతః సంచరతా కర్మాం
తికలోకేన గృహీతవివిధభృంగా[2]రం మణిచామరతాలవృంతరత్న

---

1. స్నేవాలః పిశున. 2. రం మణిచామర.

పాదుకాద్యుపకరణపాణిభి ర్వారవనితాభి శ్చాకీర్ణం వితానతలవర్తినా
మదామోదాధివాసిత [1]దిఙ్మండలేన రాజహస్తినా గంధమాదనేన సనా
థీకృతైకపార్శ్వమపరపార్శ్వేఽపి కల్పితేన్ద్రాయుధావస్థాన ముపవా
హ్యకరేణుకాక్రాంతబాహ్యాంగణ మశేష ద్వారావస్థితబహువేత్రి
లోకం మహత్వా ద్గంభీరతయాఽనేకసత్వశరణతయా చ మహాజలనిధి
మనుకుర్వాణం, తథాహి, సవేలావన మివ యామికస్థితానేకకరిఘటాపరిక
రేణాంతఃప్రవిష్టమహాశైల మివ గంధమాదనేన సకల్లోల మివ సంచర
త్సంభ్రాంతకర్మాంతికలోకోర్మిపరంపరాభి స్సావర్త మివ ప్రాహారికజన
మండలావస్థానై స్సలక్ష్మీక మివ వరాంగనాభి స్సరత్న మివ మహాపు
రుషై స్సహంసమాల మివ సితపతాకాభి స్సఫేనపటల మివ కుసుమ
ప్రకరైః హారి మి వానంతభోగపరికరం కాయమాన మవిశత్.

ప్రవిశ్య చాగృహీతప్రతికర్మతయా మలినవేషాభి రుద్విగ్న
దీనముఖీభి రితస్తతో వారాంగనాభి ర్యామికలోకేన కర్మాంతికైశ్చ
ప్రణమ్యమాన స్తూష్ణీ మి వాలోకకారకేణేవ మదామోదే నావేది
తే నిస్పృష్టహస్త్యవృష్టి ర్గంధమాదనే శనై శ్శనై ర్వ్యాసభవన మయా
సీత్. తత్ర చాపనీతసమాయోగో విముచ్యాంగాని శయనీయే
[2]తనుతాలవృంతానిలేన సంవీజ్యమానోఽంగవాహకారిభి శ్శనై శ్శనై
రపనీయమానాగమనఖేద స్సకలరజనీప్రజాగరఖిన్నోఽపి చాప్రాప్తని
ద్రాసుఖో దుఃఖాసికయా పున రపి దుఃఖాంతరహేతుం చింతా మేవా
విశత్—'యది తావ దప్రతిముక్తస్తాతే నాంబయా వా మహతి శోకా
ర్ణవే నిక్షిప్యతా తనయవిరహశోకవిక్లబం తాతం శుకనాస మంబాం చ
మనోరమా మనాశ్వాస్యాస్మా దేవ ప్రదేశా ద్గచ్ఛామి తదా మయాపి
వైశంపాయన స్యానుకృతం భవతి, నివృత్య పున ర్గమనేచాముత్రీపతు
మాశంకతే మే హృదయం, తత్కింకరోమి? అథ వాఽస్థాన ప్రతిముక్తి
శంకా మే ప్రియసుహృదా ఆత్మానం మాం చ పరిత్యజతాఽప్యపరేణ
ప్రకారేణ గమనమప్యుత్పాదయతా కాదంబరీసమీపగమనోపా
యచింతాపర్యాకులమతే రుపకృత మేవ, త దధునా వైశంపాయన

---

1. దిగానసేన. 2. తరుతాల. 3. ఏవా. 4. దమా.

ప్రత్యానయనాయ యాంతం న తాతో నాంబాపి నార్యశుకనాసోఽపి నివారయితుం శక్నోతి మామ్, గతశ్చ వైశంపాయనసహితః తే నైవ పార్శ్వేనాగ్రతో గమిష్యామి' ఇతి నిశ్చిత్య తత్కాలకృతవైశంపాయన వియోగ దుఃఖం పరిణామసుఖ మౌషధ మివ బహు మన్యమానో ముహూర్త మివ స్థిత్వా విశ్రాంతసుఖైః రంగై రాపూరితేఽ[1]ప్యతీతార్ధయామశంఖే శరీరస్థితికరణాయోదతిష్ఠత్.

ఉత్థాయ చ యత్రైవ కాదంబరీ తత్రైవ వైశంపాయన ఇతి స్వధైర్యావష్టంభే నైవ సంస్తంభ్య హృదయం శూన్యాంతరాత్మా పునరేవ సంవర్జితరాజలోకః శరీరస్థితి మకరోత్ కృతాహారశ్చ అంతర్జ్వలితో మదనానలస్య వైశంపాయనవిరహశోకాగ్నే శ్చ బహిరపి సంతాపదానాయ సాహాయక మివ కర్తు ముపరి స్థిత శ్చాతికష్ట మష్టాస్వపి దిక్షు యుగప త్ప్రసారితకరః కరోమ్యయత్నే నైవ సంతాప మిత్యాకలయ్యేవ గగనతలమధ్య మారూఢే సవితరి ఆతపవ్యాజేన రజతద్రవమివోత్తప్త ముద్గిరతి రశ్మిజాలే నిర్భిద్య విశంతీష్వివ శరీర మాతపకణికాసు పుంజ్యమానప్రాణిసంఘాతాసు తలప్రవేశా త్సఙ్కటాయమానాసు పాదపచ్ఛాయాసు బహి రాలోకయితుం చా ప్యపారయంతీషు దృష్టిషు ఆలోకేషు జ్వల త్స్వివ దిఙ్ముఖేషు దుఃస్పర్శాసు భూమిషు నిస్సంచారేషు పథిషు సఙ్కటప్రపాకుటీరోదరోదపీతిపిండితేష్వధ్వన్యేషు [2]నాడీంధమశ్వాసాతురేషు స్వనీడావస్థాయిషు పత్త్రరథేషు పల్వలాంతర్జలప్రవేశితేషు మహిషబృందేషు అరవిందదళశకలకింజల్కవిచ్ఛురిత మిచ్ఛావిలోడితోత్త్రుటితబిసకాండచ్ఛేదదంతురం నిపానసరః పంక మారోహత్సు కరియూథేషు రక్తతామరసకాంతిషు లలనాకపోలోపాంతేషు దళితముక్తాక్షోదానుకారిణీషు విరాజమానాసు ఘర్మజలకణికావలీషు స్మర్యమాణాయాంచ జ్యోత్స్నాయాం గృహ్యమాణేషు తుషార[3]గణేష్వావాం(వాం)ఛ్యమానేప యోదకాలాభ్యాగమేఽభ్యర్థ్యమానే దివసపరిణామే ప్రదోషదర్శనాకాంక్షిషు హృదయేషు ఉత్థాయ సరస్తీరకల్పితమనవరతాపతజ్జలాసారసేకనివారితోష్ణకరకిరణసంతాప మేకసంతానా[4]మలధారావేగవాహిన్యా నిర్ఝరిణ్యేవ కుల్యయా పరిక్షిప్త

1. తృతీయార్ధయామ. 2. నాడింధమ. 3. గుణేషు. 4. వలీధారావర్ష వేగ.

మంతరాలంబితజలజంబూప్రవాళాహితాంధకార మామ్ముక్తకుసుమపల్లవ
లతావృతాఖిలస్తంభసంచయ మతనుహారిచందనచర్చార్ద్రం మరకత
శ్యామపద్మినీపలాశాస్తీర్ణసమస్తభూతల మామోదమానసరస్స్ఫటికతార
విందరాశిదత్తప్రకర మాకీర్ణసరసబిసకాండ మకాండకల్పిత ప్రావృట్కాల
మిత స్తతోవర్షంతీభిశ్శైవలప్రనాళమంజరీభిర్జలదేవతాభిరివ సద్యస్స్నా
నార్ద్రచికురహస్తాభి రుపగృహీతసురభికోమలజలార్ద్రకాభి రనాశ్యావ
చందనాంగరాగహారిణీభి ర్హారవలయమాత్రాభరణాభిరవతంసితబాలశై
వలప్రవాళాభిర్మృణాళతాళవృంతకర్పూరపటావాసహారిచందనచంద్ర
కాంతమణిదర్పణాద్యుపకరణపాణిభి ర్బహ్వీభిర్వారాంగనాభి రుపేతం
పరిభవస్థాన మివ నిదాఘసమయస్య నిదాన మివ శీతకాలస్య నివేశన
మివ వారివాహానాం తిరస్కార మివ రవికిరణానాం హృదయ మివ సరస
స్సహోదర మివ హిమగిరేః ప్రకృతి మివ తుషారస్య స్వరూప మివ
జడిమ్నః ఆవాస మివ విభావరీణాం ప్రభాత మివ దివసస్య జలమండప
మయాసీత్.

తత్ర చాతిరమ్యతయా క్షుభితమకరధ్వజోత్కలికాసహ్యవిష
మం జలాసారశిశిరతయా సంధుక్షితసుహృద్వియోగానలం మహా
సముద్ర మివ గంభీరం తం దివస మేకాకీ కథ మపి స్వధైర్యయానపా
త్రేణాలంఘయత్. లోహితాయమానాతపే చ సాయాహ్నే నిర్గత్య
బహళగోమయోపలేపహారితే మందమందమారుతాహతోత్తరళాయ
మానధవళే కుసుమప్రకరశోభిని వాసభవనాంగణే క్షణ మివాస్థానే
సమాసన్నపార్థివైస్సహ వైశంపాయనాలాపే నైవ స్థిత్వా ద్వితీయ
ఏవ యామే చలితవ్యం సజ్జీకురుత సాధన మితి ఆదిశ్య బలాధ్యక్షం
ఋక్షోదయ ఏవ విసర్జితాశేషరాజలోకో వాసభవన మధ్యవసత్.
అథాతిచిరాంతరితోజ్జయినీదర్శనోత్సుకో వినాపి ప్రయాణనాంద్యా
సకల ఏవ కటకలోకః [1]స్సజ్జీభూయ ప్రావర్తత గంతుమ్. [2]సద్యోఽవతర
న్నేవ తృతీయే యామే తురగకరిణీప్రాయవాహనేనానతిబహునా
రాజలోకేన సహ విరళకటకసమ్మర్దేన వర్త్మనా అవహత్. అథాధ్వ
నైవ సహ క్షీణాయాం యామవత్యాం రసాతలా దివోన్మజ్జత్సు సర్వ

1. సంవృత్య. 2. ఆత్మనాప్యలబ్ధనిద్రావినోదోఽవతర త్యేవ.

భావేషు ఉన్మీలంతీష్వివ దృష్టిషు పున రివాన్యథా సృజ్యమానే జీవ
లోకే విభజ్యమానేషు నిమ్నోన్నతేషు విరళాయమానేష్వివ వన
గహనేషు సంకుచత్స్వివ తరులతాగుల్మేషు గగనతల మారోహంత్యాః
పదే ఇవ (బహుల) లాక్షారసాలోహితే దివసశ్రియోఽవశ్యాయసేకా
న్నవపల్లవ ఇవోద్భిద్యమానే పూర్వాశాలతాయాః కమలినీరాగ
దాయిని దివసకరబింబే విస్పష్టే ప్రభాతసమయే కటకలోకే నైవ సహ
పరాపతితవా నుజ్జయినీమ్.

అథ దూరత ఏవ [1]ప్రభృతిద్వంద్వస్థితైశ్చ పుంజితై శ్చ పుంజ్య
మానై శ్చాలబ్ధమండలై శ్చోర్ధ్వై శ్చోపవిష్టై శ్చలితై శ్చ వలితై శ్చ
దత్తకతిపయశూన్యపదై శ్చ నివర్త్యమానై శ్చాగచ్ఛద్భి శ్చోన్ముఖై
శ్చాధోముఖై శ్చోద్బాష్పదృష్టిభిశ్చ వివర్ణదీనవదనై శ్చ మహాకష్టశబ్ద
ముఖరై శ్చ దుఃఖాధిక్యాహితమానై శ్చ మునిభి రపి ముముక్షుభి
రపి వీతరాగై రపి నిస్సంగై రపి నిఃస్పృహై రపి ఉదాసీనై రపి దుర్జనై
రపి స్నేహపరవశైః పితృభి రివ సుహృద్భి రివ స్నిగ్ధబంధుభి రివ చ
నగరీనిర్గతై రార్త్యా పృచ్ఛ్యమానం కథ్యమానం చ ఆకర్ణ్యమానం చ
విచార్యమాణం చానుభావ్యమానం చానువర్ణ్యమానం చ వైశంపా
యనవృత్తాంత మేవ సమంతా చ్ఛుశ్రావ.

శృణ్వం శ్చ చకార చేతసి—'బాహ్యస్య తావ జ్జన స్యేయ మీ
దృశీ సమవస్థా, కిం పున ర్యేనాసా వంకే స లాలిత స్సంవర్ధితో వా
బాలచాటవోఽస్యానుభూతాః, త దతికష్టం మే వైశంపాయనేన వినా
తాతస్య శుకనాసస్య అంబాయా మనోరమాయా వా దర్శనం'
ఇత్యేవం చింతయ న్నాసాగ్రనిహితోద్బాష్పదృష్టి రదృష్టసర్వవృత్తాంత
ఏవ వివేశోజ్జయినీమ్. అవతీర్య చ స రాజకులద్వారి విశన్నే
వార్యశుకనాసభవనం సహ దేవ్యా విలాసవత్యా 'గతో రాజే'తి
శుశ్రావ. శ్రుత్వా చ [2]నివృత్య తత్రైవ జగామ. గచ్ఛం శ్చ సమీప
వర్తి 'హా! వత్స! వైశంపాయన! అద్యాపి మదంకలాలనోచితో బాల

1. ప్రసృతి (ప్రసృతః పాణిః ప్రసృతిః, తస్యాః ద్వంద్వేన సంస్థితైః ఊర్ధ్వ
తమై ర్నియోజితాంజలిభిః ఇత్యర్థః.) 2. నివర్త్య.

ఏవాసి కథం త్వ మేకాకీ వ్యాళశతసహస్రభీషణే నిర్మానుషే తస్మిఞ్
శూన్యారణ్యే స్థితః?, కేన తే తత్రాపి సర్వసత్త్వవ్యాఘాతకారిణి శరీర
రక్షా కృతా?, కేన వా వైషమ్యప్రతిబంధినీ శరీరస్థితి స్సంపాదితా?,
కేన నిద్రాసుఖదాయి శయనీయ ముపకల్పితమ్?, క స్త్వయి బుభుక్షితే
తృషితే సుషుప్సతి వా దుఃఖితః?, మమోత్సంగ ముత్సృజ్య సమాన
సుఖదుఃఖా వధూ రపి న పుత్రక! త్వయోపాత్తా, ఆగతమాత్ర స్యైవ
తే పితర [1]మభ్యర్థ్య వధూముఖ మవలోకయిష్యా మీతి యన్మయా
చింతితం న కేవలం త న్మే మందపుణ్యాయాః న సంపన్నం, అపరం తవాపి
వదనదర్శనం దుర్లభభూతమ్, వత్స! యత్ర తేఽవస్థా తు మభిరుచితం
నయస్వ మా మపి తత్రైవ పితరం విజ్ఞాప్య, త్వా మపశ్యంతీ న జీవామి
తాత! త్వయాఽహం శైశవేఽపి నావమానితా, కుత స్తవేయ మేక
పద ఏవేదృశీ నిష్ఠురతా జాతా, (ఆ) జన్మనః ప్రభృతి న దృష్ట మేవ
యస్య కుపిత మాననం తస్య తే కుతోఽయ మేవం విధో మ య్యకస్మా
దేవ కోపః, య దేవం పరిత్యజ్య స్థితోఽసి, గతోఽప్యాగచ్ఛ శిరసా
ప్రసాదయామి త్వాం, కోఽపరోఽస్తి మే?, దేశాంతరపరిచయా న్ముక్తో
నామాస్మాసు స్నేహః, క్షణ మప్యంతరితదర్శనస్య చంద్రాపీడ స్యోపరి
కథం తవేదృశీ నిఃస్నేహతా జాతా?, తాత! న భద్రకం తే స మాపతి
తం, సర్వ ఏవ సుఖం స్థాపనీయో గురుజనో దుఃఖం స్థాపితః, న జానా
మ్యేవం కృత్వా కిం త్వయా ప్రాప్తవ్యమ్?, ఏతాని చాన్యాని చాంత
ర్భవగతాం ప్రత్యగ్రతనయవిరహశోకవిహ్వలాం స్వయం దేవ్యా విలా
సవత్యా సంస్థాప్యమానా మపి మనోరమాం విప్రలపంతీ మశ్రౌషీత్.

తేన చాతికరుణేన తత్ప్రలాపవిషేణ విహ్వల ఇవ నిద్రాగమే
నేవ ఘూర్ణమానో నిశ్చేతనతా మనీయత. కథం కథమపి సహజ సత్త్వా
వష్టంభేనైవ సంస్తంభితాత్మా ప్రవిశ్య పితు రపి లజ్జమానో వదన ముప
దర్శయితు మధోముఖ ఏవ నిష్పందసర్వాంగేణ మందరాద్రిణేవ శుక
నాసేన సహ మథనావసానస్తిమిత మివ మహార్ణవం ప్రణమ్య పితరం

1. మనుజ్ఞాప్యాత్యర్థం.

దూతర ఏవో పావిశత్ ఉపవిష్టం చ తం క్షణ మివ దృష్ట్వా రాజాంత
ర్బాష్పభరగద్గదధ్వనినాఽభ్యర్ణవర్ష ఇవ జలధరోఽభ్యధాత్. 'వత్స!
చంద్రాపీడ! జానామి తే స్వజీవితా దపి సమభ్యధి[1]కా భ్రాతురుపరి
ప్రీతిః. పీడా చ సుఖైకహేతో ర్వల్లభజనా దే వాసంభావ్యాయా
[2]సంభవతి తథైవ హి న కించి న్న క్రియతే, తజ్జన్మనః స్నేహస్య
వయస శ్శీలస్య శ్రుతస్య గురుజనానుశాసనస్య వినయాధానస్య చ సర్వ
స్యైవానుచిత మిమం భ్రాతు స్సుహృద శ్చ తే వృత్తాంత మాకర్ణ్య
త్వద్దోష మాశంకతే మే హృదయమ్.' ఇత్యేవంవాదినో నరపతే
[3]ర్యుగప దాక్షిప్య వచనం శోకామర్షాభ్యా మంధకారితాననః ప్రావృ
డారంభ ఇవ తటిల్లతాదుష్ప్రేక్ష్యో విస్ఫూర్జితే నైవ చ స్ఫురితాధ
రేణ శుకనాసోఽబ్రవీత్.

'దేవ యది చంద్రమస్యూష్మా దహనే వా శీతలత్వ మంశు
మాలిని వా తమ స్తమస్విన్యాం వా దివసో మహోదన్వతి వా శోషః
క్షితే రధారణం వా శేషే పరార్థానుద్యమో వా సాధో రప్రియ వచన
నిర్గమో వా సజ్జ (స్వజ) నముఖా త్సంభావ్యతే తతో యువరాజేఽపి
దోషః, త త్కి మేవ మే వానిరూప్య తస్యా [4]నాత్మజ్ఞస్య మూఢ
ప్రకృతే ర్దుర్జాతస్య రాజాపథ్యకారిణో మాతృపితృఘాతినో మిత్ర
ద్రుహః కృతఘ్నస్య కర్మ[5]చాండాలస్య మహాపాతకినః కృతే కృత
యుగావతారయోగ్య మాత్మనోఽపి గుణవంత మత్యుదారచరితం
చంద్రాపీడ మేవం సంభావయతి దేవః, న హ్యతః పర మపరం
కష్టతరం కించి దపి పీడాకారణం యద్గుణేషు వర్తమానో దోషేషు
సంభావ్యత ఇతరజనేనాపి, కిం పున ర్గురుజనేన?, యో గుణీగుణై
రేవా (రాధనీ) వబోధనీయః, కస్యాపరస్యాత్మా గుణవాననేన జ్ఞాప
నీయః, అపి చ జన్మనః ప్రభృతి దేవస్య విలాసవత్యా దేవ్యా శ్చాం
తిలాలనయా యో న గృహీత స్తస్య మరుత ఇవ దుర్గ్రహప్రకృతే
శ్చంద్రాపీడోఽపి కిం కరోతు?, స్వయ మే వోత్పద్యంత ఏవంవిధాః

---

1. కాం...ప్రీతిం. 2. సముత్పద్యతే తథైవ హి. 3. ర్వచన మాక్షిప్య యుగప చ్ఛోకామర్షాభ్యాం. 4. హ్యాత్మజ్ఞస్య. 5. చండాలస్య.

శరీరసంభవా మహాక్రిమయః సర్వదోషాశ్రయా మహావ్యాధయో ఽంతర్విషా మహావ్యాళాః వినాశహేతవో మహోత్పాతాః భుజంగ వృత్తయో మహావాతికాః వక్రచారిణో మహాగ్రహాః తమోమయాః ప్రదోషాః మలినాత్మకాః కులపాంసవో నిఃస్నేహాః ఖలాః నిర్లజ్జాః క్షపణకాః నిస్సంజ్ఞాః పశవః, అపి చ అకాష్ఠా దహనాః నిర్గుణా జాలినో తీర్థా జలాశయాః నిర్గౌరవాః ఖరప్రకృతయో శివమూర్తయో మహా వినాయకాధిష్ఠితాః, యే సకలంకాః కృపాణా ఇవ స్నేహే నైవ పారుష్యం భజంతే, మలినస్వభావాః కరికపోలా ఇవ దానే నైవ మలినతరతా మాపద్యంతే, నిర్వర్తయో మణిప్రదీపా ఇవ ప్రసాదే నైవ జ్వలంతి, అంగలగ్నా భుజా ఇవ దాక్షిణ్యపరిగ్రహే నైవేతరే వామాస్సంజాయంతే, గుణముక్తా సాయకా ఇవ సపక్షాశ్రయేణ ఫలే నైవ దూరం విక్షిప్యంతే, సరాగాః పల్లవా ఇవ దివసారూఢ్యైవ అపరజ్యంతే, భూతిపరామృష్టా దర్పణా ఇవ ఆభిముఖ్యేన సర్వం ప్రతీపం గృహ్ణంతి, అంతరస్వచ్ఛవృత్తయ స్సలిలాశయా ఇవ గాధావగాహనే నైవ కాలుష్య ముపయాంతి, యే చ స్నిగ్ధేష్వపి రూక్షాః ఋజు ష్వపి వక్రా స్సాధు ష్వ ప్యసాధవో గుణవ త్స్వపి దుష్టప్రకృతయః భర్తర్య [1]ప్యమృత్యాస్సనో రాగి ష్వపి క్రుద్ధాః నిరీహా ద ప్యాదిత్సవో మిత్రే ష్వపి ద్రోహిణో విశ్వస్తానా మపి ఘాతకాః భీతే ష్వపి ప్రహారిణః ప్రీతిపరే ష్వపి ద్వేషిణో వినీతే ష్వ ప్యుద్ధతాః దయాపరేష్వపి నిర్దయాః స్త్రీష్వపి శూరాః భృత్యే ష్వపి క్రూరాః దీనే ష్వపి దురాణాః, యేషాం చ విపరీతానాం గురవ ఏవ లఘవో నీచా ఏ వోచ్చైః అగమ్యా ఏవ గమ్యాః కుదృష్టి రేవ సద్దర్శన మకార్య మేవ కార్య మన్యాయ ఏవ న్యాయో ఽస్థితి రేవ స్థితిః అనాచార ఏ వాచారో ఽయుక్త మేవ యుక్త మవి ద్యైవ విద్యా అవినయ ఏవ వినయః దౌశ్శీల్య మేవ సుశీలం అధర్మ ఏవ ధర్మో ఽనృత మేవ సత్యమ్, యేషాం చ క్షుద్రాణాం ప్రజ్ఞా పరాభిసుధానాయ న జ్ఞానాయ - శ్రుత మాలజాలాయ నోపశమాయ - పరాక్రమః ప్రాణినా ముపఘాతాయ నోపకారాయ - ఉత్సాహో ధనా

---

1. ప్యభృత్యాత్మనో.

ర్జనాయ న యశసే - స్థైర్యం వ్యసనాసంగాయ న చిరసంగతాయ - ధన
పరిత్యాగః కామాయ న ధర్మాయ, కిం బహునా?, సర్వ మేవ యేషాం
దోషాయ న గుణాయ, త దసా వపి ఈదృశ ఏవ కోఽప్యపుణ్యై రేవా
నుత్పన్నో య స్త్యైవం కుర్వతో మిత్ర మహం చన్ద్రాపీడస్య కథం
తస్య ద్రోహ మాచరా మీతి నోత్పన్నం చేతసి, ఏవం కృతే చలిత
వృత్తానాం శాసితాఽవశ్యం తారాపీడో దేవః పీడితాన్తరాత్మా మయి
కోపం కరిష్యతీ త్యేవ మపి నాశంకితం మనసా, మాతు రహ మే వైకో
జీవితనిబంధనం కథం మయా వినా వర్తిష్యత ఇత్యేత న్నృశం
సస్య హృదయే నాపతితమ్, పిండప్రదో వంశసంతానార్థ మహ ముత్పా
దితః పిత్రా కథ మహ మననుజ్ఞాత స్తేన సర్వపరిత్యాగం కరోమీ
త్యేత దపి యథాజాతస్య న బుద్ధౌ సంజాతమ్?, త దేవ మప
త్పథప్రవృత్తేన నష్టాత్మనా సుదూర ముద్భ్రాంతేన దుర్ధ ర్మ మదృష్టం
తావ న్నామ కుదృష్టినా దృష్టం?, దృష్ట మపి యేన న దృష్టం తస్యా
జ్ఞాన తిమిరాంధస్య కిం క్రియతా మపరమ్?, అసౌ తిర్యఙ్మహతా
యత్నేన శుక ఇవ పాఠితః పుష్ట శ్చ దేవేన, అథవా వినోదదానా
త్తిరశ్చా మపి సఫల ఏవ శిక్షణాయాసో భవతి, తేఽపి పోషితాః పోషి
తరి స్నేహ మాబధ్నంతి, తేఽపి కృతం జానంతి, తేఽపి పరిచయ
మనువర్తంతే, తేషా మపి సహజన్మస్నేహో మాతాపిత్రో రుపరి
దృశ్యత ఏవ, న పున రస్య నష్టోభయలోకస్య పాపకారిణో దుర్జా
తస్య యస్య సర్వ మే వాధస్తా ద్గతమ్, అపి చేదృశాచరితేన తేనా
ప్యవశ్య మేవ కస్యాం చి త్తిర్యగ్యోనౌ పతితవ్యం యేన తావ ద్దురా
త్మజాతేన కేవలం [1]దుఃఖం న స్థాపితా స్సర్వ ఏవ వయమ్, అపి త్వేవం
విధే దుఃఖార్ణవే నిపాతితాః, సర్వ ఏవ హ్యనాక్షిప్తచేతాః ప్రవర్త
మానః స్వహితాయ పరహితాయ వా ప్రవర్తతే, తస్య తు పునరస్మా
న్నేవం దుఃఖే స్థాపయతో న స్వహితం న పరహిత మపి, కి మనే నైవ
మాత్మద్రుహా కృతమితి మతి రేతావ న్న బోధపదవీ మవ తరతి,
సర్వథా దుఃఖా యై వాస్మాకం తస్య పాపకర్మణో గ్రహోపసృష్టస్య

1. సుఖం.

జన్మ' ఇత్యుక్త్వా హేమంతకాలోత్పలినీ మి వోద్బాష్పాం దృష్టి ముద వహాత్. ఉద్వేపితాధర శ్చ బహి రలబ్ధనిర్గమేణ స్ఫుట న్ని వాంత ర్మన్యుపూరేణ నిశ్వస న్నే వావతస్థే.

తదవస్థం చ తం తారాపీడః ప్రత్యువాచ—'ఏత త్ఖలు ప్రదీపే నాగ్నేః ప్రకాశనం-వాసరాలోకేన భాస్వతః సముద్భాసనమ్-అవ శ్యాయ[1]లోకై రాహ్లాదన మమృతాంశోః-మేఘాంబుబిందుభి రాపూరణం పయోధేః-వ్యజనానిలై ర(తి)భివర్ధనం ప్రభంజనస్య-య దస్మద్విధైః పరి బోధన మార్యస్య, తథాపి ప్రాజ్ఞ స్యాపి బహుశ్రుత స్యాపి వివేకి నోఽపి ధీరస్యాపి సత్వవతోఽపి అవశ్యం దుఃఖాభిపాతేన విశుద్ధ మపి వర్షసలిలేన సర ఇవ మానసం కలుషీక్రియతే సర్వస్య, కలుషీకృతే చ మానసే కి మిదమితి సర్వ మేవ దర్శనం నశ్యతి, న చిత్త మాలోచ యతి, న బుద్ధి ర్బుధ్యతే, న వివేకోఽపి వివిన క్తి, యేన బ్రవీమి, అన్య[2]దా తు లోకవృత్తమార్య ఏవ సుతరాం వేత్తి.

కి మస్తి కశ్చి దసా వియతి జీవలోకే యస్య నిర్వికారం యౌ వన మతిక్రాంతం, యౌవనావతారే హి శైశవే నైవ సహ గళతి [3]స్నేహాః, వయ సైవ సహారోహ త్యభినవా ప్రీతిః వక్షః సైవ సహావి స్తీ ర్యతే వాంఛా, బలే నైవ సహ ఉపచీయతే మదః, దోర్ద్వయే నైవ సహ స్థూలతా మాపద్యతే ధీః, మధ్యే నైవ సహ కార్శ్య ముపయాతి శ్రుతం, ఊరుయుగళే నైవ [4]సహోపచీయతే వినయః, శ్మశ్రుభి రేవ సహ ఉజ్జృంభతే మలినతాహేతు ర్మోహః, ఆకారే ణైవ సహావిర్భవంతి హృదయాం ద్వికారాః, త ద్యథా ధవళ మపి సరాగం సర్వథా దీర్ఘ భవ దపి న దీర్ఘం పశ్యతి చక్షుః, అనుపహతేఽపి న ప్రవిశతి గురూప దేశః శ్రోత్రే, స్త్రీరాగి ణ్యపి న విద్యాంతరం విన్దతి హృదయే, స్థైర్య మస్థిర ప్రకృతౌ తరళతాయాం, పరిత్యాజ్యేషు వ్యసనే ష్వాసంగః.

వికారాణాం చ [5]కారణానాం ప్రాయ స్సరసతా, సా చ సర్వ మేవ జలప్రాయం కుర్వాణా వ(ర్షా)ర్షతి వృద్ధ్యైవోప జాయతే, అపి చ

1. వశ్యై. 2. దస్మత్తో. 3. గురుజనస్నేహాః. 4. సహోపచీయతే హృదయ మవినయైః. 5. కారణం.

దివసో దోషాగమాయ దోషాగమో నాలోకాయ అనాలోకోఽసద్దర్శ
నార్థ మసద్దర్శన మవివేకాయ అవివేకోఽసన్మార్గప్రవృత్తయేఽసన్మార్గ
ప్రవృత్తం చ మోహాంధం చేతో భ్రామ్య దవశ్యమేవ స్ఖలతి స్ఖలితే చ
చేతసి తల్లగ్నా పత త్యేవ లజ్జా, త్రపావరణశూన్యే చ హృది ప్రవిశ్య
పదం కుర్వన్ కేన వానివారితో దుర్నివార స్సర్వావినయహేతుః
(కుసుమధన్వా) ర్మకరకేతుః?, విలసతి చ ఽ సుకుమార్గణే కేన కార్శ్యేణ
ఛిద్రసహస్రాణి న భవంతి యై స్సత్వమే వాధస్తా ద్వ్రజతి, సత్వే చాధో
గతే కి మాశ్రిత్య న గళతి శీలం?, గళితే చ శీలే కి మవలంబనం విన
యస్య?, కిం కరోత్వనాథాకం ధైర్యం?, క్వ పద మాధత్తాం ధీః?, క్వ
సమాధాన మాబధ్నా త్వవష్టంభః? కేనావష్టభ్య బలా న్నిశ్చలీకృతం
మనః?, విప్రతిపద్యమానాని కేన నియంత్రితా నీంద్రియాణి?, జగన్నిం
ద్యాని కేన నివారితాని దుశ్చరితాని?, కేన వా లోకభూతేన తమోభి
వృద్ధిహేతు[1]రుత్పాదితో దోషాభిసంగో దృష్టే రుపహంతా?, కిం వా
దృశ్యతా మసతి బహుదర్శిత్వే?, బహుదర్శిత్వం చ తావతః కాల స్యై
వాసంభవాత్కుతః?, భవతు ప్రథమే వయసి, యేనాన్వయవ్యతిరేకా
భ్యాం నిశ్చిత్య వర్జ్యతాం మలినతా, అపి చ పరిణామేఽపి పుణ్యవతాం
కేషాం చి దేవ హి కేశై స్సహ ధవళిమాన మాపద్యంతే చరితాని,
తన్మోహవిషమవిషయవిషమహాహ్రదా మదవికారగంధమాతంగదుర్విలసి
తైకరాజ్యే రతినిద్రావిలాసవేశ్మని నవరాగపల్లవోద్గమ[2]లీలాంతరవిశేష
దుశ్చరితచక్రవర్తిని తారుణ్యావతారే సర్వ స్యైవ విషమతరవిషయ
మార్గపతితస్య స్ఖలిత మాపతతి, కి మేవ మార్యేణ లాలనీయస్య (పాలనీ
యస్య) శిశుజనస్యోపర్యావేశో గరిమ్ణా గృహీతో యదనుచిత మప
త్యస్నేహ స్సాక్రోశగర్భ మేవ ముక్తం, స్వప్నాయమానానా మపి
యద్గురూణాం శిశుషు ముఖేభ్యో నిష్క్రామతి శుభ మశుభం వా త
దవశ్యం ఫలతి, గురవో హి దైవతం బాలానాం, యథై వాశిషో గురుజన
వితీర్ణా వరతా మాపద్యంతే తథై వాక్రోశాః శాపతామ్, త ద్వైశంపా
యన ముద్దిశ్య కోపావేశా దేవ మతిపరుష మభిదధత్యార్యే మహతీ మే
చేతసః పీడా సముత్పన్నా, స్వయ మారోపితేషు తరుషు [3]తావ దుత్ప

1. రుత్సారితో. 2. లీలాంకవిశేష. 3. యావత్.

ద్యతే స్నేహః, కిం పున రంగసంభవేష్వపత్యేషు?, త దుత్సృజ్య తాత
మయ్య మమర్షావేగో వైశంపాయన స్యోపరి, విరూపకం తు తేన న కిం
చి ద ప్యాచరితం, సర్వపరిత్యాగం కృత్వా స్థిత ఇ త్యేత దపి కారణ
మవిజ్ఞాయ కి మేవం దోషపక్షే [1]నిక్షిప్తః, కదాచి ద్గుణో భవ త్యేవ
మయ మవినయనిష్పన్నో దోష ఏవ, ఆనీయతాం తావ దసౌ బుద్ధ్యా
మహే కి మర్థ మయ మేవంవిధః తస్య వయసోఽనుచితోఽపి సంవేగ
ఉత్పన్నః, తతో యథా యుక్తం విధాస్యామః.'

ఇ త్యుక్తవతి తారాపీడే పునః శుకనాసోఽభ్యధాత్.—'అత్యు
దారతయా వత్సలత్వా చ్చ ఏవ మాదిశతి దేవః, అన్య దితగపరం(భవదపి)
కి మి వాస్య నిరూపకం భవేద్య దద్య యువరాజ ముత్సృజ్య క్షణ మపి
అన్యత్రావస్థాన మాత్మేచ్ఛయా చేష్టితమ్' ఇ త్యుక్తవతి శుకనాసే కశయే
వాంతస్తాడితో దోషసంభావనయాఽనయా పితు రుద్బాష్పదృష్టిరుపవి
ష్టఏ వోపసృత్య చంద్రాపీడశ్శనై శ్శనై శ్శుకనాస మవాదీత్—'ఆర్య!
యద్యపి నిరుక్తితో వేద్మి న మదీయేన దోషేణ నాగతో వైశంపా
యనః ఇతి తథాపి తాతేన సంభావిత మేవ [2]కస్యసంభావనానోత్పన్నా,
మిథ్యాపి త త్తథాయథాగృహీతం లోకేన విశేషతో గురుణా, ప్రసిద్ధి
రత్రాయశసే యశసేవా దోషగుణాశ్రయా [3]ఫలతి, పరత్ర ఫలదాయీ
సుత్రోపయుజ్యతే పరమార్థః, తదస్యా దోషసంభావనాయాః ప్రాయ
శ్చిత్త మార్యో దాపయతు మే వైశంపాయనానయనాయ గమనాభ్య
నుజ్ఞాం తాతేన, నాన్యథా మేదోషశుద్ధి ర్భవతి, కిం కారణమ్, అనాగతే
వైశంపాయనే తాత స్యానయా సంభావనయా నాపగంతవ్యం, అగతే
చ మయి వైశంపాయనేన నాగంతవ్యం, యద్యసావ న్యై నానేతు మేవ
పార్యేత తదా తాత స్యా ప్యనుల్లంఘనీయవచనై రేభి రవనిపతిస
హస్రై రానీత ఏవ తస్మాత్, తదా ఆర్యః కారయతు మే గమనాభ్య
నుజ్ఞయా ప్రసాదం, నచతురంగమై ర్గచ్ఛతో మే కష్టాయాం భూమా
[4]స్వల్పేఽపి గమనపరిక్లేశః, వైశంపాయన మాదా యాగత మేవ మా
మవధారయ త్వార్యః, అపి చ బాహ్యఖేదా దసహ్యోఽంతగ ఖేదః

1. నిక్షిపామః. 2. కస్యవాఽపరస్య సంభావనా. 3. ఫలవతీ. 4. స్వల్పోఽపి.

ఏవ మే [1]త ద్ద్వితీయోఽఙ్గజన్మా, అనుపద మేవ స్కన్ధావారమాదాయ గచ్ఛతీ త్యమునా హేతునా వినా తేనాగతోఽహమ్, అన్యథా జన్మనః ప్రభృతి కదా మయా గతం స్థితం క్రీడితం హసితం పీత మశితం సుప్తం ప్రబుద్ధం ఉచ్ఛ్వసితం వా వినా వైశంపాయనేన, య చ్చ శ్రుత్వా తస్మా దేవ ప్రదేశా న్న గతోఽస్మి తస్మా త్తే నైవ తుల్యోఽభూవ మితి, తదప్రతిగమనదోషా ద్రక్షతు మా మార్యః.'

ఇత్యభిహితవతి చంద్రాపీడేఽపి [2]రాగరక్తే రక్తతామరసానుకారిణి ముఖే సపక్షపాతాం [3]బుదావలీ మివ దృష్టిం నివేశ్యైవ గమనాయ విజ్ఞాపయత యువరాజః కి మాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతి శనై శ్శుకనాసో రాజాన మప్రాక్షీత్.—తథా పృష్ట శ్చ శుకనాసేన కిం చి దివ ధ్యాత్వా తారాపీడః ప్రత్యవాదీత్.—'ఆర్య! మయాఽజ్ఞాత మేతేష్వేవ దివసేషు సంపూర్ణమండల స్యేన్దోః జ్యోత్స్నా మివ కరావలంబినీం వత్సస్య వధూం ద్రష్టు మిహ యావ దయ మపరోఽన్తరిత ఆశాపథో జలదకాల ఇవ ప్రత్యూహకారీ వైశంపాయనవృత్తాన్తో [4]మే దుష్కృతినా విధాత్రా అన్తరా పాతితః, యథా చాయుష్మతా అభిహిత మేవైతత్, న త మన్యః శక్నోత్యానేతుం న చ తేన వినాఽయ మత్ర స్థాతుం, తదవశ్య మేవ తావ న్నిస్తరితవ్యో వ్యసనార్ణవోఽమునా పోతేన, వైశంపాయనప్రత్యానయనాయ చావశ్యం దేవ్యపి విలాసవతీ విసర్జయిష్య త్యేవైన మితి నిశ్చయో మే, తద్యాతు, కి న్త్వతిదూరం వత్సేన గన్తవ్యం, తద్గణకైః సహాదరా దార్యో దివసం లగ్నం చ గమనాయాస్య నిరూపయతు సంవిధానం చ కారయ' త్వితి ఏత దభిధాయ శుకనాస ముద్బాష్ప [5]లోచనం చిర మివ చంద్రాపీడ మాలోక్యాహూయ చ వినయావనమ్ర మంసదేశే శిరసి బాహ్వోశ్చ పాణినా స్పృశ న్నాదిశత్.—'వత్స గచ్ఛ త్వమేవ ప్రవిశ్యాభ్యన్తరం మనోరమాసహితాయా మాతు రావేద యాత్మగమనవృత్తాన్త'మి త్యాదిశ్య చన్ద్రాపీడ మాత్మనా శుకనాస మాదాయ స్వభవన మయాసీత్. చంద్రాపీడ స్తు తా మక్లిష్టవర్ణాం కాదంబరీవరణ

1. తద్వియోగజన్మా. 2. అంసగ పీడోపరాగరక్తే. 3. షట్పదావలీ మివ. 4. విలోమ ప్రకృతినా. 5. లోచనశ్చిర.

వ్రజ మివ గమనాభ్యనుజ్ఞాం హృదయే నోద్వహ న్ ప్రహృష్టాన్తరాత్మా ప్యపహర్ష దృష్టిః ప్రవిశ్య కృతనమస్కారో మాతు స్సమీపే సముప విశ్యాత్మదర్శనద్విగుణీభూతవైశంపాయనవిరహశోకవిహ్వలాం మనో రమా మాశ్వాస్యా వాదీత్.

'అంబ! సమాశ్వసిహి వైశంపాయనానయనాయ తాతేన మే గమన మాదిష్టం, త త్కతిపయదివసాంతరితం వైశంపాయనాననదర్శనో త్సుకం మా మవికల్పం విసర్జయ త్వం, సా త్వేవమభిహితా ప్రత్యు వాచ - తాత, కి మాత్మ గమనవచసా మాం సమాశ్వాసయసి? కః ఖలు మే త్వయి తస్మిం శ్చ విశేషః త దేకథా త మేకం న పశ్యామి కఠిన హృదయం, త్వయి పున ర్గ తే య దపి తస్య దర్శనే జీవితప్రతిబంధ హేతుభూతం త్వద్దర్శనం త దపి దూరీభవతి, త న్నగంతవ్యం వత్సేన ఏకేనాపి హి పుత్రేణావాం పుత్రవత్యౌ, అపి నాగతో నా మాసా నిష్ఠురాత్మే' త్యుక్తవత్యాం మనోరమాయాం విలాసవతీ ధీర మువాచ, 'ప్రియసఖి! తవ మమ చైవ మేత ద్యథా త్వయోక్త మయం పున ర్వైశంపాయనేన వినా కం పశ్యతు! త దాస్తాం, కి మేవం వారయసి వారితే నా ప్యనేన నైవ స్థాతవ్యం, మన్యే చ పిత్రాప్యయ మేతదేవా కలయ్య గమనాయానుమోదితః, త ద్యాతు, వర మావాభ్యాం కతిపయ దివసా నన యో రపత్యదర్శనకృతాః క్లేశాః అనుభూతాః న పునరస్య వైశంపాయనాననావలోకనదుఃఖదీనం దినే దినే ముఖ మీక్షితుం, త దుత్తిష్ఠ గచ్ఛావో గమనసంవిధానాయ వత్సస్య చంద్రాపీడస్య'.

ఇత్యేవ మభిదధత్యేవ మనోరమాం హస్తే గృహీత్వో త్థాయ చంద్రాపీడేనానుగమ్యమానా నిజావాస మయాసీత్. చంద్రాపీడోఽపి మాతు స్సమీపే గమనాలాపేనైవ క్షణ మివ స్థిత్వా స్వగృహ మగాత్. తత్రాపనీత సమారోపో గమనారోపితాత్మ్యతా హృదయేన గణకా నాహూయ రహస్యాజ్ఞాపితవాన్. యథా వినా విలంబేన మే గమనం భవతి 'తథా భవద్భిరార్య శుకనాసాయ పృచ్ఛతే తాతాయ వా దిన మావేదనీయమ్' ఇత్యేవ మాదిష్టాస్తే వ్యజ్ఞాపయన్-'దేవ! యథా సర్వ

ఏవగ్రహాః స్థితాః తథా స్మన్మతేన దేవస్య గమనమేవ వర్తమానేవ
శస్యతే, అపర మపి కర్మానురోధా ద్రాజేచ్ఛైవ కాల స్తత్ర న కార్య
మేవ వాహార్ని రూపణయా కాలస్య కారణం యస్యా మేవ వేలాయాం
చిత్తనిర్వృతిః సైవ వేలా సర్వకార్యే ష్వితి విజ్ఞాపితే మహావార్తికైః
పున స్తా నబ్రవీత్. 'తాతే నైవ మాదిష్ట మితి బ్రవీమి, అన్యదా త్వయి
కేషు కార్యేషు కార్యపరాణాం ప్రతిక్షణోత్సవేషు చ దివసనిరూప
ణైవ?, కీదృశీ తత్తథా కథయిష్యత యథా శ్వ ఏవ గమనం భవే దితి,
దేవః ప్రమాణ' మి త్యభిధాయగతేషు చ తేషు శరీరస్థితికరణాయోద
తిష్ఠత్. నిర్వర్తితశరీరస్థితించమహావార్తికా స్తే ప్రవిశ్య శనైర్న్య
వేదయన్ - 'కృతోఽస్మాభి ర్దేవాదేశః, సిద్ధ శ్చ తనయవిరహావిక్లబతయా
ఽఽర్య శుకనాసస్య త దతిక్రాంతే శ్వ స్తనేఽహాని రాత్రావితః ప్రస్థా
తవ్యం దేవే' నే త్యావేదితే తై స్సాధు కృతమితి తానభిష్టుత్య దృష్టి
విషయవర్తినీం కాదంబరీం చ వైశంపాయనం చ మన్యమానో ప్రవి
ష్టాయా మేవ పత్రలేఖాయాం పరాపతా మిత్యగ్రతః ప్రధావితే నావ
ధారయన్ చేతసా చతుస్సముద్రసారభూతా నింద్రాయుధరయానుగా
మిన స్తురంగమా నగణేయా నవగణితతురగగమనఖేదానుత్సాహినో
రాజపుత్రాం శ్చ నిరూపయ న్ననన్యకర్మా తం దివసం ఏకాం చ యా
మినీం కథం కథ మప్యస్థాత్.

అథానురక్తకమలినీసమాగమప్రాప్తిసన్తాప దివ సమం దివ
సేనా స్త ముపగతవతి తేజసాం పత్యౌ తేజగపతిపతనా చ్ఛితానల మివ
సంధ్యారాగ మపరాశయా సహ విశతి పశ్చిమే దిగ్గగనభాగే సంధ్యా
నలస్ఫులింగనికర ఇవ స్ఫురతి తారాగణే దివసవిరామా న్మార్గాగమే
నేవ తమసా నిమీల్యమానేషు దిఙ్ముఖేషు నివాసాభిముఖముఖరేషు
వియద్వియోగ దుఃఖాదివా[1]ర్త ప్రలాపేషు వయస్సమూహేషు జనిత
ప్రకాశం జన్మైవ సమాలోక్య దోషాగమం నిరాలోకం గర్భమివ తమః
ప్రవిష్టే పునర్జీవలోకే నిజాలోకాద్వికాశితపూర్వదిగ్వధూవదనే జన్మాం
తరాగత ఇవ ఉదయగిరివర్తిని నక్షత్రసమాగమసుఖ మనుభవతి

1. కృతార్తప్రలాపేషు.

భగవతి భూయో భూయ స్స్వకాంతినిర్భరా న్నిష్కలంక ఇవ నక్షత్ర నాథే విస్పష్టాయాం నిశీథిన్యాం ప్రస్థానమంగళే ప్రణామా యోపగతం చన్ద్రాపీడం పీడయాఽన్తర్విలీయమానేవ బాష్పోత్పీడ ముపారయంతీ [1]వారయితు మత్యాయతాభ్యా మపి నేత్రాభ్యాం కృతప్రయత్నాప్య మంగళశంకయా విలాసవతీ తం [2]మన్యూద్గమావేగగద్గదికోపరుధ్య మానాక్షరమవాదీత్.

'తాత! యుజ్యతే హ్యంకలాలితస్య గర్భరూపస్య ప్రథమగమనే గరీయసీ హృదయపీడా [3]యస్మిన్ మమ పున ర్నేదృశీ ప్రథమగమనే ఽపి తే పీడా సముత్పన్నా యాదృశీ తవ గమనే నాధునా యతోఽదీర్యత ఇవ మే హృదయం,సముత్పాట్యంత ఇవ మర్మాణి, ఉత్ క్వాథ్యత ఇవ శరీర, [4]ముచ్ఛ్యవత ఇవ చేతో, విఘటంత ఇవ సంధిబంధనాని ఉన్మథ్యత ఇవ మనః, నిర్యాంతీవ ప్రాణాః, న కించి త్సమావధాతి ధీ, స్సర్వ మేవ శూన్యం పశ్యామి, న పారయా మ్యాత్మాన మివ హృదయం ధారయితుం, ధృతోఽపి బలా దాగచ్ఛతి మే బాష్పోత్పీడః, మహాఽస్వమాహితాపి మంగళసంపాదనాయ చలతి మతి, ర్న జానా మ్యేవ కి ముత్పశ్యామీతి, కిం నిమిత్తం, చేఽయ మీదృశీ హృదయపీడే త్యేత దపి న వేద్మి, కిం బహుభ్యో దివసేభ్యః కథ మ ప్యాగతో మే వత్సో ఝటి త్యేవ పున ర్గచ్ఛ తీతి [5]వైశంపాయనవియోగా దుద్విగ్నస్య గమనమే కాకిన స్తే సముత్ప్రేక్ష్యేతి, [6]ఉత వైశంపాయన వృత్తాంతా దాత్మన ఏవ దుఃఖితతయేతి, న చైవంవిధయా పీడయా వైశంపాయనానయనాయ గచ్ఛత స్తే గమనం నివారయితుం పారయతి వాణీ హృదయం పున ర్నేచ్ఛ త్యేవ త్వదీయం గమనం త దీదృశీం మే పీడాం, విజ్ఞాయ యథా పురా స్థితం న తథా, క్వచి దానంగ మాబధ్య దీర్ఘకాల మాయుష్మతా స్థాతవ్యమ్, అస్య చార్థస్య కృతే సాంజలిబంధేన శిరసాఽభ్యర్థయే వత్స'మి త్యావిశంతీం స్వమాతరం సుదూరం ప్రసారితావనమ్రమూర్తి శ్చంద్రాపీడోఽవ్యజ్ఞాపయత్. 'మాత! స్తదా దిగ్విజయప్రసంగాత్ [7]స్థితోఽస్మి అధునా పున [8]రియా నేవ మే కాలక్షేపో యావ త్త

1. పాతయితు. 2. మన్యురాగావేగ. 3. యస్మిన్ప్రగమ మేవాంకాదపైతి.
4. ముక్త ఏవత. 5. కిం వైశం 6. పునః వైశం. 7. స్థితం. 8. రయ మేవ.

ముద్దేశం పరాపతామి తత్పున శ్చిరాగమనకృతా మనా గపి న వ్యథయే భావనీయా త్వయాపీడా' ఇ త్యేవం విజ్ఞప్తా చన్ద్రాపీడేన సన్నిరుద్ధబాష్పవేగా కథం కథ మపి సంస్తభ్యాత్మానం నివర్తితగమన [1]మంగళప్రస్రవేన సించంతీ శిరసి చోపాఘ్రాయ గాఢగాఢం సుచిర మాలింగ్య గచ్ఛద్భి రివ ప్రాణైః కృచ్ఛ్రా న్ముమోచ తం మాతా.

ముక్తశ్చ మాత్రా పితుః ప్రణతయే వాసభవన మగమత్. తత్ర చ 'దేవ! గమనాయ నమస్కరోతి యువరాజ' ఇత్యావేదితే ద్వారరక్షిణా ప్రవిశ్య క్షోణీతలనివేశితశిరా శ్శయనవర్తినో ననామ దూరస్థిత ఏవ పితుః పాదౌ, అథ తథా ప్రణత మాలోక్య కించి దున్నమితపూర్వకాయః శయనగత ఏవాహూయ తం పితా చక్షుషా పిబ న్నివ ప్రేమ్ణా పరిష్వజ్య గాఢ మప్రాఘ్ర ఇవ సహసో ద్భూతావిరళబాష్పపర్యాకులాక్షో ఽంతః క్షోభవేగవిక్షిప్తాక్షరమవాదీత్. 'వత్స! పిత్రా [2]అనర్హదోషేషు సంభావిత ఇ త్యేషా మనాగపి మనసి వత్సేన దుఃఖాసికా న కార్యా, వినయాధానాత్ ప్రభృతి సమ్య క్పరీక్షితో ఽస్యస్మాభిః పరీక్ష్య చ గుణగణై రే వాధిగమ్యా రాజ్యభార స్త్వ య్యారోపితో న తనయస్నేహా దేవ, రాజ్యం హి నామైత త్పృథివీభారేణై వాతిదురుద్వహం మహీభృత్సంబాధత యై వాతిసంకటం కుటిలనీతిప్రచారేణై వాతిదుస్సంచరం చతుస్సముద్రపర్యంతభువనవ్యాప్త్యై వాతిమహా న్మహాసాధనప్రసాధ్యత యై వాతి దుస్సాధన మపర్యవసానకార్యతంత్రజాలే నై వాతిగహన ముత్తుంగవంశప్రతిష్ఠితత యై వాతిదురారోహ మహితసహస్రోద్ధరణే నై వాతి దుర్ధర మపి చ సముద్వృత్తిత యై వాతివిషమ మనేకతీర్థకల్పన యైవ దురవతారం కటకశోధనే నైవ దుర్గ్రాహ మఖిల ప్రజాపాలనవ్యాపారే ణైవ దుష్పాల్యం సర్వాశాప్రాప్త్యైవ చ దుష్ప్రాపమ్. నామహాసత్వే నాస్థిరప్రకృతౌ నాదాతరి నాస్థూలలక్ష్యే నాశుచౌ నావిక్రాంతే నామహోత్సాహే నా ప్రియవాదిని నాసత్యసంధే నాప్రజ్ఞే నావివేకిని నాకృతజ్ఞే నాపురుషాంతరజ్ఞే నానుదారవ్యవహృతౌ నాసంవిభాగశీలే నాన్యాయవర్తిని నా ధర్మరుచౌ నాశాస్త్రవ్యవహారిణి నాశరణ్యే నాబ్ర

1. మంగళాగళతాప్రస్రవేన. 2. అహం దోషేషు.

ష్ఠాణ్యే నాకృపాళౌ నామిత్రవత్సలే నావశ్యాత్మన నానియతేంద్రియే
నాసేవకే వా పద మేవా దధాతి యగ ఖలు సమగ్రై ర్గుణై రాకృష్య
బలా త్ప్రతిబంధ మస్య చంచలప్రకృతేః కర్తుం సమర్థః తత్రాఽస్తే,
గురవోఽప్యుపగతస్ఖలితభీతయ స్తత్రైవ సమారోపయంత్యేత దాలో
చితపరావరాః, తదనే నైవ బోద్ధవ్య మిదం వత్సేన నాస్తి మయి
దోష ఇతి, అపి చ సంప్రతి ఽస్మిన్ భార మవక్షిప్యాణు మపి దోష
మాచరసి, త్వ యైవ సకలలోకానురంజనే యతితవ్యం, గతః ఖలు
కాలోఽస్మాకం, మయా అస్ఖలితే నైవ చిరం పదే స్థితం న పీడితాః
ప్రజాః, లోభేన నోద్వేజితా గురవో మానేన న విముఖితా స్సంతో
మదేన నోత్త్రాసితాః ప్రాణినః క్రోధేన, న దూసిత ఆత్మా హర్షేణ న హాతగ
పరలోకః కామేన, రాజధర్మోనురుద్ధో న స్వరుచిః వృద్ధా స్సమాసేవితాః
నవ్యసనాని సతాం చరితా న్యనువర్తితాని నేంద్రియాణి, ధను రున్నా
మితం న మనః, వృత్తం రక్షితం న శరీరం, వాచ్యా ద్భీతం న మర
ణాత్, ఉపభుక్తాని చ సురలోకేఽపి దుర్లభాని సర్వవిషయోపభోగ
సుఖాని, యావ నేన ఇచ్ఛయా పర్యాప్త మకార్యపరిహారా త్కార్యా
నుష్ఠానాచ్చోపార్జితః పారంపరోఽపి లోకః, ఇతి చేతసి మే త్వజ్జన్మనా
చ తావత్కృతార్థ ఏవాస్మి తదయ మేవ మే మనోరథః, దారపరిగ్ర
హాత్ ప్రతిష్ఠితే త్వయి సకల మేవేమం రాజ్యభార మారోప్య జన్మ
నిర్వాహ లఘునా హృదయేన పూర్వరాజర్షిగతం పంథాన మను
యాస్యా మీతి, అస్య చ మే తర్కిత ఏ వాయ మగ్రతః ప్రతిరోధకో
వైశంపాయన వృత్తాంతః స్థితః, మన్యే చ న సంపత్తవ్య మేవానేన
అన్యథా క్వ వైశంపాయనః?, క్వ చైవంవిధ మస్య స్వప్నేఽప్య సంభవ
నీయం సమాచేష్టితం, తద్గతే నాపి తథా కర్తవ్యం వత్సేన యథా న
చిరకాల మేష మే మనోరథోఽంతర్హృదయ ఏవ విపరివర్తత' ఇత్యభి
ధాయ కించి దున్నామితేన ముఖే నైవ సంపీడితం హృదయ మివ
తాంబూల మర్పయిత్వా వ్యసర్జయత్.

చంద్రాపీడ స్తు తయా పితు స్సంభావనయా సుదూర మున్న
మితోఽప్యవనమ్రతరమూర్తి రుపసృత్య పునః ప్రణామే నోత్తంసితా
త్మా నిర్యయా. నిర్గత్య చ శుకనాసభవన మయాసీత్. తత్ర చ తన

యచింతాపరీత మున్ముక్త మివేంద్రియై శ్శూన్యశరీరం శుకనాస మవిర
తాశ్రుపాతోపహతముఖీం చ మనోరమాం ప్రణమ్య తాదృశాభ్యా
మేవ తాభ్యాం సంభావ్యాశిషా సమారోపయద్భ్యా మివ చ స్వదుఃఖ
భార మనుగతో నివర్తనాయ తయో ర్నివర్తితాననో ముహు రాద్వా
రనిర్గతే ర్గత్వాఽగ్రతో ఢౌకిత మపి కృతాపసర్పణ మకృతహేషారవ
మనుత్కర్ణకోశ మసుఖముఖ[1]స్వర మదునస్క మనావిష్కృతగమనో
త్సాహం దీన మింద్రాయుధ మాలోక్యాపి పున ర్నివారభారశంకయా
వైశంపాయనావలోకనత్వరయా కాదంబరీసమాగమౌత్సుక్యేన చాకృ
తపరిలంబో మనాగ ప్యారుహ్య రయే ణైవ నిరగా న్నగర్యాః.

నిర్గత్య శిప్రాతటే తత్ప్రస్థానమంగళావస్థానాయోపకల్పితంకా
యమాన మప్రవిశ్య బహి రేవ గతో యువరాజ ఇతి జనితలోకకలకలే
నాతర్కితతత్కాలగమన సంభ్రాంతేన పరిజనేన రాజపుత్రలోకేనచేత
స్తతో ధావతా ఽనుగమ్యమానోగవ్యూతిత్రితయమివచగత్వాసులభప
యోయవసే ప్రదేశే నివాస మకల్పయత్ ఉత్తామ్యతా హృదయేనా
ప్రభాతాయా మేవ యామిన్యా ముత్థాయ పున రవహత్. వహంశ్చ త
స్మా దేవవాసరాదార భ్యైవ మచేతితపవ పరాపత్య కృతాపక్రాంతే స్త్ర
పయా పృష్ఠతోఽనుగమ్య బలాద్దత్తకంఠ గ్రహః క్వ పరం పలాయ్యత
ఇతివైశంపాయనస్య వైలక్ష్య మపనయామి ఏవం తత్సమాగమసుఖ మ
నుభూయ నిష్కారణప్రసన్నా మనఘా మతర్కితోపనతమదవలోకనోప
జాతహర్షవిశేషాం పురస్తా ద్గమనసిద్ధయే పున ర్మహాశ్వేతాం పశ్యామి
ఏవం మహాశ్వేతాశ్రమసమీపే పునగ స్థాపితాశేషతురగసైన్య
స్తయా స హైవ హేమకూటం గచ్ఛామి ఏవం తత్ర మత్ప్రత్యభి
జ్ఞానసంభ్రమధావితేన ఇత స్తతః కావంబరీపరిజనేన ప్రణమ్యమానః
ప్రవిశ్య మదాగమనవేదనోత్ఫుల్లనయనసఖీజనేనాపహ్రియమాణపూర్ణ
పాత్రాం క్వాసౌ కేన కథితం కియ ద్దూరే వర్తత ఇతి తత్ప్రి
శ్నోన్ముఖీం తత్క్షణోత్పన్నయా తాపోపశాంత్యా త్రపయా చ యుగప
దురసి నిహితపద్మినీపత్ర మపనీయోత్తరీయాంశుకాంచలం కుచావర
ణతా ముపనయంతీ మాభరణతా ముపనీతాని కమలినీమృణాలా న్య

1. స్వన.

పాస్య భూషణేభ్యోఽధికాం స్వశరీరశోభా మేవ సర్వాభరణస్థానేషు
ధారయంతీం తాపోపశమా యార్పితహారమాత్రాభరణా మత్యుల్బణ
హరిచందనచర్చాంతరితలావణ్యశోభాన్యంగాని కరపరామర్శ ప్రయత్నేన
దర్శనీయతరతాం నయంతీ మంగలగ్నాని శయనీతకృత కమలకుముద
కింజల్కకువలయదళశకలాని పులకోద్గమే నైవాపాస్యంతీం కపోల
సంగినీం చ మణిదర్పణే నాలోకాయ్యథాస్థితాం కరేణకబరీ మంసదే
శేవినివేశయంతీ మానందజన్మనా నేత్రపుటావర్జితేన బాష్పసలిలే నైవ
మకరధ్వజానలసంతాపాయ జలాంజలి మివ ప్రయచ్ఛంతీం ఉత్సృష్ట
శేషే ణాశ్యానమలయజరసే నైవాంగలగ్నేన భస్మనేవ మదనదహ
తభుజో నివృత్తి మావేదయంతీ మభ్యుత్థానప్రసంగే నైవ కుసుమ
శయ్యాం దూరీకుర్వంతీం కాదంబరీ మాలోకయన్ దర్శనీయావలో
కనఫలేన చక్షుషీ కృతార్థతాం నయామి ఏవం మదలేఖాం సాంజలి
ప్రణామేన కంఠగ్రహేణ చ సంభావయామి చరణపతితాం పత్రలేఖాం
[1]సంభావ్య కేయూరకం చ పునః పరిష్వజ్య నిర్భర మేవ మ్మహాశ్వేతోప
పాదితోద్వాహమంగళ స్త్వరితసఖీబృందనిర్వర్తిత వైవాహికస్నానమం
గళవిధేర్భున ఇవవర్షాభిషిక్తాయాః కరగ్రహణం నిర్వర్తయామీతి ఏవ
మతిబహుళ కుంకుమకుసుమధూపభూషానులేపనామోదోద్దీపితహృద
యజన్మని వాసభవనే శయనవర్తీ మత్సమీపే సముపవిశ్యక్షణ [2]మివ
కృతనర్మాలాపాయాం నిర్గతాయాం మదలేఖాయాం త్రపావనమ్రముఖ
మనిచ్ఛంతీం కిల బలాద్దోర్భ్యా మాదాయ శయనీయం శయనీయా
దంకమంకా చ్చ హృదయం దేవీం కాదంబరీ మారోపయామి ఏవ ము
ద్గాఢనీవీగ్రంధిదృఢతరార్పితపాణి [3]ద్వయాం త్రపానిమీలితలోచనే
చుంబ న్న వంచితాత్మా చిరా ద్భవామి ఏవంసురైరపి దుర్లభం త దధరా
మృత మాతృప్తే ర్నిపీయ సుజీవిత మాత్మానం కరోమి ఏవ మతికోమల
తయాఽంతర్విలీయ విశంత్యా ఇ వాంగ మంగం గాఢాలింగనసుఖరస
భ రేణ మకరధ్వజానలదగ్ధశేషం నిర్వాపయామి శరీర మేవం పరవత్యాపి
స్వేచ్ఛాప్రవృత్తయే నిష్ప్రియత్నయాప్యభియుంజాన యే వాపసర్పం
త్యాపి కృతోపసర్పణ యేవ సంగోపితసర్వాంగ్యాప్యుపదర్శితభావ యే

1. ముత్థాప్య. 2. మపి. 3. ద్వయాయాః.

వ దేవ్యా కాదంబర్యా సహ తత్కి మపి సర్వజన సులభ మపి యో
గైకగమ్యం స్పర్శ[1]విష మపి హృదయగ్రాహి మోహన మపి ప్రసాద
నమింద్రియాణా ముద్దీపన మపి మదనహుతభుజో నిర్వృతికర ముపా
హితసర్వాంగఖేద మపి సశీత్కారపులకజనన మనుభూయమాన
మప్యుత్పాదితానుభవస్పృహం సహస్రవారానుభూత మపి అపున
రుక్తమతిస్పష్ట మప్యనిర్దేశ్యస్వరూప మచింత్య [2]సమాగమ మతుల
స్పర్శ మనుపమరస మనాఖ్యేయప్రీతికరం పరమధ్యానసహస్రాధిగతం
నిర్వాణసుఖమి వాపరప్రకారం సురతాఖ్యం సుఖాంతర మనుభూయ
నిమేష మప్యకృతవిరహ స్తయైవ సహ తేషు తేషు రమ్యేషు దేశేషు
రమమాణః [3]స్వయమేవ రమ్యమపి రమణీయతరతాం యౌవన ముప
నయామి ఏవం సముత్పన్నసహస్రవిస్రంభాం దేవీ మేవాభ్యర్థ్య
వైశంపాయనస్యాపి మదలేఖయా సహ ఘటనాం కారయామీత్యే
తాని చాన్యాని చ చింతయన్న చేతితక్షుత్పిపాసాతపశ్రమజాగరవ్యథో
దివా రాత్రౌ చావహత్.

ఏవంచ వహతోఽశ్వస్య దవీయస్తయాఽధ్వనోఽర్ధపథఏవ కాల
సర్పోవర్త్తనః ప్రబల[4]కంపో గ్రీష్మస్య నిశాగమో గభస్తిమతః స్వర్భానుర
మృతదీధితేః ధూమోద్గమో వజ్రానలస్ఫురితానాం మదాగమో మకర
ధ్వజకుంజరస్య మరణాంధతమసప్రవేశో విరహాతురాణాం అమోఘ
కాలపాశ వాగురోత్కంఠిత[5]హరిణానా మభేద్యలోహార్గళబంధో
దిగ్వారణానా మచ్ఛేద్యహింజీరశృంఖలావాహానామనున్మోచ్య నిగ
డబంధోఽధ్వగానామలంఘ్యకాన్తారలేఖా ప్రోషితానాం కాలాయస
పంజరోపరోధో జీవలోకస్య ఉద్గర్జ న్న[6]లికులమలినఘనఘటాభోగభీ
షణో విస్ఫూర్జితధ్వనిర్విషమతరతడిద్గుణాకర్ష మండలితవికటశక్రకార్ము
కోఽన వరత ధారాసారవర్ష ప్రహారి పురోమార్గ ముపరుంధన్
విరుద్ధ ఇవాంధకారితముఖో నిస్త్రింశశతసహస్రసంపాతదుష్ప్రే
క్ష్యోఽటవీ పలిఘ్నన్ని వాశుగమనవిఘ్నకారీ బభూవ జలదకాలః.

---

1. విషయ. 2. మసమాసంగ (న విద్యతే సమాసంగః సంబంధో యస్య తత్). 3. స్వభావ. 4. పంకో. 5. కామిహరిణానాం 6. కులగవలమలిన.

తత్ర చ[1] ప్రథమ మస్య చేతనాపహారిభి ర్ధ్యానావేగై రంధకార
మనీయంత దశదిశ స్తతో జలధరైః అగ్రత స్సముత్ప్లుతేన చేతసా
క్వాఽప్యగమ్యత పృష్ఠతో హంసైః. పురస్తా త్పరిమళినోఽస్య నిశ్వాస
మరుతః ప్రావర్తంత పశ్చా త్కదంబవాతాః. పూర్వం తులితనీలో
త్పలవనకాంతి నయనయుగళ మస్య సలిలం సముత్ససర్జ చరమ మంభో
ముచాం బృందమ్. ఆదావపూర్వమాపూర్యమాణ ముద్వేగోత్కలి
కాసహస్రపర్యాకులం మనోఽస్యాఽభవత్ అవసానే స్రోతస్వినీనాం
పాత్ర మపి చ దుస్తరై ర్నదీపూరై రేవ సహాఽవర్ధంత మన్మథోన్మా
థాః వర్షజలలులితైః కమలాకరై రేవ సహ మమజ్జ కాదంబరీసమాగ
మప్రత్యాశాధారారయాసక్తైః కందళై రేవ[2] సహ తామ్రతా మధత్త
నయనయుగ మంభోదవాతాహతైః కదంబకుట్మలై రేవ సహోద
కంపతోత్కంటకితా తనుః ఉత్కూలసలిలోత్క్షిప్యమానమూలై స్సరిత్త
టై రేవ సహాపతన్ ప్రాణాః. పరిమళవద్భి ర్మాలతీకుసుమై రేవ సహా
జృంభత రణరణకః తథా గురుభి ర్ఘనై రేవాభజ్యంత మనోరథాః
[3] స్తీక్ష్ణాంతరకోటిభిః కేతకీసూచిభి రే వా[4]తుద్యంత మర్మాణి ఉచ్ఛిఖైః
శిఖిభి రే వాదహ్యంత గాత్రాణి. అంధకారితదిశా తమసై వావర్ధత
మోహాంధకారః. తిరస్కృతధ్వాన్తేన తడి దాతపేనై వాతన్యత సన్తాపః.
గంభీరగర్జితైకసన్తానోత్కంపితధరాపీఠబంధై ర్నభసి నవఘనై ర్ఘనజలధర
[5] ధారానిపాతరభసవాచాలితచంచుభి రంతరాళే చాతకై రుద్దామమహా
రావరావిభి రవనిమూలే దర్దురై రనవరతఝంకారరవజర్జరిత ధారాం
బుభి రాశాసు జలదానిలైః ఉన్మత్తమదకలకేకాకోలాహలైః కాన
నేషు కలాపిభి రసమశిఖరోపలస్ఖలనకలకలముఖరై ర్గిరిషు నిర్ఝరైః
ఉల్లోలకల్లోలాస్ఫాలనవిస్ఫురితవిషమనిర్ఘోషఝంకారిభిః సరిత్సు పూరై
స్సర్వత శ్చ వితతేన స్థలీషు సంభృతేన కందరేషూచ్ఛండేన శిఖరిషు
కలకలేన అంబుషు పటునా పర్వతతటేషు మృదునా శాద్వలేషు
చారుణా పల్వలేషు సాంద్రేణ శాఖిషు తనునా తృణోలపేషు ఉల్బ

---

1. ప్రథమమస్య. 2. సహాభిద్యత హృదయం అంభోదవాతాహతైః తనుః అన
వరతజల పతనజర్జరితపక్ష్మభిః శిలీంధ్రైః) రేవ సహ తామ్రతా మధత్త నయనయుగలం
ఉత్కూల. 3. తీక్ష్ణతర. 4. త్రుట్యంత. 5. ధారాతిపాతవాచాలిత.

తాళీవనేషు యథాధారాసంపతన మాకర్ణ్యమానేన సర్వప్రకారమధు
రేణ హృదయప్రవేశినా ధారారవేణోత్కలికాకలితో న రాత్రౌ నది
వా న గ్రామే నారణ్యే నాంత ర్న బహి ర్న వనే నోపవనే న వర్త్మని
నావాసే నవహన్ న తిష్ఠన్ న వైశంపాయనస్మరణే న కాదంబరీ
సమాగమానుధ్యానే న కథం చి దపి న క్వ చి దపి నిర్వృతి మే
వాధ్యగచ్ఛత్.

అనధిగతనిర్వృతి శ్చాతికష్టతయా వజ్రానలస్యేవ జలదసమ
యేంధనస్య మదనహుతభుజో భస్మసాత్క ర్తు మి వోద్యతస్య ధీరస్వభా
వోఽపి ప్రకృతి మే వోత్సర్పజ్జ్వావితసకలధరాతలై ర్ధారాజలై రప్యా
శోష్యత ద్యోతితదశదిశా శతహ్రదాలోకే నాపి మూర్ఛాన్ధకారే క్షి
ప్యత ఆహ్లాదితజీవలోకై ర్జలదానిలై రపహ్రియత పయోభారమేదురై
ర్ఘనై రపి తనుతా మనీయత పాటలితశాద్వలై శ్శక్రగోపకై రపి పాండు
తాం ప్రత్యపద్యత కుసుమధవళైః కుటజై రపి రాగపరవశో క్రియత
తథాపి సకలజగజ్జీవన హేతునాపి జీవితసందేహదోలామారోపితో జలద
కాలేన ఉత్కూలగామిషు విధివిలసితేషు సరిత్పూరేషు చోత్ప్లవమానో
ఽనవరతవర్ష జలజనితేషు మూర్ఛాగమేషు పంకపటలేషు చ నిమజ్జన్ జల
భరస్థగితేవ ర్త్మని లోచనే చ స్ఖలన్ వికాసినీషు కాదంబరీప్రాప్తిచింతాసు
ధారాకదంబరజో వృష్టిషు చామీలన్ అనుబంధిషు గమనవిఘ్నేషు
జలధరధ్వనితేషు చ ముహ్యన్ సుదుర్లంఘ్యవేగాన్యుత్కంఠితాని
సహస్రశః స్రోతాంసి చోల్లంఘయన్ ఘనోపాహితవృద్ధినా కాదంబరీ
సమాగమౌత్సుక్యేన పయగప్లవరయేణ చోహ్యమానో జీవితప్రత్యా
శా మనిర్వహత[1] స్తురంగమాంశ్చ పరిత్యజన్, తర్జ్యమాన ఇవ తడిద్భి,
రవష్టభ్యమాన ఇవ జలధరైః, నిర్భర్త్స్యమాన ఇవ విష్ఫూర్జితైః, శ్శకలీ
క్రియమాణ ఇవ శతశో నిస్త్రింశవృత్తిభి ర్ధారాసారైః, నిరుద్ధాస్వపి జల
దకాలేనైవ ఆశుగమనవిఘ్న హేతుభూతాసు ఆశాసు కాదంబరీసమాగ
మాశా సుతరాం నారుధ్యతాస్య యయౌ తాదృశోఽపి యథాస్థాననిగ
డితసమస్తప్రాణిని ప్రావృట్కాలే కలా మ ప్యకృతవిలంబో ఽ[2]నారత
ధారాహతివికూణితాక్షేణ చ ముహు ర్ముహు ర్వలితానమితా

---

1. జనాంస్తురంగ. 2. అనీయత తం పంథానం ధారాహతి.

ననేన శ్చ్యోతదాసక్తపిండితకేసరాగ్రేణైకసంతానకర్దమ [1]మగ్నోన్మగ్న
ఖురేణాదృశ్యనిమ్నోన్నతస్థలగతినా విశీర్యమాణపర్యాణసమాయో
గేన ఉపర్యుపరి వాహినీ [2]పూరోత్తారసంతానావాసప్పృష్ఠేన అపచీయ
మానబలజవోత్సాహేన వాజిసైన్యేన విశీర్యతానుగమ్యమానో జీవిత
సంధారణాయ యథాతథా నిర్వర్తితాశనమాత్రకోఽభ్యర్థితరాజ
లోకవచసాఽప్యప్రతిపన్నశరీరసంస్కారో దివస మవహాదేవకేవలమ్.

వహం శ్చ త్రిభాగమాత్రావశిష్టేఽధ్వని వర్తమానం మేఘ
నాద మద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ దూరత ఏవ కృతనమస్కారం తమ
ప్రాక్షీత్.—'తిష్ఠతు తావ త్పరస్తా త్పత్రలేఖాగమనవృత్తాంతప్రశ్నో
వైశంపాయనవృత్తాంత మేవ తావ త్పృచ్ఛామి, [3]అపి దృష్ట స్త్వయా
చ్ఛోదసరసి వైశంపాయనః, పృష్టశ్చావస్థానకారణం పృష్టేన, కించి
త్కథితం న వా, పశ్చాత్తాపీ వా?, అస్మత్పరిత్యాగేన స్మరతి వాఽస్మాకం?,
పృష్టోఽసి వా నేన కించిన్మదీయమ్?, ఉత్పన్నో వాలాపో యువయోః?
ఉపలబ్ధో వాభిప్రాయః?. మాతాపిత్రో ర్వా సందిష్టం కిం చిత్?, పరిబో
ధితో వా త్వయాగమనాయ?, ఆవేదితం వాఽస్మదీయ మాగమనమ్?,
ఉపలక్షితో వాభిప్రాయః? త్వయా?, నాపయాస్యతి వా తస్మా త్ప్రదే
శాత్?, దాస్యతి వా దర్శనం? గ్రహీష్యతి వాఽస్మదనునయమ్?, ఆగ
మిష్యతి వా పున ర్మయా సహ?, కిం కుర్వ న్దివసమాస్తే కో వా వినో
దోఽస్య తిష్ఠ' తీతి.

'స [4]త్వేవ మాదిష్టో వ్యజిజ్ఞపత్. 'దేవ! దేవేన తు వైశంపా
యనమాలోక్యానుపద మేవ తురంగమై రాగత ఏ వాహ మిత్యాదిశ్య
విసర్జితోఽహమ్, అథాచ్ఛోదసరసః ప్రతీపం వైశంపాయనో గత ఇత్యే
షాంతరావార్తైవ నోపజాతా, చిరయతి చ దేవే జలదసమయారంభ
మాలోక్య కదా చి దేషు దివసేషు దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాస
వత్యార్యశుకనాసేన చ కృతప్రయత్నోఽపి న ముచ్యత ఏవాగంతుం
దేవ శ్చంద్రాపీడ స్త్వయా చైకాకినా న స్థాతవ్య మేవాస్యాం భూమౌ

1. మానుమగ్నఖురేణ. 2. తీరోత్తార. 3. అయి దృష్ట. 4. ఏవం పృష్టో వ్యజ్ఞపయత్.

పరాగతప్రాయా శ్చ వయం త న్నివర్తస్వా స్మాదేవ ప్రదేశా దిత్యభి
ధాయ పత్రలేఖయా కేయూరకేణ చ త్రిచతురైః ప్రయాణకై రప్రాప్త
ఏవాచ్ఛోదం యావ ద్బలా న్నివర్తితోఽస్మి' ఇత్యేవ మావేద్య విర
గామ. విరతవచనం చ తం పున రపృచ్ఛత్.—'కిమాకలయస్యద్య
[1]తేన యావత్పరాపతితా పత్రలేఖా నేతి' స తు వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ
యది క శ్చి దంతరాంతరాయో న భవిష్యతి విలంబకారీ తదా వినా
సందేహేన పరాపతత్యేవ మవగచ్ఛతి మే హృదయమ్.'

'ఇత్యుక్తవతి మేఘనాదే ఘనసమయవర్ధితాభోగమకరధ్వజా
ర్ణవమధ్యపాతినీం స్వానుమానా త్కాదంబరీ ముత్ప్రేక్ష్య విక్లబీభవతః
ప(ర్యా)వర్తం త్యంత ఇ వాస్య జలధరాః కాలపురుషై స్తడితో మద
నానలశిఖాభి రివ స్ఫూర్జితం ప్రేతపతిపటహస్వనేన ఆసారధారాః స్మరే
షుభిః ఆమంద్రం గర్జితం మకరధ్వజధనుర్జ్యాగుంజితాభోగేన కలాపికేకాః
కాలదూతాలాపైః కేతకామోదో విషపరిమళేన ఖద్యోతాః ప్రళయా
నలస్ఫులింగ(రాశి)రశ్మిభిః అళివలయాని కాలపాశైః బలాకాశ్రేణయః
ప్రేతపతిపతాకాభిః ఆపగాః సర్వక్షయమహాపూరప్లవై ర్దుర్దినాని కాల
రాత్ర్యా కుటజతరవః కృతాంతహాసైః. అపి చ శరీరేఽపి సత్త్వం
కాతరతయా బలం క్షామతయా కాంతి ర్వైవర్ణ్యేన మతి ర్మోహేన
ధైర్యం విషాదేన హసితం శుచా నయన మశ్రుణా ఆలపనం మానే
న అంగాన్యసహనతయా కరణాన్యపాటవేన సర్వం చ అరత్యా
ఉల్లిఖ్యమాన మి వానవరతరయవాహినా శ్రుధారాప్రవాహేణాప
భజ్యమాన మివ సంతతై ర్నిశ్శ్వాసప్రభంజనై రుత్ఖన్యమాన మివ మదన
దుఃఖోత్కలికాసహస్రై రజస్రపాతిభి రిత స్తతో జర్ఝరీ క్రియమాణ
మివ మకరధ్వజశరాసారై ర్వపుషైవ సహ క్షీయమాణ మివ స్వల్పావ
[2]శేషవృత్తినా కాదంబరీశరీరే ణేవ సహ కంఠలగ్నం కథం కథమపి
జీవితం ధారయన్ ధారాధరజలక్లిన్నతరుతల మాప్లావితో పాంతం
హరితశాద్వలం ఆసేవ్యతటలతావనం అనవరతరోదోజలప్రవేశం కలు
షితప్రాంత మవశీర్యమాణోద్దండకుముదదళగహన మామగ్నకమల

1. తనేనాహ్న. 2. శేషం సంకల్పలిఖితేన నిర్విశేషవృత్తినా.

షండం ఉత్ప్లవమానాశ్యానకింజల్కదళశకలం ఆజర్ఝరితకహ్లారకువలయ
ముద్భ్రాంతాళివలయ ముడ్డీనహంస[1]యూలం అనవస్థానసారసారసితక
రుణ మవశిష్టదళతళనిలీయమానోచ్చకితచక్రవాకయుగళ ముత్కంపిత
కాదంబకకదంబకాక్రియమాణోఽనకూలనద్వలం [2]ఉత్కకలవింకకలా
పిబకబలాకాధ్యాసితో పాంతపాదపం[3]అన్య ది వాదృష్ట పూర్వమి వా
దత్తదృష్టిసుఖం అనుత్పాదితహృదయాహ్లాదం అనుపజనితమానసప్రీతి
త దే వాచ్ఛోద ముపాహితద్విగుణదుఃఖ మాససాద.

ఆసాద్య చోపసర్పన్నేవ సర్వా నశ్వవారా నాదిదేశ. కదాచి
దసౌ వైలక్ష్యా దస్మా నాలోక్యాపసర్పతేవ తచ్ఛతు ర్ష్వపి పార్శ్వేషు
అవహితా భవంతు భవంత ఇతి ఆత్మనాపి తురగగత ఏవ ఖిన్నో
ప్యఖిన్న ఇవ విచిన్వన్ లతాగహనాని తరుమూలాని శిలాతలాని లతా
మండపాం శ్చ సమంతా ద్బభ్రామ. భ్రామ్యం శ్చ యదా న క్వచి
త్కించి దవస్థానచిహ్న ముద్రాక్షీత్.—తదా చకార చేతసి 'నియత
మసౌ పత్రలేఖాసకాశాత్ మదాగమన ముపలభ్య ప్రథమ మే వాప
క్రాంతో ఽయే నావస్థానచిహ్న[4]మాత్రక మపి నోపలక్ష్యతే, [5]నిరుద్ధద్దేశం
గత శ్చ క్వాపి అస్మాభి రేవ మన్విష్టోఽపి న దృష్టః, త త్కష్టతమ
మాపతితం వైశంపాయన మదృష్ట్వాఽస్మా త్ప్రదేశా త్పద మపి గంతుం
పాదా వేవ నోత్సహేతే మే, మన్మథశరవిక్షిప్తా శ్చ కాదంబరీదర్శన
మాత్రకావలంబనాః క్షణ మపి విలంబ మంతరీకర్తు మక్షమాః క్షామ
తయాఽ[6]మీ ప్రాణా స్సర్వథా వినష్టోఽస్మి న దృష్టా దేవీ కాదంబరీ,
నాపివైశంపాయన' ఇత్యేవముత్పన్న నిశ్చయోఽప్యపరిచ్ఛేద్య స్వభా
వత్వా త్ప్రత్యాశాయాః కదా చి దస్య వృత్తాంతస్యాభిజ్ఞా మహా
శ్వేతాఽపి భవత్యేవ త త్తాం తు తావ త్పశ్యామి తతో యథా
యుక్తం ప్రతిపత్స్య ఇ త్యారోప్య హృదయే తదాశ్రమ స్యైవ నాతి
దూరే నివేశితతురగసైన్య స్సమాయోగ మపనీయ నిర్మోకపరి లఘునీ
ఘనోజ్ఝితజ్యోత్స్నాభిరామే పరిధాయ వాససీ తథాస్థిత పర్యాణ
మే వేంద్రాయుధ మారుహ్య మహాశ్వేతాశ్రమ ముపజగామ.

1. సార్థం. 2. ఉత్కలవిరుత. 3. ఉపహతంప్రావృషస్య దివ దృష్టపూర్వ మప్య దృష్ట. 4. మాత్రం కథ మపి. 5. నిరుద్ధోద్దేశం. 6. మాయాసిషుః.

[1]తత్రా ప్రవిశన్నే వావతీర్య మహాశ్వేతావలోకనకుతూహలాత్పశ్చా దా
కృష్టేన ఇంద్రాయుధేన పరిజనేన రాజపుత్రైశ్చానుగమ్యమానో వివేశ.
ప్రవిశ్య చ గుహాద్వార ఏవ శిలాతలే సముపవిష్టామధోముఖీ మసహ్య
మన్యు వేగోత్కంపితసర్వావయవా మనవరతనయనజల వర్షిణీ ముద్దండ
వర్ష వాతాహతలతా మి వోద్బాష్పదీనదృష్ట్యా కథం కథమపి తరళిక
యా విధృతశరీరాం మహాశ్వేతా మపశ్యత్. దృష్ట్వా చ తాం నతాక్షి
మ స్యోదపాది హృదయే.—'మానామ దేవ్యాః కాదంబర్యా ఏవ కి
ప్యనిష్ట ముత్పన్నం భవేత్, యేనేయ మీదృశీ సమ వస్థా హర్ష హేతా
వపి మదాగమనేఽనుభూయతే మహాశ్వేతయా' ఇ త్యాశంకాభిన్న
హృదయః ఉడ్డీనై రేవ ప్రాణైః పదే స్ఖల న్నివ పతన్నివ ముహ్య న్నివ
ఉపసృత్యోపవిశ్య చ తస్యైవ శిలాతల స్యైక దేశే ప్రోద్బాష్పవిషణ్ణ
వదనః 'కి మేత' దితి తరళికా మపృచ్ఛత్. సాతు తదవస్థాయా అపి
మహాశ్వేతాయా ముఖ మవలోకితవతీ.

అథానుపసంహృతమన్యువేగాఽపి గద్గదికావగృహ్యమాణకంఠా
మహాశ్వేతేవ ప్రత్యవాదీత్. 'మహాభాగ! [2]కి మితి నా వేదయతే
వరాకీ?, యయా దుఃఖాఘాతైః కఠినహృదయయా పున రప్యదుఃఖ
శ్రవణార్హస్యాత్మీయదుఃఖం శ్రావితః సైవాహం మందభాగ్యా మహా
భాగ జీవితవ్యసనీ నిర్లజ్జా నిర్ఘృణా [3]నిష్కరుణా చ దుఃఖ మిదం
శ్రూయతామ స్యహమ్, కేయూరకా ద్భవదాగమన మాకర్ణ్య విదీర్ణమా
నసా న మయా చిత్రరథస్య మనోరథః పూరితో న మదిరాయాః ప్రా
ర్థనా కృతార్థతా నాత్మనః సమీహితం సంపాదితం న గృహాభ్యా
గతస్య చన్ద్రాపీడస్య ప్రియ మనుష్ఠితం న చాపి హృదయవల్లభసమా
గమనిర్వృతా ప్రియసఖీ కాదంబరీ వీక్షితే త్యుత్పన్నానేకగుణ
వైరాగ్యా గాఢబంధా కాదంబరీస్నేహపాశా నపి ఛిత్త్వా పునః కష్ట
తరతపశ్చరణా యాత్రైవాయాంతా యావ దత్ర మహాభాగ స్త్వైవ
[4]తుల్యవయస మాకృతి మంత ముస్సృక్త మి వాంతఃకరణేన శూన్యశ
రీర ముత్తరళముఖముత్కంఠాబద్ధలక్ష్యశూన్యయా దృష్ట్వా ప్రాప్త

---

1. తత్ర చ ప్రవిశన్. 2. కి మయ మావేదయతి. 3. చ దుశ్శ్రవణ మపి శ్రావ యామి దుఃఖ మిదం. 4. తుల్యాకృతి ముస్సృక్త మివ.

మివ కి మ పీత స్తతో విలోకయంతం బ్రాహ్మణయువాన మపశ్యమ్ న
తు మా ముపసృత్యానన్యదృష్టిరదృష్టపూర్వోఽపి ప్రత్యభిజాన న్నివా
సంస్తుతోఽపి పరిచిత ఇవాసంభావితోఽప్యుపారూఢప్రౌఢప్రణయ ఇ
వాస్నిగ్ధోఽపి పరవానివ ప్రేమ్ణాఽశూన్యోఽపి కి మపి స్మర న్నివ దుఃఖి
తాకారోఽపి సుఖాయమాన ఇవ తూష్ణీం స్థితోఽపి ప్రార్థయమాన ఇవ
అపృష్టో ప్యావేదయ న్ని వాత్మీయా మవస్థా మభినింద న్నివ అనుశోచ
న్నివ హృష్య న్నివ విషీద న్నివ బిభ్య దివ అభిభవ న్నివ భీత ఇవ
ఆకాంక్ష న్ని వానుస్మర న్నివ కి మపి [1]విస్మృతనిమేషేణ నిశ్చలధ్వస్త
పక్ష్మణా క్షరద్బాష్పపూరార్ద్రేణ కర్ణాంత చుంబినా వికసితే నే వాము
కుళితతారకేణ చక్షుషా మత్త ఇ వావిష్ట ఇవ నియుక్త ఇవాపిబ న్ని
వార్పయ న్ని వాంతర్విశ న్నివ ఆకర్ష న్నివ సుచిర మాలోక్యా
బ్రవీత్. 'సుతను! సర్వ ఏవ హి జగతి జన్మనో వయస ఆకృతే ర్వా
సదృశమాచర న్న వచనీయతా మేతి, తవ పున రేకాంతవామప్ర
కృతే ర్విధేరివ అసదృశానుష్ఠానే కోఽయం ప్రయత్నః, య దియ మ
క్లిష్టమాలతీకుసుమసుకుమారా మాలేవ కంఠప్రణయైకయోగ్యాత
నుర నుచితే నామునా కష్టతమేన తపశ్చరణపరిక్లేశేన [2]మ్లాని ముపనీ
యతే, కి న్ని రూపవయసో రనురూపేణ సుమనోహారిణీ లతేవ రసాశ్ర
యేణాఫలేన సంయోజ్యతే?' జాతస్య హి రూపగుణహీన స్యాపి
జన్మోపనతాని జీవలోకసుఖాని అనుభూయ శోభతే పరత్ర ఫలసంబంధీ
తపశ్చరణపరి క్లేశః. కింపున రాకృతిమతో జనస్య?, తద్దుఃఖయతి మా
మస్యాః స్వభావ సరసాయా స్తనో ర్మృణాళిన్యా ఇవ తుహినపాతః
[3]పరిక్లేశః, యది వా త్వాదృశీ జీవలోకసుఖేభ్యః పరాఙ్ముఖీ తపసా
క్లేశయ త్యాత్మానం తదా వృథా వహతి ధను రధిజ్యం కుసుమకార్ముకః,
నిష్కారణ ముదేతి చంద్రమాః, వ్యర్థో వసంతమాసస్యాగమః, నిష్ఫ
లాని కుముదకువలయకల్హార కమలాకరవికసితాని, నిష్ప్రయోజనో
జలదసమయారంభాడంబరః, నిరర్థకాన్యుపవనాని, కిం వా జ్యోత్స్నయా
కిం వా లీలాపరి త్పులినై ర్మలయానిలే నే వేతి.

---

1. విస్మృత మనిమేషేణ. 2. గ్లాని. 3. తపసః పా.

అహం తు దేవస్య పుండరీక స్యైవ వృత్తాంతా దపేతకౌతుకా స (ర్వథాతం) ర్వం తథా వదంత మపి 'క స్త్వం ? కుతో వా సమాయాతః ? కిమర్థం వా మా మేవ మభివదసి ?' ఇత్యపృష్ట్వై వాన్యతోఽగచ్ఛమ్. గత్వా చ దేవతార్చనకుసుమా న్యుచ్చిన్వంతీ తరళికా మాహూయా (బ్ర)బ్రువమ్ 'తరళికే! కోఽయం యువా బ్రాహ్మణాకృతిః కోఽప్యస్య విలోకయతో వదత శ్చాన్యాదృశ ఏ వాభిప్రాయో మయోపలక్షితః త న్నివార్యతా మయం యథా న పునరత్రాగచ్ఛతి అథ నివారితో యద్యాగమిష్యతి తదావశ్య మస్యైవాభద్రకం భవిష్యతి' ఇతి. స తు నివార్యమాణోఽపి దుర్నివార్యవృత్తేర్మదనహతకస్య దోషైర్భవి తవ్యతయా చా నర్థస్య నాత్యాక్షీదే వానుబంధమ్. అతీతేషు కేషుచిద్దివసే ష్వేకదా గాఢాయాం రజన్యాముద్గిరత్స్వివ భరేణోద్దీపితం స్మరానలం జ్యోత్స్నాపూర మిందుమయూఖేషు లబ్ధనిద్రాయాం తరళికాయా [1]మథవాఽప్తనిద్రాసుఖా సంతాపాన్నిర్గత్యాస్మి న్నేవ శిలాతలే విముక్తాంగీ కల్హారసుగంధినా మందమందేనాచ్ఛాదానిలే వీజ్యమానా వర్ణసుధాకూర్చకై రివ కరై ర్ధవలిత దశాశాముఖే చంద్రమసి నిహితదృష్టి రపి నామాయ మేభి రమృతవర్షిభి రఖిలజగదా హ్లాదకారిభి రై శ్చంద్రమా స్తమపి హృదయవల్లభం మే వర్షేదిత్యాశంసాప్రసంగేన దేవస్య సుగృహీతనామ్నః పుండరీకస్య స్మరంతీ కథమభాగ్యై ర్న్మే మంద (పుణ్యా) భాగ్యాయాః తాదృశస్యాపి దివ్యాకృతే ర్మహాపురుషస్య నభసోఽవతీర్ణస్య భాషిత మళికముపజాతం జాతానుకంపేన వా యథా కథం చి జ్జీవతు జీవితప్రియా తపస్వినీ త్యేవ మేవ సమాశ్వాసితాస్మి యేన పున ర్దర్శన మే వానేన మే న దత్తం కింకరోతు దేవ స్సుగృహీతనామా పుండరీకో యః పరాసు రేవోత్క్షిప్య నీతః పింజల స్తు జీవన్మృతః కథ మియతా కాలేన గతే నాపి నిష్కరుణేన వార్తాపి మే నసంపాదితే' త్యేతాని చాన్యాని [2]ఆజాలాని యద్దుర్జ్జీవిత గృహీతా జాగ్రత్యే వాతిష్ఠమ్.

అథ నిభృతపదసంచరణా [3]దుత్కంటకిత మనవరతపతితమదన

1. మప్రాప్తసుఖా. 2. చాలజాలాని. 3. ణమాచరణాదు.

శరశల్యనికరనిచిత మివ శరీర ముద్వహంత ముద్వికాసి కేతకీరజఃపటల ధవళం ప్రథమతర మేవ భస్మసాత్కృత మివ మదనవహంత [1]భుజా గ్రేణ కుండలీకృతం మృణాళికావలయ మపర్యుషితం శాసనవలయ మి వావశ్యం మరణాయ సకలజగదప్రతిహతశాసనేన కుసుమధన్వనా విసర్జిత[2]ముద్ఘాతసాధ్వసోత్కంపతరళితయా కేతకీగర్భసూచ్యా 'క్వాఽ పరం గమ్యతే? రే హతోఽసి మ'యేతి మన్మథప్రథమసహాయస్య చం ద్రమసః కరశాఖ యేవ కర్ణాంతలగ్నయా తర్జ్యమాన ముద్వేగావర్జితేన నయనసలిలస్రోతసాఽఽత్మనే జలాంజలి మివ ప్రయచ్ఛంత మాత్మేచ్ఛ యైవ మకరగ్రహణాయ నిర్వర్తితస్నాన మివ స్వేదాంభసా న యుక్త మేవ తే పరహృదయ మవిజ్ఞాయోపగంతుమితి పదే పదే నివార్య మాణ మివ గురుణోరుస్తంభే [3]నాదూరత ఏవ మదాలింగనాళీకా శయా ప్రసారితభుజగయుగళ ముత్కలికాసహస్రవిషమం రాగసాగర మివ ప్రతరంత మనవరత ప్రవృత్తై రాకృష్యమాణ మివ పురస్తా ద్దీర్ఘై ర్నిశ్వాసమరుద్భి రుహ్యమానమివ బిజ్ముఖప్లావితజ్యోత్స్నాపూరేణ రణకశూన్య ముచ్ఛుష్కాననం ప్రోన్ముక్తం సత్వేన ప్రతిపన్నం కృపణ తయా అవధీరితం ధైర్యేణ సంగృహీతం తరళతయా విసర్జితం లజ్జయా [4]ధిక్కృతం ధార్ష్ట్యేన దూరీకృతం పరలోకభీత్యా [5]అంగీకృతం స్వరు చ్యా విముక్తం యుక్తాయుక్తవివేకేన సంకల్పజన్మన ఏవ కేవలస్య వశే స్థిత మావిష్ట మివ మత్త మివ ఉన్మాదా దాపతంతం దూరతోఽపి దివసనిర్విశేషేణ చంద్రాతపేన విభావ్యమానం త మేవ యువాన మ ద్రాక్షమ్.

దృష్ట్వా చ తం తాదృశం నిష్ప్రభాఽస్యాత్మని పరం భయ ముపగతవతి చేతస్య[6]కరవమ్——'అహో! కష్టతర మాపతితం, యదయ మేవ మున్మదా దాగత్య పాణినాపి స్పృశతి మాం, తదా మయైవ మపుణ్యాహతకం శరీర ముత్స్రష్టవ్యం, తచ్చిరా ద్దేవస్య పుండరీకస్య పునర్దర్శనప్రత్యాశయా దుఃఖోత్తరమప్యంగీకృత్య

1. భుజాభుజాగ్రేణ. 2. దధానం. 3. వదూ. 4. ధిగకరం. 5. విముక్తం. 6. చింతయం.

వ్యర్థతా [1]మేవ యాతం ప్రాణసంధారణ' మితి, స త్వేవం చింతయంతీ
మేవ మా ముపసృత్యాబ్రవీత్.—చంద్రముఖి! హంతు ముద్యతో
మా మయం కుసుమశరసహాయ శ్చంద్రమాః, తచ్ఛరణ మాగతోఽస్మి
రక్ష మా మశరణ మనాథ మార్త మప్రతీకారాక్షమ మాత్మనా, త్వ
దా[2]య త్తం మే జీవితమ్, శరణాగతపరిత్రాణం హి తపస్వినా మపి ధర్మ
ఏవ, త ద్యది న మా మాత్మప్రదానేన సంభావయసి తదా హతోఽహ
మాభ్యాం కుసుమశరశశికిరణాభ్యా' మితి, అహం తు తదా తదాకర్ణ్య
ఝటిత్యు త్తమాంగనిర్గతజ్వాలేవ రోషానలేన నిర్దహంతీవ త ము
న్మిషద్బాష్పస్ఫులింగయా దృష్ట్యా తదా తర్జనాయైవాపాదతలా
దుత్కంపితగాత్రయష్టి రావిష్టేవాత్మాన మప్యచేతయమానా క్రోధా
వేగరూక్షాక్షర మవదమ్.—'ఆః పాప! కథ మేవం గదతో మాము త్త
మాంగేన తేనిపతితం వజ్రం?, అవశీర్ణా వా సహస్రధానజిహ్వా?, విహ్వల
తాం గతా వా న వాణీ?, నష్టాని వా నాక్షరాణి?, మన్యే చ న సం
త్యేవ తేఽస్మిన్ శరీరే సకలలోకశుభాశుభసాక్షిభూతాని పంచమహా
భూతాని, యే నైవం వదన్నాగ్నినా భస్మీకృతోఽసి-న వాయునా
పహృతోఽసి-న పయసా ప్లావితోఽసి-న ధాత్ర్యా రసాతలే ప్రవేశి
తోఽసి-న వాయునాఽపహృతోఽసి-నాపి తత్క్షణ మేవ ఆకాశేనాత్మ
నిర్విశేషతాం నీతోఽసి, [3]వ్యవస్థితేఽస్మిన్ లోకత్రయే కుత స్త్వ ము
త్పన్న ఏవంవిధః?, య స్తిర్యగ్జాతి రివ కామచారీ న కించి దపి వేత్సి
యేనైవ ఖలు హతవిధినా సముపదర్శితవదనరాగః స్వపక్షపాతమాత్ర
ప్రవృత్తి రనిరూపితస్థానాస్థానవాదీ శుక ఇవ వక్తుమ్, ఏవం శిక్షిత స్తే
నైవ, కి మితి తస్యా మేవ జాతౌ న క్షిప్తోఽసి?, యే నై కాంతహాసహే
తు రేవ వదన్ క్రోధ మపి నోత్పాదితవానసి?, [4]తద్దురు క్తే స్తేఽహం
సంవిభాగ మిమం కరోమి యేనాత్మవచనానురూపాం జాతి మాపన్నో నై
వాస్మద్విధాః కామయసే' ఇ త్యుక్త్వా చంద్రాభిముఖీ భూత్వాకృతాం
జలిః పున రవదమ్—'భగవన్! పరమేశ్వర! సకలభువనచూడామణే!
లోకపాలా యది మయా దేవస్య పుండరీకస్య దర్శనా త్ప్రభృతి మ

---

1. మే యాతం. 2. య త్త జీవితం. 3. అవ్యస్థితో వ్యవస్థితేఽస్మిన్. 4. త్వదుక్తే
దుఃఖకారాం తే సంవిభాగ మిమం.

నసాఽప్యపరః పుమాన్ న చింతితః, తదాఽనేన సత్యవచనేనాయ మలీ
కకామీ మదుదీరితాయా మేవ జాతౌ పత'త్వితి, స తు మద్వచనాం
తర మేవ న వేద్మి, కి మసహ్యావృత్తే ర్మదనజ్వరస్య వేగా దుత సద్యో
విపాకస్యాత్మనో దుష్కృతస్య గౌరవాత్?, ఆహో స్వి! న్మద్వచస ఏవ
సామర్థ్యా దాచ్ఛిన్నమూల స్తరు రి వాచేతనః క్షితా వపతత్, అతి
క్రాంతజీవితే చ తస్మిన్ కృతాక్రందా త్తత్పరిజనతః శ్రుతం యథాఽ
సౌ మహాభాగ స్యైవ మిత్ర' మిత్యుక్త్వా త్రపావనమ్రముఖీ మహీం
మహీయసాఽశ్రుప్లావితేన తూష్ణీ మే వాప్లావితవతీ.

చంద్రాపీడస్య తు త త్త దాకర్ణ్య 'కర్ణాంతాయతలోచనద్వ
యామీలనభగ్నదృష్టేర్భ్రష్టవచనసౌష్ఠవస్య భగవతి కృతప్రయత్నా
యా మపి భగవత్యా మపుణ్యభాజా ఽస్మిన్ జన్మని న మయా ప్రాప్తం
దేవ్యాః కాదంబర్యా శ్చరణపరిచర్యాసుఖం, తజ్జన్మాంతరేఽపి భగవతీ
సంపాదయిత్రీ భూయా' దితి గదత ఏవ కాదంబరీసమాగమప్రాప్తి
దుఃఖే నైవ భేదోన్ముఖం ముకుళ మివ శిలీముఖా ఘాతస్వభావసరసం
హృదయ మస్ఫుటత్. అథ మహాశ్వేతాయా శ్శరీర ముత్సృజ్య
ససంభ్రమప్రతిపన్న చంద్రాపీడశరీరాయాం 'భర్తృదారికే! కిం లజ్జయా?,
పశ్య తావ దస్య దైవ; కథ మ పాస్తే దేవ శ్చంద్రాపీడోఽయం,
భగ్నే వాస్య గ్రీవా న మూర్ధానం ధారయతి, విచాలితోఽపి న కించి
దపి చేతయతే, నాంతః ప్రవిష్టతారకే లోచనే సమున్మీలయతి, నాయం
యథాస్థితానాం గాత్రాణా [1]మిష్టే, న మనాగ ప్యుచ్ఛ్వసి త్యేవ,
హా దేవ! చంద్రాపీడ! చంద్రాకృతే! కాదంబరీప్రియ! క్వేదానీం త్వయా
తయా వినా గమ్య'తే?, ఇత్యున్ముక్తార్తవచసి తరళికాయాం తిర్యగా
భుగ్నచంద్రాపీడముఖనిహితనిశ్చలస్తబ్ధదృష్టి ర్నిశ్చేష్టాయా మేవ మహా
శ్వేతాయాం 'ఆః! పాపే! దుష్టతాపసి! కి మిదం త్వయా కృతమ్?, అపాకృ
తాఖిలజగత్పీడస్య దేవస్య తారాపీడస్య కుల ముత్సాదితమ్, అనాథీకృ
తాః ప్రజా స్సహాస్మాభిః, భగ్నాః పంథానః, గుణానా మర్గళితాః కకుభో
ఽర్థిలోకస్య, ఇదానీం కస్య వదన ముద్వీక్షతాం లక్ష్మీః?, కోఽవలంబనం

1. మావరణం కరోతి నోచ్ఛ్వసితి హృదయేన.

భవతు భూమేః?, కం సేవంతాం సేవకాః?,త్వయా వినా సంప్రతి వ్యసన
మేవ సేవాసంవృత్తా, వృత్తం సమానశీలత్వమ్, అస్తమితా విశ్రాంతపరిజ
నశ్లాఘా, లఘూకృతో భృత్యాదరః, దూరంగతాని ప్రియాలపితాని,
సమాప్తా పరిత్యాగకథా, కథం కథావశేషీభూతోఽసి?, భూతపూర్వాః
క ముపయాంతు సాంప్రతం ప్రజాః?[1], కిం సంప్రతి సమాధానం సాధూ
నామ్?, అధునా దుర్ధరే త్వయి విపన్నే క స్సముద్వహతు దేవేన తారా
పీడే నోఢాం ధురం?, ధీరస్యాపి తే కథం కాతర స్యేవ శుచా భిన్నం శరీ
రం?, దయాళోరపి కేయ మీదృశీ నిర్దయతా జాతాస్మాసు తే?, దేవ!
ప్రసీద,సకృద ప్యాజ్ఞాపయ,అవధేహి భక్తజనాభ్యర్థనాం,ప్రతిపద్యస్వప్రా
ణాన్, న త్వయా వినా క్షణ మపి ప్రాణితి పుత్రవత్సలో దేవ స్తారాపీడో న
దేవీ విలాసవతీ నార్యః శుకనాసో న మనోరమా న రాజానో నాపి
ప్రజాః, పరిత్యజ్య చ సర్వా నేకాకీ క్వ ప్రస్థితోఽసి?, కుత స్తవేయ మేక
పద ఏవేదృశీ నిష్ఠురతా జాతా?, క్వ సా గురుజన స్యోపరి భక్తి ర్య దేవ
మనవేక్ష్య ప్రయాసీత్యుక్తవ త్యవనితలవిముక్తాత్మ న్యారటతి పరిజనే త
దా[2]కర్ణ్యోత్కర్ణ్య 'హా హా! కి మేత, ది త్యు[3]ద్భ్రాంతే రాజపుత్రలోకే
సముల్లలితోత్పక్ష్మనయనదర్శిని చంద్రాపీడవదనవేశితదృశి దీనతర
హేషారవకృతాక్రందే శుచేవ పర్యాయోత్క్షిప్తఖురచతుష్కాహత
క్ష్మాతలే ముహు ర్ముహు రాత్మోన్మోచనాయేవాచ్ఛోటితఖరఖలీన
కనకశృంఖలయోగే తురంగతాం మముక్షతీవేంద్రాయుధే పత్రలేఖా
నివేదితచంద్రాపీడాగమనా చంద్రోదయోల్లాసినీ వేలేవ మహోదధే
స్సమకరధ్వజా వ్యాజీకృత్య కాదంబరీదర్శనం మాతాపిత్రోః పురః
ప్రతిపన్నశృంగారవేషాభరణా రణ[4]న్నూపురేణ ముఖర మేఖలా
దామ్నా రమ్యోజ్జ్వలవాససా కల్పితానంగబలవిభ్రమేణ గృహీత
సురభిమాల్యానులేపనపటవాసాద్యుపకరణేన నాతిబహునా పరిజనాను
గమ్యమానా పురః కేయూరకే ణోపదిశ్యమానమార్గా పత్రలేఖా
హస్తావలంబినీ మదలేఖయా సహ కృతాలాపా 'మదలేఖే! పత్రలేఖా
కథయ త్యస్య దహం పున స్త స్యై కాంతనిష్ఠురహృదయస్య

---

1. క్వ. 2. కర్ణనోత్కర్ణే. 3. ఉద్భ్రాంతమనసి సమాపతతి రాజపుత్రలోకే.
4. న్నూపురయుగేన.

శతమతే [1]ర్నిస్త్రింశ స్యాగమన మేవ న శ్రద్దధే కిం న స్మరసి త త్తస్య మదవస్థా [2]మశ్రద్దధానస్య హిమగృహకే మద్విమర్శాయ దుర్విదగ్ధబుద్ధే ర్వక్రభాషితం యత్ర సస్మిత మాలోకితయా త్వయై వాస్మై సుతరా మే[3]వ సంశయకారి ప్రత్యుత్తరం దత్తం తదసౌ మరణేఽపి మే న శ్రద్దధా త్యేవేమా మవస్థామ్. అన్య చ్చ యది మదర్థే దుఃఖ మేవ మియ మనుభవతీ త్యేత [4]దస్య చేతస్యభవిష్య త్తథా గమన మేవ నాకరిష్యత్. తత్ర గతోఽప్యసౌ యత్కి మపి వ క్తవ్య స్త్వ య్యైవ మయా పునర్దృష్టోఽపి నాలపితవ్యో నోపాలబ్ధవ్యో న చరణపతిత స్యాప్యస్యానునయో గ్రాహ్యో నాహం ప్రియసఖ్యాః ప్రసాదనీ' యే త్యభిదధా నైవా చేతితాగమనఖేదా కాదంబరీ చంద్రాపీడ దర్శనా యోత్తామ్యంతీ త త్రై వాజగామ.

ఆగత్య చోద్ధృతా మృత మివ రత్నాకర, మిందువిరహిత మివ నిశాప్రబంధ, మ స్తమితతారాగణ మివ గగన, మపచితఫలకుసుమ శోభ మి వో పవన, ముత్ఖాతకర్ణిక మివ కమల, ముత్ఖండితాంకుర మివ మృణాళ, మవలు ప్తతరళమణి మివ హార, మున్ము క్తజీవితం చంద్రాపీడ మద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ తం సహసా కి మివ మిత్యధోముఖీ ధరా తల ముపయాంతీ కథం కథ మపి ముక్తాక్రందయా మదలేఖయా ధా ర్యత కాదంబరీ. పత్రలేఖా పున రున్ముచ్య కాదంబరీకరతల మచేతనా క్షితి ముపాగమత్. చిరా చ్చ లబ్ధసంజ్ఞా కాదంబరీ త థైవ మూ ఢేవ నిశ్చల స్తబ్ధ దృష్టిరావి ష్టేవ స్తంభి తేవ నిష్క్రియత్నా నిశ్వసితు మపి విస్మృతా విస్మితే వాఽంతర్మన్యుభరనిష్పందేవ చంద్రాపీడ వదన[5]సందానితాక్షీ శ్యామారుణాననా గ్రహోపర క్తేందుబింబేవ పౌర్ణమాసీనిశా నిశితపరశుపాతోత్కంపినీ లతేవ వేపితాధరకిసలయా లిఖితేవ స్త్రీస్వభావవిరుద్ధేన చేతసా తస్థౌ. తదావస్థితాం తు తాము న్ముక్తార్తనాదా సపాదపతనం మదలేఖాఽబ్రవీత్ 'ప్రియసఖి! ప్రసీ దోత్సృ[6]జైనం మన్యుసంభార మనారటంతీ బాష్పమోక్షేణాము చ్యమానేఽస్మిన్నియతమఃషీ అతిజలభరభారోత్పీడితం తటాక మివ మృ

---

1. నిర్ఘృణమనసో నిస్స్నేహాగమన మేవ. 2. అత్యశ్రద్ధ. 3. వాసంశయ. 4. దస్యాభవిష్యత్ తదా. 5. సమర్పితాక్ష. 6. జేనం.

దుసరసం సహస్రధా స్ఫుటతి తే హృదయ మిద మితి అపేక్షస్వ దేవీం మదిరాం దేవం చిత్రరథం చ త్వయా వినా కులద్వయ మపి నాస్తి.'

ఇత్యుక్తవతీం మదలేఖాం కాదంబరీ విహస్య ప్రత్యవాదీత్. "[1]అ పృచ్ఛస్మృత్తికే! కుతోఽస్య మే వజ్రసారకఠినస్య [2]హృదయస్య స్ఫుటనం ఆలోకై ర్యేవ యన్న సహస్రధా స్ఫుటితమ్. అపి చ యా జీవతి తస్యా స్సర్వ మిదం మాతా పితా బంధు రాత్మా సఖ్యః పరిజన ఇతి మయా పునర్మ్రియమాణయా జీవితభూతం కథ మపి సమాసాదిత మిదం ప్రియతమశరీరం, య జ్జీవ దజీవ ద్వా సంభోగే నానుమరణేన వా ద్విధాపి సర్వదుఃఖానా మే వోపశాంతయే త త్కిమితి దేవేనాగచ్ఛతా మదర్థం ప్రాణాం శ్చోత్సృజతా సుదూర మారోపితం గురుతాం చ నీత మాత్మాన మశ్రుపాతమాత్రకేణ లఘూకృత్య పాతయామి. కథం చ స్వర్గగమనోన్ముఖస్య దేవస్య రుదితే నామంగళం కరోమి? కథం వా పాద ధూళి రివ పాదా వనుగంతు ముద్యతా పార్శ్వస్థానే రోదిమి! కిం మే దుఃఖమ్? అధునా తు మే సర్వదుఃఖా న్యేవ దూరీ భూతాని, కి మద్యాపి రుద్యతే? యదర్థం కులక్రమో న గణితో గురవో నాపేక్షితాః ధర్మో నానురుద్ధో జనాపవాదా న్న భీతం లజ్జా పరిత్యక్తా మదనోపచారైః సఖీజనః ఖేదితో దుఃఖితా మే ప్రియసఖీ మహాశ్వేతా తస్యాః కృతే ప్రతిజ్ఞాత [3]మ ప్యన్యథా జాతం మ [4]మే త్యేత దపి చేతసి న కృతం తస్మి న్మదర్థ మే వోజ్ఝిత ప్రాణే ప్రాణేశ్వరే ప్రాణా న్ప్రతిపాలయంతీ త్వ [5]యైవ కిం ముక్తాఽహం అస్మిం స్తు సమయే మరణమేవ శ్రేయో న జీవితం మే సర్వప్రకారలజ్జాకరంతు జీవితంన పునర్మరణం. త ద్యది మమోపరి స్నేహః కరోషి వా మత్ప్రియ హితం తన్మదీయ మ ప్యాత్మని స్నేహ మారోప్య తథా కర్తవ్యం యథా నతాతో నాంబా వా మచ్ఛోకా చాత్మానం పరిత్యజతః యథా చ మయి వాంఛితం మనోరథం త్వయి పూరయతః, యేన పరలోకగతాయా అపి మేజలాంజలి[6]దాయీ పుత్రకో భవిష్యతి యథా వాపి సఖీజనః పరిజనో వా న స్మరతి శూన్యం వా మద్భవన మాలోక్య న

1. అయ్యున్మ. 2. హతహృదయస్య 3. మన్యథా. 4. యే. 5. ఏవం కి ముక్తాహం. 6. దానాయ పుత్రక స్త్వయి భవిష్యతి.

దిశో గృహ్ణాతి తథా కరిష్యసి పుత్రకస్య మే భవనాంగణే సహకార
పోతకస్య త్వయా మచ్చిత్త యేవ మాధవీలతాయా సహో ద్వాహ
మంగళం స్వయ మేవ నిర్వర్తనీయం మచ్చరణతలలాలితస్య బాలా
శోకవిటపస్య కర్ణపూరార్థ మపి నపల్లవలవః ఖండనీయో మత్సంవర్ధి తా
యా మాలత్యాః కుసుమాని దేవార్చనాయై వా[1]దేయాని. వాస
భవనే మే శిరోభాగనిహితః కామదేవపటః పాటనీయః స్వయం రోపి
తా శ్చూతవృక్షకా మే యథాఫలం గృహ్ణంతి తథా సంవర్ధనీయాః.
పంజరబంధదుఃఖా ద్వరాకీ కాళిందీ శారికా శుక శ్చ పరిహాసో ద్వా
వపి మోక్తవ్యౌ మదంకశాయినీ నకులికా స్వాంక ఏవ శాయయిత
వ్యా పుత్రకో మే బాలహరిణ స్తరళకః [2]క్వ చి త్తపోవనే సమర్పణీ
యః పాణితలసంవర్ధితం జీవంజీవకమిథునం - యథా క్రీడాపర్వతకే న
విపద్యతే తథా కార్యమ్. పాదసహచారీ హంసకో యథా న హన్యతే
కేన చి త్తథా విధేయమ్. అపరిచితగృహవసతి స్తపస్వినీ బలా ద్ధృతా
వనమానుషికా వన ఏ వోత్స్రష్టవ్యా. క్రీడాపర్వతకః క స్మై చిదుపశాం
తాయ తపస్వినే ప్రతిపాదయితవ్యః. శరీరోపకరణాని మే సర్వా ణ్యేవ
[4]బ్రాహ్మణసాత్కర్తవ్యాని వీణాపి పున రాత్మన ఏవాంక ప్రణయినీ
కర్తవ్యా అపర మపి యత్తే రోచతే తత్స్వీకర్తవ్యమ్, అహం పున
రిమ మమృతకిరణరశ్మిభి రనాశ్యానచందనచర్చాభి రనవరత ధారాగృహా
సారసేకై రనేకసంతానతానతుహినకరకిరణనికర తారకిత తారహారార్పణై
ర్మణిదర్పణప్రణయనేన మలయజజలార్ద్రపద్మినీపత్రాస్తరణేన సరసబిసకి
సలయప్రస్తరై రకఠోరమృణాళినీతల్పకల్పన యోర్వికాసక మల
కుముదకువలయశయనై శ్చ దగ్ధశేష ముజ్వలిత చితానలే జ్వాలా
మాలిని దేవస్య చన్ద్రాపీడస్య కంఠలగ్నా నిర్వాపయా మ్యాత్మానమ్.'
ఇత్యభిదధానా కృతమరణానుబంధాకృతవిధారణానుబంధా మదలేఖా
మవచ్ఛిద్యాపపృత్య చ మహాశ్వేతాం కంఠే గృహీత్వా నిర్వికారవద
నైవ పునరవాదీత్.

'ప్రియసఖి! తవాస్తి కిద్య శ్యపి ప్రత్యాశాయయానురాగ పర

1. వోచ్చేయాని. 2. కస్మింశ్చి త్తపో. 3. యః. 4. బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రతిపాదనీయాని. 5. ద్వికస.

వశా పునః సమాగమాకాంక్షిణీ క్షణే మరణా దధికాని దుఃఖాని అనుభవంతీ జీవిత మలజ్జాకర మననుశోచ్య మనుపహాసనీయ మవాచ్యం ధారయతి మమ పునః సర్వతో హతాశాయాః సాపి నాస్తి తదా మంత్రయే ప్రియసఖి పున ర్జన్మాంతరే సమాగమా యే' త్యభిధాయ ఉత్పుంజ్యమానపులక కేసరోద్భాసిన్యసమసాధ్వసానిలాహతోత్కంపోత్తరంగాయమాణానందబాష్పవేగోర్మితరళసంగళత్స్వేదమకరందబిందునిష్యందినీ ముకుళాయమాననయనకుముదా కుముదినీవ చన్ద్రాపీడచంద్రాస్తమయవిధురా తదవస్థేఽపి హృదయవల్లభే సమాగమసుఖ మి వానుభవంతీ సరభస ముపరిపర్యస్తచికురహస్తోద్భ్రాంతకుసుమనివహేన మూర్ధ్నా అర్చయిత్వా చంద్రాపీడచరణౌ ప్రవత్స్వేదామృతార్ద్రాభ్యాం హస్తాభ్యా ముత్క్షిప్యాంకేన ధృతవతీ. అథ తత్కరస్పర్శేన సముచ్ఛ్వసత ఇవ చంద్రాపీడదేహాత్. ఝటితి తుహిన మయ మివ తం సకల మేవ ప్రదేశం కుర్వదవ్యక్తరూపం కి మపి చంద్రధవళం జ్యోతి రి వోజ్జగామ అనంతరం చాంతరిక్షే క్షరంతీవామృతమశరీరిణీ వాగశ్రూయత. 'వత్సే! మహాశ్వేతే! పున రపి త్వం మ యైవ సమాశ్వాసితా వర్తసే పుండరీకశరీరం మల్లోకే మత్తేజసాఽప్యాయమాన మవినాశి భూయ స్త్వత్సమాగమాయ తిష్ఠత్యేవ. ఇద మపరం మత్తేజోమయం స్వత ఏవావినాశి విశేషతోఽమునా కాదంబరీకరస్పర్శేనా ప్యాయ్యమానం చంద్రాపీడస్య శరీరం శాపదోషా ద్విముక్త మపి [1]ఆత్మనా కృతశరీరసంక్రాంతే ర్యోగిన ఇవ శరీర మత్రైవ భవత్యో స్సంప్రత్యయార్థ మాశాపక్షయాదాస్తాం నైత [2]దపి సంస్కార్య ముదకే వా క్షేప్తవ్య ముత్సృష్టవ్యం వా ప్రయత్నతః పరిపాలనీయ్య మాసమాగమప్రాప్తే' రితి.

తాం తు శ్రుత్వా కి మేత దితి విస్మయోత్క్షిప్తహృద(య)యా స(ర్వ)ర్వావివ(పరిజనః)గగనతలనివేశిత నిర్నిమేష దృష్టయో లిఖితా ఇవపత్రలేఖావర్జ మతిష్ఠన్. పత్రలేఖా తు తేన తస్య జ్యోతిష స్తుషారశీతలే నాహ్లాదహేతునా స్పర్శేన లబ్ధసంజ్ఞోత్థాయావిష్టేవ వేగా ద్ధావి

---

1. అంతరాత్మనా. 2. దగ్నినా సంస్కర్తవ్యం.

త్వా పరివర్ధకహస్తాదాచ్ఛిద్యేంద్రాయుధమస్మద్విధానాం యథా తథా భవతు త్వం పున రేవ మేకాకీ వినా వాహనం దూరం ప్రస్థితే దేవే క్షణ మప్యవస్థాతుం న శోభసే' ఇత్యభిదధానా తే నైవేంద్రాయుధేన స హోత్తాన మచ్ఛోదసరస్యక్షిపత్.

అథ తయోర్నిమజ్జనసమయానంతరమేవ తస్మా త్సరస్సలిలాచ్ఛైవలోత్కర మివ శిరసి లగ్నం గళజ్జలబిందుసందోహమయథాతథాలంబి దీర్ఘశిఖం ముఖోపరి పరస్పరాసక్తైరసంస్కారమలినతయా చోపసూచితచిరోర్ధ్వబంధం జటాకలాప ముద్వహన్ జలార్ద్రదేహాసక్తేన బిసతంతుమయేనేవ బ్రహ్మసూత్రేణ సముద్భాసమానో మ్లానారవిందినీపలాశపృష్ఠపాండు(రేణ)నా జీర్ణమందారవల్కలే నాబద్ధపరికరః కరేణాననావరోధినీ ర్జటాః సముత్సారయన్ అశ్రుజలచ్ఛలే నాచ్ఛోదసరస్సలిల మివాంతఃప్రవిష్ట మాతామ్రాయతాభ్యాం లోచనాభ్యా ముద్వమన్ ఉద్విగ్నాకృతి స్తాపసకుమార స్సహసై వోదతిష్ఠత్, ఉత్థాయచ దూరత ఏ వోద్దామబాష్పజలనిరోధపర్యాకులయాప్యబద్ధలక్ష్యయా దృష్ట్యా విలోకయంతీం మహాశ్వేతా ముపసృత్య శోకగద్గదమవాదీత్, 'గంధర్వరాజపుత్రి!' జన్మాంత[1]రగతః ప్రత్యభిజ్ఞాయతేఽయం జనో న వేతి. సా త్వేవం పృష్టా శోకానందమధ్యవర్తినీ ససంభ్రమాకుల ముత్థాయ కృత[2]ప్రణామా ప్రత్యవాదీత్. 'భగవన్ కపింజల మేవం విధాపుణ్యవతీ[3]యా త్వయా ప్యాత్మనః కారణాదేవం సంభావితా అథవా యుక్తే వేదృశీ మయ్యనాత్మజ్ఞాయాం సంభావనాయా హ మేకాంత ఏవ వ్యామోహహతా స్వర్గం గతేఽపి దేవే పుండరీకే జీవామి తత్కథయ కే నాసావుత్క్షిప్య నీతః కిమర్థం వా నీతః కిం వాస్య వృత్తం క్వ వా వర్తతే కిం వా త వోపజాతం యే నైతావతా కాలేన వార్తా మపి న దత్తవా నసి కుతో వా త్వమేకాకీ దేవేన వినై వాగతోఽసీతి.' స త్వేవం పృష్టో మహాశ్వేతయా విస్మయోన్ముఖేన కాదంబరీపరిజనేన చంద్రాపీడానుగామినా చ రాజపుత్రలోకేన ఉపర్యుపరి పాతినా వీక్ష్యమాణః ప్రత్యవాదీత్.

---

1. రాదివాగతోఽపి. 2. పాదవందనా. 3. యా భవంత మపి న ప్రత్యభిజానామి.

'శ్రూయతాం గంధర్వరాజపుత్రి! తథా కృతార్తప్రలాపా మపి త్వా మహా మేకాకినీ ముత్సృజ్య వయస్యస్నేహా దాబద్ధపరికరః క్వమే ప్రియసుహృద మపహృత్య గచ్ఛసీ త్యభిధాయ పురుషం త మను బధ్న౯ జవేన ఉదపతమ్. స తు మే ప్రతివచన మదత్త్వైవ గీర్వాణ వర్త్మని విస్మయోత్ఫుల్లనయనై రాలోక్యమానో వైమానికై రవ కుంఠితముఖీభి రున్ముచ్యమానగగనమార్గో దివ్యాంగనాభి రభిసారికాభి రాలోలతారకేక్షణాభి రిత స్తతః ప్రణమ్యమానః తారకాభి రంబరసరః కుముదాకరం తారకాగణ మతిక్రమ్య చంద్రాభిరామసకలలోకం చంద్రలోక [1]మాగమమ్. తత్ర చ మహోదయాఖ్యాయాం సభాయా మిందుకాంతమయే మహతి పర్యంకే తత్పుణ్డరీకశరీరం స్థాపయిత్వా మా మవాదీత్. 'కపింజల! జానీహి మాం చంద్రమస మహం ఖలూదయ గతో జగ దనుగ్రహాయ స్వవ్యాపార మనుతిష్ఠ న్ననేన తే ప్రియ వయస్యేన కామాపరాధా జ్జీవితం సముత్సృజతా నిరపరాధ స్సంశ ప్తః దురాత్మ న్నిందుహతక యథాహం త్వయా కరై స్సన్తాపితః ఉత్పన్నా నురాగోఽప్రాప్తహృదయవల్లభాసమాగమసుఖః ప్రాణై ర్వియోజిత స్తథా త్వమపి కర్మభూమిభూతేఽస్మి౯ భారతే వర్షే జన్మని జన్మ న్యేవ మేవ ప్రాప్తానురాగోఽప్రాప్త ప్రియాసమాగమసుఖః తీవ్రతమాం హృదయవేదనా మనుభూయ జీవిత ముత్స్రక్ష్య' సీతి. అహం తు తే నాస్య శాపవాగ్భుజా [2]ధగి త్యుద్దీపిత ఇవ నిరాగాః కి మనే నాత్మ దోషానుబంధేన నిర్వివేకబుద్ధినా శప్తోఽస్మీ త్యుత్పన్నకోప స్త్వ మపి మత్తుల్యసుఖదుఃఖ ఏవ భవిష్యసీతి ప్రతిశాప మస్మై ప్రాయచ్ఛమ్. అపగతామర్షశ్చ వివేక మాగతయా బుద్ధ్యా విమృశన్మహాశ్వేతా వ్యతికర మ స్యాధిగతవా నస్మి. వత్సా తు మహాశ్వేతా మన్మయూఖ సంభవా దప్సరసః కులా ల్లబ్ధజన్మని గౌర్యా ముత్పన్నా తయా చాయం భర్తా స్వయంవృతోఽనేన చ సంప్రతి స్వయంకృతా [3]దేవ శాపదోషా న్మయా సహ మర్త్యలోకే వారద్వయ మవశ్య ముత్పత్తవ్యమ్, అన్యథా జన్మని జన్మనీ త్యేషా వీప్సైవ న చరితార్థా భవతి. తదావ దయం శాపదోషో వ్యపైతి తావ దస్యాత్మనా విరహితస్య

1. మగచ్ఛత్. 2. ఝటితి జ్వలిత ఇవ. 3. దేవాత్మదోషాత్.

శరీరస్య మా వినాశోఽభూ దితి మయైవ ముత్క్షిప్యానీతమ్. వత్సా చ మహాశ్వేతా సమాశ్వాసితా, త దిద మత్ర మత్తేజసా ప్యాయిత మా శాపక్షయాత్తిష్ఠత మధునా త్వం గత్వా వృత్తాంత మిమం శ్వేతకేతవే నివేదయ మహా ప్రభావో స హి కదా చి దత్ర ప్రతిక్రియా మపి కాంచి త్కరో' తీ త్యుక్త్వా మాం వ్యసర్జయత్.

అహం తు వినా కృతో వయ స్యేన శోకావేగాంధో గీర్వాణ [1]వర్త్మనా ధావ న్ననన్యతమ మతిక్రోధనం వైమానిక మలంఘయమ్. స తు మాం దహ న్నివ రోషవలితభుజా భ్రుకుటీవికరాలేన చక్షుషా నిరీక్ష్యాబ్రవీత్. 'దురాత్మన్! మిథ్యాతపోబలగర్విత యదేవ మతి విస్తీర్ణే గగనమార్గే త్వయాహ ముద్దామప్రచారిణా తురంగమేణే వోల్లంఘిత స్తస్మా త్తురంగమ ఏవ భూత్వా మర్త్య లోకేఽవతర. (ఇతి) అహం తు త ముద్బాష్పపక్ష్మా కృతాంజలి రవదమ్. 'భగవన్! వయస్య శోకాంధేన త్వం మయోల్లంఘితో నావజ్ఞానా త్తత్ ప్రసీద ఇమం శాప ముపసంహ' రేతి. స తు మాం పున రవాదీత్. [2]'దత్త ఏవ శాపః సంప్రతి మయా నాన్యథా భవితు మర్హతి త దేత త్తే కరోమి కియంతమపి కాలం యస్యైవ వాహ్యతా ముపయాస్యసి తస్యైవావ సానే స్నాత్వా విగతశాపో భవిష్యసి' ఏవ ముక్త స్తు పున రహ మవదమ్, 'భగవన్! య ద్యేవం తతో విజ్ఞాపయామి. తేనాపి మే ప్రియవయస్యేన చంద్రమసా సహ శాపదోషా న్మర్త్యలోక ఏ వో త్పత్తవ్యం త దేతావంత మపి భగవాన్ ప్రసాదం కరోతు మేదివ్యేన చక్షుషాఽవలోకస్య యథా తురంగమత్వేఽపి మే తేనైవ సహావియోగేన కాలో యాయా' దితి. స త్వేవ ముక్తో ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా పున ర్మా మవాదీత్. 'అనయా స్నేహాలతయా తే మమార్ద్రితం హృదయం త దాలోకితం మయోజ్జయిన్యా మపత్యస్య హేతో స్తప స్యతః తారాపీడనామ్నో రాజ్ఞ స్సనిదర్శనం చంద్రమసా తనయత్వ ముపగంతవ్యం వయస్యే నాపి తే పుండరీకేణ తన్మంత్రిణ ఏవ శుకనాస నామ్న స్తస్య మపి త స్యైవ పరమోపకారిణ శ్చంద్రాత్మనో రాజ

1. వర్త్మని ధావ. 2. యన్మయోక్తం తన్నాన్యథా.

పుత్రస్య వాహనతా ముపయాస్య' సీతి. అహం తు తద్వచనానంతర
మే వాస్మిన్నేవ మహోదధా వ్యపతమ్ తస్మాచ్చ తురంగీభూయోద
తిష్ఠమ్. సంజ్ఞా తు మే తురంగ[1]మ త్వేపి నై వాపయాతాయే నాయం
మయాస్యైవార్థస్య కృతే కిన్నరమిథునానుసారీ భూమి మేతా మానీ
త స్తత్ర దేశచంద్రమసోఽవతార శ్చంద్రాపీడః యో ప్యసౌ ప్రాక్తనా
దేవానురాగసంస్కారా దభిలషం స్త్వయా అజానంత్యా శాపాగ్ని
నా నిర్దగ్ధ స్సోఽపి మే వయస్యస్య పుండరీకస్యావతార' ఇతి.

తత్ శ్రుత్వా మహాశ్వేతా 'హా దేవ! పుండరీక! జన్మాంతరే
ష్వవిస్మృతమదనురాగ! మత్ ప్రతిబద్ధజీవిత! మచ్ఛరణ! మన్ముఖావ
లోకిన్! మన్మయసకలజీవలోక! కథం లోకాంతరగతస్యాపి తేఽహ
మేవ రాక్షసీ వినాశాయోపజాతా దగ్ధప్రజాపతే రియదేవ మన్నిర్మాణే
దీర్ఘజీవితప్రదానే చ ప్రయోజనం నిష్పన్నం య త్పునః పున స్తే
వ్యాపాదనం స్వయం హత్వా పాపకారిణీ క ముపాలభే? కిం బ్రవీమి?
కస్మై కథయామి? కి మాక్రందామి? క ముపయామి శరణం? కో వా
కరోతు మయి దయాం? యాచేఽహ మాత్మ నై వాపరాద్ధమధునా దేవ!
ప్రసీద కురు దయాం దేహి మే ప్రతివచన' మి త్యేతాన్యక్షరాణి
ఉచ్చారయం త్యపి 'లజ్జే మన్యే చ తవా ప్యుత్పన్న మేవ మయి మంద
భాగ్యాయాం వైరాగ్యం యే నైవ మపి విలపంత్యా న ప్రతివచనం మే
దదాసి హా! హతాస్మి! అనే నై వాత్మనో జీవిత స్యాప ర్యనిర్వేదనా'
ఇత్యున్ముక్తార్తనాదా సోరస్తాడన మవనావాత్మాన మపాతయత్.

కపింజల స్తు తథా కృతార్తప్రలాపాం తాం సానుకంప మవా
దీత్, 'గంధర్వరాజపుత్రి! క స్తత్ర దోషో యే నైవ మనిందనీయ
మపి ఆత్మానం నిందాపదై ర్యోజయసి కో వాధునా సుఖ(పాకే)మాత్ర
కేఽనుభవనీయే దుఃఖ స్యావసరః. [2]య దేవం శుచాత్మానం వ్యాపాదయ
సి య దసహ్యతరం తత్తు త్వయా నిర్వ్యాఢం దృఢీకృతం హృదయం,
యథా వయస్యస్యైవ సమాగ(మప్రత్యా)మాపత్యాశయా యథా
వా శాపదోషాదిదముప [3]న(గ)తం భవతో ర్ద్వయో రపి దుఃఖం

---

1. మత్వే నాపి న వ్యపగతా. 2. యే నై వాత్మానం శుచా వ్యా, 3. గతా భవతో్య.

మయా తథా కథితమ్. అపి చ చంద్రమసోఽపి భాగతీ భవతీభ్యాం శ్రుత్వైవ తస్మచ్చ్యుతా మయ మాత్మనో వయస్యస్య వాఽశ్రేయస్కర శ్శోకానుబంధా వేగో ద్వయో రపి శ్రేయసే య దేవ భవతాంగీకృతం త దేవానుబధ్యతాం వ్రతపరిగ్రహోచితం తపః. తపసో హి సమ్యక్కృతస్య నా స్త్యసాధ్యం నామ కించిత్. దేవ్యా హి గౌర్యా తపసః ప్రభావా దతిదురాసదం స్మరారే రపి యావ దాసాదితం దేహార్ధపదం ఏవం త్వ మపి అచిరా త్తథైవ మే వయస్యస్యాంకే నిజతపఃప్రభావా త్పదమవాప్స్య సీ'తి మహాశ్వేతాం పర్యబోధయత్.

ఉపశాంతమన్యువేగాయాం చ మహాశ్వేతాయాం విషణ్ణదీనముఖీ కాదంబరీ కపింజల మప్రాక్షీత్. 'భగవన్! కపింజల! పత్రలేఖయా త్వయా చాస్మిన్ సరసి జలప్రవేశః కృత స్తత్కిం తస్యాః (సం) వృత్తమిత్యావేదనేన ప్రసాదం కరోతు భగవా' నితి స తు ప్రత్యవాదీత్. [1]భగవతి! సలిలపాతానంతరం నకశ్చి దపి వృత్తాంతో మయా జ్ఞాతః తదధునా క్వ చంద్రాత్మకస్య చన్ద్రాపీడస్యాత్మా పుండరీకాత్మకస్య వైశంపాయనస్య జన్మ కిం వాస్యాః పత్రలేఖాయాః వృత్త మితి సర్వ[2]స్యైవాస్య వృత్తాంత స్యావ[3]గమాయ గతోఽహం ప్రత్యక్షలోకత్రయస్య తాతస్య శ్వేతకేతోః పాదమూల' మిత్యభిదధాన ఏవ గగన ముదపతత్.

అథ గతే తస్మిన్ విస్మయాంతరితశోకవృత్తాం(తా)తే చన్ద్రాపీడమాలోక్యాలోక్య గ(గ)ళితనయనపయసి యథాస్థాన మపసృత్యాపసృత్య స్థితవతి సపరిజనే రాజపుత్రలోకే కాదంబరీ మహాశ్వేతామవాదీత్. 'ప్రియసఖి! తుల్యదుఃఖితాం [4]కుర్వతా తేన చిరాత్ఖల్వద్య సుఖం స్థాపితాస్మి భగవతా విధాత్రా అద్య మే శరస్సముద్ఘాటిత మద్య వదనం తే దర్శయంతీ ప్రియసఖీ'తి చాభాషమాణా న లజ్జే తవా ప్యహ మద్యైవ ప్రియసఖీ జాతా సంప్రతి మరణం జీవితం వా దుఃఖాయ మే తతోఽపరః ప్రష్టవ్యో మయా కేన వా పథేనో పదేష్టవ్యమ్. త దేవంగతే య త్కరణీయం త దుపదిశతు మే ప్రియసఖీ నాహ మాత్మనా కించి దపి వేద్మి కిం కృత్వా శ్రేయః'

1. రాజపుత్రి. 2. స్యైవాస్య, 3. గమనాయ. 4. త్వయా సహ సయతా సఖల్వ సుఖ.

ఇత్యుక్తవతీం కాదంబరీం మహాశ్వేతా ప్రత్యవాదీత్. 'ప్రియసఖి! కి
మత్ర ప్రశ్నోపదేశేన వా య దేవేయ మనతిక్రమణీయా ప్రియ
తమసమాగమప్రత్యాశా కారయతి త దేవ కరణీయం పుండరీకవృత్తాంత
స్త్వస్య కపింజలహస్తాత్ స్ఫుటీభూతః తదా తు వాఙ్మాత్రకేణైవ
సమాశ్వాసితయా మయా న పారిత మన్య త్కించి దపి కర్తుం త్వ
మన్యత్కిం కరోషి యస్యాః ప్రత్యయస్థాన మిదం చంద్రాపీడశరీర
మంక ఏవా స్తే తదన్యథాత్వేఽప్య కరణీయా చింతా యావ త్పున రిద
మవినాశి తావ ద స్యానువృత్తిం ముక్త్వా కి మన్య త్కరణీయ మప్రత్య
క్షాణాం హి దేవతానాం మృదశ్మకాష్ఠమయాః ప్రతిమాః శ్రేయసే
పూజానమస్కారైర్ణోపచర్యంతే కిం పునః ప్రత్యక్షదేవస్య చన్ద్రస్య
చన్ద్రాపీడనామాంతరితస్య చంద్రమసో మూర్తి రనారాధిత[1] ప్రసన్నా?'.

ఇత్యుక్తవత్యాం మహాశ్వేతాయాం తూష్ణీ మే వోత్థాయ తరలి
కయా మదలేఖయా చ సహోత్థాప్య తామ ఖేదార్హాం చన్ద్రాపీడతను
మన్యతరస్మిన్ శీతవాతాతపవర్షాదిద్వంద్వదోషరహితే శిలాతలే శనై
శ్శనై రక్షేవయంతీ స్థాపయిత్వా అపనీతశృంగారవేష[2]గ్రహణా మంగళ
మాత్రకావస్థాపితైకకర[3]భూషణా స్నాతా శుచి ర్భూత్వా పరిధాయ
ధౌతశుచినీ దుకూలే ప్రక్షాళ్య పునః పున ర్గాఢలగ్నమధరకిసలయే
తాంబూలరాగ ముప ర్యుపరి నిమీలితాగత బాష్పవేగోత్తరళలో
చనా అన్య దేవ కించి దప్య చింతిత మనుత్ప్రేక్షిత మశిక్షిత మవ
ధ్యస్త మనుచిత మపూర్వం బ(బా)లా ద్విలోభప్రకృతినా కార్యపండి
తేన దగ్ధవేధసా కార్యమాణా యా న్యేవ సురభికుసుమధూపానులేప
నాదీని సురతోపభోగాయానీతాని తై రేవ దేవతోచితా మపచితిం
సంపాద్య చంద్రాపీడమూర్తౌ మూర్తిమ తీవ శోకవృత్తి రాత్తరూపా
రూపాంతర మివ తత్క్షణే నైవోపగతా గతజీవితేవ శూన్యముఖీ
ముఖావలోకినీ చంద్రాపీడస్య పీడోత్పీడితహృదయా(పి)ని రక్షంతీ
బాష్పమోక్షముద్దామవృత్తేః శోకా దపి మరణా దపి చ కష్టతమా

1. ప్రసన్నా. 2. భరణా. 3. రత్నవలయా.

మవస్థా మనుభవంతీ తథై వాంకే సమారోపిత చంద్రాపీడచరణ
ద్వయా దూరాగమనఖిన్నేనాపి బుభుక్షితేనా ప్యప్రతిపన్నస్నాన
పానభోజనేన ముక్తాత్మనా రాజపుత్రలోకేన స్వపరిజనేన చ సహా నిరా
హారా తం దివస మక్షపయత్.

యథైవ చ దివస మశేషం తథైవ తాం గంభీరమేఘావరోధ
భీమా మనవరతగర్జితధ్వానకంపితహృదయబంధా మాబద్ధకలకలాపికుల
కేకాకోలాహలాకులితచేతోవృత్తి ముద్దామదర్దురారటితబధిరితశ్రోత్రేం
ద్రియాం దుర్దర్శతడిత్సంపాతపీడిత[1]దృశ మశనినిర్హ్రాదతర్జనాపాదిత
భువనజ్వరాం జ్వలత్ఖద్యోతనివహా జర్జరితతరుగహనతలతమః ప్రసర
భీషణతమాం [2]తమస్వినీ మపి దూరీకృత్యాబలా సహభువం భీతి మపరి
త్యక్తచంద్రాపీడ[3]చరణా అచేతిత(స్వ)శరీరఖేదా జాగ్రతి సముపవిష్టై
వ క్షపాం క్షణ మివ క్షపితవతీ ప్రాతశ్చ తదున్మీలితం చిత్రమివ చంద్రా
పీడశరీర మాలోక్య శనై శ్శనైః పాణినా స్పృశంతీ పార్శ్వస్థితాం
మదలేఖా మాభాష్య ఇద మబ్రవీత్. 'మదలేఖే! న వేద్మి కిం
రుచే ర్వశా దుత నిర్వికారత యై వేతి అహం తు తాదృశీ మేవ
ఇమాం తను మాలోకయామి తత్త్వ మపి తావ దాదరతో నిరూప
యే'తి. ఏవ ముక్తా మదలేఖా తాం ప్రత్యవాదీత్. 'ప్రియసఖి! కి
మత్ర నిరూపణీయ మంతరాత్మనో విరహా ద్వ్యాపారమాత్ర మ స్యాపర
తమన్య త్తాదృశ మేవేదం సకోశశతపత్రాకారం మనా గ ప్యను
న్ముక్తం శ్రియా వదనం తథై వాయం సంవేల్లితాగ్రభాగః స్నిగ్ధకుంతల
కలాప స్తథై వేయ మిందుశకలానుకారిణః కాంతి ర్లలాటస్య తా
దృశ మే వేద మాముకుళిత నీలోత్పలద్యుతిహారికర్ణాంతాయతంలోచన
యుగళం తథైవ చేమావహాసతోఽపి విహసితా వివోద్భాసిత
కపోలమూలా సృక్కోష్ఠప్రాంతా తాదృశ ఏవ చాయ మమ్లానకిసల
యచ్ఛవి రధర స్తథైవ చేదం విద్రుమాలోహితనఖాంగుళీతలం పాణి
పాదం తదే వేద మవిగళితసహజలావణ్య సౌకుమార్యాణాం సౌష్ఠవ
మంగానాం లావణ్యం తత్సత్యాసౌ భారతీ కపింజలావేదిత శ్చ శాప

---

1. దిశ. 2. తపస్వినీ. 3. చరణకమలా.

వృత్తాంత' ఇతి సంభావయామీ త్యుక్తవత్యాం మదలేఖాయా మానంద
నిర్భరా మహాశ్వేతాయై దర్శయిత్వా చన్ద్రాపీడచరణతలనిబద్ధ
జీవితాయ రాజపుత్రలోకాయాపి దర్శితవతీ సతు విస్మయోత్ఫుల్ల
లోచనః సర్వ ఏవావనితలనివేశితశిరాః ప్రణమ్య చన్ద్రాపీడ చరణౌ
రచితాంజలిర్జానుద్వయే నావనౌ స్థిత్వా కాదంబరీం వ్యజిజ్ఞపత్
'దేవి! త్వత్ప్రభావోఽయం య దేవ మస్మా నపుణ్యవతః పరిత్యజ్య
దూరం గత స్యాపి దేవస్య తథై వేదం ప్రసన్నప్రభ మిందు
మండలద్యుతిహారి వీక్ష్యతే వదనమ్. తథైవ చేదం చరణ మవికారి
పురేవ ప్రోత్ఫుల్లతామరసచ్ఛాయమ్ తథైవ చ పునః ప్రసాదానుభవ
ప్రత్యాశాలాలసం హృదయమ్. అన్య చ్చైత న్మనుష్యేషు కేన కదా
దృష్టం శ్రుతం అనుభూతం వా య దస్మాభి [1]రి త్యభివిహితవతే రాజ
లోకే ససఖీజనా సపరివారా చోత్థాయ స్వ యై వాపచితదేవతార్చన
కుసుమా స్నాత్వా నిర్వర్తితచన్ద్రాపీడశరీరపూజాసంస్కారా శరీరస్థితి
కరణాయాదిదేశ [2]రాజలోకమ్ నిర్వర్తితస్నానాశనే చ తస్మిన్ రాజ
లోకే ఆత్మ నాపి మహాశ్వేత యోపనీతాని త యైవ సహ సపరివారా
ఫలా న్యుపయుక్తవతీ. కృతాహారా చ తథైవ చంద్రాపీడచరణా
వంకే కృతోద్వహంతీ త మపి దివసమనయత్. అన్యేద్యు శ్చోప
జాతదృఢతర ప్రత్యయా చంద్రాపీడశరీరావినాశం ప్రతిపద్య మద
లేఖా మవాదీత్ 'ప్రియసఖి! దేవస్య శరీర మిద ముపచరంతీభి రవశ్య
మాశాపక్షయా దస్మాభి రత్ర స్థాతవ్యం త దిమ మద్భుతరూపం
వృత్తాంతం తాతస్యాంబాయా శ్చ గత్వా నివేదయ యేన నాన్యథా
మాం సంభావయతః దుఃఖేన వా మదీయేన న తిష్ఠతః. యథా చ మా
మేవం విధాం దుఃఖభాగినీ మాగత్య న పశ్యత స్తథా కరిష్యసి న
శక్నోమ్యహం తాత మంబాం చ దృష్ట్వా దుఃఖావేగం ధారయితుం.
యయా చోపరత మపి దేవ మాలోక్య స రుదితం సా కి మపర మధు
నానిస్సంశయితజీవితే దేవే రోది' మి త్యభిధాయ తాం వ్యసర్జయత్.
గతాగతయా చ తయా 'ప్రియసఖి! సిద్ధం తేఽభివాంఛితం ఏవం సందిష్టం
తే తాతేన చిత్రరథేనాంబయా చ మదిరయా గాఢతరమాలింగ్య

---

1. పుణ్యవద్భి రితి. 2. సకల మేవ.

శిరస్యుపాఘ్రాయ చ వక్తవ్యావయో ర్వచనా ద్వత్సే! కాలమేతా
వంతం నైత దావయో రాసీత్ యథా జామాతృసహితా వత్సా
ద్రష్టవ్యేతి తదయ మావయోః పర మానందో యద్వత్సయైవ
స్వయం జామాతా వృతః తత్రా ప్యపరం భగవతో లోకపాలస్య
చంద్రమసోఽవతారః. తత్కతిపయే నైవ కాలేన కల్యాణైః శాపావ
సానే జామాత్రా సహై వానందబాష్పనిర్భర మాననారవిందం తే
ద్రష్టవ్యావ' ఇతి ఆవేదితే నిర్వృతేనాంతరాత్మనా దైవతవదుపచరంతీ
తచ్చంద్రాపీడశరీర మతిష్ఠత్.

అథాపగతవతి జలదసమయే ఘననిరోధా ద్బంధా దివోన్ముక్తే
జీవలోకే, ప్రసరంతీ ష్వి వాశాసు, [1]కణిశభరావనమ్రకలమవనపింజ
రాసు గ్రామసీమాసు, కాశకుసుమధవళా స్వరణ్యస్థలీషు, సేవ్యతా
ముపాగతేషు [2]పాదపతలేషు, కల్హారహారిషు, పల్వలేషు, [3]కుసుమామో
దశీతలాసు యామవతీషు, శేఫాలికాపరిమళగ్రాహిషు నిశావసానమాత
రిశ్వసు, చంద్రప్రభాభిరామేషు, ప్రదోషేషు ఉద్దామఫుల్లేందీవరరజో
వాససురభిషు [4]సలిలాశయేషు, సలిలాపసరణక్రమతరంగ్యమాణపాం
డుసు కుమారతీరసైకతరేఖాసు, సుఖోత్తారతా మాపన్నాసు ఆపగాసు,
పంకపరిహారణశుష్కేషు అప్రహతరాధోపలచ్ఛన్నేషు మాదాశ్యాన
కర్దమోద్భిద్యమానాభినవపదవీకేషు పున రపి పాంథలోకేన ప్రవర్తితేషు
ప్రాంజలవర్త్మసు, జంబాలవిగమా త్సర్వత స్తురగఖురసహాసు సంజా
తాసు భూమిషు, ఏకదా చంద్రాపీడచరణమూలోపవిష్టాం కాదంబరీ
ముపసృత్య మేఘనాదో వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవి! దేవో యువరాజ
శ్చిరయతీత్యుత్తామ్యతా దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాసవత్యా
ఆర్యశుకనాసేన చ వార్తాహరాః ప్రహితాః, తే చ దేవ్యా ఏవ శోక
శల్యఘటనాం పరిహరద్భి రస్మాభి ర్యథావృత్తం సర్వమాఖ్యాయ అస్మాభి
రభిహితాః, భవతాం తు హస్తేన దేవేన చన్ద్రాపీడేన కించి త్ప్రతిసం
దేష్టవ్యం, నాపి దేవ్యా కాదంబర్యా, తదకృతవిలంబా గత్వైనం
వృత్తాంతమఖిలలోకార్తిహరా యావనితల[5]హారయే దేవాయ తారాపీ

1. ఫలభరా. 2. ప్రాసాదతలేషు. 3. కుముదామోద. 4. వాసరేషు. 5. పతయే.

డాయ ఆవేదయ’తే త్యభిహితా శ్చ తేఽస్మా న్మన్యునిర్భరాః ప్రత్య
[1]వోచన్.—‘యథాభవద్భిః కథితం తత్తథా, తిష్ఠతు తావత్ క్రమా
గతస్నేహాభక్తి రనువృత్తిర్వా, కార్యగౌరవకృతం కౌతూహలమేవ
దేవావలోకనంప్రతి బలాత్కారయ త్యస్మాన్, యది భవతాం వార్తా
మాత్రకోపలభ్య ఏవాయ మర్థః తతో యుజ్యత ఏవాస్మాకం భవద్భ్య
స్సముపలభ్య ప్రతిగమనం, అపి చ వయ మపి నేదృశా ఏవ కేఽప్యగుణా
అపుణ్యకర్మాణో యే నపశ్యంతి దేవమ్, అస్మాభి రపి చిరతరం దేవ చరణ
పరిచర్యయాపవిత్రిత ఏవాత్మా, అస్మాక మపి సర్వదా దర్శనగోచరావస్థా
నేన ప్రసాదంకృతవా నేవ దేవః, కి మద్య జాతం యేనదేవస్య పాదార
విందవందనా ప్రసాదేన అసంవిభజ్య [2]విసర్జ్యామహే, త ఏవ వయం
పాదలగ్నా శ్చరణరేణవః త, ద్విజ్ఞాప్య దేవీం దేవస్య యువరాజస్య
పాదప్రణామే నాస్మాకం సఫలయతు భవా నాగమనశ్రమం, అన్యథా
భూమి మేతావతీ మాగత్యసంభవేస త్యస్య ప్రత్యక్షీకృతశరీరాగతా
స్సంతః కిం దేవేన తారాపీడేన వక్తవ్యా వయం?, కిం వాఽప్యస్మాభి
ర్దేవో విజ్ఞాపనీయః, ఇతి ఆవేదితే దేవీ ప్రమాణ’ మితి విజ్ఞాప్య తూష్ణీం
స్థితవతి మేఘనాదే తత్కాలసముత్ప్రేక్షితా నాశ్వాస్య శ్వశురకుల
వైక్లబ్యాద్విలీయమానేవ శుచాఽంతస్సంచితం బాష్ప మాకులితతర
ళతారకాభ్యా మాపిబంతీ లోచనాభ్యా ముద్గద్గదికయాఽవగృహ్యమా
ణకంఠీ కథం కథమపి చిరా త్కాదంబరీ ప్రత్యువాచ.—‘స్థాన ఏవ హి
తై రగమన మంగీకృత మనాలోక్యైవ దేవ మేన మేవ యాతా స్సంతః
కిం ముచ్యంతాం?, త ఏవ అపి చాయ మేవంవిధో లోకాతీతో వృత్తాం
తో యత్రావలోకనే నాపి న సంప్రత్యయః సముత్పద్యతే, కిం పున రనా
లోకనే నాపి?, కైతవమాత్రోపదర్శితప్రేమ[3]ఫలా వల్లభతమజీవితా
వయమపి యావ త్పశ్యామ స్తం తావ దనపేక్షితప్రాణవృత్తయః స్నేహ
సద్భావనీయా స్సద్భృత్యా న పశ్యం తీతి అఘటమాన మిదం, త దవి
లంబితం ప్రవేశ్యతాం, పశ్యంతు దేవం, సఫలయంత్వాగమనపరిశ్ర
మేణ సార్థం లోచనే తతో యాస్యం’ తీతి, ఆజ్ఞానంతరం చ మేఘ
నాదేన ప్రవేశితాన్ దూరత ఏవ సమం బాష్పపాతేన పంచాంగాలిఙ్గి

1. వదన్. 2. విసృజ్యామహే. 3. పల్లవా.

తమహీతలాం శ్చన్ద్రాపీడచరణారవిందవందన సద్భావనిహితోత్పక్ష్మని భృతదృష్టిం స్తా ననన్యదృష్టి శ్చిర మవలోక్య కాదంబరీ స్వయ మే వాలపత్ .

'భద్రముఖాః పరిత్యజ్యతా మయంకులక్రమాగతస్నేహాసద్భావ సులభ శ్శోకావేగః, యత్ఖ ల్వనాలోచితావధిదుఃఖావసాన మేవ దుఃఖం తన్మరణభీరో ర్భవతు నామ శోకావేగాయ, య త్పున స్సుఖో దర్కం త త్పునస్స్థితయా సుఖప్రత్యాశ యై వాంతరితం నాపతతి హృదయే, త దేష వృత్తాంత ఏవంవిధో యేన న కేవల మత్ర నిరవ కాశతా శోకస్య ప్రత్యుత సుదూరవృత్తే ర్విస్మయ స్యా ప్యవసరః, కిమత్ర పరిబోధనేన ?, అన్యత్రాదృష్టపూర్వో మనుష్యేషు ప్రత్యక్షీకృత ఏవాయం వృత్తాంతః, భవద్భి రపి దృష్టో దృష్టం చ పురే వాఽవికృత తనో ర్దేవస్య వదనం, [1]సంభావనాపి యా జీవా ద్వినా న సంభవతి సాపి సంభావి తైవ, త ద్గమ్యతా మధునా వార్తోత్సుకమతే ర్దేవస్య పాద మూలమ్, నచాయం ప్రత్యక్షదృష్టోఽప్యపరతశరీరావినాశవృత్తాంతః ప్రకాశనీయః, దృష్టోఽస్మాభి రచ్ఛోద సరసి తిష్ఠత్యేత దే వావేద నీయమ్, [2]కిం కారణముపరతిః ఖ ల్వవశ్యంభావినీ ప్రాణినాం న కథం చిత్ప్రత్యయ ముత్పాదయతి, శరీరావినాశః పునః ప్రాణై ర్వినాకృతా నాం దృశ్యమానోఽప్యశ్రద్ధేయ ఏవ, తస్యా వేదనేన సుదూరస్థిత మపి గురుజనం మరణసంశయే నిక్షిప్య వర్తమానే ప్రయోజన మేవ నాస్తి, ప్రత్యాగతజీవితే జీవితేశ్వరే స్వయ మే వాయ మద్భుతభూతోఽర్థో గురుజనే జనే వా ప్రకటీభవిష్యతి'ఇత్యేవ మాదిష్టా స్తు తే వ్యజ్ఞా పయన్—'దేవి! కిం విజ్ఞాపయామో ద్వాభ్యా మేవాపరిజ్ఞాన మస్య వస్తు న స్సంభవే దగమనేన వాఽస్మదీయేనాకథనేన వా, త దస్మాకం తు హస్తా ద్ద్వయ మ ప్యేత న్నాస్తి, యువరాజవైశంపాయనయో ర్వార్తయా వినా దుఃఖం తిష్ఠతా దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాస వత్యాఽఽర్య శుకనాసేన చ సంభాష్య ప్రేషితానాం అప్రోషితజీవితా నామగమనం దూరతఏవ, గత్వాపి దయితతమతనయవార్తాశ్రవణలాల

1. సంభావనాఽపి. 2. యతః కారణా దుపరతిః.

సస్య రాజ్ఞో దేవ్యా ఆర్యశుకనాసస్య చ దుఃఖప్లానాక్షీణి ముఖా
న్యన్వీక్ష్య నిర్వికారవదనానా మస్మాక మవస్థాన మశక్య మేవ,
ఇతి విజ్ఞాపితా తైః ఏవ మేత' ది త్యుక్త్వా కాదంబరి మేఘనాదమవా
దీత్.—'మేఘనాద! వేద్మి సంస్తుతజన స్యైత దనుచిత మితి, తథాపి
గురూణాం చేతఃపీడా మపేక్షమాణయా మయాఏవమభిహితమ్, ఇతర
దపి దుఃఖ మతః కీదృశం భవతి? 'కిం పున రిదం మహీవజ్రపతనసదృశం,
త దపి భవ త్వేభి స్స హాపరః కశ్చి చ్ఛ్రద్ధేయవాక్యః ప్రత్యక్షితసకల
వృత్తాంతో వ్రజతు సంప్రత్యయాయ'ఇత్యేవమాదిష్ట స్తు మేఘనాదో
వ్యజ్ఞాపయత్.—దేవి రాజలోకేతు కా కథా భృత్యవర్గేఽపి సకల
ఏవాయం కందమూలఫలాశీ నిశ్చయం కృత్వా స్థితో యథాఽస్మాకం
మధ్యా దేకే నాపి దేవపాదాన్ వినా న ప్రతీపం గంతవ్యం, భృత్యా
అపి త ఏవ యే సంప త్తే ర్విపత్తౌ సవిశేషం సేవంతే, సమున్నమ్యమానా
స్సుతరా మవనమంతి, ఆలప్యమానా న సమానాలాపా జాయంతే,
స్తూయమానా, నోత్సిచ్యంతే, క్షిప్యమాణా నాప[1]రాధం గృహ్ణంతి,
ఉచ్యమానా న ప్రతీపం భాషంతే, పృష్టాః ప్రియహితం విజ్ఞాపయంతి,
అనాదిష్టాః కుర్వంతి, కృత్వా న జల్పంతి, పరాక్రమ్య న వికత్థంతే,
కథ్యమానా అపి లజ్జా ముద్వహంతి, మహాహవే ష్వగ్రతో ధ్వజ
భూతా లక్ష్యంతే, దానకాలే పలాయమానాః పృష్ఠతో నిలీయంతే,
నాపిస్నేహాం బహుమన్యంతే, జీవితా త్పురో మరణ మభివాంఛంతి,
గృహా దపి స్వామిపాదమూలే సుఖం తిష్ఠంతి, యేషాం చ తృష్ణా
చరణపరిచర్యాయా మసంతోషో హృదయారాధనే వ్యసన మాన
నావలోకనే వాచాలతా గుణగ్రహణే కార్పణ్య మపరిత్యాగే భర్తుః,
యే చ విద్యమానేఽప్యాత్మని న స్వాధీనసకలేంద్రియవృత్తయః -
పశ్యంతో ప్యంధా ఇవ - శృణ్వంతోఽపి బధిరా ఇవ - వాగ్మినోఽపి
మూకా ఇవ - జానంతోఽపి జడా ఇవ-అనుపహతకరచరణాఅపి కుణయ
ఇవ - పంగవఇవ - క్లీబా ఇవ, అకించిత్కరాః స్వాత్మనా స్వామి
చిత్తాదర్శే ప్రతిబింబవ ద్వర్తంతే, తత్సర్వ ఏ వాయ మేవం స్థితో
భృత్యజనః, దేవస్య చ స్థానే దేవీ వర్తతే, త దాజ్ఞాపితం కృత మవధా

1. రాగం.

రయతు దేవీ' ఇత్యుక్త్వా మేఘనాద స్త్వరితకనామానం కుమారసేవక
మాహూయ తైః సహ వ్యసర్జయత్.

అథ సుబహుదివసాపగమే చ వార్తయా వినోత్తామ్య(ం)తీ చం-
ద్రాపీడస్యాగమనాయోపయాచితం కర్తుమవంతీ నగరీ దేవతా
నామవన్తిమాతౄణామాయతనం నిర్గతా విలాసవతీ 'దేవి! దిష్ట్యా
వర్ధసే ప్రసన్నాస్తేఽవంతిమాతరః పరాగతా యువరాజ[1]వార్తేతి సహ
సైవ ససమ్భ్రమప్రధావితాత్ పరిజనాదుపశ్రుత్యానందబాష్పజల
లులితయా జలార్ద్రేందీవరదళస్రజేవ విక్షేపదీర్ఘయా దృష్ట్యాఽర్చయం
తీవ చిరం దృష్ట్వా కకుభో మృగాంగనేవ పరిభ్రష్టబాలపోతకా పూ
త్కృత్య ప్రాకృతే వార్తాకేనేవ మమృతం మే వాక్ఛలాద్వృష్టం
కస్యానుకంపాఽస్మిన్ జనే జాతా కేన వా దృష్టః కియద్దూరే[2]వర్తతే
కిం వానేన కథితం కుశలం మే వత్సస్యే'తి పృచ్ఛంత్యేవాద్రాక్షీత్
ఇతస్తతో యథాదర్శనం సంఘశః ప్రధావితేన నరపతిప్రతిబద్ధేనా
ప్రతిబద్ధేన చోజ్జయినీనివాసినా జనేనాయాతో యువరాజః కియద్దూరే
భవద్భిః పరిత్యక్తో దివసేష్వేతేషు వా క్వ వర్తతే క్వ వా భవద్భి
ర్గత్వా దృష్టః క్వ వాతికష్టస్తే నాతివాహితో వాహనమాత్రసా
ధనేన ధారాధరాగమస్తురగపృష్ఠగతస్య మన్యే వహత ఏవాపక్రాంతః
త్వరితక ఏతద్వేత్తి కిమనేన విదితే నాపి ఏతత్కథయ యదర్థమయం
కృతః క్లేశో యువరాజేన స దృష్టో వైశంపాయనః ప్రత్యానీతో వా
మిలితో వా తస్య పత్రలేఖాసహితో మేఘనాదః న దత్తః కశ్చిదపి
సందేశో వా దేవవర్ధనేన మే మిత్రమేవాసౌ అద్యారభ్య రాభసికతయై
వాత్మనా (వినాశం) బలాద్గతస్య బాలధర్మణో వత్సస్య బిభేమ్యేవ
వార్తాం ప్రష్టుమపి జీవత్యసౌ అస్య వాదీయో యువరాజేన ప్రసాదీ
కృతః ప్రసీదత పాదినాం ప్రథమస్య పృథువర్మణో మాతులస్య మే కథ
యత వార్తాం ఉత్ప్రేక్షామహే మహానశ్వవారైరపి అనుభూతక్లేశః
కుశలం మహాశ్వపతే రశ్వసేనస్య శ్వశురోఽసావస్మాకం విస్మయః
కృతోఽస్మత్పిత్రా యచ్ఛిహ్నకమపి భవతాం హస్తేన కించిదపి

---

1. వార్తాహరా. 2. వర్తంతే కిం వార్తైః కథితం.

ప్రహితమ్. అహితభర ఏవాసౌ యువరాజభవనే దృష్టో భవద్భిర్మే
భ్రాతా భరతసేన స్స్వపరిజనస్య సేనాపతే ర్భద్రం భద్రసేనస్య సేవావ్య
.సనీ సూను ర్మే కపాల(కుమార)వర్మా తత్రావలగతి బలాధికృత స్తస్య
కా వార్తాఽవంతిసేనస్య రోషిత స్తే నాసీ న్నాసీరార్థం యువరాజో
రాజకులే కః ప్రసాదవిత్తో[1]వర్తమానేమాన్యతే వా కేనవా కిం లబ్ధమే
తావద్భి ర్దివసై రాజీవనికా బహవః ఖల్వభినవసేవకాః జాతా[2]యుతా
తావ త్సర్వ మే వాస్యత్ యేన దృష్ట స్స కథయతు సర్వసేనసూనో
ర్వీరసేనస్య వార్తాం పితర్యుపరతే ప్రథమ మే వాసౌ ప్రవిష్టో యాత్రాం
మాత్రాస్య దుఃఖాంతరితప్రత్యగ్రపతిమరణశోకాదశనక్రియైవ పరి
త్యక్తా న వేద్మ ఏవం కథం సా జీవ తీ త్యేతాని చాన్యాని చ ప్రతిపదం
పృచ్ఛమానా న ష్యద త్తప్రతివచనాన్నాసాగ్రస్థితమన్యుగర్భదృష్టీనా
విష్టాని వాధ్వశ్రమనిస్సహా నపి పదాకృష్టిసంభావితోద్యమాయాసిత
యా గత్వా గచ్ఛత శ్చాతిమలినతరపటచ్చరాచ్ఛాదితా నసంస్కార
మలినకాయా ననేకధై వోద్బద్ధాధ్వధూళిపరుషమూర్ధజా న్ధ్వజా ని
వాధ్వక్లేశస్యా[3]శ్రమా నివ శ్రమ స్యావాసా నివ ప్రవాసస్య పద
న్యాసా నివ దౌర్మనస్యస్య సందర్భా నివ సర్వదుఃఖానా మదూరత స్త్వ
రితకసమేతాం స్త్రీ లేఖహారకా న్ప్రాలోక్య చ తస్మి న్నేవ మాతృ
గృహాఙ్గణే స్థిత్వా తేషా మాహ్వానాయాదిదేశ.

అనంతరం చాతర్కితాపతితద్దర్శనోత్పాదితద్విగుణదుఃఖావే
గా ముషితా ని వోన్ముక్తాని వేంద్రియై ర్దారుమయా నివ శూన్యశ
రీరా న్నిర్జీవితా ని వోపసర్పతః పురస్తా త్పతంతీ బాష్పాంధా సాధ్వస
స్ఖలితచరణాని కతి చి ద్గత్వా పదాని సగద్గదస్వర ముచ్చై రకృతప్ర
ణామా నే వావాదీత్. 'భద్రాః! కథయతాశు వత్సస్య మే వార్తామ్,
ఇదం త్వన్య థైవ కథ మపి కరోతి మే హృదయం, [4]ధ్రియతే మే వత్సో
దృష్టో వా భవద్భి'రి త్యేవం పృష్టాస్తు తే సహసాగతబాష్పవేగ మవని
తలనివేశితో త్తమాంగాః ప్రణామాపదేశే నోత్సృజ్య కృచ్ఛ్రా దివాభి

1. వర్ధమానో మాన్యతే. 2. యాతు. 3. శ్రయా. 4. అప్రత్యయమేవా శ్రయతే వత్సో.

ముఖ మున్నమితవదనా వ్యజ్ఞాపయత్ 'దేవి! దృష్టోఽస్మాభి రచ్ఛోదసర
స్తీరే యువరాజః, శేష మేషత్వరితకో నివేదయిష్యతి' ఇత్యేవమభిదధత
ఏవ తా ముద్బాష్పముఖీ విలాసవతీ ప్రత్యువాచ 'కిం పరతర మయం
తపస్వీ నివేదయిష్యతి, దూరతః ప్రభృత్య(పసృ)నుద్గతప్రహర్షేణై వోప
సర్పణేన ప్రతిలేఖమాలికాశూన్యైః శిరోభి రావిషణ్ణదూనై రాననైః
ప్రయత్నసంస్తంభితాశ్రుమోక్ష[1]దుఃస్థితాభ్యాం లోచనాభ్యాం [2]మన్యుఖే
దసమవధారణేన చ దృష్టై ర్యదావేదితవ్యం తద్భవద్భి రేవావేదితం,
హా! వత్స! జగదేకచంద్ర! చంద్రాపీడ! చన్ద్రానన! చంద్రశీతలప్రకృతే!
చన్ద్రాభిరామగుణ! లోచనానందభూత! కిం భూతం తే యేన నాయా
తోఽసి?, తాత! చన్ద్రాపీడ! [3]పీడితా బ్రవీమి న కోపా దుపాలంభనం, న
యుక్త మేత త్తవ 'అంబ! న విలంబం మనాగపి కరో' మీతి తథా మే
పురః ప్రతిజ్ఞాయ క్షణ మప్యన్యత్ర క్వా ప్యవస్థాతుం, వత్స గచ్ఛత
ఏవ తే మయాఽస్య హతహృదయస్య శంకయైవ జ్ఞాతం దుర్లభం మే
వత్సస్య పున ర్ముఖావలోకన మితి, బలా ద్గతోఽసి, కిం కరోమి?, కో
వాత్ర దోషో వత్సస్య, మందభాగ్యాయా మమై వైతా న్యపుణ్యా
నాం విలసితాని, భవం త్యపుణ్యవత్యోఽపి లోకే న పున ర్మయా సదృశీ
పాపకారిణీ, యస్యా స్త్వ మేక ఏవావచ్ఛిద్య క్వాపి నీతోఽసి,
విప్రలబ్ధాస్మి దగ్ధవేధసా, వత్స! దూరం గత స్యాపి తే ప్రపతామి
పాదయోః, నివర్తస్వైకవారం, అంబేత్యాలపత స్తే వదన మాలోక
యితు ముత్కంఠితం మే హృదయం, జాతదుర్లభక న జానా మ్యేవ కి
మాజన్మనః శైశవం తే స్మృత్వా శోచామి, కి మాత్మాన మనుశోచామి?,
ఉత యౌవనాభోగహారిణీం వర్తమానాం రూపశోభాం?, అహో
స్వి దవష్టంభధీరా ముత్ప్రేక్ష్యోత్ప్రేక్ష్యాగామినీం ప్రభుతా' మిత్యేవం
విలపంతీం మా మవలోక్య హృదయస్థితోఽపి మైవం కృథా శ్చేతసి
పుత్ర! యథా వినాపి మయా జీవత్యేవ విలాసవతీ, తాత! త్వయా
వినా జీవంత్యా పితు రేవ తే కథం మయా వదనం దర్శితం?, న వేద్మి
కి మితి ప్రియతయా తే కి మాకృతేః ప్రత్యయా దుత స్త్రీజన సహ
భువో మూఢభావా దేవే త్యద్యాఽపి న శ్రద్దధాతి మే హృద

1 దుఃఖితాభ్యాం. 2. మన్యుఖసమక్షమధారణేన. 3. చంద్రానన.

య మనిష్టం తే, యేన సహస్రధా స్ఫుటతి స్ఫుటీకర్తుం చ వార్తాం తే త్వరితకా ద్భి తేవ నేచ్ఛామి పర మనాక ర్ణైర్వా శ్రవణీయ ముపరతా సీ తి తాత! కిం బ్రవీమి? తథాఽపి, కి మనేన స్నేహానుచితేన లజ్జాక రేణ వైక్లబ్యే నే త్యేషా స్థితాస్మి తే వత్స వచనా త్తూష్ణీం నరోదిమీ త్యభిదధా నై వాసన్నసఖిజనావలంబితశరీరా మోహ మగాత్.

అథైకదా త్వనేకసహస్రసంఖ్యేన ప్రధావతా విలాసవతీపరిజనే నావేదితే, తస్మి న్వృత్తాంతే, మందరాస్ఫాలనే నే వో[1]చ్ఛలితో మహాం భోధి రుద్భ్రాంతచేతాః, ససంభ్రమ ముత్థా యార్య శుకనాసద్వితీ యో యామావస్థితాం ప్రజవినీం కరేణుకా మారుహ్య రయాదాపి బన్నివ పురో రాజమార్గం, కి మేత ది త్యున్ముక్తనాదకలకలేన సర్వతః ప్రధావతా జనపదాఘోనాకర్ష, న్ని వావర్జయ, న్నివ ఉద్వాసయ, న్నివ విపర్యాసయ, న్నివ పృష్ఠతః సగోపురాట్టాలకప్రాకారభవన తోరణా ముజ్జయినీం నిర్జగామ నరపతిః ఉపేత్య చ అవంతీమాతృకా గృహ మతీత్య తిర్యగ్గ్రీవపణ్ణోద్బాష్పవదనేన మలయజ జలై శ్చ సిం చతా కదలీదళై శ్చ వీజయతా జలార్ద్రైః పాణి పల్లవై స్సంవాహనం కుర్వతా కథం కథ మపి చేతనాం ప్రతిపద్యమానాం, పరిజనే నార్ధోన్మీ లితలోచనయుగళా ముష్ణకాలకమలినీ, మివ విలాసవతీ మపశ్యత్. దృష్ట్వా చ, సహసా ప్రవృత్తేన నేత్రాంభసా మూర్ఛావశేషాపనయనా యే వాసించ త్సముపవిశ్య పార్శ్వే స్పర్శామృతవర్షిణా కరేణ లలా టే చక్షుషి కపోలయో రురసి బాహ్వో శ్చ స్పృశ న్ఛనై శ్శనై ర్బాష్పగద్గద మవాదీత్. 'దేవి! యది సత్య మేవా న్యాదృశం, కి మపి వత్సస్య! చంద్రాపీడస్య! తతో న జీవ్యత ఏవ, కి మర్థ మయ మాత్మా వత్సస్య కృతే సకలలోకసాధారణే నామునా వైక్లబ్యోపగమేన తుచ్ఛ తాం నీయతే? ఇయంతి శుభా న్యుపాత్తాని కర్మాణి, కి మపరం, క్రియతే, నాతోఽధికస్య సుఖస్య భాజనం వయ మను పాత్తం హి హృదయస్య తాడన మపి కుర్వద్భి ర్న లభ్యత ఏ వాత్రాత్మేచ్ఛయా విధి ర్హా మాపరః కోఽప్య త్రాస్తే య త్తస్మై రోచతే, త త్కరోతి, నాఽసౌ కస్య చి దప్యాయత్తః. ఏవం చ పరాధీనవృత్తౌ సర్వస్మి న్న, కిం వాస్మాభి

1. ద్వేల ఇవ.

ర్లబ్ధం, వత్స స్యాతిదుర్లభో జన్మోత్సవః సంభావితః, అఙ్కగతస్య ముఖ
మవలోకితమ్, ఉత్తానశయస్యోచ్చుంబ్య చరణా వుత్తమాంగే కృతౌ,
జానుసంచారిణో రేణుధూసరశరీరకస్యాంకే [1]లగతః స్పర్శసుఖ మను
భూతమ్, అవ్యక్తమనోహారిణి ప్రథమజల్పితాని శ్రోత్రే కృతాని,
విచేష్టమానస్య బాలచాటవో దృష్టాః, గృహీతవిద్యస్య గుణవత్తయా
నిందితం హృదయమ్, ఉపారూఢ యౌవనస్యామానుషీ రూపశోభా
శక్తిశ్చ ప్రత్యక్షీకృతా, అభిషిక్తస్య చ యౌవరాజ్యే శిరస్సమా
ఘ్రాతం, దిగ్విజయాగతస్య ప్రణమతః పరిష్వక్తాన్యంగానిఏతావదేవ
మనోరథశతవాంఛితస్య వస్తునో న సంపన్నం యద్వధూసమేతస్య నిజ
పదే ప్రతిష్ఠాం కృత్వా తపోవనే [2]గంతవ్యం, సర్వాభివాంఛితప్రాప్తి స్తు
మహతః పుణ్యరాశేః ఫలమ్. అపర మపి కిం వృత్తం వత్సస్యే త్యేత
ద ద్యాపి న పరిస్ఫుటం కేన చి దత్ర కథితమ్, ఏతావ త్తు మయా
వ్యక్త మేవ త త్పరిజనా త్కథయతః [3]శ్రుతం, యథాఽస్మత్ప్రహితై
ర్లేఖహారకై స్సహ అపరో వత్సస్య మే బాలసేవకః త్వరితక ఆయాతః,
స తు వేత్తి సర్వం వృత్తాంతం, సోఽపి త్వయా న పృష్ట ఏవేతి, తం తు
తావత్పృచ్ఛామః, తతో జీవితమరణయో రన్యతరదంగీకరిష్యామ' ఇ
త్యభివద త్యేవ రాజని పరిజనాంతరితం త్వరితం త్వరితక మాహూయ
ప్రతీహార స్త్వరితకమారా న్మహీతలనివేశితో త్తమాంగ మాలోకయతు
దేవ ఇతి దర్శితవాన్.

రాజా తు తథా త మాలోక్య చంద్రాపీడస్నేహా 'దేహ్యే
హీ'త్యాహూయ హస్తే నోత్తమాంగే స్పృష్ట్వా దిష్టవాన్ 'భద్ర!
కథయ కిం వృత్తం వత్సస్య వేగే(యే)నాగమనాయ మయా తన్మాత్రా
చామాత్యేన చ లిఖితేఽపి స నాయాతః, అనాగమనకారణం వా న కిం
చి ల్లిఖితవాన్' ఇతి స త్వేవ మాదిష్టో రాజ్ఞా గమనతః ప్రభృతి యథా
వృత్తం కథయితు మారేభే. రాజా తు చంద్రాపీడహృదయ స్ఫుటన
వృత్తాంతం యావదాకర్ణ్యాత్క్షుభితశోకార్ణవాక్రాంతివిహ్వలః ప్రసార్య
కర మా త్తస్వర స్త్వరితక మవాదీత్ 'భద్ర! విరమ, త్వయా కథితం
సంప్రతి కథనీయం, త న్మయాఽపి శ్రుతం య చ్ఛోచితవ్యం, పూర్ణో

1. లులతః. 2. న గతం. 3. కర్ణేకృతమ్.

మే ప్రశ్నదోహదః, నివృత్తం శ్రవణకౌతుకం, కృతార్థీభూతా శ్రుతిః,
ఆనందితం హృదయం, సముత్పన్నా ప్రీతిః, సుఖం స్థితో౽స్మి, హా!
వత్స! త్వయైకాకినా స్ఫుటతో హృదయ స్యానుభూతా వేదనా,
నిర్వ్యూఢా త్వయా వైశంపాయన స్యోపరి ప్రీతిః, వయం దుఃఖభాగినో
నిస్త్రింశాః కర్మచాండాలాః, యేషాం త వాపి హృదయస్ఫుటనే నిర్వి
కారమే వేదం, దేవి! వజ్రసారతో౽పి కఠినతర మావయో ర్హృదయం,
యచ్ఛ్రుత్వా ప్యేవం న స్వయం స్ఫుటతి సహస్రధా, న చాపి మరణ
దుఃఖ భీరవో౽మీ వత్స మనుగచ్ఛంతి స్వయం ప్రాణాః, త దుత్తిష్ఠ
యావదేవాతిదూరం న ప్రయాత్యేకాకీ వత్స స్తావ దేవానుగమ
నాయ ప్రయతామహే, [1]అః! శుకనాస! కి మద్యాపి తిష్ఠసి, అయం
కాలః స్నేహస్య, మహాకాలాయతనసమీపే సమాదిశ [2]సుపరిచారికాః
చితా రచనాయ, ఉపనయత ఝటితి కాష్ఠాని కాష్ఠికాః, కిం తిష్ఠత ఏవ
సంకుచితాః కంచుకినః, గత్వా నిష్క్రామయత హుతాశనప్రవేశోపకర
ణాని, నిష్కారణరుదితేన కి మధునా? [3]పురోధః పరిలంభా ద్వినా
ప్రవిశ్య దాపయాశేషం ద్విజేభ్యః కోశం, కస్య కృతే౽ద్యాపి
పాల్యతే, పాలనాదికం కరణీయ మే వాధునా క్షీణం క్షీణపుణ్యస్య మే,
యాత యథాభూమిం భూమిపతయః, [4]దృష్టాః స్థ, యథా చ నాద్యై
వానాథతా దుఃఖం జానంతి ప్రజా స్తథా కరిష్యథ, కథావశేషీభూతో
మే వత్సః, క మపరం [5]సంవిధాపయామి, ఏవ మార్తం ప్రలపంతం చ
తారాపీడ మచేతితాత్మపీడయా చ విలాసవత్యా విధృతశరీర మాత్రం
స్త్వరితకో వ్యజ్ఞాపయత్. 'దేవ యథా త్వం హృదయే సంభావయసి
న తథా స్ఫుటితేపి హృదయే ధ్రియతే శరీరేణ యువరాజః, శాప
దోషా ద్వైశంపాయనస్య చ యథా జన్మ తథా నిరవశేషం శృణోతు
తావద్దేవః' ఇతి.

తారాపీడ స్తు త దద్భుత మాకర్ణ్య కౌతుకాంతరితశోకా
వేగో విగతనిమేషేణ చక్షుషావిష్ట ఇవ దత్తావధాన స్తేన కథ్యమానం
యథాదృష్టం యథాశ్రుతం యథానుభూతం చ నిరవశేషం తత్సర్వ
మశ్రౌషీత్. శ్రుత్వా చ త మనేకచిహ్నోత్పాదితప్రత్యయ మశ్రే

1. సశోకం. 2. సపది. 3. ఉపరోధపరిలంబాత్. 4. ఉత్సృష్టాః. 5. సంవిధాయయామి.

ద్ధేయం చ నిరతిశయశోకకారకం చ విస్మయాస్పదభూతం చ దుశ్శ్రవం
చ కౌతుకకరం చ యువరాజవైశంపాయనయో ర్వృత్తాన్త మివాప దివ
నివర్తితాననో విమర్శ స్తిమితతారకాం దృశం నిర్విశేషావస్థే శుకనాసము
ఖే న్యపాతయత్. సుహృద స్తు స్వయం దుఃఖితా అపి విస్మృత్యాత్మ
దుఃఖం సుహృద్దుఃఖాపనోదా య్యైవ వర్తన్తే యత శ్శుకనాస స్తదవ
స్థోఽపి స్వస్థవ దవనిపతి మువాచ.

'దేవ! చిత్రేఽస్మిన్ సంసారే చరత్సు సుఖదుఃఖమోహమయేషు
దేవతిర్యగ్యోనిమానుషేషు త్రిగుణాత్మనః ప్రధానస్య పరిణామా త్పర
మాణ్వాదే ర్బ్రహ్మాండపర్యంత స్యోత్పత్తిస్థితిప్రళయకారణస్యేచ్ఛయా
వాధర్మాధర్మసాధనానా మిష్టానిష్టక ర్తృఫల సంబంధకారిణాం కర్మణాం
వా శుభాశుభానాం విపాకా త్స్వభావా ద్వా [1]శ్రయ మే వానేకప్ర
కార ముత్పద్యమానస్య తిష్ఠతో వినశ్యతో వా నియతవృత్తే స్థావరజం
గమస్య న కదా చి దవస్థా సా యా న సంభవతి, త [2]త్కిం కృతోఽ
యం దేవ స్యాత్ర వస్తుని విమర్శః, యది ముక్తే ర్విచారా త్కియం
త్యత్ర యుక్తిరహితాని ఆగమప్రామాణ్యా దే వాభ్యుపగతాని అవిసం
వాదీని దృశ్యంతే, ముద్రాబన్ధా ద్ధ్యానా ద్వా విషమప్రసుప్త స్యోత్థా
పనే కీదృశీ యుక్తిః, అయస్కాంతస్య చాయస స్సమాకర్షణే భ్రమణే
వా, మంత్రాణాం వా వైదికానా మవైదికానాం వాఽనేకప్రకారేషు
కర్మసుసిద్ధౌ వా, నానావిధసంయోగద్రవ్యాణాం వా మరణ[3]మదమాం
ద్యోత్పాదనాపహరణవశీకరణాదిషు శక్తే స్సముత్పాదనాత్, అన్యే
షాంచ బహుతరాణా మేవంవిధానాంచ తత్ర తత్ర సర్వస్మిన్నే వాగ
మాః ప్రమాణమ్, ఆగమేషు చ సర్వేష్వేవ పురాణేషు రామాయణమహా
భారతాదిషు సంత్యనేకప్రకారా శ్శాపవార్తాః, తద్యథా—మహేంద్ర
పదవర్తినో నహుషస్య రాజర్షే రగస్త్యశాపదోషా దజగరతా సౌదా
సస్య చ వసిష్ఠసుతశాపా న్మానుషాదత్వమ్, అసురగురుశాపా చ్చయయా
తే స్తారుణ్య ఏవ జరసా భంగః, త్రిశంకో శ్చ[4]గురుపుత్రశాపాచ్చండాల
భావః, శ్రూయతే చ స్వర్గవాసీ మహాభిషో నామ రాజాస్మిన్ లోకే,

---

1. స్వయం. 2. త్కృతోఽయం. 3. మదనాద్యుత్పాదన. 4. పితృశాపాత్.

శంతనుపత్నీత్వ ముపగతాయాం గంగాయాం శాపదోషా దష్టానా
మపి వసూనా [1]ముత్పత్తిః, తిష్ఠతు తావ దన్యత్, అయ మాదిదేవో
భగవా నజ స్స ఏవ జమదగ్నే రాత్మజతా ముపగతః, శ్రూయతే చ
పున శ్చతుర్ధాఽఽత్మానం విభజ్య రాజ్ఞో దశరథస్య తథైవ చ పున
ర్మథురాయాం వసుదేవస్య, త న్మనుష్యేషు దేవతానా ముత్పత్తి ర్నై
వాసంభావితా, న చ పూర్వమనుష్యేభ్యో గుణైః పరిహీయతే దేవః,
స చైవం భగవతః కమలనాభాదతిరిచ్యతే చంద్రమాః, కి మత్ర సం
భావనీయమ్?, అపి చ గర్భారంభసంభవే దేవేన దేవ్యా వదనే విశం
శ్చంద్రమా ఏవ దృష్టః, తథా మమాఽపి స్వప్నే పుండరీక స్యైవ
దర్శన ముపజాతం, తదుత్పత్తిం ప్రతి తయో ర్నా స్త్యేవ సందేహః,
వినష్టయో శ్శరీర స్యావినాశః కథం కథం వా పునర్జీవితప్రలంభ ఇ
త్య త్రాఖిలలోక ప్రఖ్యాతప్రభావ మమృత మేవ కారణ మావేదితం,
త చ్చంద్రమసి వర్తతే ఇ త్యేషా ప్యస్త్యేవ వార్తా, త[2]త్సత్య మిత్థ
మే వావగచ్ఛతు దేవః, అన్యచ్చేన్మృగాకారకాంతే రఖిలలోకాహ్లాద
కారణోఽన్యత్ర సంభవ ఏవతస్య నాస్తి, తత్కల్యాణై రచిరాచ్ఛాప
వసానే నిర్వర్తితగంధర్వసుతో ద్వాహమంగళస్య గళన్నయనపయసో
వధ్వా సహ పాదయోః పతతః పుత్రత్వ ముపగతస్య చంద్రాపీడనామాం
తరితస్య లోకపాల స్యైవ చంద్రమసో దర్శనేన జన్మకృత మేవ
సంతాపం పరిత్యక్ష్యతి దేవః, త త్తయో రయం శాపః అస్మాకం పున
ర్వర ఏవ, త దస్మిన్ వస్తుని మనాగపి న దేవేన దేవ్యా వా శోకః
కార్యః, మంగళా న్యభి[3]ధ్యాయంతామ్, అభిమతదేవతారాధనేన ధనా
తిసర్జనేన చాన్యజన్మోపార్జితం కుశల మభిబధ్యతామ్. అకుశల మప్యు
పార్జిత మతికష్టతమేవ. ఉపవాసాదియమనియమకష్టవ్రతోప వాసాదినా
తపఃపరిక్లేశేన క్షయ ముపనీయతామ్, అపర మపి య దన్య దవగతం
శ్రేయస్కరం శ్రూయతే జ్ఞాయతే త త్తద ద్యై వారభ్య క్రియ
తాం కార్యతాం చ కర్మ, కర్మణాం ఖలు వైదికానాం అవైదికానాం
వా అసాధ్యం నామ కించి దపి నాస్తి, ఉత్పత్తి రపి తయోః కృచ్ఛ్రలబ్ధ
యోరీదృశే నైవ ప్రకారేణోపజాతా.'

---

1. మనుష్యేషూత్పత్తిః. 2. త్సర్వమేతదిత్థ. 3. ధార్యంతాం.

ఇ త్యు క్తవతి శుకనాసే సశోక ఏవ రాజా ప్రత్యవాదీత్.— 'సర్వ మేవ మే తదన్య(దా)థాఽర్యేణాభిహితం కోఽన్యో బుధ్యతే?, కేనవాపరేణ వయం పరిబోధనీయాః?, కస్య వా పరస్య అస్మాభి ర్వచనం కరణీయం?, కిం తు త ద్వత్సస్య మే వైశంపాయనదుఃఖాత్ స్ఫుటనం హృదయస్య అగ్రతో దృష్టిలగ్నం సర్వ మే వాన్య[1]దంతరపతితం తదేవ పశ్యామి, త దేవ శృణోమి, త దేవోత్ప్రేక్షే, త దేవ మప్రత్య క్షీతేవత్సస్య వదనే సం స్తంభ మేవాత్మనో న శక్నోమి కర్తుమ్, యత్ర చ మ మాప్యయ మీదృశః ప్రకార స్తత్ర దేవ్యాః పరిబోధనం దూరా పేత మేవ, తద్గమనాదృతేఽన్య ఉపాయ ఏవ నా స్తి జీవితసంధారణాయ, ఇత్యేవ మవధారయ త్వార్యః' ఇత్యు క్తవతి తారాపీడే చిరా త్తనయపీ డయా పత్యుః పురః పరిత్యజ్య లజ్జాం విలాసవతీ కృతాంజలి రుచ్చై ర్జగాద. 'ఆర్యపుత్ర! య ద్యేవం తథాఽపి కి మపరం విలంబితే న, నిర్గ తా ఏవ వయం. దీయతాం ప్ర(యా)మాణమ్, ఉత్తామ్యతి మే హృద యం వత్సస్య దర్శనాయ, యదపి దుఃఖాపనోదనార్థం [2]స్ఫుటిత మ స్యాశంసితహృదయస్యాసీత్, త దపి సంప్రతి దర్శనాకాంక్షయా న రోచత ఏవ, జానామి వరం దీర్ఘ కాల మపి దుఃఖా న్యనుభవంతీ సకృదపి వత్సస్య దర్శనాయ జీవితాస్మి. న పున రసహ్యదుఃఖోపశాంతయే సంప్ర త్యేవ మృతా స్మీతి, త దస్య [3]దురాశానిబంధనస్య సర్వాత్యయనివా రణోపాయస్య వత్సాననావలోక[4]నో న్ముఖస్య గమన మపి హృదయస్య తావ ద్వినోదతాం వ్రజతు' ఇతి వదంతీ మేవ విలాసవతీ [5]మాగ త్యాన్యతమః శుకనాసస్యాప్తతమః పరిణతవయాః షట్కర్మ వాక సముపసృత్య స్వ స్తీ త్యుక్త్వా వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవి సర్వ త్రైవాపరి స్ఫుటే నామునా వార్తాకలకలే నాకులీక్రియమాణహృదయా మనో రమా స్వయ మే వాగతా, రాజ్ఞో లజ్జమానా నోపగతా స్థానమిదం, త దేషా మాతృగృహస్య పృష్ఠత స్తిష్ఠతి, పృచ్ఛతి చ 'దేవీం' కిమేభిః కథితం?, జీవతి మే వత్సో వైశంపాయనః, స్వస్థశరీరో వా?, క్వాకితేవాపు న ర్యువరాజస్య?, కా వార్తా?, క్వ వా వ ర్తతే?, తా నాగమిష్యతో వా?,

---

1. దంతరయతి. 2. స్ఫుటన మంగీకృతమాసీత్. 3. పునరాశా. 4. నోత్సుకస్య. 5. మాసాద్య.

కియద్భి ర్దివసై రితి' రాజా తు తదుపగతవార్తయా అపి కష్టతమ మాకర్ణ్య దీర్ణ ఇవ శుచా శతగుణీభూతశోకోత్క్ల[1]తాంతీం విలాస వతీ మవాదీత్, 'దేవి! న శ్రుతం వత్సయోః కృతే కించి దపి ప్రియస ఖ్యా తే, అన్యత శ్చ శ్రుత్వా కదా చిజ్జీవి తేనై వ వియుజ్యతే, త దుత్తిష్ఠ స్వయ మేవ ధైర్య మాలంబ్య సర్వవృత్తాంతానుకథనేన సంస్తంభయ ప్రియసఖీం[2]తయా పార్శ్య శుకనాసేన సహ యాతవ్య మే వేత్యుత్థా ప్య సపరిజనాం విలాసవతీం వ్యసర్జయత్. ఆత్మనాఽపి శుకనాసేన సహ గమనసంవిధాన మకరోత్.

అథ తథా ప్రస్థితే రాజని రాజానురాగా చ్చంద్రాపీడస్నేహా చ్చాశ్చర్యదర్శనకుతూహలా చ్చ ప్రథమగతపితృపుత్ర భ్రాతృమిత్ర స్వజనదర్శనాయ చ గృహరక్షకవర్జ ముజ్జయిన్యాః సర్వ ఏవ లోకో గంతు ముదచలత్. రాజా తు శీఘ్రగమనవిఘాతహేతూన్ సర్వా నేవ నివర్త్య ప్రలఘుపరికరః పిబన్నివ పంథాన మేకదివసే నైవ పరాప తితు మీహమానః స్తోకత ఏ వాధ్వనః ప్రభృత్యుత్తామ్యతా హృద యేన కియ త్యధ్వ న్య ద్యాపి వర్తామహే కతిపయై ర్దివసైః పరాపతా మ ఇతి చ ముహుర్ముహు స్తురంగమారోపితం త్వరితక మాహూయ పృచ్ఛన్ అవిచ్ఛిన్నై శ్చ ప్రయాణకై ర్వహ న్నాతిబహుభి రేవ దివ సై రాససాదాచ్ఛోదమ్. ఆసాద్య చ వికల్పశతదోలాధిరోహణదుః స్థితే నాంత రాత్మనా దూరస్థిత ఏవ ప్రథమ మాప్తతమా నశ్వవారాన్ వార్తాన్వేషణాయ త్వరితకేన సహ ప్రహితవాన్.

అథ తైః స హాగచ్ఛంత ముజ్ఝితాత్మసంస్కార[3]మలినీకృతశ రీర[4]మవనితల మివ ప్రవేష్టు మీహమాన మహమహమికయా పర స్పరావరణే నై వా[5]త్మవదనదర్శన మభిరక్షంత మక్షత మపి హతమివ సపరిచ్ఛద మపి ముషిత మివ జీవంత మపి మృత మివ ససమ్భ్రమకృతా గమన మపి ప్రతీప మాకృష్యమాణచరణ మివ అంగై రేవ సహా గళి తోత్సాహం బాష్పే ణేవ సహ ముక్తాత్మానం వైక్లబ్యే నైవ స హో పసర్పంతం మేఘనాదపురస్సరం సకల మేవ చంద్రాపీడచరణతలనిబద్ధ

1. తాంగీం. 2. తదా యదార్య. 3. మలినకృశశరీరం. 4. అవనితలనివేశితో త్తమాంగమ ద్యాప్యపీనతరదృష్టిం జీవితలజ్జయా రసాతలమివ. 5. ఆత్మదర్శన.

జీవితం రాజపుత్రలోక మాలోక్య ఉల్లసితతనయశోకోర్మివేగాక్రాం
తోఽపి ఉచ్ఛ్వసిత ఇవ దృఢీభూతచంద్రాపీడదేహావినాశప్రత్యయే
నాంతరాత్మనా నివృత్త్య సావరణపర్యాణవర్తినీం విలాసవతీ మవాదీత్.-
'దేవి! దిష్ట్యా వర్ధసే, ధ్రియతే సత్య మేవ శరీరేణ వత్సః, యేన సకల
ఏవాయం తచ్చరణకమలానుజీవీ రాజపుత్రలోక స్తత్పాదమూలాదా
గతః' ఇతి సా తు తదాకర్ణ్య కించి దాత్మపాణి నైవోత్సారితావరణ
నిచయాంచలా నిశ్చలయా దృష్ట్యా చిర మివ విలోక్య తనయనిర్వి
శేషం రాజపుత్రలోక మవిచ్ఛిన్నాశ్రుధారాపి ధైర్య ముత్సృజ్యో
చ్చై రారటితవతీ 'హా! వత్స! కథం సహ పాంసుక్రీడిత స్యైతావతో
రాజపుత్రలోకస్య మధ్యే త్వమే వైకో నదృశ్యసే' ఇతి. తథారటంతీం
తు తాం దూరత ఏవ సమాశ్వాస్య రాజా సమం సర్వలోకే
నావనితలనివేశితోత్తమాంగం మేఘనాద మితో ఢౌకస్వే[1]త్యాదిశ్య
ప్రాక్షీత్. 'మేఘనాద! కథయ కో'వృత్తాంతో వర్తతే మే వత్స స్యే'తి.
స తు వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవ! చేతనావిరహాత్ చేష్టామాత్రక మే వాపగ
తం శరీరే పున ర్జాయతే, దివసేఽభ్యధికా కాంతి స్సముపజాయత' ఇతి
రాజా తు త చ్ఛ్రుత్వా జీవితప్రతిలంభే సముపజాతప్రత్యాశః శ్రుతం
దేవ్యా మేఘనాదస్య వచనం తదేహి చిరా త్పునః కృతార్థయామో
దర్శనే నాత్మానం పశ్యామో వత్సస్య వదన మి త్యభిదధాన ఏ వాభి
వర్ధితగతివిశేషయా కరేణ్వా మహాశ్వేతాశ్రమ మగమత్.

అథ సహసైవ చంద్రాపీడగురుజనాగమన మాకర్ణ్య పునః
ప్రకీర్ణతారముక్తానుకారినయనజలబిందుసందోహం 'హా! హతాస్మి!
మందపుణ్యా దుఃఖైకభాగినీ న జానా మ్యేవ విస్మృతమరణా కియద్యావ
దహ మనేనానేకప్రకారఖలీకారదానైకపండితేన దగ్ధవేధసా పరం
దగ్ధవ్యే' త్యభిదధానా ఏవ ధావిత్వా హ్రియా మహాశ్వేతా గృహా
భ్యంతర మవిశత్. చిత్రరథతనయాపి సత్వరోపసృతసఖీకదంబకావలం
బితశరీరా తూష్ణీ మేవ మోహాంధకారమ్. తదవస్థయో శ్చ తయో
శ్శుకనాసావలంబితశరీరో రాజా వివేశ ఆశ్రమపదం, తదను చ మనో
రమానులంబితశరీరా పురః ప్రధావితోత్ప్లుతాయతతరదృష్టిః క్వ

1. ఆదిశ్యోద్దిశ్య ప్రాక్షీత్.

వత్స ఇతి [1]వదంతీ విలాసవతీ. ప్రవిశ్య చ సహజయా కాంత్యా
అవిరహిత ముపరతసర్వప్రయత్నం [2]ప్రస్తరమయ మివ తం పుత్ర
[3]వత్సలః పుత్ర మాలోక్య యావ న్న పరాపతత్యేవ తారా
పీడ స్తావద్విలాసవతీ విధారయంతీం మనోరమా మపాక్షిప్య దూరత
ఏవ ప్రసారితబాహులతాద్వయా రయోన్ముక్తజర్జరాభిర్నయనజలధా
రాభిః ప్రస్రవేణ సించంతీ మహీతలం హా జాతదుర్లభక చిరా
ద్దృష్టోఽసి దేహి మే ప్రతివచన మాలోకయ సకృదపి మా మను
చితం తాత! త వైత దవస్థాన ముత్థాయాంకోపగమనే న మే
సంపాదయ తనయోచితం స్నేహం [4]అవకర్ణితపూర్వం బాల్యేఽపి
త్వయా మద్వచన మద్య కి మేవం ప్రలపంత్యా అపి శృణోషి జాత
కేన రోషితోఽసి ఏషా తోషయామి వత్స పాదయో ర్నిపత్య పుత్ర
చన్ద్రాపీడ ప్రణమ తావ త్పిత్రోరుద్గమ్య త్వత్స్నేహా దేవ అతి దూర
మాగత స్యాపి పితుః పాదౌ క్వ సా గతా తే గురుజనభక్తిః క్వ తే
గుణాః క్వ స స్నేహః క్వ సా ధర్మజ్ఞతా క్వ తత్పితృపక్షపాతిత్వం క్వ
సా బంధుప్రీతిః క్వ సా పరిజనవత్సలతా కథ మభాగ్యై ర్మే సర్వ మేక
పద ఏ వోత్సృజ్యైవ మౌదాసీన్య మవలంబ్యావస్థితోఽసి. అథ వా
యథాత్మసుఖం తథా తిష్ఠ వయ మనుదాసీనహృదయా స్త్వ యీతి
కృతార్తప్రలాపా సముపసృత్య పున ర్గాఢగాఢ మాలింగ్యాంగాని
శిర స్సమాఘ్రాయ కపోలౌ చుంబయిత్వా చంద్రాపీడస్య చరణా
వుత్తమాంగే కృత్వా ముక్తకంఠ మరోదీత్. తత స్తథా రుదంతీం
తు తా మంతరితనిజపీడ స్తారాపీడ శ్చంద్రాపీడ మపి అపరిష్వజ్యైవ
సర్వప్రజాపీడాపహరణక్షమాభ్యాం దోర్భ్యా మవలంబ్యాబ్రవీత్.
'దేవి! య ద్యప్యావయో స్సుకృతై రపత్యతా ముపగత స్తథాపి
దేవతామూర్తి రయ మశోచనీయః త దస్మచ్యుతా మయ మిదానీం
మనుష్యలోకోచితః శోచితవ్య వృత్తాంతః అస్మిన్ శోకే కృతే కించి
దపి న భవతి కేవలం గళ ఏవ స్ఫుటతి రటతో న హృదయం నిర
ర్థకం ప్రలపిత మేవ నిర్యాతి పరం వదనా న్న జీవితం నిరాసంగం నయన
జల మేవ పతతి న శరీరమ్ అపి చ వత్సస్యాదర్శనమాత్ర మే

1. పృచ్ఛంతీ. 2. సుప్త మివ. 3. వత్సలా. 4. అనాకర్ణితపూర్వం.

వావయోః పీడాకరం, తచ్చైవ మాలోక్యమానే ముఖేఽస్య దూరా
పేతమ్, అపర మస్యా మవస్థాయా మావాభ్యాం ద్వాభ్యా మపి తావ
త్పర మవష్టంభం కృత్వా మనోరమా శుకనాస శ్చ సంధారణీయా
యయో ర్లోకాన్తరితో వైశంపాయనః, తిష్ఠతాం తావ దేతా వపి,
యస్యాః ప్రభావా త్పునరనుభవనీయోఽస్య జీవితప్రతిలంభాభ్యుదయ
మహోత్సవ స్సేయం గంధర్వరాజతనయా వధూ స్తే ఽస్మదాగమనశో
కోర్మిసంక్రాంతిమూఢా సనామగ్రహణ ముస్ముక్తాక్రందాభిః ప్రియ
సఖీభి ర్గృహ్యమాణా ఽప్యద్యాపి సంజ్ఞాం న లభతే, త దేనాం తావ
దంకే కృత్వా ఉత్థాప్య చేతనాం లంభయ, తతో యథేచ్ఛం రోదిష్యతి.'

[1]విలాసవతి తు త చ్ఛ్రుత్వా ససంభ్రమోన్ముక్తచంద్రాపీడచరణా
'త త్క్వ సా మే జీవితప్రతిలంభ హేతు ర్వత్సస్య వధూ రితి ధావ
మానా చోపసృత్య తదవస్థాం తు తా ముత్థా ప్యాంకే కృత్వా మూ
ర్ఛానిమీలనాహితద్విగుణతరనయనశోభం వదన మాలోక్యానవర
తనయనసలిలస్నానార్ద్ర మిందుశకలశీతలం స్వకపోలం కపోలయో ర్ల
లాటే లోచనయో శ్చ నివేశయంతీ చంద్రాపీడస్పర్శశీతలేన చ పాణి
నా హృదయం స్పృశంతీ సమాశ్వసిహి మే మాత స్త్వయా వినా
ద్యైవ ప్రభృతి కేన సంధారితం వత్సస్య మే చన్ద్రాపీడస్య శరీరం మాత
స్త్వ మమృతమయీ జాతాసి యేన వత్సస్య పున ర్వదన మాలోకిత'
మి త్యవాదీత్. కాదంబరీ తు తేన చంద్రాపీడనామగ్రహణేన తేన చ
నిర్విశేషవృత్తినా విలాసవతీశరీరస్పర్శేన లబ్ధసంజ్ఞా లజ్జావనమ్రముఖీ
ప్రతిపత్తిమూఢా మదలేఖయాఽంకా దవతార్య పరవత్యేవ యథా
క్రమ మకారయత వందనాం గురూణామ్. ఆయుష్మతి ! దీర్ఘకాల మవిధ
వా భవేతి కృతాశీర్వాదా శనై రుత్థాప్యమానాఽతినికటే విలాస
వత్యాః పృష్ఠతః సముపవేశ్యాధార్యత. అథ ప్రత్యాపన్నచేతనాయాం
చిత్రరథతనయాయాం చంద్రాపీడ మేవోజ్జీవితం మన్యమానో రాజా

1. ఇత్యభిహితా రాజ్ఞా విలాసవతీ క్వ సా మే వత్సస్య జీవితనిబంధనధారిత్య
భిదధత్యేవ ససంభ్రమ ముపసృత్య అప్రతిపన్నసంజ్ఞా మే వాంకే సాదాయ కాదంబరీం
కరేణ మూర్ఛానిమీలనాహిత.

చిర మి వాస్య గాఢ మంగ మాలింగం శ్చుంబం శ్చ పశ్యం శ్చ స్పృ
శం శ్చ స్థిత్వా మదలేఖామాహూయాఽఽదిదేశ.—'దర్శనసుఖమాత్రక
మస్మాకంవిధీయమానం, త చ్చాస్మాభి రాసాదితం, త ద్యాదృశైనై వోప
చారే ణైతావతో దివసా నుపచరితవతీ వధూ ర్వత్సస్య శరీరం స
ఏవోపచారో నాస్మదుపరోధా ల్లజ్జయా వా మనాగపి పరిహరణీయః,
వయం నిష్ప్రయోజనా ద్రష్టార ఏవ కేవలం, కి మస్మాభి రత్ర స్థితై
ర్గతై ర్వా?, యస్యాః కరస్య సంగేనాప్యాయిత మేత దవినాశి శరీరం
సైవ వధూః పార్శ్వేఽస్య తిష్ఠతు' ఇత్యాదిశ్య నిర్జగామ నిర్గత్య
చోపకల్పితం నిజవాస మగ త్వైవ తపస్వివాసోచితేఽన్యతమస్మి న్నా
సన్న ఏ వాశ్రమస్య శుచిశిలాతలసనాథే తరులతామణ్డపే సముపవిశ్య
నిర్విశేషదుఃఖం సకల మేవ రాజచక్ర మాహూయ సబహుమాన
మవాదీత్—[1]'భవద్భి రవగంతవ్యం యథాఽద్య శోకావేశా దేత
దహ మంగీకరోమి, పూర్వచింతిత ఏవాయ మర్థో యథా వధూసమే
తస్య చంద్రాపీడస్య వదన మాలోక్య సంక్రామితనిజభరేణ మయా
క్వాపి గత్వాఽఽశ్రమపదే పశ్చిమం వయః క్షపితవ్య మితి, స చాయం
మే భగవతా కృతాంతేన పురాకృతైః కర్మభి ర్వా విరూపై రేవం సము
పనమితః, కి మపరం క్రియతే?, అనిక్రమణీయా నియతిః, అప్రాపణీయం
నానుభూత మాత్మచేష్టాకృతం వత్సస్య [2]ముఖం, ప్రజాపరిపాలనఫల
బలం పున ర్భవద్భుజేష్వేవ అవస్థితేష్వాహిత మస్త్యేవ, అన్య
థాఽపి హి చేష్టమానే ష్వస్మాసు సర్వ మే వాస్థితం, త దిచ్ఛామి
చిరకాంక్షితం మనోరథం పూరయితుం, ధన్యా శ్చ జరాపీతసారతనవ
స్తనయే భ్రాతరి వాత్మభర మాసజ్య లఘుశరీరాః పరలోకగమనం
సాధయంతి, తచ్చ బలా ద్గళే పాద మాధాయ యదా తదాఽనిచ్ఛతో
ప్యాచ్ఛిద్యత ఏవ కృతాంతేన, త ద్యది పాత్రే క్వాపి స్థాపయిత్వా
నిజపదం జరాపరిభు క్తశేషేణ నిష్ప్రయోజనస్థితినా సర్వసుఖబాహ్యేన
మాంసపిండేన శరీరకేణ పరలోకసుఖాన్యుపార్జ్యంతే లాభ ఏవా
యం, తస్య వస్తునః కృతే భవంతో మయా ప్రార్థనీయాః' ఇత్యు
క్త్వా సన్నిహితాన్యపి పరిత్యజ్య చితాన్యుపభోగసుఖా న్యను

1. న భవద్భిః. 2. సుఖం.

చితా న్యంగీకృత్య చ వన్యాని తపోవనదుఃఖాని స్థితః తథా హి:—హార్మ్యబుద్ధిం వృక్షమూలేషు, అంతఃపురస్త్రీప్రీతిం లతాసు, సంస్తుతజన స్నేహం హారిణకేషు, నివసనరుచిం చీరవల్కలేషు, కుంతలరచనాభి యోగం జటాసు, ఆహారసౌహార్దం కందమూలఫలేషు, శస్త్రధారణవ్య సన మక్షసూత్రే, ప్రజా ప్రతిపాలనశక్తిం సమిత్కుశకుసుమేషు, నర్మా లాపం ధర్మసంకథాసు, సమరరస ముపశమే, జయేచ్ఛాం పరత్ర, కోశస్పృహాం తపసి, ఆజ్ఞాం మానే, సర్వోపభోగరాగం చ వైరాగ్యే, తరుషు తనయస్నేహం, సంక్రమయ్య తథా తపస్విజనోచితాః క్రియాః కుర్వన్ గంధర్వలోకోచితా సహ రహ రుపచారాన్ కాదంబర్యా కథ మపి సముత్సృష్టలజ్జయా మహాశ్వేతయా చ క్రియమాణా నని చ్ఛ న్నవిచ్ఛేదా త్సాయం ప్రాత శ్చానుభూతచంద్రాపీడదర్శనసుఖో దుఃఖాన్య విగణయన్ నరపతి స్సపరివార స్సమం దేవ్యా శుకనాసేన చ తత్రైవాతిష్ఠత్.'

ఏవం చ కథయిత్వా జాబాలి ర్జరాభిభవవిచ్ఛాయం స్మితం కృత్వా హారీతప్రముఖాన్ సర్వా నేవ తాన్ శ్రావకా నవాదీత్—'దృష్ట మాయుష్మద్భి రిద మంతఃకరణాపహారిణః కథారసస్యాక్షేప సామర్థ్యం, య త్కథయితుం ప్రవృత్తోఽస్మి త త్పరిత్య జ్యైవ కథా రసా త్కథయ న్నతిదూర మతి క్రాంతోఽస్మి, త దయం సకామో పహతచేతా స్స్వయంకృతాదేవావినయా ద్దివ్యలోకతః పరిభ్రశ్య మర్త్యలోకే వైశంపాయననామా శుకనాసతనయః ఉత్పన్నః, స ఏష పునః స్వయంకృతేనావినయేన కోఽపి తస్య పితు రాక్రోశా న్మహా శ్వేతాకృతాచ్చ సత్యాభిధ్యానాదస్యాం శుక(జాతౌ)యోనౌపతితః.

ఇత్యేవం వదత్యేవ భగవతి జాబాలౌ బాల్యేఽపి మే సుప్త ప్రబుద్ధ స్యేవ పూర్వజన్మాంతరోపాత్తా స్సమస్తా ఏవ విద్యాః జిహ్వా గ్రేఽభవన్. సకలాసు చ కలాసు ఉపదేశకౌశల ముపజాతం. [1]మనుజ స్యేవ విస్పష్టవర్ణాభిధానా భారతీ సంవృత్తా విజ్ఞానం చ సర్వవస్తువి షయం స్మరణం చ కిం బహునా.—మనుష్యశరీరా దృతే త త్సర్వ మస్య త్తత్క్షణ ఏవ సంవృత్తమ్ సహచచంద్రాపీడ స్యోపరి స్నేహ స్సైవ

1. ఉపదేశాయ.

కామపరతా స ఏవ మహాశ్వేతాయా మనురాగ స్తైవ తదావా
ప్తిం ప్రత్యుత్సుకతా. కేవల మసంజాతపక్షతయా మే తస్మిన్ సమయే
పూర్వ జన్మోపాత్తా చేష్టా నాసీత్. తథాపి చావిర్భూతసకలాన్యజన్మ
వృత్తాంత స్సముత్సుకాంతరాత్మా. కిం మాతాపిత్రోః కిం తాతస్య
తారాపీడస్య కి మంబాయా విలాసవత్యాః కిం వయస్యస్య చంద్రా
పీడస్య ఉత ప్రథమసుహృదః కపింజలస్య ఆహోస్వి న్మహాశ్వేతాయా
ఇతి నాజ్ఞాసిష మేవ కస్య కథం కథం చాస్మృతవా నస్మీతి. తథా
చోత్సుకాంతరాత్మా మహీతలన్యస్తశిరా శ్చిర మివ స్థిత్వా భగ
వంతం జాబాలిం నిజావినయశ్రవణలజ్జయా విలీయమాన ఇవ విశ
న్నివ చ పాతాళం కథ మపి శనై ర్వ్యజ్ఞాపయమ్. 'భగవం స్త్వత్ప్ర
సాదా దావిర్భూతజ్ఞానోఽస్మి సంవృత్తః, స్మృతా మయా సర్వ ఏవ
పూర్వబాంధవాః, మూఢతాయాం చ మే య దైవ మేతేషాం స్మరణం
నా స్తి త దైవ విరహపీడాపి, అధునా పున స్తాన్ స్మృత్వాస్మృత్వా
స్ఫుటతీవ మే హృదయం, న చ తథాఽన్యా న్యథా చంద్రాపీడం
యస్య మదుపరతిశ్రవణమాత్రకా త్స్ఫుటితం హృదయం, దయాం
కరోతు భగవాన్, తస్యాపి జన్మాఖ్యానప్రసాదప్రదానేన యేనాయం
తిర్యగ్యోనివాసోఽపి మే తేన స హైవ వసతో న పీడాకర స్సంజా
యతే' ఇతి. ఏవం చ విజ్ఞాపితో మయా సాసూయ మివ మామా
లోక్య భగవాన్ జాబాలి స్సస్నేహకోపగర్భం ప్రత్యవాదీత్.
దురాత్మన్! యయైతావతీం హృదయతరళదశా ముపగ[1]తోఽసి
కథం తా మేవ తరళహృదయతామనుబధ్నాసి?, అద్యాపి పక్షా వేవ
నోద్భిద్యేతే, తత్సంచరణక్షమ స్తావ ద్భవ, తతో మాం ప్రక్ష్య
సీ'తి. ఏవ ముక్తే భగవతా సముత్పన్నకుతూహలో హారీతః పప్రచ్ఛ.
'తాత! మహా నయం విస్మయో మే కథయ కథ మస్య మునిజాతే
వర్తమానస్య తాదృశీ కామపరతా జాతా, యయా జీవిత మపి న
సంధారయితుం పారితం, కథం చ దివ్యలోకసంభూతస్య తథా
ల్ప మాయు స్సంవృత్తమ్' ఏవం చ పృష్ట స్సూనునా భగవాన్ జా
బాలి రమలాభిః పాపమల మివ ప్రక్షాళయ న్దశనదీధితిసలిలధా

1. నీతోఽసి.

రాభిః ప్రత్యవాదీత్. 'వత్స! విస్పష్టమే వాత్ర కారణమ్, అయంహి కామ
రాగమోహమయా దల్పసారాత్ స్త్రీవీర్యా దేవ కేవలా దుత్పన్నః,
శ్రుతౌ చ పఠ్యతే 'యాదృశా ద్ధ్యై జాయతే తాదృ గేవ భవ' తీతి,
లోకే పి చ ప్రాయః కారణగుణభాంజ్యేవ కార్యాణి దృశ్యంతే,
తథా చైతదాయుర్వేదేఽపి శ్రూయతే, యః కిలాల్పసారాత్ స్త్రీ
వీర్యా దేవ కేవలా జ్జంతు రుత్పద్యతే స ఖ ల్వభావాత్ సారభూతస్య
స్థైర్య హేతోః పురుషవీర్యస్య గర్భే వా విలయ మాపద్యతే మృతో
వా జాయతే జాతో వా దీర్ఘకాలం న జీవ' తీతి త దయ ముత్పన్న
ఏవేదృశో యేనాస్య తాదృశీ కామపరతా జాతా, మరణం చ మదన
జ్వరవేగసంజ్వరాసహిష్ణో స్తథోపనతమ్, అధునాఽపి తాదృశ ఏ వాయ
మల్పాయు శ్శ్వపావసానో త్తరకాల మస్య క్షయేణాయుషో యో
గోభవిష్యతి.'

ఇత్యేత చ్ఛ్రుత్వా పునరప్యవనితలనివేశితశిరాః ప్రణమ్య భగ
వంతం వ్యజ్ఞాపయమ్. 'భగవన్! అహ మపుణ్యవా నస్యాం తిర్యగ్యో
నౌ వర్తమాన స్స్వయం సర్వస్యాక్షమః, వా గపి మే భగవత్ప్రసా
దా త్సంప్ర త్యే వాననే సంభూతా, భూతపూర్వం చ జ్ఞాన మంతరా
త్మని, శరీరం పున రాయుస్సంవర్ధకకర్మయోగ్యం భగవతః ప్రసాదా
[1]దస్మిన్ జన్మని భవే త్కేన ప్రకారేణాక్షయం త న్మే మహాకర్మసాధ్య
మాయుర్భవిష్యతీత్యేతదాజ్ఞాపయతు భగవాన్.' ఇత్యేవం విజ్ఞా
పిత స్తు మయా దిక్షు విక్షిప్య చక్షు ర్భగవా నాజ్ఞాపితవాన్. 'ఏత
దపి యథా తథా జ్ఞాస్యస్యేవ ఆస్తాం తావ దియం కథా, రసా త్క్షేపా
దచేతితై వాస్మాభిః ప్రభాతప్రాయా రజనీ, ప్రభావిరహా దున్మృష్టరజ
తదర్పణాభ మిద మపరామ్బరాంతావలమ్బి వర్తతే రజనికరబింబమ్,
ఏషా యథోద్గమనవిస్తారిణీ జరత్తామరసపత్త్రారుణా పాండుచ్ఛవి రుల్ల
సతి సీమంతయంతీ తమః కేశసంఘాతమివ పూర్వస్యాః కకుభోఽరుణా
గ్రకరవర్తిః, ఇమా స్సశేషతిమిరత యాఽంబరైక కాండపటకలుషం
భాస్వత్ప్రభాలోక మారబ్ధాః క్రమేణ యథా సూక్ష్మం తారకాః ప్రవే
ష్టుమ్,ఏష పంపాసరశ్శాయినాం ప్రబోధాశంసీ సముచ్చరతి కోలాహలః

1. దన్యస్మిన్.

శ్రోత్రహారి విహంగమానామ్, ఏతే చ నిశీథినీపరిమళశీతలాశ్చలితవన
కుసుమపరిమళగ్రాహిణో వాతుం ప్రవృత్తాః ప్రభాతపిశునా వాయవః,
ప్రత్యాసన్నా చాగ్నివిహరణవేలా' ఇత్యభిదధాన ఏవ గోష్ఠీం భంక్త్వో
దతిష్ఠత్.

అథోత్థి తే భగవతి జాబాలౌ వీతరాగాఽపి నిష్కాముకాపి
మోక్షమార్గావస్థానాపి సమస్తైవ సా తపస్విపరిషత్ కథారసాద్విస్మృత
గురూచితప్రతిపత్తిః శృణ్వతీ వోత్కంటకితకాయా విస్మయోత్ఫుల్ల
ముఖీ యుగపదాగళితశోకానందజన్మనయనసలిలా హా కష్టశబ్దాను
బంధినీ పరాధీనేవ స్తంభి తేవ చిర మివ స్థిత్వా యథాస్థానం జగామ.
హారీత స్తు సన్నిహితేఽపి మునికుమారకజనే మాం నిజకరేణై వోత్క్షి
ప్యాత్మపర్ణశాలాయాం నీత్వా శనై [1]ర్వేదీదేశే స్థాపయిత్వా ప్రా
భాతికక్రియాకరణాయ నిర్యయౌ. నిర్గతే చ తస్మిం స్తేన సర్వకార్యా
క్షమేణ తిర్యగ్జాతిపతితేన దేహేన పీడితాంతరాత్మా చింతాం ప్రావిశ
మ్. 'అత్ర తావ దనేకభవసుకృతశతసహస్రాధిగమ్యం మానుష్య
మేవ దుర్లభం, తత్రాపి [2]పరం సకలజాతివిశిష్టం బ్రాహ్మణ్యం, తత్రాపి
విశిష్టతర మాసన్నామృతపదం మునిత్వం, త స్యాపి విశేషాంతరం కి
మపి దివ్యలోకనివాసిత్వం, త ద్యే నై తావతః స్థానా త్స్వదోషై రే
వాత్మా పాతితః తేన కథ మధునా సర్వక్రియావిహీనేనాస్యా స్తిర్య
గ్జాతేః సముద్ధృతః స్యాత్, కథం వా పూర్వజన్మాహితస్నేహైః సహ
సమాగమసుఖ మనుభూతమ్?,అననుభవతశ్చ తన్నిష్ప్రయోజనేనాము
నా జీవనే నైవ. కిం మే పరిరక్షితేన పతతు యత్ర తత్రాపరత్ర క్వాపి
[3]యాతు శరీరం, సుఖం తు నానుభవితవ్యం మే వామునా దుఃఖైకభాజి
నేన, తత్పరిత్యజామ్యేనాం తనుం, పూర్యతా మస్మద్వ్యసనదానైక
చింతాదుఃస్థితస్య విధే ర్మనోరథః' ఇతి. ఏవం చ జీవితపరిత్యాగచింతా
మీలితం సముచ్ఛ్వాసయ న్నివ వికాసహాసినా ముఖేన సహసా
ప్రవిశ్య హారీతోఽభ్యధాత్. 'భ్రాతః! వైశంపాయన! దిష్ట్యా వర్ధసే,
పితు స్తే భగవతః శ్వేతకేతోః పాదమూలా త్కపింజలక స్త్వా మేవా
న్విష్య న్నాగతః' ఇతి.

1. ః స్వశయనైకదేశే. 2. అపరం. 3. యాతనా శరీరం.

అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా తత్క్షణోత్పన్నపక్ష ఇవోత్పత్య సమీపం విహాయ సైవ ప్రాప్త మభివాఞ్ఛ న్నుద్గ్రీవావలోకీ క్వాసావితి తమ ప్రాక్షమ్ స త్వకథయ 'దేవ తాత పాదమూలే వర్తత' ఇతి ఏవంవా దినం త మహం పున రవదమ్.—'యద్యేవం తతః ప్రాపయతు మాం త త్రైవ భగవాన్, ఉత్క్రామ్యతి మే హృదయం తద్దర్శనాయే' తి. ఏవం వద న్నేవా గ్రతో గగనాగమనవేగాదయథాస్థితజటాకలాపం అనిలపథసంచరణవేగచలితై కాంచ [1]లయోత్త రీయతరుత్వచా దృఢాబద్ధపరికర మర్ధత్రుటితయజ్ఞోపవీత సనాథాస్థిశేషోరస్కం నిశ్శేషసురపథావతరణశ్రమాయాసితశరీరం సమీరణాపహృతమపి మరుత్పథోత్పత(న్న)నఖేదసంభృత ముదకప్రవేశా న్నిష్యందమానం స్వేద మానసేన మదవలోకన [2]దుఃఖాగతం చ బాష్పజలలవవిసర మీక్షణాభ్యాం యుగప దుత్సృజంతం ముముక్షు మపి మత్స్నేహానాముక్తం వీతరాగ మపి మత్ప్రియాహితరతం నిస్సంగ మపి మత్సమాగమోత్సుకం నిస్పృహ మపి మదర్థసంపాదనపర్యాకులం నిర్మమ మప్యుపారూఢస్నేహం నిరహంకార మపి అహా మే వాయ మితి మాం మన్యమానం సముజ్ఝితక్లేశ మపి మదర్థే క్లిశ్యమానం సములోష్టాశ్మకాంచనసుఖ మపి దుఃఖితం కృతజ్ఞ మకృతజ్ఞః స్నేహాలప్రకృతిం రూక్షచేతా స్సుకృతిన మపుణ్యవాన్ అనుగతం వామస్వభావః భావార్ద్రహృదయ మేకాంతనిష్ఠురః మిత్రం వైరీ వచనకర మనాశ్రవో మహాత్మానం దురాత్మాఽహం కపింజల మద్రాక్షమ్. దృష్ట్వా చ నిర్భరగళితనయనపయా స్తాదృశోఽసి కృతాభ్యుద్గమనప్రయత్నః ఫూత్కృత్య తమవదమ్.—'సఖే! కపింజల! ఏవం జన్మద్వయాంతరితదర్శన మపి త్వాం దృష్ట్వా కిం సరభస ముత్థాయ దూరత ఏవ ప్రసారితభుజద్వయో గాఢాలింగనసుఖ మనుభవిష్యామి?, కిం కరేణావలం బ్యాసనపరిగ్రహం కారయిష్యామి?, కిం సుఖాసీనస్య గాత్రసంవాహనం కుర్వన్ శ్రమ మపనేష్యా' మీతి. ఏవ మాత్మాన మనుశోచంత మేవ మాం కపింజలః కరద్వయే నోత్క్షిప్య మద్విరహదుఃఖ దుర్బలే వక్షసి నివేశ్య చిర మివాంతః ప్రవేశయ న్నివాలింగన సుఖం కిల తథా మేఽనుభూయ

1. లోత్తరీయం. 2. దుఃఖోద్గతం.

భూయసా మన్యువేగేనోత్తమాంగే కృత్వా మచ్చరణా వితరవ
దరోదీత్.

తథా రుదంతం(తు)తం వాష్మాత్ర ప్రతీకారః పున రవదమ్—'సఖే!
కపింజల! సకలక్లేశపరిభూతస్య మందా(పాపా)త్మనో మమేదం యుజ్యతే
య త్త్వయా ప్రారబ్ధం, త్వం పున ర్బాలోఽపి న స్పృష్ట ఏవామీభిః
రాగాదిభిః సంసారబంధాత్మకై ర్నిర్వాణమార్గపరిపంథిభి ర్దోషైః, త
త్కిమమునా మూఢజనగతేన వర్త్మనా, సముపవిశ్య కథయ, అపి కుశలం
తాతస్య? స్మరతి వా మాం?, దుఃఖితో వా మదీయేన దుఃఖేన?, మద్వృ
త్తాంత మాకర్ణ్య కి ముక్తవాన్?, కుపితో న వా?, ఇతి స త్యేవ ముక్తో
మయా హారీతశిష్యోపనీతే పల్లవాసనే సముపవిశ్యాంకే మాం కృత్వా
హారీతోపనీతేనాంభసా ప్రక్షాళ్య ముఖ మాఖ్యాతవాన్.

'సఖే! కుశలం తాతస్య, అయం చాస్మద్వృత్తాంతః ప్రథమతర
మేవ తాతేన దివ్యేన చక్షుషా దృష్టః, దృష్ట్వా చ ప్రతిక్రియార్థై కర్మ
ప్రారబ్ధం, సమారబ్ధ ఏవ కర్మణి తురగభావా ద్విముక్త స్సన్ గతోఽ
స్మి తాతస్య పాదమూలం, గతం చ మాం దూరత ఏవోద్బాష్పదృష్టి
ర్విషణ్ణదీనవదనం భయా దనుపసర్పంత మాలోక్యాహూయాజ్ఞాపిత
వాన్—'వత్స! కపింజల! పరిత్యజ్యతాం స్వదోషశంకా మ మైవాయం
ఖలు శతమతే స్సర్వ ఏవ దోషః, యేన జానతాఽప్యుత్పత్తి సమయ ఏవ
వత్సస్య కృతే నేద మాయుష్కరం కర్మ నిర్వర్తితమ్, అధునా సిద్ధప్ర
య మేవేదం న దుఃఖాసికా భావనీయా, మత్పాదమూలే తావ త్స్థీ
యతామ్, ఇ త్యేవ మాజ్ఞాపిత స్తు తాతేన విగతభీ ర్వ్యజ్ఞాపయమ్—
'తాత! యది ప్రసాదోఽస్తి తతో యత్రై వాసా వుత్పన్న స్తత్రైవ
గమనా యాజ్ఞాపయతు మాం తాత'ఇతి. ఏవం విజ్ఞాపితో మయా తాతః
పున రాజ్ఞాపితవాన్—'వత్స! శుకజాతా వసౌ పతితః తద్గత్వాఽపి త
మద్య నైవ వేత్సి నా ప్యసౌ త్వాం వేత్తీతి త త్తిష్ఠ తావ' దితి. అద్య
చ ప్రాత రేవాహూయ మామాజ్ఞాపితవాన్ 'వత్స! కపింజల! మహాము
నేర్జాబాలే రాశ్రమపదం సుహృత్తే ప్రాప్తః, జన్మాంతరస్మరణం చాస్యో
పజాతం, త ద్గచ్ఛ సంప్రతి తం ద్రష్టుం, మదీయయా చాశిషాను గృహ్య
వక్తవ్యః, 'వత్స యావ దిదం కర్మ పరిసమాప్యతే తావ త్త్వ యాస్మి

న్నేవ జాబా(లేః పాదమూలే)లే రాశ్రమే స్థాతవ్య' మితి, అపి చ త్వద్దుఃఖదుఃఖితాంబా శ్రీరప్యస్మి న్నేవ కర్మణి పరిచారికా వర్తతే, తయాపి శిర స్యుపాఘ్రాయైత దేవ పునః పున స్సమాదిష్టమ్. ఇత్యేవ ముక్త్వా అకఠోరశిరీషకుసుమశిఖాసూక్ష్మోద్భేదపక్ష్మలాని గాత్రాణి మే పునః పునః పాణినా పరామృశ్యాంతర్హృదయేనాదూయత. తథా దూయమానహృదయం చ తమవదమ్. 'సఖే! కపింజల! కిం దూయసే? త్వయాపి మందపుణ్యస్య మమ కృతే తురగతా మాపన్నేన పరాధీనవృత్తినా బహూన్యంతరా ణ్యేవ దుఃఖాన్యనుభూతాని, కథం సోమపానోచితేనామునాఽస్యేన సముత్పాదితసఫేనరక్తస్రవాః ఖరఖలీనక్షతయో విసోఢాః. కథమయ మకఠోరకిసలయశయనైకసుఖసేవాసుకుమార స్సదాపర్యాణితస్య న శీర్ణః పృష్ఠవంశః కథ మేషు కుసుమోచ్చయపతితబాలవనలతాస్పర్శమాత్రక్షమేషు గాత్రేషు కశాభిఘాతా నిపతితాః? కథం చ బ్రహ్మసూత్రోద్వాహిని దేహేఽస్మిన్ [1]వజ్రోత్పీడన కృతాః పీడా స్సముపజాతాః' ఇత్యేభిరన్యైశ్చ పూర్వవృత్తాంతాలాపై స్తత్కాలవిస్మృతతిర్యగ్జాతిదుఃఖస్సుఖమాతిష్ఠమ్. ఉపారోహతి చ మధ్య మహ్న స్సవితరి హారీత స్సహ కపింజలేన మాం యథోచిత మాహార మకారయత్. కృతాహారశ్చ కపింజలః క్షణమివ స్థిత్వా మామబ్రవీత్—అహం హి తాతేన త్వాం సమాశ్వాసయితుం జాబాలిపాదమూలా దాకర్మపరిసమాప్తే ర్న త్వయా చలితవ్య మిత్యేతచ్చాపదేష్టుం విసర్జితః, అహ మపి త త్రైవ కర్మణి వ్యగ్రతర ఏవ తద్వ్రజామి సంప్రతి' అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా విషణ్ణవదనస్తం ప్రత్యవదమ్—సఖే! కపింజల! ఏవం గతే కిం బ్రవీమి? కిం చ తాతస్యాంబాయా వా సందిశామి? సర్వం త్వమేవ వేత్సీ?తి స త్వేవముక్తో మయా పునః పున స్తత్రా వస్థానాయ మాం సంవిధాయ హారీతం చానుభూతాస్మదాలింగనసుఖో విస్మయోన్ముఖేన మునికుమారకజనేనేక్ష్యమాణోఽంతరిక్ష మతిక్రమ్య క్వా ప్యదర్శన మగాత్. గతే చ తస్మిన్ హారీత స్సమాశ్వాస్య మాం శరీరస్థితికరణాయోదతిష్ఠత్. ఉత్థాయ చాన్యతమం మునికుమారకం మత్పార్శ్వే స్థాపయిత్వా నిరగాత్. నిర్గత్య చ నిర్వ

1. వక్షోత్పీడన.

ర్త్రితస్నానాది క్రియాకలాపశ్చాత్మనైవ సహ సా[1]యాహ్నసమయే
పునర్మామాహార మకారయత్.

ఏవం చానవహిత చేతసా హారీతేన సంవర్ధ్యమానః కతిపయై రేవ
దివసై స్సంజాతపక్షో౽భవమ్. ఉత్పన్నోత్పతనసామర్థ్యశ్చ చేతస్యకర
వమ్—'గమనక్షమస్తు సంవృత్తో౽స్మి, తత్ర నామ తావచ్చంద్రా
పీడోత్పత్తిపరిజ్ఞానం, మహాశ్వేతా పున స్సైవాస్తే, తస్మిం ముత్పన్న
జ్ఞానో౽పి తద్దర్శనేన వినా౽౽త్మానం నిమేషమపి [2]దుఃఖే స్థాపయా
మి, భవతు తత్రైవ గత్వా తిష్ఠామి' ఇతి నిశ్చిత్య ఏకదా ప్రాతర్విహార
నిర్గతఏవో త్తరాం కకుభం గృహీత్వా అవహమ్. అబహుదివసాభ్యస్త
గమనతయా స్తోకమేవ గత్వా అవశీర్యంత ఇవ మే౽౦గాని క్రమేణ,
అశుష్యత చంచుపుటం పిపాసయా, నాడింధమేనాధ్మాయత కంఠః
శ్వాసేన, తదవస్థశ్చ శిథిలాయమానపక్షతిః అత్ర పతామ్యత్ర పతా
మీతి [3]పతన్నేవాహితగమనప్రయత్నో౽న్యతమస్య తమస్వినీతిమిర
సంఘాతస్యేవ [4]దృష్టిహారిణో హారితఘన నిబిడపల్లవభరావనమ్రస్యాప
న్నతరస్య సరస్తీరజంబూనికుంజస్యోపరి ఆత్మాన మముంచమ్
[5]దూరాదివోన్ముక్తాధ్వశ్రమక్లమో౽వతీర్య శీతలతరుతలచ్ఛాయాస్థితో
దళగహనసంరోధశిశిర మరవిందకింజల్కరజోవాససురభినిబిడరసకషా
యమధుర మాపీయమాన మేవోత్పాదితా పునరుక్తపానస్పృహా
మాతృప్తేః పయో నిపీయ యథాప్రాప్తై రకఠోరకమలకర్ణికాబీజై స్తీర
తరుపర్ణాంకురైః ఫలైశ్చ కృత్వా క్షుధః ప్రతీకారమపరాహ్ణసమయే
పునః కియంత మప్యధ్వానం యాస్యామీతి మనసి కృత్వా౽ధ్వశ్రమ
నిస్సహాన్యంగాని విశ్రమయితు మన్యతమా మవిచ్ఛిన్నచ్ఛాయాం
శాఖా మారుహ్య చ తరో ర్మూలభాగ ఏవాతిష్ఠమ్ తథా స్థితశ్చా
ధ్వశ్రమసులభాం నిద్రా మగచ్ఛం చిరా దివ లబ్ధప్రబోధో బద్ధమా
త్మాన మనున్మోచనీయై స్తంతుపాశై రపశ్యమ్ అగ్రతశ్చ పాశవిరహిత
మివ కాలపురుష మతికఠినతయా కాలిమ్నా చ వపుషః కాలాయసపర
మాణుభి రివ నిర్మితం ప్రేతపతి మి వాపరం ప్రతిపక్ష మివ పుణ్యరాశేః
ఆశ్రయమివ పాప్మనో వినాపి క్రోధకారణాద్బద్ధభీషణభ్రుకుటీరౌద్ర

1. అపరాహ్ణ. 2. దుఃఖం. 3. పరవానేవాన్యతమస్య. 4. అర్కకరతిరస్కా
రిణో. 5. చిరాది.

తరేణాననేన రక్తతరకనీనికేన చక్షుషా చ సకలజనభయంకరస్య
భగవతః కృతాంతస్యాపి భయ మివోపజనయంత మాశయే కేశేషు
చాస్నిగ్ధ మాననే జ్ఞానే చాంధకారితం వర్ణే చరితే చ కృష్ణం నివసనే
కర్మణి మలినం వపుషి వచసి చ పరుష మదృష్టశ్రుతానుభూతమ
ప్యాకారప్రత్యయా దేవానుమీయమానక్రౌర్యదోషం పురుషమద్రా
క్షమ్. ఆలోక్య చ తం తాదృశ మాత్మన ఉపరి నిష్ప్రీత్యాశ ఏవాపృ
చ్ఛమ్. 'భద్ర! క స్త్వం? కిమర్థం చ త్వయా బద్ధోఽస్మి? యద్యామిష
తృష్ణయా తత్కి మితి సుప్త ఏవ న వ్యాపాదితోఽస్మి? కిం మయా
నిరాగసా బంధదుఃఖ మనుభావితేన? అథ కౌతుకాత్, తతః కృతం
కౌతుకం, ముంచతు మా మిదానీం భద్రముఖః, మయా ఖలు వల్లభ
జనదర్శనోత్కంఠితేన దూరం గంతవ్యమ్, అకాలక్షేపక్షమం చ వర్తతే
మే హృదయం, భవానపి ప్రాణిధర్మేషు వర్తత ఏ' వేతి. స త్వేవ
ముక్తో మాం ప్రత్యవాదీత్—'మహాత్మన్! అహం ఖలు క్రూరకర్మా
జాత్యా చాండాలః, న చ మయా త్వమామిషలుబ్ధేన కుతూహలేనవా
బద్ధః మమ ఖలు స్వామీ పక్కణాధిపతి రితో నాతిదూరే మాతంగ
ప్రతిబద్ధాయాం భూమౌ కృతావస్థానః, తస్య దుహితా కౌతుకమయే
ప్రథమే వయసి వర్తతే, తస్యా స్త్వం కేనాపి దురాత్మనా కథితో
యథా కిల 'జాబాలే రాశ్రమే ఏవం గుణవిశిష్ట [1]శ్శుక స్తిష్ఠ' తీతి. త
యా చ శ్రుతోత్పన్న[2]కౌతుకయా తద్గ్రహణాయ బహవ ఏవాప
రేఽపి మాదృశా స్సమాదిష్టాః, త దద్య పుణ్యై ర్మయాఽఽసాదితో
ఽసి, త్వాం తత్పాదమూలం నయామి, అద్యాహం బంధే మోక్షే
చాధునా సా తే ప్రభవ' తీతి.

అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా శుష్కాశనినేవ తాడిత శ్శిరసి సంవి
గ్నాంతరాత్మా చేతస్యకరవమ్—'అహో! మందభాగ్యస్య దారుణతరః
కర్మణాం విపాకః, యేన మయా సురాసురశిరశ్శిఖరాభ్యర్చితచరణ
సరసిజాయాః శ్రియో జాతేన జగత్త్రయనమస్యస్య మహామునేః శ్వేత
కేతో స్స్వహస్తసంవర్ధితేన దివ్యలోకాశ్రమనివాసినా భూత్వా మ్లేచ్ఛ
జాతిభిరపి దూరతః పరిహృతప్రవేశ మధునా పక్కణం ద్రష్టవ్యం, చం

1. మహాశ్చర్యకారీ శుక. 2. కౌతుకా.

డాలైస్స్నేహైకత్ర స్థాతవ్యం [1]జనంగమాంగనయోపనీతైః కబళైః ఆత్మా పోషణీయః, చండాలబాలకజనస్య క్రీడనీయేన భవితవ్యం, దురాత్మన్! పుండరీకహతక! ధిక్ జన్మలాభం తే, యస్య [2]కర్మణోఽయ మీదృశః పరిణామః, కిమర్థం ప్రథమగర్భ ఏవ న సహస్రధా విశీర్ణోఽసి! మాతః శ్రీ రశరణజనశరణచరణపంకజేఽతి గహనభీషణాద్రక్ష మా మస్మా న్మహానరకపాతాత్, తాత! భువనత్రయత్రాణక్షమ! త్రాయస్వ కులతంతు మేకం, త్వ య్యైవ సంవర్ధితోఽస్మి, వయస్య! కపింజల! యది పరాపత్య త్వయా అస్మా త్పాపాత్ న మోచితోఽస్మి తదా జన్మాంతరేఽపి పున ర్మాకృథా మత్సమాగమప్రత్యాశా' మి [3]త్యేతాని చేతసా విలప్య తం పున రభ్యర్థనాదీన మవదమ్.

'భద్రముఖ! జాతిస్మరో ముని రస్మి జాత్యా, త త్తవాపి మా మస్మా న్మహాతః పాపసంకటా దుద్ధృత్య ధర్మో భవే దే వాదృష్టసుఖహేతుః, దృష్టేఽపి చ తే కేనచి దపరేణాదృష్టస్య మస్మత్కృతః ప్రత్యవాయో నా స్త్యేవ, త న్ముంచతు భవా న్మా' మి త్యభిదధానశ్చ పునః పునః పాదయోరపతమ్. స తు మాం విహస్యాబ్రవీత్ —"అరే! మోహాంధ! యస్య శుభాశుభకర్మసాక్షీభూతాః పంచలోకపాలాః తవైవాత్మశరీరే స్థితాః న పశ్యంతి సోఽన్యస్య కస్య భయా దకార్యం నాచరతి, త న్నీతోఽసి మయా స్వామ్యాజ్ఞ యే' త్యేవ మభిదధాన ఏవ మామాదాయ పక్కణాభిముఖ మగమత్.

అహం తు తేన తద్వచసాఽభిహత ఇవ మూర్ధ్ని మూకతా మాపన్నః కేషాం పునః కర్మణాం మే ఫల మిద మి త్యంతరాత్మనాఽభిధ్యాయన్ ప్రాణపరిత్యాగం ప్రతి కృతనిశ్చయోఽభవమ్. నీయమానశ్చ తథా తే నాత్మనో మోచనప్రత్యాశ యై వాగ్రతో దత్తదృష్టి రావిష్టైరివ బీభత్సవిన్యాసై ర్వ్యావృత్తైశ్చ వర్తకానా [5]ముపరిభ్రమణనిభృతైశ్చ మృగావపాటితజీర్ణవాగురాసంగ్రథనవ్యగ్రైశ్చ త్రుటితకూటపాశ(సం)గ్రథనాయ స్తైశ్చ హ స్తస్థితసకాండకోదండైశ్చ [6]పాశప్రచండదండపాణిభిశ్చ భల్లగ్రాహిభిశ్చ లగుడిభిశ్చ లాసకగ్రాహిభిశ్చ నానా

1. జరన్మాతంగాంగనాకరోపనీతైః. 2. కర్మణా మయా. 3. ఏతాని చాన్యాని. 4. రే మోహాంధ. 5. యపరి. 6. ప్రాస ప్రచండపాణిభిశ్చ సేలగ్రాహిభిశ్చ నానా విధగ్రాహక.

విధగ్రాహకవిహంగవాచాల(వ)నాకుశలైశ్చ కౌలేయకముక్తిసంచారణ చతురైశ్చ చండాలశిశుభి ర్బృన్దశో దిశి దిశి మృగయయా క్రీడద్భి ర్దూరత ఏవావేద్యమాన మితస్తతో విస్రగంధి ధూమోద్గమాను మీయమానసాంద్రవంశవనాంతరితవేశ్మసన్నివేశం సర్వతః కరంక ప్రాయ[1]రథ్యావకరకూట ముత్కృత్తమాంసమేదోవసా కర్దమప్రాయ కుటీరాజిర మాఖేటకప్రాయాజీవం పిశితప్రాయాశనం వసా ప్రాయ స్నేహం కౌశేయప్రాయపరిధానం చర్మప్రాయాస్తరణం సారమేయ ప్రాయపరివారం ధవళీప్రాయవాహనం స్త్రీమద్యప్రాయపురుషార్థ మసృక్ప్రియదేవతాబలిపూజనం పశూపహారప్రాయధర్మక్రియం ఆక రమివ సర్వనరకాణాం, కారణమివ సర్వాకుశలానాం సన్నివేశమివ సర్వశ్మశానానాం, పత్తనమివ సర్వపాపానాం, ఆయతనమివ సర్వయా తనానాం, స్మర్యమాణమపి భయంకరం, శ్రూయమాణ ముప్యుద్వేగ కరం, దృశ్యమానమపి పాపజననం, జన్మకర్మతో మలినతరజనం జనతో [2]నిస్పర్శతరలోకహృదయం లోకహృదయేభ్యో నిర్ఘృణతరసర్వసంవ్య వహారం సమస్తపురుషావిశేషాచారబాలయువస్థవిరం అవ్యవస్థితగమ్యా గమ్యాంగనోపభోగం అపుణ్యకర్మైకాపణం పక్కణ మపశ్యమ్.

దృష్ట్వా చ తం తాదృశం నరకవాసినామప్యుద్వేగకరం సముత్పన్నఘృణో౽ంతరాత్మ న్యకరవమ్.—'అపి నామ సా చండాల దారికా దూరత ఏవ మా మాలోక్యోత్పన్నకరుణా మోచయే న్న జాతిసదృశ మాచరిష్యతి? భవిష్యం త్యేవంవిధాని మే పుణ్యాని, నిమేష మప్యత్ర పదం న కుర్యా' మిత్యేవం కృతాశంసమేవ మాం నీత్వా స చండాల స్తథా౽నుద్ధతతరవేషాయై దూరత ఏ వావస్థితః ప్రణ 'మ్యైష స మయా ప్రాప్త' ఇతి తస్యై చండాలదారికాయై దర్శితవాన్. సాతు ప్రహృష్టవదనా శోభనం కృతమితి తమభి ధాయ తత్కరాత్ స్వకరయుగళేనాదాయ మాం 'అః పుత్రక! ప్రాప్తో౽సి సాంప్రతం క్వాపరం గమ్యతే వ్యపనయామి తే సర్వ మిదం కామ చారిత్వ' మిత్యభిదధానైవ ధావమాన. చండాలబాల

1. వృత్తివాటమక్షిప్రాయ. 2. నిస్త్రింశతర.

కాపనీతేర్ధాశ్యానలోమశదుర్గంధిగోచర్మవధ్రి(కావనద్ధే ఽంతర్ద్రఢాబద్ధ
దారుమయభోజనపానపాత్రే మనాగుద్ఘాటితద్వారే దారుపంజరే సమం
మహాశ్వేతావలోకనమనోరథా రాజ్ఞీపార్శ్వార్గళిత[1]ద్వారపిధానా సమా
వేదయత్.—'యథాత్ర నిర్వృతస్సంప్రతి తిష్ఠ' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీ
మస్థాత్. అహం తు తథా పంజరే సంరుద్ధశ్చేతస్యకరవమ్. [2]అహో!
సంకటే పతితోఽస్మి, యది తావ దావేదితాత్మావస్థ శ్శిరసా ప్రణిపత్య
ముక్తయే విజ్ఞాపయామ్యేనాం తదా య ఏవ మే గుణో దోషతా
మాపద్య బంధనాయోపజాత స్స ఏవ సంవర్ధితో భవతి, సాధు జల్పతి
ఇత్యేవాహ మనయా గ్రాహితః, కస్యాశ్చ (కాస్యా)మదీయయా బంధన
పీడయా పీడా, నాహ మస్యా స్తనయో న భ్రాతా న చ బంధుః, అథ
మౌన మాలంబ్య తిష్ఠామి, తత్రాపి కార్యప్ర(కు)కోపితా కదాచి దతోఽ
ప్యధికకష్టతరా మవస్థాం ప్రాపయతి మాం, నృశంసతమా హి జాతి
రియమ్, అథ వా వరమితోఽప్యధికముపనతం(న)పునశ్చాండాలైస్సహ
వాగపి మిశ్రితా, అపి చ గృహీతమౌనం కదాచిన్నిర్వేదాన్ముంచ
త్యేవ, వదంస్తు పున ర్న మోక్తవ్య ఏవాహ మనయా, అపి చ య
ద్దివ్యలోకతో భ్రంశో య న్మర్త్యలోకే జన్మ య త్తిర్యగ్యోనౌ పత
నం య చ్చాండాలహస్తోపగమనం య చ్చైవంవిధం పంజరబంధదుఃఖం
సర్వ ఏవాయ మనియతేంద్రియత్వ స్యైవ దోషః, త త్కి(మేకయాం)
ను మైకయా వాచా, సర్వేంద్రియాణ్యేవ నియమయామి' తి నిశ్చిత్య
మౌనగ్రహణ మకరవమ్. ఆలప్యమానోఽప్యాతర్జ్యమానోఽప్యాహన్య
మానోఽపి చ తుద్య(త్రుట్య)మానోఽపి చ బలా న్న కించిదప్యవదం,
కేవలముచ్చై శ్శీత్కారమేవాముంచం. ఉపనీతేఽపి పానాశనే తం దివసమన
శనే నైవాత్యవాహయమ్ అపరేద్యు శ్చాతిక్రామత్యశనకాలే మే
దూయమానహృదయేవ సా స్వపాణినోపనీయ నానావిధా న్యపక్వాని
చ ఫలాని సురభిశీతలం చ పానీయ మప్రతిపన్నతదుపయోగం మా
మారోధితలోచనా స్నిహ్యంతీ వావోచత్. 'క్షుత్పిపాసోచితానాం
హి పశుపక్షిణాం నిర్వికారచిత్తవృత్తీనా ముపనతే ష్వాహారే ష్వనుప
యోగో న సంభవ త్యేవ, తద్యద్యేవంవిధ స్త్వం కోఽపి భోజ్యాభోజ్య

1. ద్వారా సా మా మవదత్. 2. మహాసంకటే.

వివేకకారీ పూర్వజాతిస్మరోఽస్మదీయమాహారంపరిజహాసి, తథాఽపి తా
వద్భక్ష్యాభక్ష్యవివేకరహితాయాం తిర్యగ్జాతౌ వర్తమానస్య తే కిం
వా అభక్ష్యం? యన్న భక్షయసి, యేన చోత్కృష్టతమాం జాతిం ప్రా
ప్యాత్మనై వేదృశం కర్మకృతం యేన తిర్యగ్యోనౌ పతితస్సత్వం కి మపరం
విచారయసి, ప్రథమమేవాత్మా వివేకేన స్థాపితః, అధునా స్వకర్మో
పాత్తజాతిసదృశ మాచరత స్తే నాస్త్యేవ దోషః, అపి చ యేషా మపి
భక్ష్యాభక్ష్యనియమోఽస్తి తేషామపి ఆపత్కాలే ప్రాణానాం సంధా
రణ మభోజ్యోపయోగేనాపి తావద్విహితం, కిం పున స్త్వాదృశస్య?
న చేదృశం కించి దప్యాహారాయ తే మయోపనీతం యాదృశేన
చండాలాశనాశంకా సముత్పద్యతే, ఫలాని తు తత్రాపి ప్రతిగృహ్యంత
ఏవ, పానీయమపి చండాలభాండాదపి భువి పతితం పవిత్ర మేవే త్యేవం
జనాః కథయంతి, తత్కిమర్థ మాత్మానం క్షుధా పిపాసయా[1]వా
యాసయసి? యన్న భక్షయసి అమూని మునిజనోచితాని వనఫలాని
న పిబసి పానీయమ్.' అహంతు తేన తస్యాశ్చండాల జాత్యనుచితేన వచ
సా వివేకేన చ విస్మితాంతరాత్మా తథేతి ప్రతిపద్య శాపనిఘ్నో
ఘృణాం పరిత్యజ్య జీవితతృష్ణయా క్షుత్పిపాసోపశమాయాశనక్రియా
మంగీకృతవాస్మి. మౌనం తు పున ర్నాత్యాక్షమేవ.

ఏవ మతిక్రామతి చ కాలే క్రమేణ చ తరుణతా మాపన్నే
మయ్యేకదా ప్రభాతాయాం చ యామిన్యా మున్మీలితలోచనోఽద్రాక్షం
అస్మిన్ కనకపంజరే స్థితి మాపన్నమాత్మానం చాండాలదారికా మీదృ
శీమ్. సాపి చాండాలకన్యకా యాదృశీ తాదృశీ దేవేన దృష్టైవ సకల
మేవ తత్క్షణ మమరపురసదృశమాలోక్యాప [2]గతచాండాలవసతి
సంవేగో విస్మితాంతరాత్మా కిమేతదితి కుతూహలా త్ప్రష్టుకామో
యావ న్నపరిత్యజామ్యేవ మౌనం తావ దేషా మా మాదాయ దేవ
పాదమూల మాయాతా. తత్కేయం కిమర్థ మనయా చాండాల
తాత్మనః ఖ్యాపితా కిమర్థం వాఽహం బద్ధో బద్ధ్వా వా కిమర్థమి
హానీత ఇత్యత్రవస్తు న్యహమపి దేవ ఇవాపగతకౌతుక ఏవ" ఇతి.

---

1. పాతయసి. 2. గత.

రాజా తు తచ్ఛ్రుత్వా సముపజాతాభ్యధికకుతూహల స్తదా
హ్వానాయ పురః స్థితాం ప్రతీహారీ మాదిశత్. అచిరా దేవ త యోప
దిశ్యమానమార్గా ప్రవిశ్య సా పురస్తా దూర్ధ్వస్థి తైవ రాజాన మభిభ
వంతీవ స్వధామ్నా ప్రాగల్భ్యేన చాబభాషే. "భువనభూషణ! రోహి
ణీపతే! తారారమణ! కాదంబరీలోచనానందచంద్ర! సర్వ స్త్వ యాస్య
దుర్మతే రాత్మనశ్చ పూర్వజన్మవృత్తాంతః శ్రుత ఏవ, అత్రాపి జన్మని
యథాఽయం నిషిద్ధోఽపి పిత్రా కామరాగాంధః పితురాజ్ఞా ముల్లం
ఘ్య వధూసమీపం ప్రస్థితః త(థా)ద ప్యనేన స్వయమేవ కథితం,
తదహ మస్య దురాత్మనో జననీ శ్రీః, తథా ప్రస్థితమేనం దివ్యేన చక్షు
షా దృష్ట్వాఽస్య పిత్రాఽహం సమాదిష్టాస్మి, 'సర్వ ఏవ హ్యవినయప్రవృ
త్తోఽనుతాపా ద్వినా న నివర్తతే, త దయం తే తనయః కదా చిద
స్యా అపి తిర్యగ్జాతే రథస్తా త్పతతి, త ద్యావ దిదం కర్మ న పరిసమా
ప్యతే తావదేనం మర్త్యలోక ఏవ బద్ధ్వా ధారయ, యథా చాను
తాపోఽస్య భవతి తథా ప్రతివిధేయ(మ స్యేతి)' మితి. త దస్య వినయా
యేదం మయా, సర్వం కృతమధునా తు తత్కర్మ సమాప్తం, శాపావ
సానసమయో వర్తతే, శాపావసానే(న)చ యువయో స్సమమేవ సుఖేన
భవితవ్య మితి త్వత్సమీపమానీతో మయాయమ్, అత్రాపి యచ్చాం
డాలజాతిః ఖ్యాపితా తల్లోక సంపర్కపరిహారాయ, త దనుభవతాం
సంప్రతి ద్వావపి సమ మేవ జన్మజరావ్యాధిమరణాదిదుఃఖబహులే
తనూ పరిత్యజ్యయథేష్టజన సమాగమసుఖ" మిత్యభిదధా నైవ సా
ఝడితి రణద్భూషణారవ[1]రోధితాం తర ముత్ఫుల్లలోకలోచనో ద్వీక్షి
తా క్షితే ర్గగనముదపతత్.

అథ రాజ్ఞ స్తద్వచన[2]మాకర్ణయత స్త దైవాకృష్టకార్ముకో
మకరకేతు రగ్రతః పరమాస్త్రం కాదంబరీం కృత్వా జీవితాపహరణా
య ప్రతిరోధక ఇవ నిరుద్ధసర్వాశో[3]ంతః పదం చకార. తత్పదాక్రాంతి
నిర్వాసిత మివ కాదంబరీం శరణ ముపజగామ[4]కరణమ్. తన్మార్గణాభి

1. బధిరితాంతరిక్షం. 2. మాకర్ణ్య సంస్మృతజన్మాంతరస్య సఖే! వైశంపాయ
నాఖ్య! పుండరీక! దిష్ట్యా తుల్యకాలక్షయ మేవావయోః శాపావసానం సంజాత
మిత్యభిదధత్యా ఏ వాకర్ణ్యా కృష్టకార్ముకో. 3. అంతరా. 4. అంతఃకరణం.

హాతిభీతా ఇవ దేహ ముత్సృజ్య నిర్జగ్ము రజడాః శ్వాసమరుతః. తద్బా
ణపటువాతాహత మి వాకంపత తరళం శరీరమ్ తచ్ఛరశల్య[1]నికరకీలి
తే వోత్కంటకినీ తను రజాయత. తద్విశిఖరజోరూషిత మివ నయన
యుగళ మశ్రుజల ముత్ససర్జ. ఆపాండుతాం చ సద్యో వదనలావణ్య
మయాసీత్. త ద్ధనుర్గుణధ్వానాకర్ణనోద్వేజిత మివ హృదయవేదనావి
ఘూర్ణితత్రిభాగం నయనయుగళ మభవత్. అంతర్జ్వలిష్యతో మదన
దహనస్య ధూమోపహత మివ వేపమానమధరకిసలయం శోష
మగాత్. తత్తాపవిరస మాననా న్నిష్పీడితం సరాగం హృదయ మివ
తాంబూల మపతత్. ఆర్ద్రస్య దారుణో ద్రవ ఇవ దహ్యమాన స్యాం
గేభ్యో నిరగమత్ స్వేదః. మదనశరశల్యనికరకీలితానీవ తావత్త్రైవ క్షణే
నాంగాని పరవశాన్యజాయంత. తథా చ కాదంబరీం పురస్కృత్య
కుసుమధన్వనాఽఽయాస్యమానస్య తదవయవరూపశోభానిర్జితాని తా
పాపహారక్షమాణ్యప్యస్యాః కించిత్కరాణ్యభవన్. తథా హి.—
కమలకిసలయాని పాణిపాదేన, కువలయ(దళ)స్రజో దృష్ట్యా, మణిద
ర్పణాః స్తనకపోలేన, మృణాళాని బాహులతికయా, శశాంకరశ్మయో
నఖమయూఖైః, ఘనసారధూళిః స్మితప్రభయా, ముక్తాదామాని దశన
కిరణైః, అమృతకరబింబం ముఖేన, జ్యోత్స్నా లావణ్యేన, మణికుట్టిమ
వేదికా నితంబేన. ఏవం చ విహతసర్వబాహ్యప్రక్రియస్య హృదయేఽ
ప్యసుఖాయమానసకలాన్యవినోదస్య తామేవాధ్యాయతః, తామేవో
త్ప్రేక్షమాణస్య, తామేవ[2]లిఖతః, తామేవ పశ్యతః, తామాలపతః,
తామాలింగతః, తయా సహ తిష్ఠతః, తాం ప్రకోపయతః, తామనున
యతః, తస్యాః పాదయోః పతతః, తయా సహ కేళిం కుర్వతః, తాం
రమమాణస్య, ముక్తసర్వాన్యక్రియస్య, దివాప్యనున్మీలితలోచనస్య,
నిశ్యప్యనుపజాతనిద్రస్య, సుహృజ్జన మప్యసంభాషయతః, [3]గురూన
ప్యనమస్యతః, ధర్మక్రియా మప్యకుర్వాణస్య, సుఖాదప్యనర్థినః, దుఃఖా
దప్యనుద్విజమానస్య మరణాదప్యబిభ్యతః, గురుభ్యోఽప్యపేతలజ్జస్య,
ఆత్మన్యప్యస్నేహస్య, కిం బహునా? కాదంబరీసమాగమేఽప్యనుద్యమస్య
కేవల[4]మేవ ముహుర్ముహు ర్మూర్ఛోపగమనచ్ఛలేన జీవితోత్సర్గ

1. భరాలసోత్కంటకినీ. 2. ఆలిఖతః. 3. కార్యోపగతా నప్యజానతః. 4. మస్య.

రోగాగ్ర్య మివ తనుం కుర్వతో విహస్తేనాపి ప్రతిపన్నవివిధోపకర
ణేన గళితనయనసలిలేనాప్యచ్ఛుష్కాననేన ముషితవచనావకాశే
నాపి వైశంపాయనాక్రోశపరేణ అనవరత మాచరణా ద్వికీర్ణచందన
చర్చేణ చరణతలనివేశితార్ద్రారవిందినీదళేన కరార్పితకర్పూరక్షోదదం
తురతుషారఖండేన హృదయవినిహితార్ద్రహారదండేనకపోలతలస్థాపిత
స్ఫాటికమణిదర్పణేన లలాటతటఘటితచంద్రమణినా అంసదేశావస్థా
పితమృణాలేనకదలీదళవ్యజనవాహినా ఆవర్తితతాళవృంతేన జలార్ద్రా
నిలసంచారిణా సకుసుమతల్పకల్పనాకులేన ధారాగృహజలయంత్ర
ప్రవర్తనాహృతార్తినా మణికుట్టిమకూళ[1]నాయస్తేన సజలపంకజకింజ
ల్కకహ్లారప్రకరప్రచారణసంభ్రాంతేన అంధకారశిశిరభూగృహాభ్యం
తరప్రత్యవేక్షణదక్షేణ ఉద్యానదీర్ఘికాతటలతాగహనమండపసేక[2]సం
తానకారిణామలయజజలార్ద్రచంద్రాశ్రయావధానదానోద్యతేన చాప్త
పరిజనేనోపచర్యమాణస్యాపి కాష్ఠీభూతవిదేహస్య దాహహేతుర్ఘటి
త్యేవారురోహ పరాం కోటిం కామానలో వైశంపాయనస్య చ
మహాశ్వేతోత్కంఠయా.

తస్మిన్నేవ చాంతరాళే తత్సంధుక్షణాయేవ ప్రవర్తయన్
సరసకిసలయలతాలాస్యోపదేశదక్షం దక్షిణానిల మాలోలరక్తపల్లవ
[3]ప్రలంభాం స్తబకయన్ అశోకశాఖినో వికసితముకుళమంజరీభరే
ణానమయన్ బాలసహకారాన్ ఉత్కోరకయన్ కురవకైస్సహ వకుళ
తిలకచంపకనీపాన్ ఆపీతయన్ కింకిరాతైః, కకుభో వికిరన్నతిముక్త
కామోదం ఉద్దామయన్ కింశుకవనాని నిరంకుశయన్ కామిజనమ
నాంసి నిర్ధూలయన్ మాన మపమార్జయన్ లజ్జా మపాకుర్వన్
కోప మపనయ న్ననునయన్ వ్యవస్థాపయన్ దృఢచుంబనాలింగనరతస్థితి
ముల్లాసయన్ మకరధ్వజరక్తాంశుకాని సకల మేవ మహారజతమయ
మివ రాగమయ మివ రతిమయ మివ ఉత్సవమయ మివ దానమయ
మివ రతిమయ మివ ప్రేమమయ మివ కలిమయ మివ ఔత్సుక్యమయ
మివ జనయన్ జీవలోకం కిసలయితసకల కాంతారకాననోపవనతరు
రుత్ఫుల్లచూతద్రుమకుసుమామోదవాసితదశాశాంతరో మధుమద

1. సాగ్రహాస్తేన. 2. సంతాపహారిణా. 3. ప్రాలంబాన్ కంపయన్.

మధురకోకిలాలాపముఖరితాధ్వగజనశ్రుతిః అనవరతమకరందశీకరాసార దుర్దినోన్మాదితసకలజీవలోకహృదయః మదాకులభ్రమద్భ్రమరఝంకార చకితవిరహాతురజనమనోవృత్తిః ఆత్మసంభవైకోల్లాసకారీ భరా[1]త్ప్రావ ర్తత సురభిమాసః.

[2]తేన చ కుసుమధన్వనః పరమాస్త్రేణ మధునా పర్యాకులిత హృదయా కాదంబరీ సంప్రాప్తే భగవతః కామదేవస్య [3]మహోత్సవే మహతా ప్రయత్నేన కథం కథ మపి అతివాహితదివసా శ్యామాయ మానదశదిశి సాయాహ్నే స్నాత్వా నిర్వర్తితకామదేవపూజా తస్య పుర శ్చంద్రాపీడ మతిసురభిశీతలై స్స్నపయిత్వాఽమ్భోభిః ఆచరణా ద్విలిప్య మృగమదామోదినా హరిచందనేన సురభికుసు మస్రగ్భిరుద్గ్రథితం కుంతలకలాపం కృత్వై[4]వ కర్ణారోపితసత్కిసలయా అశోక స్తబకకర్ణపూరం కర్పూరకుసుమప్రాయైః ప్రసాధ్యాభరణ విశేషై ర్విస్మృతనిమేషా పిబంతీవ భావార్ద్రయా దృష్ట్యా సుచిర మాలోక్యోత్కంఠానిర్భరా పునః నిశ్వాసోత్కంప్యమానా సాధ్వసేన స్విన్నసర్వాంగీ సముత్కంటకితతనురుచ్ఛ్వసదధరవదనా మహాశ్వేతావలోకనభయా న్ముహు ర్ముహు ర్దిక్షు వితీర్ణోచ్చకిత దృష్టి రతిచిర మివోపసృత్య పున స్స్థిత్వా ఆవిష్టేవ పరవతీవ పరి త్యాజితా బలా ల్లజ్జయా సహాబలాజనసహజాం భీతిం భగవతా భువనత్రయోన్మాదకారిణా మన్మథేన ఆత్మాన మప్యపారయంతీ సంధా రయితు మేకాంతే నిస్స్పృహా సహసాఽభిపత్య ముకుళితలోచనపంకజా జీవంత మివ నిర్భరం కంఠే జగ్రాహ.

చంద్రాపీడస్య తు తేనామృతసేకాహ్లాదినా కాదంబరీకంఠగ్ర హేణ సద్య స్సుదూరగత మపి కంఠస్థానం పునర్జీవితం ప్రత్యపద్యత. దివసక్లమామీలితం కుముద మివ శరజ్జ్యోత్స్నాభిపాతా దుచ్ఛ్వ సిత [5]మాబబంధ హృదయమ్. ఉషఃపరామృష్టేందీవరముకుళలీలయా ఉదమీలత్కర్ణాంతాయతం చక్షుః అంభోరుహవిభ్రమేణ చాజృంభత వదనమ్. ఏవం చ సుప్తప్రతిబుద్ధ ఇవ ప్రత్యాసన్నసర్వాంగ చేష్టశ్చంద్రాపీడ స్తథా కంఠలగ్నాం కాదంబరిం చిరవిరహదుర్బ

---

1. పరావర్తత. 2. యున. 3. మహే. 4. కకర్ణార్పితసత్కిసలయా. 5. అబంధనాత్.

లాభ్యాం [1]లోచనాభ్యాం పిబ న్నివ కంఠే గృహీత్వా వాతాహతాం బాలకదళీ మివ భయేనోత్కంపమానాంగయష్టి ముద్గాఢతర మామీలితాక్షీం వక్షస్యేవ ప్రవేష్టు మీహమానాం న మోక్తుం న గ్రహీతు మాత్మనా పారయంతీం శ్రోత్రహృదయగ్రాహిణాఽనుభూతపూర్వేణ స్వరే ణానందయ న్నవాదీత్.

"భీరు! త్యజ్యతాం భయం, ప్రత్యుజ్జీవితోఽస్మి త్వయై వామునా కంఠగ్రహేణ, త్వం ఖల్వమృతసంభవా దప్సరసాం కులా దుత్పన్నా, కిం న స్మరసి త న్మద్వచన మిదం, త త్తేజోమయం వపుః స్వత ఏవావినాశి విశేషతోఽమునా కాదంబరీకరస్పర్శేనాప్యాయిత మితి, తదేతావంత్యేవ దినాని పాణినా తే స్పృశ్యమానో న య త్ప్రత్యుజ్జీవితోఽస్మి త చ్ఛాపదోషాత్, అద్య తు స మే [2] వ్యపగత శ్శాపః, పరిత్యక్తా సా మయా త్వద్విరహదుఃఖదాయినీ మానుషీ శూద్రకాఖ్యా తనుః, ఏషాపి చ తవాస్యాం రుచిరుత్పన్నేతి త్వత్ప్రీత్యా[3] ప్రతిపాలితా చ, త దయం లోక శ్చంద్రలోక శ్చ తే ద్వావప్యధునా చరణతలప్రతిబద్ధౌ, అపి చ ప్రియసఖ్యా అపి తే మహాశ్వేతాయాః ప్రియతమో మ యైవ సహ విగతశాపః సంజాతః" ఇ త్యభిదధత్యేవ చన్ద్రాపీడశరీరాంతరితవపుషి చంద్రమసి చంద్రలోకావస్థానలగ్నమమృతపరిమళ మేవ కేవల ముద్వహ న్నంగై రన్యతమ స్తాదృశే నైవ వేషేణ యాదృశేన మహాశ్వేతోత్కంఠయోపరత స్తథైవ కంఠే నైకావలీం ధారయం స్తథైవాకల్పనిస్పృహై రంగై స్తథైవాపాండుక్షామకపోలవాహినా ముఖేనాంబరతలా దవతర న్నదృశ్యత కపింజలకరావలంబీ [4]సముత్సృష్ట శుకశరీరః పుండరీకః.

దృష్ట్వా చ తం దూరత ఏవ ఉన్ముక్తచన్ద్రాపీడవక్షఃస్థలా కాదంబరీ స్వయమేవ ధావిత్వాగత్తకంఠగ్రహా మహాశ్వేతాం తేన పుండరీకాగమనమహోత్సవేన యావన్న వర్ధయత్యేవ తావత్పుండరీకోఽవతీర్య పరమోపకారిణే చంద్రాపీడవపుషే శశాంకాయాఢౌకత. చంద్రాపీడస్తు తం కంఠే గృహీత్వాఽబ్రవీత్. "సఖే! పుండరీక! య ద్యపి ప్రాగ్జన్మసంబన్ధా

---

1. దోర్భ్యాం గాఢతరం కంఠే. 2. ద్వితీయవారం త్వదర్థమేవానుభూతదుర్విషహమదనజ్వరదాహవేదనాపరమదుఃఖస్య వ్యపగతః. 3. ప్రతిపన్నా పాలితా. 4. పుండరీకః.

జామాతా౽సి తథా ప్యనంతరజన్మాహితసుహృత్స్నేహసద్భావేనై వ
మయా సహ వర్తితవ్యం భవతా" ఇత్యేవం వదత్యేవ చన్ద్రాపీడే చిత్రరథ
హంసౌ దిష్ట్యా వర్ధయితుం కేయూరకో హేమకూట మగమత్. మదలే
ఖాపి ధావమానా నిర్గత్య మృత్యుంజయజపవ్యగ్రస్య తారాపీడస్య
విలాసవత్యాశ్చ పాదయోః పతిత్వా "దేవ! దేవ్యా సహ దిష్ట్యా వర్ధసే,
ప్రత్యుజ్జీవితో యువరాజః సమం వైశంపాయనేన" ఇత్యానందనిర్భర
ముచ్చై ర్జగాద. రాజా తు తచ్ఛ్రుత్వా శరీరసంస్కారవిరహోద్గతా
విరళదీర్ఘపరుషపలితలోమశప్రకోష్ఠాభ్యాం దోర్భ్యాం గాఢం పరిష్వ
జ్య తాం తదను హర్ష పరవశో విలాసవతీం కంఠేఽవలంబ్య జరాభంగ
పలిశిథిలితమూర్తేన బాహునోత్క్షిప్తోత్తరీయాంచలః స్వయమేవాళి
క్షితలయావిసంష్ఠులైః పదై ర్నృత్య న్నివోత్ఫుల్లనలయననరపతిసహస్ర
పరివృతోఽంభోజాకర ఇవ మలయమరుత్ప్రేంఖోలనావివర్తితో మద
లేఖాం పునః పునః "క్వాఽసౌ క్వాసౌ" ఇతి పృచ్ఛన్ పునః పున
ర్నిర్విశేషవృత్తిం శుకనాసం కంఠే సంభావయం స్తత్రైవాగచ్ఛత్.
దృష్ట్వా చ తథా పుండరీకకంఠే లగ్నం చంద్రాపీడమానందనిర్భర
శ్శుకనాస మవాదీత్.—'దిష్ట్యా నైకాకినా మయా తనయప్రత్యుజ్జీవ
నోత్సవసుఖ మనుభూత" మితి. చంద్రాపీడ స్తథా హర్షపరవశం పితర
మాలోక్య ససంభ్రమోన్ముక్తపుండరీకః పున రేవ పృథ్వీతలనివేశిత
శిరాః చరణయో రపతత్. అథ సత్వరోపసృత స్తం తథా ప్రణత
మున్నమయ్య తారాపీడోఽభ్యధాత్.—"పుత్ర! యద్యపి పితాఽ
హం తవ శాపదోషా త్స్వపుణ్యైర్వా సంజాతః తథాపి జగద్వందనీయో
లోకపాల స్త్వమ్, అపి చ మయ్యపి యో నమస్యోఽంశ స్సోఽపి మ
యా త్వయ్యేవ సంక్రామితః, త దుభయథాపి త్వ మేవ నమస్కా
ర్యః" ఇత్యభిదధదేవ సమం రాజపుత్రలోకసహస్రైః ప్రతీప మస్య పా
దయో రపతత్. విలాసవతీ తు [1]తం పునః పున శ్శిరసి పున ర్లలాటే
పున శ్చ కపోలయో శ్చుంబిత్వా గాఢ గాఢం సుచిర మాలిలింగ ఉన్ము
క్తశ్చ మాత్రా ఉపసృత్య శుకనాసం ప్రణనామ ఆశీస్సహస్రాభివర్ధిత
శ్చ తేనాత్మనాపసృత్య యథాక్రమం పిత్రో శ్శుకనాసస్య మనోరమా

1. తదా పిత్రా ప్రణతే తస్మిన్ పరితోషేణ స్వాంగే ష్వివాసంమాంతీ తం.

యా "శ్చైష వో వైశంపాయన" ఇతి పుండరీకం విలక్షావనమ్రవదన
మదర్శయత్.

అస్మిన్నేవ ప్రస్తావే సముపసృత్య కపింజలశ్శుకనాస మవాదీత్—
"ఏవం సందిష్ట మార్యస్య భగవతా శ్వేతకేతునా, అయం ఖలు పుండ
రీక స్సంవర్ధిత ఏవ కేవలం మయా, ఆత్మజః పున స్తవ. అస్యాపి భవ
త్స్వేవ లగ్నః స్నేహః, తద్వైశంపాయన ఏవాయ మిత్యవగత్యావి
నయేభ్యో నివారణీయః, పరోఽయ మితి కృత్వా నోపేక్షణీయః, య
చ్చాపగతశాపోఽస్యాత్మసమీపం నానీతః తత్తవైవాయ మితి, అ
న్యచ్చ ఆత్మాన మస్మిన్నాచంద్రసమకాలీనాయుషి స్థాపయిత్వా
కృతార్థ స్సంప్రతి అస్మద్దివ్యలోకా దప్యుపరిష్టా ద్గంతు ముద్యతం మే
సత్త్వాఖ్యం జ్యోతి" రితి. శుకనాస స్తు వినయావనమ్రం పుండరీకం
పాణినాంఽసేఽవలంబ్య కపింజలం ప్రత్యవాదీత్.—"కపింజల! సకలజగ
దాశయజ్ఞేన సతా భగవతా కి మి త్యేవ మాదిష్టం, సర్వథా స్నేహ స్యా
య మసంతోషః, ఇత్యేవంవిధై రన్యైశ్చ పూర్వజన్మసంస్మరణాలా
పై శ్చ పరస్పరాలోకనసుఖోత్ఫుల్లలోచనానాం సర్వేషా మేవ తే
షా మచేతితైవ సా క్షణదా ప్రభాతా. ప్రాత రేవ చ సకలగంధర్వ
లోకానుగతౌ సమం మదిరాగౌరీభ్యాం చిత్రరథహంసౌ గంధర్వరాజా
వపి తత్రై వాజగ్మతుః ఆగతయో శ్చ తయోః లజ్జితాత్మజోపగమన
ముదితహృదయయో ర్జామాతృదర్శనసముత్ఫుల్లనయనయో స్తారా
పీడశుకనాసాభ్యాం సహానుభూతసంబంధకోచితసంవాదకథయో స్స
హస్రగుణ ఇవ మహోత్సవామోదః ప్రావర్తత.

అథ(ప్ర)వర్తమాన ఏవ తస్మిం శ్చిత్రరథ స్తారాపీడ మవాదీత్
"విద్యమానే స్వభవనే కి మర్థ మరణ్యే మహోత్సవః క్రియతే?, అపి చ
యద్యస్మాక మేవం పరస్పరాభిరుచినిష్పన్నో ధర్మ్యో వివాహః తథాపి
లోకసంవ్యవహారోఽనువర్తనీయ ఏవ, తద్గమ్యతాం తావ దస్మదీయ
మవస్థానం,తత స్స్వభూమిం చంద్రలోకం వా గమిష్యథ" తారాపీడ
స్తు తం ప్రత్యువాచ.—"గంధర్వరాజ! యత్రైవ నిరతిశయం సంపత్సు
ఖం త దేవ[1]భవనం, త దీదృశం క్వాపరత్ర సంపత్సుఖం మయా ప్రా

1. వన మపి భవనం.

ప్తమ్?, అన్య చ్చ(సంప్రతి)సర్వ[1]గృహసుఖాన్యేవ మయా జామాతరి సంక్రామితాని, తదద్యయస్య వధూసమేతం త మే వాదాయ గమ్యతాం గృహసుఖానుభవా” యేతి. చిత్రరథ స్తథాఽభిహితో [2]రాజర్షి ణా “యథా తే రోచత” ఇత్యుక్త్వా చంద్రాపీడ మాదాయ హేమ కూట మగాత్. గత్వా చ చిత్రరథః కాదంబర్యా సహ సమగ్ర మేవ స్వరాజ్యం చంద్రాపీడాయ న్యవేదయత్. పుండరీకాయాపి సమం మహాశ్వేతయా నిజపదం హంసః. తౌ తు హృదయరుచితవధూలంభ మాత్రకేనైవ కృతార్థౌ న కించి దప్యపరం ప్రత్యపద్యేతామ్.

అన్యదాజన్మాభివాంఛితహృదయవల్లభలాభముదితా సర్వస్వజన మధ్యే ప[3]రియమనిర్వృతాపి చ కాదంబరీ బాష్పోత్తరళలోచనా విషణ్ణ ముఖీ వాసభవనగతం చంద్రాపీడమూర్తిం చంద్రమస మప్రాక్షీత్. “ఆర్యపుత్ర! సర్వే ఖలు వయం మృతా స్సంతః ప్రత్యుజ్జీవితాః పరస్పరం సంఘటితా శ్చ, సా పున ర్వరాకీ పత్రలేఖాఽస్మాకం మధ్యే న దృశ్యతే, న విద్మః కిం తస్యాః కేవలాయాః వృత్త” మితి. చంద్రాపీడమూర్తిశ్చం ద్రమాః తచ్ఛ్రుత్వా [4]అర్ద్రితాంతరాత్మా ప్రత్యవాదీత్.—“ప్రియే! కు తోఽత్ర?, సా ఖలు మద్దుఃఖదుఃఖితా రోహిణీ శప్తం మా ముపశ్రుత్య కథం త్వ మేవైకాకీ మర్త్యలోకనివాసదుఃఖ మనుభవసి ఇత్యభిధా య నివార్యమాణాపి మయా ప్రథమమేవ మచ్చరణపరిచర్యాయై మర్త్యలోకే జన్మాగ్రహీత్, ఇత శ్చ జన్మాంతరం గచ్ఛతా మయా మదుపరమసముత్సృష్టశరీరా పున రపి మర్త్యలోక మవతరంతీ బలా దావ ర్జ్యామరలోకం విసర్జితా తత్ర పున స్తాం ద్రక్ష్య” సీతి. కాదంబరీ తు త చ్ఛ్రుత్వా రోహిణ్యా స్తయోదారతయా మహానుభావతయా స్నేహాలతయా పతివ్రతతయా పేశలతయా చ విస్మితహృదయా పరం లజ్జితా న కించి దపి వక్తుం శశాక.

అత్రాంతరే జన్మద్వయాకాంక్షితం కాలప్రభో శ్చంద్రమసః కాదంబరీసంభోగసుఖ మివోపపాదయితు మపససార వాసరః. అనురాగ [5]కవోష్ణతయాఽపరసంధ్యా వధూత్రపావరణాయేవ వితస్తార తమో

1. గృహాణ్యేవ. 2. రాజర్షే. 3. గమననిర్వృతా. 4. ప్రీతాంతరాత్మాతాం. 5. పతాకేళోల్లసదపరసంధ్యా...వితస్తార వాసతేయీ.

వాసో వాసతేయీ. చంద్రోదయాభిరామం చ సమగ్ర మేవ జగదభ
వత్. ఏవం చ భరేణావతీర్ణాయాం రజన్యాం చంద్రాపీడశ్చిరాభిలషిత
మున్మీలితనయనకువలయముత్సృష్టనీవీప్రసృతకరనివారణానుబంధ మను
భూతప్రత్యాలింగనసుఖమప్రార్థితసురతపరిసమాప్తిత్రపాసుభగం కాదంబ
రీప్రథమసురతసుఖమనుభూయైకదివసమివ దశరాత్రం స్థిత్వా పరి
తుష్టహృదయాభ్యాం శ్వశురాభ్యాం విసర్జితః పితుః పాదమూల
మాజగామ.

ఆగత్య చ సమకాల మేవానుభూతక్లేశం రాజలోకమాత్మ
సమం కృత్వా సమారోపితరాజ్యభారః పుండరీకే [1]పిత్రోః పాదా
వనుచరన్ కదాచి దత్యద్భుతోత్ఫుల్లనయనైర్నగమజనావలోకితో జన్మ
భూమిస్నేహాదుజ్జయిన్యాం కదాచిద్గంధర్వరాజగౌరవేణానుపమ రమణీయ
తరమహిమ్ని హేమకూటే కదాచిదమృతపరిమళాధివాస సురభిశిశిర
సర్వప్రదేశహారిణి రోహిణీబహుమానేన చంద్రలోకే కదాచి దహర్ని
శోత్ఫుల్లసహస్రపత్రనివహోదకౌఘవాహిని పుండరీకప్రీత్యా లక్ష్మీ
నివాససరసి కాదంబరీరుచ్యా చ సర్వత్రైవాపరేష్వపి రమ్యవనేషు
తేషు తేషు రమ్యతరేషు స్థానేషు తయా సహ జన్మద్వయాకాంక్షి
తైర్వాపరిసమాప్తాన్యపునరుక్తాని చ తాని తాని న కేవలం చంద్రమాః
కాందబర్యా సహ కాదంబరీ [2]మహాశ్వేతా తు పుండరీకేణ సహ పుండరీ
కోఽపి చంద్రమసా సహ పరస్పరావియోగేన సర్వఏవ సర్వ కాలం సర్వ
సుఖాన్యనుభవంతః పరాం కోటిమానందస్యాధ్యగచ్ఛన్.

ఇతి శ్రీ బాణకవీంద్రతనయవిరచితః
కాదంబర్యాః ఉద్వాహరూపః
ఉత్తరభాగః.

1. పరిత్యక్తసర్వస్వకార్యయోః. 2. మహాశ్వేతయా సహ మహాశ్వేతా తు.

చెన్నపుర్యామ్ : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ ఇత్యేతైః
'వావిళ్ల' ముద్రణాలయే ముద్రితా.—1965 - 1000 కాపీలు.